PSALMI
ANNOTATIONE PERPETUA
ILLUSTRATI

AB

ERN. FRID. CAR. ROSENMÜLLERO

THEOL. DOCT. ET LINGG. OO. IN ACADEM. LIPS. P. O.

VOLUMEN PRIMUM.

EDITIO SECUNDA EMENDATIOR ET AUCTIOR.

LIPSIAE

SUMTIBUS IOH. AMBROS. BARTHII

MDCCCXXI.

ERN. FRID. CAR. ROSENMÜLLERI

THEOL. DOCT. ET LINGG. OO. IN ACADEM. LIPS. P. O.

SCHOLIA

IN

VETUS TESTAMENTUM

PARTIS QUARTAE

PSALMOS CONTINENTIS

VOLUMEN PRIMUM.

EDITIO SECUNDA EMENDATIOR ET AUCTIOR.

LIPSIAE

SUMTIBUS IOH. AMBROS. BARTHII

MDCCCXXI.

PRAEFATIO.

In tanta, qua jam abundamus, multitudine Verſionum, Commentariorum, Obſervationum, atque omne genus ſcriptionum, quibus tam antiquitatis, quam noſtrae aetatis docti homines Pſalmos illuſtrarunt, ſane optandum erat, ut exiſteret tandem aliquis, qui, quae ab illis docte et utiliter annotata eſſent, deligeret, interpretationumque diverſitates potiores, quasque ad ſuos auctores et ſontes relatas, ac in certum ordinem redactas, non recenſeret tantummodo, et ita omnium, qui-

bus locum aliquem explicare licuerit, rationum, conſpectum quaſi quendam redderet, verum expenderet etiam ac ponderaret; atque haec quidem omnia ita inſtitueret, ut ſimul et ipſe in ſingulorum verborum totiusque orationis ſenſum grammaticum, non paſſim et deſultorie, ſed conſtanti et aequabili ratione ita inquireret, ut cum fructu, et in plerisque ſaltem locis, ſine gravis cujusdam erroris periculo, uti poſſent labore ſuo Hebraearum literarum ſtudioſi ii, quibus ſuo ipſorum ingenio quaelibet perluſtrandi, et examinandi, et aliunde colligendi, nec tempus ſuppeteret, nec occaſio, nec doctrina. Et tale quidem ut eſſet hoc ipſum opus, quod jam molior, non optaſſe me tantum, ſed omni opera et ſtudio meo anniſum eſſe, nolo diſſimulare ipſe; num vero in eodem conſilio perficiendo non plane infeliciter opera mea proceſſerit, penes alios jam ſit judicare.

Interpretes vero quod attinet, quorum laboribus in hoc opere uſus ſum minime in iis, qui noſtra aetate Pſalmos illuſtrarunt, conſulendis acquieſcendum putavi; ſed praeter eos praeſtantiſſimos quoque ex anti-

quio-

quioribus, qui hodie ſere neglecti jacent, adhibui, ex iisque, quicquid apud ipſos vel ad confirmandam rationem noſtram, vel ad aliam quandam ſtabiliendam utiliter disputatum reperirem, enotavi, in meosque commentarios transſcripſi, indicatis tamen ubique nominibus eorum, quibus obſervatio aut interpretatio aliqua debeatur. Nolo autem enumerandis ac recenſendis omnibus illorum commentariis lectorem ſtatim in operis limine morari, praeſertim quum plenior et uberior eorum notitia in promtuario, quod inſtruere cepimus, Literaturae Biblicae a nobis danda ſit. Nunc tres tantummodo ex illis ſuperioris aetatis interpretibus, quorum frequentius a nobis mentionem factam lectores reperient, nominaſſe ſufficiat: ESROMUM RUDINGERUM *), qui omni liberali doctrina atque

*) Ejus liber ita inſcribitur: *Libri Pſalmorum Paraphraſis Latina, quae oratione ſoluta breviter exponit ſententias ſingulorum, ex optimorum interpretum veterum et recentiorum rationibus. Addita ſunt Argumenta ſingulorum Pſalmorum, Et redduntur rationes paraphraſeos, Aſperſis alicubi certorum locorum explicatiunculis. Excepta omnia e Scholis* ESROMI RUDINGERI, *in ludo literario Fratrum Boemicorum Evanzizii in Moravis, et nunc primum edita.* Quinque Partibus, Gorlicii, 1580. 1581. in qua-

atque eruditione ſuorum temporum Theologos pleroſque longe ſuperavit, et maxime in inquirendis Pſalmorum argumentis et tempori-

quaternis. Summis laudibus hunc Rudingeri laborem extollit I. A. ERNESTI in *Narratione Critica de Interpretatione Prophetiarum Meſſianarum in Eccleſia Chriſtiana,* Lipſ. 1769. p. XXIV. ubi, inter alia (in *Opuſcc. Theologg.* p. 522.): „Paraphraſis, inquit, eſt elegante latinitate ſcripta, quae intelligi ab unoquoque poſſit, et ſenſum hebraicorum verborum, quem ipſe crederet eſſe, planiſſime exprimit. In προθεωρίαις explicat argumentum Pſalmi, inprimisque hiſtoriam cujusque ſuppeditat, ut ad intelligendum conferri poſſit, in quo ſe interdum conjecturam ſequutum eſſe non negat: fuitque profecto primus, qui hiſtoriam Pſalmorum univerſorum indagare et perſcribere inſtituerit. —— In notis dum rationem paraphraſeos reddit, explicat ſententias verborum ex hebraei ſermonis indole, in quo ſe dicit uſum optimis ex veteribus et recentioribus interpretibus, unde quale hoc opus ſit, quod a viro linguarum mortuarum recte et ad bene intelligendum et explicandum tractandarum peritiſſimo elaboratum ſit, facile intelligi poteſt." *Rudingeri* vitam uberiore narratione expoſuit G. T. STROBEL in libro, quem inſcripſit: *Neue Beyträge zur Literatur, beſonders des ſechszehenden Jahrhunderts.* P. II. Norimberg. 1791. p. 5—78. quam narrationem doctis additamentis nuper auxit et ſupplevit IO. FRIEDER. KOEHLER, Eccleſ. Tauchenſis Diacon., in libro, cui titulum fecit: *Beyträge zur Ergänzung der deutſchen Litteratur- und Kunſtgeſchichte,* P. I. Lipſ. 1792. p. 162 ſeqq., ex quo praeter alia didicimus, Rudingerum molitum eſſe ſecundam Pſalmorum ſuorum editionem, quos in Epiſtola ad Bersmannum (p. 199. l. c.) ipſe dicit ita *recognoviſſe, correxiſſe, auxiſſe, ut novus liber haberi poſſit*; quae editio tamen lucem non vidit.

poribus operam utilissimam collocavit; MARTINUM BUCERUM*), qui subacto ingenio, atque acri et subtili judicio omnibus fere suae aetatis interpretibus antecelluit; ANTONIUM denique AGELLIUM**), eruditissimum et sagacis-

*) Is edidit sub ARETII FELINI, Theologi, nomine, S. *Psalmorum Libros Quinque ad Ebraicam veritatem versos, et familiari explanatione elucidatos*, Argentorati, 1526. in forma max., tum ibid. 1529. in quaternis, qua editione nos usi sumus, postea saepius tam Argentorati, quam Genevae, quae Genevenses tamen editiones interpolatae sunt. Buceri librum multis commendavit RICH. SIMON in *Biblioth. Crit.* (quam gallica lingua, ficti *Sainjorii* nomine scripsit) Paris. 1708. T. III. p. 257., nec non I. A. ERNESTI l. c., qui *eruditum ac rarum* hoc opus vocat.

**) Ejus *Commentarii in Psalmos et in divini officii Cantica* prodierunt primo Romae 1606., tum Coloniae 1607. denique Paris. 1611. in forma max. (quam editionem nos usurpavimus.) Dixit de hoc Commentario, quem ignorabat, cum Criticam scriberet, RICH. SIMON in *Epistolis Selectis* (*Lettres Choisies*, Amsterdam, 1730. in octon.) P. I. Epist. XXXVI. p. 311., nec non I. A. ERNESTI l. c. p. XXIX. „Fuit ille, inquit, hebraice graeceque doctissimus, versatusque excellenter in Scriptis Doctorum Ecclesiae veteris, in primis Graecae, nec modo editis, sed etiam ineditis. Is igitur in plerosque libros Propheticos scripsit Commentarios, quorum major pars, ut in Esaiam, Danielem, et Prophetas minores latet inedita in Bibliotheca Pontificia Romae (vid. *Le Long* Bibl. S. p. 598.), imperfecta, ut opinor. Editos autem habemus quatuor, e quibus nos eos cognovimus habemusque in manibus, qui sunt in Psalmos cum ceteris canticis, ut Mosis etc. et in Habacucum, sed hic

gacissim[illegible] in virum, quem potissimum in versionis [illegible] Graecae Alexandrinae atque Latinae Vulgata[illegible] rationibus explicandis feliciorem aliis ve[illegible]tum esse deprehendi. Haud minimam praeterea diligentiam impendi interpretum Hebraeorum Commentariis excutiendis, qui quamvis infelicibus, imo haud raro absonis interpretamentis minime careant, tamen, quum illis hominibus linguae hebraeae longe familiarior, quam nostratibus, esset usus, plura continent, quae bene ac utiliter observata sunt, atque a posterioribus saepe neglecta; id quod inprimis de KIMCHII atque ABEN-ESRAE Scholiis intelligi velim. Accedit, quod illi interpretes non paucas interpretationes a majoribus inde ab antiquissimis temporibus acceptas religiose servarunt, quae jam hoc nomine dignae sunt, ut perpendantur. Prae ceteris vero IARCHIUM in hujusmodi interpretationibus commemorandis dili-

hic brevior est, eruditus tamen; *ille* admodum copiosus et eruditus, sive Criticam spectes, quam bene et circumspecte tractat, allatis etiam lectionibus Codd. scriptorum, sive interpretationem ipsam. Inprimisque plenus est Excerptis e Commentariis Graecorum ineditis tunc, quibusdam et nunc.“

diligentem comperi; ac multa ſunt in Hieronymi Commentariis, quae aſſerit ſe didiciſſe a Iudaeis, quae etiamnum apud Iarchium reperiuntur. Quod vero Hebraeorum illorum interpretum obſervationes ſuis ipſorum verbis, atque lingua ipſorum vernacula adduxi, id duplici conſilio feci; *primo* ut certior eſſet operis noſtri uſus, dum cuique facultas redderetur examinandi, verba Hebraeorum interpretum num recte a nobis accepta fuerint, quod non ubique ita facile eſt, quum ſaepe ſtylo illi utantur obſcuro atque nimis conciſo; *deinde* ut ii, qui in legendis Rabbinorum libris minus ſunt exercitati, locorum illorum verſionem noſtram cum Hebraeis conferendo adſueſcant ſenſim illorum ſtylō et ſcribendi modo, atque ita Hebraeorum commentarios ſine verſione intelligendi facultatem adipiſcantur; id quod eo magis utile exiſtimavimus, quod plerique juvenes, dum in ſtadio Academico decurrunt, neſcio qua difficultate, quam ſibi imaginantur ſuperari non poſſe, a ſcriptorum Talmudicorum et Rabbinicorum lectione deterreantur, quae tamen quam neceſſaria ſit ei, qui

Novi

Novi Foederis Codicem recte intelligere cupiat, ac propriis oculis quidquam in eo videre velit, nemini non eſt notum.

Interea, Lector humaniſſime, hisce noſtris laboribus utere, noſtrisque ſtudiis fave. Dabam in Academia Lipſienſi, d. XIII. April. MDCCXCVIII.

PRO-

PROLEGOMENA.

CAPUT PRIMUM.

Carminum, quae in hoc volumine continentur, origo.

In eorum, quos ut ſacros et divinos Hebraei venerantur, librorum corpore, volumen quoque extat carminum, per multa et varia argumenta decurrentium, atque a pluribus auctoribus, diverſisque temporibus editorum. Eorum tamen partem ſatis magnam a Davide, aliisque, qui huic aequales eſſent, originem ducere, docent ſingulorum tum inſcriptiones, tum argumenta. Sed res videri poſſit paene incredibilis, inter eum populum, qui poſt longas et multas per ſolitudines vagationes, poſt acerba et calamitoſa bella externa et domeſtica, vix certas et quietas ſedes nactus, modo in civium ſocietatem coaluerat, inter talem, inquam, populum, literarum et artium plane rudem, extitiſſe carminum tam multorum, tam gravium, tam excellentium conditores. Unde illa, quam in iis admirantur omnes, rerum divinarum et humanarum ſcientia cognitioque? unde elaborata carmis ratio, ſententiarum gravitas, orationis poëticae ornatus et ubertas?

Circumſpicientibus vero nobis, qua ratione et diſciplina tot ac talia ingenia excitata fuerint, atque expolita, *Vatum* [1]) illa occurrunt *Collegia*, a Samuele vel primum inſtituta, vel certe inſtaurata [2]). Quae quidem *Oratorum* fuiſſe et *Cantorum*, ſive, qui antiquiſſimis temporibus ab his diverſi non eſſent, *Poetarum*, coetus et ludos, intelligimus tum ex ipſo Hebraeo *Nabi* nomine, tum ex his, quae in veterum Hebraeorum annalibus de illis prodita legimus. Dicitur vero *Nabi* primo quidem omnis, *qui verba ore profert* [3]); ſed prae-

1) Hoc enim Latinum nomen Hebraici נָבִיא vim optime videtur exprimere: utrumque a *fando* derivatum (de Hebraeo vid. mox not. 3, de Latino GESNERI *Theſaurum Lat. Ling.* ſub voce *Vates*), utrumque deſignat eum, qui *canit verſus* vel *futura.*

2) Ante Samuelis tempora ſaltem earum mentio occurrit nulla.

3) Quod quidem cognoſcitur ex Arabico نبأ 1) *eminuit*, editus, elatus fuit; hinc 2) tranſitive, *produxit*, protulit, veluti terra plantas. Ita in carminis cuiusdam particula, ab ACHMEDE *Arabſiada* in *Hiſtor. Timuri* (Tom. II. pag. 426. edit. Manger.) producta dicitur: الروض تنبي بالورود, *pratum roſas profert.* Inde eadem translatione, quae in pluribus aliis linguis obſervatur, atque in ipſa Hebraea in alio verbo, בִּטֵּא, adhibetur ad *prolata ore verba*, quare ſaepe, *narravit*, *annunciavit* ſignificat, ut συνώνυμον أخبر. Sic in *Hiſtor.*

praeſertim ille, qui, quaecunque res inciderit, quae ſit dictione explicanda, prudenter et compoſite, et ornate, et memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate [4]). Jam quia inter priſcos homines quae quis doceret, moneret, ſuaderet, carmine proferri ſolebant, ſive oratione certis numeris et modis adſtricta [5]) (ſolent enim quaecunque metrice compoſita ſunt, aures animosque magis capere, memoriae firmius inhaerere, mentique altius infigi, quam quae ſoluta oratione proferuntur), cum quadam etiam vocis ſonique modulatione, quae cantui proxima eſſet; factum eſt, ut nomen נביא, quemadmodum verbum נבא, transferretur quoque ad eos, qui carmina pangere, eaque, voce fidibus iuncta, ad citharae et lyrae ſo-

ſtor. Timuri T. I. pag. 8. de Mohammede dicitur: اخبر عن السرّ المصون ونباء بما كان في الازل *Renunciavit de arcano abſcondito, et narravit, quod ab omni aeternitate contigit.* Et eadem illa pagina nomen تنبية de *narratione,* hiſtoria, uſurpatur.

4) Teſtes ſunt Ieſaias, Ieremias, Hoſeas, et quotquot, *Prophetarum* nomine noti, orationes coram multitudine olim habitas literis mandatas reliquerunt.

5) Qua quidem ipſa Vatum illa Hebraeorum monumenta concepta ſunt omnia.

ſonum decantare ſolerent [6]). Atque in hac arte ſeſe exercuiſſe, cui Samuel praeerat, נביאים coetum, docent, quae in Samuelis hiſtoria legimus [7]). Vates poſtquam Saulum regem inunxiſſet, ei novi muneris varia omina praedicit, ubi inter alia plura, *Poſthaec*, inquit, *venies ad collem Dei, ubi ſunt Philiſthaeorum praeſidia. Oppidum ingreſſus occurres choro vatum, qui de ſacello deſcendentes praeeunte nablio, tympano, tibia et cithara carmina ſacra canent* [8]); *hic furore divino correptus et ipſe una cum illis carmina dices.* Similis locus alius occurrit in eadem hac hiſtoria [9]). Saul manifeſtum fece-

6) Eum verbi נִבָּא uſum manifeſte docet locus 1 Chron. XXV, 1. ſeqq. *Selegerunt quoque David et principes coetus ad miniſterium ſacrum poſteros Aſaphi, Hemanis et Ieduthunis*, הַנִּבִּיאִים בְּכִנֹּרוֹת בִּנְבָלִים וּבִמְצִלְתָּיִם *qui carmina ſacra canebant adhibitis citharis, nabliis et tympanis.* Iterum de Aſapho repetitur in Verſu ſequente, qui הַנִּבָּא עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ *moderante rege canebat.* Atque in verſu tertio de Ieduthunis filiis, qui patri ſuberant בַּכִּנּוֹר הַנִּבָּא עַל־הוֹדוֹת וְהַלֵּל לַיהוָה *cithara canenti ad laudandum celebrandumque Iehovam.* Hinc *Miriam*, Aaronis ſoror, Exod. XV, 20. נְבִיאָה, *cantatrix*, vocatur. Cf. A. F. PFEIFFERI librum vernacule ſcriptum de *Veterum Hebraeorum Muſica*, p. XVIII.

7) 1 Sam. X, 5.

8) יֹרְדִים מֵהַבָּמָה וְלִפְנֵיהֶם נֵבֶל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר וְהֵמָּה מִתְנַבְּאִים׃

9) 1 Sam. XIX, 19. 20.

fecerat consilium suum de Davide occidendo. David, de eo certior factus, fugit Ramam ad Samuelem, qui cum eo ad aediculas [10]), in quibus illi, qui Samuelis disciplina utebantur, coniunctim habitabant [11]), se recepit. Saul vero, reverentia Samuelis a proposito non deterritus, *Ramam misit nuncios, qui Davidem caperent. Sed hi, cum viderent vatum coetum, carmina canentium, quibus Samuel praeerat, ipsi quoque impetu extraordinario correpti canebant* [12]). Hi vero nuntii, cum semel iterum et tertium frustrarentur expectationem Saulis, ipse tandem Saul eorum pressit vestigia, pari successu. Ipse enim, eodem loci delatus, cum ceteris fertur cecinisse [13]).

Ne-

10) Hebr. נָוית, quod praecipue de *habitationibus rusticis* dicitur, veluti de caulis pastorum, cum pecoribus per pascua errantium, 2 Sam. VII, 8. 1 Chron. XVII, 7. Ezech. XXXIV, 14.

11) Quod apparet ex 2 Reg. VI, 1. seqq.

12) וירא את־להקת הנביאים נבאים ושמואל עמד נצב עליהם ותהי על־מלאכי שאול רוח אלהים ויתנבאו גם־המה׃

13) De *Vatum* Hebraeorum *Collegiis* subtiliter et copiose disseruit I. C. C. NACHTIGAL, in singulari commentatione, quae inscribitur: *Ueber Samuels Sängerversammlung oder Prophetenschule*, inserta *dem Magazin für Exegese, Religionsphilosophie und Kirchengeschichte*, Henkii cura instructo, Tom. VI. Fasc. I. p. 38. Eamdemque auctor praeposuit Psalmis a se vernacule redditis, quibus hunc fecit titulum: *Psalmen gesungen vor Davids*

Neque si ad istarum aetatum rationem, istorumque hominum vitam et necessitatem animum advertamus, *quo consilio* vatum illa et cantorum collegia fuerint instituta, facile obscurum esse potest. Aspera cultu et agrestis Hebraeorum gens ad mansuetiorem et humaniorem vitae ac morum cultum adducenda erat, rudes et impolitae mentes sensu recti, veri, atque honesti imbuendae. Quae vero illis temporibus morum fingendorum, animorum regendorum, et ad pietatem ac virtutem firmandorum ratio ac disciplina esse poterat certior et melior, quam quae *carmine* et *cantu* fieret? Quanta enim numerorum fuerit atque musices vis apud antiquissimos populos ad inhibendos animorum impetus, aut ad magnam virtutem inflammandos, nemo ignorat. Ut de Orpheo Horatius [14]):

Sylvestres homines sacer, interpresque Deorum,
Caedibus et victu saevo deterruit Orpheus.

Hinc factum, quod inter omnes populos, qui non ab alio populo victore vel victo cultum humanitatis acceperunt, sapientiae ac doctrinae omnis primordia a *carmine* profecta sunt, et

vids Thronbesteigung, oder in Beziehung auf seine frühere Lebensperiode. Halle, 1797. 8.

14) *De arte Poetica* vs. 390.

et proficifci debuere. Ita qui primi vagantibus paffim Graeciae populis certas fedes melioremque vitae cultum attulere, carmine id eos perfeciffe, pervulgatum eft; quaecunque vitae morumque praecepta et inftituta traderentur, quae leges condendis civitatibus fcriberentur, quae religiones fancirentur, carmine ad citharam aut lyram cani folitas. Quare poetae inter populos prifcos, quorum quidem memoria ad nos pervenit, tantum non omnes, legum, morum, humanitatisque magiftri [15]) vitaeque melioris auctores erant, atque

15) Exemplum fuppeditat ATHENAEUS *Deipnofophift.* L. I. p. 14. edit. Cafaub. *Σώφρον δὲ τε ἦν τὸ τῶν ἀοιδῶν γένος, καὶ φιλοσόφων διάθεσιν ἐπέχον. Ἀγαμέμνων γοῦν τὸν ἀοιδὸν καταλείπει τῇ Κλυταιμνήστρᾳ φύλακα καὶ παραινετῆρα τινα· ὃς πρῶτον μὲν ἀρετὰς γυναικῶν διερχόμενος ἐνέβαλλε τινὰ φιλοτιμίαν εἰς καλοκἀγαθίαν, εἶτα διατριβὴν παρέχων ἡδεῖαν ἀπέσπα τὴν διάνοιαν φαύλων ἐπινοιῶν· διὸ Αἴγισθος οὐ πρότερον διέφθειρε τὴν γυναῖκα, πρὶν τὸν ἀοιδὸν ἀποκτεῖναι ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. Τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν ᾄδων ἀνάγκῃ, ὃς τοὺς ἐφεδρεύοντας τῇ Πηνελόπῃ ἐβδελλύττετο. Fuit autem eo feculo modeftum cantorum genus, et philofophica prorfus morum integritate. Quamobrem uxori Clytemneftrae cantorem Agamemnon relinquit monitorem et cuftodem, qui primum fane laudes foeminarum profequeretur, exemploque illarum honefti ac recti defiderium excitaret, deinde fuae confuetudinis ac praefentiae jucunditate ab improbis cogitationibus mentem averteret. Itaque non prius Clytemneftram Aegifthus ftupravit, quam in infula deferta quadam cantorem occidiffet. Ejusmodi fuit et qui apud procos invitus coactusque necef-*

que etiamnum ſunt inter populos parum excultos, et eodem, quo illi, culturae gradu conſtitutos. Tantum igitur carminum amorem et ſtudium quum ſuae aetatis hominibus Samuel inſitum intelligeret, tantam muſices et cantus in animos vim; quis non videt, prudenter omnino illum ac ſapienter civium ſuorum animis formandis proſpexiſſe, cum juvenum quandam lectiſſimorum ſocietatem ſibi adjungeret, qui rerum divinarum cognitione artiumque humanarum diſciplina ab ipſo imbuti, in pangendis cantandisque carminibus occupati eſſent, et talibus quidem, quae, in conventibus religioſis atque inter feſtas hilaritates ad muſicorum modorum concentum canenda, vel ſummi numinis laudem celebrarent, vel vitae morumque praecepta traderent, vel, cum ſinguli poetae ſuos ipſorum triſtes aut laetos caſus verſibus perſequerentur, his etiam de divina cura et inſpectione rerum humanarum, de vindicta et ultione ſcelerum monita interſpergerent? Hujusmodi autem carmina quum hoc Pſalmorum volumen comprehendat, nonne recte eorum origines atque auctores in illis Vatum Collegiis quaeramus? Davidem certe, a quo magna horum carminum pars edita

neceſſitate canens inſidiantes illos caſtitati Penelopes execrabatur.

ta est, illorum studiorum consortem fuisse, credibile facit et arcta inter ipsum et Samuelem conjunctio, et carminum, quae fudit, copia et praestantia, et opera denique, quam instaurandae atque emendandae Musicae Sacrae impendit [16]). Nec est, cur dubitemus, reliquorum etiam carminum auctores, quorum nomina plerumque interierunt, eidem illi, quam Samuel moderabatur, cantorum et poëtarum societati junctos fuisse [17]).

16) Poësin illum et Musicen eo jam tempore excoluisse, cum adolescens pastoritiam in paternis laribus vitam adhuc ageret, inde apparet, quod cum citharoedus Sauli quaereretur, qui fidium pulsu ferocientem animum demulceret, praestantior haud alius in omni populo deprehenderetur, quam David, 1. Sam. XVI, 16. seq.

[17) Verum illa Vatum collegia etsi non parum contulerint ad poësin sacram apud Hebraeos inde a Samuelis et Davidis temporibus excolendam, tamen in illis Psalmorum originem non unice quaerendam esse, sed altius repetenda esse poëseos lyricae apud Hebraeos efflorescentis initia, quum jam Mosis aetate poëseos cum musica connubii vestigium deprehendamus (Exod. XV, 20. 21.), nec desint poëmatum hebraicorum ad lyricum genus prope accedentium monumenta, Mosaicis et proximis dehinc temporibus a Pentateuchi librique Judicum auctoribus attributa, quae seriori aevo assignare cauto critico plures rationes dissuadent, vere monuerunt E. G. BENGEL in Differt. *ad introductionis in librum Psalmorum supplementa quaedam* exhibente, Tubing. 1806. in quat., atque DE WETTE in Prolegomenis suo in Psalmos Commentario praemissis §. II., adstipulante BERTHOLDTO *Einl. in die Schriften d. a. u. n. Testam.* Vol. V. P. *I.* §. 457.]

CAPUT

CAPUT SECUNDUM.

Quibus temporibus, et a quibus auctoribus Psalmi sint editi.

Explosa jamdudum est ejectaque Patrum Rabbinorumque sententia, esse carmina, quae in hoc volumine continentur, omnia et singula a Davide concinnata. Neque longa refutatione digna illa videtur, quum non inscriptiones tantum, sed, quod majus est, argumentorum etiam stylique diversitas, diversa tempora diversosque auctores manifeste prodant. Nec impedit Apostolorum, Davidem speciatim laudantium auctoritas, quo minus ita statuamus, quum satis notum sit, ejus nomine universam horum carminum syllogen ita dictam esse, quod primum locum inter Psalmos ii obtinebant, quorum Davides auctor fuerat, quemadmodum Psalmorum nomine universum *Hagiographorum* volumen vocatum est [1]. Age vero, tempora et auctores, quibus haec carmina vel inscriptionibus assignantur, vel edita esse, probabili conjectura colligi potest, nunc perlustrabimus. De *ordine* autem, quo scripta

1) Cf. LIGHTFOOT ad Luc. XXIV, 44.

pta ſint, et collocanda ſingula, poſt expoſitas conjecturas noſtras de ſingulis, atque ita poſt finem explicationis omnium, aptius erit et commodius a nobis diſſerendum.

I) Mosi carmen *nonageſimum* tribuit Hebraea inſcriptio, et ad eundem ipſum auctorem Talmudici referunt decem, quae illud proxime ſequuntur, carmina, propterea quod illis alius auctoris nomen non eſt praeſcriptum [2]), quod quam nihil valeat, in promtu eſt examinare cuique ac res ipſa demonſtrat. Nonageſimum vero illud carmen quod attinet, ut nihil habet, quod Moſe ſit indignum, aut illi non congruat, ita rurſus nihil ei ineſt, quod Moſaicis rebus et temporibus ita ſit proprium, ut non ab alio quovis auctore, aut quovis alio tempore concinnatum eſſe poſſit:

que-

2) Ita HIERONYMUS quoque in Epiſt. CXXXIX. ad Cyprianum, p. 388. edit. Plantin. *Hanc habet Scriptura ſancta conſuetudinem, ut omnes Pſalmi, qui, cujus ſint, titulum non habent, iis deputentur, quorum in prioribus Pſalmis nomina continentur.* Idem quoque de his carminibus jam olim ſenſit ORIGENES in *Selectt. in Pſalmos* (Opp. Tom. II. edit. Benedict. pag. 574.) ex traditione Iuilli, Patriarchae Iudaeorum, atque hinc Hieronymus *Octogeſimum,* inquit, *nonum Pſalmum, qui ſcribitur: Oratio Moyſis hominis Dei, et reliquos undecim, qui non habent titulos, ſecundum Huilli expoſitionem ejusdem Moyſi putat, nec dedignatur, hebraeam ſcripturam interpretans per ſingula loca, quid hebraeis videatur, inſerere.* Lib. I. adverſ. Ruffin. Cap. III. p. 235.

queritur enim de generis humani miſeriis, ac potiſſimum de vitae humanae fugacitate. Sed de hac re ſuo loco quaeretur.

Antiquiora igitur hoc volumen carmina continebit nulla

II) Davidicis temporibus, quibus longe pleraque erunt aſſignanda. Horum vero plurimis

1) *Davidis* praeſcriptum eſt nomen in libris Hebraicis hodiernis, LXXI. videlicet, ſed in verſione Alexandrina undecim aliis etiam. In his tamen reperiuntur non pauca, quae a Davide minime poſſunt eſſe confecta, ut omnia ea, in quibus exſilii Babylonici, deſolati templi, reditus ex terris exteris, aliarumque rerum, quae ad Davidis tempora referri nequeunt, mentio manifeſta eſt facta. Rurſus magna carminum pars, quibus nec Davidis, nec ullius omnino auctoris inſcriptum eſt nomen, ita eſt comparata, ut a nemine facile dubitari poſſit, quin a Davide ſint confecta. Non ſolum enim ſtylus conſpirat, ſed quae in ipſo carmine interdum occurrunt, ita ſe habent, ut ad alia tempora prorſus referri nequeant. Sed prorſus rejicienda eſt ſententia eorum, qui Davidi tribuenda cenſent omnia ea carmina, quibus poetae nomen praeſcriptum eſt nullum. Argumento utuntur potiſſimum hoc, quod tam in Annalium epitome

me [3]) Pſalmi ἀδέσποτοι, *nonageſimus ſextus*, et *centeſimus quintus*, quam in Novi Foederis codice Pſalmus *ſecundus* [4]) et *nonageſimus quintus* [5]), itidem nullis auctorum nominibus inſigniti, Davidi auctori aſſignantur. Verum quod ex Chronicorum libro petitur teſtimonium, ita comparatum eſt, ut hic in cenſum venire prorſus nequeat. Non integra enim carmina excitat auctor τῶν Paralip. quisquis ille fuerit, ſed imperfecta tantum fragmenta, et memoria inſuper infida adeo, ut comma octavum Pſalmi nonageſimi quinti cum initio Pſalmi vigeſimi noni permutaverit, ob ſententiarum affinitatem. Sed ex verſiculo ſeptimo Cap. XVII. libri primi Chronicorum, Aſaphus et ſocii non minore jure horum carminum auctores credi poſſunt, quam Davides. Quod ad teſtimonia e Novo Teſtamento petita attinet, his quoque parum auctoritatis hac in re tribui poteſt, quum notiſſimum ſit, Apoſtolos ſaepe ex ſententia apud Judaeos recepta Veteris Teſtamenti oracula excitare. Itaque carmina ἀνώνυμα ab auctoribus valde diverſis erunt perſcripta, quorum quum ignorarent nomina, qui diſperſa haec carmina collegerunt, memoria eorum

3) 1 Chron. XVI, 7. ſeqq.

4) Actor. IV, 25.

5) Hebr. IV, 7.

eorum oblivione ſepulta eſt. Alii Davidis eſſe videntur ex his Pſalmis, alii Aſaphi, alii temporibus longe poſterioribus compoſiti.

2) Carminibus duodecim *Aſaphi* nomen praeſcriptum eſt. Plures vero quum extiterint illo nomine appellati [6]), is, qui titulos his carminibus praeſixit, Aſaphum haud dubie intellexit, Berachiae filium, Levitam [7]), cantorum Davidicorum praefectum muſicesque moderatorem [8]), quem tamen et carmina edidiſſe, colligitur inde, quod Hiskias rex Iovam carminibus a Davide et Aſapho compoſitis jubet celebrandum [9]), quo ipſo loco Aſaphus praeterea *ſapiens* [10]) dicitur. Verum *quinquageſimum* carmen ſi excipias, cetera omnia [11]) ab illo Aſapho, qui Davidis temporibus floruit, nequaquam poſſunt eſſe conſignata, alia enim de Chaldaeorum queruntur imperio, deque templi urbisque ſubverſione, alia de Aſſyriorum ſtrage triumphum canunt, de quibus omnibus ſuo loco videbimus.

3) *He-*

6) Vid. SIMONIS *Onomaſtic.* p. 406.

7) 1 Chron. VI, 24. XV, 17.

8) 1 Chron. XVI, 4. 5.

9) 2 Chron, XXIX, 30.

10) חֹזֶה, propr. *videns.*

11) LXXIII—LXXXIII.

5) *Hemanis Esrachitae* nomen praefixum est Psalmo *octogesimo octavo*. Quum autem secundum genealogias in Annalium libris *duo* fuerint huius nominis viri celebres, alter [12]) e posteris *Serachi*, filii Iudae, Patriarchae [13]), alter *Levita*, e Cahatitis, atque Samuelis prophetae e filio Ioele nepos [14]), qui cum sociis, Asapho, et Ieduthune, sacrae musicae a Davide praefectus fuit [15]); perquam ambigitur, horum utrum designaverit is, qui titulos praefixit. Quia vero noster *Esrachita* dicitur, quemadmodum *Ethan* in Psalmi, qui proxime sequitur, limine; nihil sane probabilius videri possit, quam hosce Esrachitas eosdem fuisse cum Serachi filiis, Iudae posteris. Sed illud ipsum, *Esrachitam* [16]) esse nomen patronymicum a *Seracho*, valde dubium est, quum *Aleph* huiusmodi nominibus nusquam alias praefixum reperiatur. Quare alii Hemanem *Esrachitam* nominatum putant a patre *Esrach*, ut hic Heman prorsus diversus sit a duo-

12) 1 Chron. II, 4. 6. cuius et fratrum propter sapientiam honorifica quoque mentio fit 1 Reg. V, 11.

13) Genes. XXXVIII, 30. XLVI, 12.

14) 1 Chron. VI, 18. seqq. XV, 27.

15) 1 Chron. XXV, 1. coll. 2 Chron. XXIX, 30.

16) אֶזְרָח.

duobus illis, antea commemoratis; alii vero Hemanem, Levitam, Davidicorum Muſicorum praefectum intelligunt, ut *Eſrachita* non *familiam*, ſed *patriam* indicet. Quisquis autem fuerit Heman ille, quem is, qui titulos praeſcripſit, intelligendum voluit, hoc certum videtur, eſſe carmen ipſum in exilio ſcriptum, qua de re ſuo loco inquiremus.

4) Eadem ſententiarum diverſitas eſt de eo, cui Carmen *octogeſimum nonum* aſſignatur, *Ethane*, quem plerique quidem eundem exiſtimant cum Ethane Levita [17]), nec diverſum a *Ieduthune*, qui una cum Hemane inter chori muſici a Davide inſtituti moderatores appellatur [18]). Sed quum in carminis inſcriptione Ethani illi cognomen *Eſrachitae* inditum ſit, alii eum diverſum putant a Davidico illo. De quo tamen cognomine diximus modo antea. Videtur vero et hoc carmen Babylonicis potius quam Davidicis temporibus congruere.

5) *Samuelis* quoque, aliorumque poetarum ab ipſo inſtitutorum, carmina huic volumini ineſſe, licet nulli nomina eorum ſint praeſcripta, Nachtigalii coniectura eſt minime im-

17) 1 Chron. VI, 29—32.

18) 1 Chron. XXV, 1.

improbabilis [19]). Verum ſingula carmina quibus ſint aſſignanda, hodie fruſtra quaerimus.

III) Ex SALOMONICIS temporibus plura nobis ſupereſſe carmina, vix eſt, quod dubitemus. Atque Salomon quidem ipſe quinque carminum millia compoſuiſſe fertur [20]). Sed hodie eius nomen duobus tantummodo carminibus praeſcriptum legitur [21]), quae tamen eum magis ſpectant, quam ab ipſo compoſita eſſe videntur. Ad Salomonica tempora praeterea referenda ſunt quadrageſimum ſeptimum, et centeſimum trigeſimum ſecundum, quorum hoc in templi Salomonici conſecratione, illud in arcae in templum introductione, nec non, ex quorundam ſententia, ſecundum, quod in Salomonis regis inauguratione decantatum eſſe volunt [22]).

IV) Ex REGUM autem, qui Salomonem ſequuti ſunt, omnium, temporibus, non reperio quos cui tribuam praeter *Ioſaphatum*, cui in periculis Ammoniticis illis quaeratur, an tribui poſſint carmen *octogeſimum tertium* cum

19) Atque *Samueli* quidem ipſi ex coniectura aſſignandum putat Pſalm. XC. XIX, 8–15. CIII, 1–18. CXLV. I. CXII., aliis vero illius diſciplinae alumnis XCI. XCV. CXI. CXXXIX. Vid. Nachtigalii Pſalmorum verſio ad Cap. I. laud. p. 37.

20) 1 Reg. IV, 32. (al. V, 12.)

21) LXXII. et CXXVII.

22) Vid. Argument. Pſalmi II.

octogeſimo quinto. Inter epinicia vero victoriae, ab illo tunc reportatae referenda fuerint carmen *quadrageſimum ſextum* atque *quadrageſimum octavum.*

V) Inde iam magno ſaltu transilimus ad EXILII tempora, ad quae haud exiguus horum carminum numerus referendus videtur. Inter ea praecipuum locum tenent, quae a *Corahitis*, inſcriptionibus iubentibus, decantanda erant [23]. Et carmen *centeſimum trigeſimum ſeptimum* conteſtationem continet doloris, quem in exilio exulantes a loco templi et patriae pertulerint, unde non tam *Ieremiae* erit aſſignandum (ut in verſione Alexandrina factum eſt), qui quidem Babylonem non eſt abductus, quam alii potius cuidam Iſraelitarum, ibi degentium.

VI) Nec pauca carmina ad tempora revertentis e terris Perſicis populi Iſraelitici ſunt referenda, ex his manifeſte *centeſimum ſecundum* atque *centeſimum vigeſimum ſextum*, quae inter ipſa initia reſtaurationis templi et urbis videntur cantata eſſe. Templo autem ſecundo exſtructo, et conſecrationi huius arcaeque introductioni, et primi cultus ibi temporibus, multo plura fortaſſe horum car-

23) Veluti Pſalm. LXXXIV. LXXXV. LXXXVII. Cf. EICHHORNII *Iſagog.* P. III. p. 409. not., et Argument. noſtr. ad Pſ. XLII.

carminum ſunt facta, quam nunc vulgo creditur. Atque *Haggaeo* ac *Zachariae* in graeca verſione tribuuntur carmina quaedam [24]), quibus in Hebraeis libris nullum praeſcriptum eſt nomen.

VII) Sunt etiam carmina, quae MACHABAICIS temporibus facta putantur a quibusdam interpretibus [25]). Nec eſt, cur dubitemus fuiſſe iis temporibus priſcorum carminum aſſiduo ſtudio, eorumque continua cantione plura ingenia excitata, ut et ipſa ad illorum imitationem carmina, in ſacris publice decantanda, concinnarent. Quae vero et qualia illa fuerint, ſuo loco et tempore videbimus.

24) Pſ. CXXXVIII. CXLV. CXLVI. CXLVII.

25) Ut a Rudingero Pſ. I. (vid. Argument. noſtr.), XLIV, LXIX. XLVI. CVIII. Ab Herrmanno von-der-Hardt Pſ. CXIX., a Venema Pſ. LXXXV. XCIII, CVIII. Pſalmorum ſeriem non adeo parvam Maccabaeorum temporibus aſſignandam eſſe, ſtatuit Bengel in Diſſertat. in Not. 17. ad Cap. I. laud. p. 16. ſequ., et principem fere in iis carminibus locum vindicaverit Pſalmis LXXIV. LXXVI. et LXXXIII.

CAPUT

CAPUT TERTIUM.

De Pſalmorum collectione, partitione et numero.

Davidem tum, quum ſacrum cultum ordinaret et cantorum collegium inſtitueret, carminum etiam, quae in ſacris conventibus atque celebritatibus cantanda eſſent, collectionem quandam feciſſe, multorum conjectura eſt non improbabilis. Iam quum poſt carmen illud, quod hodie *ſeptuageſimo ſecundo* loco eſt poſitum, ſcriptum ſit, *finiri* illo *Davidis carmina* [1]); opinio eſt ſatis pervulgata, ea ſeptuaginta carmina effeciſſe ipſam illam a Davide collectam ſyllogen. Cui ſententiae potiſſimum obſtat, quod plura inter illa carmina deprehenduntur, in quibus manifeſta ſerioris Davide aetatis indicia occurrunt [2]). Nec facile credi poteſt, a Davide carmen decimum quartum bis receptum [3]), aut ſeptuageſimum adjectum fuiſſe, quum aliquot quadrageſimi com-

1) כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי.

2) E. c. Pſ. II. vid. Argument. p. 24. Pſ. XLVIII. LXVI. LI. com. 20. 21. LIII. com. 7.

3) Altera vice Pſ. LIII. efficit.

commata continent. Probabilior EICHHORNII videtur conjectura [4]), volumen carminum *septuaginta duorum* primum ex collectionibus hominum privatorum, in quorum manibus minora carminum Davidis aliorumque poetarum ſyntagmata fuerint, originem duxiſſe, quae tandem in unum corpus eſſent redacta. Quod ipſum tamen poſt exſtructum demum templum ſecundum factum eſſe crediderim, quo tempore, quae ex vetuſtate ſupereſſent, carmina, denuo recenſita, atque, quum in ſacris publice eſſent decantanda, recentioribus illis temporibus ſubinde accommodata eſſe videntur; cujus rei exemplum deprehendiſſe putamus in carmine *quarto decimo* [5]). Quae noſtra conjectura ſi vera eſt, reliqua carminum pars multo ſerius erit addita. Huic vero parti poſteriori quamvis priſca quaedam carmina, poſt abſolutam priorem illam collectionem reperta, inſerta eſſe non negaverim; longe pleraque tamen vel proxime ante exilii tempora, vel in ipſo exilio, vel denique poſt reditum ex eo, temploque ſacriſque reſtitutis eſſe facta, vix dubitari poteſt. Quae quum ita ſint, non ante

4) *Iſagog. ad V. T.* P. III. p. 421. ſeqq. edit. ſec.

5) Vid. Argument. Simile prorſus exemplum videmus in Pſ. LI., cujus commata duo ultima vel in ipſo exilio, vel proxime poſt reditum ex eo addita eſſe, ſuo loco probabimus.

te *Machabaica* tempora altera illa carminum pars priori ſubjuncta fuerit.

Hodie in libris Maſoreticis univerſum Pſalmorum volumen in *quinque* libros distributum eſt, quorum cuique finis ibi conſtituitur, ubi carmen in *Amen Amen*, vel in *Amen Halleluiah* deſinit. Ut itaque *primus* liber carmine XLI., *ſecundus* LXXII., *tertius* LXXXIX., *quartus* CVI., *quintus* CL. finiat. Quae dividendi ratio, quamvis jam Hieronymi temporibus fuerit recepta [6]), tamen minime ita vetus eſſe poteſt, ut Iudaeorum fert opinio, qui vel ad ipſum Davidem, vel certe ad Eſram illam referunt. Cauſam quidem illius diviſionis pleri-

6) Ita enim in Epiſt. CXXXIV. ad *Sophronium: ſcio,* inquit, *quosdam putare Pſalterium in quinque libros eſſe diviſum, ut ubicunque apud LXX. Interpp. ſcriptum eſt: γένοιτο, γένοιτο, id eſt, fiat, fiat, finis librorum ſit; pro quo in Hebraeo legitur, Amen, Amen. Nos autem Hebraeorum auctoritatem ſequuti, et maxime Apoſtolorum, qui ſemper in Novo Teſtamento Pſalmorum librum nominant, unum aſſerimus Pſalmorum volumen.* Spectat ad Luc. XX, 42. et Act. I, 20. Idem Hieronymus in Epiſt. CXXXIX. ad Cyprianum: *Aiunt Hebraei, uno Pſalmorum volumine quinque libros contineri, a priori usque ad quadrageſimum, a quadrageſimo usque ad ſeptuageſimum primum; et a ſeptuageſimo ſecundo usque ad octogeſimum octavum, et ab octogeſimo nono, qui quarti libri initium eſt, usque ad centeſimum quintum, et a centeſimo ſexto, usque ad finem, inſtar duodecim prophetarum, qui et ipſi, quum proprios libros ediderint, unius voluminis nomine continentur.*

plerique putant fuiſſe hanc, quod Pentateucho aſſimilare Pſalterium Judaeis placuerit [7]). Aliis vero et quinque partium illarum inaequalitas, et Pſalmorum, qui in ſingulis continentur, ratio ipſa, arguere videtur, partitionis iſtius originem repetendam eſſe a totidem diverſis carminum collectionibus, quae ordine, quo paulatim ſunt factae, ſe excipiant. Omnino ut ita ſtatuamus, res ipſa ſuadere videtur; de ratione tamen ſingulorum illorum ſyntagmatum, et quibus temporibus ſint facta, nil certi definiri poterit [8]).

In ſingulorum carminum diviſione ac numero libri Hebraici hodie non plane conſentiunt. Pſalmus *primus* in quibusdam codicibus *ſecundo* jungitur, ut, qui in libris typis exſcriptis *tertius* numeretur, ſit *ſecundus.* Item carmen, quod nobis eſt *quadrageſimum tertium*, in nonnullis libris manuſcriptis jungitur illi, quod proxime praeceſſit, ut, quod in plerisque ſit *quadrageſimum quartum*, in illis

7) Ita jam Epiphanius *de menſuris et ponderibus* §. 5. *Opp.* T. II. p. 162. Τὸ ψαλτήριον διεῖλον εἰς πέντε βιβλία οἱ Ἑβραῖοι ὥστε εἶναι καὶ αὐτὸ ἄλλην πεντάτευχον. *Pſalterium in quinque libros partiuntur Hebraei, nova ut indidem Pentateuchus oriatur,* quod pluribus deinceps perſequitur.

8) Varias variorum de hac re conjecturas diligenter recenſuit examinavitque BERTHOLDTUS *Einleit.* Vol. V. P. I. §. 466. ſeqq. p. 2009. ſeqq.

lis ſit *quadrageſimum ſecundum* 9). Ita eadem numerandi ratio obtinet ad Pſ. CXVII. qui iterum Pſalmo antecedenti junctus eſt, ut qui nobis eſt CXVIII. in Mſs. ſit CXV. A quinto vero Pſalmi CXVIII. verſiculo novum carmen incipit, atque ab hoc inde commate in illis Mſs. numeratur Pſ. CXVI., ut qui nobis eſt CL. ibi ſit CXLVIII. Carmen, quod nobis eſt CXVIII., in nonnullis libris manuſcriptis in tres partes diſtribuitur. Magna quidem harum varietatum pars recentiorum temporum librariis eſt tribuenda, et iis praecipue, qui numeros addiderunt; hos enim ſaepiſſime ab iis, qui ipſum textum exararunt, diverſos fuiſſe, Mſs. libri teſtes ſunt. Accidit hoc praecipue in codicibus στιχηρῶς deſcriptis, ubi quae ſingulis carminibus intercedunt interſtitia, parum nonnumquam obſervata ſunt. At ab antiquiſſimis inde temporibus hunc diſſenſum in libris regnaſſe, clarius demonſtrant antiquae verſiones. Pſalmus *ſecundus* pro *primo* in Graecis libris olim habitus fuit. Et hodie in Graecis libris longe pleriſque, cum quibus Vulgata Latina conſentit, a Pſalmo X. usque ad Pſ. CXLVII.

9) Vid. *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeorum Carminum Libri V. Ex Codd. Mſs. et antiquis verſionibus accurate recenſuit et commentariis illuſtravit* IOA. AUG. STARK Vol. I. (*Prolegomena continens*) P. II. p. 437.

CXLVII. ea eſt ab Ebraeis numerandi discrepantia, ut IX. et X. in unum ſint conjuncti, et qui nobis eſt XI., Graecis et Latinis ſit X., et ſic porro, usque ad Pſ. CXLVII., quem rurſus in duos distribuerunt, ut CL. Pſalmorum numerum integrum ſervarent. Praeterea Graeci et Latini Pſalmum nobis CXV. jungunt cum CXIV. ut iſti junctim conſtituant ipſis Pſalmum CXIII. Hinc Pſalmus nobis CXVI. ipſis eſt CXIV., ubi binario numero diſſident ab Ebraeo. Sed mox in ordinem redeunt, Pſalmum CXVI. in duos partiendo, et a commate 10. Pſalmum novum, ipſis CXV. incipiendo, atque ita Pſalmus ſequens, nobis CXVII. ipſis eſt CXVI. [10]). At nec haec uumerandi ratio in omnibus Codd. eſt recepta [11]). In Hebraicis vero libris hodie ſaepenumero carmina diverſa a librariis juncta eſſe, et rurſus alia perperam diviſa et ſeparata, jam obſervavit Eichhornius [12]), et nos ipſi exemplum vidimus in carmine undevigeſimo.

10) Pluribus haec perſequitur SIXTIN. AMAMA *Anti-Barbari Biblici* Lib. III. ad Pſ. X. p. 448. Haec vero obſervaſſe ex re eſt Patrum ſcripta legentium, apud quos illa ipſa ſupputatio, ab Hebraica recedens, ſervatur.

11) Vid. STARKII Davidis aliorumque Poett. Hebr. Carmin. Vol. I. P. II. p. 440.

12) In *Iſagoge ad V. T.* P. III. p. 443. not.

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

De Psalmorum inscriptionibus.

Psalmis longe plerisque tituli [1]) sunt praescripti, qui *vel* personas designant, tum auctorum [2]), tum, quibus commissi sunt, cantorum [3]), tum eorum quoque, in quorum gratia sunt conscripti [4]); *vel* res et facta indicant, quibus poetae ad carmina componenda excitati fuerint [5]); *vel* argumenta singulorum carminum declarant [6]); *vel* denique docent, quae musices et cantionis ratio in iis decantandis fuerit adhibenda [7]). De quorum titulorum fide

1) Psalmi *ἀνεπίγραφοι* viginti quinque sunt (I. II. X. XXIV. XXXIII. XLIII. LXXI. XCI. XCIII. XCIV. XCV. XCVI. XCVII. XCIX. CIV. CV. CVII. CXIV. CXV. CXVI. CXVII. CXVIII. CXIX. CXXXVI, CXXXVII.), quorum quemque Iudaei מזמורא יתומא, *Psalmum orphanum*, vocant in Talmud. Cod. עבודה זרה.

2) Ut in Pf. IV. V. VI. VII. VIII. IX.

3) IV. V. VI. VIII. IX.

4) LXXII. CII.

5) VII. LIX. XXXIV. LXIII.

6) תְּפִלָּה Pf. XVII. LXXXVI. חוֹדֶר, Pf. C. תְּהִלָּה Pf. CXLV.

7) IV. V. VI. LIV. LV. al.

fide tamen et auctoritate, magna ſemper fuit ſententiarum varietas atque diſcrepantia. Alii enim omnes Pſalmorum titulos ſine omni diſcrimine reſpuendos eſſe arbitrantur, quum quae in textu Hebraico leguntur, a recentioribus Iudaeis, ſeu iis, qui Pſalmos collegerunt, ſint adpoſita, quae Graeca vero, Arabica, Syriaca, et vetus Latina verſio habet, pro interpretum lubitu adſcripta ſint [8]). Alii contra omnes inſcriptiones, Graecas non minus atque Hebraicas pro genuinis et fide dignis habent, ut plurimi Patrum, qui eandem Graecae verſioni reverentiam exhibuerunt, quam ipſis fontibus Hebraeis ſolemus. Alii denique Hebraicas tantum inſcriptiones recipiunt, et ab ipſis Pſalmorum auctoribus profectas eſſe credunt [9]), rejectis omnibus, quae in

8) Cf. GEORG. IO. LUD. VOGELII Diſſertat. *Inſcriptiones Pſalmorum ſerius demum additas videri.* Halae, 1767.

9) Maximo momento aeſtimandas eſſe Hebraicas Pſalmorum inſcriptiones ſtatuit Bengel Diſſertat. laud. p. 18., antiquitati potiſſimum inſcriptionum *Pſalmis LXXII. prioribus* praefixarum, non parum auctoritatis inde accedere ratus, quod verſiones Alexandrina et Vulgata cum textu Hebraeo in ipſis his titulis conſtantiſſime conſentiant, et Davidis certe nomen in Hebraeo appoſitum ne ſemel quidem omittant. Ex omnibus omnino Pſalmis, quibus in textu Hebraeo titulus, auctorem occaſionemque indicaturus, praeſit, *perpaucos* enotari poſſe arbitratur, *qui inſcriptioni ſibi praefectae ipſi adverſentur.* Sed

in Graeca, Arabica et Syriaca translatione leguntur. His denique adnumerandi ſunt, qui licet ab ipſis Pſalmorum auctoribus inſcriptiones profectas eſſe non credant, ab Eſra tamen et Nehemia carminibus illas adſcriptas exiſtimant. At quamvis mire diverſae ſint hae opiniones, nulla tamen earum eſt, quae argumentis haud prorſus contemnendis non inſtructa ſit, nulla adeo falſa eſt, quin veritatis particulam aliquam habeat [10]). Atque ab ipſis quidem Pſalmorum auctoribus titulos praeſcriptos eſſe, ex poetarum orientalium conſuetudine perquam ſit veriſimile. Hi enim in carminis limine poetae nomen, atque interdum quoque tempus, quo carmen dictum eſt, ponere ſolent. Ita poſt قال Arabes, et Syri poſt ܐܡܪ, quod poematis plerumque initium eſt, nomen poetae indicant. Idem quoque Hebraeis mos fuiſſe videtur. Prophetarum vaticiniis, quae poëmata eſſe, nemo dubitat, longe

Sed cf. quae monuit BERTHOLDT *Einleit.* §. 462. p. 1978. ſeqq.

10) Sequimur in hac disputatione potiſſimum I. A. STARKIUM, qui in libro ad Cap. anteced. aliquoties laudato p. 411. ſeqq. de omni hac re doctius et ſubtilius diſſeruit, quam alii ante ipſum. Conſentit quoque cum eo EICHHORN in *Iſag.* in V. T. P. III. p. 429. ſeqq.

ge plerisque nomen vatis et tempus, quo dictum est, praefixum reperies. Idem factum est in carmine triumphali Exod. XV., Hymno Mosis Deuteron. XXXI, 30. XXXII, 1. XXXIII, 1., in Carmine Deborae, Iudic. V, 1. Atque quorundam Psalmorum titulos genuinos esse, vix dubitari potest. Eadem inscriptio, quae Psalmo XVIII. praefixa est, legitur quoque 2 Sam. XXII, 2. Quaedam etiam horum carminum ita sunt comparata, ut ea ipso illo tempore, cujus inscriptio mentionem facit, composita esse, ex ipso carminis argumento pateat, etiamsi nulla inscriptio praefixa foret. Sic Psalmus tertius cum historia Davidis, cum filius patrem regno spoliaret, conspirat, ut vix dubium esse possit, quin iis temporibus dictus sit, etiamsi nullam eius rei inscriptio mentionem faceret. Idem valet de Graecis et Syriacis inscriptionibus, qui ita interdum sunt comparata, ut de earum αὐθεντία neutiquam sit dubitandum. Quare minime probandi videntur, qui sine omni discrimine omnes inscriptiones, Hebraicas, Graecas, Syriacas, repudiandas iudicant. Neque tamen omnes veteres uno eodemque modo de Psalmorum titulis sensisse, certum est. Syri novas saepenumero inscriptiones effinxerunt, rejectis priscis illis, quas Hebraicus textus et Graeca Alexandrina

versio

verſio exhibet [11]). Nec exigua earum pars, quae in Bibliis Polyglottis expreſſae, inſipidas fabulas, et allegoricas myſticasque explicationes, ex Patrum ſcriptis petitas, ſapit. In quibusdam vero libris manuſcriptis omnes omnino tituli deſunt, et Davidis tantum nomen carminibus inſcriptum eſt, iis quoque, quae aliis poetis tribuuntur in libris Hebraicis, quod de iis praecipue codicibus valet, qui eccleſiaſtico uſui a librariis deſtinati fuerunt. Ex quibus ſatis patet, non tantam auctoritatem Hebraicis inſcriptionibus Syros tribuiſſe, et cujusque arbitrio relictum fuiſſe, quem ſenſum, quamque explicationem carmini accommodare velit. THEODORETUS non omnes promiſcue inſcriptiones accipit, ut in Graecis et Hebraicis libris leguntur, ſed probe Graecas ab Hebraicis discernit, illasque tanquam ſpurias et adulterinas rejicit, quae in Graecis tantum inveniuntur, ab Hebraicis vero exemplaribus abſunt. Ac Theodoreti quidem veſtigia plerique ex noſtris Theologis olim ſecuti ſunt, ex praejudicatis illis de librorum Hebraicorum ἀκριβεία et integritate opinionibus. Ut enim e Graecis multae a librariis et interpretibus additae

11) Sic Pſ. III. Syriaca verſio exhibet: ܐܡܝܪ ܠܕܘܝܕ ܥܠ ܛܒܬܐ ܕܥܬܝܕܢ *carmen dictum eſt a Davide de bonis futuris.*

ditae ſunt, ita quoque ex Hebraicis nonnullas manifeſto falſas eſſe, vidimus ſupra in Capite ſecundo. Quae quum ita ſint, non dubito, STARKII accedere ſententiae, omnibus Pſalmis ab initio auctoris nomen, et interdum quoque tempus, quo ſint dicta, praeſcriptum fuiſſe, ex Poetarum Arabicorum et Syriacorum, etiam Hebraeorum, ut ſupra vidimus, conſuetudine. Quae autem muſicam modulationem, et inſtrumentum, quo canendum erat carmen, in inſcriptione tangunt, ab iis profecta videntur, qui haec carmina diverſis temporibus ſacris publicis accommodarunt. Ita 2 Sam. XXII., ubi Pſalmus XVIII. relatus eſt, nulla τοῦ מנצח in titulo mentio occurrit. Quod ipſum tamen cauſa eſſe potuit, ut antiquiorum inſcriptionum, quae auctoris nomen, carminisque argumentum et tempus commemorarunt, plures vel mutilarentur, vel prorſus interirent. Hanc lacunam reſarcire cupientes, qui diverſis temporibus haec carmina collegerunt, utut eorum ferebat opinio, inſcriptiones addiderunt, non ſemper habita ratione librorum Mſs. et carminum ipſorum indole; nec paucae commentatoribus, librariis, quid quod ipſis lectoribus tribuendae videntur, quorum arbitrio ea ſaepe addita eſt inſcriptio, quae ipſis commodiſſima eſſe videretur. Probant hoc Graeci, Syriaci, Arabici, Latini Codices, nec hi tantum, ſed

ipsi quoque interdum Hebraici. Exemplum luculentum Starkius affert Codicem XXXII. Sorbonicum, in quo interdum ad marginem, a postera licet manu, argumentum notatum est, e Rabbinorum scholiis petitum. Sic ad Psalmum XI. notatum est: על כהני נוב *De sacerdotibus Nob*, de quibus Vs. 2. verba ישרי לב in glossa explicantur. Item ad Psalmum XIV. notatum est: נבוכדנצר *De Nebucadnezare.* Est nempe in scholio primi commatis: דוד נתנבא נבוכדנצר שעתיד, *Vaticinatus est David de Nebucadnezare, qui futurus erat.* Ps. XVII. in margine legitur: על בתשבע *De Bathscheba*, ex Rabbinorum interpretatione Vs. 3. Eiusmodi autem figmenta quam facile in ipsum textum irrepere potuerint, praesertim ubi vera inscriptio excidit, non necesse est demonstrare. Hinc vero simul intelligitur, qui factum sit, ut nonnullae harum inscriptionum cum carminis argumento minime conspirent, et auctorem indicent, a quo nisi ubi vaticinia in subsidium vocare velis, carmen compositum esse prorsus non potuit. Neque omnes itaque, quae in libris Hebraicis leguntur, inscriptiones, temere rejiciendae, neque omnes sine discrimine recipiendae erunt; sed, crisi atque sana interpretandi ratione duce, dispiciendum, quae ab ipsis poetis sint profectae, quaeque a postera manu additae.

Restat,

Reſtat, ut eas dictiones, quae plurium carminum titulis communes ſunt, recenſeamus atque illuſtremus; ubi literarum ordinem ſervabimus, utpote illis, qui harum rerum explicationes quaerunt, commodiſſimum [12]).

12) Inter eos, qui titulorum Pſalmorum interpretationi operam navarunt, praecipue nominandus eſt primo quidem CHRISTOPH. SONTAGIUS, cujus liber hanc gerit epigraphen: ראשי חלין *h. e. Tituli Pſalmorum, in methodum anniverſariam redacti, Diatribis LXVII. Philologo-Theologo-Practicis, variisque adeo qua Iudaeorum, qua Chriſtianorum, qua veterum, qua recentiorum congeſtis ἑρμηνείαις, collectaneis Medraſchicis, et verſionibus praeſertim antiquioribus; Targumica, Graeca, Vulgata, Syriaca etc. fideliter illuſtrati, et ad ſingula cum Dominicarum, tum Feſtivitatum praecipuarum Evangelia decenter accommodati, ea quidam lege, ut, ſubinde quodam habito delectu, in ſacris ad populum ſermonibus exordiorum inſtar eſſe poſſint.* Siluſiae, 1687. in quaternis. Tum GUILELM. IRHOVIUS, qui edidit *Conjectanea Philologico-Critico-Theologica in Pſalmorum Titulos*, Lugd. Batavor. 1728. in quaternis. Multa quoque, quae ad titulorum Pſalmorum intelligentiam faciunt, reperies in A. F. PFEIFFERI libro de *veterum Hebraeorum re Muſica (Ueber die Muſik der alten Hebräer)*, Erlangae, 1779. in quatern. cum tab. aeri inſculpta.

EXPLICATIO

DICTIONUM NONNULLARUM, IN PSALMORUM TITULIS FREQUENTIUS OBVIARUM.

א

אַל־תַּשְׁחֵת, *Ne perdas,* quatuor Pſalmis praeſcriptum reperitur, LVII. LVIII. LIX. et LXXV. Qua dictione non pauci I) *Argumentum Carminis* exiſtimant ſignificari. Atque 1) alii quidem *generatim* verbis illis breviter indicari putant, oraſſe Davidem, ne ſe in discrimine ſummo poſitum, Deus peſſumdari ſineret, ut itaque illa carmina ſint ἀποτροπαῖα καὶ ἀπευκτικά, *malorum averruncandorum cauſa ſupplicia.* Quam ſententiam praeivit Chaldaeus, qui ſic reddit: עַל עָקְתָא בְּזִמַן דִּי אֲמַר דָּוִד לָא תְחַבֵּל *Propter anguſtiam, eo tempore, quo David dixit, ne perdas.* Quae interpretatio tamen parum convenit Pſalmo LXXV., qui vota populi continet pro liberatione ab hoſtis alicujus praepotentis imperio. Alii 2) verbis אַל־תַּשְׁחֵת breviter commemorari putant laudabile illud Davidis factum, qui, cum Abiſai Saulem, regem, dormientem inter-

terficere pararet, continuit eum his verbis, אַל־תַּשְׁחִיתֵהוּ *ne perdas eum*, 1 Sam. XXVI, 9. Verum ut taceam, hanc interpretationem Pſalmo LXXV. multo minus congruere, quam cujus antea mentionem fecimus, ne LVII. quidem Pſalmo et LIX. eſt apta. Huic enim quum praeter verba אַל־תַּשְׁחֵת etiam praenotatum ſit: *cum a Saule ad necem quaereretur intra ſuam ipſius domum clauſus* (cf. 1 Sam. XIX, 11.), priori illi vero, *cum Saulem fugiens in ſpelunca Adullamitica deliteſceret* (1 Sam. XXII, 1.); patet, haec carmina fuiſſe a Davide concinnata, priusquam verbis illis Abiſaium a cruento propoſito Saulem occidendi revocaret. Quae quum ita ſint, tutiſſimum videtur, dictionem illam II) de *initio carminis alicujus* interpretari, ad cujus modos carmina haec a Magiſtro chori muſici fuerint cantanda. Ita iam ABEN-ESRA, qui in Scholiis Ebraicis notat: על נוע פיוט תחלתו אל תשחת*).

III)

*) Syros quoque canticis ſuis ſacris praeponere ſolere prima verba eorum canticorum, ad quorum modulos illa ſint canenda, obſervat STEPH. BORGIA *de Cruce Vatic.* (Rom. 1779. in quat.) Append. p. XLIII. „Quoniam," inquit, „Syri notas muſicales non habent, ſaltem communiter, hinc vocem modulari ſolent in ſacris, quo fere pacto Itali, qui canunt, nt vulgo dicitur, *ad aria*, quae *ariae* (liceat ſic loqui) Graecis *hirmi* dictae, ſunt penes eos regulae canendi. In codicibus propterea ſub initium ſingularum cantionum appoſitae ſunt

III) Singularis eſt A. F. PFEIFFERI ſententia (in libro *de veterum Hebraeorum re muſica*, p. LVIII.), verba אַל־תַּשְׁחֵת eſſe cum nomine מִכְתָּם quod in Pſalmi LVII. LVIII. LIX. titulo ſequitur, ita coniungenda, ut totius inſcriptionis hic ſenſus ſit: *carmen Davidis, ne intereat,* ſive oblivione obruatur, *lapidi inſculptum*, ſic enim מִכְתָּם vertit. Hoc ipſum tamen vocabulum in Pſalmi LXXV. titulo non additum eſt.

ג

גִּתִּית, quod tribus Pſalmis VIII. LXXXI. LXXXIV.. praeſcriptum eſt, I) plerique pro *inſtrumenti muſici* nomine habent, ita tamen, ut de ejus ratione et origine valde diſſentiant. Atque alii quidem 1) inſtrumentum putant eſſe, allatum ex urbe *Gath Rimmon* (quae a tribu Manaſſitica et Danitica familiae Cahathitarharum attributa legitur Ioſ. XXI, 24., unde gentile nomen in maſculina terminatione גִּתִּי, *Gitthaeus*, ut *Obed-Edom* vocatur 2 Sam. VI, 11., atque feminina גִּתִּית). Sic Paraphraſtes Chaldaeus; עַל כִּנּוֹרָא דְאַיְתֵי מִגַּת, *ad citharam,*

ſunt nonnullae voces pro norma canendi, et ab his tropariorum, ſeu Stropharum in ea ode canendarum conſequentia ac ſeries duci ſolet." Cf. librum noſtrum: *das alte u. neue Morgenland* P. IV. No. 800. p. 21.

ram, quam attulit e Gath. Quod ſequitur IARCHI ad Pſ. VIII. גתית כל זמר שבא מגת שם אומנים עשות מצרויים *Gitthith eſt Inſtrumentum Muſicum, allatum ex urbe Gath, ubi artifices erant, qui illa conficerent.* Quod ipſum praeplacet SONNTAGIO, *de Titulis Pſalmorum,* p. 423. §. 13. atque I. F. FISCHERO, qui in *Clavis Verſion. Graecar. V. T. Specim.* p. 37. eandem et Theodotionis mentem fuiſſe putat, qui Γετθιτες poſuit. Neque haec ſententia prorſus videtur repudianda eſſe. Nihil enim uſitatius eſt, quam inſtrumenta muſica nomen apud veteres ſortiri a loco, ubi primitus inventa, aut frequentiſſime tractata eſſent. Nota ſunt inſtrumenta *Lydia, Phrygia;* noti in Muſicis toni *Dorii, Lydii, Aeolici, Ionici.* Alii vero 2) nomen גִּתִּית referunt ad appellativum גַּת, *cupa,* in qua uvae pedibus conculcantur, *torcular,* in Plur. גִּתּוֹת. Diſcedunt tamen et hi invicem. Alii enim *α*) inſtrumentum aliquod muſicum ita appellatum exiſtimant, quod formam et ſpeciem torcularis quodammodo referret. Ita PETR. RAVANELLUS in *Biblioth. Sacra,* p. 676. Aliis eſt *β*) muſicum inſtrumentum, in gaudiis torcularium, ſive vindemiae uſitatum. Ad hanc claſſem referendus I. D. MICHAELIS in *Supplemm. ad Lexx. Hebrr.* P. II. p. 382 ſeq. „Solebant, inquit, ſolentque adhuc, ab his, qui uvas calcant, laeta

laeta cantari cantica, atque ad ea greſſus attemperari; quid ſi גִּתִּית ſit inſtrumentum, ad quod haec cantica canebantur, vindemiae et calcationis tempori proprium? Iam duo ex Pſalmis ad גִּתִּית canendis, LXXXI. et LXXXIV. videntur mihi feſto tabernaculorum inſigniter aptiſ, quod Octobri medio vindemiam peractam ſequebatur, erantne ergo ad idem inſtrumentum canendi, ad quod calcabantur torcularia?" 3) IO. CHRISTOPH. HARENBERG Hebraeum גִּתִּית idem fuiſſe exiſtimat cum eo inſtrumento muſico, quod Graecis μαγὰς dicebatur, nullo alio argumento ductus, quam quod ſoni aliquam ſimilitudinem inter utrumque vocabulum deprehendiſſe ſibi viſus eſſet. Vid. *Miſcellan. Lipſ. Nova*, Vol. IX. P. II. p. 224 ſeq. Quod quam infeliciter excogitatum ſit, quam praeter literam γ vocabula illa nihil plane commune habeant, quisque intelliget ipſe, et ſatis oſtendit A. F. PFEIFFER de *Re Muſica veter. Hebr.* p. XXXII. Sunt vero non pauci, qui גִּתִּית nullius omnino inſtrumenti muſici nomen, ſed II) *Carminis argumentum* ea voce exiſtiment indicari, Quorum iterum alii 1) nomen *gentilitium* putant eſſe, ſed ab urbe *Philiſtheorum*, *Gath* (cuius ſaepe in libris hiſtoricis V. T. mentio fit, v. c. Ioſ. XI, 22. XIII, 3. 1 Sam. XVII, 4. XXI, 12. al.), ad quam Davides a Saule confugerat, vid. 1 Sam. XXI, 10.

10 ſeqq.; ut גִּתִּית vertendum ſit, *Githtiticum* ſcil. carmen, quo ſignificari putant vel tale, quod Davides, dum Gathae commoraretur, compoſuerit, vel quod ea, quae illo tempore ipſi acciderent, caneret. Reperitur tamen in nullo illorum carminum quidquam, quod ad illa tempora referri poſſit. Taceo, illam dictionem non praeſcriptam eſſe Pſalmis XXXIV. et LVI., quibus tamen, ſi illorum interpretum ſententia vera eſſet, multo magis conveniebat, quam VIII. LXXXI. et LXXXIV. Aliorum conjecturas vid. in Pſ. VIII. Argumento. 2) Qui vero a גַּת, *torculari,* גִּתִּית deductum opinantur, hoc vocabulo ſignificari putant carmen vindemiae tempore cantari ſolitum, Vindemiantes enim tam inter ipſum vindemiandum, quam eo confecto hymnos decantaſſe, colligitur ex Iud. IX, 27. Ieſaj. XVI, 8—10. Ierem. XLVIII, 33. Quemadmodum et Graecis apud torcularia ὕμνους ἐπιληνίους decantatos docet ANACREON, Od. LII.

Μόνον ἄρσενες πατοῦσι
Σταφυλὴν, λύοντες οἶνον,
Μέγα τὸν θεὸν κροτοῦντες
Ἐπιληνίοισιν ὕμνοις.
Viri tantum calcant
Uvam, vinum exprimentes,
Multum Deum laudantes
Hymnis in torcularibus cani ſolitis.

Prae-

Praeivit hanc ſententiam de Hebraeo הַגִּתִּית Alexandrinus interpres, qui *ὑπὲρ τῶν ληνῶν*, *de torcularibus*, reddidit, comprobavitque LUTHERUS, IRHOVIUS, de *Titulis Pſalmor.* p. 89., atque PFEIFFERUS de *Muſica Hebr.* p. XXXIII. Quo minus tamen ego calculum huic ſententiae addam, me impedit, quod credam, eum, qui titulos illis carminibus praefixit, ſi ad *torcularia* ea canenda eſſe ſignificare voluiſſet, poſuiſſe potius הַגִּתּוֹת, quam הַגִּתִּית. — Ceterum extat IOH. BEN. CARPZOVII *Obſervat. Philolog. ſuper Pſalmos tres* הגתית, Helmſtad. 1758. quam tamen ipſe nunquam vidi.

ה

הִלֵּל, *Celebravit*, hinc תְּהִלָּה, *laus, laudatio*, Plur. תְּהִלּוֹת et תְּהִלִּים. סֵפֶר תְּהִלִּים, *Liber laudum*, vel, ut HIERONYMUS interpretatur, *Liber Hymnorum*, ab Hebraeis inſcribitur noſtrum carminum volumen, a potiori illorum parte petita denominatione, quod emineant in iis ea carmina, quae Graecis proprie *Hymni* ſunt, atque, ſi quae etiam in aliis argumentis verſantur, tamen plerumque conjungunt ſummi numinis laudem et celebrationem. Vulgo per ſyncopen, litera ה eliſa, Iudaei ſcribunt ספר תלים, ſive Chaldaica terminatione, ס׳ תלין. In Novi Foederis codice (Luc. XX, 42. Act. I, 20.) volumen hoc Βίβλος ψαλμῶν vocatur, a

cis autem vulgo Ψαλμοὶ et Φαλτήριον, gnificatione leviter inflexa, atque ad ipsa accommodata. Est enim ψάλλω n universum *tango, leni motu percu-* n praecipue, *fides tango, increpo,* fidi-ло, SUIDA docente: Κυρίως δὲ ψάλλειν, τὸ ρῳ τῶν δακτύλων τῶν χορδῶν ἅπτεσθαι. *e* ψάλλειν *summis digitis chordas* in-ntorum musicorum *tangere,* qua notio-currit Iac. V, 13. Ephes. V, 19. Hinc ριον dicitur instrumentum musicum, quo ur; sive ad nostrae chelydis formam mo-ue proxime accesserit, ut AUGUSTINUS in *n.* XXXII. et XLII. asserit, sive, quae nunis est aliorum sententia, triangularis ae, decemque instructum fidibus fuerit; ψάλτριαι dictae, quae fides pulsando vi-sibi quaerebant; et Φαλμὸς harmonicus Psalterii percussi sonus ac melodia. Hinc ım, quod utraque illa vox de ipsis etiam carminibus diceretur, quae ad modos Mu-, citharaeque vel fidium pulsum in sacris icis cantari solebant. Quae confirmat EU-ıus *Praefat. in Psalm.* ex edit. *Le-Moy-* in *Variis Sacris,* T. I. p. 172. Καταχρη-ῶς γὰρ λέγεται αὕτη (ἡ Ψαλμῶν Βίβλος) Ψαλ-ον, ὅτι Ψαλτήριον κυρίως ὀργάνου εἶδος, Ναῦ-παρ' Ἑβραίοις ὀνομαζόμενον, ἐκ τοῦ ψάλλειν, ὐκτήριον ἐκ τοῦ εὔχεσθαι· μετηνέχθη δὲ καὶ

ἐπὶ

ἐπὶ τὴν βίβλον ἡ κλῆσις ἄλλως, ἐκ τοῦ τηρεῖν τοὺς Ψαλμούς. Quod Psalterium appellamus hunc carminum librum improprie id dicimus; nam Psalterium proprie organi quoddam genus est, quod Hebraeis Nabla [נֶבֶל] *dicitur, a psallendo sic dictum, quemadmodum oratorium ab orando; sed huiusmodi appellatio ad hunc librum postea translata est, quia Psalmos continet.*

1

זָמַר *cecinit, psallit, modulatus est,* ut Arabum زمر, et Syrorum ܙܡܪ, inde nomen מִזְמוֹר est *cantio, carmen.* Sed quum verbum זמר in Conjugatione *Cal* significet, *amputavit* (veluti *vites*, Levit XXV, 4. Easaj. V, 6.), *secuit, incidit,* fuerunt non pauci, inter quos LOWTHUM nominasse sufficiat (*de Sacra Poesi Hebraeor.* Praelect. III. p. 59. ed. Goetting. [p. 36. ed. Lips.] not.), qui nomen מִזְמוֹר carmini ideo inditum putarent, quod esset oratio, peculiari quodam modo in breves, certisque intervallis dimensas sententias intercisum. Quam quidem etymologiam auctoribus suis relinquamus. Frequentissime autem in Psalmorum inscriptionibus legitur מִזְמוֹר לְדָוִד, ubi praefixum ל ante דָּוִד *alii* idem existimant denotare quod בעבור, ut indicetur carmen in gra-

Davidis a quodam Praecentore vel compositum; *alii* vero *de* exponunt odum usurpatum reperimus Genes. XXVI, 7. 2 Sam. XI, 7. al.), ut si- *carmen, quod de Davide agat.* s tamen sententia est, ל hic esse tale, *s* ad *auctorem* suum *referat*, ut ui praefixum est, in *Genitivo* nobis um, *Carmen Davidis*, quo modo aliis locis V. T. occurrit, veluti Ha- 2. תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא, *Preces Ha-atis*, item 1 Sam. XIV, 16. הַצֹּפִים *peculatores Saulis.* Plura vide in *bservatt. ad. Analog. et Syntax.* 291., et in CHRIST. BENED. MICHAELIS ua *Soloecismus Casuum ab Ebrais- Codicis depellitur*, Halae, 1739. §. 5. 16.; qui praeterea recte observat, eodem modo ad designandum Aucto- brorum inscriptionibus Arabes suum BULFEDAE Opus Geographicum inscri- تقويم البلدان لابي الف *Tabula Regio- ulfedae:* MEIDANENSIS Onomasticon Persicum ادلة الاسماء للميداني *Ex- es nominum Meidanensis*, et alia atis largam exemplorum copiam re- GOLII Lexici Arabici limine, in Ope- ce, quibus in concinnando Lexico

erat

erat uſus. Atque quum eorum Pſalmorum, quibus מִזְמוֹר לְדָוִד praeſcriptum eſt, non pauci ipſo argumento Davidem auctorem prodant, non eſt, quod dubitemus, indicare voluiſſe illud ipſum ea dictione, qui titulos praefixit, quamvis minime negari poſſit, illum ſaepe hac in re erraſſe, ut ſupra Cap. II. vidimus.

ו

יְדוּתוּן in trium Pſalmorum titulis legitur, in XXXIX. לַמְנַצֵּחַ לִידוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד; in LXII. לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד; atque in LXXVII. לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן לְאָסָף מִזְמוֹר. Nomen יְדוּתוּן alii *appellativum*, alii *proprium* eſſe putant. I) Quibus *appellativum* eſt, in varias ſententias diſcedunt. 1) ABEN-ESRA illa dictione indicari exiſtimat ראש חפיוט, *initium cantionis* celebris, ad cuius modos Pſalmi illi eſſent cantandi. Cui ſententiae obſtare videtur, quod in Pſ. XXXIX. titulo nomini יְדוּתוּן particula ל eſt praefixa. 2) Aliis eſt *inſtrumenti muſici* nomen. Ita IARCHI ad Pſ. XXXIX. גם כלי שיר היה שם ששמו ידותון, *erat quoque Muſicum inſtrumentum* Ieduthun *vocatum*. Sed nusquam alias inter organa muſica huius fit mentio. 3) Singularis eſt IRHOVII ſententia (in *Conjectaneis in Pſalmor. Titul.* p. 105.), a verbo יָדָה, in *Hiphil* הוֹדָה, *confeſſus eſt, celebravit*, nomen יְדוּתוּן eſſe formae יְשֻׁרוּן, atque ſigni-

re *Confessorem*, appellari vero eo no-
opulum Israeliticum, quod ejus offi-
imarium fuisset, summum numen con-
atque celebrandi. Quod parum felici-
ogitatum videtur, quum nulla causa
t, cur in *titulo* Psalmi populus Israeli-
mine nusquam alias usurpato, adeoque
re, appelletur. Verum huiusmodi
ris minime opus videtur, quum יְדוּתוּן
en proprium esse reperiamus, 1 Pa-
XV, 1., ubi inter chori musici a Davi-
uti moderatores etiam *Ieduthun* me-
cujus *filii*, sive ceteri musici, quibus
Vs. 3. recensentur; item Cap. XVI,
2. ejusdem libri *Heman* et *Ieduthun*
concentum fecisse cum organis musi-
ymnis divinis. Hinc KIMCHI Psalmi
titulum recte sic interpretatur; זה
המזמור חברו דוד ונתנו לידותו *Hoc car-*
posuit David tradiditque Ieduthu-
ori. Sed in Psalmi LXII, et LXXVII.
ne, ubi לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן scribitur, ego
TAGIO (*de Titul. Psalmor.* p. 127.)
is nomine totum illum musicorum
cui ille praeerat, designari putem,
lum sit: *Praefecto Ieduthunaeorum*,
tradendum; eàdem loquendi formu-
eperitur 2 Paralip. II, 2. מְנַצְּחִים עֲלֵיהֶם,
illis; 1 Paralip. XXIII, 4. לְנַצֵּחַ
עַל־מְלֶאכֶת

עַל־מְלֶאכֶת *ut praeeſſent operi;* Eſr. III, 8. 9. לְנַצֵּחַ עַל־עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, *ut praeeſſent facientibus opus in domo Iehovae.* Poſſit tamen etiam לַמְנַצֵּחַ לִידִיתוּן in Pſalmi XXXIX. titulo ſic verti: *Praefecto Ieduthunaeis*, qnemadmodum in Pſ. XLIV. inſcriptione dicitur מְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח, *Praefectus Corahitis.*

כ

מִכְתָּם ſex Pſalmis praenotatur, XVI. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. Sed de hujus dictionis ſignificatione mirus interpretum eſt diſſenſus. 1) Quum כֶּתֶם *aurum* Hebraeis denotet, fuerunt non pauci, qui מִכְתָּם *Aureolum, inſigne aureum* eſſe putarent. Quam ſententiam praeivit ABEN-ESRA, qui Pſalmos illos ita inſcriptos conjicit, quod ככבדים כמו כתם פז ונועם, *quod pretioſi eſſent inſtar auri optimi et amabilis.* Eodem KIMCHI tendit: מכתם כלומר היה חשוב עליו המזמור ככתם שהוא הזהב הטוב *Inſcribitur* מכתם, *quaſi diceret, aeſtimaſſe hoc carmen apud ſe inſtar* כֶּתֶם, *quod eſt aurum optimum.* Idem placuit LUDOVICO DE DIEU, qui in *Crit. S.* p. 130. ait: „Aſſentimus iis, qui *aurum*, ſive *inſigne aureolum Davidis* vertunt, quod hic pſalmus pretioſus eſſet inſtar auri, ſicut Proverbia Arabica Alis ob inſignem ſuam praeſtantiam inſcribuntur شذرة الأدب,

Aureo-

um morum." GEIERO Pythagorae χρυ-
in mentem veniunt, quod et placuit
HO *de Titulis Pſalmor.* p. 351. atque
in *Conjectaneis* p. 97. Ita et IOH.
CHERUS in *Specim. Clavis Verſſ. Grae-*
T. T. p. 80. מִכְתָּם *Oden aureolam*
putat, h. e. *prorſus egregiam*, ſive
li, quae ſit digniſſima, quam quis-
ıatam pectore habeat. Sed vix intel-
quid ea carmina aliis praeſtent, ut
ıt, quae *aureoli* nomine ab aliis di-
tur. Quod quum haud dubie cogitaſ-
ER, in *Obſervatt. ſuper Oriente,* T.
5. verſ. teuton., rationem, cur carmi-
ıureolorum nomine inſignita fuerint,
fuiſſe hanc, quod *aureis literis* ſcri-
ıt, et ſive in Sanctuario, ſive alio lo-
ıſa, quemadmodum ſeptem illa carmi-
um clariſſimorumque poetarum, qui
ı ante Muhammedis tempora florue-
معلقات, *Moallacat,* i. e. *Suſpenſa* ad
Ieccani ianuam, vulgo appellata, et
Modhahabat, i. e. *Aurea,* vocantur,
reis literis in byſſo Aegyptio ſcripta
ذهب, *aurum,* ut מכתם a כתם. Nul-
huius conſuetudinis inter Hebraeos
ccurrunt. 2) Verbum כָּתַם, quod
, 22. occurrit, quidam ex Arabum
ſcondidit ſe interpretantur. Hinc

HEZEL in Not. ad Pſ. XVI, 1. noſtrum מִכְתָּם *carmen occultationis* explicat, eoque nomine hoc carmen appellatum conjicit, quod Davides illud patriae exul feciſſet. Quod tamen non omnibus, quibus hoc vocabulum praeſcriptum eſt, carminibus, congruit, veluti LVIII. quod de partium ſtudio magiſtratuum queritur, et LX. quod Iehovam pro reportata de gentibus vicinis victoria celebrat. 3) Syris verbum ܟܬܡ ſignificat *foedare, notam inurere,* unde Gal. VI, 17. ܟܘܬܡܐ, *nota, ſtigma.* Hinc fuerunt, qui Hebraico כְּתַם *inſculpendi, incidendi* notionem ineſſe putarent, ut מִכְתָּם primo quidem in univerſum ſit *Inſculptum* aliquid, in carminum vero illorum titulis vertendum ſit *Carmen,* monumentum, *lapidi inſculptum.* Ita Alexandrinus, et Theodotion, qui στηλογραφίαν interpretati ſunt, quod Vulgatus *tituli,* i. e. monimenti aerei aut lapidei *inſcriptionem* vertit, et Chaldaeus גְּלִיפָא תְּרִיצָא *Sculptura erecta,* ſcriptura lapidi erecto inſculpta. Quod plures ex recentioribus interpretibus ſequuti ſunt, veluti I. D. MICHAELIS in *Colleg. Crit. in Pſalm.* XVI. p. 43 ſeqq. et in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. IV. p. 1381., ubi ait: „haec quidem interpretatio argumento Pſalmorum omnium hoc titulo inſignium perquam apta: *decimus ſextus* Epitaphii fere argu-

um habet, *sexagesimus* Epinicion, in-
ctoriae monumentum, in ipso, ut vi-
oco proelii, erectum; Psalmi LVI. LVII.
LIX. eodem forte in loco aut specu
ubi summum vitae periculum Davides
Eadem est I. E. FABRI in Not. ad
i Observatt. vers. teuton. P. II. p. 142.
F. PFEIFFERI *de Musica Veter. Hebr.*
. sententia. Verum prolixiora sunt il-
na, quam ut credam, tabulis aereis
eis fuisse insculpta. 4) Probabilis mihi
eorum sententia, qui מִכְתָּם non diver-
nt a מִכְתָּב, litera ם posita pro ב, id
quenter in Hebraeis et Arabicis lite-
enit, ut altera similis pro altera, pro-
mili, ponatur; utraque vero ם et ב
essis pronuntiatur, unde et apud Ara-
um permutatione nihil frequentius.
nodum igitur Hiskiae, regis, carmen,
j. XXXVIII, 9—20. legitur, מִכְתָּב
Scriptum Hiskiae, inscribitur, ita sex
inibus מִכְתָּם לְדָוִד praenotatum est,
dubito interpretari: *Scriptum Da-*
t fortassis מִכְתָּם vetus ille titulus est,
ide ipso, vel ab alio quodam, qui
lis esset, praescriptus, qui in paucis
nibus servatus est, quum in aliis plu-
atius posterioribus temporibus מִזְמוֹר
ostitueretur. — Notanda denique est

 Aqui-

Aquilae dictionis מִכְתָּם לְדָוִד interpretatio, quae talis eſt: Τοῦ ταπεινόφρονος καὶ ἁπλοῦ τοῦ Δαυὶδ, *Modeſti et ſinceri Davidis.* Atque eum quidem in ſuo Codice Hebraeo מָךְ וְתָם legiſſe, poſt LUDOVIC. CAPPELLUM in *Critic. S.* L. V. Cap. VI. X. (p. 840. 892. edit. Halenſ.), etiam opinatur IOH. FRID. FISCHERUS in *Clavis Verſſ. Graecar. Specim.* V. T. p. 80. „Legit מָךְ וְתָם (inquit): nam τὸ תָּם etiam alibi [Geneſ. XXV, 27.] reddit per ἁπλοῦς: et verbum מָכַךְ vel מוּךְ, a quo eſt τὸ מָךְ, et quod proprie *attenuari, inopem fieri,* ſignificat, ſed quum de animo dicitur, *modeſtum eſſe,* Alexandrini exprimunt verbo ταπεινοῦσθαι, vid. Levit. XXV, 37. Eandem lectionem ſequutus eſt Symmachus; habet enim: ταπεινόφρονος καὶ τοῦ ἀμώμου. Ἁπλοῦς autem et ἄμωμος idem valent.“ Ego tamen Aquilam non tam aliter legiſſe exiſtimem, quam potius מִכְתָּם pro compoſito habuiſſe e duabus vocibus מָךְ et תָּם, ab Hebraeis ſuis magiſtris haud dubie ita edoctus. Similis interpretationis a majoribus ſuis acceptae IARCHI meminit ad Titulum Pſ. XVI. אמרו רבותינו לדוד שהיה מך ותם מהיתה מכתו תמה שנולד מהול *Docent Magiſtri, ſenſum horum verborum* מִכְתָּם לְדָוִד *eſſe hunc, Davidis* (Pſalmus), *qui fuit* humilis *et* perfectus, *quia vulnus ſuum erat perfectum, quum incircumciſus natus eſſet.*

מ

מַחֲלַת bis reperitur in Pſalmorum titulis,
ala praemiſſa, primo Pſ. LIII., tum
XXXVIII. Atque ex loco quidem poſteri-
ubi cum לְעַנּוֹת, *alternis choris canendum*,
implici er *canendum* (ex Arab. غني), jun-
, muſici inſtrumenti nomen eſſe apparet;
qualis? hodie vix aliquis definiat. Pleris-
tibiarum videtur genus eſſe, a חָלַל, *per-*
avit. quod eſſet inſtrumentum muſicum
rforatum. IO. SIMONIS in *Lexico Hebr.* p.
o. ed. Eichhorn. refert ad verbum حلث,
it, carpſit, unde מַחֲלַת genus putat eſſe in-
umendi chordis inſtructi, quae, digitis
rpendo, vel caule pennae radendo, tan-
bantur. Alias conjecturas vide apud SONN-
IUM *de Titulis Pſalmorum*, p. 233. ſeqq.
PFEIFFERUM *de Muſica Veter. Hebr.* p. XLVI.

נ

נִגֵּן ſignificatione convenit cum verbo תָּפַשׂ,
trectavit, quod Geneſ. IV, 21. de muſico-
m inſtrumentorum tractatione dicitur (תֹּפֵשׂ
כִּנּוֹר *tractans citharam*), inprimis vero cum
Graeco *κρούειν*, *pulſare*, i. e. digitis vel ple-
tro, radiolo, calamo aut paxillo attrectare in-
trumentum muſicum, ut ſonum concinnum
dat. Ita 1 Sam. XVI. 23. *David* לָקַח אֶת־הַכִּנּוֹר

וְנִגֵּן

וַיְנַגֵּן בְּיָדוֹ, *prehendit citharam et pulſavit manu ſua.* Hinc נְגִינוֹת, quod in Pſ. VI. LIV. LV. LXI. LXXVI. inſcriptione legitur, *inſtrumenta pulſatilia* denotat; et fortaſſe omnium eorum inſtrumentorum, quae fidibus inſtructa eſſent, commune erat nomen, quae etiam A. F. PFEIFFERI eſt ſententia, *de Muſ. Hebr.* p. XIX. Cf. SONNTAG. *de Titul. Pſalm.* p. 214 ſeqq. Quare recte Aquila ἐν ψαλμοῖς, atque Symmachus, et is quidem elegantius, διὰ ψαλτηρίων, vertit.

נְחִילוֹת, quod Pſalmo V., praemiſſa particula אֶל, inſcribitur, varie interpretantur. I) Sunt non pauci, qui *carminis argumentum* ea dictione exiſtiment indicari. Nec hi tamen prorſus conſentiunt. 1) Graeci vertunt ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης, *Pro ea, quae hereditatem conſeqnitur,* ut Vulgatus interpres reddit; videntur *gentem Iſraeliticam* intellexiſſe, cui Cananaea terra, ex veteri opinione, hereditas obtigit, unde Pſ. CV, 11. Concedam *terram Cananaeam* חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם *portionem hereditatis veſtrae.* Sed confuderunt נְחִילוֹת cum נְחָלוֹת quod *terras* denotat, *quae jure hereditario poſſidentur.* Ioſ. XIX, 51. Ieſ. XLIX, 8. 2) Quum Chaldaeis נְחִיל *examen apum* ſignificet (ab Arab. نَحْل, *apes);* IARCHI noſtro נְחִילוֹת *multitudinis, exercitus* notionem ineſſe exiſtimat, ut carmen illud eſſet oratio, a Davide po-

populi univ[illegible]ersi nomine fusa, propter exercitus hostiles Is[illegible]aelitas oppugnantes. Cui sententiae Carminis [illegible]argumentum minime videtur suffragari. II) [illegible]. D. MICHAELIS (in Supplemm. ad Lexx. T. [illegible]. p. 1629. נחילות ab Arab. نخل, cribavit, [illegible]eliorem separavit, ac delegit partem, notar[illegible] conjicit Oden accinendam purificatae e[illegible] meliori parti populi. Quod quaesitum v[illegible]idetur et etymologiae studium sapere. Mult[illegible] magis eorum probandam censeo sententiam, [illegible]quibus III) נְחִילוֹת Organi musici est nomen. Consentiunt tamen nec hi, quale illud fuerit, et unde dictum. 1) Multis placet sententia R. HAI, a Kimchio ad Ps. V. commemorata, [illegible] נְחִיל a נְחִיל examen apum, esse instrumentum[illegible] musicum, bombum, ut apes, edens (של חיל [illegible] רבינו האיי ז"ל פירש המלה מלשון דבורים בדברי רבותינו ז"ל רוצה לו[illegible]ר כי נגונו היה לשריקת דבורים דומה). Quare et SONNTAGIUS de Titulis Psalm[illegible]or. p. 430. נְחִילוֹת omnium organorum musi[illegible]orum sonum rauciorem edentium, praesert[illegible]m pnevmaticorum, nomen esse putat. 2) I. D. MICHAELIS in Supplemm. l. c. si נְחִילוֹת instrume[illegible]ntum sit musicum ad نخيل, palma, referre mallet, ut denotet Psalterium, ligno palmae obductis nervis. 3) Equidem adstipulor I. F. FISCHERO, qui in Clavis Vers. Graec. V. T. Specim. p. 61. נְחִילוֹת, vel potius

Praeivit hanc ſententiam de Hebraeo גִּתִּית Alexandrinus interpres, qui ὑπὲρ τῶν ληνῶν, *de torcularibus,* reddidit, comprobavitque LUTHERUS, IRHOVIUS, de *Titulis Pſalmor.* p. 89., atque PFEIFFERUS de *Muſica Hebr.* p. XXXIII. Quo minus tamen ego calculum huic ſententiae addam, me impedit, quod credam, eum, qui titulos illis carminibus praefixit, ſi ad *torcularia* ea canenda eſſe ſignificare voluiſſet, poſuiſſe potius הַגִּתּוֹת, quam הַגִּתִּית. — Ceterum extat IOH. BEN. CARPZOVII *Obſervat. Philolog. ſuper Pſalmos tres* הגתית, Helmſtad. 1758. quam tamen ipſe nunquam vidi.

ה

הִלֵּל, *Celebravit,* hinc תְּהִלָּה, *laus, laudatio,* Plur. תְּהִלּוֹת et תְּהִלִּים. סֵפֶר תְּהִלִּים, *Liber laudum*, vel, ut HIERONYMUS interpretatur, *Liber Hymnorum,* ab Hebraeis inſcribitur noſtrum carminum volumen, a potiori illorum parte petita denominatione, quod emineant in iis ea carmina, quae Graecis proprie *Hymni* ſunt, atque, ſi quae etiam in aliis argumentis verſantur, tamen plerumque conjungunt ſummi numinis laudem et celebrationem. Vulgo per ſyncopen, litera ה eliſa, Iudaei ſcribunt ספר תלים, ſive Chaldaica terminatione, ס׳ תלין. In Novi Foederis codice (Luc. XX, 42. Act. I, 20.) volumen hoc Βίβλος ψαλμῶν vocatur,

a

a Graecis autem vulgo Ψαλμοὶ et Ψαλτήριον,
ocis significatione leviter inflexa, atque ad
armina ipsa accommodata. Est enim ψάλλω
rimo in universum *tango, leni motu percu-
io,* tum praecipue, *fides tango, increpo,* fidi-
us cano, SUIDA docente: Κυρίως δὲ ψάλλειν, τὸ
ῷ ἄκρῳ τῶν δακτύλων τῶν χορδῶν ἅπτεσθαι.
roprie ψάλλειν *summis digitis chordas* in-
rumentorum musicorum *tangere,* qua notio-
occurrit Iac. V, 13. Ephes. V, 19. Hinc
αλτήριον dicitur instrumentum musicum, quo
llitur; sive ad nostrae chelydis formam mo-
nque proxime accesserit, ut AUGUSTINUS in
lm. XXXII. et XLII. asserit, sive, quae
munis est aliorum sententia, triangularis
ae, decemque instructum fidibus fuerit;
e ψάλτριαι dictae, quae fides pulsando vi-
sibi quaerebant; et Ψαλμὸς harmonicus
Psalterii percussi sonus ac melodia. Hinc
m, quod utraque illa vox de ipsis etiam
arminibus diceretur, quae ad modos Mu-
citharaeque vel fidium pulsum in sacris
cis cantari solebant. Quae confirmat EU-
US *Praefat. in Psalm.* ex edit. *Le-Moy-*
Variis Sacris, T. I. p. 172. Καταχρη-
γὰρ λέγεται αὕτη (ἡ Ψαλμῶν Βίβλος) Ψαλ-
ὅτι Ψαλτήριον κυρίως ὀργάνου εἶδος, Ναῦ-
' Ἑβραίοις ὀνομαζόμενον, ἐκ τοῦ ψάλλειν,
-ήριον ἐκ τοῦ εὔχεσθαι· μετηνέχθη δὲ καὶ
ἐπὶ

ἐπὶ τὴν βίβλον ἡ κλῆσις ἄλλως, ἐκ τοῦ τηρεῖν τοὺς Ψαλμούς. *Quod Pſalterium appellamus hunc carminum librum improprie id dicimus; nam Pſalterium proprie organi quoddam genus eſt, quod Hebraeis Nabla* [נֶבֶל] *dicitur, a pſallendo ſic dictum, quemadmodum oratorium ab orando; ſed huiusmodi appellatio ad hunc librum poſtea translata eſt, quia Pſalmos continet.*

ז

זִמֵּר *cecinit, pſallit, modulatus eſt,* ut Arabum زَمَرَ, et Syrorum ܙܡܰܪ, inde nomen מִזְמוֹר eſt *cantio, carmen.* Sed quum verbum זמר in Conjugatione *Cal* ſignificet, *amputavit* (veluti *vites,* Levit XXV, 4. Eaſaj. V, 6.), *ſecuit, incidit,* fuerunt non pauci, inter quos LOWTHUM nominaſſe ſufficiat (*de Sacra Poeſi Hebraeor.* Praelect. III. p. 59. ed. Goetting. [p. 36. ed. Lipſ.] not.), qui nomen מִזְמוֹר carmini ideo inditum putarent, quod eſſet oratio, peculiari quodam modo in breves, certisque intervallis dimenſas ſententias intercifum. Quam quidem etymologiam auctoribus ſuis relinquamus. Frequentiſſime autem in Pſalmorum inſcriptionibus legitur מִזְמוֹר לְדָוִד, ubi praefixum ל ante דָּוִד *alii* idem exiſtimant denotare quod בעבור, ut indicetur carmen in gra-

gratiam *Davidis* a quodam Praecentore vel Phonaſco compoſitum; *alii* vero *de* exponunt (quemadmodum uſurpatum reperimus Geneſ. XX, 13. XXVI, 7. 2 Sam. XI, 7. al.), ut ſignificetur *carmen, quod de Davide agat.* Communis tamen ſententia eſt, ל hic eſſe tale, quod *opus* ad *auctorem ſuum referat*, ut nomen, cui praefixum eſt, in *Genitivo* nobis ſit vertendum, *Carmen Davidis*, quo modo innumeris aliis locis V. T. occurrit, veluti Habac. III, 2. תְּפִלָּה לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא, *Preces Habacuci Vatis*, item 1 Sam. XIV, 16. הַצֹּפִים לְשָׁאוּל, *Speculatores Saulis.* Plura vide in STORRII *Obſervatt. ad. Analog. et Syntax. Hebr.* p. 291., et in CHRIST. BENED. MICHAELIS Diſſert. qua *Soloeciſmus Caſuum ab Ebraiſmo Sacri Codicis depellitur*, Halae, 1739. §. XII. p. 15. 16.; qui praeterea recte obſervat, uſurpare eodem modo ad deſignandum Auctorem in librorum inſcriptionibus Arabes ſuum ل. Ita ABULFEDAE Opus Geographicum inſcribitur: تقويم البلدان لابي الفدا *Tabula Regionum Abulfedae:* MEIDANENSIS Onomaſticon Arabico-Perſicum اسامى الاسماء للميداني *Explicationes nominum Meidanenſis*, et alia plura. Satis largam exemplorum copiam reperies in GOLII Lexici Arabici limine, in Operum indice, quibus in concinnando Lexico erat

erat uſus. Atque quum eorum Pſalmorum, quibus מִזְמוֹר לְדָוִד praeſcriptum eſt, non pauci ipſo argumento Davidem auctorem prodant, non eſt, quod dubitemus, indicare voluiſſe illud ipſum ea dictione, qui titulos praefixit, quamvis minime negari poſſit, illum ſaepe hac in re erraſſe, ut ſupra Cap. II. vidimus.

ו

יְדוּתוּן in trium Pſalmorum titulis legitur, in XXXIX. לַמְנַצֵּחַ לִידוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד; in LXII. לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד; atque in LXXVII. לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן לְאָסָף מִזְמוֹר. Nomen יְדוּתוּן alii *appellativum*, alii *proprium* eſſe putant. I) Quibus *appellativum* eſt, in varias ſententias diſcedunt. 1) ABEN-ESRA illa dictione indicari exiſtimat ראש חפירט, *initium cantionis* celebris, ad cuius modos Pſalmi illi eſſent cantandi. Cui ſententiae obſtare videtur, quod in Pſ. XXXIX. titulo nomini יְדוּתוּן particula ל eſt praefixa. 2) Aliis eſt *inſtrumenti muſici* nomen. Ita IARCHI ad Pſ. XXXIX. גם כלי שיר היה שם ששמו ידותון, *erat quoque Muſicum inſtrumentum* Ieduthun *vocatum.* Sed nusquam alias inter organa muſica huius fit mentio. 3) Singularis eſt IRHOVII ſententia (in *Conjectaneis in Pſalmor. Titul.* p. 105.), a verbo יָדָה, in *Hiphil* הוֹדָה, *confeſſus eſt, celebravit*, nomen יְדוּתוּן eſſe formae יְשֻׁרוּן, atque ſigni-

significare *Confessorem*, appellari vero eo nomine *populum Israeliticum*, quod ejus officium primarium fuisset, summum numen confitendi atque celebrandi. Quod parum feliciter excogitatum videtur, quum nulla causa appareat, cur in *titulo* Psalmi populus Israeliticus nomine nusquam alias usurpato, adeoque obscuriore, appelletur. Verum huiusmodi conjecturis minime opus videtur, quum יְדוּתוּן
) *Nomen proprium* esse reperiamus, 1 Paralip. XXV, 1., ubi inter chori musici a Davi
instituti moderatores etiam *Ieduthun* memoratur, cujus *filii*, sive ceteri musici, quibus
eerat, Vs. 3. recensentur; item Cap. XVI,
et 42. ejusdem libri *Heman* et *Ieduthun*
ntur concentum fecisse cum organis musi-
et hymnis divinis. Hinc KIMCHI Psalmi
XIX. titulum recte sic interpretatur; זה
המזמור חברו דוד ונתנו לידותון המ *Hoc car-*
composuit David tradiditque Ieduthu-
Cantori. Sed in Psalmi LXII, et LXXVII.
ptione, ubi לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן scribitur, ego
SONNTAGIO (*de Titul. Psalmor.* p. 127.)
hunis nomine totum illum musicorum
m, cui ille praeerat, designari putem,
tendum sit: *Praefecto Ieduthunaeorum*,
di: *tradendum*; eàdem loquendi formu-
e reperitur 2 Paralip. II, 2. מְנַצְּחִים עֲלֵיהֶם,
siti illis; 1 Paralip. XXIII, 4. לְנַצֵּחַ
עַל־מְלֶאכֶת

עַל־מְלֶאכֶת *ut praeeſſent operi;* Eſr. III, 8. 9. לְנַצֵּחַ עַל־עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, *ut praeeſſent facientibus opus in domo Iehovae.* Poſſit tamen etiam לַמְנַצֵּחַ לִידוּתוּן in Pſalmi XXXIX. titulo ſic verti: *Praefecto Ieduthunaeis*, qnemadmodum in Pſ. XLIV. inſcriptione dicitur מְנַצֵּחַ לִבְנֵי קֹרַח, *Praefectus Corahitis.*

כ

מִכְתָּם ſex Pſalmis praenotatur, XVI. LVI. LVII. LVIII. LIX. LX. Sed de hujus dictionis ſignificatione mirus interpretum eſt diſſenſus. 1) Quum כֶּתֶם *aurum* Hebraeis denotet, fuerunt non pauci, qui מִכְתָּם *Aureolum, inſigne aureum* eſſe putarent. Quam ſententiam praeivit ABEN-ESRA, qui Pſalmos illos ita inſcriptos conjicit, quod נכבדים כמו כתם פז ונועם, *quod pretioſi eſſent inſtar auri optimi et amabilis.* Eodem KIMCHI tendit: מכתם כלומר היה חשוב עליו המזמור ככתם שהוא הזהב הטוב *Inſcribitur* מכתם, *quaſi diceret, aeſtimaſſe hoc carmen apud ſe inſtar* כֶּתֶם, *quod eſt aurum optimum.* Idem placuit LUDOVICO DE DIEU, qui in *Crit. S.* p. 130. ait: „Aſſentimus iis, qui *aurum*, ſive *inſigne aureolum' Davidis* vertunt, quod hic pſalmus pretioſus eſſet inſtar auri, ſicut Proverbia Arabica Alis ob inſignem ſuam praeſtantiam inſcribuntur شُذُرَة الأَدَب, *Aureo-*

Aureolum morum." GEIERO Pythagorae χρυ-
σᾶ ἔπη in mentem veniunt, quod et placuit
SONNTAGIO *de Titulis Pfalmor.* p. 351. atque
RHOVIO in *Conjectaneis* p. 97. Ita et IOH.
FRID. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff. Grae-
carr. V. T.* p. 80. מִכְתָּם *Oden aureolam*
ſignare putat, h. e. *prorſus egregiam*, ſive
*ejusmodi, quae ſit digniſſima, quam quis-
que ſignatam pectore habeat.* Sed vix intel-
ligitur, quid ea carmina aliis praeſient, ut
digna ſint, quae *aureoli* nomine ab aliis di-
ſtinguantur. Quod quum haud dubie cogitaſ-
ſet HARMER, in *Obſervatt. ſuper Oriente*, T.
. p. 175. verſ. teuton., rationem, cur carmi-
a illa *aureolorum* nomine inſignita fuerint,
pinatur fuiſſe hanc, quod *aureis literis* ſcri-
a eſſent, et ſive in Sanctuario, ſive alio lo-
ſuſpenſa, quemadmodum ſeptem illa carmi-
veterum clariſſimorumque poetarum, qui
Arabia ante Muhammedis tempora florue-
nt, معلقات, *Moallacat*, i. e. *Suſpenſa* ad
npli Meccani ianuam, vulgo appellata, et
مذهب, *Modhahabat*, i. e. *Aurea*, vocantur,
od aureis literis in byſſo Aegyptio ſcripta
ent, a ذهب, *aurum*, ut מכתם a כתם. Nul-
tamen huius conſuetudinis inter Hebraeos
dicia occurrunt. 2) Verbum כָּתַם, quod
em. II, 22. occurrit, quidam ex Arabum
abſcondidit ſe interpretantur. Hinc

HEZEL in Not. ad Pſ. XVI, 1. noſtrum מִכְתָּם *carmen occultationis* explicat, eoque nomine hoc carmen appellatum conjicit, quod Davides illud patriae exul feciſſet. Quod tamen non omnibus, quibus hoc vocabulum praeſcriptum eſt, carminibus, congruit, veluti LVIII. quod de partium ſtudio magiſtratuum queritur, et LX. quod Iehovam pro reportata de gentibus vicinis victoria celebrat. 3) Syris verbum ܟܬܡ ſignificat *foedare, notam inurere*, unde Gal. VI, 17. ܟܘܬܡܐ, *nota, ſtigma.* Hinc fuerunt, qui Hebraico כָּתַם *inſculpendi, incidendi* notionem ineſſe putarent, ut מִכְתָּם primo quidem in univerſum ſit *Inſculptum* aliquid, in carminum vero illorum titulis vertendum ſit *Carmen*, monumentum, *lapidi inſculptum.* Ita Alexandrinus, et Theodotion, qui στηλογραφίαν interpretati ſunt, quod Vulgatus *tituli*, i. e. monimenti aerei aut lapidei *inſcriptionem* vertit, et Chaldaeus גְּלִיפָא תְרִיצָא *Sculptura erecta*, ſcriptura lapidi erecto inſculpta. Quod plures ex recentioribus interpretibus ſequuti ſunt, veluti I. D. MICHAELIS in *Colleg. Crit. in Pſalm.* XVI. p. 43 ſeqq. et in *Supplem. ad Lexx. Hebr.* P. IV. p. 1381., ubi ait: „haec quidem interpretatio argumento Pſalmorum omnium hoc titulo inſignium perquam apta: *decimus ſextus* Epitaphii fere argu-

gumentum habet, *sexagesimus* Epinicion, in-
gnis victoriae monumentum, in ipso, ut vi-
etur, loco proelii, erectum; Psalmi LVI. LVII.
VIII. LIX. eodem forte in loco aut specu
ecti, ubi summum vitae periculum Davides
erat." Eadem est I. E. FABRI in Not. ad
rmeri Observatt. vers. teuton. P. II. p. 142.
ue A. F. PFEIFFERI *de Musica Veter. Hebr.*
LVIII. sententia. Verum prolixiora sunt il-
armina, quam ut credam, tabulis aereis
apideis fuisse insculpta. 4) Probabilis mihi
ur *eorum* sententia, qui מִכְתָּם non diver-
utant a מִכְתָּב, litera ם posita pro ב, id
frequenter in Hebraeis et Arabicis lite-
venit, ut altera similis pro altera, pro-
similí, ponatur; utraque vero ם et ב
ressis pronuntiatur, unde et apud Ara-
arum permutatione nihil frequentius.
dmodum igitur Hiskiae, regis, carmen,
saj. XXXVIII, 9—20. legitur, מִכְתָּב
Scriptum Hiskiae, inscribitur, ita sex
ninibus מִכְתָּם לְדָוִד praenotatum est,
dubito interpretari: *Scriptum Da-*
t fortassis מִכְתָּם vetus ille titulus est,
ide ipso, vel ab alio quodam, qui
lis esset, praescriptus, qui in paucis
ibus servatus est, quum in aliis plu-
tius posterioribus temporibus מִזְמוֹר
stitueretur. — Notanda denique est

 Aqui-

Aquilae dictionis לְדָוִד מִכְתָּם interpretatio, quae talis est: Τοῦ ταπεινόφρονος καὶ ἁπλοῦ τοῦ Δαυίδ, *Modesti et sinceri Davidis.* Atque eum quidem in suo Codice Hebraeo מַךְ וְתָם legisse, post LUDOVIC. CAPPELLUM in *Critic. S.* L. V. Cap. VI. X. (p. 840. 892. edit. Halens.), etiam opinatur IOH. FRID. FISCHERUS in *Clavis Verss. Graecar. Specim.* V. T. p. 80. „Legit מַךְ וְתָם (inquit): nam τὸ תָּם etiam alibi [Genes. XXV, 27.] reddit per ἁπλοῦς: et verbum מָכַךְ vel מוּךְ, a quo est τὸ מָךְ, et quod proprie *attenuari, inopem fieri,* significat, sed quum de animo dicitur, *modestum esse,* Alexandrini exprimunt verbo ταπεινοῦσθαι, vid. Levit. XXV, 37. Eandem lectionem sequutus est Symmachus; habet enim: ταπεινόφρονος καὶ τοῦ ἀμώμου. ἄμωμος autem et ἁπλοῦς idem valent.“

Ego tamen Aquilam non tam aliter legisse existimem, quam potius מִכְתָּם pro composito habuisse duabus vocibus מַךְ et תָּם, ab Hebraeis suis magistris haud dubie ita edoctus. Similis interpretationis a majoribus suis acceptae IARCHI meminit ad Titulum Ps. XVI. אמרו רבותינו לדוד שהיה מך ותם מהיותו מכתו תמה שנולד מהול. *Docet Magistri, sensum horum verborum* לְדָוִד מִכְתָּם *esse hunc, Davidis* (Psalmus), *qui fuit humilis et perfectus, quia vulnus suum erat perfectum, quum incircumcisus natus esset.*

מ

מָחֲלַת bis reperitur in Pſalmorum titulis, particula עַל praemiſſa, primo Pſ. LIII., tum Pſ. LXXXVIII. Atque ex loco quidem poſteriore, ubi cum לְעַנּוֹת, *alternis choris canendum*, ſive ſimpliciter *canendum* (ex Arab. غني), jungitur, muſici inſtrumenti nomen eſſe apparet; ſed qualis? hodie vix aliquis definiat. Plerisque *tibiarum* videtur genus eſſe, a חָלַל, *perforavit*, quod eſſet inſtrumentum muſicum *perforatum*. IO. SIMONIS in *Lexico Hebr*. p. 570. ed. Eichhorn. refert ad verbum حلث, *raſit, carpſit*, unde מָחֲלַת genus putat eſſe *inſtrumendi chordis inſtructi, quae, digitis carpendo, vel caule pennae radendo, tangebantur*. Alias conjecturas vide apud SONNTAGIUM *de Titulis Pſalmorum*, p. 233. ſeqq. et PFEIFFERUM *de Muſica Veter. Hebr*. p. XLVI.

נ

נָגַן ſignificatione convenit cum verbo תָּפַשׂ, *attrectavit*, quod Geneſ. IV, 21. de muſicorum inſtrumentorum tractatione dicitur (תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר *tractans citharam*), inprimis vero cum Graeco κρούειν, *pulſare*, i. e. digitis vel plectro, radiolo, calamo aut paxillo attrectare inſtrumentum muſicum, ut ſonum concinnum edat. Ita 1 Sam. XVI. 23. *David* לָקַח אֶת־הַכִּנּוֹר וְנִגֵּן

וַיְנַגֵּן בְּיָדוֹ, *prehendit citharam et pulsavit manu sua.* Hinc נְגִינוֹת, quod in Ps. VI. LIV. LV. LXI. LXXVI. inscriptione legitur, *instrumenta pulsatilia* denotat; et fortasse omnium eorum instrumentorum, quae fidibus instructa essent, commune erat nomen, quae etiam A. F. PFEIFFERI est sententia, *de Mus. Hebr.* p. XIX. Cf. SONNTAG. *de Titul. Psalm.* p. 214 seqq. Quare recte Aquila ἐν ψαλμοῖς, atque Symmachus, et is quidem elegantius, διὰ ψαλτηρίων, vertit.

I) אֶל־הַנְּחִילוֹת, quod Psalmo V., praemissa particula אֶל, inscribitur, varie interpretantur. Sunt non pauci, qui *carminis argumentum* ea dictione existiment indicari. Nec hi tamen prorsus consentiunt. 1) Graeci vertunt ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης, *Pro ea, quae hereditatem consequitur*, ut Vulgatus interpres reddit; videntur gentem *Israeliticam* intellexisse, cui Cananaea terra, ex veteri opinione, hereditas obtigit, unde Ps. CV, 11. Concedam *terram Canaan* חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם *portionem hereditatis vestrae.* Sed confuderunt נְחִילוֹת cum נְחָלוֹת quod *terras* denotat, *quae jure hereditario possidentur.* Ios. XIX, 51. Ies. XLIX, 8. 2) Quum Chaldaeis נְחִיל *examen apum* significet (ab Arab. نَحْل, *apes*); IARCHI nostro נחילות *multitudinis, exercitus* notionem inesse existimat, ut carmen illud esset *oratio*, a Davide po-

populi univerſi nomine fuſa, propter exercitus hoſtiles Iſraelitas oppugnantes. Cui ſententiae Carminis argumentum minime videtur ſuffragari. II) I. D. MICHAELIS (in *Supplemm. ad Lexx. T. V.* p. 1629. נחילות ab Arab. نخل, *cribavit. meliorem ſeparavit, ac delegit partem,* notare conjicit *Oden accinendam purificatae et meliori parti populi.* Quod quaeſitum videtur et etymologiae ſtudium ſapere. Multo magis eorum probandam cenſeo ſententiam, quibus III) נְחִילוֹת *Organi muſici* eſt nomen. Conſentiunt tamen nec hi, quale illud fuerit, et unde dictum. 1) Multis placet ſententia R. HAI, a Kimchio ad Pſ. V. commemorata, נְחִילוֹת a נְחִיל *examen apum,* eſſe *inſtrumentum muſicum,* bombum, ut apes, edens (רבינו האיי ז"ל פירש המלה מלשון נחיל של דבורים בדברי רבותינו ז"ל רוצה לומר כי נגונו היה דומה לשריקת דבורים). Quare et SONNTAGIUS *de Titulis Pſalmor.* p. 430. נְחִילוֹת omnium organorum muſicorum ſonum rauciorem edentium, praeſertim pnevmaticorum, nomen eſſe putat. 2) I. D. MICHAELIS in Supplemm. l. c. ſi נְחִילוֹת inſtrumentum ſit muſicum ad نَخِيل, *palma,* referre mallet, ut denotet *Pſalterium, ligno palmae obductis nervis.* 3) Equidem adſtipulor I. E. FISCHERO, qui in *Clavis Verſ. Graec. V. T. Specim.* p. 61. נְחִילוֹת, vel potius

tius נְחִלוֹת, ut נְסִבָּה a סבב 2 Chron. X, 15., dici putat *Organa cavata, quae inflantur*. quod genus tibia, quae propterea fimpliciter חָלִיל audit, a חָלַל. Chaldaeus quoque חַבּוּבִין, *tibias*, vertit. Eandem PFEIFFERI effe fententiam video, *de Muf. Hebr.* p. XX. Nec obftat inftrumento mufico, quod particula אֶל, non עַל, praemittitur. Eft enim loquutio, qualis illa Latinorum: *canere ad tibiam.*

נָצַח, *vicit, praevaluit, eminuit*, hinc לַמְנַצֵּחַ, Pfalmis *quinquaginta tribus* praefcriptum, in cuius explicatione in duas potiffimum partes discedunt. I) Aliqui *Infinitivum* effe putant, atque ad *vocem* referunt, et horum quidem rurfus 1) alii fimpliciter *ad canendum* vertunt, Chaldaeo praeeunte, qui לְשַׁבָּחָא, *ad laudandum*, i. e. ad hymnum canendum reddit. Atque *canendi* quidem notionem verbo נַצֵּחַ tribuunt nonnulli ex 1 Paral. XV, 21., veluti I. D. MICHAELIS, qui in *Supplemm. ad Lexx. Hebr.* P. V. p. 1668. verba, quae illo loco occurrunt, בְּכִנֹּרוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ, fic vertit: *cum citharis octo chordarum ad canendum*, vel pulfandum. „Nempe a *puro* et *liquido* (inquit), quam notionem Hebraeum verbum cum Arabico نصح communem habet, et vox canentium pfallentiumque dicitur: HORATIUS, *Carm.* L. I, 1. v. 3. 4.

Melpo-

Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.

Syris quoque ܢܘܨܚܐ, *vox liquida et canora.*" Verum hoc ipſum, נִצֵּחַ eo loco *canere* ſignificare, perquam dubium eſt, et a multis aliis non male vertitur, *ut praeeſſent.* Alia ratione S. F. G. WAHL in Excurſu III. ad *Habacuci Oracula* vernacule a ſe verſa, p. 252. מְנַצֵּחַ Conjug. II. Infinitivum eſſe dicit ad formam, Arabibus uſitatam, مُفَعَّل, cum Infinitivo Conjug. II. تَفْعِيل interdum permutetur.. Verbi נִצֵּחַ notiones vero ita ordinat: *vicit, praevaluit;* Conjug. II. praevaluit — *ut in cantione,* hinc in univerſum *praecinuit, cecinit.* Quae notionum ſeries arbitraria videtur. 2) Alii vero *eminentiae ſuperantis* ſignificationem, quae eſt in verbo נִצַּח, atque hinc in vocabulo מְנַצֵּחַ, de *vocis* et *ſoni eminentia* interpretantur, ut exiſtiment eos Pſalmos, quibus hoc praeſcribitur, *acuta voce*, et modis clamoſis et intenſiſſimis, qui ſuperent ceteros, decantandos. Sed quum vocabulum מְנַצֵּחַ ceteris omnibus V. T. locis v. c. 2 Paral. II, 2. 17. XXXIV, 13. manifeſto *Adjectivum* ſit, ego adſtipulor his, qui II) מְנַצֵּחַ de *Magiſtro Cantorum* interpretantur, quum verbum, ut ſtatim initio monuimus, ſignificet *eminentiam ſupe-*

superantem alios, qualis est eorum, qui praefecti sunt aliis, et operas aliorum gubernant ac regunt, unde 2 Paral. II, 2. 17. et XXXIV, 13. מְנַצְּחִים *praefecti* et inspectores *operariorum*. Illam igitur inscriptionem si ad Musicam templi referamus, מְנַצֵּחַ erit *Magister Cantorum*, aut Chori musici, qui Chorus cum cymbala, buccinas, nabla, citharas, id est, et quae inflantur, et quae fidibus intenduntur, organa habuerit, quorum modi ad verba carminum, et vocis humanae musicam adhiberentur; nimirum *utriusque musicae*, et chirurgicae, et voce canentium, *Magister* sive *Praefectus* intelligitur. A qua sententia nec diversus est SONNTAGIUS *de Titulis Psalmor*, p. 170 seqq. atque IRHOVIUS in *Conjectaneis* p. 43. Cum igitur in Psalmi IV. titulo לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת legitur, id haud dubie ita explicandum erit: *Chori musici Praefecto* tradendum, ut *cum fidicinibus caneretur*. Quae et Aquilae videtur mens fuisse, cum Psalm. IV, 1. vertit: τῷ νικοποιῷ ἐν ψαλμοῖς, quod FISCHERUS in *Specim. Clavis Verss.* p. 67. explicat, *Magistro organorum* ἐγχόρδων, *sive ei, qui praeit iis, qui canunt organis* ἐγχόρδοις. Caussam vero, cur Aquila verba Hebraica sic reddiderit, dicit esse hanc, quod cum verbum נִצֵּחַ in Piel denotet *facere, ut quis vincat, facere, ut quis accurate aliquid et ordine faciat, magister chori* recte appel-

appelletur מְנַצֵּחַ, quod videt et curat, ut chorus canat commode, ut concordent omnia, nil discrepet. Digna etiam ſunt, quae legantur, quae de dictionis לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת diſſeruit Vir quidam Doctus in EICHHORNII *Biblioth. Literat. Biblicae Univerſ.* T. V. p. 539 ſeqq. — Alexandrinus לַמְנַצֵּחַ fere ubique *εἰς τὸ τέλος*, *in finem*, ut Vulgatus reddit, vertere ſolet. Quam verſionem plerique quidem ſenſu prorſus carere exiſtimant. Quod tamen aliter viſum eſt AGELLIO, qui qualem is tentaverit Graecae et Latinae illius verſionis explicationem, cognoſcere lectoribus non ingratum fore puto, praeſertim quum illam a noſtrae aetatis interpretibus neglectam fere videam. Ita igitur ille in *Prooemio in Pſalmos*, p. 9. col. b.: „Solent interpretes LXX. duobus modis *εἰς τέλος*, hoc eſt, *in finem*, dicere; vel ubi *aſſiduitatem* ac *diuturnitatem* ſignificare volunt; vel ubi *conſummatae rei perfectionem*, et ut brevius dicamus, pro eo, quod eſt, *prorſus*, ſeu *omnino*, ſeu *penitus*, dicunt *εἰς τέλος*, *in finem*. Prioris exemplum eſt in Pſalmo LXXIV, 10. *Usque quo Domine, improperabit inimicus, irritat adverſarius tuus* nomen tuum *εἰς τέλος*; hoc eſt, *aſſidue, perpetuo irritat*, et Pſalmo CIII, 9. cum in Graeco ſit *οὐκ εἰς τέλος*, *non in finem ulciſcetur*, docte vertit Latinus interpres: *non in per-*

perpetuum ulciscetur. Et multa sunt alia ejusmodi exempla, unum etiam in Evangelio beati Lucae (Cap. XVIII, 5.), vbi judex iniquus viduae interpellantis assiduitate victus, ad recte judicandum flectitur, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με, hoc est, *ne assidue veniens mihi iniquitatis notam inurat.* Alterius modi exemplum est Psalmo XXXVIII, 6. *Miser factus sum et curvatus sum usque in finem* — εἰς τέλος, quod in Hebraeo est, עַד־מְאֹד, *usque ad summum,* quo in loco clarum est, eos vertisse *usque in finem,* pro eo quod est *prorsus penitus curvatus sum.* Cum ergo praenotatur Psalmus: *In finem;* altero ex his modo potest accipi, ut vel *perpetuo* atque *assidue* significet; vel *ad summum, ad perfectum.* Qui priorem significationem sequuntur, et *assiduitatem* indicari volunt, his placet ideo *In finem* hos inscribi Psalmos, quia non statis certisque diebus canerentur, ut ceteri, qui vel Sabbato, vel prima Sabbati, aut alio aliquo die canebantur, sed *assidue resonarent;* aut quia assidue usque *ad finem sacrificii,* aut dum *assiduum* illud et juge *sacrificium,* et mane et vesperi fieret, hi Psalmi a cantoribus dicerentur. Qui alteram significationem probant, hi propterea *in finem* inscribi Psalmos existimant, quia *summa contentione,* summo nisu atque conatu, ac perfectis-

fectiſſime canerentur. Quod autem diximus aſſidue, usque ad finem ſacrificii, ſeu holocauſti cani conſueviſſe Pſalmos, id ex libro ſecundo Paralipomenων (Cap. XXIX, 28.) habetur, ubi ſic legimus: *Cantores et ii, qui tenebant tubas, erant in officio ſuo, donec compleretur holocauſtum.* Poſteriorem vero ſignificationem, qua *ſumma in canendo* ſeu *pulſando contentio* atque certamen indicatur, etiam illud adjuvat argumentum, quod libro Paralipom. primo (Cap. XV, 21.) ſcriptum reperimus, inſtitutos a Davide Levitarum choros, eosque in tres ordines fuiſſe diſtributos, hisque ordinibus ſingulos ex his viris praefuiſſe, Heman, Aſaph et Etham, terna praeterea inſtrumentorum genera, cymbala, nabla, citharas. His expoſitis ſubjungitur, quod ad omnes pertinet cantores, ſeu organa omnia, מַשְׁמִיעִים, quod LXX. transtulerunt τοῦ φωνῆσαι εἰς ὕψος, id eſt, *ut in excelſum levarent vocem,* ſeu ſonum, ut beatus Hieronymus vertit: *ut reſonaret in excelſis ſonitus.* Hoc igitur notandum eſt, communiter hanc reſonantiam de omnibus inſtrumentorum generibus dici. Tum cuique cantorum ordini ſuum legimus attributum inſtrumentum, atque illi quidem cantorum principes, Aſaph, Heman, Ethan, aenea cymbala pulſabant לְהַשְׁמִיעַ, *ut vox,* ſeu *ſonus in altum reſonaret*, ut dictum

eſt.

eſt. Ceteri partim ad nabla, partim ad citha-
ram canebant לַמְנַצֵּחַ, id eſt, *in finem*: ſicut
enim prioribus illis tributum eſt לְהַשְׁמִיעַ, *ad
reſonandum*, ſic iſtis לַמְנַצֵּחַ, *in finem*. Ergo
cognatum eſt aliquid intelligendum per hoc
verbum ei quod praeceſſerat, לְהַשְׁמִיעַ, et ſimi-
le aliquid ſignificatur, id eſt, *vocis* aut *pulſus
quaedam contentio*, aut *perfectio*.“

ש

שִׁגָּיוֹן, quod Pſalmo VII. praeſcribitur, a
verbo שָׁגָה, *erravit*, plerique *Oden* notare exi-
ſtimant *erraticam*, id eſt talem, quae non
uno metrorum genere, ſed varie intercurrenti-
bus et inaequalibus verſibus conſtet; ſeu in
qua cantanda uni non inſiſtatur tono, ſed ab
alio ad alium transcurratur, id quod magnis
animi motibus, atque anguſtiis, quibus oppreſ-
ſus Davides illud carmen edidit, optime conve-
niat. Sed aptius etymon offert Arabum شجي,
anxius — moeſtus fuit, unde شَجِي, *moerore
et anxietate preſſus*; ut שִׁגָּיוֹן ſit *Carmen viri
moerore oppreſſi*, qualis inſcriptio non illi
tantum Pſalmo, verum Habacuci quoque Car-
mini (Cap. III,), cui eadem praepoſita eſt, be-
ne congruit. S. F. G. WAHL in *Excurſu* III. ad
ſuum Habac. Commentar. p. 225. שִׁגָּיוֹן *can-
tiq-*

tionem ſignificare putat, collato Syriaco ܩܘܣܝܐ a Verbo ܩܣܐ, quod in Pael *cecinit* denotat, et 1 Sam. XXI, 12. pro Habraeo עָנָה *canendi* ſignificatu ibi uſurpato, legitur. Aliarum conjecturarum minus probabilium farraginem vid. in SONNTAGII *Titulis Pſalmor.* p. 325 ſeqq.

שִׁיר *Carmen omne cantioni deſtinatum* ſignificat, ſive aſſa voce, ſive fidibus conjunctis canendum. Ubi vero in titulo carminum שִׁיר מִזְמוֹר (ut Pſ. XLVIII. LXVI. LXXXIII. LXXXVIII. CVIII.), vel, ordine transpoſito, מִזְמוֹר שִׁיר (ut Pſ. XXX. XXXVII. LX. LXV.) extat; pleonaſtica ea loquutio eſt, ſermoni Hebraeo perquam familiaris, ex qua ſaepe conjunguntur vocabula συνώνυμα, veluti Dan. I, 20. חָכְמַת בִּינָה, *Sapientia intelligentiae;* Ieſ. XXXIII, 23. עַד־שָׁלָל, *praeda ſpolii;* Num. XIX, 2. חֻקַּת הַתּוֹרָה *ſtatutum legis.* Cf. GLASSII *Philolog. S.* P. I. p. 85. ed. Dath.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת in Argum. Pſ. CXX. explicabitur.

שָׂכַל praeter alia plura etiam *intellexit* ſignificat, unde nomen מַשְׂכִּיל, quod in XIII. Pſalmorum titulis legitur, *Carmen didaſcalicum* vertere ſolent. Primus quidem illo inſignis, XXXII, carmen didaſcalicum ſive erudiens, recte dici poſſit, ſed aliis non aeque aptum. Quare I. D. MICHAELI adſtipulor, qui in

in *Supplemm. ad Lexx. Hebrr.* P. VI. p. 2323. a *ligandi* notione, quae Arabum شكل ineſt, Hebraeum מַשְׂכִּיל *ligatam orationem, Carmen*, dictum putat, quod genericum poematis nomen forte ex uſu ad certum aliquod poematum genus reſtrictum fuerit.

שְׁמִינִית Pſalmo VI. et XII. praenotatum, organi alicuius muſici nomen fuiſſe, cognoſcitur ex 1 Chron. XV, 21., atque quum שְׁמִינִי *octavum* alias denotet, plerique *citharam, octo chordis* inſtructam, ſive *octochordon* illud fuiſſe putant. Aliis eſt organon muſicum, reliquis *Octavâ* (ut Muſicis dicitur) reſpondens, quale nobis *Viola*. Alias conjecturas dabit SONNTAGIUS *de Pſalmorum titulis*, p. 223 ſeqq.

עַל־שׁוֹשַׁן Pſ. XLV. et LX., atque עַל־שֹׁשַׁנִּים Pſ. LXIX. et LXXX. inſcribitur. Quod alii de *organo Muſico*, quod forma *lilio* ſimile fuiſſet (ejus enim floris nomen Hebraicum שׁוּשַׁן eſt); alii de noti cujusdam illorum temporum carminis initio, ad cujus modos et illa cantanda eſſent, interpretantur. Alii ad *argumentum* Carminis referunt, vertuntque *de laetitia*. Sed quemadmodum nos עַל־שְׁמִינִית עַל־הַגִּתִּית, עַל־מַחֲלַת de organis muſicis, ad quorum concentum carmina illis titulis inſignita,

ſignita, canenda eſſent; ita nec iſtae inſcriptiones aliter capiendae videntur, quamvis quale organorum genus nomine שׁוּשָׁן ſignificetur, hodie fruſtra quaeratur. Multo minus de ejus, quod Pſ. LX, 1. LXXX, 1. additur, עֵדוּת, ſignificatione quidquam afferri poteſt, quod veri aliqua ſpecie ſe commendaret. Uſitatam *teſtimonii* notionem parum utrique loco aptam eſſe, quisque intelliget ipſe. I. D. MICHAELIS, in *Supplemm. ad Lexx. Hebr.* P. V. p. 1850. ad Syrorum ܥܐܕܐ, *feſtum anniverſarium*, conjectat referendum eſſe, ut ſit *conſuetum et anniverſarium, ſtato die canendum carmen.* SIMONIS in *Lex. Hebr.* עֵדוּת *cantionem* eſſe cenſet, quae fieret *cithara*, vel *pſalterio*, denominativum ab inuſitato עֵר, Arab. عُودٌ quod in Verſione V. T. Arabica paſſim pro Hebraeo כִּנּוֹר occurrit. Eſt autem عُودٌ, ut EICHHORNIUS obſervat ad Lexicon Simonifianum, *teſtudo*, lyra, et عَوَّادٌ *qui teſtudinem pulſat*, unde שֹׁשַׁנִּים עֵדוּת denotare putat *hexachordum forma teſtudinis*, ut prius vocabulum ad שֵׁשׁ *ſex*, ſit referendum; ſed ita שְׁשָׁנִים ſcribendum eſſet. Taceo aliorum interpretum ſomnia, quae qui ſcire cupit, adeat SONNTAGIUM *de Pſalmorum titulis*, p. 257 ſeqq.

ת

תְּהִלִּים vid. ſupra p. XLII.

תְּפִלָּה *Oratio, ſupplicatio*. Pſalmis nonnullis, et XVII. LXXXVI. XC. CII: et Habacuci Odae Cap. III., praenotatur, quemadmodum inter nomina, quae carmina Syrorum ſacra in fronte gerunt, ſunt ܡܥܗܘܬܐ et ܒܥܘܬܐ *precatio*, vid. A. HAHN *Bardeſanes Gnoſticus Syrorum hymnologus* (Lipſ. 1819.) p. 51. Alia vid. in EICHHORNII *Biblioth. Literat. bibl.* P. V. p. 552. et in Not. noſtr. ad Habac. III, 1.

ADDI-

ADDITAMENTUM.

DE VOCABULI סֶלָה SIGNIFICATIONE POTIORES SENTENTIAE BREVITER ENARRANTUR.

De ſignificatione vocabuli סֶלָה, in Pſalmis *ſeptuageſies ſemel*, et in Habacuci Elegia *ter* obvii, in *duas* potiſſimum partes interpretes discedunt, aliis pro *compendio ſcriptionis plurium vocum*, aliis pro *ſingulari integroque vocabulo* habentibus.

I) Ut ab harum ſententiarum poſteriore ordiamur; qui huic adſtipulantur, iterum in duas alias abeunt: alii סֶלָה *notam muſicam* eſſe volunt, alii vero *certam ſententiam* illo exprimi putant.

1) Atque hi poſteriores quidem vocabulo סֶלָה vel *perpetuitatem* ſignificari exiſtimant, ut Aquila, qui ἀεὶ, *ſemper*, Symmachus, qui *εἰς τὸν αἰῶνα, in aeternum*, atque Chaldaeus, qui לְעָלְמֵי עָלְמִין, *in ſecula ſeculorum*, vertit: id quod nonnullis quidem locis aptum eſt, ſed longe pluribus minime, veluti Pſ. LXXXI, 8. Habac.

 III,

III, 3. 9. 13., imo ſenſum plane abſonum efficit Pſ. XXXII, 4. 7. Anne enim *ſemper aeſtas?* Anne *ſemper* ſecuri omnes homines? Pſ. LXVIII, 8. Anne Deus *in aeternum* coram populo praeceſſit in deſerto? Vel *confirmationem* et *aſſeverationem* notare exiſtimant, ut vertendum ſit *certe, ſic eſt,* vel *votum* et *apprecationem, γένοιτο, ita fiat!* vel denique *admirationem* et *exclamationem,* quaſi nota quaedam ἐμφατικὴ et ἐπιφωνηματικὴ eſſet. Quae omnia merae ſunt conjecturae, argumentis prorſus deſtitutae, ut taceam, nullam illarum ſignificationum *omnibus,* quibus סֶלָה poſitum eſt, locis, aptam eſſe.

2) Multo magis eorum probanda videtur ſententia, qui סֶלָה *notam Muſicam* eſſe cenſent. Nec hi tamen conſentiunt. Alii *cantus, et modorum muſicorum immutationem,* quaſi novorum modorum introductionem, illo notari putant, quod Alexandrinus praeivit, qui Διάψαλμα vertere ſolet, quod Suidas μέλους ἐναλλαγὴν eſſe dicit. Quod HERDERO etiam placuit in libro de *Poeſeos Ebraeae Genio.* P. II. p. 376., atque PFEIFFERO *de Muſica Veter. Hebr.* p. 17., ſed quam is Vir Doctiſſimus affert rationem, quod סֶלָה cum Arab. شَلْوٌ, *artus, membrum,* conveniat, unde ad Muſicam translatum, *caeſuram* in modis aut in rythmo indi-

indicet, dubito, probari poſſe. Alii, quod verbum סָלַל *elevavit, exaltavit* ſignificat, *elevandam* eſſe *vocem*, vocabulo סֶלָה juberi exiſtimant. Alii *intermiſſionem cantus, pauſam*, ut, cantoribus ſilentibus, ſola organa muſica audirentur, ea nota ſignificari arbitrantur; cui ſententiae patrocinatur Syriacum ܫܠܐ, *quievit, ſiluit.* Quod mihi quidem omnium optime placet. In eadem ſententia acquievit quoque recenſitis *undecim* de nomine *Selah* opinionibus, G. MATTHESON, in peculiari libello, quem inſcripſit: *Erlaeutertes Selah*, Hamb. 1745. p. 18. Cf. et *das alte und neue Morgenl.* P. IV. No. 787. p. 10., nec non not. noſtr. ad Habac. III, 3. p. 434., et S. F. G. WAHL *Excurſ.* IV. ad ſuum in Habac. Commentar. p. 225. ſeqq.

II) Qui pro *ſcriptionis compendio plurium vocabulorum* סֶלָה habent, (frequentia enim hujusmodi ſcribendi artificia Syris, Arabibus et Judaeis, ſolentque ejusmodi literis conjunctis ſuas etiam vocales addere) in eo quidem fere conſentiunt, ſignificare vocabula ad muſicam pertinentia, ſed qualia, magnopere diſſentiunt. MARC. MEIBOMIUS in *Interpretationum Novarum in Cod. V. T.* Specim. I, p. 87. ſic interpretatur: סֹב. לְמַעְלָה הַשַּׁר, *redi surſum cantor*, ut conveniat cum Italorum: *da Capo.* Alias conjecturas in medium attulit

tulit Vir quidam Doctus in EICHHORNII *Biblioth. Literat. Univerſ. Bibl.* P. V. p. 545 ſeqq. Poſſe vel ſic explicari: סימן להמנצח *Signum pro Praefecto Chori muſici;* vel ſic: סימן לשנות הקול *Signum ad tonum modulandum;* vel ſic: סימן לענות המקהלות, *Signum ut alternis choris ſit cantandum*, vel ſic: סימן לכל העם *Signum pro toto populo*, ut totus populus concinat. Mitto reliquas conjecturas ibi propoſitas, quas qui ſcire cupit, evolvat librum laudatum. I. D. MICHAELI quoque in *Supplemm. ad Lexx. Hebr.* P. V. p. 1762, סלה compendium ſcriptionis eſſe videtur, literis initialibus, vel etiam aliis, pro integris vocibus poſitis, quas voces quidem aliquid muſici ſignificare exiſtimat, quid autem? de eo conjecturam facere audax ipſi videtur, quum tota prope muſicae Hebraeorum notitia nobis una cum vocabulis perierit. „De his orientalium compendiis (addit) eo difficilius conjecturam facere, poſtquam eorum memoria periit, quod non ſolum literas initiales, ſed et medias finalesque ponunt, ut in illo Muhammedis encomio, pro ipſo nomine poni ſolito, صلعم (Tſalam) pro صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ, *benedicat ei Deus et det pacem.*" Nobis quid de hoc vocabulo videatur, ſupra diximus.

SCHO-

SCHOLIA

IN

PSALMOS.

PSALMVS PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Docet, pios in Iehovam, ac legum ejus ſtudioſos et amantes beatos exiſtere (vſ. 1. 2. 3.), contraque omnes improbos ac Iehovae contemtores miſeros eſſe (vſ. 4, 5. 6.).

Ad ſingulare aliquod factum antiquorum reipublicae Iudaicae temporum reſpicere hunc Pſalmum, perſuaſum eſt interpretibus haud paucis, qui tamen valde inter ſe disſentiant neneſſe eſt, quum ne nomen quidem poetae praeſcriptum ſit aliquod, ut an Davidicus ſit, aut haberi debeat, ex antiquitatis judicio, non poſſit non dubitari. Davidis quidem eſſe hoc carmen, cenſent Patres plerique omnes, auctoritatem haud dubie hac in re ſequuti magiſtrorum Hebraeorum, qui omnes eos Pſalmos, quibus nullum poetae nomen eſt praeſcriptum, Davidi ſolent aſſignare [1]); unde etiam

1) כל אותם שלא נזכר בהם שום מחבר דוד חברם, *omnes illi Pſalmi, qui nullum certum auctorem prae ſe ferunt, Davidis ſunt*, ſcribit Kimchius in Praefatione

etiam factum eft, ut in nonnullis verfionis Graecae Alexandrinae libris vetuftis hoc carmen Davidi fit affignatum [2]). Cui fententiae etiam accedit VENEMA, qui hunc Pfalmum unum facit cum eo, qui fequitur, qui Act. IV, 25. ad Davidem auctorem refertur. Rationem vero omiffae infcriptionis: *Pfalmus Davidis*, quam pleraque huius libri carmina gerunt, repetendam cenfet inde, quod libro primo Pfalmorum antiquitus generalis praefcriptus fuerit titulus: *liber Pfalmorum Davidis*, qui generaliori poftea cedere debuerit, cum reliqua odarum volumina adjuncta effent. Sed in ipfo etiam Pfalmo Venema quaedam deprehendiffe fibi vifus eft, quae ad ea refpiciant tempora, quibus David, cum rex creatus effet, Saulum vehementiffimum fibi et fuis habuerit adverfarium, atque odio et invidiae impiorum fuerit expofitus; five in aula Sauli adhuc verfatus fuerit, five in fpeluncis latitare, et in montibus oberrare debuerit, vel apud gentes exteras latibulum quaerere. Tunc enim temporis impiorum

ne ad fuum in Pfalmos commentarium. Quod tamen fine fundamento effe, vel cognofcitur ex Pf. CXXXVII, in exilio Babylonico, vel paulo poft, compofito, aliisque pluribus.

2) Vt ex Complutenfi atque Aldina editione apparet, in quibus haec leguntur: *Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις* et in *Ald.* haec fubjiciuntur: *Δαυὶδ προφήτου καὶ βασιλέως μέλος.*

piorum ingentem fuiſſe turbam, qui in regis pii perniciem conſpiraverint, atque ipſi, et paucis illis, qui ab eius partibus eſſent, illuſerint. In his vero periculis et triſtiſſimis temporibus Davidem hac oda (quam, ut monitum eſt, cum ea, quae nunc ſecunda eſt, olim unam fuiſſe Venema putat) ſe et alios, qui animos deſpondere inciperent, conſolari et confirmare voluiſſe, ne malorum acerbitate et impiorum proſperitate victi, in eorum caſtra transirent. Sed ut duo haec carmina olim unum feciſſe credamus, vetat ſtyli diverſitas. Nam quum in hoc pſalmo ſtylus ſit planus et facilis, in eo, qui proxime ſequitur, eſt elatior, animoſior et fortior, qualis eſſe ſolet viri indignabundi et confidentis, quique hoſtium inſultus cum contemtu adſpicit. Quod quum Venema haud dubie ipſe intellexiſſet, paulo poſt ſubjungit: „attamen videtur mihi vero propius, oden in ejus temporis, quod definivi, memoriam eſſe compoſitam, quum David, Saulo cum domo e medio ſublato, in totius populi regno iam eſſet confirmatus, et in Zione ſedem haberet." Sed etiam ſic obſtat manifeſta ſtyli diverſitas, quo minus duo haec carmina conjungantur. Atque id ipſum opponi poteſt ſententiae viri cuiusdam docti [3]), qui hoc carmen cum eo, quod

3) Qui nomine ſuo ſuppreſſo anno 1794. edidit librum, qui inſcribitur: *Verſuch einiger Beyträge zur*

quod proxime ſequitur (quae duo carmina, ut Venema fecit, conjungenda cenſet), ad ea refert, quae 2 Sam. XV. narrantur, adeo, ut ſub bonis probisque viris, de quibus Verſu primo, intelligendi ſint cives boni, qui animo fideli in Davidem eſſent, praeſertim Huſai; ſub malis vero et improbis, qui illis opponuntur, ſeditioſi atque perfidi, qui cum Ahitophele a Davide deſciverint, atque ad Abſalomi partes transierint. ESROMUS RUDINGER denique ad Machabaea et Antiochica tempora hanc oden refert; tunc enim multi ex Iudaeis a veritate fidei et populo Iſraelitico turpiter deficiebant, et cum hoſtibus ſe adverſus patriam et populares conjungebant, atque hoſtem etiam primi et aliquoties introducebant. Vides, in quam late patentem opinionum incertiſſimarum campum deducaris [4]), ubi, nimio atque intempeſtivo

zur hiſtoriſchen Auslegung der altteſtamentlichen Bibel.

4) Inter diverſiſſima reipublicae Iudaicae tempora ipſe fluctuatur Rudingerus, priusquam in Machabaicis pedem figat. *Si probatur,* inquit p. 24., *Davidicum haberi eum, quem antiquus auctor cui adſcriberet, non reperit, exiſtimarem, Abſalonici temporis eſſe, ſicut et Pſalmum XXVI., quem tamen aliqui Saulici temporis exilio accommodant. — Nequaquam tamen repugnavero, ſi quis Sionio novo a Davide factum hunc et CXII. exiſtimaverit, et* σύγχρονος *ſimul CXXVIII. fortaſſis et CXXVII.* Et p. 27.: *Poſſet et de Ioſaphatico tem-*

ſtivo interpretationis hiſtoricae ſtudio, quae univerſim dicta ſunt praecepta moralia, ad certas quasdam res geſtas ſtudes revocare. Nihil plane in carmine occurrit, quod de certis quibusdam perſonis cogitare nos jubeat. Commendatur in univerſum probitatis et virtutis ſtudium, propoſita diverſa piorum et impiorum ſorte. Quod et vidit THOM. GATACKER [5]), qui recte hymni huius argumentum ait eſſe axioma illud a Stoicis olim tantopere decantatum, quod ſtrictim Socrates apud Platonem in Alcibiade ſecundo:

Οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων εὐδαίμονες, οἱ κακοὶ, ἄθλιοι·

Bonus, beatus, omnis, et improbus miſer.

Quae probitatis commendatio ab eo, qui collegit Pſalmos, atque in ordinem eum, quo hodie leguntur, redegit, ceteris non incommode prooemii loco praemiſſa eſt [6]); ex quo factum videtur, ut primum hoc carmen in aliis codicibus non ſit numeratum, in aliis vero ſecundo junctum, ut, quod in libris impreſſis tertium numeretur, ſecundum ſit. Ac numeratum

tempore aliquis ſuſpicari; ſed praefero conjecturam de Antiochico.

5) In *Cinno* ſive *Adverſariis Miſcellaneis*, L. I. C. I. p. 169. *Oper. Criticor.*

6) Προοίμιον βραχὺ, *prooemium breve Pſalmorum*, hunc Pſalmum vocat etiam Baſilius.

tum non eft in Cod. Roff. 254., qui eft Pfalterium membran. rabbin. ao. 1391. fcriptum, atque in Cod. Roff. 879., Pfalterio cum Mafora minore, membranaceo, codice antiquo et bonae notae, ut Roffi afferit. Cf. etiam argumentum Pfalmi fecundi [7]).

---

1. אַשְׁרֵי הָאִישׁ *Beatitudines illius viri! Felicia viro!* ἐπιφωνηματικῶς. Vim enim interjectionum accipiunt Nomina quaedam, abrupte, ob adfectum animi commoti enuntiata, e.g. חָלִילָה, *profanum*, pro *abfit!* 1 Sam. XX, 2. Vid. SCHROEDERI *Inftitt.* ad fundamenta linguae Hebraeae in *Syntaxi Particular.* Reg. CVI. c. Cf. STORRII *Obfervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 345. אִישׁ h. l. pronominis vices fustinet; nam uti faepe *quemlibet, aliquem* fignificat, fic h. l. idem eft, quod latinum *ille.* Solent etiam Latini vocabulum *homo* fic ufurpare, veluti HORATIUS *Sermon.* II, 7. 117. אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים *Qui non ambulat in confilio impiorum,* qui non verfatur cum improbis, nec intereft confiliis eorum; aut, qui non inftituit vitam de confilio et fententia improborum. Praeteritum et faepe alias, et hic, de eo, quod quis facere folet, vel quod omni tempore eodem modo fe habet, ἀορίστως ufurpatur, atque per noftrum Praefens commode

7) Extat DAN. HENR. VOGTI *Commentatio in Pf. I. ejusque cum Pfalmo II. connexione*, Rudolftadt. 1785. 4., quam tamen numquam vidi. Obfervationibus criticis et philologicis hunc Pfalmum docte illuftravit CONR. GOTTLOB ANTON, LL. OO. Prof. Viteberg., in *Specimine editionis, in qua Pfalmi ad Metrum revocabuntur et recenfebuntur, Varietate Lectionis et perpetua Annotatione illuftrabuntur*, Vitebergae, 1780. in octonis.

de exponi, obſervat SCHROEDERUS in *Synt.* Reg. XLVI. Plura vide in GLASSII *Philolog. S.* ed. Dath. p. 297. et in GESENII *Ausführl. Lehrgeb. d. Hebr. Sprache*, p. 763. Locutio הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים *in conſilio improborum ire*, pro ſtylo Orientalium non tantum commercium familiare cum improbis hominibus, ſed et inſtitutionem vitae, ad eorum placita degendae, indicat; in quem ſenſum ab interpretibus opportune huc adducuntur loca 2 Paral. XXII, 5. [גַּם בַּעֲצָתָם הָלַךְ], et Mich. VI, 16. [*Etenim diligenter obſervari ſolent praecepta Omri, et poſterorum Achabi facta omnia,* וַתֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹתָם *horumque inſtituta ſectantur*]. וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד *Neque in via peccatorum conſiſtit*, i. e. eam perſequitur, qui enim viae alicui inſiſtit, is et calcat eam, et ea incedit et ambulat. דֶּרֶךְ, *viam*, apud Hebraeos ſaepe uſurpari pro *inſtituto* et *ratione vivendi*, ſatis notum eſt, vid. Exod. XVIII, 20. Eſai. LV, 7. Iob. XVII, 9. רְשָׁעִים et חַטָּאִים etymis ita differunt, ut illi ſint proprie *turbidi, turbulenti* (verbum רָשַׁע enim opponitur שָׁקַט, *ſidere* Iob. XXXIV, 29., unde Syris ܐܬܪܫܥ, *perturbato eſſe animo*, atque Arabibus رَشِعَ *magna cupiditate et concupiſcentia fuit*); חַטָּאִים vero *lapſabundi* (coll. Arab. خَطَا, pro خَطُو, et خَطَأَ, ὀλισθεῖν, ὀλισθαίνειν, *lubrico lapſu excidere*, *ausgleiten*, vid. SCHULTENSIUM *ad Proverb.* XXI, 4. p. 246. ſeqq.). Hoc tamen loco utrumque vocabulum promiſcue poſitum eſſe pro *improbis* et *impiis*, vix eſt, quod moneamus. וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב *Et in ſede irriſorum non ſedet*, non conſidet in communi ſubſellio cum his, quibus luſus iocusque eſt religio et veritas, horum amicitias et conſuetudines fugit. Verbo יָשַׁב ſaepe congreſſus et familiaritas ſignificatur, ut Pſ. XXVI, 4. לֹא יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא, *non conſedi cum viris*

ris vanitatis, non quidquam commercii habui cum mendacibus. לֵצִים, proprie *ſanniones* (coll. Arab. لَاصَ, pro لَوَصَ, *torquere, torquendo inflectere*, quod transfertur ad *ridiculam intorſionem* linguae, labiorum, oculorum, digitorum etc. ad aliquem ſubſannandum et ludificandum, cf. SCHULTENSIUM *ad Proverb.* I, 6. p. 4.), h. l. vel ſunt *irriſores*, qui eos, qui virtutem et pietatem colunt, derident, vel homines nefarii et ſceleſti, qui non tam verbis, quam factis injuriam aliis inferunt, ut Proverb. III, 34., ubi לֵצִים et עֲנָוִים opponuntur, et Prov. XXI, 24. לֵץ explicatur ab ipſo Salomone זֵד יָהִיר *ſuperbus inſolens,* qui alios opprimit, qualis deſcribitur Habac. II, 5. Ceterum in tribus huius commatis membris gradationem ſibi reperiſſe videntur interpretes antiqui et recentiores hanc, ut verbis ſingulis reſpondeant in membro quolibet ſequenti verba graviora; quam quidem gradationem et in ſubſtantivis לֵצִים, רְשָׁעִים, חַטָּאִים, et in vocabulis עֲצַת, דֶּרֶךְ, מוֹשַׁב, et verbis הָלַךְ, עָמַד, יָשַׁב ineſſe exiſtimant, Cuius interpretationis, tanquam a majoribus acceptae, jam mentionem facit Aben-Eſra: קדמונינו ז"ל אמרו כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכלם אם כן יהיו הלצים רעים מחטאים *Majores noſtri, piae memoriae, tradunt, perſiſtere gravius eſſe, quam ambulare, et conſidere gravius ceteris, quod ſi verum eſt, irriſores peccatoribus* (חַטָּאִים) *pejores erunt.* Idem placuit Iunio, Geiero, Schulzio, aliis. Sed recte monet GATACKERUS in *Adverſariis Miſcellan.* L. I. Cap. I. (quod totum in Verſu primo Pſalmi hujus explicando verſatur) p. 170. ſeqq., cum κλίμαξ, obſervante Demetrio Phalereo, in libello περὶ ἑρμηνείας, ſit λόγος ἐπαναβαίνοντος ἐπὶ μειζόνων, orationis affectus, *quo a minoribus ac levioribus ad majora et graviora per gradus quosdam conſcenditur;* ſi pari ratione κλίμαξ ſive grada-

gradatio hic instituatur, ut ὑμνοποιοῦ nostri haec sit mens: *beatus is est, qui nec cum improbis consilia inierit, nec prave viventium artibus malis se immiscuerit, nec cum obfirmatis in maleficio obstinate perstiterit,* non insurgere, sed descendere orationis seriem, et frigidam plane ac frivolam futuram esse orationem. Etiamsi enim, negativa insuper habita, si de malis inter se collatis sermo instituatur, gravius sit crimen, male consulta ad exitum perducere, quam de perpetrando consilia admisisse, et atrocius adhuc, in perperam gestis animo praefracto persistere, quam eadem nude perpetrasse; attamen, si, particula negativa cum hymnographo admissa, τὰ κατορθώματα secum invicem comparentur, multo plus praestantiusque esse, a consiliis malis vel ineundis, quam ab eisdem exequendis abstinuisse; amplius etiam haud paulo, nec mali quidquam perpetrasse, quam in perpetrato jam obstinate non perstitisse. Esse itaque in hoc Versu non tam κλίμακα, quam ἐπιμονήν, distributione trimembri illustratam, ut jam observavit Musculus, qui *tres,* inquit, *primus hic Versus triades habet; quarum prima dictionibus impiorum, peccatorum et derisorum, omne malorum et improborum hominum genus; altera, nominibus consilii, viae, et sedis, universa illorum cogitata et facta, cum omni vita; tertia, verbis ambulandi,* [consistendi], *ac sedendi, quodcunque illorum commercium comprehendit; ut eum vere beatum esse significet, qui nec ullum, nec ulla in re, nec cum ullo reproborum hominum genere consortium habeat.* Bene etiam Kimchi ad h. l. והנה בשלשה אלה כל תכונות האדם ותכונותיו או הולך או עומד או יושב והשכיבה בכלל הישיבה היא ועוד כי השכיבה לישן ברוב ובעוד שהאדם ישן לא יעשה לא טוב ולא רע *In tribus autem istis omnino hominis situs et dispositiones continentur; aut enim ambulat, aut stat, aut sedet; cubatio enim sub sessione comprehenditur; praeterea cubatio fit, ut plurimum ad somnum capien-*

 dum;

dum; cum autem dormit homo, neque boni, neque mali quidquam facit.

2. כִּי אִם *At vero, e contrario,* ut infra vſ. 4. Prov. XVIII, 2. Eſai. LIX, 2. בְּתוֹרַת יְהוָֹה חֶפְצוֹ *In legem Iovae eſt propenſio ejus,* cujus omne ſtudium eſt in lege Iovae. תּוֹרָה proprie *monſtrationem* deſignat (cf. Geneſ. XLVI, 28. Exod. XV. 25.), hinc *doctrinam, legem,* qua monſtratur, quod oportet facere, *inſtitutionem.* חֵפֶץ, collato Arabico خفض, *flectere, flectendo clinare, inclinare,* prorſus reſpondet Latino *inclinatio,* quod ſimiliter frequentatur pro *affectu propenſo* in aliquid. וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה *Et de lege ejus meditatur dies noctesque,* commentatur ea, quae lex Iovae poſtulat, et commentatione tali aſſidua dies noctesque ſe occupat. Eadem locutio occurrit Ioſ. I, 8., ubi Iova, Ioſuam monens: *legis ejus librum numquam non in ore habeto,* וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה *deque eo dies noctesque cogita.* הָגָה et de *animi cogitatione,* et de ſermone dici, docent loca luculenta. Priori ſenſu occurrit Pſ. XIX, 15. (ubi הֶגְיוֹן לֵב opponitur אִמְרֵי־פִי), XLIX, 4. Proverb. XXIV, 2. Eſai. XXXIII, 18.; poſteriori Pſ. XXXV, 28. (לְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ), XXXVII, 30. Proverb. VIII, 7. Hic ſignificat *meditari* ſenſu latiſſimo, i. e. non ſolum memoria et animo repetere praecepta Dei, ſed etiam iis exequendis exerceri, quo ſenſu μελετᾶν apud Graecos etiam dicitur. יוֹמָם וָלָיְלָה *die et nocte,* i. e. perpetuo, indefeſſo ſtudio, ex uſu omnium linguarum, etiam vernaculae. Cf. Ioſ. I, 8. CICERO, *de claris oratoribus: Ego noctes et dies in omnium doctrinarum meditatione verſabar.* PLINIUS *Epiſtolar.* L. V. Epiſt. 8. *diebus et noctibus cogito* etc. Id. II, 3. *Diebus ac noctibus nihil aliud agit.*

3. וְ ante הָיָה h. l. vertendum eſt *nam,* ut ſaepe alias, veluti Pſ. LX, 13. CVIII, 13. Proverb. IV, 18.

ratio-

rationem enim, cur pius beatus ſit praedicandus, reddit: probus eſt felix, ſimilis arbori, laetiſſime florenti, quicquid ſuscipit, feliciter ipſi ſuccedit. כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם *Eſtque ſicut arbor, plantata ad rivos aquarum.* עֵץ h. l. quidam de ſingulari aliquo arborum genere volunt intelligendum, quod ad pii felicitatem exprimendam quaelibet arbor non ſit apta. Atque plerique quidem ad *palmam* alludi putant, quae centum fere annos viret laetiſſime, quotannis fructum largum reddit, atque loca irrigua amat, vid. CELSII *Hierobot.* P. II. p. 544. et SHAWII *Itiner.* p. 128. verſ. vern. Accedit, quod Pſ. XCII, 13. probus diſerte comparatur cum palma. *Palma gaudet riguis, totoque anno bibere amat*, inquit PLINIUS *Hiſt. Nat.* L. XIII. C. IV. atque idem L. XVI. C. XX. *Palmae folia non decidunt.* Ad *malogranatam*, quae cum vite ſolebat ad aquarum ductus plantari (vid. Ezech. XIX, 10.), reſpici putat I. E. FABER ad *Harmeri Obſervatt.* verſ. germ. P. II. p. 333. ſeq. Ceterum eadem imagine in re eadem utitur Ieremias XVII, 8., ubi hominem, qui in Iehova fiduciam ponit, eſſe dicit inſtar *arboris conſitae juxta aquas* (כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־מַיִם), *et juxta ſcaturiginem mittentis radices, quae aeſtu, ubi venerit, non afficitur, ſed foliis viret, quae anni ſiccitatem non curat, nec deſinit ferre fructus.* פַּלְגֵי־מָיִם, *diviſiones, divortia, aquarum, διέξοδοι τῶν ὑδάτων*, ut recte Alexandrinus interpres, h. l. videntur eſſe canales, ad rigationem hortorum arte diducti. Hunc enim irrigandi morem uſitatum fuiſſe apud Hebraeos, patet ex Ieſ. LVIII, 11., ubi proſperitas reipublicae Iudaicae renovatae comparatur cum גַּן רָוֶה *horto irriguo.* Cf. *das alte u. neue Morgenl.* P. IV. No. 180. אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ *Quae fructus reddit tempore ſuo*, i. e. quotannis, eo, quo exſpectatur, tempore. Haec vero verba in comparatione non ad ſimilitudinem diriguntur, ſed ad perpetuam

F 2

petuam felicitatem et conſervationem tota comparatio dirigitur, ut aperte docent, quae ſequuntur. וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל *Cujus folium non marceſcit.* Statum hominis fortunae copiis florentis Orientis poetae imagine *arboris laete vigentis* amant exprimere. Veluti Iobus VIII, 16. XV, 32. Similiter IBN DOREID, Poeta apud Arabes ſatis celebris, conqueritur de fortuna adverſa comparatione inſtituta cum ramo *emarceſcente*, olim *ſuccoſo* (Vs. 9. *Poëmat.* ed. EBERH. SCHEIDII ſive Vs. 11. ed. HAITSMAE):

إِذَا ذَوِي ٱلْغُصْنُ ٱلرَّطِيبُ
فَاعْلَمَنْ أَنَّ قُصَارَاهُ نَفَادٌ وَتَوَى

Quamprimum flaccuerit ramus ſuccoſus, tunc certo ſcias, finem ipſius fore exhauſtionem humorum, *et interitum.* וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ *Et quidquid faciat, proſpere ſuccedet.* Quum verbum עָשָׂה etiam de arbore dicatur, fructus proferente, ut Ieſ. V, 4. XXXVII, 31., neque non צָלַח Ezech. XVII, 9. 10. de arbore feliciter vireſcente uſurpetur; fuerunt interpretes, qui poſterius hoc commatis noſtri inciſum non ad *probum*, verum ad *arborem*, referrent. Praeivit Chaldaeus: וְכָל לַבְלְבוֹי דִמְלַבְלְבִם מְנַרְבַר וּמַצְלַח, *et omne germen, quod germinat, graneſcit et proficit.* Ejusdemque interpretationis Aben-Eſra facit mentionem, cujus haec ſunt verba: וכל אשר יעשה יצליח] ישוב על האדם הנמשל לעץ ויש אומרים כי ישוב כל אשר יעשה יצליח על העץ כי אם יוקח ממנו סעיף ויוטע יצליח ואחרים אמרו כי שב על עלהו כמו ועלהו לתרופה Verba: וכל אשר יעשה יצליח *referenda ſunt ad hominem, qui cum arbore comparatur; ſunt autem, qui ad arborem illa referant; quia ſi de arbore ſurculum ſumas, eumque plantas, de eo uſurpatur* יצליח; *alii ad frondem referunt, quaſi haec verba ſenſu conveni-*

veniant cum illo Ezechielis loco: (XLVII, 12.): *ad utramque ripam fluvii creſcent omnis generis arbores edules, foliis non deciduis, et fructibus inexhauſtis, quae ſuis menſibus novos fructus edent; — eruntque earum et fructus eſui* ועלהו לתרופה *et folia medicinae.* Idem placuit Fabro l. c. et Knappio ad h. l., ne poeta nimis ſubito a figurata oratione ad propria verba tranſiiſſe videatur. Sed non deſunt exempla ſimilis in uno eodemque Verſu translatorum cum propriis permutationis. Cf. LOWTH *de Sacra Poeſi Hebr.* Praelect. X. p. 216. ſeqq. (111. edit. Lipſ.). Accedit, quod, quum iam praeceſſiſſet: *quae edit fructum ſtato tempore, cujus folia non marceſcunt*; ταυτολογία vix toleranda eſſet, ſi haec etiam verba: *quidquid fructuum producit, proſpere perficiet*, ad arborem referrentur. Accipienda itaque ſunt de *pio*, cui omnia proſpera et laeta eveniunt; atque conjungenda cum Verſus initio: *erit pius inſtar arboris fructiferae, et omnia proſpere ipſi ſuccedent.*

4. Contra ea impiorum et ſceleratorum hominum nequaquam eſt ſtatus talis; nihil eſt in iis firmum aut durabile, ſed fluxa ſunt et caduca horum omnia: paleis ſimiles ſunt, quarum levitas ventorum exagitationi expoſita eſt, et ab his jactatur et abripitur. Imago inde eſt repetita, quod, vel cum frumentum more orientalium teritur in locis editis (ad quem morem alluditur Eſai. XVII, 13. in vocibus מֹץ הָרִים), vel ventilatur in areis, quae in iſtis terris ſub dio erant, et etiamnum ſunt, palea vento diſpergitur. Vid. SHAWII *Itinerar.* p. 124. verſ. germ. PAULSEN *vom Ackerbau der Morgenländer*, p. 142., atque *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 781. Atque haec quidem imago adeo apta viſa eſt poetis hebraeis, ad ſubitam, qua infelix redditur improbus, converſionem rerum exprimendam, ut eam ſaepius uſurpent, veluti Pſ. XXXV, 5., ubi poeta

tulit Vir quidam Doctus in EICHHORNII *Biblioth. Literat. Univerſ. Bibl.* P. V. p. 545 ſeqq. Poſſe vel ſic explicari: סימן להמנצח *Signum pro Praefecto Chori muſici;* vel ſic: סימן לשנות הקול *Signum ad tonum modulandum;* vel ſic: סימן לענות המקהלות, *Signum ut alternis choris ſit cantandum*, vel ſic: סימן לכל העם *Signum pro toto populo*, ut totus populus concinat. Mitto reliquas conjecturas ibi propoſitas, quas qui ſcire cupit, evolvat librum laudatum. I. D. MICHAELI quoque in *Supplemm. ad Lexx. Hebr.* P. V. p. 1762. סלה compendium ſcriptionis eſſe videtur, literis initialibus, vel etiam aliis, pro integris vocibus poſitis, quas voces quidem aliquid muſici ſignificare exiſtimat, quid autem? de eo conjecturam facere audax ipſi videtur, quum tota prope muſicae Hebraeorum notitia nobis una cum vocabulis perierit. „De his orientalium compendiis (addit) eo difficilius conjecturam facere, poſtquam eorum memoria periit, quod non ſolum literas initiales, ſed et medias finalesque ponunt, ut in illo Muhammedis encomio, pro ipſo nomine poni ſolito, صلعم (Tſalam) pro صَلَّي ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ, *benedicat ei Deus et det pacem.*" Nobis quid de hoc vocabulo videatur, ſupra diximus.

SCHO-

SCHOLIA

IN

PSALMOS.

PSALMVS PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Docet, pios in Iehovam, ac legum ejus ſtudioſos et amantes beatos exiſtere (vſ. 1. 2. 3.), contraque omnes improbos ac Iehovae contemtores miſeros eſſe (vſ. 4, 5. 6.).

Ad ſingulare aliquod factum antiquorum reipublicae Iudaicae temporum reſpicere hunc Pſalmum, perſuaſum eſt interpretibus haud paucis, qui tamen valde inter ſe diſſentiant neneſſe eſt, quum ne nomen quidem poetae praeſcriptum ſit aliquod, ut an Davidicus ſit, aut haberi debeat, ex antiquitatis judicio, non poſſit non dubitari. Davidis quidem eſſe hoc carmen, cenſent Patres plerique omnes, autoritatem haud dubie hac in re ſequuti maſtrorum Hebraeorum, qui omnes eos Pſalmos, quibus nullum poetae nomen eſt praeſcriptum, Davidi ſolent aſſignare [1]); unde etiam

[1]) כל אותם שלא נזכר בהם שום מחבר דוד חברם, *omnes illi Pſalmi, qui nullum certum auctorem prae ſe ferunt, Davidis ſunt*, ſcribit Kimchius in Praefatione

etiam factum eſt, ut in nonnullis verſionis Graecae Alexandrinae libris vetuſtis hoc carmen Davidi ſit aſſignatum [2]). Cui ſententiae etiam accedit VENEMA, qui hunc Pſalmum unum facit cum eo, qui ſequitur, qui Act. IV, 25. ad Davidem auctorem refertur. Rationem vero omiſſae inſcriptionis: *Pſalmus Davidis*, quam pleraque huius libri carmina gerunt, repetendam cenſet inde, quod libro primo Pſalmorum antiquitus generalis praeſcriptus fuerit titulus: *liber Pſalmorum Davidis*, qui generaliori poſtea cedere debuerit, cum reliqua odarum volumina adjuncta eſſent. Sed in ipſo etiam Pſalmo Venema quaedam deprehendiſſe ſibi viſus eſt, quae ad ea reſpiciant tempora, quibus David, cum rex creatus eſſet, Saulum vehementiſſimum ſibi et ſuis habuerit adverſarium, atque odio et invidiae impiorum fuerit expoſitus; ſive in aula Sauli adhuc verſatus fuerit, ſive in ſpeluncis latitare, et in montibus oberrare debuerit, vel apud gentes exteras latibulum quaerere. Tunc enim temporis impiorum

ne ad ſuum in Pſalmos commentarium. Quod tamen ſine fundamento eſſe, vel cognoſcitur ex Pſ. CXXXVII, in exilio Babylonico, vel paulo poſt, compoſito, aliisque pluribus.

2) Vt ex Complutenſi atque Aldina editione apparet, in quibus haec leguntur: Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ ἀνεπίγραφος παρ' Ἑβραίοις· et in *Ald.* haec ſubjiciuntur: Δαυὶδ προφήτου καὶ βασιλέως μέλος.

piorum ingentem fuisse turbam, qui in regis pii perniciem conspiraverint, atque ipsi, et paucis illis, qui ab eius partibus essent, illuserint. In his vero periculis et tristissimis temporibus Davidem hac oda (quam, ut monitum est, cum ea, quae nunc secunda est, olim unam fuisse Venema putat) se et alios, qui animos despondere inciperent, consolari et confirmare voluisse, ne malorum acerbitate et impiorum prosperitate victi, in eorum castra transirent. Sed ut duo haec carmina olim unum fecisse credamus, vetat styli diversitas. Nam quum in hoc psalmo stylus sit planus et facilis, in eo, qui proxime sequitur, est elatior, animosior et fortior, qualis esse solet viri indignabundi et confidentis, quique hostium insultus cum contemtu adspicit. Quod quum Venema haud dubie ipse intellexisset, paulo post subjungit: „attamen videtur mihi vero propius, oden in ejus temporis, quod definivi, memoriam esse compositam, quum David, Saulo cum domo e medio sublato, in totius populi regno iam esset confirmatus, et in Zione sedem haberet." Sed etiam sic obstat manifesta styli diversitas, quo minus duo haec carmina conjungantur. Atque id ipsum opponi potest sententiae viri cuiusdam docti [3]), qui hoc carmen cum eo, quod

3) Qui nomine suo suppresso anno 1794. edidit librum, qui inscribitur: *Versuch einiger Beyträge zur*

quod proxime ſequitur (quae duo carmina, ut Venema fecit, conjungenda cenſet), ad ea refert, quae 2 Sam. XV. narrantur, adeo, ut ſub bonis probisque viris, de quibus Verſu primo, intelligendi ſint cives boni, qui animo fideli in Davidem eſſent, praeſertim Huſai; ſub malis vero et improbis, qui illis opponuntur, ſeditioſi atque perfidi, qui cum Ahitophele a Davide deſciverint, atque ad Abſalomi partes transierint. ESROMUS RUDINGER denique ad Machabaea et Antiochica tempora hanc oden refert; tunc enim multi ex Iudaeis a veritate fidei et populo Iſraelitico turpiter deficiebant, et cum hoſtibus ſe adverſus patriam et populares conjungebant, atque hoſtem etiam primi et aliquoties introducebant. Vides, in quam late patentem opinionum incertiſſimarum campum deducaris [4]), ubi, nimio atque intempeſtivo

zur hiſtoriſchen Auslegung der altteſtamentlichen Bibel.

4) Inter diverſiſſima reipublicae Iudaicae tempora ipſe fluctuatur Rudingerus, priusquam in Machabaicis pedem figat. *Si probatur,* inquit p. 24., *Davidicum haberi eum, quem antiquus auctor cui adſcriberet, non reperit, exiſtimarem, Abſalonici temporis eſſe, ſicut et Pſalmum XXVI., quem tamen aliqui Saulici temporis exilio accommodant. — Nequaquam tamen repugnavero, ſi quis Sionio novo a Davide factum hunc et CXII. exiſtimaverit, et* σύγχρονος *ſimul CXXVIII. fortaſſis et CXXVII.* Et p. 27.: *Poſſet et de Ioſaphatico tem-*

ſtivo interpretationis hiſtoricae ſtudio, quae univerſim dicta ſunt praecepta moralia, ad certas quasdam res geſtas ſtudes revocare. Nihil plane in carmine occurrit, quod de certis quibusdam perſonis cogitare nos jubeat. Commendatur in univerſum probitatis et virtutis ſtudium, propoſita diverſa piorum et impiorum ſorte. Quod et vidit THOM. GATACKER [5]), qui recte hymni huius argumentum ait eſſe axioma illud a Stoicis olim tantopere decantatum, quod ſtrictim Socrates apud Platonem in Alcibiade ſecundo:

Οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων εὐδαίμονες, οἱ κακοὶ, ἄθλιοι·

Bonus, beatus, omnis, et improbus miſer.

Quae probitatis commendatio ab eo, qui collegit Pſalmos, atque in ordinem eum, quo hodie leguntur, redegit, ceteris non incommode prooemii loco praemiſſa eſt [6]); ex quo factum videtur, ut primum hoc carmen in aliis codicibus non ſit numeratum, in aliis vero ſecundo junctum, ut, quod in libris impreſſis tertium numeretur, ſecundum ſit. Ac numeratum

tempore aliquis ſuſpicari; ſed praefero conjecturam de Antiochico.

5) In *Cinno* ſive *Adverſariis Miſcellaneis*, L. I. C. I. p. 169. *Oper. Criticor.*

6) Προοίμιον βραχὺ, *prooemium breve Pſalmorum,* hunc Pſalmum vocat etiam Baſilius.

tum non eſt in Cod. Roſſ. 254., qui eſt Pſalterium membran. rabbin. ao. 1391. ſcriptum, atque in Cod. Roſſ. 879., Pſalterio cum Maſora minore, membranaceo, codice antiquo et bonae notae, ut Roſſi aſſerit. Cf. etiam argumentum Pſalmi ſecundi [7]).

---

1. אַשְׁרֵי הָאִישׁ *Beatitudines illius viri! Felicia viro!* ἐπιφωνηματικῶς. Vim enim interjectionum accipiunt Nomina quaedam, abrupte, ob adfectum animi commoti enuntiata, e. g. חָלִילָה, *profanum*, pro *abſit!* 1 Sam. XX, 2. Vid. SCHROEDERI *Inſtitt.* ad fundamenta linguae Hebraeae in *Syntaxi Particular.* Reg. CVI. c. Cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 345. אִישׁ h. l. pronominis vices ſustinet; nam uti ſaepe *quemlibet, aliquem* ſignificat, ſic h. l. idem eſt, quod latinum *ille.* Solent etiam Latini vocabulum *homo* ſic uſurpare, veluti HORATIUS *Sermon.* II, 7. 117. אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים *Qui non ambulat in conſilio impiorum*, qui non verſatur cum improbis, nec intereſt conſiliis eorum; aut, qui non inſtituit vitam de conſilio et ſententia improborum. Praeteritum et ſaepe alias, et hic, de eo, quod quis facere ſolet, vel quod omni tempore eodem modo ſe habet, ἀορίστως uſurpatur, atque per noſtrum Praeſens commode

7) Extat DAN. HENR. VOGTI *Commentatio in Pſ. I. ejusque cum Pſalmo II. connexione*, Rudolſtadt. 1785. 4., quam tamen numquam vidi. Obſervationibus criticis et philologicis hunc Pſalmum docte illuſtravit CONR. GOTTLOB ANTON, LL. OO. Prof. Viteberg., in *Specimine editionis, in qua Pſalmi ad Metrum revocabuntur et recenſebuntur, Varietate Lectionis et perpetua Annotatione illuſtrabuntur*, Vitebergae, 1780. in octonis.

de exponi, obſervat SCHROEDERUS in *Synt.* Reg. XLVI. Plura vide in GLASSII *Philolog. S.* ed. Dath. p. 297. et in GESENII *Ausführl. Lehrgeb. d. Hebr. Sprache*, p. 763. Locutio הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים *in conſilio improborum ire*, pro ſtylo Orientalium non tantum commercium familiare cum improbis hominibus, ſed et inſtitutionem vitae, ad eorum placita degendae, indicat; in quem ſenſum ab interpretibus opportune huc adducuntur loca 2 Paral. XXII, 5. [גַּם בַּעֲצָתָם הָלַךְ], et Mich. VI, 16. [*Etenim diligenter obſervari ſolent praecepta Omri, et poſterorum Achabi facta omnia,* וַתֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹתָם *horumque inſtituta ſectantur*]. וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד *Neque in via peccatorum conſiſtit*, i. e. eam perſequitur, qui enim viae alicui inſiſtit, is et calcat eam, et ea incedit et ambulat. דֶּרֶךְ, *viam*, apud Hebraeos ſaepe uſurpari pro *inſtituto* et *ratione vivendi*, ſatis notum eſt, vid. Exod. XVIII, 20. Eſai. LV, 7. Iob. XVII, 9. רְשָׁעִים et חַטָּאִים etymis ita differunt, ut illi ſint proprie *turbidi, turbulenti* (verbum רָשַׁע enim opponitur שָׁקַט שֹׁד, *ſidere* Iob. XXXIV, 29., unde Syris ܐܬܪܫܥ, *perturbato eſſe animo*, atque Arabibus رَشَغَ *magna cupiditate et concupiſcentia fuit*); חַטָּאִים vero *lapſabundi* (coll. Arab. خَطَا, pro خَطُو, et خَطَا, ὀλισθεῖν, ὀλισθαίνειν, *lubrico lapſu excidere*, *ausgleiten*, vid. SCHULTENSIUM *ad Proverb.* XXI, 4. p. 246. ſeqq.). Hoc tamen loco utrumque vocabulum promiſcue poſitum eſſe pro *improbis* et *impiis*, vix eſt, quod moneamus. וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב *Et in ſede irriſorum non ſedet*, non conſidet in communi ſubſellio cum his, quibus luſus iocusque eſt religio et veritas, horum amicitias et conſuetudines fugit. Verbo יָשַׁב ſaepe congreſſus et familiaritas ſignificatur, ut Pſ. XXVI, 4. לֹא יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא, *non conſedi cum viris*

ris vanitatis, non quidquam commercii habui cum mendacibus. לֵצִים, proprie *fanniones* (coll. Arab. لَاصَ, pro لَوَصَ, *torquere*, *torquendo inflectere*, quod transfertur ad *ridiculam intorſionem* linguae, labiorum, oculorum, digitorum etc. ad aliquem ſubſannandum et ludificandum, cf. SCHULTENSIUM *ad Proverb.* I, 6. p. 4.), h. l. vel ſunt *irriſores*, qui eos, qui virtutem et pietatem colunt, derident, vel homines nefarii et ſceleſti, qui non tam verbis, quam factis injuriam aliis inferunt, ut Proverb. III, 34., ubi לֵצִים et עֲנָוִים opponuntur, et Prov. XXI, 24. לֵץ explicatur ab ipſo Salomone זֵד יָהִיר *ſuperbus inſolens,* qui alios opprimit, qualis deſcribitur Habac. II, 5. Ceterum in tribus huius commatis membris gradationem ſibi reperiſſe videntur interpretes antiqui et recentiores hanc, ut verbis ſingulis reſpondeant in membro quolibet ſequenti verba graviora; quam quidem gradationem et in ſubſtantivis לֵצִים, רְשָׁעִים, חַטָּאִים, et in vocabulis עֲצַת, מֹשַׁב, דֶּרֶךְ, et verbis הָלַךְ, עָמַד, יָשַׁב ineſſe exiſtimant, Cuius interpretationis, tanquam a majoribus acceptae, jam mentionem facit Aben-Eſra: קדמונינו ז"ל אמרו כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכלם אם כן יהיו הלצים רעים מחטאים *Majores noſtri, piae memoriae, tradunt, perſiſtere gravius eſſe, quam ambulare, et conſidere gravius ceteris, quod ſi verum eſt, irriſores peccatoribus* (חַטָּאִים) *pejores erunt.* Idem placuit Iunio, Geiero, Schulzio, aliis. Sed recte monet GATACKERUS in *Adverſariis Miſcellan.* L. I. Cap. I. (quod totum in Verſu primo Pſalmi hujus explicando verſatur) p. 170. ſeqq., cum κλίμαξ, obſervante Demetrio Phalereo, in libello περὶ ἑρμηνείας, ſit λόγος ἐπαναβαίνοντος ἐπὶ μειζόνων, orationis affectus, *quo a minoribus ac levioribus ad majora et graviora per gradus quosdam conſcenditur;* ſi pari ratione κλίμαξ ſive grada-

gradatio hic inſtituatur, ut ὑμνοποιοῦ noſtri haec ſit mens: *beatus is eſt, qui nec cum improbis conſilia inierit, nec prave viventium artibus malis ſe immiſcuerit, nec cum obſirmatis in maleficio obſtinate perſtiterit,* non inſurgere, ſed deſcendere orationis ſeriem, et frigidam plane ac frivolam futuram eſſe orationem. Etiamſi enim, negativa inſuper habita, ſi de malis inter ſe collatis ſermo inſtituatur, gravius ſit crimen, male conſulta ad exitum perducere, quam de perpetrando conſilia admiſiſſe, et atrocius adhuc, in perperam geſtis animo praefracto perſiſtere, quam eadem nude perpetraſſe; attamen, ſi, particula negativa cum hymnographo admiſſa, τὰ κατορθώματα ſecum invicem comparentur, multo plus praeſtantiusque eſſe, a conſiliis malis vel ineundis, quam ab eisdem exequendis abſtinuiſſe; amplius etiam haud paulo, nec mali quidquam perpetraſſe, quam in perpetrato jam obſtinate non perſtitiſſe. Eſſe itaque in hoc Verſu non tam κλίμακα, quam ἐπιμονὴν, diſtributione trimembri illuſtratam, ut jam obſervavit Musculus, qui *tres,* inquit, *primus hic Verſus triades habet; quarum prima dictionibus impiorum, peccatorum et deriſorum, omne malorum et improborum hominum genus; altera, nominibus conſilii, viae, et ſedis, univerſa illorum cogitata et facta, cum omni vita; tertia, verbis ambulandi,* [conſiſtendi], *ac ſedendi, quodcunque illorum commercium comprehendit; ut eum vere beatum eſſe ſignificet, qui nec ullum, nec ulla in re, nec cum ullo reproborum hominum genere conſortium habeat.* Bene etiam Kimchi ad h. l. והנה בשלשה אלה כל תכונות האדם ותכונותיו או הולך או עומד או יושב והשכיבה בכלל הישיבה היא ועוד כי השכיבה לישן ברוב ובעוד שהאדם ישן לא יעשה לא טוב ולא רע *In tribus autem iſtis omnino hominis ſitus et diſpoſitiones continentur; aut enim ambulat, aut ſtat, aut ſedet; cubatio enim ſub ſeſſione comprehenditur; praeterea cubatio ſit, ut plurimum ad ſomnum capien-*

dum; cum autem dormit homo, neque boni, neque mali quidquam facit.

2. כִּי אִם *At vero, e contrario*, ut infra vſ. 4. Prov. XVIII, 2. Eſai. LIX, 2. בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ *In legem Iovae eſt propenſio ejus*, cujus omne ſtudium eſt in lege Iovae. תּוֹרָה proprie *monſtrationem* deſignat (cf. Geneſ. XLVI, 28. Exod. XV. 25.), hinc *doctrinam, legem*, qua monſtratur, quod oportet facere, *inſtitutionem.* חֵפֶץ, collato Arabico حفض, *flectere, flectendo clinare, inclinare*, prorſus reſpondet Latino *inclinatio*, quod ſimiliter frequentatur pro *affectu propenſo* in aliquid. וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה *Et de lege ejus meditatur dies noctesque*, commentatur ea, quae lex Iovae poſtulat, et commentatione tali aſſidua dies noctesque ſe occupat. Eadem locutio occurrit Ioſ. I, 8., ubi Iova, Ioſuam monens: *legis ejus librum numquam non in ore habeto*, וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה *deque eo dies noctesque cogita.* הָגָה et de *animi cogitatione*, et de ſermone dici, docent loca luculenta. Priori ſenſu occurrit Pſ. XIX, 15. (ubi הֶגְיוֹן לֵב opponitur אִמְרֵי־פִי), XLIX, 4. Proverb. XXIV, 2. Eſai. XXXIII, 18.; poſteriori Pſ. XXXV, 28. (לְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ), XXXVII, 30. Proverb. VIII, 7. Hic ſignificat *meditari* ſenſu latiſſimo, i. e. non ſolum memoria et animo repetere praecepta Dei, ſed etiam iis exequendis exerceri, quo ſenſu μελετᾶν apud Graecos etiam dicitur. יוֹמָם וָלָיְלָה *die et nocte*, i. e. perpetuo, indefeſſo ſtudio, ex uſu omnium linguarum, etiam vernaculae. Cf. Ioſ. I, 8. CICERO, *de claris oratoribus: Ego noctes et dies in omnium doctrinarum meditatione verſabar.* PLINIUS *Epiſtolar.* L. V. Epiſt. 8. *diebus et noctibus cogito* etc. Id. II, 3. *Diebus ac noctibus nihil aliud agit.*

3. וְ ante הָיָה h. l. vertendum eſt *nam*, ut ſaepe alias, veluti Pſ. LX, 13. CVIII, 13. Proverb. IV, 18. ratio-

rationem enim, cur pius beatus ſit praedicandus, reddit: probus eſt felix, ſimilis arbori, laetiſſime florenti, quicquid ſuſcipit, feliciter ipſi ſuccedit. בְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי־מָיִם, *Eſtque ſicut arbor, plantata ad rivos aquarum.* עֵץ h. l. quidam de ſingulari aliquo arborum genere volunt intelligendum, quod ad pii felicitatem exprimendam quaelibet arbor non ſit apta. Atque plerique quidem ad *palmam* alludi putant, quae centum fere annos viret laetiſſime, quotannis fructum largum reddit, atque loca irrigua amat, vid. CELSII *Hierobot.* P. II. p. 544. et SHAWII *Itiner.* p. 128. verſ. vern. Accedit, quod Pſ. XCII, 13. probus diſerte comparatur cum palma. *Palma gaudet riguis, totoque anno bibere amat,* inquit PLINIUS *Hiſt. Nat.* L. XIII. C. IV. atque idem L. XVI. C. XX. *Palmae folia non decidunt.* Ad *malogranatam,* quae cum vite ſolebat ad aquarum ductus plantari (vid. Ezech. XIX, 10.), reſpici putat I. E. FABER ad *Harmeri Obſervatt.* verſ. germ. P. II. p. 333. ſeq. Ceterum eadem imagine in re eadem utitur Ieremias XVII, 8., ubi hominem, qui in Iehova fiduciam ponit, eſſe dicit inſtar *arboris conſitae juxta aquas* (בְּעֵץ שָׁתוּל עַל־מַיִם), *et juxta ſcaturiginem mittentis radices, quae aeſtu, ubi venerit, non afficitur, ſed foliis viret, quae anni ſiccitatem non curat, nec deſinit ferre fructus.* פַּלְגֵי־מָיִם, *diviſiones, divortia, aquarum,* διέξοδοι τῶν ὑδάτων, ut recte Alexandrinus interpres, h. l. videntur eſſe canales, ad rigationem hortorum arte diducti. Hunc enim irrigandi morem uſitatum fuiſſe apud Hebraeos, patet ex Ieſ. LVIII, 11., ubi proſperitas reipublicae Iudaicae renovatae comparatur cum גַּן רָוֶה *horto irriguo.* Cf. *das alte u. neue Morgenl.* P. IV. No. 180. אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ *Quae fructus reddit tempore ſuo,* i. e. quotannis, eo, quo exſpectatur, tempore. Haec vero verba in comparatione non ad ſimilitudinem diriguntur, ſed ad per-

petuam felicitatem et confervationem tota comparatio dirigitur, ut aperte docent, quae fequuntur. וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל *Cujus folium[a] non marcefcit.* Statum hominis fortunae copiis florentis Orientis poetae imagine *arboris laete vigentis* amant exprimere. Veluti Iobus VIII, 16. XV, 32. Similiter IBN DOREID, Poeta apud Arabes fatis celebris, conqueritur de fortuna adverfa comparatione inftituta cum ramo *emarcefcente,* olim *fuccofo* (Vs. 9. *Poemat.* ed. EBERH. SCHEIDII five Vs. 11. ed. HAITSMAE):

إِذَا ذَوِي ٱلْغُصْنُ ٱلرَّطِيبُ

فَٱعْلَمَنْ أَنَّ قُصَارَاهُ نَفَادٌ وَتَوِي

Quamprimum flaccuerit ramus fuccofus, tunc certo fcias, finem ipfius fore exhauftionem humorum, *et interitum.* וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ *Et quidquid faciat, profpere fuccedet.* Quum verbum עָשָׂה etiam de arbore dicatur, fructus proferente, ut Ief. V, 4. XXXVII, 31., neque non צָלַח Ezech. XVII, 9. 10. de arbore feliciter virefcente ufurpetur; fuerunt interpretes, qui pofterius hoc commatis noftri incifum non ad *probum,* verum ad *arborem,* referrent. Praeivit Chaldaeus: וְכָל לַבְלָבוֹי דִּמְלַבְלְבִם מְגַרְגֵר וּמַצְלַח, *et omne germen, quod germinat, granefcit et proficit.* Ejusdemque interpretationis Aben-Efra facit mentionem, cujus haec funt verba: וכל אשר יעשה יצליח] ישוב על האדם הנמשל לעץ ויש אומרים כי ישוב כל אשר יעשה יצליח על העץ כי אם יוקח ממנו סעיף ויוטע יצליח ואחרים אמרו כי שב על עלהו כמו ועלהו לתרופה Verba: וכל אשר יעשה יצליח *referenda funt ad hominem, qui cum arbore comparatur; funt autem, qui ad arborem illa referant; quia fi de arbore furculum fumas, eumque plantas, de eo ufurpatur* יצליח; *alii ad frondem referunt, quafi haec verba fenfu conveni-*

veniant cum illo Ezechielis loco: (XLVII, 12.): *ad utramque ripam fluvii crescent omnis generis arbores edules, foliis non deciduis, et fructibus inexhaustis, quae suis mensibus novos fructus edent; — eruntque earum et fructus esui* ועלהו לתרופה *et folia medicinae.* Idem placuit Fabro l. c. et Knappio ad h. l., ne poeta nimis subito a figurata oratione ad propria verba transiisse videatur. Sed non desunt exempla similis in uno eodemque Versu translatorum cum propriis permutationis. Cf. LOWTH *de Sacra Poesi Hebr.* Praelect. X. p. 216. seqq. (111. edit. Lips.). Accedit, quod, quum iam praecessisset: *quae edit fructum stato tempore, cujus folia non marcescunt;* ταυτολογία vix toleranda esset, si haec etiam verba: *quidquid fructuum producit, prospere perficiet,* ad arborem referrentur. Accipienda itaque sunt de *pio*, cui omnia prospera et laeta eveniunt; atque conjungenda cum Versus initio: *erit pius instar arboris fructiferae, et omnia prospere ipsi succedent.*

4. Contra ea impiorum et sceleratorum hominum nequaquam est status talis; nihil est in iis firmum aut durabile, sed fluxa sunt et caduca horum omnia: paleis similes sunt, quarum levitas ventorum exagitationi exposita est, et ab his jactatur et abripitur. Imago inde est repetita, quod, vel cum frumentum more orientalium teritur in locis editis (ad quem morem alluditur Esai. XVII, 13. in vocibus מֹץ הָרִים), vel ventilatur in areis, quae in istis terris sub dio erant, et etiamnum sunt, palea vento dispergitur. Vid. SHAWII *Itinerar.* p. 124. vers. germ. PAULSEN *vom Ackerbau der Morgenländer*, p. 142., atque *das a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 781. Atque haec quidem imago adeo apta visa est poetis hebraeis, ad subitam, qua infelix redditur improbus, conversionem rerum exprimendam, ut eam saepius usurpent, veluti Ps. XXXV, 5., ubi

poeta

poeta Iovam orat, ut inimicos exagitet et disjiciat, ut fiant כְּמֹץ לִפְנֵי רוּחַ *glumae instar, quae exposita sit ventorum ludibriis.* Et Hoseas XIII, 3. Ephraimitas dispersos ait esse כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן *glumae similes ab area turbine abreptae.* Ceterum in verbis nostris אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ observandum est, *Pronomen relativum* אֲשֶׁר absolute positum esse: *ad quam* (paleam) *quod attinet, dispellit eam* ventus, ut ex genio linguarum Occidentis illud אֲשֶׁר modo relationi indicandae inserviat, ut Ierem. I, 2. אֲשֶׁר אֵלָיו, *ad quem,* Deut. XXVIII, 49. אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ *cujus linguam non intelligis.* Plura vide in STORRII *Observatt. ad Analog. et Syntax. Ling. Hebr.* p. 298. seqq. In priori hujus Versus membro Graeci Alexandrini interpretes pro eo quod in textu Hebraeo legitur: לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים ponunt: οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, quasi לֹא־כֵן bis legissent. Idem sequuntur Vulgatus et Arabs, qui ex Graeco verterunt. Sed et Syrus, qui e textu Hebraeo vertit, in codice Erpenii suum ܠܐ ܗܟܢܐ repetiit, quod tamen in codice Vsserii margini adscriptum fuit, ut observatur in *Variis Lectionibus* ad vers. Syr. in Tomo VI. Polyglottor. Londinens., in quibus alterum illud ܠܐ ܗܟܢܐ non est receptum. Et recte quidem, ut mihi videtur. Nam Origenes in Hexaplis tradit, neque in textu Hebraico, neque ab ullo interprete hoc vocabulum his poni (οὔτε τὸ Ἑβραϊκὸν ἐδίπλωσε τὴν λέξιν, οὔτε τῶν ἑρμηνευτῶν οὐδείς). Et Pseudo-Hieronymus ad h. l. testatur, se semel tantummodo scripta vidisse in Origenis exemplis haec vocabula (*Id quod secundo dicitur, non sic, in Hebraeis voluminibus non habetur, sed ne in ipsis quidem LXX. Interpretibus. Nam in exemplis Origenis in Caesareensi Bibliotheca legens semel tantum scriptum reperi).* ANTON tamen, in *Specimine editionis Psalmorum,* additamentum illud non solum defendit, sed etiam

etiam in textum recepit. „Neque haec lectio, inquit, gloſſema ſapit, cum neque explicationem vocabuli alicujus contineat, neque luculentus locus afferri poſſit, ex quo haec repetitio huc potuerit transferri. Neque textui hebraeo vitio librariorum ea irrepſiſſe videtur, quia facilius לֹא־כֵן in fine poterat negligi, quam vocabulo alio interpoſito, repeti. Praeterea huius repetitionis quae ſit vis, cum facile ſentiatur, non eſt, quod Theodoreti auctoritate doceamus. Denique eam uſui Hebraeorum eſſe acommodatam, ex Pſ. LVII, 8. intelligitur.“

5. עַל־כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט *Itaque improbi non conſiſtent in judicio.* Hoc de judicio Dei noviſſimo accipit Chaldaea paraphraſis, cujus haec ſunt verba: מְטוּל הֵיכְדֵין לָא יְזַכּוּן רַשִׁיעֵי בְּיוֹמָא רַבָּא, *propterea non juſti reperientur*, i. e. condemnabuntur, *improbi die magno*, ſive, *die magni*, i. e. extremi, *judicii.* Chaldaeum ſequuntur interpretes Hebraei tantum non omnes, ex quibus Aben-Eſram tantum nomino, qui בַּמִּשְׁפָּט pro בְּהַמִּשְׁפָּט, cum *He demonſtrativo* politum urget, quemadmodum בַּשָּׁמַיִם ſaepe pro בְּהַשָּׁמַיִם (Pſ. XXXVI, 6.) occurrit, ut innuatur *noviſſimum illud et univerſale judicium*, quod eodem vocabulo מִשְׁפָּט intelligat Eccleſiaſtes Cap. XII, Vs. 14., cum ait, אֶת־כָּל־מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבִיא בְמִשְׁפָּט, *adducturum Deum in judicium omnia hominum opera.* Quo tamen loco ut ſignificetur *judicium extremum*, non eſt abſolute neceſſarium; videtur potius omne tempus, quo Dei providentia demonſtrat, improbi cauſam eſſe malam, ſignificari. Noſtro vero loco nulla cauſa eſt, cur uſitatam *tribunalis humani* ſignificationem relinquamus; qua retenta ſenſus erit hic: impiorum nemo conſiſtet ad tribunal, cadent cauſa, cum de ipſis judicabitur, et condemnabuntur. Quod ipſum ſtatim repetitur his verbis: וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים *neque facinoroſi in coetu juſtorum.*

rum, reis enim inter inſontes locus non eſt, damnati cum his commune nihil habent.

6. כִּי יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים *Novit enim Deus viam proborum*, hos ſolos agnoſcit et curat, et vitam ac ſtudia eorum approbat atque adjuvat. יָדַע, quod proprie eſt *noſſe*, ſaepe etiam ſignificat, *curare*, *curae cordique habere*, unde *non noſſe*, idem eſt, ac, *non approbare, improbare*, veluti infra CI, 4. רָע לֹא אֵדָע, *malum non novi*, non probo, et Hoſ. VIII, 4. *principes ſibi fecerunt* וְלֹא יָדָעְתִּי *quae mihi non placent.* Anonymo interpreti hiſtorico (cuius librum ſupra pag. 5. not. 3. indicavimus) יוֹדֵעַ non eſt *Participium conjugationis Cal*, ſed 3 *perſ. maſc. fut. Hiphil* (quae tamen potius יוֹדִיעַ foret), atque verba noſtra ſic vertit, *probis Iehova viam monſtrat*, quae ſpes erexerit Davidem, ab Abſalone ejusque turba fugientem, neque, quo ſe converteret, ſcientem. וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד *Via autem improborum perit*, omnia eorum ſtudia et inſtituta in nihilum rediguntur, res eorum nequaquam ſunt firmae et ſtabiles, neque poterunt durare aut conſiſtere. תֹּאבֵד, *perit, irrita ſit*, ut infra IX, 19. תִּקְוַת עֲנִיִּים תֹּאבַד לָעַד *ſpes miſerorum non ſemper irrita erit.* CXII, 10. תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד *ſpes impiorum irrita eſt.* Non aſſequitur improbus conſiliis et ſtudiis ſuis, quod quaerit, verum in damnum et malum irruit. Nulla cauſa eſt, cur vel cum I. D. MICHAELE in *Supplemm. ad Lexx.* P. I. p. 2. coll. Arab. أَبَكَ *aufugit animal pavidum factum*, unde Hebraeo אָבַד *errandi* notionem tribuit, verba noſtra ſic vertamus: *via malorum errat*, it per invia inque alta deſerta, aut periculoſos per calles; vel cum KNAPPIO (in *Notis* verſioni vernaculae ſubjectis) pro תֹּאבֵד, mutatis punctis vocalibus תְּאַבֵּד enuntiemus; quod Vir doctiſſimus, *in exitium ducet* reddi poſſe putat. Cui conjecturae praeterea STANGE in *Anticritica* p. 2. recte

recte obvertit, cum Verbum אִבֵּד in forma Piel tranſitive *perdidit* ſignificet, hoc loco autem nulla res, quam via perdat, exprimatur, ſenſum ſive nullum, ſive certe parum commodum e lectione ita mutata prodire. Quod autem verba יָדַע et אָבַד non ſatis ſibi oppoſita ſunt, quod antithetorum parallelismus flagitat, id explicandum eſt ex more poetarum Hebraeorum, *quo in antithetis membrum oppoſitum ſaepe reticent, ex alterius oppoſitione ſupplendum,* cuius modi exempla plura, praecipue in Proverbiis obvia, collegit et explicavit GLASSIUS in *Philol. S.* p. 640. ed. Dath. atque GATAKER in *Cinno*, L. I. Cap. VI. p. 212. Proinde hoc loco antitheſis ut plene conſtet, in utraque periochae parte ex parte altera aliquid ſupplendum, hoc pacto: *Novit Deus probatque ſtudia atque conſilia proborum, eaque ideo conſiſtent et perſtabunt, at non novit probatve, imo odio habet, ſtudia et conſilia malorum, eaque itaque irrita fient.*

PSAL-

PSALMVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Contra regem aliquem Iſraeliticum hoſtes ad bellum conſurgunt (Vs. 1. 2. 3.); horum molitiones tamen irritae erunt, quum a Iova rex ille ſit conſtitutus, ſumma accepta in hoſtes poteſtate (Vs. 3—9.). Dehortatur itaque poeta hoſtes a vanis conatibus, irrito non tantum ſucceſſu ipſis propoſito, ſed et propria pernicie, inde in ipſos devolvenda, denuntiata (vſ. 10. 11. 12.).

Davidis eſſe hoc carmen, vetus opinio eſt, jam usque ab Apoſtolorum ducta temporibus [1]). Quam ſententiam, a majoribus acceptam, ſequuti etiam poſteriores ex Iudaeis interpretes, compoſitum carmen exiſtimarunt, cum Philiſtaei poſt expugnatam Iebuſaeorum arcem, aggreſſi ſunt Davidem bello petere [2]); infelici tamen

1) Vid. Act. Apoſtolor. IV, 25. 26. XIII, 33.

2) SALOMO IARCHI, poſtquam dixiſſet, hunc Pſalmum a multis ad Meſſiam referri, ita pergit: ולפי משמעו נכון לפותרו על דוד עצמו לענין שנאמר וישמעו פלשתים

tamen exitu, fuſae enim fugataeque ſunt Philiſtaeorum copiae [3]). Sed huic interpretationi obſtat primum, quod commate ſexto Sion mons appellatur *ſanctus*, quo ſplendido nomine vix ornari poterat, antequam ſanctuarium in eo conſtitutum eſſet, quod poſt bellum demum Philiſtaeum factum eſt [4]). Sed omnino de Davide cogitare vetat, quod eodem illo commate ſexto rex, qui hoc carmine celebratur, in Sione monte inauguratus dicitur. Quod Davidi minime convenit, qui non in Sione, ſive Hieroſolymis, ſed primum, Saulo vivente, Beth-

פלשתים כי משחו ישראל את דוד למלך עליהם ויקבצו את מחניהם ונפלו בידו ועליהם אמר למה רגשו גוים ונתקבצו כלם *Sed ad literam de Davide eſt explicandus, atque ad illum temporis tractum referendus, quo Philiſthaei Davidi, cum ab Iſraelitis regem eum electum eſſe accepiſſent, bellum intulerunt, in quo tamen ſunt victi. Hos itaque increpat hisce verbis: quare fremunt gentes atque congregantur?* Quod ipſum totidem fere verbis repetit KIMCHIUS: וזה המזמור חברו ואומרו דוד בתחלה מלכותו שנתקבצו עליו הגוים כמו וישמעו פלשתים וגו׳ *Hoc vero carmen compoſuit David atque cecinit regni ſui initiis, cum gentes finitimae in eum conjurarent, ut traditur 2 Sam. V, 17.* Neque multum differt ABEN-ESRA: ונכון בעיני כי זה המזמור חברו אחד מהמשוררים על דוד ביום המשחו על כן כתוב אני היום ילדתיך *Mihi videtur hoc carmen a quodam ex Cantoribus in Davidem eſſe compoſitum, cum rex electus eſſet, quo reſpiciunt verba: hodie genui te.*

3) Vid. 2 Sam. V, 20.

4) Vid. 2 Sam. VI, 1. ſeqq.

Bethlehemi, a Samuele [5]), poſtea, cum regnum ipſe capeſſeret, Hebrone [6]), a tribus Iudae proceribus, rex eſſet conſecratus. Accedit, quod hoc carmine gentes increpari videntur, imperio atque ditioni Iſraelitarum jam ſubjectae, quae, cum novum regem electum eſſe audiſſent, in ſeditionem conſurgerent, jugumque Iſraeliticum a ſe amoliri conarentur. Sed cum Davides imperium ſusciperet, nullae gentes exterae Iſraelitis paruerunt [7]).

His itaque de cauſis quum a Davide carmen ſcriptum eſſe non poſſit; apparet, neque locum

5) Vid. 1 Sam. XVI, 1—3.

6) Vid. 2 Sam. II, 1—4.

7) Hoc potiſſimum ſententiae receptae de Davide oppoſuit HENSLERUS in *Obſervationibus in Pſalmos (Bemerkungen über Stellen in den Pſalmen und der Geneſis)* p. 7. Regem aliquem Iſraeliticum Davide longe poſteriorem hoc carmine loqui cenſet, qui tamen a nobis vix poſſit definiri. De *Ioſaphato* olim cogitaverat ESROM. RUDINGER in *Argumento huius Pſalmi*, p. 40. *Exiſtimaverit aliquis, hunc eſſe Pſalmum Aſaphi Ioſaphatici; habuit enim illud etiam tempus Aſaphum, et prophetam quidem, atque in maximo periculo factum expeditionis illius Ammonitarum et aliarum conjuratarum gentium et regum, qui adverſus regnum Iſraeliticum et regem ejus Ioſaphatum conjurarent* [2 Chron. XX.]. Sed paulo inferius (p. 41. 42.) ſubjicit: *Diſſimulare tamen non poſſum, Davidi hunc Pſalmum accommodari, ut mihi videtur, multo rectius, quam cuiquam tempori aut autori alteri, et Davidis perſonae animoſitas haec magis congruit, cum Ioſaphat in expeditione Ammonitica timidior fuiſſe videatur, quam David Iſraeliticis initiis fuit.*

locum eſſe relictum GROTII ſententiae, ceciniſſe Davidem hunc Pſalmum duodecimo regni anno, cum Philiſtaeos, Moabitas, Syros Zobenſes, ſive Neſibenos, aliosque finitimos populos bello aggreſſus ſibi ſubjecerit [8]). Neque vero, eadem de cauſa, Benjaminitae, qui Isboſethum cum Sauli familia adverſus Davidem ſustentarunt, poſſunt increpari, quod poſt VENEMAM ſupicatus eſt DOEDERLEIN [9]). Nec denique in Abſalonem, et eos, qui cum eo contra patrem conjuraverant, carmen invehi poteſt, quae eſt aliorum, multo minus probanda opinio [10]).

Sunt,

8) Vid. 2 Sam. VIII. 1. ſeqq. Grotium ſequuti ſunt I. C. R. ECKERMANN, qui in *Symbolis Theologicis (Theologiſche Beyträge*, Vol. I. Partic. II. p. 135. ſeqq. edit. primae) hunc Pſalmum in vernaculam vertit atque explicavit; P. GUIL. MOELLER, qui hoc carmen ſingulari commentatione illuſtravit in EICHHORNII *Bibliotheca Litteraturae Biblicae Univ.* Vol. VI. Partic. II. p. 203. ſeqq.; atque IO. TOB. GOTTL. HOLZAPFEL, Theologus quondam Rintelenſis, in Commentatt. binis, quae inſcriptae ſunt: *Sollte wohl Salomo der Gegenſtand des zweyten Pſalms ſeyn?* etc. Rintel. 1803. in quat.

9) *Theologiſches Journal*, P. I. p. 175. 176. Mutaverat vir, de univerſa theologia meritiſſimus, ſententiam de hoc carmine. Nam tredecim annis antea ita perſuaſum ipſi fuit, hunc Pſalmum de Meſſia agere, ut in *Scholiis in Libros poeticos V. T.* p. 71. ſcriberet: *Apertus carminis ſenſus ad Meſſiam potius, quam ad Davidem ſpectat. — Carmen videtur auſpicale, celebrat enim natales imperii.*

10) Hanc ſententiam nuper multis commendare ſtuduit Anonymus, cuius librum indicavimus in not. 3.

Sunt, qui Salomonem hoc carmine celebrari ſtatuant [11]), hac potiſſimum ratione moti, quod omnium, qui umquam regnum Iſraeliticum tenuerunt, ſolus ille, poſtquam ad Gihonem fontem rex unctus atque renunciatus eſſet, regali pompa Sionem conſcendebat [12]). Tum etiam, quod oratio, quae commate ſeptimo

S. ad Argument. Pſ. I. Eadem ratione hunc Pſalmum interpretati ſunt CHRIST. THEOPH. KUINOEL in *Prophetiarum Meſſianarum verſione et explicatione* (*Meſſianiſche Weiſſagungen des A. T. überſetzt und erläutert*, Leipz. 1792.), atque H. F. PFANNKUCHE in *Obſervationum philologicarum et criticarum ad quaedam Pſalmorum loca Specimine*, Brem. 1791. In ſimilem cogitationem inciderat ESROM. RUDINGER, cujus haec ſunt verba in Pſalmi noſtri προθεωρίᾳ p. 39. *Quodſi in Verſu ſecundo non obſtaret regum mentio, etiam ad Abſalonicum tempus referri Pſalmus poſſet; niſi fortaſſe Regum etiam exterorum ſocietatem ad illam ſeditionem ſuam conciliavit ſibi, aut conciliare ſtuduit, de quo tamen nihil ſcribitur; aut Reges potius catachreſtice erunt proceres et duces Abſalonici.* Davidem hoc Pſalmo cani, cenſet et C. GUIL. JUSTI, qui illum eleganter vertit et explicavit *in den National-Geſaengen der Hebraeer*, P. III. p. 89., etſi ad quodnam vitae Davidis tempus referendum ſit carmen; poſt tot ſeculorum intervalla definiri haud poſſe fateatur.

11) Veluti H. EBERH. GOTTL. PAULUS in *Clavi Pſalmorum*, p. 3. 4. et Vir quidam doctus, cuius commentatio, mox pluribus memoranda, inſerta eſt Συλλογῇ ſcriptorum minorum, quae *Memorabilien* inſcribitur, P. III. p. 66. ſeqq., quibus nos ipſi tum, cum primum hunc librum edidimus, adſtipulati ſumus.

12) Vid. 1 Reg. I, 45.

mo proponitur, ad Salomonem optime congruat. Narrat enim ibi aliquis, fe appellatum quandoque effe Dei filium. Iam vero quum totus hic locus pendeat ex auctoritate alterius loci, qui fecundo Samuelis libro (VII, 12. 13.) commemoratur, ad huius loci fententiam noftri interpretatio attemperanda videtur; ibi vero non Davides Dei filius dicitur, fed aliquis ex ejus pofteris, cujus nomen nondum editum eft. Quae quum pugnare videantur cum alio loco (Pf. LXXXIX, 27. 28.); in quo certa hujus appellationis veftigia de Davide expreffa funt; refpondent, potiorem effe loci in fecundo Samuelis libro obvii praerogativam, et videri illum locum aliter intellectum effe ab Ethane vate, Pfalmi undenonagefimi auctore, et certis de caufis ad Davidem traductum [13]). Verum enimvero ut ad Salomonem carmen referamus, potiffimum illud vetat, quod Pfalmi initium invehitur in populos, qui regis a Iova conftituti imperio ac poteftati fe nolunt fubjicere. Sed neque in Regum commentariis, neque in Annalibus brevioribus, populos finitimos, quos Davides fibi fubjecerat, Salomone regnante adverfus eum rebellaffe perfcriptum reperitur. Contra 1 Reg. V, 4. 5. 18. et 1 Chron. XXII, 9.

13) Ufus fum verbis Viri docti in *den Memorabilien* III, *p.* 76.

9. diſerte dicitur, omnia pacata illo rege fuiſſe. Cui diſerto hiſtoriae teſtimonio quod obvertunt, non eſſe inde colligendum, populos a Davide ſubjugatos jugum ſibi impoſitum ita patienter ſemper tuliſſe, ut eo ſe ſubducere numquam eſſent conati, quod potius, Davide mortuo, ſub novi regis initiis factum credibile eſſe, videri tamen illos impetus mox coercitos et repreſſos fuiſſe, neque igitur tanti momenti, ut in annalibus eorum mentio injiceretur [14]), pro lubitu et in gratiam hypotheſeos defendendae ſumitur.

A Nathane, vate, compoſitum eſſe hoc carmen, ut Salomonem regni heredem legitimum atque divinitus conſtitutum Iſraelitis commendaret, ſingularis eſt viri cujusdam docti [15]) ſententia, quae fert, quum ingraveſcentibus Davidis annis alter filiorum regis, Adonijah, non ſine manifeſta imperii affectatione, peculiari

14) Quae eſt PAULI ſententia in *Clavi Pſalmorum*, p. 6. edit. ſec., et HEZELII in libro: quem inſcripſit: *der Schriftforſcher*, P. I. p. 181. ſeqq. ubi hanc carmen noſtrum interpretandi rationem prolixiori expoſitione commendavit. Plura tamen illi oppoſuit HOLZAPFEL in Commentatt. ſupra Not. 8. laudat.

15) Qui, nomine ſuo ſuppreſſo, hoc carmen docta commentatione illuſtravit, quae inſcribitur: *Ode πραγματικὴ, Nathani, vati Hebraeo, vindicata, vulgo Pſalmus ſecundus.* Inſerta eſt *den Memorabilien* III, p. 66. ſeqq.

liari inſtrumento regio uti coepiſſet, milite etiam comparato, regiisque amicis ſibi comparatis, atque patre ſene nihil propterea gravius in filium ſtatuente, factum repente eſſet, ut taciti ignes erumperent, graviſſimumque Salomoni, auctoritate, ut exiſtimabatur, divina, in regem cooptando, incendium minitarentur [16]); Nathanem, qui promte obtulerit officia ſua Bathſebae, Salomonis matri, in opprimendis Adonijae conatibus, ſcripto etiam hoc carmine invectum in eum fuiſſe, et rebellionem civium disſuadere hoc modo voluiſſe exiſtimat. Neque, cum inauguratio novi regis opera ejusdem viri peracta eſſet, ineptam conjecturam eſſe, oblatum recitatumque hoc carmen Salomoni fuiſſe in ipſa regiae inaugurationis caerimonia. Cui ſententiae maxime obſtat *regum* et *populorum* mentio, ſtatim carminis initio. Qua ex difficultate vir doctiſſimus quidem ita ſe expedire conatur, ut reges dictos eſſe putet, qui regios honores affectarent, גוים vero de tribubus Iſraeliticis interpretetur. Neutrum tamen linguae uſus videtur admittere. Quodſi enim etiam demus, מלכים, *regum*, nomine intelligi, qui *regnum affectarent;* tamen plurium mentio non congruit in ſolum Adonijam. Tum de *tribubus Iſraeliticis* numquam גוים uſurpatur [17]). Accedit, quod quae Verſſ. 5. 9.

16) Vid. 1 Reg. I, 5. ſeqq.

17) Ea enim loca, quae GEIERUS in *Commentar. ad Pſ. II, 1.* affert, in quibus *totus populus Iſraeliticus*

9. 11. leguntur, aſperiora ſunt, quam ut in cives Iſraelitas dicta eſſe videantur. Certe multo aptius iſtae compellationes referuntur ad gentes exteras.

Iam quum, uti vidimus, neque ad Davidem, neque ad Salomonem hocce carmen commode referri queat, multo minus ſeriorum regum Hebraeorum alicui accommodari apte poterit; tam magna enim et praeclara ſunt, quae de rege, de quo vates loquitur, praedicantur, ut in nullum eorum regum cadant, qui poſt Salomonem Judaicum aut Iſraeliticum regnum tenuerunt. Quare tutiſſimum erit, vetuſtiorum Hebraeorum ſententiam ſequi, canere Pſalmum magnum illum regem, המשיח, *Unctum* κατ᾽ ἐξοχὴν dictum, quem Hebraei ſperabant futuro aliquo tempore rem ipſorum multo ampliorem et auguſtiorem, quam unquam antea fuiſſet, reſtauraturum [18]), orbis-

cus גוי appellatur (Geneſ. XII, 2. XVII, 16. XVIII, 18. Exod. XIX, 6. Ezech. II, 2.), nihil huc faciunt. *Tribus* vero *Iſraeliticas* ſi poeta noſter intellexiſſet, haud dubie uſus eſſet nomine שבטי ישראל.

18) De *Meſſia* unanimi doctorum veterum conſenſu ac traditionis auctoritate exponi olim ſolitum eſſe hoc carmen, teſtatur R. SALOMO IARCHI ad h. l. רבותינו דרשו את הענין על מלך המשיח ולפי משמעו ולתשובת המינים נכון לפותרו על דוד עצמו *Doctores noſtri hunc Pſalmum expoſuerunt de rege Meſſia; ſed ad ſenſum literalem, et ut occurratur Haereticis* (i. e. Chriſtianis); *expedit, eum de Davide ipſo interpretari.* De verbis ולתשובת המינים, quae in pleriſque codicibus abſunt, nec in Bibliis Rabbinicis Buxtorfianis extant, legendus eſt ED. POCOCK in *Notis*

orbisque terrarum populos una cum fuis regibus fub poteftatem fuam redacturum. Illorum igitur vanos conatus, tanti regis, a Jova ipfo conftituti et adjuti, imperio fefe fubtrahendi, jugumque ipfis impofitum excutiendi, forma dramatica vates defcribit *). Tempus tamen, quo compofitum fit carmen, nemo facile definiverit. Ceterum Meffiam hoc Pfalmo cani, perfuafum erat quoque Petro [19]) et Paulo [20]), Apoftolis, et ei, qui epiftolam ad Hebraeos fcripfit [21]), fed accom-

Notis Mifcellaneis, Portae Mofis, a fe editae, fubjectis, p. 307. feqq. Similiter DAV. KIMCHI fub finem expofitionis hujus Pfalmi: ויש מפרשים זה המזמור על גוג ומגוג והמשיח הוא מלך המשיח וכן פירשו רבותינו ז״ל ומבאור זה המזמור על זה הדרך אבל הקרוב הוא כי אמרו דוד על עצמו כמו שפירשנו *Sunt, qui hunc Pfalmum de Gog et Magog interpretentur, eftque unctus rex Meffias, atque ita expofuerunt doctores noftri, beatae memoriae, eftque Pfalmus, hoc modo explicatus, perfpicuus; at vero magis confentaneum videtur, compofuiffe eum Davidem in fe ipfum, quemadmodum et nos eum interpretati fumus.*

*) Cf. *das alte u. neue Morgenl.* P. IV. p. 783.

19) Act. IV, 25.

20) Act. XIII, 33.

21) Hebr. I, 5. Quam fapienter autem Apoftoli hoc carmine in docendis et convincendis hominibus ufi fint, multis oftendit ECKERMANN in *den Theologifchen Beyträgen*, Vol. I. Partic. II. p. 135. feqq. et Vol. II. Part. III. p. 79. Cf. et G. F. HUFNAGELII *Differtat.* in hunc Pfalmum, quae prodiit Erlangae 1786. in quat., et repetita eft *in Commentatt. Theologg.* a Velthufenio etc. edit. P. IV. p. 401. feqq., HEINRICHSII *Not. ad Hebr.* I, 5. atque AMMONIUM in *dem Entwurf einer Chriftologie des Alt. Teftam.* p. 37. 38. Nifi ipfis etiam apoftolis perfuafum

commodarunt carmen illi, quem verum Meſſiam praedicarunt. Ipſum tamen Ieſum ſalvatorem, vatis menti, dum carmen hocce componeret, obverſatum fuiſſe, nemo credat, qui, nulla praeconcepta opinione occupatus, ſecum reputet, quae Verſu nono de crudeli, quod in populos devictos rex ille exerciturus ſit, imperio, leguntur [22]).

Ceterum

ſum fuerit, eſſe in iis librorum ſacrorum locis, qui tunc temporis ad Meſſiam referebantur, Ieſu Nazaretani perſonam adumbratam; quae res nondum ſatis eſt explicata. Interim legiſſe juvabit, quae ſcripſit Vir quidam Doctus in literis ad Eichhornium datis, inſertis *der Allgemeinen Bibliothek der bibliſchen Literatur*, Vol. V. Partic. III, p. 420. ſeqq.

22) Commentationem, lectu dignam, *de ratione, prophetias Meſſianas interpretandi certiſſima, noſtraeque aetati accommodatiſſima*, ſcripſit CONR. GOTTL. ANTON, Literar. Orientall. Prof. Viteberg. (1786.), qua certiſſimam rationem demonſtrandi aliquod vaticinium de Meſſia agere ait eſſe hanc, ſi oſtendatur, ea, quae tradantur a propheta aliquo, non convenire, niſi Meſſiae, vel ejus effato ineſſe notas, huic proprias. Pſalmo autem ſecundo ineſſe, ſi uſum loquendi ſequamur, haec potiſſimum, quae neque Davidi, neque Salomoni conveniant: 1) Gentes et reges terrae imperium Iovae et regis, ab ipſo conſtituti, a ſe amoliri conantur (Vs. 1. 2. 3.). At reges terrae, quae, uti ex Vs. 8. appareat, non poſſit eſſe Palaeſtina, nec Davidi, nec Salomoni fuiſſe ſubjectos. 2) Formulam, *tu es filius meus, ego hoc die, quo te regem Sionium conſtituo, te a me genitum eſſe demonſtro*, indicare, hunc regem non eam ob cauſſam dici Dei filium, quia eum tanquam filium tractaturus eſſet, ſicuti Salomonem (2 Sam. VII, 14.), ſed quia ab ipſo vere genitus poſſet dici: nam hic בני circumſcribi per ילדתיך; contra vero Pſ. LXXXIX, 28. ubi Deus dicit, ſe Salomonem effecturum primo-

Ceterum hic Pſalmus, qui nobis ſecundus eſt, olim primus fuit, quod is, qui praecedit, tanquam prooemium, numeratus nón eſſet [23]). Hinc factum, ut Actor. XIII, 33. carminis noſtri Verſus ſeptimus ut ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ πρώτῳ extans in quibusdam exemplaribus Graecis excitetur [24]). Et inveniuntur etiamnum codices Hebraei,

mogenitum (ſcil. regem), hanc explicationem ſubjici, *ſublimem inter reges terrae*, unde patere, primogenitum regum dici regem praecipuum, qui uſus loquendi Hebraeis ſit ſatis tritus. 3) Gentes usque ad fines terrarum incolentes ei regendae promittuntur; ſed Davidi et Salomoni vel in carminibus regnum multo anguſtioribus circumſcriptum limitibus tribui, docere Pſ. LXXXIX, 25. 4) Beati praedicantur, qui fiduciam in hoc rege ſunt poſituri. Sed in carminibus ſacris Iſraelitas juberi confidere ſoli Deo, vero ipſorum regi, non autem regi humano, ejus vicario, Pſ. CXVIII, 9. CXLVI, 13. Mich. VII, 5.

23) Cf. Argumentum *Pſalmi primi*, ſub fin.

24) Ita ſcriptum reperitur in Codice Cantabrigienſi, et ſic ediderunt Eraſmus, Bengelius, Griesbachius, Patrum Graecorum Latinorumque potiſſimum auctoritatem ſecuti. Inter eos praecipue nominandus eſt Origenes, qui in Scholio ad hunc Pſalmum dicit, ſe habere duos codices Pſalmorum manuſcriptos, quorum alter Pſalmum utrumque ex noſtra ratione dividat, alter vero utrumque conjungat; cujus discrepantiae cauſam quaerendam eſſe ait in Codicibus hebraice ſcriptis, qui nullos omnino numeros adſcriptos agnoverint, En ipſa verba Origenis, pront ea exhibet MONTFAUCON in Notis ad Hexapla: *δυσὶν ἐντυχόντες Ἑβραϊκοῖς ἀντιγράφοις, ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ εὕρομεν ἀρχὴν δευτέρου ψαλμοῦ ταῦτα· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ συνήπτετο τῷ πρώτῳ· καὶ ἐν ταῖς πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων τὸ, υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε, ἐλέγετο εἶναι τοῦ πρώτου ψαλμοῦ, ὡς γὰρ γέγραπται, Φησὶν, ἐν πρώτῳ ψαλμῷ, υἱός μου εἶ σὺ· τὰ ἑλληνικὰ*

braei, in quibus noftrum carmen numero eft primum [25]). In aliis utrumque unum continuum facit [26]).

1. Abrupto

ληνικὰ δὲ ἀντίγραφα δεύτερον εἶναι τοῦτον μηνύει, ἐν μέντοι τῷ Ἑβραϊκῷ οὐδενὶ τῶν ψαλμῶν ἀριθμὸς παράκειται, πρῶτος εἴ τύχοι ἢ β′. ἢ γ′. In codicibus tamen et editionibus plerisque, nec non in verfione Vulgata atque Orientalibus tantum non omnibus legitur *ἐν τῷ ψάλμῳ τῷ δευτέρῳ.* Neutrum tamen a Lucae manu videtur. Etenim quum N. T. fcriptores non foleant citare numeros et capita, non magis quam Rabbini et Talmudici; verifimile eft, Lucam fcripfiffe nihil nifi *ἐν τῷ ψάλμῳ*, nullo numero addito, ut olim in quibusdam codicibus extitit, id quod patet ex iis, quos Griesbachius ad h. l. teftes pro hac lectione attulit.

25) Veluti in duobus codicibus a de Roffio collatis, quorum fub finem argumenti Pfalmi primi mentio eft facta. Litera א, tanquam numero primum, hunc Pfalmum fignatum invenit etiam I. D. MICHAELIS in codice Caffellano; qua de re pluribus differuit in *Biblioth. Orient.* T. II. p. 219. feq.

26) In *quatuor* Kennicott. et *tribus* Roff. Sic etiam in altero fuorum codicum invenit Origenes, vid. fupra not. 24. Dignum ceterum, ut hic adfcribatur, quod Kimchius ad hujus carminis initium notat: זה המזמור הוא מזמור השני וכן מצאנו אותו בכל הספרים המדוייקים שהוא ראש מזמור ובחשבון כותבים אותו שני׳ ומקצה מרבותינו אמרו כי אשרי ולמה רגשו גוים מזמור אחד הוא ואמרו כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי *Pfalmus hic ordine eft fecundus. Sic enim ipfum invenimus in omnibus libris correctioribus, quod nempe fit caput pfalmorum, et in eorum fupputatione fcribunt eum fecundum. Caeterum, quidam e Magiftr. tradunt, Pfalmum primum et hunc unum continuum effe carmen; addunt, Davidem omnem materiam, quae ipfi cordi maxime fuerit, incepiffe voce* b e a t u s, *et eadem illam conclufiffe.* Cum qua cogitatione, infcius, ut

quidem

1. Abrupto initio ftatim prorumpit animi concitati affectus in acclamationem indignitatione plenam. Videt poeta hoftium turbas atque bellicofos tumultus, et nefcius quafi et admirabundus, quid gentes commoveat, et ad capienda arma excitet, exclamat:

Quid tumultuantur infano cum ftrepitu gentes?
Et nationes aeftuant inania?

Fere ufi HORATIUS Epod. VII. ubi totum populum Romanum in bella atque proelia ruentem ita affatur;

Quo, quo fcelefti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enfes conditi?

Apte vero nofter ad pingendum exercitus tumultuantis ftrepitum adhibet verbum רָגַשׁ, cujus propriam vim nobis fervavit Arabum رجس, *tremuit fragore concuffum coelum*, tum ufurpatur de *barritu cameli vehementiore, ftrepituque ac fremitu maris;* Syris etiam ܪܓܫ cum derivatis *ftrepitum*, *fragorem*, *fremitum* denotat. Hinc apud Hebraeos translatum ad ftrepitum tumultuantis multitudinis, quae, irarum ac minarum plena, murmura mifcet, et in dira ac minantia verba erumpit, atque in aliorum capita irruit. Hinc רִגְשָׁה Pfalm. LXIV, 3. de *hominum violentorum turba* dicitur (תַּסְתִּירֵנִי מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי אָוֶן), atque Pf. LVIII, 15. de *ftrepitu multitudinis* ad templum Iehovae *euntis*. Cf. MICHAELIS *Supplemm. ad Lexx. Hebrr.* P. VI. p. 2234. fequ. Huic in altero Verfus membro refpondet הָגָה, quod hoc loco prima *aeftuandi* fignificatione accipiendum videtur, quam nobis aperit Arabum هجي, cujus primigenia vis eft in *fervore aeftuante*, five *exaeftuante*. Adhibetur

quidem puto, confentit Vir doctus in *den Beyträgen zur hiftorifch. Ausleg. des A. T.* P. I. p. 15. (*Mit Wohl fängt fich der Pfalm an; mit Wohl endigt er fich*).

betur enim de die, cujus *vehementiſſimus eſt fervor aeſtusve* (هجّو يومنا — أشتنّد حرّه ſunt verba Phiruzabadii). Qua eadem notione Hebraeum הָגָה quidam uſurpatum putant Ieſ. XXVII, 8. *de vento urente.* Unde transfertur ad *incitatiores* quosque *animi motus*, ſive ii intus in animo aeſtuent (quare etiam de *meditatione* uſurpatur, quae priſcis illis hominibus quaedam *animi* videbatur *agitatio* et *commotio*, ut Proverb. XV, 28. *cor iuſti* יֶהְגֶּה לַעֲנוֹת *exaeſtuat meditabundum, ut* apte *reſpondeat, at os improborum* יַבִּיעַ *ebullit*, i. e. ſine modo et verecundia ejectat dicta *peſſima*, ubi הָגָה, *aeſtuare*, atque הַבִּיעַ, *ebullire*, eximie invicem ſibi reſpondent), ſive *exaeſtuent* et erumpant in *verba, murmura, gemitus, ululatus, clamores*, unde de *leonis rugitu*, Ieſai. XXXI, 4. Prorſus ut Latinorum *aeſtuare*, quod proprie eſt *aeſtu fervere*, et quaſi calorem conceptum motu quodam alterno exſpirare, conſueta metaphora *ad animum* transfertur, cum ille inſtar ferventis humoris, vel maris concitati, quocunque affectu movetur. Quale illud CICERONIS in *Orat. de Haruſpic. Reſponſ.* c. 2. *Aeſtuans ſe e curia proripuit cum quibusdam fractis jam atque inanibus minis.* Recte itaque h. l. Aquila *Φθέγξεται* poſuit, et Aben Eſra: יהגו ריק בדיבור כמו ולשוני אם־יֶהְגֶּה רְמִיָּה (ſenſus eſt, verbum הגה h. l. de affectu exaeſtuante, atque in voces erumpente ſumendum eſſe, ut Iob. XXVII, 4., quem locum adſcripſit). Ceterum verbi הגה ſignificationes earundemque ſeriem bene illuſtrarunt ALB. SCHULTENS in *Commentar. in Proverbia* p. 320. coll. p. 71. et in *Commentar. in Iob*, p. 1040. atque in *Animadverſſ. Philologg. in Thren. Ierem.* Cap. III. vſ. 62. p. 509.; EVERARD. SCHEIDIUS in *Obſervatt. Grammatt. ad Pſalm. I.* p. 66—68., et IO. GUIL. SCHROEDER in *Obſervatt. Philologico-Criticis in difficiliora quaedam Pſalmorum loca*, Lugd. Batavor. 1781. p. 1. ſeqq. Quod autem hoc loco cum יֶהְגּוּ conjunctum eſt,

ריק,

ריק, VENEMA in *Commentar.* ad h. l. p. 60., collato Arabum ريق, *ſputum, ſalivam,* interpretatur, noſtraque verba vertit, *protrudunt ſputum,* quod eo refert, quod ſaliva ex ore emiſſa indicium eſt irae et indignationis, unde נָתַן תִּפְלָה Iob. I, 22. et שׂוּם תִּפְלָה Iob. XXIV, 12. *ſalivam emittere* de irato adhibeatur. Idem ſequitur HAGG. HAITSMA in *Obſervatt. Miſcellaneis ad Ibn Doreidi Poemation* (Franeq. 1773.) p. 311. not., et CAROL. DAV. ILGEN in Diſſertat. *de Notione tituli filii Dei, Meſſiae, hoc eſt, Uncto Iovae, in Libris Sacris tributi* (quae typis repetita eſt in Part. VII. *der Memorabilien* p. 119. ſeqq.) p. 161. hujus libri, ubi verba noſtra reddit: *populi ore ſpumante murmurant.* Sed hanc interpretationem vix admittat linguae uſus, quo de *ſaliva,* vel *ſputo* conſtanter רֹק (a radice יָרַק) dicitur, contra ריק omnibus, quibus occurrit, locis, ſolam *vani, inanis,* notionem habet: veluti infra IV, 3. תֶּאֱהָבוּן רִיק *amabitis vanum.* Levit. XXVI, 16. וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם *et ſeminabitis in vanum,* i. e, incaſſum, *ſemen veſtrum;* ibid. vſ. 20. וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם *et conſumentur fruſtra vires veſtrae.* Pſ. LXXIII, 13. רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי *fruſtra purificavi cor meum.* Ieſai. LXV, 23. לֹא יִגְעוּ לָרִיק *non laborabunt in nihilum.* Neque magis probari poteſt HUFNAGELII ſententia (in Notis ad h. l. in *Diſſertat. ſuper Pſalmo* II, cujus epitomen dedit EICHHORN in *der Allgem. Biblioth. der bibl. Literat.* P. I. p. 534.), eſſe vocabulo ריק etiam *improbitatis* notionem junctam, quemadmodum voces הֶבֶל et אָוֶן, ſignificatione *vanitatis* cum ריק cognatae, eandem illam *perverſitatis* notionem comprehendant; adeo ut hoc loco ריק, flagitante contextu, *improbam ſeditionem* notet, totaque dictio vertenda ſit, *populi ſeditionem cur moliuntur?* Cui ſententiae recte opponit EICHHORN in *der Allgem. Biblioth. der bibl. Literat.* P. I. p. 532., voces, quae unam alteramve ſignificationem communem habeant, non tamen in omnibus ac ſingulis conveniant neceſſe eſſe.

Neque

Neque *improbitatis* notio probari poteſt ex Iud. IX, 4., quo loco אֲנָשִׁים רֵקִים non ſunt *homines mali* et *perverſi*, ſed *pauperrimi, ex infima plebecula*, propr. *vacui* (ut 2 Chron. XIII, 7. Iud. XI, 3.), quemadmodum כֵּלִים רֵקִים 2 Reg. IV, 3. ſunt *vaſa vacua*, et Iud. VII, 16. כַּדִּים רֵקִים *cadi vacui*. Maneat ergo et hoc loco *inanis* notio, quae ſatis apta eſt totius carminis argumento, quod totum in eo eſt, ut doceat moliminum hoſtilium vanitatem. Cf. HERDERI librum: *vom Geiſt der Ebraeiſchen Poeſie*, P. II. p. 395., ubi elegans noſtri carminis extat verſio ſubjectis notis doctiſſimis.

2. Conjurarunt inſani nefaria audacia de opprimendo eo, quem Iova ipſe regem conſtituit:

Conſurgunt in arma reges terrae,
Principes in foedera coëunt
Contra Iehovam, et, quem ipſe unxit, regem.

מַלְכֵי־אֶרֶץ, *reges terrae*, quos poſtea magis proprie רוֹזְנִים, *principes*, appellat, non ſunt, uti quidam volunt, vicinorum populorum Cananaeorum reguli, quos Davides ſubjugaſſet, potiſſimum quinque Philiſtaeorum reguli, qui in libris hiſtoricis סְרָנִים appellantur, חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים, Ioſ. XIII, 3. Iud. III, 3. XVI, 5. 8. 1 Sam. VI, 18.; ſed exterarum gentium reges, qui Iovae regisque ab eo conſtituti imperium amoliri conantur. De horum conjuratione membro primo utitur verbo הִתְיַצֵּב, quod quamquam cum particula עַל plerumque ita conjungitur, ut valeat *apparere*, *operam dare*, *miniſtrare* (veluti Iob. I, 6. II, 1. Zach. VI, 5. 2 Chron. XI, 13.), tamen hoc loco poni in malam partem de *iis, qui oppugnant alios, qui coëunt, conjurant*, atque adeo *conſilia capiunt adverſus aliorum caput et ſalutem*, cum ex eo intelligitur, quod verba עַל־יְהוָה etiam cum verbo יִתְיַצְּבוּ cohaerent, tum res ipſa, quam vates canit, declarat. Eodem ſenſu formulae συνίστασθαι ἐπί τινα et συστῆναι ἐπί τινα apud Graecos uſurpantur (v. c. apud Xenophont. Cyri paed. I, 1. 2.). Huic par eſt in membro altero verbum הִוָּסֵד, quod, bene obſer-

obfervante MICHAELE (in *Supplemm. ad Lexx. Hebrr.* P. IV, p. 1100.), praeeunte VENEMA ad h. l. p. 63. primum fignificat *recumbere fuper pulvino* (collato Arabico وِسَادٌ, *cervical, lectulus, fuper quo interdiu decumbitur quietis et confabulandi cauffa*, a وَسَدَ *ponere, fupponere*, capiti, corpori, unde Hebraeis יָסַר *fundare*), etenim pro *fellis* etiamnum in Orientis regionibus in ufu funt *pulvinaria*, five *lecti, omnes camerae parietes ambientes*, in quo et amici confidere confabulantes folent, et confiliarii regum (cujusmodi confeffus five concilium دِيوَانٌ, *Divan*, hodie apud Turcas appellatur). Hinc translatum ad *deliberandum*, atque *confilia capeffenda* (quemadmodum verbum יָשַׁב et מוֹשָׁב, cf. not. fupra ad Pfalm. I, 1.). Atque cum יַחַד junctum verbum intimam familiaritatem defignat, qua fuper *uno pulvino* recumbunt, et communia capiunt confilia, fimiliter Pf. XXXI, 14. בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי, *dum confilia contra me ineunt.* Hoftes illi vero ipfi *Iovae* (עַל־יְהוָֹה) fefe opponunt, dum eum aggrediuntur, quem *proregem* fibi conftituit, עַל־מְשִׁיחוֹ, *quem fibi unxit* regem; ungebantur enim oleo et reges et facerdotes, tanquam ad folennem renunciationem et confecrationem muneris divini, quod gererent. Similiter Saulus 1 Sam. XXIV, 7. מְשִׁיחַ יְהוָֹה *a Iova unctus* appellatur. Summus enim Ifraelitarum rex erat Iova (Exod. XIX, 4. feqq. coll. Deuter. XXXIII, 5.), qui fui vicarium fibi conftituit; quare reges Ifraelitici dignitatem fuam Iovae debere cenfebantur, vid. 1 Sam. X, 17. feqq. de Saulo; et 1 Sam. XVI, 1. feqq. de Davide, coll. infra vf. 6.

3. Hoftes ipfi in fcenam producuntur. Audimus clamores, quibus fe mutuo ad feditionem ac bellum contra Hebraeum regem exhortantur:

Vincula eorum rumpamus,
Abjiciamus a nobis eorum funes!

מוסרות,

מוסרות, *vincula*, et עבות, *funes*, hoc loco *imperii* et *dominatus* imagines effe, vix monitu opus videtur. Kimchi tamen figurate *forte confilium firmumque confenfum* denotari putat (הם משל לעצה ולהסכמה החזקה). Neque multo aliter interpres anonymus in *den Memorabilien*, P. III. p. 85., qui carmen noftrum Nathani vindicare ftudet, *pacta conventa*, quibus auctoritatem tantam Salomoni Nathanes conciliaverat, a regibus et proceribus conjuratis, qui hoc Verfu loquantur, *vinculorum* nomine indicari exiftimat. Sed huic interpretationi parum favet membrum commatis noftri alterum: וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ, quod vix aliter accipi poteft, quam de jugo fervili, quod populi fubjugati a fuis cervicibus dejicere conabantur. PAULUS in Clavi fenfum hunc effe cenfet: quae fecum afferunt, vincula, quibus conftringant, quos e noftris abducturi fint captivos, ex eorum manibus extorqueamus, atque longe procul abjiciamus; nec tamen hoftiumne verba an Ifraelitarum haec putet, addit. Quum cognatum cum Hebraeo נָתַק Arabicum نتق praeter plura alia etiam fignificet: *detraxit*, velufi pellem de corpore, atque *extraxit*, ut ex puteo urnam; fatis mirari non poffum, propofuiffe neminem eorum, qui vocum Hebraearum fignificationibus refingendis, ope cognatarum Arabicarum, de literis Hebraeis bene mereri cuperent, hanc verborum noftrorum verfionem: *detrahamus vincula eorum.* Sed verbi נָתַק proprius ufus eft in *filis, funibus*, et *vinculis, quae rumpuntur*, veluti Iefai. V, 27. לֹא נִתַּק שְׂרוֹךְ נְעָלָיו, *non rumpitur corrigia calceorum ejus.* Iud. XVI, 9. כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק פְּתִיל, *quemadmodum rumpitur filum.* Eccl. IV, 12. *Filum triplicatum non facile* יִנָּתֵק *rumpitur.* Praecipue vero forma Piel de *rumpendis captivorum vinculis* ufurpatur, ut hoc loco, et Ierem. II, 20. נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ *rupi vincula tua*, nec non Ierem. XXX, 8. מוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנַתֵּק, *vincula tua rumpam.* He paragogica in נְנַתְּקָה et נַשְׁלִיכָה vim *optativam* vel Subjunctivi modi habent, ut alias faepe in Futuris, v. c. Pf. IX, 3. אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה *laeter et exfultem*, et Ief. V, 19. יָחִישָׁה, *accele-*

acceleret, תְבוֹאֶה, *veniat*, et נֵדְעָה, *cognoſcamus*. Ceterum pronominibus affixis in מוֹסְרוֹתֵימוֹ et עֲבֹתֵימוֹ adjuncta eſt *Vau paragogica*, ut in libris poeticis ſaepius, metri, ut puto, cauſſa. Sic Pſ. XXI, 11. פִּרְיָמוֹ, *foetus eorum*, XVII, 10. פִּימוֹ, *os eorum*, et Deut. XXXII, 36. 37. אֱלֹהֵימוֹ et זְבָחֵימוֹ. Cf. SCHROEDERI *Inſtitutt.* Sect. VIII. Reg. CXXIX. Not et STORRII *Obſervatt.* p. 111.

4. Sed impiae potentiae inanes conatus ridiculos eſſe ſignificat:

Qui in coelo habitat, ridet eos,
Subſannat eos Dominus!

et inanes molitiones eorum; fruſtra enim adverſus ipſum et decreta ejus ſuſcipiuntur. יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם, *in coelo habitans*, vocatur Iova hoc loco, ut Pſ. CXXIII, 1., quemadmodum ab Homero Iupiter ſaepe *αἰθέρα ναίων*, quod vetus Scholiaſtes explicat: *ὁ τὸν ὑπὲρ τὸν ἀέρα ὄντα αἰθέρα κατοικῶν*, Similiter Heſiodo dii ſunt *οἱ ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες*, unde EURIPIDES in *Ione* vſ. 870, *coelum* vocat *θεῶν ἕδος*. Non ſpernenda videtur Aben-Eſrae obſervatio: בעבור שהזכיר יתיצבו מלכי ארץ אמר כנגדם יושב בשמים שהם למעלה על האדם (regibus *terrae* opponere poetam illum, qui in *ſublimi* reſedeat). Verba לָעַג et שָׂחַק proprie ita differunt, ut hoc *ridere, deridere*, illud *ſubſannare* ſignificet. Apud Arabes enim, ſi SCHULTENSIO credimus in *Commentar. ad Iob.* P. I. p. 253., verbum لعج proprie deſignat *vibrantem nictationem*, ut *fulminis, flammae, oculi, linguae, flagri dextrorſum et ſiniſtrorſum moti, aut incuſſi* (nam in Firuzabadii Lexico, quod قاموس, *Camus*, i. e. Oceanus, inſcribitur, exponitur per خلج, quod omnes has notiones complecitur); hinc *ſubſannandi* et *illudendi* notionem in Hebraeo לָעַג natam putat vel ab *oculo nictante*, vel a *labris cum lingua vibratis*, quemadmodum Latinis *ſanna* dicitur *os diſtortum cum vultu, quod facimus, cum alios deridemus*, ut ait vetus Scholiaſta Perſii ad Sat. I, 58. Vtriusque verbi proprietatem bene expreſſerunt

Alexan-

Alexandrini, cum pro יִשְׂחָק poſuerunt ἐκγελάσεται αὐτοὺς, et pro יִלְעַג ἐκμυκτηριεῖ αὐτοὺς, quod verbum, a μυκτὴρ, *naſus*, factum, proprie ſubſannationem indicat, quae ſit cum criſpatione et corrugatione naſi, ut *ſanna* apud Latinos, unde PERSIUS Sat. V, 91. *Rugoſa ſanna cadat naſo.* Nec minus apte Aquila μυχθίσει poſuit, quod Suidas χλευάζειν, μυκτηρίζειν interpretatur, i. e. *naſo ſuſpenſo deridere.* Cf. I. F. FISCHERI *Specim. Clavis Reliquiar. verſſ. Graecar.* p. 67. Eadem, quae h. l. extat, figura, idemque parallelismus occurrit Pſ. LIX, 9. *Tu vero, Iova,* תִּשְׂחַק לָמוֹ *deridebis eos* (hoſtes ſuos impios intelligit, quibus poenas denuntiat), תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם, *ſubſannabis omnes gentes.* Pro יִשְׂחָק HUBIGANTIUS יִשְׂחָקֵם legendum eſſe putat, addito affixo *eos*, quod expreſſerunt Graeci interpretes, et ex iis Vulgatus et Arabs, „et affixum, addit Hubigantius, cum adſit in membro poſteriori, non debet abeſſe a priori." Sed recte I. BERNH. KOEHLER (in *Obſervatt. critt. in Pſalmos*, quae inſertae ſunt *Repertorio Literat. bibl. et Orient.*, ab Eichhornio inſtructo, T. III. p. 4.) obſervat, verbum שָׂחַק numquam illo modo cum pronominibus conjungi; in rei ſumma tamen cum Hubigantio conſentit, atque יִשְׂחַק־לָמוֹ reſcribendum cenſet, ut loco parallelo LIX, 9., quem ſupra attulimus, atque alio non abſimili XXXVII, 13. אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ. Si a poetae manu pronomen additum fuerit, certe jam in iis codicibus, ex quibus Chaldaeus et Syrus verterunt, exciderat; horum enim neuter expreſſit (דְּיָתֵיב בִּשְׁמַיָּא יְגַחֵךְ, ܘܕܝܬܒ ܒܫܡܝܐ ܢܓܚܟ)

5. Sed ubi in vanis conatibus contumaciter perſiſtent, Iova, exardeſcente indignatione, minis eos terrebit et percellet:

Tum vero iratus eos compellabit,
Indignabundus perturbabit.

אָז Möllero (in Eichhornii Biblioth. P. VI. p. 218.) eſt adverbium temporis futuri, *jam, mox*, i. q. Vſ. 12. יְדַבֵּר; קָעֵם

vero

vero refpicere putat ad Iovae effatum, quod Vf. fequ. refertur. Mihi tamen אָז ita fumendum videtur, ut fupra expreffi: *tunc*, fcil. cum in vanis conatibus perfiftent; nam in iis, quae fequuntur, Iovae verbis, nihil iracundiae ineft. Sine neceffitate DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros Poeticos V. T.* ad h. l. voculam אָז nominafcere cenfet, ficut infra Pf. LXXVI, 8. מֵאָז אַפֶּךָ, *prae fervore irae tuae*, coll. Arab. أَزَّ *ferbuit aeftuavit.* Neque hac notione h. l. adfumta, verba noftra reddi poffunt: *iratus eos inclamabit*, ut Doederlein fecit; debebat tum בְּאָזוֹ, five potius בְּאָז אַפּוֹ pofitum effe. Prius commatis noftri membrum olim quidam ex Iudaeis, quorum Kimchius et Aben-Efra mentionem faciunt, ita interpretati funt: *tunc iratus heroas eorum perdet;* retulerunt יְדַבֵּר ad דֶּבֶר, *mors, peftis* (Exod. IX, 3.), quo fenfu verbum דִּבֵּר etiam occurrit 2 Chron. XXII, 10. וַתְּדַבֵּר אֶת־כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה *et perdidit*, delere conata eft, *omne femen regium*, omnem ftirpem regiam; אֵלֵימוֹ vero, a nomine אֵילִים, *fortes*, putarunt effe *proceres, heroas* gentium vicinarum, ut Ezech. XVII, 13. אֶת־אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח *abduxit terrae proceres.* Cui interpretationi jam Aben-Efra oppofuit, אֵילִים, *fortes*, femper cum *Iod* fcribi, neque hoc excidere poffe, cum radix אֱיָל (Pf. LXXXVIII, 5.), *robur*, fit. Invenit quidem Kennicottus in codice uno, qui feculo decimo tertio fcriptus et ab ipfo numero 76. fignatus eft, hoc loco אילימו (cf. MICHAELIS *Biblioth. Orient. vet.* T. XX. p. 64.); fed quum nec veterum interpretum ullus, nec codicum hebraeorum, qui hucusque collati funt alius quisquam, hanc lectionem exhibeant, fcribae negligentiae originem debere videtur. Quum apud Arabes verbum بَهَلَ inter alia plura etiam *execrare* fignificet, atque Geuharius, a SCHULTENSIO in *Commentar. ad Proverb.* p. 432. excerptus, dictionem, noftrae haud abfimilem, exhibeat بهله الله اي لعنه בהל *Deus aliquem, i. e. execratione et diris eum percuffit;* pla-

placuit MICHAELI (in Verſ. vernac. atque in *Supplemm.* p. 156.), Hebraeum בָּהַל hoc loco eadem *execrandi* ſignificatione ſumere, quam parallelismo membri antecedentis, *loquetur ad illos in ira ſua*, aptiorem putat. Verum ut taceam. ejus ſignificationis veſtigium nusquam alias in V. T. libris extare, ut itaque linguae Hebraeae uſu ne recepta quidem olim fuiſſe videatur, praeſertim quum et Syri, Chaldaei atque Samaritani eam ignorent (cf. Koehleri Obſervationem in *Repertorio Literat. bibl. et orient.* P. III. p. 4.); certe vulgaris interpretatio, in qua et veteres conſentiunt, ſententiam magis poeticam atque fortiorem exprimit: *ſola voce iracunda Iova hoſtium conſilia confundit ac perturbat;* verbum בָּהַל enim, quod apud Arabes in genere *ſolutum* et *praecipitem abire* ſignificat, apud Hebraeos primo de *feſtinatione* et *praecipitante curſu* (ut Eſr. IV, 23. Cohel. V, 1.), tum de *mentis perturbatione* uſurpatur, quae cum *praecipitantia* et *ſoluto impetu* conjuncta eſt, ut 1 Sam. XXVIII, 21. *Intravit mulier ad Saulum, viditque,* כִּי־נִבְהַל מְאֹד *eum valde eſſe perturbatum.* Pſ. LXXXIII, 16. *Perſequere*, Iova, *eos* hoſtes *tempeſtate tua* וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם *et turbine tuo conturba eos*, et Vs. 18. יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ *erubeſcant et conturbentur.* De exercitu, cujus ordines *turbantur* atque in fugam vertuntur, hoc verbum dicitur Ierem. LI, 32.: וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה נִבְהָלוּ. Ceterum ſine ratione idonea I. E. FABER in Not. ad *Harmeri Obſervatt. ſuper Oriente*, P. II. p. 288. hunc Verſum ad *tempeſtatem* refert; ſenſumque hunc ait eſſe: *ſubito tonitrubus eos terrebit, fulguribusque perturbabit;* Verbum דִּבֶּר *tonitrua edere* hic interpretandum opinatur, nulla alia ratione motus, quam quod 1 Sam. VII, 20. קוֹל *vox Iovae* de *tonitru* uſurpetur.

6. Cur hoſtes ab impiis conatibus nil niſi ignominiam et proprium exitium acquirant, cauſam adfert ipſe Iova: ejus, quem ipſe regem conſtituit, contemtum ferre non poteſt:

Ipſe

Ipfe ego unxi regem meum
In Sione, monte mihi facro.

נָסַכְתִּי Aben-Efra recte המלכתי *regnare feci*, interpretatur, nam in regis inaugurandi caput *effundebatur* (נסך) oleum; hinc נָסִיךְ idem qui מָשִׁיחַ, i. e. *princeps*, veluti Iof. XIII, 21. נְסִיכֵי סִיחוֹן *principes Sichon*, Ezech. XXXII, 30. נְסִיכֵי צָפוֹן *principes aquilonis.* Vocat autem Iova hunc regem *fuum* (מַלְכִּי), quia ipfum conftituit, quia is fuo juffu regnat, et ex eo pendet. Eodem fenfu 1 Sam. XVI, 1. Iova dicit: *elegi ex filiis eius* לִי מֶלֶךְ *mihi regem*, qui me colat, meaque juffa exfequatur. *Sionem* vero appellat montem *fanctitatis fuae*, quod *fanctuarium* ibi effet conftitutum, vid. 2 Sam. VI, 17. הַר קָדְשִׁי SCHROEDERUS in *Inftitutt.* Syntax. Nomin. Reg. X. non *montem fanctitatis meae*, fed *montem fanctitatis meum* reddi jubet, quod nomini recto plerumque fubjungantur affixa, quae nomini recto addenda effent, ut Ief. XXX, 22. פְּסִילֵי כַסְפֶּךָ non funt *imagines argenti tuae*, fed *imagines tuae argenteae.* Ego tamen קֹדֶשׁ h. l. Iovae *περίφρασιν* putarim, vernacule fic exprimendam: *auf dem Berge meiner Hohheit. Sionem* fignificanter hinc pofitum cenfet Vir Doctiffimus *ἀνώνυμος*, qui Nathani hanc odem vindicare ftuduit in *den Memorabilien*, P. VII, p. 85., quoniam primus hanc partem imperii adjecerit Davides, quem fequebatur Salomo. „Quamquam et hoc," addit, „dici videtur, in regno fuscipiendo primarias partes effe Hierufalemi natis (2 Sam. V, 14.); Hebrone natis (ex quibus erat Adonijah) id juris effe ademtum." Quae obfervationes factae funt in gratiam fententiae Viri Doctiffimi de huius carminis confilio, quam fupra in argumento enarravimus, additis, quae ei obftare videntur. Alexandrinus interpres, quum vidiffet, Verfu proximo regem loqui, qui et in Verfibus, qui proxime praeceſſerant, locutus erat, ne hoc Verfu eiusdem perfonae oratio interrumpatur, hoc etiam comma regi tribuit: *ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ*, quod fequuti etiam

ſunt Arabs et Vulgatus: *ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus.* Temere vero ex hac interpretatione HUBIGANTIUS colligit, Alexandrinum in ſuo codice Hebraeo ita ſcriptum inveniſſe: וַאֲנִי נִסַּכְתִּי מַלְכּוֹ עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשׁוֹ, et multo magis temere hanc legendi rationem praefert receptae. Qua in re conſentientes eum habuiſſe miror CAROLUM STRIDSBERG in *Examin. Notar. Criticar. Hubigantii in Pſalmos Specim.* I. (Goett. 1778.), atque BERNH. DAV. KOEHLERUM, in *Repertor. Literar. Bibl. et Orient.* P. III. p. 5. Nam in lectione recepta conſentiunt codices omnes, qui collati ſunt, atque ex veteribus ceteri omnes, praeter Alexandrinum, et qui eum verterunt, Vulgatum et Arabem, Syrus, Chaldaeus, Symmachus, Aquila, Hieronymus. Eadem illa confirmatur loco Act. IV, 27., ubi Pſalmus noſter ad Chriſtum transfertur, atque diſerte expreſſum eſt Activum (ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου, Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας). Neque quod Koehlerus legi jubet, נִסַּכְתִּי, olim in codice ullo inventum fuiſſe, patet ex nota Maſorethica ad Proverb. VIII, 23. (ab ipſo Koehlero memorata), ubi verbo נִסַּכְתִּי appoſita eſt figura ׳ל, i. e. לית, *nusquam alias in Cod. Hebr. eam verbi formam extare.* Sanioris Criticae vero eſt praeceptum, praeferendam eſſe eam lectionem, in qua plures teſtes, iique prorſus diverſi, conſentiunt. Praeterea lectionem receptam contextus confirmat. Nam Verſu ſequenti rex dicit, ſe velle illud effatum Iovae accuratius exponere. Quae parum accommodate dicta eſſent, ſi in Verſu praecedente jam ipſe eſſet locutus. Subita autem perſonarum mutatio neminem offendet, qui complurium aliorum exemplorum in Pſalmis et alias obviis, meminerit; illa potius perquam apta erat, ſi Pſalmi diverſis choris recitabantur (vid. 1 Paral. XVI, 16 — 21.), quos, ubi carminis argumentum poſtularet, unius cantoris vox interpellabat; qua de re plura lege in Prolegomenis. Neque praetereunda ſunt, quae ad lectionem receptam defendendam attulerunt I. G. HERDER in libro *de Genio*

nio Poeſeos Hebr. P. II. p. 397. 398. et MOELLERUS in *Eichhornii Biblioth. univ. Literat. bibl.* P. VI. p. 220. 221. not.

7. ſeqq. Quod Verſu praecedente attulerat, Iovae effatum, rex nunc diſertius exponit, ut magis adhuc appareat, quam parum de hoſtium ſeditionibus ſibi timendum ſit. Provocat ad oraculum illud divinum, de quo Nathanes olim ad Davidem regem retulerat (2 Sam. VII, 12. 13. 14.): *Completis diebus tuis, ſi cum majoribus tuis obdormieris, filio tuo a te nato regnum confirmabo. Is mihi templum aedificabit, huic thronum regni ſui ſtabiliam in perpetuum:* אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן, *Ego patris inſtar ero, ipſe mihi inſtar filii.* Quod oraculum hoc loco ad magnum illum regem, quem Pſalmus canit, trahitur:

Iovae dictum promulgabo:
„Tu, inquit, filius mihi es,
Ego hodie te genui.
Roga, et gentes tibi dabo poſſeſſionem,
Terrae fines peculium.
Ferreo baculo eos conteres,
Ut vaſa figulina contundes!"

Verba אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק, quae Maſorethae a יְהוָה divellunt, nos in vertendo, perſpicuitatis cauſſa, conjunximus, quum ſenſus eodem redeat, ſive vertas: *narrabo decretum, Iova dixit mihi*, ſive: *narrabo decretum Iovae, dixit mihi.* Maſorethicam interpungendi rationem religioſe quidem interpretes ex Iudaeis retinent, ſed in verborum explicatione nequaquam conſentiunt. Quidam particulam אֶל pro ל poſitum putant, ut vertendum ſit: *enarrabo ad ſtatutum*, ſcil. quod Iova mihi dixit, i. e. tam ſollicite promulgabo, ut abeat mihi in conſuetudinem et morem. Ita Aben-Eſra et Kimchius, cujus verba in Commentar. ad h. l. ſunt: זה הסיפור אשים לי לחק ולמנהג *hanc narrationem ponam mihi in legem et conſuetudinem.* Sed in libro Radicum idem Kimchius particulae אֶל h. l. vim notae Accuſativi את

 tribuit,

tribuit, quod ipsum et Christianorum haud paucis placuit, veluti VENEMAE in *Commentar.* ad h. l. et HUFNAGELIO in *Dissertat.* in hunc Psalm. Sed quae afferunt loca tanquam talia, in quibus אֶל eandem vim obtineat, plane aliena sunt. In aliis enim, veluti Ps. LXIX. 34. Ierem. L, 29. conjunctum est cum verbo שֹׁמֵעַ, in aliis, Ier. IV, 23. X, 2. Ezech. VI, 10., ubi cum aliis verbis conjunctum est, Latine quidem in vertendo Accusativus exprimi vel potest, vel debet, sed ex linguae Hebraeae genio non alia, quam usitata significatione, *ad*, sive *secundum*, sumendum est (cf. VITRINGA in *Commentar. ad Esaj.* XXXVIII, 19.). Qua propria particulae אֶל potestate retenta, et nostra verba vertenda existimo: *narrabo secundum*, juxta *decretum Iehovae*, q. d. fas sit, totam rem declarare pluribus verbis, disertius exponere, iuxta celebre illud Iovae effatum, quod Davidi olim Nathanes renunciavit (2 Sam. VII, 12. 13. 14.). Nec incommoda videtur, quam IO. FRID. FISCHER proposuit, interpretatio in *Specim. Clavis reliquiar. Version. Graecar. V. T.* p. 20.: *mandata Dei ad homines perferam ad praescriptum*, h. e. *ut nihil dissimulem simulemve.* VENEMA verba nostra vertit: *narrabo veritatem* sic rem certam et praestantissimam, quam significationem passim apud Arabes habet حَقّ, quibus بالحقّ pro *certo, vero*, usitatissimum est, ut itaque nostrum אֶל־חֹק idem sit, ac Graecum ἐπ' ἀληθείας, et oppositum אֶל־חִנָּם Ezech. VI, 10. consonum vero אֶל־נָכוֹן, 1 Sam. XXIII, 23. XXVI, 4. Quam interpretationem probat I. A. ERNESTI in *Nova Biblioth. Theolog.* Vol. I. Partic. VI. p. 488. et Vol. III. P. VI. 541. (*dicam quod res est, ich will sagen, wie sich die Sache eigentlich verhält*), KNAPPIUS et DATHIUS in *Notis ad Versiones*, atque EICHHORN in *Biblioth. Literar. Bibl.* P. I. p. 532. Cui interpretationi tamen recte, meo judicio, STANGE (*Anticrit.* P. I. p. 8.) opponit, nullo exemplo probari posse, fuisse etiam apud Hebraeos

חק *veritatis* notione uſurpatum. Neque vero neceſſe eſt, ad Arabicae vocis ſignificationem confugere, quum uſitata Hebraicae notio, *decreti, ſtatuti, edicti,* ſenſum aptiſſimum h. l. efficiat, ubi ipſa edicti verba ſtatim proferuntur. Sed multo minus probandi ſunt, qui lectionem receptam ſollicitant, quod primus fecit HUBIGANTIUS, qui in Not. Crit. ad h. l. ſcribit: *obſequimur Graecis interpretibus, qui codicem hebr. ſuum ſic repraeſentant:* את חק יהוה יהוה אמר, *decretum Domini, Dominus dixit* etc. Illi enim ita vertunt: *διαγγέλλων τὸ πρόςταγμα* Κυρίου. Κύριος εἶπε πρός μέ. Hubigantii conjectura placet etiam Knappio. Sed quis non videt, Alexandrinum in verſione nomen Κυρίου perſpicuitatis cauſſa repetiiſſe? Hubigantium vituperat etiam STRIDSBERG in *Examine Notar. criticar. Hubigantii in Pſalmos,* qui tamen multo audacior verba אֲסַפְּרָה אֶל־חֹק, tanquam quae e margine in textum irrepſerint, prorſus eliminanda cenſet (*fortaſſis, inquit, aliquis exemplari ſuo hanc notam adpoſuit, ut indicaret, ſequentia* filius meus tu es, *verba Dei et magni momenti eſſe*), notatus etiam propterea a MICHAELE in *Biblioth. Orient.* P. XIII, p. 68. 69. qui tamen ipſe in *Biblioth. Or.* P. X. p. 224. 225. Graecos interpretes pro אֲסַפְּרָה Participium מְסַפֵּר, poſt חק autem אֵל iterum legiſſe putat. Sed illi interpretes τὸ אֵל ceperunt pro ipſo Dei nomine, quod tamen ingenium linguae atque leges non ferunt, ut jam obſervavit DRUSIUS, qui in *Commentatione in priores* XIX. *Pſalmos* (quae eſt inſerta *Criticorum Sacror. Supplemento continuato,* Vol. II.) p. 1300. haec ſcribit: *Eſt apud me Venetum exemplar, quod in quarto folium complicat, in ejus margine ſcriptum repperi* אֵל *per e longum, ut videri poſſet diverſa olim lectio fuiſſe in hoc loco, de quo dubitare nos non ſinunt interpretes priſci aevi, qui ad unum omnes hanc poſtremam lectionem ſecuti ſunt. Quamquam illi adverſatur ordo verborum, qui in Ebraeo: nam eſſet potius,* חק אֵל *decretum Dei. Si hoc movit Maſſoritas, cur legerint* אֶל

per

per Segol? Seniores tamen referunt: [διαγγέλλων] τὸ πρόσταγμα κυρίου, praeceptum Domini, *Hieronymus quoque*: [praedicans] Dei praeceptum, *et Theodotio* [διαγγέλλων ἰσχυροῦ πρόσταγμα, ut Pf. XXII. אֵלִי אֵלִי Ἰσχυρέ μου, Ἰσχυρέ μου]. *Auctor* VI. *Edit.* καταγγέλλων εἰς θεὸν διαθήκην. *Alius* ἀνώνυμος, ἀναγγέλλων ἰσχυροῦ ἀκριβασμόν, *annuntians Dei exactam praeceptionem. Videtur effe interpretamentum Aquilae*, cui etiam tribuit Montefalconius in Hexaplis. Illae vero Gracorum interpretationes I. B. KOEHLERO in *Obfervatt. Critt. in Pfalmos* (quae infertae funt *Repertorii Literat. Bibl. et Orient.* P. III., p. 7. 8.) perfuadent, extitiffe olim in Codicibus Ebraeis מְסַפֵּר אֵל־חֹק יְהוָה, quod receptae lectioni praefert, nulla tamen ratione addita, quam nec ego perfpicio; mihi potius Participium h. l. plane incongruum videtur, quare Michaelis etiam l. c. quas in Veterum Codicibus fcriptas opinatur literas, מְסַפֵּר pronuntiat, et lectionem ita refingit: מִסֵּפֶר אֵל חֹק יְהוָה, *e libro Dei ftatutum Iehovae*, quod quam abhorreat a concinnitate et elegantia fermonis Hebraei, et omnis omnino orationis poeticae, quisque fponte fentiet. Pluribus etiam hujus conjecturae vanitatem oftendit STANGE in *Anticritica*, P. I. p. 3 — 12. Miror autem, ab iis, qui textum receptum h. l. medela egere putarent, neglectum effe Syrum interpretem, qui hoc incifum non tantum ad Verfum antecedentem trahit, ut partem orationis divinae efficiat, fed ita etiam vertit, ac fi pro חֹק in fuo codice חֻקִּי inveniffet. En verba interpretis; *ego conftitui regem meum fuper Sion, montem fanctitatis meae*, ܕܢܫܬܥܐ ܟܠܐ ܩܝܡܝ *ut annuntiet ftatutum meum;* ut Verfus feptimus his verbis incipiat: ܡܪܝܐ ܐܡܪ ܠܝ *Dominus dixit mihi.* Itaque non abfona conejctura effet, Syrum interpretem literas אספרה ita pronuntiaffe, ac fi futurum tempus formae Hiphil cum fuffixo tertiae perfonae exprimerent: אֲסַפְּרֵה *narrare faciam eum*, pro חק vero in fuo codice legiffe חֻקִּי, cujus vocis

vocis ſuffixum eo facilius librariorum multorum oculis effugere poterat, quod proximum יהוה eadem litera incipit. I. E. FABER ad *Harmeri Obſervatt. ſuper Oriente* P. II. p. 140. סָפַר ſequente אֶל *incidere, inſculpere* (ut Pſ. LXIX, 27.), חֹק vero *tabulam aeneam* vel *lapideam* ſignificare, ſatis confidenter quidem pronunciat, ſed nullo argumento probat. Senſum verſione ita exprimit: *monumento inſculpam, quae Iova mihi dixit.* Sed redeundum eſt ad carminis contextum. Profertur divinum oraculum, quo Davide oriundus princeps Hebraeorum rex declaratus erat: בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ *Tu mihi filius, hodie te genui!* Dei filius Iſraelitarum rex hic et alias (Pſ. LXXXIX, 27. 28. 2 Sam. VII, 14.) dicitur non modo quod talis credebatur, qui Deo ipſo ſit magiſtro uſus, qui ſapientiam, prudentiam, animum in periculis intrepidum, in conſiliis promtum, aequitatis et juſtitiae amantem a Deo acceperit (cf. 1 Regg. III, 5. ſeqq. coll. IV, 29. ſeqq. 1 Sam. XVI, 13.), ſed maxime etiam ideo, quod regiam poteſtatem a Iova, ſummo Iſraelitarum rege, ex imperii forma theocratica, accipiebat, cujus vicarius itaque et prorex erat. Qua de re ſubtiliter et copioſe diſſeruit CAROL. DAV. ILGEN in ſingulari libello, qui inſcribitur: *de notione Tituli Filii Dei, Meſſiae, hoc eſt uncto Iovae, in libris Sacris tributi*, Ienae, 1794. (inſertus etiam P. VII. *der Memorabilien*), praecipue §. IV. V. Illam opinionem vero ad Iſraelitas manaſſe exiſtimat ab Aegyptiis, quorum imperium a vetuſtiſſimis inde temporibus theocraticum fuit. Eadem de regia dignitate opinio pervaſerat per animos Graecorum antiquiſſimorum, qui theocraticam imperii formam a Cecrope, Aegyptio, videntur accepiſſe. Hinc apud Homerum innumeris locis reges διογενεῖς, διοτρεφεῖς appellantur. Ita Sarpedon, Tlepolemi victor, Iliad. ε, Vſ. 672. 683. Διὸς υἱὸς et Menelaus Il. κ, vſ. 43. διοτρεφὴς vocatur. Achilles Il. α, 279. eſt

Σκηπτοῦχος βασιλεύς, ᾧ τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν.

Et Il. β, 196. 197.

Θυμὸς

Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέος βασιλῆος·
Τιμὴ δ' ἐκ Διός ἐστι, φιλεῖ δὲ ἑ μητίετα Ζεύς.

Ad quos Verſus quae obſervat EUSTATHIUS (p. 199. edit. Rom.), digna videntur, quae adſcribantur, ut eo clarius cognoſcatur, quantus fuerit Hebraeorum cum aliis antiquitatis populis, qui in eodem culturae et expolitionis gradu conſtituti erant, in eadem notione conſenſus: Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέος βασιλῆος, καὶ ὅτι ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἐκ θεοῦ ἐστι, καὶ ὅτι φιλεῖ αὐτὸν ὁ θεὸς· ἐν πολλοῖς γὰρ θεοφιλεῖς δοξάζει τοὺς βασιλεῖς· προκαλούμενος διὰ τούτου τοὺς ὑπηκόους, εἰς τὸ δεῖν πειθαρχεῖν αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ, ὡς καὶ θεῷ ὑποκειμένους οὕτω καὶ πειθομένους· ἐνταῦθα δὲ καὶ ἑρμηνεύει διατὶ διογενεῖς καὶ διοτρεφεῖς τοὺς βασιλεῖς λέγει, οὐχ, ὅτι ἐκ διὸς τὸ γενὸς ἕλκουσιν, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐκείνου αὐτοῖς ἡ τιμή· φησὶ γάρ· τιμὴ δ' ἐκ διός ἐστιν, ἡ τῆς βασιλείας δηλαδή. Apud Graecos etiam, ut apud Hebraeos et Aegyptios regnum deus regi deferebat: „nam (Ilgenii verbis utor) etſi plerumque filii patribus in regia dignitate ſuccederent, tamen hoc non poterat fieri, niſi dei conſenſu. Cum Codri regis Athenienſium filii, Medon et Neleus, de regia dignitate contenderent, Pythia, hac de re conſulta, Medonti regnum adjudicavit, Neleum vero excluſit (v. Pauſan. L. VII. c. 2. Aelian. V. H. VIII, 5.). Gygem, Lydorum regno caede Candaulis potitum, quum res ad arma veniſſet, tandemque inter factiones conveniſſet, ut conſuleretur oraculum, quis regnaret, Pythia confirmavit (vid. Herodot. I, 13.).“ Iam vero ad carmen noſtrum ut redeamus, verbis בְּנִי אַתָּה ex parallelismi, a poetis diligenter obſervati, lege, tanquam idem ſignificantia ſtatim ſubjiciuntur haec verba: הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ. Idem plane parallelismus, qui apud Ierem. II, 27.

אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה
וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנוּ

Qui

Qui ligno dicunt: pater meus es; lapidi: tu me genuiſti! הַיּוֹם vero ad illud tempus eſt referendum, quo oraculum hoc editum erat. ILGEN l. c. p. 162. verba noſtra ita vertit: *Tu filius mihi eris, hodie te adopto.* Monuerat autem antea (p. 156.), vocabulum בֵּן inter alios uſus etiam de *filio adoptivo* adhiberi, ut Exod. II, 10., בֶּן־אֱלֹהִים itaque eum eſſe poſſe, *quem Deus adoptavit filium.* „Iam vero filius adoptivus," pergit, „jus ſuccedendi habet in bonis paternis, qui adeo finis eſt adoptionis; qui igitur a Deo adoptatus eſt filius, is erit, qui ſucceſſor in bonis eius electus eſt. Bona, quae ſint, quae Deus habebat, quorumque haeredem aliquem ſcribere poterat, nemo neſcit; etenim quoties populus Iſraeliticus dicitur Iovae populus, et Iova ejus dominus, pater et tutor." Ac in notula verſioni huius pſalmi ſubjecta, addit: „Vt בֵּן *adoptivum* filium ſignificat, ita יָלַד eſt *adoptare.* Sic de adoptione peregrinorum in civitatem Pſ. LXXXVII, 4. 6. legitur." In punctis vocalibus, quae verbo ילדתיך h. l. ſubjecta ſunt, haeſerunt non pauci interpretes; nam quemadmodum a פָּקַד, ex praeceptis Grammaticis פְּקַדְתִּיךָ formatur, ita a יָלַד debebat יְלַדְתִּיךָ poni. Sed recte obſervavit ALB. SCHULTENSIUS in *Inſtitutt. ad fundamenta Ling. Hebr.* p. 297., cum formae *Kal* Praeteritum vocalem terminalem non *Patach* modo, ſed ſaepiſſime etiam *Zere* habeat (ut גָּדֵל, *crevit*, יָבֵשׁ, *aruit*, חָדֵל, *flaccidus fuit, ceſſavit*); noſtrum יְלִדְתִּיךָ ad יָלֵד eſſe referendum, unde accedente affixo et accentu deducto longa vocalis *Zere* in brevem *Chirek* erat immutanda, ſcribendumque legibus congruenter יְלִדְתִּיךָ. Ex eadem forma יָלֵד eſt יְלִדְתִּנִי Ierem. XV, 10. יְלִדְתָּנוּ Ierem. II, 27. et יְלִדְתִּיהוּ Num. XI, 12. Copioſius hanc rem expoſuit aliorumque errores correxit STANGE in *Anticrit.* p. 12 — 18.

8. Dignum tali filio poſce aliquid: aequum enim eſt, filii preces ad patrem deferri; omnem terrarum gentiumque orbem, tuae poteſtati, ſi poſcas, ſubmittam. גּוֹיִם enim ut de omnibus omnino gentibus, non tantum de vicinis,

cinis, atque אַפְסֵי־אָרֶץ de totius terrae finibus accipiamus; ſuadet orationis poëticae vis et gravitas, quod recte obſervat Mollerus. Accedit, quod de finibus ſive terminis certae alicujus regionis גְּבוּל, ſive גְּבוּלָה uſurpari ſolet, veluti Deut. XXXII, 8. יַצֵּב גְּבוּלֹת עַמִּים *conſtituit fines nationum* Cananiticarum; 2 Reg. XIV, 25. הוּא הֵשִׁיב אֶת־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל *is reſtituit limitem Iſraelis*, Num. XXXIV, 3. *et erit vobis* גְּבוּל נֶגֶב *terminus meridionalis;* אֶפֶס autem eſt *finis rei*, ultra quem nihil eſt, ita ipſo loco, quo ii nituntur, qui אַפְסֵי־אָרֶץ hic *fines Palaeſtinae* interpretantur, Pſ. LXXII, 8. *imperet* מִיָּם עַד־יָם *ab uno mari ad alterum*, מִנָּהָר עַד־אַפְסֵי־אָרֶץ *a fluvio* Euphrate *usque ad fines terrae*, i. e. mare mediterraneum, ultra quod nullam amplius continentem exiſtere credebant; eadem definitio occurrit Zach. IX, 10. De totius orbis terrarum finibus אַפְסֵי־אָרֶץ etiam ſumitur Pſ. LIX, 14. Eſ. XLV, 22. Ceterum נַחֲלָה et אֲחֻזָּה, quae h. l. ut παράλληλα ſibi invicem reſpondent, proprie ita differunt, ut prius illud ſit, quod jure haeredis accipitur, hoc latius, quod proprietatis et dominii jure tenetur, ut Graecorum κατοχή, vid. Geneſ. XLVII, 11. Levit. XIV, 34.

9. Quicunque ex his rebellabunt tibi, eos baculi ferrei ictibus confringes, et tanquam teſtas fictiles comminues. Verba תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל interpretum antiquiſſimus, Alexandrinus, ita vertit: ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, תְּרֹעֵם itaque ad רָעָה, *pauit*, retulit, licet eum non תִּרְעֵם pronunciaſſe neceſſe eſt, ut DOEDERLEIN in *Scholiis ad Libros Poeticos* et KOEHLERUS in *Repertorio*, P. III. p. 9. ſtatuerunt; poteſt enim et noſtrum תְּרֹעֵם verbi רָעָה forma *Pohel* eſſe, de qua vide SCHROEDERI *Inſtitt.* Sect. V. Reg. LVI. No. 12. Alexandrinum vero ſecuti ſunt non modo ex veteribus Syrus (ܬܪܥܐ ܐܢܘܢ), Vulgatus (*reges eos*), et Araba (ترعهم), verum etiam poſteriores multi, inter quos praecipue STANGE eſt nominan-

minandus, qui in *Anticrit.* P. I. 22. ſeqq. Alexandrini interpretationem multis defendit. „Pſaltes, inquit, in eo verſatur, ut regem deſcribat, cui a Deo gentes in haereditatem ſint traditae, quibusque duro imperio ſit dominaturus, quod nimirum tumultuentur et inania aeſtuent; quare his verbis pergit: *paſces eos* i. e. reges hos *pedo* ſive ſceptro *ferreo.*“ Tum verbum רָעָה, cui proprie *paſcendi* vis eſt, per translationem de *regibus* uſurpari, pluribus exemplis probat, ut 2 Sam. V, 2. Pſ. XXVIII, 9. LXXVIII, 71., שֵׁבֶט autem de *paſtoris pedo* h. l. accipiendum eſſe docet, ut Levit. XXVIII, 32. Ezech. XX, 37. Pſ. XXIII, 4. Praeterea Homeri quaedam loca adfert, in quibus reges ποιμένες λαῶν appellantur. ILGEN quoque (in *Memorabil.* VII. p. 162.) *ferrea virga eos paſces*, vertit, et in nota addit: „Sequor punctationem LXX. ποιμανεῖς, auctoritate locorum 2 Sam. VII, 7. 1 Chron. XI, 2. Pſ. LXXVIII, 71. 72. Mich. VII, 14. Accedit, quod רָעָה non ſemper bono ſenſu dicitur, interdum enim malo legitur, v. c. Mich. V, 5. רָעוּ אֶת־אֶרֶץ אַשּׁוּר בַּחֶרֶב“ Me tamen parallelismi membrorum leges movent, ut תְּרֹעֵם Chaldaeo praeeunte, qui תְּתַבְּרִנּוּן, *franges eos,* vertit, ad verbum רָעַע, *conquaſſare*, *comminuere,* referam (forma eadem eſt, ut תְּסֻבֵּם, ſed *Dageſch* non recipitur a gutturali, ideo longa pro brevi vocali reſtituitur). IARCHI תרוצצם *quaſſabis eos*, interpretatur, et KIMCHI תשברם, *franges*, atque eodem ſignificatu h. l. accipi monet, quo Ierem. XV, 12. הֲיָרֹעַ בַּרְזֶל *an quis confringet ferrum?* et Iob. XXXIV, 24. יָרֹעַ כַּבִּירִים *conquaſſat magnates.* שֵׁבֶט autem h. l. non *ſceptrum*, ſed *baculum*, ſeu *clavam* interpretandum eſſe, docuit IO. GOTHOFR. LACKEMACHER in Commentatione ſingulari, quae inſcribitur: *De baculo ferreo, quo gentes confringendae, ad Pſ. II,* 9.; ineſt *Obſervationum* eius *Philologicarum* Parti VIII. p. 192. ſeqq. Primo enim lignea quidem, eburnea, argentea et aurea ſceptra apud veteres in uſu erant,

erant, non vero ferrea. Deinde ufus etiam, ad quem שֵׁבֶט adhibitum iri dicit poeta, fceptro minus convenit. Neque enim uti iis folebant veteres ad percutiendos hoftes. Serviebant potius imperantibus a turba diftinguendis, cum in concionem prodirent, et jurijurando praeftando. Itaque de *baculo* potius, five *clava* h. l. שֵׁבֶט eft accipiendum, quemadmodum 2 Sam. XXIII, 21., ubi de Benaiae telo ufurpatur, quo in certamen contra virum Aegyptium, proceritate fpectabilem, haftaque praegrandi inftructum defcenderat; atque eadem lignificatione, qua in loco fimili Habac. III, 14. cognatum et fere fynonymum מַטֶּה. Verba haec funt: נָקַבְתָּ בְמַטָּיו רֹאשׁ פְּרָזָו יִסְעֲרוּ לַהֲפִיצֵנִי *Pertudifti clavis eorum capita ducum fuorum, qui turbinis inftar irruerant, ad me diffipandum.* Refpici videtur tam hoc prophetae loco, quam noftro ad morem illum antiquum, quo heroes, armorum loco, clavas geftabant, easque non ligneas tantum fed etiam ferreas. Ita Periphetes, Vulcani et Anticliae filius, *ἐΦόρει κορύνην σιδηρᾶν, clavam ferream geftabat*, ut APOLLODORUS *Biblioth.* L. III. C. XV. §. 1. narrat. Eadem Areïthois regis erat armatura (apud HOMERUM Iliad. VII. v. 136. feqq.), *τοῦ κορυνήτου, clavigeri*, nomine infigniti,

Οὕνεκ' ἄῤ οὐ τόξοισι μαχέσκετο δουρί τε μακρῷ,
'Αλλὰ σιδηρείῃ κορύνῃ ῥήγνυσκε Φάλλαγγας.

Quoniam non arcubus pugnabat haftaque longa, fed ferrea clava, i. e. globis ferreis munita, *perrumpebat agmina.* Confentit I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 2276.: „שֵׁבֶט, inquit, non *fceptrum* erit, fed *baculus ferreus*, i. e. *clava ferrea*, aut *ferro munita*, qualem Herculi tribuere fabula folet. Ipfe Hercules, Phoenicum Deus, certe Davidi non ignotus, nec clavis pugnare infuetum Orientalibus. Arabes Troglodytae, Megabarei dicti, apud Diodorum Siculum L. III. c. 33: *ὁπλισμὸν ἔχουσι — — ῥόπαλον τύλους ἔχον περισιδήρους, clavis armati funt ferro obductis.* Clavam in coelo Hercules geftat et Orion.“ Alterum

terum commatis noſtris membrum, כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 27 ſeqq. ita vertit: *quaſi inſtrumento fabrili eas* gentes *ſubiges;* quaſi כְּלִי pro כִּבְכְלִי poſitum eſſet, quum ſolenne ſit Hebraeis, ut poſt literam כ ſimilitudinis, praefixum ב in eodem vocabulo omittant, cujus rei plura exempla adfert; dictionem כְּלִי יוֹצֵר vero non neceſſario per vaſa teſtacea verti debere, ſed quodvis inſtrumentum fabri, non ſolius figuli, ſignificare poſſe cenſet. Sed quamvis nomen כְּלִי ſolum poſitum *inſtrumentum quodvis* atque יוֹצֵר ex etymo quemvis fabrum ſignificare poſſit, tamen ex uſu loquendi כְּלִי יוֹצֵר coniunctum ſemper *vas figuli*, a figulo fictum, denotat. Ita 2 Sam. XVII, 28 inter cibaria et utenſilia, quae Davidi a ſubditis afferuntur, ſunt סַפּוֹת וּכְלִי יוֹצֵר *pelves et vaſa figulina.* Atque in loco noſtro parallelo, Ierem. XIX, 11. Iova ita loquens inducitur: *ſic ego iſtum populum urbemque frangam,* כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת־כְּלִי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יוּכַל לְהֵרָפֵה עוֹד *ut frangitur fictile vas, irremediabili modo.* Eadem comparatio Ieſ. XXX, 14. וּשְׁבָרָהּ כְּשֵׁבֶר נֵבֶל יוֹצְרִים *et fractura ejus, qualis eſt fictilis urcei fractura, qui adeo inclementer confringitur, ut ne teſta quidem in eius fragmentis inveniatur,* quo in loco נֵבֶל יוֹצְרִים aperte pro כְּלִי יוֹצֵר, quod apud Ieremiam, et h. l. extat, poſitum eſt. Verbum נָפַץ ex Arabico نَفَضَ illuſtravit SCHULTENSIUS in *Origg. Hebrr.* L. I. C. III. p. 42 — 53., docuitque, proprie eſſe, *aliquid quatere violenter, vel projicere, ut diſſiliat.* Cf. MICHAELIS *Supplemm.* p. 1657.

10. Orationem nunc ad cohortationem conferre incipit. Quo major eſt hujus regis dignitas, eo ſeverius animadvertetur eorum temeritas, qui fidem et obſequium ipſi denegant. Itaque poeta principes rebelles adhortatur, ut ſaniora conſilia capiant, regique a Iehova conſtituto ſe ſubjiciant, ſi rebus ſuis bene conſulere velint:

Ergo

Ergo fapite, reges,
Difciplinam, principes, admittite!
Colite Iovam reverenter,
Trepidi eum vereamini!
Agite, tanto regi venerationis ofculum figite,
Ne, fi irafcetur, res veftra peffundetur.
Etenim ira ejus brevi exardefcet,
Felices funt omnes, qui ad eum confugiunt!

וְעַתָּה *Nunc itaque*, quum res ita fe habeat, quum Iova regi, quem ipfe conftituit, tantam conceſſerit poteftatem. Particula ו hic habet vim concludendi vel inferendi, ut Ezech. XVIII, ult. Hof. XI, 6. Pf. VII, 8. הַשְׂכִּילוּ, *prudenter agite*, defiftite a vanis et perniciofis conatibus, atque fubmittite vos regi a Iova conftituto. הִוָּסְרוּ, *erudimini*, Chaldaeus recte vertit: קַבִּילוּ מַרְדּוּתָא, *accipite correctionem*, patimini vos redigi in ordinem; commovemini argumentis. שֹׁפְטֵי אָרֶץ h. l. refpondent τοῖς מְלָכִים in membro priori, ut fupra Vs. 2. מַלְכֵי־אֶרֶץ et רוֹזְנִים invicem refpondent.

11. Cum omni fubjectione et reverentia Iehovae fervite; ejus proregi vos fubmittendo. בְּיִרְאָה *cum timore*, i. e. reverenter, religiofe. Verba: וְגִילוּ בִּרְעָדָה plerique vertunt: *exfultate*, laetamini, *cum tremore*, quod Esromus Rudinger in Paraphrafi ita exponit: *Laetamini in ipfo et cultu ejus veftro, fed laetitiam ejusmodi, quae non fit expers perculfionis et tremoris debiti.* Et Ioa. Campenfis: *Gaudete, talem vobis contigiffe Regem, memores interim, quantus fit, et quam metuendus, ne offendatur.* Simili modo ILGEN (*Memorabil.* VII. p. 163.): *Trepidi ei choreas confecrate*, et in Notula fubjecta addit: „Lego cum LXX. [ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ] et Cod. Kennicott. 309. [Sec. XIV., Kennicotto judice, fcripto, multasque egregias lectiones exhibente] גִּילוּ לוֹ *choream ducite in ejus honorem.* Hoc fieri folitum, docet locus 1 Reg. XVIII, 26." Voculam לוֹ ob proxime antecedentem

cedentem fyllabam in וגילו excifam in plerisque codicibus KOEHLERUS quoque exiftimat, in *Repertorio*, P. III., p. 9., lectam vero etiam a Syro interprete, qui pofuit: ܘܐܚܘܕܘܗܝ ܒܪܬܝܬܐ, *et prehendite eum cum tremore.* Ipfe vero Koehlerus verba noftra, inferto לו, ita fere explicat ut Campenfis. Sed recte MÖLLERUS (in EICHHORNII *Biblioth. Lit. Bibl.* P. VI. p. 231. not.) monet, verbum גיל nusquam alias cum fequente ל conjungi. Iarchi: *quando hypocritas tremor corripiet, tunc exfultabitis atque gaudebitis, fi colueritis Dominum.* Hammondio hic videtur σύγχυσις, atque ordo conftructionis ita mutandus, ut connectenda fint in fenfu illa, *cum timore et tremore*, pariter et duo verba *ferviendi* et *gaudendi*, tanquam ἓν διὰ δυοῖν, q. d. fervite ei alacriter et laete, fed cum debita reverentia. Alii tamen, quibus magis congrua fententia videtur, fi *laetitiae* notio hic prorfus excludatur, verbum גיל diverfa fignificatione accipiendum putant. Ita Abul Walid, princeps Grammaticorum Iudaeis dictus (de quo vide SCHNURRERI *Differtatt. Philologico-Critic.* p. 457. not.), ab Hammondio ad h. l. laudatus, in *libro Radicum* Ms. גיל indifferenter fumi ait pro quavis commotione, five ex laetitia, five ex dolore orta, unde noftra fic verba interpretatur: *commovemini cum tremore.* Eadem fignificatione Hof. X, 5. יָגִילוּ cum R. Tanchum *dolebunt* reddendum dicit. In eandem cogitationem incidit Dathius in GLASSII *Philol. S.* p. 899. et in *Pfalmis latine verfis*, ubi verba noftra vertit: *et cum tremore dolete.* Nec tamen hoc mihi fatis concinnum videtur. Ex Arabico جول, *circumivit*, IO. CHR. F. SCHULZ in *Cocceji Lexico Hebr.* fecundo a fe edito, P. I. p. 330. haec verba vertere mallet: *circumite eum*, quod Regum Orientis miniftri in orbe eos in throno fedentes circumdant; quam fententiam praeivit HERDER in libro de *Poef. Ebr. Genio*, P. II, p. 399. Rectum STORRIUM vidiffe exiftimo, qui in *Obfervatt. ad Analog. et Syntax.* *Hebr.*

Hebr. p. 38. ſcribit: „גּוּל Arabibus item, ut דּוּר, eſt *orbe ſe volvere, gyrare ſe, circumagi, circumire.* Quod cum pariter prae *laetitia* et *terrore* fieri poſſit, hebraicum גּוּל utrumque ſignificare poteſt, tum *exultare gaudio, choreas ducere, tripudiare,* ut plerumque, tum *vertigine corripi, trepidare, in pavorem et luctum incidere,* ut Hoſ. X, 5. Pſ. II, 11." Cf. SCHULTENSII *Commentar. in Iob.* P. I. p. 50. 51., qui et cognato Arabico جيلان, a جال, media *Eliph,* notionem *concuſſionis, terroris* ineſſe obſervat; Arabum enim Lexicographi فزع, *trepidationem, pavorem,* explicant. Itaque non eſt opus, Hebraicum גּוּל cum Arabico وجل conferre, quod primum *exſultare* ſignificat, deinde vero etiam ad *timorem* transfertur, ut MICHAELIS in *Supplemm.* p. 284. fecit, unde verba noſtra ita vertit: *exſultate terrore,* i. e. *ita intremiſcite, ut toto corpore exſiliatis.* Sed multo minus probandus PAULUS, qui in *Clavi Pſalmorum* p. 13. vertit: *exultate in abundantia,* Hebraeum רְעָדָה cum Arab. غدة *abundantia,* conferens, quam notionem nusquam alias habet; nec admittunt parallelismi leges, alia quam uſitata *tremoris* ſignificatione accipere, quae optime reſpondet יִרְאָה שַׁי in membro antecedente.

12. Prima hujus commatis verba, נַשְּׁקוּ־בַר, interpretestam veteres, quam recentiores mirifice exercuerunt. Vt ab antiquiſſimis ordiamur, I) Alexandrini transtulere, *δράξασθε παιδείας,* quod Heſychius explicat: *λάβεσθε παιδείας, καὶ ἐπιστήμης, accipite diſciplinam et ſcientiam.* Hos ſequuntur Vulgatus, *apprehendite diſciplinam,* et Arabs, الزموا الادبا, *adhaerete diſciplinae.* Conſentit Chaldaeus, qui קַבִּילוּ אוּלְפָנָא, *diſciplinam accipite,* ponit. Alexandrinos in ſuo codice pro נַשְּׁקוּ inveniſſe נַשְּׂגוּ quod in Hiphil ſignificat *aſſequi,* pro בַר vero ſcripſiſſe *παιδα,* quod

quod poftea in παιδείαν mutatum fuerit, vana eft LUDOV. CAPPELLI conjectura, in *Crit. S.* P. II. p. 567. ed. Vogel. Scharfenberg. Etenim נַשְּׁקוּ erit Imperativus, non formae Hiphil, fed *Piel*, quae non ufitata fuiffe videtur, quum nusquam in V. T. occurrat; παιδείαν vero in vetuftiffimis codicibus extitiffe, docet verfio Arabica, ex Alexandrina facta. Quare autem Alexandrinus et Chaldaeus Hebraeum בַּר *difciplinae*, *inftitutionis* fignificatione acceperint, diverfae funt fententiae. BUXTORFIUS Fil. in *Anticrit.* p. 673. cenfet, interpretes illos vocem בַּר accepiffe fignificatione *frumenti*, quo metaphorice *legem*, five *doctrinam legis* innui putaverint, quum et in codice Talmudico *Sanhedrin* בַּר tam Prov. XI, 26., quam noftro loco hac metaphorica *doctrinae* fignificatione fumi iubeatur. *Ofculari autem doctrinam* effe, eam *amplecti* et *apprehendere*, quia ofculatio plerumque cum amplexu objecti fui fit conjuncta, juxta illud Prov. VII, 13. וְהֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנָשְׁקָה לוֹ *apprehendit eum et ofculata eft eum*, voluiffe itaque eos interpretes, quae fua fententia in textu effent allegorica, proprie exponere. At illos בַּר a בֵּאֵר *explicare*, *declarare*, deduxiffe mavult IOH. VICCARS in *Decaplis in Pfalmos*, p. 7. Magis arridet I. B. KOEHLERI opinio in *Nott. Critt. in Pfalmos* (infert. *Repertorio Literar. Bibl. et Orient.* P. III, p. 10. 11.), tribuiffe eos verbo נָשַׁק fignificationem Graeci ἀσπάζεσθαι, *cupide apprehendere*, nomini בַּר vero *pietatis* notionem, quae Arabico بِرّ, ineft. Dsjeuhari, a MUNTINGHIO in *Nott. uberioribus* ad h. l. p. 10. 11. P. III. verf. germ. ex Codice Scheidiano excerptus, بِرّ ait effe خلاف العقوق *oppofitum inobedientiae*, atque dictionem بَرَّ خَالِقَهُ explicat يُطِيعُهُ, *morigerum fe geffit erga creatorem fuum*. Hinc Munthinghius ipfe verba noftra, נַשְּׁקוּ־בַר, interpretatur: *pietati adhaerete,* Deo

Deo obfequi ftudete, verbi נַשְּׁקוּ primigeniam vim cum A. SCHULTENSIO in *Commentar. ad Proverb.* XXIV, 26. p. 318. in *pangendo*, *arctius conferendo* et *compingendo*, quae et in Arabum نسق refervata fit, fitam exiftimans. Quae interpretatio nec mihi difpliceret, nifi verba, quae proxime fequuntur, פֶּן־יֶאֱנַף *ne irafcatur*, flagitarent, ut is, cujus ira metuenda fit, nominetur. Quod ipfum etiam obftat Iarchii interpretationi, quae tamen fenfum non multo diverfum efficit: זרזו עצמיכם בבור לבב, *accingite*, armata, inftruite *vos munditie* feu puritate *cordis*. Eandem interpretationem affert et Aben-Efra, fed fimul refutat: ויש אומרים כי נשקו מגזרת נשק והטעם נשקו כלי בר והנה בר כמו ברי לבב והיה ראוי להיותו בור או יהיה תקנו הבר או כלי הבר. *Sunt, qui verbum* נָשַׁק *ad* נֶשֶׁק (*arma*, Ezech. XXXIX, 10.) *referant, ut fenfus fit, inftruite vos armis puritatis, nomine* בַּר *eadem fignificatione accepto, qua* Pf. XXIV, 4. LXXIII, 1. בְּרִי לֵבָב. *Sed hanc fententiam fi poeta exprimere voluiffet, ponere debuerat* בֹּר, *aut* הַבַּר, *aut* כְּלֵי הַבַּר. II) AQUILA verba נַשְּׁקוּ־בַר vertit, καταφιλήσατε ἐκλεκτῶς, *ofculamini*, vel potius *veneramini*, *ex animo*. Putavit, ut IOH. FRIDER. FISCHER in *Specim. Clavis Reliquiar. Verff. Graecar. V. T.* p. 46. monet, בַּר capiendum effe adverbialiter, ut מַר, πικρῶς, Ief. XXXIII, 7., deduxitque a בָּרַר, *feparavit*, *delegit*; nam etfi Grotius pro ἐκλεκτῶς reponi volebat ἐκλεκτόν, tamen hanc ejus conjecturam vanam effe, ut arbitremur, facit Hieronymi auctoritas, qui diferte ait, Aquilam τὸ בַּר reddidiffe per *electe*. Accipienda autem Aquilae verba eo, quo fupra dictum eft, fenfu effe, docet Symmachi interpretatio: προσκυνήσατε καθαρῶς. Idem fequitur Hieronymus in fua ex Hebraeo textu verfione, dum ponit: *adorate pure*, cujus verfionis in *Apolog.* 1. *adverfus Ruffinum* fol. 203. edit. Bafil. hanc reddit rationem: Nafecu, *verbum e verbo fi interpreteris*, deofculamini *dicitur*; *quod ego nolens transferre putide*, *fenfum magis fecutus fum*, *ut dicerem*, Adorate. *Qui enim adorant*, *folent deofculari manum et capita*

capita ſubmittere, quod ſe B. Iob elementis ac idolis feciſſe negat, dicens: Si vidi ſolem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et laetatum eſt in occulto cor meum, et oſculatus ſum manum meam ore meo. *Et Hebraei juxta linguae ſuae proprietatem deoſculationem pro veneratione ponunt: id transtuli quod ipſi intelligunt, quorum verbum eſt.* Eandem ſententiam amplexus FERRANDUS, in *Libro Pſalmorum cum Argumentis, Paraphraſi et Annotationibus,* p. 134. loquutionem *oſculamini pure* metaphoricam eſſe, et reſpondere ait Gallicae: *obeiſſez purement et ſimplement, rendez-luy une obeiſſance aveugle.* Sed verbum נָשַׁק ſimpliciter nusquam de *venerationis,* ſive *homagii* oſculo (de quo mox plura) ponitur. III) Syrus interpres vertit: ܢܫܩܘ ܒܪܐ, *oſculamini filium,* quomodo vocem בַּר h. l. capi poſſe, etiam vidit Hieronymus in Commentario. Ita interpretatur haec verba quoque Aben-Eſra: הנה עבדו את יי׳ כנגד על יי׳ ונשקו בר כנגד על משיחו והנה פירוש בר כמו מה ברי ומה בר בטני וכן כתוב בני אחה. *Quemadmodum Verſu praecedente* עִבְדוּ אֶת־יְהוָה *in Verſu ſecundo reſponderat, ita nunc* נַשְּׁקוּ־בַר *reſpondet* עַל־יְהוָה *eodem illo commate.* עַל־מְשִׁיחוֹ *Nomen* בַּר *autem eadem ſignificatione eſt accipiendum, qua Prov. XXXI,* 2. מַה־בְּרִי וּמַה־בַּר־בִּטְנִי, *heus mi fili, mi uterine! convenitque cum* בְּנֵי אִמִּי *ſupra Verſu ſeptimo.* Atque haec quidem interpretatio placuit plerisque ex poſterioribus interpretibus, inter quos AUG. PFEIFFERUS in *Dubiis Vexatis,* p. 557. בַּר a בָּרָה, *ſelegit* (ut חַי a חָיָה, קֵן a קָנָה) proprie *prolem ſelectam* denotare exiſtimat, ſequiori oppoſitam. Nec multo aliter Venema ab eodem illo verbo noſtrum בַּר *filium electum,* nobile germen, ex aliis veluti decerptum, interpretatur. *Filius* vertit etiam KOEHLERUS in *Nott. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 11., a בָּרָא, cui verbo *gignendi* notionem tribuit, quam neque apud Hebraeos neque apud Arabes, aut Syros aut Chaldaeos habet. IO. CHRISTOPH. DOEDERLEIN

LEIN in *Scholiis in Libros V. T. poeticos* ad h. l. p. 72. noftrum בַּר pro בֵּן *poetice atque nobiliori vocula dictum effe* arbitratur, quod etiam MOELLERO placet, qui praeterea in hujus Pfalmi interpretatione, quae in *Eichhorniana Literat. Biblioth.* P. VI. extat, p. 232. בַּר h. l. ideo etiam a poeta ufurpatum exiftimat, ut foni fimilitudo in בֵּן et פֶּן vitetur. Nihil eft quod STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 32. Doederlinii fententiae obvertit, nulla ratione doceri poffe, בַּר notione filii ποιητικώτερον effe quam בֵּן; fignificatione *filii* nomen בַּר ferioribus demum temporibus a Syris et Chaldaeis pro Hebraico בֵּן ufurpari coeptum, in ejusque locum fubftitutum effe; in Proverbiis quidem XXXI, 2. hoc vocabulum occurrere, fed conftare inter omnes, duo ultima illius libri capita longo poft Salomonem tempore addita effe. Sed ftylum poeticum Hebraeorum ad Chaldaismum vergere, pluribus oftendit GESENIUS in *Praefat. ad Lexic. hebraic. maj.* p. XXV. fequ.; cf. ejusdem *Gefchichte der hebr. Sprache und Schrift*, p. 22. Dubitari tamen poteft, num vates, fimplici בַּר pro בַּר יְהוָֹה ufurpato, *regem* hac voce indicarit. IV) Alius interpretationis KIMCHI mentionem facit: או פי׳ מן לברי לְבב ואם יהיה ענייננו נקי פי״ מה לכם ולי כי אני בר לבב ואין בי עון שתבאו והלחמו בי אבל עליכם לנשק לי להורות שאני מלך במצות האל׳. *Poteft etiam* בַּר *fignificatione* puri *accipi, qua occutrit Pf. LXXIII,* 1. Certe Deus Ifraelitarum fummum bonum eft, לְבָרֵי לֵבָב his, qui *puri corde* funt. *Tunc fenfus erit hic: quid mihi et vobis eft? fum enim mundo corde, nec ulla eft in me erga vos iniquitas, propter quam ad proeliandum contra me conveniatis, fed me potius ofculari debetis et profiteri, me effe ex divino mandato regem conftitutum.* Quod ipfum fequitur ABENDANA in *Spicilegio ad Michlal Iophi.* Congruit Arabum بر *pius, benefaciens, juftus.* Unde etiam verti poffit: *Venerationis ofculum figite jufto illi regi!* V) Senfum perquam aptum efficit quoque alia interpretatio a Kimchio

a Kimchio commemorata: ויתכן לפרש בר מן ברו לכם איש על דרך שאול בחיר *Non male etiam nomen* בַּר electi *ſignificatione accipi poteſt, qua occurrit verbum* 1 *Sam. XVII,* 8. בְּרוּ־לָכֶם אִישׁ eligite vobis virum; *ut h. l. rex electi nomine inſigniatur, quemadmodum* 2 Sam. XXI, 6, *Saul* בְּחִיר יְהוָֹה a Iehova electus *nuncupatur.* In eandem cogitationem incidit DOEDERLEIN in *dem Theolog. Journ.* p. 175., ubi, priori ſententia mutata (vid. ſupra), בַּר a בָּרַר deductum, *καθαρὸν, ἐκλεκτὸν* interpretatur, atque honoris cognomentum, regibus tributum eſſe cenſet, quemadmodum בָּחִיר, quod Pſ. CVI, 23. regibus Iudaeorum et Eſaj. XLII, 1. Cyro tribuitur. Eadem eſt ILGENII ſententia, qui in hujus Pſalmi interpretatione, quam ſuae *de notione tituli filii Dei* diſſertationi inſeruit, §. V. verba noſtra ſic vertit: *Oſcula figite ei, quem delegit,* ad quae in Nota ſubjecta haec obſervat: „Notio *eligendi* vindicatur verbo בָּרַר ex 1 Sam. XVII, 8. 1. Chron. VII, 40. בַּר igitur ad formam רַךְ, *miſer,* דַּל, *tenuis,* רַק, *minutus,* סַר, *refractarius,* erit *electus,* cf. 2 Sam. XXI, 6. 1 Reg. XI, 34. 2 Sam. VI, 21. *ἐκλεκτὸς,* Luc. XXIII, 35. coll. Matth. XXVII, 43. Objici poſſet, deſiderari articulum ה; eſſe debere הַבַּר, ſed idem illud objici poteſt, ſi בַּר vertitur filius. At non ſine cauſſa ה omiſſum eſt: nam הַבַּר eſſet *hic* (David), *quem elegit;* ſed בַּר eſt *is, quem elegit, quisquis ſit;* ita ut non ad ſolum David reſpiciatur." Ceterum verborum: נַשְּׁקוּ־בַר ſenſum recte expreſſit DRUSIUS in *Commentat. in XIX. priores Pſalmos in Supplem. ad Critt. SS.* T. II. p. 1303. ita: *recipite hunc pro Domino et rege veſtro, ac praeſtate ei obſequium fidemque clientelarem.* Hujus enim ſignum fuit oſculum, ut Aben-Eſra ad h. l. obſervat: ומנהג גוים בעולם לשום ידיהם תחת יד המלך כאחי שלמה או העבד תחת ירך אדוניו או לנשק את המלך וזה המנהג עד היום בארץ הודו *Solebant olim in ſignum obſequii ſubditi manum ſubter regis manum ponere, ut Salomonis fratres fecerunt* (1 Chron. XXIX, 24.), *et quemadmodum ſervi manum ſub domini femur ponebant*

bant (vid. Geneſ. XXIV, 2.), *ſive etiam regem deoſculari, qui mos hodieque in India obtinet,* atque, quod ego addo, in Arabia, narrat enim NIEBUHR in ſuis *Itinerum Commentariis*, P. I. p. 414., ſe cum ſociis principis Sanaae manum dextram atque genua in venerationis ſignum oſculatum eſſe. Eodem oſculo olim Homeritarum Rex ſalutabatur, ut cognoſcitur ex Simeonis, Epiſcopi Beth-Arſamenſis, Epiſtola de Homeritarum martyrio, in ASSEMANI *Biblioth. Orient.* P. I. p. 377. (ſive etiam in I. D. MICHAELIS *Chreſtom. Syr.* p. 36.), qui refert, puerum triennem, qui cum matre ad ſupplicium raperetur; ad regem, throno inſedentem et regio cultu amictum accurriſſe, atque ܢܫܩ ܠܡܠܟܐ ܥܠ ܒܘܪܟܘܗܝ *ejus genua oſculatum eſſe.* Cf. HARMERI *Obſervatt. ſuper Or.* P. II. p. 44. ſeqq. et *das alte und neue Morgenl.* P. III. No. 496. et P. IV. No. 786. Atque apud Hebraeos quoque olim oſculum venerationis ſignum fuiſſe, patet ex 1 Sam. X. 1., ubi Samuel, poſtquam regem inunxiſſet, in reverentiae teſtimonium oſculo eum donaſſe narratur. Idola etiam eo modo colere ſeu adorare ſolebant, vid. 1 Reg. XIX, 18. Hoſ. XIII. 2. Nec aliis antiquitatis gentibus hic mos inuſitatus fuit. XENOPHON in *Orat. de Ageſil.* Ἐπιχώριον ἦν τοῖς Πέρσαις φιλεῖν οὓς ἂν τιμῶσι. *Receptiſſimus et plane patrius mos erat apud Perſas, oſculandi eos, quos in honore habebant.* ARRIANUS *in Epictet.* L. I. C. XIX. Ἠξίωταί (τὶς) Δημαρχίας; πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται. Ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τραχηλόν. *Praefecturam quis adeptus? Omnes obvii ei gratulantur, alius oſculatur oculos, alius cervicem.* Sed redeundum eſt ad carmen noſtrum. Verba, quae ſequuntur, פֶּן־יֶאֱנַף *ne iraſcatur*, referenda videntur ad Iovam, qui regem illum, qui hoc carmine celebratur, conſtituit, ut recte Aben-Eſra obſervat: ופן יאנף שב אל השם הנזכ׳ בפסוק הראשון ואם רחוק כמו תבלעמו ארץ איננו שב אל מלת מי כמוכה באלי׳ רק אל אמר אויב וככה והקימו את

את המשכן עד בואם *Verba* פֶּן־יֶאֱנַף *reſpiciunt ad* יְהוָֹה, *qui carminis initio* (vs. 2.) *nominatur, quamvis hoc nomen remotius ſit. Sed eadem ratione Exod. XV*, 12. *haec verba:* תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ terra eos abſorpſit, *non reſpiciunt ad Deos, qui in iis, quae proxime praeceſſerunt,* (vs. 11.) *nominantur:* מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִים quis tui ſimilis inter Deos? *ſed ad hoſtes, quorum* vs. 9., (אָמַר אוֹיֵב hoſtes dixerunt) *mentio ſit. Ita quoque Num.* X, 21. וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם erexerunt tabernaculum, antequam venirent (Cahatitae), *verba priora non ad Cahatitas ſunt referenda, qui proxime antea nominati fuerunt, ſed ad Gerſonitas et Meraritas, qui verſu* 17. *memorantur.* Verborum וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ ſenſus non uno modo exprimitur. Syrus interpres ita vertit: ܘܬܐܒܕܘܢ ܡܢ ܐܘܪܚܐ *et (ne) pereatis de via. Viam* is igitur ad Meſſiam refert, quod etiam Alexandrinus interpres videtur feciſſe, qui ponit: *καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας,* quem Vulgatus ſequitur, *et pereatis de via juſta.* Neque Chaldaeus interpres aliter videtur intellexiſſe: וְתֵהוֹבְדוּן אוֹרְחָא *et amittatis viam.* Hi itaque interpretes haec verba acceperunt de *via,* quae ad Regem ducit, i. e. ad ejus tutelam (non de tempore, hoſtibus Meſſiae conceſſo, *gratiae* ejus conſequendae, quae Dathii eſt ſententia in Not. ad *Pſalter Syriac.* a ſe edit. p. 6.). Sunt, qui דֶרֶךְ elliptice poſitum putent, pro בְּדֶרֶךְ, ut Num. XII, 5. וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל *ſtabat in oſtio tabernaculi,* ubi פֶּתַח pro בְּפֶתַח ponitur, atque Pſ. XLIV, 3. אַתָּה [בְּ] יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ *Tu manu tua gentes expuliſti;* ut ſenſus ſit, *ne pereatis in via,* i. e. in medio curſu conatuum hoſtilium veſtrorum, antequam ſcopum contingatis (*auf eurem Wege, den ihr als Aufrührer gegen Iehovah und ſeinen Geſalbten wandelt,* ut KOEHLERUS ſcribit in *Repertor.* P. III. p. 11.), ſive *ſubito,* ut poſt IAC. CAPPELLUM in CLERICI *Biblioth. Select.* Tom. XIII, p. 319. Venema mallet, qui „*in via*“ inquit, „perit, qui ſubito et inexſpectato perit, qui *illico,*

ut

ut Latini dicunt, quaſi *in loco,* nulla interpoſita mora, evaneſcit. Sic בַּדֶּרֶךְ ſumitur Exod. XXXIII, 3. coll. Vs. 5. *Φροῦδος* Attici dicunt, qui *evanuit,* disperit contracte ex *πρὸ ὁδοῦ.*" Conjungit autem haec verba non cum iis, quae praeceſſerunt, ut פֶּן ſit repetendum, ſed cum iis, quae ſequuntur, ut vertendum ſit: *peribitis enim in via, ſubito, cum paululum exarſerit ira ejus.* Sed ſentiet quisque ipſe, verba תֹאבְדוּ דֶרֶךְ propter praepoſitam copulam וְ multo aptius cum iis, quae praeceſſerunt, conjungi, atque ineſſe Venemae interpretationi *ταυτολογίαν* parum elegantem. Exod. XXXIII, 3. vero tam parum neceſſe eſt, ut בַּדֶּרֶךְ *ſubito* ſignificet, ut potius multo aptius *in itinere* vertatur. Ab hac tamen ſententia non multum abeſt EICHHORN, qui in *Biblioth. Literar. Bibl.* P. I. p. 533. 534. et in Lexici Simoniſiani editione דֶּרֶךְ h. l. pro *vita* poſitum putat, quae Hebraeis fuerit *via ad metam,* vel *mortem,* unde dictionem אָבַד [בְּ] דֶּרֶךְ vertit: *perire in* media *via, antequam ad metam perventum fuerit.* Sed rectius haud dubie Aben-Eſra hanc phraſin interpretatur: תהיו אובדים מפאת הדרך *peribitis reſpectu viae,* quoad viam. Sic etiam Salomon Ben Melech in Michlal Jophi: פירוש תאבדו מצד הדרך כלומר כי דרככם תאבד *Senſus: peribitis quoad viam, quaſi diceret: num via veſtra peribit;* כי היא מהפועלים העומדים *eſt enim verbum* אָבַד *intranſitiva ſignificatione,* ut idem Aben-Eſra obſervat. Ejusdem loquendi formae exemplum affert Jeſ. I, 30. כִּי תִהְיוּ כְּאֵלָה נֹבֶלֶת עָלֶהָ *eritis enim velut quercus marceſcens foliis,* כי היא בעצמה איננה נובלת רק עליה נובלים *nam quercus ſubſtantia non marceſcit, ſed folia ejus tantummodo marceſcunt,* ut Aben-Eſra addit. Aliud exemplum affert Kimchi ex Jerem. XLI, 4. ubi קְרֻעֵי בְגָדִים *ſciſſi veſtibus* extat, כי הבגדים קרועים ולא הם ויקראו מצד בגדיהם שהם קרועים *nam eorum tantum veſtes ſciſſae erant, non vero ipſi, dicuntur itaque ſciſſi propter veſtes eorum ſciſſas.* Plura de hac loquendi forma atque exempla habet SCHROEDER in *Inſtitt. ad Fundamm. Ling. Hebr.*

Synt.

Synt. Verbor. LXX. a. et STORR in *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 269. ſeq., qui hunc ipſum noſtrum locum bene ſic explicat: „ne pereatis *quod ad viam,* i. e. (cf. I, 6.) ne pereat *via veſtra,* ne peſſumdetur res veſtra, peſſime conſultum ſit rationibus veſtris, conf. oppoſitum Jerem. XII, 1. (מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה *quare via improborum ſucceſſit?*)" Ceterum de hac ſignificatione vocis דֶּרֶךְ cf. ſupra not. ad Pſ. I, 1. Verba כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ quidam cum iis, quae proxime praeceſſerunt, *peribunt res veſtrae,* ita conjungunt: *ubi paululum tantum ejus indignatio exarſerit,* ut ſignificetur, hujus irae effectum ita promtum eſſe, ut ſi vel paululum ardeat, conſumtura ſit omnes inimicos. Nam כִּמְעַט nonnumquam etiam ad *quantitatem* pertinet, ut Eſ. IX, 1. Prov. X, 20. Ego tamen mallem cum Jarchio ad *tempus* referre, et ita interpretari: ברגע מועט פתאם *in momento exiguo, ſubito* in vds ira ejus exardeſcet; ut hoc inciſum abſolute ſit dictum, non cum antecedente conjunctum. Verbum בָּעַר plerique interpretes *intranſitive,* exardendi ſignificatione ſumunt, ſed Aben-Eſra פועל יוצא *tranſitivum* hic eſſe cenſet, ut Pſ. LXXXIII, 15. כְּאֵשׁ תִּבְעַר יָעַר *ſicut ignis ſylvam conſumit.* Itaque et hoc loco *abſumere* eſſe vertendum, והפעול חסר כי אין צורך כי חרי אף נמשל לאש *ſubjectum vero patiens deeſſe, neque neceſſario fervorem irae cum igne eſſe comparandum.* Verba אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ epiphonematice ſubjiciuntur, in antitheſi quidem, ſed non expreſſa: ſicut certiſſimam iram Dei et poenas ab eo exſpectare debent omnes, qui adverſantur ei, ita contra, qui fidei ejus ſe permittent, incolumes et tuti erunt. Verbi חָסָה propria ſignificatio videtur eſſe: *ſub laciniam alamve veſtis* potentioris alicujus *ſe recipere,* ut colligere licet ex Arabum حَاشِيَةٌ, primum, *ora veſtis,* tum *aſſeclae, protectio,* quod *ora veſtis* expanditur quaſi ſuper clientes a patrono praepotente, quodque olim ſub laciniam alamve veſtis recipi ſolerent, qui in clientelam ſuscipie-

cipiebantur, ut obſervat ALB. SCHULTENSIUS ad *Hariri Conſeſſ. VI.* p. 182. et 271. Cujus rei exemplum inveni in ABILFEDAE Annal. T. I. p. 162. ed. Reiſk. Adler. ubi narratur, Muhammedem, cum inter captivas collactaneam ſororem agnoviſſet, eam *injecto ſuo pallio tutam ab omni injuria praeſtitiſſe*, فعرفها وبسط لها رداءه. Simili modo Abd-el-Malec, Chalifa, ſuper Abdallam, poetam, ejus gratiam ambientem, projiciebat pallii ſui laciniam. Ad quae poeta:

اتي رضاك ولا اعود لمثلها

Advenit tandem clementia tua, numquam deinceps, ut olim, peccabo. Rem a Rihanio fuſius narratam vid. in REISKII *Annotatt. hiſtoricc.* ad *Abulf.* T. I. p. 32. Hinc in ACHMEDIS ARABSIADAE *Hiſtor. Timuri,* P. I. p. 560. ed. Manger. de *Cara-Jiluk* دخل من تحت رداءهم *Recepit ſub eorum pallium* i. e. ſub eorum tutelam. Et P. II, p. 236. فانهم رداء الاسلام *ipſi erant pallium Islamismi*, i. e. ejus defenſores. חוֹסֵי ſequente Praepoſitione ב forma regiminis poſita eſt, ut ſaepe alias fieri ſolet, quando nomen alia quadam conſtruendi ratione arctius conjungitur cum voce ſequente, etiam intercedente particula, ut Pſ. LXXXIV, 7. עֹבְרֵי בְּעֵמֶק *vallem transeuntes,* Ieſ. XXXIII, 6. חָכְמַת וָדָעַת *ſapientia et cognitio.* Plura vide in SCHROEDERI *Inſtiti.* Syntaxi Nomin. Reg. XIII, a., in STORRII *Obſervatt.* p. 105. et in GESENII *Lehrgeb.* p. 679.

PSAL-

PSALMVS TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Queritur primum de hoſtium multitudine atque inſultatione (Vs. 2. 3.). Sed mox ſuperiorum temporum memoria, quibus tam multa divini favoris et opis ſingularis documenta acceperat, animum ſuum erigit, ſpemque affert divini auxilii atque victoriae de hoſtibus reportandae (4-7). Tandem divinae opis imploratione atque votis pro univerſo populo concludit (Vs. 8. 9).

Cum fugeret Abſalonem filium (2 Sam. XV, 16. ſeqq.), hunc Pſalmum a patre decantatum eſſe, dicit Hebraea inſcriptio, neque ineſt Pſalmo quidquam, quod nos moveat, ut aliter ſtatuamus. PAULO, in Clavi Pſalmorum, hocce carmen elegus martius videtur eſſe, qui decantatus fuerit, antequam proelium, quod 2 Sam. XVII. deſcribitur, committeretur *). Cf. Not. ad Vs. 1.

Vs. 1.

*) Similiter I. D. MICHAELIS in Not. 117. ad Lowthum de *S. Hebraeor. Poeſi* p. 589. edit. Lipſ.: „Pſalmum tertium ſine hiſtoria legens in Vs. 7. 8. nihil reperiet,

Vs. 1. מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ, *Davidis Pſalmus, quum propter Abſalonem filium ſuum fugeret.* KIMCHIUS e priſcorum Rabbinorum ſententia docet, Pſalmum iſtum a Davide editum fuiſſe, quum nudis pedibus atque operto capite Olivarum clivum aſcenderet, ut habetur 2 Sam. XV, 30. Et certe hic temporis articulus bene congruit, modo ſumamus, Davidem effudiſſe carmen, non, dum fuga ſeſe ex urbe eripuit, ſed poſtquam ab hoſtibus perſequentibus ſecurus eſſet. Abſalon, qui ſimul de regno occupando, et patre de medio tollendo conſilium cepiſſe videtur, poſtquam accepiſſet a rege commeatum, ut ſub ſpecie voti religioſius perſolvendi multo cum comitatu proficiſci poſſet, per univerſum regnum autem nuncios miſiſſet, qui ubique populos monerent, ut praeſcripto die et hora regem ipſum proclamarent, et ad eum quaſi regem agnoſcendum in Hebronem frequentes confluerent; ipſe etiam Hebronem profectus eſſet, non ſolum cum ordinario coetu domeſticorum et amicorum, qui conſiliorum ejus participes erant, ſed etiam cum ducentis viris Hieroſolymitanis, cetera quidem integris et totius rei ignaris, qui alioqui Abſaloni contra Davidem non faviſſent, ſed mox videntes ſe per imprudentiam in conjuratione implicatos, in facinore progrederentur, quod noluiſſent inchoare (quod conſilium ex Ahitophelis, hominis vaferrimi, officina videtur prodiiſſe, ut non tantum illi dedu-

periet niſi locos communes de tutela Dei fiduciaque in eo collocanda; at idem ſi ex 2 Sam. XVII, 1—23. didicerit, eo ipſo tempore, quo rex cis Jordanem ſecurus dormiebat, graviſſimum ei imminuiſſe periculum, quo perfunctus paene jam evaſiſſe videretur, nec eum deinde habuiſſe, cur infinita millia non militum ſed civium timeret, pravo conſilio lente armanda, quibus in deſertis defuturus commeatus erat: nae ille jam ſe aliquid legere magnum et attentione dignum ſentiet."

deducerentur in fraudem, fed aliae etiam civitates, quae Hierofolymitarum exemplum facilius fequerentur); poftremo cum exercitu ad Hierofolyma accedit, ut vel vi vel deditione rex et civitas in fuam poteftatem deveniant, et rege interfecto, ipfe pacifice, ac fine ullo timore dominetur. Mirum autem in modum Ifraelitas labefactarat Abfalon, et a Davide abalienatos in fui amorem blanditiis ac fpe melioris gubernationis traduxerat. Horum omnium non infcius Davides, Abfalonis adventum non exfpectare, fed cum fuis falutem fuga petere, confultius duxit.

2. 3. Orditur exclamatione querula de hoftium ingenti copia atque maledicentia:

Quantus eft numerus, Iehova, hoftium meorum?
Quanta multitudo eorum, qui adverfus me confurgunt?
Multi dicunt de me:
Nulla ei a Deo falus eft exfpectanda!

מָה Aben-Efra recte במקום הזה לתימה *hoc loco admirantis* [feu potius cum admiratione conquerentis] *vocem effe* dicit, tum pergit; וישראל נחלקו בו לג׳ חלקים יש מהם צרים כבני בנימין ויש מהם קמים והם בנו ועמשא קרובים ויש אחרים אומרים כי נפל ולא יוסף קום *Ifraelitae in tres partes tunc contra Davidem divifi erant, alios enim, ut Benjaminitas,* hoftes (צָרִים) *habuit, alii, ut Abfalom et Amafa et qui ab ejus partibus erant, in eum rebellarunt* (קָמִים), *alii de eo dixerunt: cecidit, nec refurget* (Vs. 3.) Venema רַבִּים h. l. non tam *multos,* quam *magnos* et *excellentes* fignificare putat, feu *magnates,* ut Jerem. XLI, 1. Sed confueta vocis fignificatione retenta fenfus gravior videtur. *Multis* vero non tantum hoftes Davidis, verum et ii, qui primum de partibus ejus fletiffent, fed rebellione ingravefcente de ejus rebus defperaffent intelliquntur.

3. לְנַפְשִׁי Hebraeorum magiftri interpretantur: בעבור נפשי et עַל נַפְשִׁי *de anima mea,* praefixumque ל eadem hic fignificatione fumendum effe monent, qua Genef. XX, 13. אִמְרִי לִי אָחִי הוּא *Dic de me, frater meus eft.* Exod. XIV,

XIV, 3. *et cogitavit Pharao* לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל *de Ifraelitis*, quibus omnibus, et fimilibus, locis ל habet poteftatem, *quod adtinet ad*, *refpectu habito ad rem*, quae orta eft ex eo, quod primo fignificet, *ad* quem locum res *contendat*, id quod pluribus expofuit STORR in *Obfervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 284. נֶפֶשׁ autem h. l. pro *perfona* ponitur, loco pronominis reciproci, ut Efaj. XLVI, 2. נַפְשָׁם *ipfa* illa *idola in captivitatem abeunt*, et Levit. XI, 43. אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם *ne inquinate* (proprie perfonas veftras, i. e.) *vosmet*. Arabibus is ufus longe frequentiffimus, itemque Syris et linguae Rabbinicae. Cf. MICHAELIS *Supplemm.* p. 1659. Sunt, qui נֶפֶשׁ *vitam* interpretentur, quod tamen Michaelis ob fequens לוֹ, quod manifefte ad *Davidem* ipfum refpicit, vix putat licere. Sed eft נֶפֶשׁ quandoque *mafculinum*, veluti Ief. XXXII, 6., id quod Aben-Efra obfervat: והזכיר על נפשו לו כמו לְהָרִיק נֶפֶשׁ רָעֵב Singulari prorfus ratione Venema verba אֹמְרִים לְנַפְשִׁי interpretatur: *dicunt in animam meam*, quibus non fignificari putat, *de me*, licet hoc non exclufum nolit, fed „fingulari emphafi, *in faciem meam*, vel *mihi in faciem*, coram et fumma cum impudentia *mihi* et *de me*, dicunt: נֶפֶשׁ proprie dicit *flatum*, *fpiritum*, *halitum*, unde *praefentiae* notio fluxit, et in *animam* idem eft, ac *in faciem*, *coram*. Quod ex hiftoria Simei, Davidi coram maledicenti, egregie confirmatur, 2 Sam. XVI. Sic Genef. XLIX, 6. *in fecretum ipforum ne veniat anima mea*, ne fim praefens. Vid. et Pf. CV, 8.“ Haec Venema, quae quam fint quaefita, atque loquendi ufu parum firmata, quisque fentiet ipfe. Mihi quidem ea, quam primo loco propofui, interpretatio, omnium aptiffima et facillima videtur. Senfus itaque eft: tanta quidem omnino multitudo eft hoftium meorum, ut multi tam ex ipfis hoftibus, quam ex fpectatoribus aliis fic de me cenfeant animis fuis, et infultantes mihi in has voces erumpant. Verborum: אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים fenfus non videtur effe hic, „in Deo ipfius fpem non effe repofitam,

fed

ſed viribus et violentiis ipſum unice fidere, adeoque nunc tandem merito a Deo proſtitui, ut meritas luat poenas," quae eſt Venemae interpretatio; vero potius: *nulla eſt ei ſalus penes Deum*, actum eſt de eo; Deus non curat eum amplius, non adeſt periclitanti; quod iis, quae mox ſequuntur, magis convenit. In voce יְשׁוּעָתָה *He paragogicum* additum quidam putant ad augendam ſignificationis vim. Ita Kimchius: רוצה לומר ישועה וישועה כי כל כפל תוספת לכפל עניין וכן עזרתה רב עזרה וכן חבאתה נפלאתה והחבאתה *quaſi repeteres nomen* יְשׁוּעָה*, omnis enim geminatio auget ſignificationem*, ita עֶזְרָתָה Pſ. LXIII, 8. *ſignificat multum adjutorium, eademque eſt ratio horum, quae appono*, תְּבוֹאתָה Deuter. XXXIII, 16. abundanter et certo veniat, נִפְלְאַתָה 2 Sam. I, 26. longe admirabilis fuit, atque הֶחְבְּאַתָה Ioſ. VI, 17. abſcondidit diligentiſſime, fideliſſime. Vim *intenſivam* huic He tribuit etiam IO. BERNH. KOEHLER in *Repertor.* P. III. p. 12. et SCHROEDERUS in *Inſtitutt. ad fundamenta Ling. Hebr*, Reg. CLXV. a β. ד. qui verba, אֵין יְשׁוּעָתָה vertit, *non eſt ſalus ulla.* Sed Aben-Eſra: שנים סימנים לשון נקבה דרך צחות כמו אימתה בצרתה *He feminini elegantiae* (euphoniae), *gratia duplicatum eſt, ut* in אֵימָתָה Exod. XV, 16. *terribilitas*, et בַּצָּרָתָה *in anguſtia* Pſ. CXX, 1. STORRIUS etiam in *Obſervatt.* p. 103. „Vereor, inquit, ut probari poſſit, ה paragogicum efficere *ſuperlativos*. Certe non video, cur Pſ. III, 3. יְשׁוּעָתָה *magnam* ſalutem etc. intelligere debeamus. Quidni potius (in nota ſubdit) He illud, ut in הַחַרְסָה Iud. XIV, 18. redundare, vel euphoniae gratia adjectum dicamus?" Cf. p. 74. et 438. ejusdem libri. GESENIUS in *dem ausführl. Lehrgeb.* p. 545. comparat illud ה paragogicum τῷ ܐ ſtatus emphatici Syrorum. De voce סֶלָה vide Prolegomena.

4—7. Sed profanae ſtultitiae et elationis voces ſunt iſtae, et blaſphemae, quae mihi praecidunt omnem ſpem opis tuae:

At

At Tu, Iehova, clypeus mihi es,
Tu dignitatis meae vindex, tu caput mihi extollis!
Te inclamat vox mea, Iehova!
Annuet mihi e ſancto ſuo monte.
Discubitum eo, dormio, evigilo,
Nam Iehova me ſuſtentat.
Neque metuam vel hominum myriades,
Qui circumcirca caſtris me obſideant.

Haec omnia Venema de ſuperioribus temporibus cenſet intelligenda eſſe, quibus multa eaque plane ſingularia favoris Dei expertus eſſet documenta, ut ſenſus ſit: alias Iovam in afflictionibus meis invocavi, et exaudivit me; itaque et jam de divino ſecurus praeſidio, quieta mente conſiſtam, et ſomno me tradam, habens perſuaſum, quod Deus me nunc quoque defèndet. Verum praeterita beneficia Verſu penultimo tanguntur, ut nova impetrentur, unde probabile mihi non ſit, ea quoque in hisce, quae praecedunt, memorari.

4. וְאַתָּה יְהוָה מָגֵן בַּעֲדִי „*At Tu, Iova, clypeus es circa me,* plus eſt, quam ſi dixiſſet *clypeus meus,* nam clypeorum alii partem corporis tegunt, alii totum corpus muniunt: *tu autem mihi es,* inquit, *vice clypei, qui me undiquaque tegit ac munit.* Alioqui vox uſurpatur in ſignificatione praeſidii et protectionis. Pſ. XVIII, 3. *Clypeus meus et cornu ſalutis meae,* et XXXIII, 2. *Auxilium meum et clypeus meus ipſe eſt,* rurſum Pſ. CXIX, 114. *Latibulum meum et clypeus meus tu es.* Item Geneſ. XV, 1. *Ne timeas, Abraham, ego clypeus tuus ſum,* ubi vetus editio Latina, *protector tuus.*" Haec DRUSIUS in *Commentat. in priores XIX. Pſalmos,* ad h. l. In כְּבוֹדִי eſt *metonymia effectus,* effectu poſito pro perſona efficiente, ſeu pro auctore, quemadmodum Pſ. XXVII, 1. *Iova lux mea, et ſalus mea* i. e. auctor et cauſa lucis, ſalutis. Cf. GLASSII *Philol. S.* p. 839. ed. Dath. et STORRII *Obſervatt.* p. 15. Senſus: a te ſpero gloriam, i. e. victoriam de hoſtibus, et meae dignitatis vindicationem.

Alii

Alii haec referunt ad *partam praefentemque* dignitatem regiam, ut fit, tu me *honoribus ornafti*. Ita DRUSIUS quoque l. c.: „qui me evexifti ad gloriam, vult dicere, ad dignitatem regiam; nam *gloria* nuncupatur *majeftas regum*, vel ipfum regnum. Unde veftis *gloriae* pro regia, Efth. XIV, 2. καὶ ἀφελομένη τὰ ἱμάτια τῆς δόξης αὐτῆς· Latina Vetus: *cum depofuiffet veftes regias*. Licet etiam exponere, *gloria mea*, i. e. Deus meus, ut Pf. CVI, 20. *Mutaverunt* כְּבוֹדָם *gloriam fuam in fimilitudinem bovis.*“ Interpretationem plane diverfam proponit Kimchi: והכבוד הוא הנפש כמו ויגל כבודי למען יזמרך כבוד ומגן כבוד שזכר עומד במקום שנים מגן בעדי ומגן כבודי, *nomen* כָּבוֹד *hic idem valet, quod* נֶפֶשׁ, anima, ut Pf. XVI, 9. וַיָּגֶל כְּבוֹדִי exultavit anima mea, et Pf. XXX, 13. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד ut pfallat tibi anima. *Nomen* מָגֵן *autem eft etiam ante* בַּעֲדִי *repetendum, clypeus circa me, et clypeus animae meae.* Subdit tamen: או פירוש כבודי הפך הקלון שהיה לו בברחו *poteft etiam* gloria mea *oppofita effe ignominiae, quam eft paffus, cum fugeret.* Verba hujus commatis ultima: מֵרִים רֹאשִׁי refert Drufius l. c. quemadmodum ea, quae praeceflerunt, ad dignitatem regiam: „*extollens caput meum* ex humilitate atque dejectione; hoc dicit, quia ex infimo loco ad altiffimum regiae dignitatis gradum fuerat a Deo evectus: nam *extollere caput* dicitur, qui aliquem ad honores perducit. Sirach. XI, 1. *Sapientia humilis extollit caput ejus.* Rurfum Sirach. XX, 11. *Eft, qui ex humilitate caput extollit.* Nec aliter fumes Pf. XXVII, 6. *Nunc extollit caput meum contra hoftes meos*, et CX, 7. *ideo extollit caput.* Et 2 Reg. XXV. 27. *Extulit caput Joachim regis Iudae de carcere.* Hujus loci eft et illud Genef. XL, 13. *Intra tres dies extollet Pharao caput tuum* [cf. Not. noftr. ad h. l.]“ Aliter Kimchi: ומרים ראשי שלא אבוש ולא יפלו פני לפני אויבי אלא אלך בקוממיות ובהרמת הראש, *et exaltans caput meum, ne rubore perfundar, neve concidat facies mea coram inimicis meis, fed erecto et elevato capite incedam*, laetus et hi-

 laris.

laris. Cf. DRUSII *Proverb.* Claſſ. II. Lib. III. Prov. 150. Ego utrumque h. l. conjungendum puto, ut Eeromus Rudinger fecit, cujus haec ſunt verba: „Significat *caput tollere*, ſive *extollere*, figura hebraea utrumque, id eſt, et honoribus et dignitate ornare, et laetitiam atque ſecuritatem conciliare, liberando e periculis, malis, et aegritudine, atque ita erigere jacentem, ſicut contra perturbati et triſtes atque lugentes incedunt capite dejecto ſeu demiſſo, ut Pſ. XXXV, 14. *incedebam incurvus ſicut qui matrem luget*, id enim eſt capite demiſſo. Sic eſt Geneſ. XL, 13. *et extulit caput principis pincernarum* id eſt, *et reſtituit ei dignitatem.* Cf. Pſ. XXVII, 6. Quale videtur et Maronianum hoc [Georg. III, 8. 9.]

— — Tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.

Erit igitur: et erectus incedere, liberatus omni dolore et metu et ornatus honoribus."

5. קוֹלִי hic poſitum eſt pro בְּקוֹלִי, ut Nah. II, 8: מְנַהֲגוֹת כְּקוֹל יוֹנִים *gementes voce columbarum*, et Iob. XXXVII, 4. אַחֲרָיו יִשְׁאַג־קוֹל *poſteam rugiet voce.* Abendana: חסר בית השירות כמו כי ששת ימים ורבים כמוהו והטעם בקולי אל ה' אקרא *Deeſt Beth praefixum, ut Exod. XX, 11.* כִּי [בְ] שֵׁשֶׁת יָמִים *nam ſex diebus perfecit Deus coelum et terram, et ſaepe alias, quaſi poſitum eſſet:* בְּקוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶקְרָא. Futurum אֶקְרָא autem hic aoriſtice ſumendum eſt (cf. not. ſupra ad vs. 4 — 7.), quemadmodum quod proxime ſequitur וַיַּעֲנֵנִי *reſpondet*, ſive *reſpondere ſolet mihi*, precibus meis, auxilium tuum mihi non denegas. מֵהַר קָדְשׁוֹ, *e monte Sanctitatis ejus*, i. e. ex Sione monte, ubi tunc foederis arca, Iovae ſedes fuit, ut recte Aben-Eſra obſervat.

6. Ita me audis benigne, ita nihil mihi negare ſoles, ut te fretus, prorſus acquieſcam, et nihil trepidem in ullo periculo, atque ne in praeſenti quidem, quantumvis magno; ut, quando cubitum eo, dormiam ſecurus, ſine metu ullius periculi, et quando de ſomno expergiſcor,

nulla

nulla res conturbet animum meum. Recte KOEHLERUS in *Repertor.* Pf. III. p. 12. monet, verba אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה ab Alexandrinis et Hieronymo non fatis accurate reddita effe, *ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα, dormivi et foporatus fum,* neque a Michaele, *ich lag und fchlief, decubui et dormivi,* quum שָׁכַב fit *cubitum ire.* Aben-Efra quod hic generatim, et proverbiali quafi locutione, dictum videtur, hiftoriae applicat, nefcio, an recte; ita enim haec verba enarrat: לבטח אשכבה ואישן בלילה שהיתה למחרת המלחמה *fecurus cubitum ibo et dormiam noctu, quae diem praecedit, quo proelium eft committendum.* Ad הֱקִיצוֹתִי vero bene Kimchi: ואינני נבהל כאדם הישן מתוך הצרה שהוא נבהל בהקיצו, *non perturbatus, ut folet effe is, qui prae anguftia fomno correptus eft, qui dum expergiscitur, animo eft perturbato.*

7. Quantumvis multae myriades hoftium me jam invadant, et circumcirca caftris pofitis me obfideant, in hac tamen fiducia opis protectionisque tuae, non perturbabor, neque trepidabo animo meo. Ad verba: לֹא אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם Kimchius: כי כל ישראל היו עם אבשלום לבד מאשר היו עם דוד בירושלם שיצאו עמו ואותם שנתאספו אליו אחר כן. *Omnes enim Ifraelitae Abfalomi partes fequebantur, exceptis iis, qui Hierofolymis cum Davide remanferant, qui eum poftea in fuga comitabantur, et praeter alios, qui poftea ad eum convenerunt.* „*A myriadibus populi,* fenfus eft, ab innumeris populis; numerus finitus pro infinito. Eufebius Προπαράσκ. Lib. 7. εἰώθαμεν ὀνομάζειν καθ' ὑπερβολῆς ἔμφασιν τὰ πολλὰ καὶ ἄπειρα, μύρια. Latini dicunt: *mille et fexcenta:* Virgil. *Mille trahens alios adverfo fole colores.* Terent. *Sexcentas perinde potius fcribito jam mihi dicas.* Ad quem locum Donatus: *Perfpicere hinc liquet,* inquit, *confuetudinem utriusque fermonis. Nam Apollodorus μυρίας dixit pro multis. Et ut apud Graecos μύρια, ita apud nos fexcenta dicere pro multis, ufitatum eft. Cicero: fexcenta poffum decreta proferre.*"
DRUSIUS. Vocem עָם Venema *copias militares* fignificare monet, ut Num. XX, 20. Iud. IX, 43. 2 Reg. XIII, 7.

Quum pro Hebraeo מַרְבּוֹת Chaldaeus paraphrastes ponat מִמַּצּוּתָא, רְעַם, *a contentione populi*, Koehlerus l. c. eum in suo Codice מְרִיבוֹת עַם, a רוּב, *litigare*, invenisse putat. Vere etiam idem Vir Doctissimus conjicit, quod in Chaldaeae paraphraseos exemplis typis exscriptis invenitur, לָא הִרְחַל scribae lapsum esse pro לָא אִרְחַל, quomodo in BUXTORFII *Lex. Chald.* p. 524. invenitur. אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי *qui circumcirca ponunt contra me*, מִלְחַמְתָּם, *apparatum suum bellicum*, sive castra, quod Kimchius subintelligere jubet, qui ejusdem loquendi usus exemplum adfert Jesaj. XXII, 7. הַפָּרָשִׁים שֹׁת שָׁתוּ הַשָּׁעְרָה *equites obsesserunt portam.* Eodem modo usurpatur verbum שׂוּם, cum שׁוּת synonymum, 1 Reg. XX, 12. שִׂימוּ וַיָּשִׂימוּ עַל־הָעִיר *ponite et posuerunt contra urbem*, castra. „Usurpant enim absolute *ponere* pro eo, quod est castra *ponere.* Virgilius *tendere* dixit in illo: *Ferus hic tendebat Achilles*, i. e. tendebat castra.“ DRUSIUS. PAULUS in *Clave* tam Psalmorum, quam Jesaiae (ad XXII, 7.) שׁית reciproce vertit: *ponere se*, i. e. considere, castra ponere, plane contra linguae usum. VOGEL ad *Vatabli Grotiique Annotationes in Psalmos*, a se editas ad h. l. hanc adspersit notulam: „סָבִיב et in hoc et in multis aliis locis *nomen* potius quam *particula* esse videtur, *castra.*“ Quod plane est confictum, atque aperte refutatur loco Num. XI, 31., ubi si סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה vertas *castra castri*, nullum sensum invenies.

8. 9. Nunc superiorum temporum memoria erectus, ad Iovam preces pro liberatione fundit:

Surge, Iova, serva me, mi Deus!
Tu enim omnium hostium meorum maxillam contudisti;
Tu impiorum dentes confregisti.
Penes Iovam salus!
Salutem tuo populo praesta!

קוּמָה *Exsurge*, instar strenui militis arma accipe, vires collige, ac si Iova hactenus fuisset otiosus spectator miseriae Davidis. הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי *Salvum me fac* in hoc periculo,

riculo, *mi Deus,* eripe ex anguſtiis, et priſtinam felicitatem redde. Ad verba כִּי־הִכִּיתָ וגו׳ bene Kimchius: פעמים רבות הושעתני והכית אויבי כן תעשה עתה *Iam multoties me ſervaſti, et hoſtes meos percuſſiſti, ita et nunc facturus es.* Ad Saulem potiſſimum ejusque progeniem, tum etiam ad reliquos hoſtes feliciter olim debellatos reſpicere videtur. Addit tamen: או פירוש על זאת המלחמה והוא כמו שפירשנו ויעננו מהר קדשו. *Vel refertur ad praeſens bellum, tum in Praeſenti haec ſunt accipienda, ut ſupra Vs.* 5. (ubi cf. not.) Ita Aben-Eſra וטעם ושני רשעים לנגד רבים אומרים לנפשי. *Quod dicit: impiorum dentes confringis, oppoſitum eſt iis, qui nullam ſalutem ipſi a Iova expectandam eſſe dicerent.* Metaphoram in his verbis ZORNIUS in *Biblioth. antiquar. exeget.* P. I. p. 902. deſumtam putat a pugilum certaminibus, quibus in feriendo et oppugnando adverſario praecipue facies peti ſolebat, quod apud Graecos ὑποπιάζειν appellatum eſt. Sed quum apud Hebraeos hujusmodi certamina in uſu fuiſſe, nullo exemplo conſtet, praeſtat cum Venema et aliis figuram a feris beſtiis petitam putare, quae morſu nocent et dilaniant, quarum dentibus excuſſis, nulla ab iis metuenda eſt noxa. Kimchius מכת בזיון, *ignominioſam percuſſionem*, intelligit, quod etiam GEIERO viſum eſt, qui ad loca Mich. V, 1 [al. IV, 14.] et Ioan. XIX, 3. provocavit. Verborum כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי rationem grammaticam non uno modo interpretes exponunt. Aben-Eſra: דע כי שם הפועל הוא בכל פעל עבר או עתיד ואעפ״ שאיננו פעמים כתוב כמו וברך ולא אשיבנה והטעם וברך ברכה וככה וברוב יועצים עצה תקום וככה כי הכית את כל איבי מכת לחי *Obſervandum eſt, verba praeterita aut futura Nominativum, ad quem ſe referunt, in ipſa ſua ſignificatione implicite continere et includere, etiamſi non ſemper expreſſus ſit. Veluti Num. XXIII,* 20. *in verbis* וּבֵרֵךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה et benedixit nec faciam eam irritam, *poſt* וּבֵרֵךְ *ſubaudiendum eſt nomen* בְּרָכָה, *quod in eo latet, ad quod etiam reſpicit ſuffixum. Ita etiam Proverb.*

verb. XV, 22. *in his verbis:* וּבְרֹב יוֹעֲצִים תָּקוּם in multitudine confiliariorum firmum ftat, *five,* firmatur, *fubaudiendum eft* עֵצָה *confilium. Eadem hujus loci ratio eft, qui plene ita fonaret:* כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל אֹיְבַי מַכַּת לֶחִי; *tu enim omnes hoftes meos percuffifti percuffione maxillae.* Sed ftatim aliam interpretationem fubjicit: או חסר אות בית כמו הנמצא בית יי' כי ששת ימים עשה והנוה הא בלחי *Poteft etiam Praefixum* ב *omiffum effe, ut* 2 *Reg. XVIII,* 15. הַנִּמְצָא בֵּית־יְהוָה inventum eft in templo Iovae, *atque* Exod. XX, 11. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה fex diebus perfecit *coelum et terram. Pofitum ita erit pro* בְּלֶחִי. Quod fequuntur Kimchius et Ben Melech. GLASSIUS in *Philolog. S.* p. 480. ed. Dath. עַל fubaudiendum cenfet, quae particula expreffe adjecta eft 2 Paral. XVIII, 23. וַיַּךְ מִיכָיְהוּ עַל הַלֶּחִי *colaphum Michae inflixit,* itemque Mich. IV, 14. [al. V, 1.]. Sed STORR in *Obfervatt.* p. 270. vertit: percutis omnes inmicos meos *quod ad maxillam,* eadem dictionis forma, qua fupra Pf. II, 12., ubi not. vide. Senfus femper idem manet. Ceterum pro לֶחִי Alexandrinus interpres pofuit *ματαίως,* quem fequitur Vulgatus, *fine cauffa,* et Arabs بباطل, idem. Hinc LUDOV. CAPPELLUS in *Crit. S. L.* IV. C. V. p. 605. edit. Vogel-Scharfenberg. illum in fuo codice לְחִן inveniffe idque pro חִנָּם, *gratis* accepiffe cenfet. Ad quam conjecturam recte SCHARFENBERG in Nota fubjecta: „Etfi verba Eufebii apud *Montefalcon.* (Hexapl. Origen.) *οἱ δὲ* O. *ματαίως ἐξέδωκαν, ἢ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἑτέρως ἐσχηκότα, καθά φασί τινες τῶν Ἑβραίων, ἢ τῆς λέξεως τὸ εὐτελὲς ἀποφεύγοντες,* favere videntur opinioni eorum, qui interpretes Alexandrinos pro לֶחִי aliud quid legiffe exiftimant; tamen conjectura Cappelli vel propterea fe mihi non probat, quod לְחִן nunquam hoc fenfu accipitur, neque ab interpretibus iftis redditur *ματαίως.* Quare ampliandum effe cenfes.“ Venema: „Legiffe videntur לחנ' cum lineola transverfa, quae ם defignare folebat, fupra ultimam literam, quam excidiffe cen-

cenſuerunt, unde לחן pro לחנם, *fruſtra*, acceperunt." KENNICOTT in *Diſſ.* II. *on the printed Hebrew Text* p. 377. Alexandrinos לְחִנָּם legiſſe putat, cui aſſentitur KOEHLER in *Obſervatt. Criticc.* in *Repertor.* P. III. p. 13., qui praeterea conjicit, in textu Hebraeo olim extitiſſe לְחִיָּהֶם, Syri et Chaldaei auctoritate motus, qui Suffixum expreſſerunt.

9. לַיהוָה הַיְשׁוּעָה Iovae eſt ſalus, ad eum referenda eſt, is ſalutis auctor eſt. *Lamed* enim ſaepe referre ſolet *actionem*, vel opus ad ſuum *auctorem*, vid. STORRII *Obſervatt.* p. 291. עַל־עַמְּךָ *ſuper populum tuum*, i. e. Iſraeliticum. Sed Aben-Eſra intelligit הם הנלחמים בעבור דוד כי הם־עם יי׳ ולא ככה העוזרים לבן לקשור על אביו *eos, qui pro Davide pugnarent, hi enim vere Dei populus erant, non autem qui filii rebellionem adjuvarent.*

PSAL-

PSALMVS QUARTUS.

ARGUMENTUM.

Invocat Deum, ſalutis ſuae vindicem et defenſorem, ut auxilium ſibi ferat (Vs. 2.). Tum hoſtes hortatur, ut deponant odia, et libenti animo ſe ſubjiciant ejus imperio, quem Deus ipſe cariſſimum haberet, atque ampliſſimo regis honore et nomine afficeret (2-7.) Denique animum et ſermonem iterum ad Deum elevat, ejus favorem implorat, atque ſpem ſuam et fiduciam in eo teſtatur (8. 9.).

Carmen hoc quo tempore editum ſit, variae ſunt variorum ſententiae. Hebraei interpretes unanimi fere conſenſu ſicut ſuperiorem, ita hunc etiam Pſalmum indubitato habent pro eo, qui ſit factus in periculis, quae ab Abſalone impendebant, atque ita priori σύγχρονον eſſe [1]). Ejusdem pleri-

1) Veluti MOSES, Sacerdos, ab Aben-Eſra ad Vs. 2. laudatus: אמר רבי משה הכהן ז״ל כי זה המזמור ככתוב הנכון שנאמר המזמור למעלה Similiter KIMCHI: הזה גם כן בברחו מפני אבשלום *Certum eſſe videtur, hunc quoque Pſalmum a Davide compoſitum fuiſſe, cum Abſalomum fugeret.* IARCHI ſolus in Saulis per-

plerique ex nostris sunt sententiae [2]). Quae conjectura, si retinetur, nimirum dirigetur oratio contra principes et duces, copiarumque ductores primarios, qui se cum Absalone conjunxerant, et ei militabant; quos gravissima compellatione, et tamen temperata mirabiliter pietatis humanitate, a facinoris societate abducere conatur [3]).

Flaminius [4]) initio regni a Davide scriptum suspicatur, sed non explicat, de utrius regni initio intelligi velit, Iudaei an Israelici. At initiis Israëlici, Rudingerus respondet, minus convenit; ad ea autem tempora, quibus Hebronae Iudae regnum capessere coepit, nequaquam est inconsentaneus. Est enim in historia de bellis

persecutiones et calumnias hunc Psalmum directum existimat. Sed bene Eshom. Rudingerus in hujus Psalmi προθεωρία, p. 62. *Sunt, qui ad Saulica tempora referre Psalmum audent, cum Saule vivo paene numquam se Regem appellare soleat, abest, ut de dignitate illa Regia sua tam gloriose profiteri, et inter exilia quidem sua, poterit.*

2) Inter eos Rudingerus quoque, l. c. *Simplicissimum esse puto, maximeque consentaneum ut ad Absalonicae seditionis tempus referatur Psalmus. — Facio σύγχρονον Psalmo LXII. qui sententias hujus retexit; sed et cum Absalonicis ceteris, quorum multi sunt. Postquam autem tali commonefactione leniore nihil profecit ad hostes suos, postea diras usurpat; Psalmi LXII. et aliorum, contra eosdem.*

3) Eadem fere Pauli est sententia in *Clavi* p. 10. Vt antecedentem, ita et hunc elegum martium putat in castris Davidicis, hostilia castra versus decantatum.

4) *In Librum Psalmorum brevis Explanatio,* p. 13. ed. Wald.

lis civilibus inter domum Saulis et Davidem, in regno Hebronico. Queretur autem hoc modo de filiis Saulis, vel expoſtulabit potius cum ipſis, et iis inprimis, qui faciebant cum eis, et bello praeerant, Abnero, et factione hujus.

Ad Sebae rebellionem, poſt Abſalonem occiſum, Pſalmum refert LIGHTFOOT [5]), qui eum cum 2 Samuel. XX legere jubet. Exprobrat, inquit, populo, quod regnum ſuum ſpreviſſet, et attendiſſet ad regnum, quod nihil eſſet niſi vanitas, ut Abſalomi prius, et nunc Sebae Verſ. 3. Monet Iſraelem et Iudam, ne abrepti ira peccent, 2 Sam. XIX, 43. רגזו ואל תחטאו, *Iraſcimini et ne peccetis*, Verſ. 5. Profitetur Vs. 8. ex quo frumentum, vinum, et reliquus commeatus multiplicata ſibi erant a Barzillaio, Sobi et Nahazo, 2 Sam. XVII, 27., animum ſuum cepiſſe certam fiduciam de reſtitutione, ideoque ſecurum quieſcere velle, et pendere ab iſthac benignitate, et providentia, quae ipſum ex aliis turbis liberarat, et fauſtae haec auſpicia produxerat.

Sed VENEMAE in hoc carmine nullum plane occurrit indicium, ex quo pateat, eos, quibuscum poeta hic agit, hoſtes ipſius fuiſſe, cum nec eo nomine inſigniantur, nec hoſtilis in ipſum impetus iis adſcribatur; reprehendi tantum

5) In *Chronol. Temp. V. T.*, quae extat in *Opp.* T. I. p. 67.

tum in iis nimium vanitatis et mendacium rerum ſtudium et contumelioſas forte cogitationes et facta eorum in Davidem (Vs. 3.), quod ſociis Davidis, contra eum propter graviſſima mala, quibus premerentur, murmurantibus, conveniat, ſed nullum praebeat inimicorum characterem. Nec ullum ſe offerre ſignum *regiae dignitatis* ab iis impugnatae, Verſu quarto Davidem magis tanquam interioris admiſſionis apud Deum miniſtrum repraeſentari, quam *regem*. Reſpicere carmen ad ſtatum, in quem Davides cum ſociis delapſus eſſet, admodum luctuoſum, qui aptus fuerit, affectus concitare, et ſocios contra Davidem incitare, iisque ſiniſtras de Dei favore erga ipſum inſpirare ſuſpiciones. Congruere itaque optime illi tempori, quo Davides cum ſuis, a Philiſthaeis, cum Saulo decretoria pugna certaturis dimiſſus, *Ziclagum* invenerit flammis abſumtum, et omnium familias ac bona ab Amalekitis ſpoliata et abducta. Quo caſu omnes mox in lachrymas eruperunt; ſed ſocii, dolore in iram et indignationem verſo, Davidem cum dictis, tum factis petere coeperunt, et de ipſo e medio tollendo, conſilia agitare, Davides contra, ſingulari Iovae fiducia roboratus, et oraculo divinitus dato de damno reſarciendo, ſociorum furorem repreſſit [6]). Eo ipſo tem-

6) Hiſtoria narratur 1 Sam. XXX. Vs. 1. ſeqq. Praeſertim Verſus 6. 7. 8. huc pertinent.

temporis articulo Venema putat Davidem hanc orationem increpatoriam et adhortatoriam ad ſuos convertiſſe ſocios et milites, contra ipſum murmurantes, qua eos ad ſilentium redigere, et de favore Dei erga ſe certiores facere, adeoque ad fiduciam in Deo adhortari conetur [7]).

---

2. Imploratione auxilii divini orditur:

Annue mihi, inclamanti, tu innocentiae meae vindex!
Tu, qui ex anguſtiis educis me in loca patentia,
Adſis mihi propitius, et exaudi preces meas!

בְּקָרְאִי *in clamando me*, dum clamo, cum implorem opem tuam. עֲנֵנִי *reſponde mihi*, exaudi me. Sed pro eo Alexandrinus interpres *εἰσήκουσέ μου*, et Vulgatus *exaudivit me*, poſuit, quem ſequitur Arabs et Aethiops. Enunciavit itaque עָנָנִי, nec incommodo plane ſenſu, q. d. Deus, qui me invocantem ſemper exaudiſti, miſerere et nunc mei. Sed verſionis Alexandrinae exemplar Aldinum *εἰσήκουσάς* habet, quocum conſentit Syrus, ܥܢܝܬܢܝ ponens, et ipſe Hieronymus, *exaudiſti me*, quaſi hi in libris Hebraicis עֲנִיתָנִי invenerint, quod praeplacet KOEHLERO in *Nott.*

7) In eandem ſententiam inclinat E. I. GREVE in *Tractatu de Numeris Hebraeorum poeticis*, (quem addidit libro, hac epigraphe inſignito: *Ultima Capita Iobi ad Graecam verſionem recenſita notisque inſtructa P. I. II.* Deventr. 1788. 1791.), ubi P. II. p. 292 — 294. et noſtrum Pſalmum ad metri leges deſcripſit, textum recenſuit notulis criticis adſperſis, et verſionem addidit, ad cujus finem in Nota haec monuit: *Compoſitus a Davide hymnus occaſione ſeditionis et tumultus caſtrenſis, forte quando poſt incendium Ziclagae cum agmine ſuo eo remearat*, 1 Sam. XXX.

Nott. Criticc. in hunc Pfalm. in *Repertor.* P. III. p. 15., ideo maxime, quod proxime הִרְחַבְתָּ, fecunda perfona fequitur. Verum, ut taceam hujusmodi perfonarum mutationem fatis frequentem effe in Hebraeorum poematibus, Maforethicae lectionis veritatem non modo quod mox fubjicitur, huic refpondens, חָנֵּנִי, item Imperativus, fed etiam reliquorum veterum interpretum confenfus arguit. Namque Chaldaeus קַבֵּל מִנִּי, et Aquila reliquique, ἐπάκουσον exhibent. אֱלֹהֵי צִדְקִי optime Syrus videtur reddidiffe: ܐܠܗܝ ܘܦܪܘܩܐ ܕܙܕܝܩܘܬܝ *Deus mi, et fervator juftitiae meae,* quocum confentit Kimchii explicatio: שאתה יודע לי עמי הצדק ועם אשר כנגדי העול והחמס ואתה אלהים שופט עלינו כי כל אלהים עניינו כמו שפירשנו כי יש אלהים שופטים בארץ וכן נקראו בני אדם השופטים עד האלהים יבא דבר שניהם והגישו אדוניו אל האלהים *Tu enim optime nofti, juftam effe cauffam meam, iniquam vero et injuftam cauffam eorum, qui fefe mihi opponunt, tu autem inter nos judex es. Vox* אלהים *enim femper* Deum judicem *fignificat, ficut explicamus infra* Pf. LVIII, 12. יֵשׁ־אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ *utique eft* Deus judex *in terra. Hinc de hominibus quoque* אֱלֹהִים judicis *notione ufurpatur, veluti Exod.* XXII, 8. עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם *ad* judices *perveniet caufa utriusque*, et XXI, 6. וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים *et adducat eum ejus dominus ad* judices. Eundem fenfum expreffit Dathius, *Deus, qui juftae meae cauffae faves.* GATACKER in *Differtat, de Novi Inftrumenti Stylo* Cap. XV. p. 94. *Opp. Critt.* poftquam obferváffet, Hebraeos adjectivorum loco fubftantiva ufurpare, fubftantivis in regimine adjuncta, ut itaque אִישׁ דָּמִים fit *fanguinolentus,* אִישׁ חַיִל *robuftus,* אֵל אֱמֶת *Deus verax,* אֵל דֵּעוֹת *Deus fciens;* fubdit, in hujusmodi formulis provocabulum nomini pofteriori adjunctum, ad fubftantivum prius plerumque effe referendum, ut itaque noftrum אֱלֹהֵי צִדְקִי fit vertendum, *Deus juftitiae mi,* i. e. mi jufte Deus, vel Deus mi juftiffime, quemadmodum Pfalm. LIX, 10. 17. אֱלֹהֵי חַסְדִּי *Deus benigniffimus meus,* et LXV, 6.

אֱלֹהֵי

אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ *Dus noſter ſalutifer.* Mihi tamen hoc loco ex vulgari interpretandi ratione commodior ſenſus naſci videtur. Eſt enim ſaepe ea ſtatus conſtructi vis, ut *effectum exprimat*, quemadmodum Geneſ. II, 9. עֵץ הַחַיִּים *lignum vitae* eſt, quod vitam conſervat, et Eſaj. IX, 6. שַׂר שָׁלוֹם, *princeps pacis,* qui pacem efficit; ita hic quoque אֱלֹהֵי צִדְקִי erit *Deus, qui tueris juſtam cauſſam meam.* Cf. GLASSII *Philol. S.* p. 75. ed. Dath. בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי *In anguſtia latum feciſti mihi* locum, ſive greſſum, e loco arcto et anguſto in locum ſpatioſum me eduxiſti. Metaphora ab iis ducta, qui redacti ſunt in locum anguſtum ab hoſtibus, ita ut elabi nequeant, q. d. qui me redactum in ſummas anguſtias aliquando liberaſti et exhilaraſti. Similiter apud Arabes ſolennis eſt ſalutandi formula: مرحبا بك *amplitudinem tecum*, quae et apud ABULFEDAM occurrit in *Annalibus* P. I. p. 378., ad quem locum REISKIUS haec: „Integra elocutio يعطي مرحبا بك الله وسهلا ſcil. *amplitudinem tecum et mollitiem ſoli det Deus!* Formula ſolemnis hoſpitem vel peregrinum ſalutandi. Arabes enim, ut dicunt: ضاقت به الارض *anguſta eſt ei terra*, h. e. tam anxius eſt, ut neſciat, quo ſe convertat, ita quoque dicunt: رحبت به الارض *ampla eſt ei terra*, vel proprie *cum eo*, ſen: ſecurus eſt et laetus, quocunque vult ire poteſt absque timore. Volunt itaque indicare: Tutus es, o hoſpes, apud nos et liber! Altera autem formula, qua *molle et aequabile ſolum* precantur, indicant, ſe ipſi omne genus gaudii optare. Nam tale ſolum vitae impeditae et hilaris ſymbolum habetur." Haec Reiskius. In MEIDANII apographo Crugeriano, quod in Bibliotheca Academiae Lipſienſis aſſervatur, extat p. 350. haec Arabum formula proverbialis: ضاقت عليه الارض برحبها *anguſta ei terra cum amplitudine ſua*, ſ. quantumvis ampla, quam locutionem Meidanius uſurpari dicit de eo, qui in nego-

tiis

tiis fuis anxius confufusque haereat: يضرب لمن يتلدّد في امره. Hinc in *Corano*, Sur. IX. Vs. 25. ed. Hinkelm. *In proelio Honeinenfi arridebat vobis multitudo veftra, nihil tamen quidquam vobis proderat,* وضاقت عليكم الارض بما رحبت *fed anguftata vobis eft terra, licet fpatiofa effet, et terga vertiftis.* Similiter in *Vita Timuri* P.I. p. 54. ed. Manger. *Tota nocte iter fecerunt, fed quum fole orto hoftes nondum effent affecuti,* فضاقت عليهم الارض بما رحبت وتنكد لهم العيش *anguftata eis erat terra, licet fpatiofa, et angufta ipfis fuit vita,* i. e. in fummam conjecti fuerunt anxietatem. Abdalla, Hedfiafi fil., Poeta, a Reiskio in *Annotatt. Hiftoricc. ad Abulfed.* P. I. p. 32. adductus:

ان ضاقت البلاد عليّ وهي عريضة
بعدت مسالكها وسد المطلع

Terra, utcunque ampla, mihi nimis angufta eft,
Longe mihi viae evadendi, et obftructus eft locus eluctandi.

Apte vero noftro loco eadem metaphora צַר, *anguftia*, et הִרְחִיב *amplum locum concedere* opponuntur. Ceterum KIMCHIUS ad הִרְחַבְתָּ לִּי monet: כמו תרחיב לי כמו שפירשנו שבנבואתה יאמר עבר במקום עתיד שהדבר כאילו נעשה *pofitum effe pro* תַּרְחִיב לִי, dilatabis mihi, *ut explicavimus* (fupra ad Pfalmi praeced. Vs. 4.), *quoniam in prophetia praeteritum pro futuro ufurpatur, quod res ita fe habet, ac fi jam peracta effet.* Mihi tamen hoc loco magis Praeteritum congruere videtur. Eft enim ejus, quod jam multoties expertus effet, auxilii divini memoria, quae Davidi fpem injicit, neque nunc ipfius preces irritas futuras effe.

3. Increpat protervitatem eorum, qui adverfus ipfum militarent, et regiam fuam dignitatem injuriis afficerent:

Quous-

Quousque, Viri! sceleratis modis foedabitis dignitatem meam?
Quousque inanes molitiones quaeretis,
Sectabimini, quae vos frustrabuntur?

בְּנֵי אִישׁ *Filii viri*, aliqui de *proceribus* et *ducibus conspirationis* dici putant. Sicut enim apud Latinos, ita Hebraeis etiam, *vir*, אִישׁ, non fexum tantum, fed preftantiam etiam fexus fignificat, ut itaque בְּנֵי אִישׁ quafi *fortium foboles* effet. Ita KIMCHIUS ad verba בְּנֵי אִישׁ: אמר כנגד גדולי ישראל שהיו עם אבשלום וכן גם בני אדם גם בני איש בני אדם ההמון בני איש הגדולים וכן הלא איש אתה ומי כמוך בישראל גדעון בן יואש איש ישראל *Hoc dictum est in Ifraeliticos proceres, qui Abfalomi partes fequerentur, qua* procerum *notione haec dictio etiam occurrit Pf. XLIX*, 3. גַּם־בְּנֵי אָדָם גַּם־בְּנֵי אִישׁ tam filii hominum, quam filii virorum, *ubi per* filios hominum *intelligit* vulgus, *per* filios virorum *autem* magnates. *Sic et aliis in locis, veluti* 1 *Sam. XXVI*, 15, הֲלוֹא־אִישׁ אַתָּה Nonne tu vir es, cui nemo Ifraelitarum comparetur? *Et Iudic.* VII. 14. *Gideon Ioafi filius* אִישׁ יִשְׂרָאֵל *vir*, nobilis, fortis *Ifraelita vocatur.* GREVIUS non multo diverfe vertit: *ingenuo loco nati*, fodales! Mihi tamen recte KOEHLERUS obfervare videtur, *procerum* notionem formulae illi tum demum tribuendum effe, ubi בְּנֵי אָדָם opponuntur, ut in Pf. LXII, 10. et eo quem Kimchius citavit. Neque ejusmodi honesta compellatio loquentis affectui convenire videtur. עַד־מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה *quousque gloria mea ignominiae* erit, f. habebitur vobis? quando finem facietis injuriarum, quibus afficitis me, et regiam dignitatem meam? Hebraea plenioribus verbis et magis proprie ita enunciat Aben-Efra: עד מתן שמתם כבודי לכלמה *quousque gloriam meam in ignominiam ponetis?* Chaldaeus in eundem fenfum: *quare* אִיקָרִי לְאִתְבַּנְעוּתָא *dignitas mea deprimatur?* Ad כְּבוֹדִי vero haec notat KIMCHIUS: כבודי נפשי כמו שאמר במזמור הקודם רבים אומרים לנפשי או פי׳, כבודי שאני מלך ואתם מכלימים נפשי ממלכותי

Gloria

Gloria mea *hic idem eſt ac* anima mea, *ut Pſalmo ſuperiori Vs. 3. Vel hoc modo explicandum eſt: ego ſum rex, vos autem ignominia me afficitis et e regno meo aufugere compellitis.* Quum pro עַד־מֶה Chaldaeus interpres מְטוּל מָה ponat; I. A. STARKIUS in libro, cui inſcripſit: *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeorum Carminum Libri V. p.* 253. illum a Maſorethico codice diverſe עַל־מֶה, *propter quod? quare?* legiſſe putat. Sed multo longius ab Hebraeo recedit Alexandrinus interpres: *ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἱνατί ἀγαπᾶτε ματαιότητα;* quaſi in ſuo codice pro כבודי inveniſſet ſine *Vav*, כבדי [כְּבֵדֵי] ut MICHAELIS conjicit in *Biblioth. Oriental.* P. X. p. 226., [deeſt quoque ו in octo Kennicotti codicibus], ſive easdem, quas Maſorethicus textus exhibet, literas כְּבוֹדִי enunciaſſet, quod HUBIGANTII et KOEHLERI opinio eſt; unius vero vocis, לִכְלִמָּה, loco duas legiſſet, לֵב *cor* et לָמָּה, *quare?* mutato *Caph* in *Beth* ob figurae affinitatem. GROTIUS, Alexandrinam verſionem interpretari conatus, *aggravare cor ſuum* dici cenſet de iis, qui pigri ſint et ignavi ad diſcendum, quae annotatio haud dubie Michaelem induxit, ut כִּבְדֵי לֵב quod in Alexandrinorum codice Hebraeo extitiſſe putat, *tardos corde* eſſe velit, i. e. homines imperitos et parum ſapientes, qui in fraudem facile deducuntur. Quod et Koehlero placuiſſe, miror. Namque כְּבַד לֵב ex linguae Hebraeae uſu eſt *durus corde,* obſtinato animo, pervicax, quo ſenſu Exod. VII, 13. de Pharaone dicitur, idem quod קְשֵׁה לֵב Ezech. III, 7. Voluerunt itaque Alexandrini h. l. voce *βαρυκάρδος* idem quod alias ſynonymo *σκληροκάρδιος*, ſenſumque putarunt eſſe hunc: quousque pervicaci animo vos mihi opponetis? Nec itaque GREVIUS illum prorſus aſſequutus eſt, dum, textum, ut ſolet, ad Alexandrinos refingens, vertit: *quamdiu dictis immorigeri eritis?* Aquila: *οἱ ἔνδοξοί μου,* quod Hieronymus ſequutus: *usque quo inclyti mei?* quousque apud me in pretio et honore eritis? quaſi כְּבוּדַי etuliſſet. לִכְלִמָּה vero Hieronymus falſo *ignominioſe* vertit,

tit, atque cum ſequentibus conjungit. Hi omnes vero non alias literas legerunt, ſed tantum eas, quae et nunc extant, aliter diviserunt; an melius? judicet quisque ipſe. Ante תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב repetendum eſt *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ* עַד־מֶה *quousque amabitis vanitatem, quaeretis mendacium?* KIMCHIUS: ודבר שלא יתקיים והוא מלכות אבשלום וזהו כזב דבר שאין לו קיימה כמו אשר לא יכזבו מימיו i. e. *rem eam, quae feliciter non ſuccedet, regnum Abſalomi intelligit, quod et* mendacium *appellat, i. e. tale, cui firma duratio non erit, quo ſenſu* verbum כָּזַב Ieſ. LVIII, 11. *occurrit,* אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו *cujus aquae non* mentientur, *i. e. non deficient,* ſed perennes erunt. Ita DRUSIUS quoque in Annotatt. uberioribus Abſalomi regnum *inane* et *mendacium* appellatum putat, quod per fraudem occupatum eſſet, et ſimul, ut innueret, non ſtabile futurum. ESROMUS RUDINGER: „*Mentiendi* verbum in Hebraeo aliqui ſimpliciter interpretantur, ut ſit mendaciis ſtudere, et ad obtrectationum mendacia referunt [ut Venema, qui praeterea verba priora vertit, *quousque efflabitis ſputum,* adhibitis Arabum ريق *ſputum,* et اهب, هبّ, هوب *flare, ſpirare ardenter,* ſed minime apte, nam אָהַב h. l. reſpondet ſequenti בַּקֵּשׁ, ut רִיק *inane* (cf. not. ad Pſ. II. 2.) τῷ כָּזָב]. Alii per *ἐπεξήγησιν* interpretantur mendacium de conatu inani, et ſignificat mendacium etiam fruſtrationem, cum alibi ſaepe, tum in Pſalmo VII. [15.] *Abortum faciet et fruſtrabitur eum eventus.* Eſt enim ad verbum ibi: *pariet mendacium* [שָׁקֶר], quomodo etiam interpretantur aliqui in Verſu 4. Pſalmi LXII.“ A qua ſententia nec multum diſcedit VATABLUS: „*Inane, vanitatem, mendacium* vocat rem fallacem, quae non ſolet ſuccedere pro animi ſententia; frivola conſilia et conatus, qui ſpem fallunt; q. d. quousque operam dabitis, me regno evertere? quod non conſequemini, Deo mihi conſulente.“

4. Nunc, cur eorum contra ipſum molimina nihil ſint effectura, exponit:

Sed

Sed agnofcite, Iovam elegiffe cultorem fuum, quem evehat ad regnum,
Iova audit me, dum eum invoco.

Senfum et nexum FLAMINIUS bene expreffit his verbis: „Nolite, inquit, exiftimare, me humana ope aut confilio, ad regiam dignitatem perveniffe; ipfe enim Deus me, multis e millibus electum, genti fuae praefecit, ex quo fit, ut qui meum repudiet imperium, non mihi, fed Deo repugnet.“ KIMCHIUS: הפלה הפריש והבדיל וכן והפלה ה"בין מקנה ישראל וכו׳ פירוש הבדילנו לו מכל ישראל להיותי מלך על דרך הבדיל ה׳ את שבט הלוי ולמה כי יודעני חסיד —— והנה הוא הבדילני לו ונתן לי המלוכה איך תחשבו אתם לגזלה ממני ולהמליך אחר ואף על פי שתראוני בצרה עתה תדעו וכי ה ישמע בקראי אליו ויוציאני מן הצרה הזאת *Verbum* הִפְלָה *hoc loco idem fignificat ac* הִפְרִישׁ et הִבְדִּיל, *ut Exod.* IX, 4. וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל et feparavit Iehovah inter Ifraelitarum pecudes. *Itaqueverborum noftrorum fenfus erit hic: fegregavit me fibi Iova ex omnibus Ifraelitis, ut rex effem, qua feligendi fignificatione verbum fynonymum* הִבְדִּיל *etiam ufurpatur, Deut.* X, 8. הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי elegit Iova tribum Levi. *Quare vero me Davidem elegit? quia pium probumque me noffet. — — Totius autem commatis mens haec eft: Deus ipfe me fibi fegregavit, et regnum mihi conceffit, quomodo itaque vos cogitatis, mihi illud auferre, et alium conftituere regem? Quamvis enim me nunc in anguftiis pofitum cernatis, cognofcetis tamen, Deum me exaudire, cum eum invocem, meque ab illa calamitate liberare.* Pro הִפְלָה, ultima *He,* in codicc. Kennicotti XXXVII, Roffianis vero XXVIII. extat הִפְלָא, ultima *Alèph,* idemque in fuo codice Alexandrinus interpres inveniffe videtur, vertit enim: ἐθαυμάστωσε κύριος, quem Vulgatus fequitur: *mirificavit dominus.* „Quae lectio,“ DATHIUS ait in Nota ad h. l., „fi probetur, fenfum habet non minus aptum. Monet enim fic David hoftes fuos, ut in memoriam revocent varios vitae fuae eventus, in quibus a Deo mire fit fervatus atque ex fum-

mis periculis liberatus." Utramque lectionem conjungit Syrus: ܦܪܫ ܡܪܝܐ ܠܓܒܝܐ ܒܬܕܡܘܪܬܐ *ſegregavit ſibi Dominus electum mirabiliter.* Vocem חָסִיד h. l. interpretes non uno modo accipiunt. Quidam paſſive ſumunt, eamque interpretantur, *quem quis benigne accipit,* ſive *quem benignitate amplectitur et proſequitur,* ut Pſ. XXXII, 6. LXXXVI, 2. L, 9. LXXIX, 2. Ita DATHIUS, qui, *cui favet* Deus, poſuit, et PAULUS, qui in *Clavi* ad h. l. *Liebling, Günſtling* interpretari jubet. Huic autem interpretationi recte GATACKERUS in *Adverſariis Miſcellaneis* L. II. C. IX. p. 315. *Oper. poſthumor.* adverſari dicit, *primo,* quod hujusce formae adjectiva non ament ſignificationem iſtiusmodi admittere, v. g. נָדִיב *liberalem, munificum,* deſignare, non *eum, erga quem quis munificus ſit,* אַבִּיר *robuſtum,* עָרִיץ *violentum,* צַדִּיק *juſtum,* et quae his ſimilia ſunt, quae affectionis immanentis, effectionisque inde emanantis ſignificationem obtineant [cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 71.], *deinde,* quod uſitatiſſime חָסִיד pro *pio, ſancto, benigno, benefico* ſumatur, quomodo et ipſi illi interpretes plurimis locis vertunt; *denique,* quod locis eis, quibus illo modo verterunt, nulla neceſſitas compareat, a ſignificatione primaria atque uſitata recedendi; nihil enim impedire, quo minus locis illis omnibus, tum iis, quae ſupra adducti ſunt, tum et reliquis, quibus illi pariter ſic reddiderunt, חָסִיד *pius,* vel *benignus* vertatur. Atque hoc poſterius quidem placuit FLAMINIO, qui in Nota ad h. l. ſcripſit: „Vocabulum hebraeum חָסִיד — — proprie in iis hominibus ponitur, qui ſunt animo benefico et liberali, et ad juvandos omnes admodum propenſo. Talem autem decet inprimis eum eſſe, qui regnum adminiſtrat." Mihi tamen magis placet DRUSII ſententia: „חָסִיד לוֹ pro חֲסִידוֹ [*cultor ſuus*], ut alibi צָרָה לִי *anguſtia mihi,* pro צָרָתִי, *anguſtia mea,* quod ſequuti ſunt interpretes antiqui aevi. Primum LXX qui vertunt τὸν ὅσιον αὐτοῦ, *ſanctum ſuum,* deinde Hieronymus,

nymus, interpretans: *mifericordem fuum.*" In Verfus noftri *στιχῳ* pofteriori pro בִּקְרְאִי Codex Roffianus unus בְּקָרְאוֹ exhibet, quocum confentit Chaldaeus interpres, qui ponit: יְיָ יְקַבֵּל צְלוֹתֵיהּ דְדָוִד *Deus accipit preces Davidis.* Eandem lectionem praeferunt Michaelis atque Koehlerus, utpote cum iis, quae antecefferunt, ubi oratio in tertia perfona verfaretur, melius congruentem. Sed ejusmodi fubitas perfonarum mutationes fat frequentes effe in Hebraeorum poematibus, faepe jam obfervatum.

5. Moveamini ergo commonefactione mea, et cavete, adverfus Deum aliquid committere in me oppugnando:

Contremifcite! a facinore defiftite!

Expendite, quid agatis in lectulis veftris! conquiefcite!

Senfum bene enarrat FLAMINIUS: „Monet illos, ut aliquando tandem metu divini numinis a maleficio fefe contineant, neve animo praecipiti et perturbato quicquam gerant, fed filentio noctis, cum mens foluta et libera, et ceteris omnibus curis vacua eft, diligenter exquirant, et cum animis fuis confiderent, quid verum et ratio praecipiat." In commatis hujus membro priori interpretes a fe invicem discedunt. Aben-Efra: י״א כי חשבתם כזב בלבבכם אל יצא מפיכם וזה איננו נכון *Sunt, qui fenfum hunc effe dicant: fi in cordibus veftris mendacia* f. calumnias in me *cogitatis, tamen cavete, ne ea proloquamini. Quae vero interpretatio probari non poteft.* Eandem tamen ita exornavit VENEMA: „Verba duplicem admittunt interpretationem. Prior habet, *commovemini* dolore, et querelas jactate, fed cavete vobis a murmurationibus contra Deum, et ne in me convicia jacite. Hoc fenfu רָגַז *jactationem mentis* denotabit, *querelas rumpentis,* inftar nubis murmurantis, et tonitrua volventis, quae propria verbi eft poteftas, Iob. III, 17. Sed altero fenfu verbum רָגַז propius accedit ad Graecum *ὀργίζεσθαι,* quo LXX. utuntur [*ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνητε*], et eos fecutus Apoftolus Ephef. IV, 26. et *commotionem irati* notabit, quae poteftas fatis ufitata eft in Scriptura, Habac. III, 2. Ief. XXVIII, 21., ac fi dictum

ctum fuiffet: *fi irafcamini, ne peccetis* verbis et factis, ne irae indulgeatis, et eam executioni mandetis, in me et Deum involando. Quae figura loquendi, qua *conditionate* intelligitur, quod abfolute proferri videtur, dicitur *conceffio.*“ Ac fane Imperativus interdum non tam *imperandi,* quam *concedendi* et *permittendi* vim habet, obfervante SCHROEDERO in *Syntax. Verb.* Reg. LII. b., unde fit, ut ille nonnumquam conditionem exprimat, alii Imperativo praemiffam, quemadmodum Ecclef. XI, 9. שְׂמַח *laetare, juvenis,* — וְדָע *et fcito,* i. e. fi laeteris, tum fcias. Ad eandem claffem referendus eft EICHHORN, qui in *Biblioth. Literat Bibl. Vniv.* P. I. p. 494. ante utrumque membrum particulam אִם fubaudiendam cenfet [Verba ejus funt: *denkt ihr auch allerley (nach dem Zufammenhang: allerley Nachtheiliges von meiner Regierung) auf eurem Lager; fo haltet nur an euch.*]. Aliter VOGEL ad *Vatabli et Grotii Annotatt. in Pfalmos* a fe edit.: „Quid? fi dicamus: prioris membri interpretationem ex fequenti petendam effe, ita ut verbo רִגְזוּ τὰ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם, et וְדֹמּוּ τὸ תֶּחֱטָאוּ שָׂם respondeat in hunc fere fenfum: *quod fi vero hisce meis precibus locum dare nolueritis, fuadeo vobis, ut in meum interitum prava confilia capiatis, fed non item exfequamini.* Id quod fequitur: *in cubilibus veftris,* idem ut alias videtur effe: *cum foli eftis, non apud alios.*“ KOEHLERUS verbum רָגַז h. l. non de *irati,* fed de *audacis intrepidique animi* commotione accipiendum cenfet, fenfumque ita conftituit: *animofi et audaces eftote, fed ne peccetis,* i. e. arma ne in regem veftrum convertite, fed intrepido ac forti animo contra rebelles pugnate. Quam interpretationem tamen ufus verbi רָגַז vix admittere videtur. DATHIUS interpretatur ut ἐν διὰ δυοῖν, *nolite irafcendo peccare,* fed tum pofitum effe debebat: אַל־רִגְזוּ תֶּחֱטָאוּ. Optime Chaldaeus videtur vertiffe: זְעוּ מִנֵּיהּ *contremifcite ab eo,* fcil. Iova. Ita Aben-Efra: בעבור שיכלימוהו תחת כבודו וידברו כזב עליו אמר רגזו מהשם פחדו כמו אל תרגז בדרך כי המלך שואל הלעגות שלו *Propterea quod eum ignominia*

minia affecerunt ratione regiae ejus dignitatis, calumniasque in ipfum fparferunt, dicit: רִגְזוּ *fcil. a Deo, pro* פַּחֲדוּ, contremifcite, *ut Genef. XLV,* 24. אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ nolite metu trepidare in itinere, *rex enim reparari injuriam fibi illatam pofcet.* Similiter KIMCHIUS: רגזו ענין פחד כמו זחלו פחדו מהאל אם לא תפחדו ממני תפהדו ותרגזו מהאל ואל תחטאו עוד לרדוף אחרי ולמרוד בי ורגזו *Verbum* רָגַז *hic idem fignificat, quod* פָּחַד tremuit, *ut Deut.* II, 25. וְרָגְזוּ וְחָלוּ contremifcant et expavefcant. *Pavete igitur, inquit, a Deo; fi me non timetis, pavete et contremifcite a Deo, et ne ultra peccetis me perfequentes et adverfus me rebellantes.* DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. l. „*Tremite Iovam.* Cum addatur [Vs. fequ.] admonitio de precibus et facrificiis, Deo legitime offerendis, recte, uti videtur, b. *Zachariae* de culto divino interpretatur. *Colite Iovam,* dum me regem agnofcitis, neque *peccate*, rebellione contra regem divinitus datum.“ — אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ *Dicite in corde veftro, et filete.* „*In corde veftro*, i. e. apud vos, five, apud animum veftrum. Nam *cor* pro animo ufurpant; credo, quod in eo animi fedem collocarent. Id quod olim quosdam feciffe, diligentiffime monuit Athenaeus, Lib. 14. Atque ita Homerus: *κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει,* i. e. interprete Ennio, *animus ei in pectore latrat.*“ DRUSIUS. Senfus: confiderate, expendite apud vos, quid agatis. Eft enim *cogitatio,* ut Plato definit in Sophifta, *colloquium*, quod animus fecum habet, fine voce, λόγος ἐνδιάθετος, bene obfervante Rudingero. עַל־מִשְׁכַּבְכֶם *Super cubili veftro,* בלילות, *noctu*, ut bene Aben-Efra interpretatur, שאין לכם עסק בני אדם *quo tempore vacatis a negotiis*, five, ut KIMCHIUS ait: כי האדם על משכבו ימצא לבו יותר פנוי מעסקי העולם ואז תהיה כוונתו זכה *Homo enim in cubili fuo jacens animum habet magis liberum a mundanis curis, atque tunc illius intentio et mentis cogitatio magis libera eft.* Ita et RUDINGERUS: „quando foli eftis, femoti ab arbitris, quo tempore et liberius aliquis in fe inquirit.“ Haec fatis

fatis plana. Sunt tamen, qui nodum in fcirpo quaerant. Veluti HUBIGANTIUS, qui pro אִמְרוּ legendum putat הַמְרוּ *amari estote et quiefcite*, quod interpretatur: poenitemini et definite effe in regem veftrum rebelles. Sed הַמְרוּ potius *amaros facite* fignificat, quod nullum fenfum efficit. I. D. MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. X. p. 226. pro אִמְרוּ enunciandum cenfet אִמְרוֹ *verbum ejus*, atque עַל־מִשְׁכְּבֵכֶם interpretatur *in conciliis, conventibus veftris*, quod מִשְׁכָּב etiam lectum illum oblongum fignificat, in quo Orientales defidere, conventus habere, et cum amicis familiariter colloqui folent (cf. not. ad Pf. 1, 2.), totamque dictionem ita vertit: *verbum ejus* (Iovae) *in cordibus veftris fit, dum conciliandi caufa conveneritis*. Iudicium fit penes lectores. Plura monuit STANGE in *Anticritica* P. I. p. 33. fqq. — Verbum Verfus noftri ultimum, וְדֹמּוּ Aben-Efra interpretatur: ולא תדברו כזב ביום וזהו ודמו *et interdiu* (oppofitum putat *cogitationibus nocturnis*, de quibus verba praecedentia intelligit) *ne calumniemini, quod verbo* וְדֹמּוּ *innuit*. Sed paullo aliter KIMCHIUS: ר"ל שתקו וחדלו למרוד בי כי הדממה ענין שתיקה הדבור והקול כמו וידמו למו עצתי דממה וקול אשמע ויש שהוא שתיקת המעשה והתנועה כמו יקם סערה לדממה מעי רתחו ולא דמו וידום השמש דמו עד הגיענו אליכם ומזה הענין הוא ודמו סלה כלומר חדלו לכם ממעשיכם *Dicere voluit, tacete et ceffate a veftra rebellione contra me; nam vox* דְּמָמָה *fignificat quidem filentium feu ceffationem fermonis et vocis, ut Iob. XXIX, 21.* וְיִדְּמוּ לְמוֹ עֲצָתִי Tacebant ad confilium meum, *et Iob.* IV, 16. דְּמָמָה וָקוֹל אֶשְׁמָע filentio ipfo audiebam vocem. *Aliquando vero fignificat etiam filentium feu ceffationem operis et motus, ut* Pf. CVII, 29. יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה tranquillat procellam, *et Iob.* XXX, 27. מֵעַי רֻתְּחוּ וְלֹא דָמּוּ vifcera mea efferbuerunt, neque conticuerunt, *nec non Iof.* X, 13. וַיִּדֹּם הַשֶּׁמֶשׁ filuit, fubftitit, fol, *atque* 1 *Sam. XIV*, 9. דֹּמּוּ עַד־הַגִּיעֵנוּ אֲלֵיכֶם filete, donec venerimus ad vos. *Atque hac* definitendi, ceffandi *fignificatione etiam h. l. eft accipiendum, ac fi diceret David,*

vid, defiftite a facinoribus veftris. Alexandrinus interpres pofterius commatis noftri membrum ita vertit: ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν κατανύγητε, quae Vulgatus ita reddidit: *quae dicitis in cordibus veftris, in cubilibus veftris compungimini*, unde FERRANDUS colligit, illum in fuo codice inveniffe: אשר אמרתם בלבבכם על משכבכם נדמו, verbum ultimum vero *exfciffionis* fignificatione, qua in conjugatione *Niphal* gaudet, accepiffe putat, quam Vulgatus *compungendi* verbo expreſſerit, quod *compunctio* feu *dolor* fit quaedam cordis fciffio. Eandem illam legendi atque interpretandi rationem fequutus et ipfe, verba fic explicat: *quumque in lectis veftris eritis, poeniteat vos eorum, quae in cordibus veftris adverfus me machinamini.* KOEHLERUS Alexandrinum in vertendo Hebraico וְדֹמּוּ eam fignificationem refpexiffe exiftimat, quam Arabicum ندم in Conjug. V. habet, *pudore ductus fuit, poenituit aliquem alicujus rei.* Sed mihi Alexandrinus verbum Hebraeum eadem, qua nos, *filendi* notione videtur accepiffe. HESYCHIUS: κατανύγητε, ἡσυχάσατε, λυπήθητε, quae gloffa haud dubie ad hunc locum pertinet. Idem: κατάνυξις· ἡσυχία ἢ λύπη. SUIDAS quoque: Κατανυγῶ· ἀντὶ τοῦ σιωπῶ. Nam a prima verbi κατανύσσομαι fignificatione, *compungor dolore*, facilis erat transitus ad cognatam, *prae moerore filere.* Syrus vertit: *dicite in cordibus veftris* ܘܥܠ ܡܫܟܒܝܟܘܢ ܪܢܘ *et fuper cubilibus veftris meditamini*, ac fi in Hebraeo legiffet וְעַל, quod ipfum extat in Cod. Erfurt. fecundo, obfervante IOAN. CHRIST. GUIL. DIEDERICHS in *Specim. Variantt. Lect. Codd. Hebrr. Mff. Erfurtenff. in Pfalmis*, Götting. 1775. Sed in Syri codice ante דמו particula ו defuiffe videtur.

6. *Offerte facrificia recta,*
Ac fiduciam veftram collocate in Iehova.

Quum

Quum incertum ſit, ad quos oratio in hoc Verſu directa ſit, ſenſum etiam oportet incertum eſſe. Plerique Davidem exiſtimant *hoſtes* ſuos alloqui, eosque hortari, ut reſipiſcant, et peccata ſua expient. Ita KIMCHI: מאשר הרעותם צריכים אתם כפרה וזבחו לה׳ זבחי צדק שתשובו *Quandoquidem male egiſtis, expiatione indigetis, ſacrificate itaque Iehovae ſacrificia juſtitiae, ita ut vere convertamini.* Cum quo VATABLUS conſentit, cujus haec eſt ad h. l. annotatio: „*Sacrificia* intelligit, quae Lex praecipit offerri pro peccato, ſacrificia legitima: *Juſtitiae* autem, i. e. quae animi reſipiſcentiam, et mutationem teſtentur, q. d. O conjurati! peccatum veſtrum agnoſcite, et in illius expiationem offerte ſacrificium Deo et ſperate, vos conſecuturos veniam; vel, in ſolo Deo ſperate, non in vobis.“ Ad eandem claſſem referendi ſunt ii, qui his verbis ad ſacrificium Abſalonis, rebellionis ſuae initiis Hebroni factum (de quo 2 Sam. XV, 12. ſeqq.), reſpici putent, ut HEZELIUS, in Not. ad h. l. Inter quos RUDINGERUS quoque ponendus videtur, qui in Nota ad Paraphraſin h. Vs. ſenſum ita exprimit: „Nihil proficitis ſacrificiis iis, quae nunc offertis adverſus me, et pro ſalute et vita beata veſtra. Quod ſine dubio fecerunt illi, cum arcam et ſacerdotes ſecum haberent.“ Singularis eſt EICHHORNII ſententia (*in Biblioth. Univerſ. Literat. Bibl.* P. I. p. 495.), terram Iſraeliticam eadem illa, qua Abſalon in patrem ſurrexiſſet, tempeſtate, publicis calamitatibus afflictam fuiſſe, quarum averruncandarum cauſſa ſacrificia facta eſſent, ſed infenſis animis et inimicis in Davidem. Moneri itaque ſubditos rebelles, niſi mente pia ac proba, ſceleriaque pura, ſacra facerent, non fore ipſis meliora ſperanda. Neque tamen repudianda eſt eorum ſententia, qui haec verba ad eos referant, qui *a Davidis partibus* eſſent. Diſcedunt tamen et hi inter ſe. SIMEON DE MUIS hoc modo interpretatur: „Exigite, quaecunque facitis ad juſti et aequi normam, atque in Deo fiduciam collocate.“ Sed multo aliter VENEMA: „Verba *partim* con-

continent *adhorationem* ad Deo fidendum in praesente calamitate ad res recuperandas, et in posterum semper, novo benignitatis Dei specimine, mox dando, ansam praebente, *partim* promissionem prosperitatis, et abundantiae bonorum, mox consequendae, qua mactationes justitiae facere possent, per modum excitationis ad id agendum, ut significaretur, illos propediem in illo statu esse collocandos, quo mactationes illas instituere possent, et peragerent reapse; ut sensus sit: *mactate,* quod mox poteritis, *mactationes justitiae, et confidite* eum in finem *Iovae,* nunc, et in posterum, magis hoc novo favoris divini signo erecti." Locutionem, *mactare mactationes justitiae,* i. e. rectas, ex propria vocis צֶדֶק significatione, interpretatur, epula, etiam sacra, e sacrificiis laudis et gratiarum actionis instruere, in signum laetitiae, et ad gratum animum Deo testificandum. Quam interpretationem maxime probat ex Deut. XXXIII, 19. ubi dicitur, fore, ut Sabulonitae et Issascharitae יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק *mactationes justitiae mactarent, quod adfluentiam marium sugerent, et thesauros reconditorum arenae,* quo loco itaque זִבְחֵי־צֶדֶק aperte *sacrificia eucharistica* essent. Aben-Esra quoque זִבְחֵי־צֶדֶק hoc nostro loco השלמים *sacrificia pacifica,* sive *eucharistica,* interpretatur.

7. *Multi dicunt: quis nos felices praestabit?*
Convertas serenum tuum vultum ad nos, Deus!

Hujus quoque commatis sensus atque nexus plane incertus est. Plerique *inimicos Davidis* membro priori induci existimant; consentiunt tamen nec hi inter se. Aben-Esra: שב לחזכיר דברי מבקשי כזב כי כהיותי בצרת אני ואנשי אומרים מבקשים כזב עלי ועל אנשי מי יראנו טוב *Enarrat iterum sermones inimicorum, de quibus supra Vs. 2., qui, dum ego cum sociis in angustiis essem, desperandum nobis esse dicerent.* Sed alia ratione KIMCHI: רבים אומרים אותם שאמר עליהם בני איש ואמר עליהם רבים אומרים לנפשותם מחאוים ואומרים במרדם כי מי יראנו טוב שיצליח מרד אבשלום וימות דוד וימלוך בנו והרע שלי טוב להם

להם ומתאוים אותו ואתה ה׳ נסה עלינו אור פניך לא כפי מחשבותם *Loquitur de his, quos ſupra Vs. 1. allocutus erat. Illi, inquit, exoptant, et dicunt de ſua rebellione, quis oſtendet nobis bonum, nempe ut fauſte ſuccedat Abſalomi rebellio, et moriatur David ejusque filius regnet? ac malum, quod nunc patior, gratum illis eſt, eoque delectantur. Tu autem,* Domine, eleva ſuper nos lumen vultus tui, *non ſecundum cogitationes illorum.* In eundem ſenſum VATABLUS: „מִי יַרְאֵנוּ טוֹב Optandi formula eſt. [cf. GLASSII *Philol. S.* p. 295. ed. Dath.] Ac ſi dicant inimici Davidis: *Utinam optatis potiamur, nempe ut videamus Davidem extinctum.* — — Quae ſequuntur, verba Davidis: *Habeo*, inquit, *adverſarios multos, alii aliis rebus fidunt; tantum ego benevolentiam tuam opto, et ea ſola fido, precor igitur, ut tuo favore nos proſequaris.* — Ad comites regis fugitivi, qui de rebus ejus deſperarent, haec verba refert DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. l. — Alii ad utramque partem orationem directam putant. Inter hos FLAMINIUS, qui ſenſum ita explicat: „Multi quod viderent Davidem maximis et aſſiduis calamitatibus exagitari ſolitum, ſuſpicabantur, ejus imperium reipublicae calamitoſum fore. Itaque cum ille jam adeptus regiam dignitatem ipſos hortaretur ad obedientiam, ſecum ipſi dicebant: quis praeſtabit, utile nobis fore, ut hic regnum adminiſtret? His rebus permotus vir ſanctus Deum precatur, ut gentem Hebraeam placidis oculis intueatur, ſuumque ſanctiſſimum numen tam praeſens tamque propitium exhibeat, ut omnes intelligant, ipſo regnante omnia proſpera et ſecunda fore.“ VENEMA: „*Multi dicunt*, i. e. vox communis, et votum publicum eſt: *quis nobis fruendum dabit bonum!* cui voto Davides reſpondet in altero membro, precibus ad Deum converſis, qui ſolus hoc preſtare poteſt.“ Quod ipſum et Dathius ſequitur. — Sed nunc de ſingulis locutionibus nobis videndum eſt. מִי יַרְאֵנוּ טוֹב „Ad verbum: *quis videre nos faciat bonum? Videre bonum,* ut Syrach.

XXV,

XXV, 5. *Videre ſapientiam*, quod ſignificat, ea potiri, aut compotem eſſe. Sic dicunt, *videre malum*, pro, in malis verſari. Soph. XIII, 15. *Videre periculum*, pro in periculo eſſe. Tobit. IV. *Videre mortem*, pro mori: *videre corruptionem*, pro corrumpi. Hoc ultimum extat Pſ. XVI, 10." DRUSIUS. — In commate hujus Verſus ultimo, נְסָה עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ יְהוָה, vocabulum primum, נְסָה interpretibus difficultatem creavit. Namque quum verbum illud alias tantummodo in forma *Piel* occurrat, qua conſtanter ſignificationem *tentandi* obtinet, quae huic loco minime convenit; fuerunt qui in mendo cubare adeoque criticae manus medela egere hunc locum exiſtimarent. Inter hos primus eſt I. D. MICHAELIS, qui in *Biblioth. Orient.*, P. X. p. 226. jam a veteribus interpretibus aliter lectum eſſe cenſet. Alexandrinum enim, quum ἐσημειώθη vertat, haud dubie etuliſſe נִסָּה, *vexillum attollatur*, a נֵס, *vexillum*. Sed obſervat STANGE in *Anticrit. in locc. quosdam Pſalmor.* P. I. p. 43. eſſe Alexandrinis familiare, Imperativum cum ה, quod paragogicum appellari ſolet, aoriſto paſſivo reddere, ut Pſ. VIII, 2., ubi Imperativum תְּנָה ἐπήρθη vertunt. Syrum autem, qui ܢܦܪܘܣ ܥܠܝܢ ܢܘܗܪܐ ܕܦܪܨܘܦܗ ponit, Michaelis putat legiſſe כִּסָּה עָלֵינוּ אוֹר פָּנָיו, quod ipſe vertit: *velavit coram nobis lumen vultus ſui*; neque hoc ſenſum malum facere, ſi, ut praecedens membrum, inimicorum Davidis ſermo ſit. Cui ſententiae tamen recte KOEHLERUS in *Nott. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 20. opponit, כִּסָּה עָלֵינוּ vertere: *velavit coram nobis*, vetare linguae Hebraeae uſum. Quod vero Syrum attinet, eum non aliter, ac nos in ſuo codice ſcriptum inveniſſe, Stange oſtendit l. c. p. 40. Syriacum ܦܪܣ enim uſurpatur de *velo, quod expanditur*, ut in omnium oculos incurrat, atque quibusque conſpicuum fiat, et pari ratione Hebraeum פָּרַשׂ de נֵס, *vexillo*, uſurpatur Ieſai. XXXIII, 23. פָּרְשׂוּ נֵס, et Ezech. XXVII, 7. מִפְרָשֵׂךְ

מְפָרֵשָׂךְ לִהְיוֹת לָהּ לְנֵס Atque ut h. l. נְסָה de luce dicitur, ita Iob. XXXVI, 30. reperitur noftro fimile פָּרַשׂ, verba funt: הֵן פָּרַשׂ עָלָיו אוֹרוֹ. Ex quibus apparet, Syrum interpretem fuo ܦܪܫ non כסה, verum נסה expreffiffe. Quod vero pro hebraico פָּנֶיךָ pofuit ܦܪ̈ܨܘܦܟ, caufa non eft, quod in fuo codice פָּנָיו legit, fed quoniam cum ultimo hujus Verfus vocabulo יְהוָה Verfum fequentem incepit, atque pofterius hujus Verfus hemiftichium, ut prius, pro verbis optantium falutem, accepit, ut bene obfervat DATHIUS ad *Pfalter. Syriac.* p. 6. a fe editum. Michaelis ipfe duplicem mutandi rationem proponit, five ut pronuncietur נַסֵּה, Imperativus formae Piel, hoc fenfu: *lumen vultus tanquam vexillum eleva*, five ut נִסָּה legatur, quod nomen generis feminei effe dicit, idem fignificans, quod נֵס *vexillum*. Sed recte monet Stange, nomen hoc loco non commode adhiberi propter fequens עָלֵינוּ; fcribendum porro fuiffe נִסָּתְךָ, denique a nullo veterum interpretum nomen effe expreffum. HAENLEIN in *Obfervatt. crit. atque exeget. ad loca quaedam Vet. Teftam.* Specim. I. p. 5. alia vocum divifione huic loco medelam afferendam cenfet; eft autem talis: נֵס הָעֶלְיוֹן וְאוֹר פָּנֶיךָ יְהוָה. Hoc enim modo fi legatur, verba praecedenti interrogationi: *quis monftrabit nobis felicitatem?* aptiffimam hanc reddere refponfionem: *Altiffimus eft vexillum, quod intueri et fequi debemus, gratia tua, o Domine, nos felicitatem exfpectare jubet.* Cui conjecturae MICHAELIS in *Bibl. Orient. Nova*, P. VI. p. 244. recte opponit, ubi de Deo nomen עֶלְיוֹן ufurpatur, non folere *He* prafigi, neque alias fine Vau עֶלְיֹן fcribi. Sed et manca et mutila erit fententia, fi hoc modo legatur, quum non dicatur, cuinam Deus vexillum lumenque effe debeat, ut taceam, hanc conjecturam neque codicis ullius, neque veteris alicujus interpretis auctoritate confirmari. Vides, omnia ifta tentamina fuis difficultatibus laborare. Sed recepta legendi ratio ita eft comparata, ut nulla mutatione egeat.

egeat. Varie autem explicari poteſt: I) Veterum quidam verbum נָסָה denominativum a נֵס, *vexillum,* exiſtimarunt, ut Alexandrinus, qui ἐσημειώθη, Symmachus, qui ἐπίσημον ποίησον, *conſpicuum facias,* poſuit. Tum vertendum erit: *ſuſtolle tanquam vexillum ſuper nos lucem vultus tui.* Hoc Stangio placuit, cui נְסָה eſt Imperativus cum He paragogico, quod *optandi* et *precandi* vim habet, ut Pf. XXV, 20. שָׁמְרָה נַפְשִׁי *ſerva me quaeſo;* Geneſ. XXXIX, 7. שִׁכְבָה עִמִּי *coeas, quaeſo, mecum;* Dan. IX, 19. *Domine* שְׁמָעָה *exaudias quaeſo!* atque innumeris aliis locis. Ex hebraeis interpretibus huc referendus eſt JARCHI, cujus haec ſunt verba: נסה עלינו הרם עלינו לנס את אור פניך לשון הרימו נס ארים נסי *Verba* נְסָה עָלֵינוּ *hic idem ſignificant, ac ſi poſitum eſſet* הָרֵם עָלֵינוּ לְנֵס *attolle ſuper nos in vexillum lucem vultus tui, eadem ſignificatione, ut Eſai.* LXII, 10. הָרִימוּ נֵס vexillum attollite, *atque Eſai.* XLIX, 22. אָרִים נִסִּי vexillum meum *attollam.* Hebraeorum tamen plerique II) noſtrum נְסָה diverſa ſcribendi ratione pro נְשָׂא, *attolle* poſitum putant. Aben-Eſra: ונכון להיות הה״א כמו האל״ף והסמ״ך כמו חשי״ן על דרך ישא יי׳ פניו אליך וכמו הנסה דבר אליך תלאה *Vera ſententia eſt, literam* He *pro* Aleph, *atque* Samech *pro* Sin *poſitam eſſe, ut conveniat hic locus cum gemino Num.* VI, 26. יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ elevet Iova vultum ſuum ad te, *atque* נָסָה *pro* נָשָׂא *ſcriptum ſit, ut Iob.* IV, 2. הֲנִסָּה דָבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה an, ſi proferemus ad te verbum, *defatigaberis?* Idem ſequuntur KIMCHI et SALOMON BEN MELECH, atque e noſtris DRUSIUS, qui in *Commentatione in priores XIX Pſalmos,* h. l. ita explicat: „*Leva ſuper nos lumen vultus tui,* vel, *attolle ſuper nos lucem faciei tuae;* mens horum verborum: appare nobis vultu placido ac ſereno. Sive, aſpice nos vultu lucido, i. e. adſit nobis favor tuus, eſto nobis propitius. — Reſpexit, meo judicio, ad formulam illam, qua ſacerdos bene precabatur populo, quae habetur Num. VI, 26.“ Eadem interpretatio placuit MUNTINGHIO in *Animadverſſ. uberioribus in Pſalmos,* P. III, p. 12.

p. 12. verſ. germ. Quod autem נָסָה, h. l. diverſa ſcribendi ratione poſitum ſit pro נְשָׂא, argumentum non leve peti poteſt ex eo, quod non ſolum in Codice Hebraeo, anno p. C. n. 1290. ſcripto, qui Rotterodami in Bibliotheca Meermanniana aſſervatur, et a Kennicotto numero 245. ſignatus eſt, pro נָסָה h. l. a prima manu נְשָׂא invenitur (cf. MICHAELIS *Biblioth. Orient.* T. XX. p. 76. 77.); verum etiam Pſalmi, qui Vitembergae A. 1566. ex officina Ioh. Cratonis in octonis prodiere, h. l. in margine נְשָׂא tanquam Keri exhibent (vid. HAENLEIN in *Obſervatt.* ſupra laudatis, p. 7. et 45., ubi editionem illam data opera accurate deſcripſit, atque lectiones notatu maxime dignas excerpſit), unde patet, lectionem illam olim in codicibus hebraeis fuiſſe longe, quam nunc eſt, frequentiorem. Eandem haud dubie in ſuis codicibus invenerunt Chaldaeus, qui נְשָׂא, atque Aquila, qui ἔπαρον ponit. In textum recipiendam illam quoque cenſuit Dathius in Nota ad h. l. — Si tamen aliquis dubitet, hanc interpretationem probare, partim ob duplicem ſcriptionis in uno vocabulo anomaliam; partim quod, illa etiam admiſſa, tamen hic locus cum Num. VI, 26. non prorſus convenit; aliam is viam ingredi poteſt, ab hodiernis interpretibus fere neglectam. Nil enim impedit, quo minus III) נסה ejusdem cum נָסַס ſignificationis ſit, quae convenit cum Arabum نصّ, quod peculiariter de eo uſurpatur, quod cum *ſplendore* quodam *coruſco eminet* atque *emicat*, ut oſtendit NICOL. GUIL. SCHROEDER in *Obſervatt. Selectt. ad Origg. Hebrr.* p. 142. ſeq., unde נֵס, *vexillum*, proprie: *ſignum eminens* et *altius elatum*, ut ſuo *ſplendore* omnium in oculos incurrat. Eam vero notionem huic loco ob proxime ſequens אור perquam aptam eſſe, quisque intelliget ipſe. Ita enim nunc vertendum erit: *ſplendere facias nobis vultus tui ſplendorem*, luceat nobis ſerenus tuus vultus. Quae explicatio nec a me primum excogitata eſt, ſed jam a JARCHIO commemoratur,

ratur, qui, poſtquam ſuam interpretationem, a nobis ſupra excerptam, attuliſſet, haec addit: לְגֹה כסרה עלינו רשפלנ״דור בלעז כמו אבני נזר מתנוססות *Sunt etiam qui verbum* נָסָה *gallico* reſplendir *interpretentur, ut Zach. IX,* 16. [al. X, 1.] אַבְנֵי נֶזֶר מִתְנוֹסְסוֹת lapides coronae emicant, *ſplendent.*

8. *Majori me afficis laetitia,*

Qua illi fruuntur, cum frumento et muſto abundant.

Quomodo cohaereat hic Verſus cum antecedente, diſſentiunt interpretes. Abeu-Eſra: הם מתאוים שלא נראה טוב ואני הייתי שמח בראותי אותם בטוב וטעם נתתה כי אתה נתתה לי לב טוב להתאות טוב לכל *Illi optant, nos nulla felicitate frui, ego autem laetatus ſum, cum illos felices viderem. Senſus vocis* נָתַתָּה *itaque eſt: cor bonum mihi dediſti, ut omnibus bonum optarem.* Nec multo aliter KIMCHI: הם גומלים עלי רעה תחת טובה כי אני היה לי שמחה בלבי בטובתם וזהו מעת דגנם ותירושם רבו והם שמחים לרעתי *Illi quidem malum pro bono mihi rependunt; ego enim ſemper gaudio affectus fui in corde meo, quoties ipſis bene fuit, quod verbis his ſignificatur: a quo tempore frumentum et muſtum eorum multiplicata ſunt* (q. d. voluptatem cepi e rebus eorum proſperis), *ipſi vero de malis meis laetantur.* Aliam rationem ſequitur FLAMINIUS. Vertit ita: *Dediſti laetitiam in corde meo, ex quo tempore frumentum et muſtum eorum multiplicata ſunt;* quorum verborum ſenſum in Nota ſubjecta ita explicat: „Laetabatur David, quod initia regni ſui magna fertilitas agrorum conſecuta foret; ea enim res polliceri videbatur, ipſum dignitate ſua non calamitatem populo, ut multi ſuſpicabantur, ſed proſperitatem potius allaturum.“ Ab eo diſcedit RUDINGER, qui hunc Verſum ita παραφράζει *Multo mihi gratior et benignior eſt benignitas gratiae tuae et ſenſus propitiae et miſericordis voluntatis tuae, magisque animum meum hoc tantum bonum afficit et exhilarat, quam ulla copia vini et frumenti, quam granaria plena, quam cellae plenae exhilarare*

 poſſunt

poſſunt inimicos meos, qui in divitiis et rebus ſecundis ponunt omnia. Ad quae in Notis haec ſcribit: „Ad Abſalonica tempora hoc quodam modo ſextum et ſeptimum Verſum accommodari poſſe exiſtimavimus. Locupletarunt autem ſe ex illis hoſtibus Davidicis multi, ſine dubio ex direptione rerum Davidis, et quam fortunati et copioſi illi fuerint, oſtendit inter ceteros Pſalmus XXXVII, qui eſt et ipſe Abſalonici temporis, et Pſalmus XVII, per cujus Verſum penultimum haec rectiſſime explicantur.“ Magis forſan placebit DRUSII explanatio: „Si me benigne ac vultu ſereno reſpexeris, nae laetitiam mihi conciliabis, quae ſuperet laetitiam meſſis ac vindemiae ipſorum.“ In altero Verſus noſtri membro ellipſis eſt, dum מֵעֵת וגו׳ ponitur pro מִשִּׂמְחַת עֵת אֲשֶׁר בּוֹ דְּגָנָם וגו׳, ut recte obſervat LOWTH *de Sacra Poeſi Hebraeor.* Prael. X. p. 208. not. ed. Goett. p. 105. ed. Lipſ., ubi et plura hujusmodi ellipſeos exempla adducit. Aben-Eſra: ויאמר רבי יהודה בן בלעם כי מעת דגנם הפוך והאמת מעת רבו דגנם ותירושם ואין צורך להפך דברי׳ באמרי׳ ברוח הקדש *Ex Rabbi Iudae, Bileami fil., ſententia, in verbis* מֵעֵת דְּגָנָם *metatheſis eſt, pro* מֵעֵת רַבּוּ דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם. *Sed minime opus eſt, verba ſpiritu Sancto eunciata transponere.* In nominibus דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם litera *Mem* in fine I. E. FABER ad *Harmeri Obſervatt.* P. II. p. 268. non pro ſuffixo habet, ſed pro paragogico, ad multitudinem exprimendam addita. Nec alia deſunt exempla, ubi Mem litera mere paragogica eſt, vid. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 443. coll. p. 74. — Alexandrinus membrum poſterius ſic vertit: *ἀπὸ καρποῦ σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν*, ad quae verba obſervandum eſt primo, pro *καρποῦ* legendum eſſe *καιροῦ*, ut jam poſt Druſium Montefalconius animadvertit, et Vulgatus et Arabs docent; deinde, addidiſſe interpretem *ἐλαίου αὐτῶν*, ac ſi in ſuo codice וְיִצְהָרָם inveniſſet, quod MICHAELIS et KOEHLERUS textui inferendum cenſent, cum et Syrus hoc additamentum exprimat. Sed digna ſunt, quae adſcribantur,

quae

quae IOH. GOTTFR. SCHARFENBERG ad *Cappelli Critic. Sacr.* a fe edit, P. II. p. 659. notat, ubi Cappellus noftrum locum inter eorum numerum recenfet, in quibus veteres interpretes plura legerint, quam nunc in Codicibus Maforethicis extat. „Omnino," ait ille, „hic monendi funt tirones, ne fi forte alicubi in verfione Alexandrina invenerint verba, quibus nil refpondeat in libris Hebraicis, hinc ftatim colligant, auctores hujus verfionis fecutos effe lectionem a noftra diverfam. Ut enim nil dicam de mala fedulitata interpolatorum, interpretum ipforum hic videtur fuiffe mos, ut verbum unum atque alterum adderent ex aliis locis fimilibus. Exemplo fit hic ipfe locus a Cappello laudatus, ubi non quod aliter ac nos legerint, vertunt *σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν*, fed quod viderant, alibi verbis דָּגָן, *frumentum*, et תִּירוֹשׁ, *vinum*, addi יִצְהָר, *oleum*, cf. Deut. XXVIII, 51. Hof. II, 10." Atque ex ipfa Alexandrina verfione illud additamentum quidam eliminandum putarunt; veluti DRUSIUS, qui „Gloffema," inquit, „a fcribis *καὶ ἐλαίου*, quod perfpicuum vel ex Hieronymo, qui fcribit nec apud LXX. interpretes extare hoc, nec in Pfalterio, Origenis manu emendato, nec in ceteris editionibus." Etiam Dathius gloffam effe putat, ab eo, qui in aliis locis tria illa jungi folere, fciret, adfcriptam, cui adfentitur EICHHORN in *Biblioth. Literat. Biblioth.* P. I. p. 495. In alia omnia difcedit I. D. MICHAELIS, cujus interpretationem memoratam vide fub finem Annotationis noftrae ad Verfum fequentem.

9. Quando enim te propitium habeo, nihil mihi timendum eft:

Quiete fimul cubo et dormio,

Nam Tu, Iova, folus es, qui me in tuto collocas!

בְּשָׁלוֹם *in pace*, Aben-Efra bene בלא פחד, *fine metu*, interpretatur. Sed non aeque facile intellectu eft proximum יַחְדָּו, *fimul*. Aben-Efra: עמהם, *cum illis*, hoftibus meis. Confentit KIMCHI, qui fenfum difertius

 expla-

explanat: אני הייתי מתאוה מובתם ועדין אף על פי שהרעו לי אתאוה שנהיה בשלום יחדיו אני והם ואז אשכבה ואישן שלא יהיה לי דבר המטריד אותי מהשינה אחר שהם ישובו לי *Etfi illi in meam perniciem toto impetu feruntur, nihilominus adhuc cupio, una cum illis pace ac tranquillitate frui; tunc vero, cum nihil erit, quod fomni mei tranquillitatem perturbet, poftquam ad me redierint* [hoftes mei], *cubabo ac fecure dormiam.* Sed alii, veluti MUSCULUS, ad Davidis focios referunt: fimul cum vobis, aerumnarum mearum fociis. Alii *pariter* reddunt, hoc fenfu: *cubabo fimul et requiefcam* tranquille, non folum cubabo, fed etiam dormiam, quia non omnes, qui decumbunt, dormiunt. Ita KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 21. EICHHORN l. c. יַחְדָּו h. l. *omnino, prorfus* fignificare putat, vertitque: *prorfus tranquille.* - Idem diffenfus in membro altero eft de לְבָדָד, quod vel ad *Deum* referri poteft, ut fenfus fit: ceteris me deferentibus, tu folus me defendis, quod KIMCHIO quoque placuit: ופירוש לבדד אתה ה׳ לבדך תעשה זה וכך בטחוני ולא באחר „*folus*" *i. e. tu, Domine, folus hoc efficies, et in te folo fiducia mea, non in alio;* vel ad *Davidem*, hoc modo: *tu me fecure et fine metu folum*, h. e. feorfim, domi meae, fine concurfu hominum, ne opus fit, in procinctu ftare, et congregari contra hoftes, *federe facies*, ut in fpe, five, *federe facis*, ut in gratiarum actione. Utriusque rationis Aben-Efra mentionem facit: ומלת בדד בל״מ או בחסרונו שוה וככה מלת לבטח ויש בטח והנה יי׳ בדד ינחנו ונכון הוא שהשם לבדו וככה זה או טעמו או היו יחדו עמי או הייתי לבדד והטעם לבדי הושיבני *Vocabulum* בָּדָד *cum praefixo* Lamed *idem ac fine eo fignificat, quod etiam de fequente* לָבֶטַח *valet, promifcue enim et* בֶּטַח *dicitur. Deuteron.* XXXII, 12. *extat* יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ Iova folus eum [populum] duxit, *ubi* בָּדָד *idem eft ac* לְבַדּוֹ *ille Deus, folus, quemadmodum hoc loco. Vel fenfus eft: five illi mecum fint, five ego folus fim, ut fignificetur:* לְבַדִּי *me* folum *habitare facis.*

Quam

Quam poſteriorem interpretationem Jarchi clarius proponit: לבדד לבטח כמו בטח בדד עין יעקב לשון מבטח ושקט הוא שאינו צוריך להושיע גייסורת עמו *Verba haec eodem modo ſumenda ſunt*, *ac* Deut. XXXIII, 28. בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב ſecure ſeorſim fons Iacobi; *ſignificant enim ſecuritatem et tranquillitatem alicujus, qui non opus habet, ut copiae militares eum ſervent.* Poteſt quoque huc referri XLIX, 32. *Agite, aſcendite ad gentem beatam* יוֹשֵׁב לָבֶטַח in tuto habitantem, *inquit Iova, ſine oſtiis, ſine repagulis* בָּדָד יִשְׁכֹּנוּ ſeorſum habitantium. Ceterum pro לְבָדָד codex unus a Kennicotto, atque alius, a de Roſſio collatus, legit לְבַדֶּךָ, ſenſu eodem. Syrus interpres commatis praecedentis vocem ultimam, רָבּוּ, ad hunc Verſum traxit, vertit enim: ܣܓܝܘ ܒܫܠܡܐ ܐܟܚܕܐ *multiplicati ſunt in pace pariter.* Eandem diviſionem probat Michaelis in *Bibl. Orient.* P. XI. p. 196. hoc tamen diſcrimine, quod priora hujus Verſus verba conjunxit cum ultimis antecedentis hoc ſenſu: *majorem mihi laetitiae materiam dediſti, quam cum pacis tempore ſimul frumentum, vinum et oleum feliciter proveniunt.*

PSAL-

PSALMVS QVINTVS.

ARGVMENTVM.

Precatur Deum, ut ab hoſtibus, hominibus peſſimis, auxilium ſibi praeſtet, ſpemque concipit, fore, ut Iova precibus ſuis annuat, quod ipſe ſanctiſſimus, impiis eorumque conatibus non poſſit favere.

Veteres Hebraeorum magiſtri, a KIMCHIO laudati, docent, hunc Pſalmum a Davide editum fuiſſe adverſus Doëgum et Ahitophelem, hoſtes ſuos [1]). Sed quum Doëgus et Ahitophel diverſo tempore ac diverſa ratione Davidem vexarint, ad eos unus idemque Pſalmus pertinere non poteſt.

FLAMINIUS ad Saulica tempora hoc carmen refert; illum haud dubie temporis articulum intelli-

1) Verba Kimchii ſunt haec: וזה המזמור גם כן כנגד דוד שהיו לו שונאים בישראל ורז״ל אמרו כי על דואג ואחיתופל שונאיו אמרו *Hic etiam Pſalmus a Davide compoſitus eſt, cum multi eſſent inter Iſraelitas, qui eum odio proſequerentur; hinc tradunt magiſtri noſtri, piae memoriae, Davidem hunc Pſalmum ediſſe adverſus Doegum et Ahitophelem hoſtes ſuos.*

telligens, quo Davides, Mizpae exulans, perpeſſus multa ab hoſtibus eſt, inprimis a Doëgo, ad cujus facinus alludere videri poſſit Verſus ſeptimus, coll. Pſ. LII, qui in eundem illum eſt factus. VENEMA contra „tempus compoſiti Pſalmi nullum aptius reperire poteſt, ac quo in aula Sauli verſatus fuerit Davides, quippe quo tempore ab hoſtibus in omni vita et actionibus fuerit obſervatus, atque peccatorum et hypocritarum ingens fuerit numerus."

Sed interpretes longe plerique Abſalonicae ſeditionis tempore Pſalmum hunc, ut et eos, qui proxime praeceſſerunt, compoſitum putant. Ex eorum numero etiam eſt ESROMUS RUDINGERUS, qui „veriſimillimum," inquit, „videtur, factum hunc eſſe Abſalonico tempore, quum Verſus VII (al. 8.) promittat gratias in aede Domini, et interpretantur aliqui de Achitophele quaedam, contra quem factum exiſtimo Pſalmum XII, et alios. In primis tamen ex Verſu decimo (al. 11.) ſuſpicor Abſalonicum eſſe. Quod enim Verſus ille petit, id ſcribitur oraſſe David contra Achitophelem 2 Reg. 15. (al. 2 Sam. XV, 31.): *Infatua quaeſo, Domine, conſilium Achitophelis.* Invocans autem opem miſericordiae divinae, et hac fretus, bene ſibi pollicetur, praecipue tamen, mores, ingenia, et vitam deſcribens generis hujus impii hoſtium ſuorum, ex eo, quod Deus non ferat impios et facinoroſos

roſos homines tales, et diligat pios, liberationem certam ſibi perſuadet. Facit idem in Pſalmo XXXVI, etiam in XII. et XIV. Pſalmo, qui omnes videntur eſſe Abſalonici.“

Singularis eſt CLAUDII FERRANDI ſententia, hunc Pſalmum ad Iudaeos Babylonico jugo addictos referentis; ſperare vatem, conſiderato Dei erga impios odio, fore, ut improbi Babylonii poenas dent, atque ita Hieroſolymas redeat, et in templo adoret [2]). Movent illum Verſus 11. et 13. cum Pſ. XIII, 4. 5. 7. CXIX, 2. et Zach. II, 10. 11. comparati.

HENRICO EBERH. GOTTL. PAULO contra gentes exteras foedifragas, univerſo populo Iſraelitico hoſtiles, directum videtur hoc carmen, atque, dum ſacrificium matutinum offerretur, in ſanctuario publice decantatum [3]).

2. 3. Or-

2) A qua ſententia haud longe abeſt DE WETTE, qui in *Commentar.* p. 128. preces pro univerſo populo adverſus impios ejus hoſtes, qui ſimul Iovae ſint adverſarii, hoc Pſalmo contineri exiſtimat. Davidis non eſſe carmen, illud arguere cenſet, quod Vs. 8. *Templi* facta ſit mentio; nam ſacrum tabernaculum non potuiſſe בַּיִת et הֵיכָל, *domum* et *palatium* appellari. Veruntamen בַּיִת de *tabernaculo* uſurpatum reperimus Exod. XXIII, 19. XXXIV, 26. Deut. XXIII, 19. 1 Sam. I, 24. III, 15., et הֵיכָל de tabernaculi ſacri adyto, in quo arca ſacra poſita erat, 1 Sam. III, 3.

3) Singulari commentatione hunc Pſalmum docte interpretatus eſt I. Z. H. HAHN in *Recitatione Philologica ſuper Pſalmo V. in Collegio Philobiblico, quod Lipſiae floret, habita,* Lipſiae, 1794. 8.

2. 3. Orditur epiphonemate, velit Deus precibus fuis benigne aurem praebere:

Attende ad fermones meos, Iova!
Percipe meum gemitum.
Aures praebe voci meae querenti,
Mi Rex, mi Deus! Ad te precor.

אֲמָרַי הַאֲזִינָה *Aufculta verba mea, verbis meis aurem praebe,* הַאֲזִינָה enim, ut Aben-Efra obfervat, מגזרת אזנים המה אזנך *ab* אָזְנַיִם, aures, *derivatum* [ut Latinorum *aufcultare*], *aurem tuam inclina*, admove, *fignificat.* Pro אֲמָרַי KOEHLERUS Chaldaeum et Arabem numero fingulari אִמְרִי euncialle putat; ille enim מֵימְרִי, hic قولي ponit.

In altero membro: בִּינָה הֲגִיגִי, nomen הָגִיג interpretum diffenfum creat. Hebraei unanimi confenfu de *meditatione* accipiunt, tanquam ejusdem cum Verbo הָגָה notionis: JARCHI: אמרי האזינה יי׳ כשיש בי כח לשאול צרכי לפניך וכשאין בי כח להתפלל לפניך והדאגה עצורה בלבי בינה הגיגי חבן הגיון לבי *Dicta mea aufculta, Domine, quando tantum mihi adhuc virium ineft, ut verbis a te petere poffim, quod defiderem, fed quando in me nullae funt vires precandi coram te, ac timor occupat cor meum, tunc animum adverte ad meditationem meam, percipe cogitationem cordis mei.* Quod ipfum fequitur SIM. DE MUYS: „Si forte dolore vox fuerit interclufa, intellige tunc tacitos gemitus ac meditationes." KIMCHI: מה שאוציא בפי האזינה ומה שאהגה בלבי בינה לפיכך אמר עם הגיגי בינה ועם אמרי האזינה ואמר הגיגי מן הגה בהכפול עין הפועל כמו לחזיז קולות מן חזה *Quod ore profe**am, aufculta, et quod in corde meo meditabor, intellige, hinc eft, quod verbum* בִּינָה *conjungit cum voce* הֲגִיגִי meditationem meam. *et verbum* הַאֲזִינָה *cum dictione* אֲמָרַי, verba mea. *Vox autem illa* הָגִיג *eft a themate* הָגָה *cum geminatione fecundae radicalis, ut in nomine* חָזִיז fulgetrum, *quod occurrit Iob. XXVIII,* 26. לַחֲזִיז קוֹלוֹת fulgetra tonitruum, *a radice*

dice חָזָה. Eandem illam fignificationem expreffit Syrus: ܘܐܣܬܟܠ ܗܓܝܓܝ *intellige meditationem meam.* Chaldaeus ambiguum vocabulum רְנָנִי pofuit, quod et *meditationem,* et *trifte murmur* fignificat. Pofterius placuit Hieronymo, atque I. D. MICHAELI in *Supplem.* P. II. p. 493. qui vocem Hebraeam refert ad Arabicum هَجَّ *depreffus fuit,* unde veram et primigeniam fignificationem in *fono depreffiori,* h. e. trifti fitam effe putat. Cui fententiae potiffimum obftat, quod verbum Arabicum de *fono* nusquam ufurpatur. KOEHLERO ὀνοματοποιητικὸν effe videtur, quod conveniat cum Arabico هَجْهَجَ *increpuit camelum vocando Hidsj, hidsj,* et comprobat Alexandrini verfionem, κραυγή, quam Vulgatus, *clamorem* ponens, fequitur. PAULUS in Clavi ad h. l. collato Syriaco ܗܓܐ, *imaginatus eft, phantafma vidit,* Hebraeum noftrum vocabulum vernaculo *Dichtung* reddit, fub quo *carmen* an medifationem intelligat dubitari poteft. Sed EBERH. SCHEIDIUS in *Obfervatt. Grammatt. ad Pf. I,* 2. p. 66. 67. pluribus oftendit, verba هَجِيَ et هَجَّ הָגָה et הָגַג, ut fono ita et fignificatione cognata effe, ut plura verba geminatae et quiefcentis ultimae radicalis in utraque dialecto. Itaque quemadmodum fupra Pf. I, 2. הָגָה de *animi meditantis fervore* f. *aeftu* ufurpatum vidimus, fic hoc loco הָגַג de *aeftu animi fervidiffimo,* qui in voces, querelas, gemitus erumpit, ponitur. Significationum in hoc verbo feriem et nexum indicatum vide in Not. ad Pf. I. 2. Recte ESROMUS RUDINGER in *Ratione Paraphrafeos* hujus Pfalmi ad verba, *cognofce, quid dicam,* quae pro Hebraicis בִּינָה הֲגִיגִי pofuit, obfervat: „Alii, *quid mediter;* quia tamen Hebraeum utrumque fignificat, et *meditari* et *proloqui,* ideo — de *fermone* fum interpretatus, qui fermo eft λόγος προφορικός, id eft, *qui profertur,* et non de eo, qui

qui eft ἐνδιάθετος, quum illud fimplicius videatur. Petit enim fe audiri propheta, ficut initio Pfalmi LXI. LXIV. et alibi."

3. הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי, *Attende voci clamoris mei.* KIMCHI: הן אזנך להיות קשבת כי הוא פועל יוצא וכן כתיב להקשיב לחכמה אזנך תקשיב אזנך והמלה נקשרת עם למד ועם אל ועם בית *Praebe mihi aurem tuam, ut fit attenta, Hoc enim verbum eft tranfitivum, ut Prov. II,* 2. לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ ut adhibeas fapientiae aures tuas, et Pf. X, 17. תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ advertas aurem tuam. *Verbum* הִקְשִׁב *vero conftruitur cum* ל, *cum* אֶל *atque cum* ב. Idem Kimchius eorum, quae fequuntur, vim et fententiam bene declarat: מלכי שאתה מלך עלי ואני צועק אליך כמו שצועקים אל המלך i. e. מַלְכִּי *quoniam tu Rex es fuper me, clamo ad te, ut ii, qui ad regem clamant;* tuam opem, ut fubditus, imploro; in te confido, tanquam in rege meo. Quod fequitur, אֱלֹהָי *judicis* fignificationem h. l. obtinere cenfet: שאתה שופטי ותושיעני מהמרעים לי, *tu, qui Judex meus es, et cujus eft, me vindicare ab iis, qui mihi injuriam inferant.* כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל *nam ad te oro,* ולא להושיע אחר כי אין בלתך, *et non ad alium fervatorem, quum praeter te nullus alius exiftat,* ut idem KIMCHI 1000bfervat. Sed vere monet de Wette, nimis fubtilia haec effe; vocatur enim Jova faepe *rex,* ut infra XLIV, 5. XLVIII, 3. LXXIV, 2. Jefaj. VI, 5. Omnino apud cunctos antiqui aevi populos dii vocati funt *reges,* unde מֹלֶךְ, Ammonitarum deus. Jupiter nuncupatur βασιλεύς, Ariftoph. Nub. Vs. 1. Aefchyl. Perfae, 531., et ἄναξ, Il. Γ. 351. Π. 233.

4. *Iova, mane vocem meam audis;*
Mane ad te precor et exfpecto.

בֹּקֶר Aben-Efra interpretatur: כל בקר כמו חדשים לבקרים *quolibet mane, ut Thren.* III, 23. חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים recentes funt (gratiae Dei) fingulis matutinis. Quod autem *Mane* ad Deum precari dicit, in eo refpicere plures volunt folitas preces matutinas, vid. Pf. LXXXVIII, 14. Ita ESR. RUDINGER: „Etfi particula *mane,* figura hebraea, *tem-*

tempestive et *tempori*, significare solet saepe alibi, *Mane juva nos; succurre nobis mane;* et in similibus; quomodo esset: *tempestive exaudi vocem meam, tempestive enim me sisto tibi;* hoc tamen loco simpliciter de *matutino tempore* dici videtur, ut qui in periculis, et liberationis desiderio magno primo quoque tempore ad preces decurro, et haberi ex his potest *matutina precatio*, id est, quae mane facta sit." Sed videtur potius studium et fervor hominis pii in precibus faciendis indicari. Verba אֶעֱרָךְ לְךָ וַאֲצַפֶּה I. D. MICHAELIS olim אֶעֱרַךְ לְךָ וְאֶצְפֶּה enunciaverat, quod ad verbum sonat: *disponar tibi et mundus ero* (collato Arabico صفي, *clarus, purus fuit*, prius vero, אערך, jam a Syro passive elatum putat, quod is in Ethpaal ܐܬܥܪܟ *praeparabor*, posuit), sive, ut in priori versionis vernaculae editione expresserat: *des Morgens will ich vor dich treten und rein seyn,* hoc sensu: mane tibi me sistam in sanctuario, sed pium scelerisque purum, puro corde, puris manibus sacris adero. Sed in *Biblioth. Orient.* P. XI. p. 197. mutavit sententiam, et alterum quoque illorum verborum passive, אֶצָּפֶה pronunciat, utrumque vero aliis significationibus accipit, vertit enim: *aestimabor a te et explorabor,* hoc sensu: cum tibi sacrificium matutinum offeram, semper cogitabo, te mentem meam animumque meum verissime aestimare, penitusque explorare atque cognoscere. *Explorandi* autem notionem verbo צָפָה eo vindicare studet, quod Arabum صفي in Congujatione octava *eligere* significat, quae notio cum *explorandi* significatione proxime cognata sit. Quae omnia e longinquo sunt petita, atque jam ideo parum verosimilia. Recte etiam STANGE in *Anti-Critica*, P. I. p. 56.: „Ut haec punctorum permutatio temeraria, et sine ratione instituta est, ita eadem neque ex locis biblicis probari potest. Etenim העריך in Hiphil inprimis notat *τιμᾶσθαι*, ex Conjugationis Niphal forma, nullum exemplum, quod sciam, mihi ex universis Bibliis notum

notum eſt. Quod deinde צפה ex arabica notione *eligendi* explicat, item fit ſine cauſa, quum neque Niphal in Sacra Scriptura occurat, dubiumque ſit, an haec forma *explorandi* ſenſum habeat. Ne puncta quidem accurate Vir Doctiſſimus ſubjicit; ob ſequentem lineolam Maccaph et voculam לך pronunciandum erat אֶעֱרָךְ non אֶעֱרֹךְ." Sunt autem verba Hebraea, ut idem Stange monet, ex Maſoretharum pronunciatione atque retentis uſitatis illorum ſignificationibus, ſatis dilucida et perſpicua, ſi modo obſervetur, in priori verbo ex Iob. XXXII, 14. מִלִּין, aut aliud ejusdem poteſtatis verbum eſſe ſupplendum, et in poſteriori ex Mich. VII, 7. בַּיהוָה, ubi plena occurrit *Φράσις*. Senſus eſt: ad *Te* preces meas tollam et a Domino auxilium exſpectabo. Eundem ſenſum ratione paullo diverſa in his verbis invenit Aben-Eſra: ופעול אערך לך חסר כאילו אמר אערוך לך תפלתי כאשר פירשתי כי כח שמות בפעלים וברך ולא אשיבנה וברוב יועצים תקום בעתידים כאילו כתוב למעלה כי אליך אתפלל תפלתי. *In dictione* אֶעֱרָךְ־לְךָ *ſubaudiendum eſt ſubjectum, quaſi ſcriptum eſſet* אֶעֱרָךְ־לְךָ תְּפִלָּתִי disponam tibi preces meas, *vi nominis in verbo latente, ut monui ad* Num. XXIII, 20. וּבֵרֵךְ וְלֹא־אֲשִׁיבֶנָּה et benedixit (ſubaud. בְּרָכָה benedictionem) quam non poſſum avertere, *et ſic infra Prov.* XV, 22. וּבְרֹב יוֹעֲצִים (עֵצָה) תָּקוּם et multitudine conſulentium (conſilium) ſtabit, *ſeu perſiſtet. Ita etiam in verbo* אֶתְפַּלָּל *Vs. anteced. latet nomen* תְּפִלָּתִי. Cf. GLASSII *Philolog. S.* p. 267. ed. Dath. Pergit Aben-Eſra: ומלה לך עם אערוך לך מושבת עצמה ואחרת עמה כמו יכפה אף והנה הוא ואצפה לך *Vocula* לְךָ *in dictione* אֶעֱרָךְ־לְךָ *pertinet etiam ad ſequens verbum, eadem Zeugmatis figura, quae et Prov.* XXI, 14., *ac ſi ſcriptum eſſet:* אֲצַפֶּה לְךָ exſpectabo te. Verbi צָפָה ſignificationem bene exponit SALOMO BEN MELECH in Scholiis Hebraicis, quae מִכְלַל יוֹפִי *Perfectio decoris*, inſcripſit: ענין הבטח ובזה הבנין הוא קרוב לענין תוחלת כי המיחל לאחר מביט לו Confidendi *ſignificatione h. l. ſumendum eſt, quae cum* exſpectandi, ſperandi, *notione*

tione cognata eſt, nam qui alium exſpectat, *eum circumſpectat.* Verbi valorem ſimul cum ſenſu RUDINGERUS in Paraphraſi recte expreſſit: *Speculando circumſpicere atque exſpectare incipio auxilium benignum tuum, et quid reſpondeas mihi.*

5 — 8. Cauſam addit, cur confidat, fore, ut Iova ſuis precibus annuat: „quum deteſteris maleficia et impietatem, certiſſimam ſpem habeo, te diutius non paſſurum, ut boni exterminentur, et ſcelerati in tua ſancta civitate floreant:“

Neque enim tu Deus es, qui delectetur improbitate,
Nec fruitur impius tuo praeſidio.
Tuum aſpectum ferre non poſſunt inſane in peccata ruentes.
Odiſti omnes maleficos.
Perdis mendaces,
Sanguinarios et fraudulentos Iova averſatur.
Aſt ego munitus tua bonitate, aedem tuam ingrediar.
Te in ſanctuario tuo precibus venerabor adorans.

Senſum horum verſuum et nexum cum iis, qui proxime anteceſſerunt, bene exponit KIMCHI: למה אצפה לך כי
ידעתי כי לא תחפוץ ברשעים אם כן לא תחפוץ באויבי כי הם
אנשי רשע ואני מצפה שתושיעני מהם כי תחפוץ בי ולא בהם
Quare vero te circumſpecto? quia certo cognovi, improbos tibi non placere; itaque hoſtes mei tibi non placebunt, ſunt enim homines iniqui: ego autem adſpiciam ad te, ſperans fore, ut me ſerves ab iis, quoniam tu me diligis, illos vero non item.

5. Λιτότης eſt in membro hujus commatis priori: *Tu certe non es Deus, qui delectetur improbitate,* cui geminum eſt illud HOMERI *Odyſſ.* Ξ, 83.

Οὐ γὰρ σχέτλια ἔργα Θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν·
Facta ſceleſta Dii non dilexere beati,

i. e. odio ea habent, et maxime deteſtantur, ut mox Vs. 6. et infra Pſ. XI, 5. XLV, 7. Sed nova ratione haec verba interpretatur STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 59. 60. Primum

mum hemiftichium vocabulo רָשָׁע abfolvere jubet, et verba לֹא אֵל nomen per ὑφ' ἓν conjunctum effe cenfet, ψευδοθεὸν fignificans, qui vero Deo opponatur, ut adeo fententia fit: falfus gentilium Deus (לֹא אֵל), delectatur improbitate, אַתָּה tu contra, qui es Deus verus, averfaris malum. Quae interpretatio fi ab alio viro docto propofita fuiffet, certe feveram Anti-Critici noftri vituperationem fubiiffet. Quodfi enim voculam אַתָּה ad alterum hemiftichium trahas, non facile apparet, qua ratione haec verba: אַתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע fint interpretanda, nifi אַתָּה abfolute pofitum dicas, ut vertendum fit: *te quod adtinet, tecum non commorabitur impius*; qua de ratione tamen Vir Doctiffimus lectores non monuit. Sed duriufcule id hoc loco videtur, neque veterum alicui in mentem venit. Adde, quod ex recepta interpretatione multo concinnior eft hemiftichiorum parallelismus. Verba לֹא יְגֻרְךָ רָע, KIMCHI ita explicat: לא יגור עמך וכן גדלני כאב גדל עמי ורבים כן *Dictio* יְגֻרְךָ *eft pro* יָגוּר עִמְּךָ morabitur tecum, *ut Iob. XXXI*, 18. גְּדֵלַנִי כְאָב *pro* גָּדַל עִמִּי adolevit apud me, mea fub nutricatione, ficut apud patrem, *ut alias faepe.* Cf. SCHULTENSII *Inftitt. ad Fundamm. Lig. Hebrr.* p. 402. et GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 808. coll. p. 730. Not. VENEMA haec verba fic vertit: *nec tecum habitabit inftar clientis malus*, cujus interpretationis hanc reddit rationem: „Radix גור proprie *divertit, deflexit*, a via, inde *peregrinatus* eft, vel *diverfatus* in alieno hofpitio, etiam *commorationem* denotat fixam, in fpecie talem, qua quis *clientela* potentioris fruitur, unde גָּרֵי בַיִת funt *clientes*, et מָגוּר *territorium* eft, in quod peregrini, pauperes, clientelaeve indigi, recipiuntur. Cf. SCHULTENS in *Commentar. ad Iob.* XVIII, 19. et XIX, 15. Ita egregie hoc verbum fumitur Pf. LXI, 5. et alibi." DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. l. vertit: *negatur hofpitium tuum malis.* „Iure hofpitali," addit, „exceptus tutelae hofpitis commendatur, atque eum fanctiffimum contra omnes injurias defenforem experitur.

Sed

Sed Deus bonus nonniſi bonos atque pios tutatur." רַע, inquit KIMCHI, איש רע או יהיה רע שם דבר כמו רשע שוכר *eſt homo malus, niſi h. l. ſit ſubſtantive improbitas, ut* רֶשַׁע *antea poſitum.* KNAPPIUS רֵעַ *amicus*, pronunciandum conjecit, ita ut vernacule vertendum ſit: *er wird von dir nicht als Freund geſchützt*, quae ſententia qua ratione e vocibus Hebraeis elici poſſit, ego vix aſſequor; vertendum potius erit ex Knappii mutatione, *non tuebitur te*, Deum, *amicus*, quod quam parum concinne ſit, quisque intelliget ipſe. Cf. etiam, quae monuit STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 58.

6. Non tolerant oculi tui, qui juſtitiam et leges violant, atque aliis nocere non intermittunt. Vox הוֹלְלִים non uno modo accipitur. Quum prima verbi הָלַל vis in *ſplendendo* poſita ſit; IO. WILH. SCHROEDER in *Commentar. in Pſ. X.* p. 56. poſtquam hanc radicem ex Arabica dialecto illuſtraſſet, atque Hebraeis de *iis, qui ſplendida fortuna uterentur*, uſurpari, oſtendiſſet, verba noſtra ita vertit: *non conſiſtent in ſplendidam fortunam*, inique paratam, *evecti coram facie tua.* Quod tamen non ſatis accurate פֹּעֲלֵי אָוֶן שָׂנֵאתָ in altero hemiſtichio reſpondet. Optime RUDINGERUS ſenſum expreſſiſſe his verbis videtur: *ad inſanum modum in peccata ruentes*, ad quae in Nota haec obſervat: „Significat etiam *inſipientes, ſtultos* et *inſanos* vocabulum, quod ad *ruentes in peccata* transferunt Hebraei, et Platoni eſt peccatum et vitioſitas *ſtultitia*, et virtus ſapientia. [Conſentit MICHAELIS in *Supplemm.* p. 536. Omne ſcelus, inquiens, *ſtultitiam* dicunt Hebraei, נְבָלָה, recte quidem illi, quod ſine ſtultitia magnoque errore committi nequit: ſic et הוֹלֵל *inſanus*, pro perditiſſimae mentis homine, vecorde ſceleribus, ponitur. Pſ. V, 6. LXXIII, 3. LXXV, 5. ubi iidem, qui in altero membro רְשָׁעִים]. Aliqui *malitioſe ſtultos* interpretantur, qui ſunt *μορόκακοι* Graecis, quod haud ſcio, an ſit lenius, quam ut huic loco conveniat. Alii *gloriatores*, et *elatos* et *inflatos* atque *et inſolentes*, interpretantur, quos et ipſos ſigni-

ſignificat vocabulum [Eſt enim הִתְהוֹלֵל *gloriari*, et תְּהִלָּה *gloriatio*, ad quam notionem noſtrum vocabulum Chaldaeus retulit, dum מְהַלְעֲבִין, *irriſores*, *ſubſannatores* poſuit, quod ſecutus Aben-Eſra מַלְעִיגִים interpretatur, et Mendelsſohn in Verſione vernacula *Uebermüthige*]. Aliqui *injuſtos*. Tales fuerunt Abſalonico tempore Achitophel, Mephiboſeth, Simei, et gregales horum, contra quos magis haec precatur, quam contra filium." Quia verbum הִתְיַצֵּב ſaepe de iis uſurpatur, qui *miniſtrandi cauſſa coram rege ſe ſiſtunt*, atque ſupra Vs. 2. poeta Iovam regem ſuum appellaverat; Aben-Eſra haec annotat: לא יתיצבו הוללים מליעיגים לנגד עיניך כמשפט מלכי ארץ טעם יתיצבו כדרך העבדים נצבים על מלכם *Inſolentes tibi miniſtrare non ſines, ut reges terrae, nam verbum* הִתְיַצֵּב *h. l. notionem apparitionis habet, quemadmodum ſervi regibus ſuis miniſtrant.* Sed ſimplicior KIMCHI eſt obſervatio: ופי' לנגד עיניך כאדם השונא לאחר שלא ירצה להביט בפניו *Senſus horum verborum:* non conſiſtent coram oculis tuis, *ſumendus eſt ex ea ratione agendi, qua aliquis aegre ſuſtinet alium, in cujus faciem ne oculos quidem vult prae odio conjicere.* Sic itaque impii iſti non poterunt vultum ſeveri illius regis ferre, ſed partim conſcientia ſua, partim lata judicis ſententia, dispellentur, et peſſum ibunt.

7. Tu perdis et exſtirpas eos, quibus ſtudium eſt, dolos et fraudes uſurpare. Tacite vero argumentando concludit: hoſtes mei ſunt homines ejusmodi, quales tu non ſoles nec potes ferre, ergo liberabis me ab his, et euertes eos. אִישׁ־דָּמִים וּמִרְמָה *virum ſanguinum et fraudis*, Aben-Eſra interpretatur: הרכיל כמו חץ שוט לשונם מרמה *obtrectatorem*, qui acutae linguae ſuae ſagitta fraudulenter loquuntur, *ut hujusmodi homines deſcribit Ieremias IX. 7.* Hemiſtichium Verſus noſtri prius Alexandrinus vertit: Ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος, quaſi poſt תְּאַבֵּד in ſuo codice כָּל inſertum legiſſet; idque ſequuntur Vulgatus et Arabs, probatque KOEHLERUS, in

Repertor. P. III. p. 24., qui tamen in eo erravit, quod Chaldaeum etiam in illorum cenfum retulit, nam hic cum noftro textu convenienter: תְּאַבֵּד מְמַלְלֵי כַּדְבוּתָא ponit.

8. Tum vero ego, immenfa bonitate et mifericordia tua confervatus, ut gratias tibi agam, in aedem tuam veniam, et in timore pio tui adorabo te religiofe in fede fancta tua. Ita RUDINGER hunc Verfum interpretatur atque in Nota haec addit: „Interpretamur hoc de gratiarum ftudio, quas fit praeftiturus, fi everfis hoftibus (de quo ex caufis indicatis non dubitat) ipfe confervetur. Quo alludit et claufula Pfalmi. [Eodem fere modo Aben-Efra: שב לאשר החל בקר תשמע קולי שהוא בא אל בית השם ואין עמו מי זה להשתחוות בהיכלך כמביא מראשית פרי האדמה ששם כי יב והשתחוית לפני יי׳ אלהיך והזה הטעם אין לי מנחה ר להודו׳ ברוב חסדך עלי *Redit ad id, quod fupra Vs. 4. inceperat, Iehovam precibus fuis annuere, hocque fubjicit, quod fine oblatione coram Iehova in fanctuario eum adoraturus et gratias acturus compareret, cum in primitiarum oblatione gratias acturi Iehovam cum muneribus suppliciter adorarent ex lege Deut. XXVI, 10. Itaque fenfus eft: nullum mihi munus eft, quod tibi offerre poffim, tantummodo celebrare poffum, quam mihi exhibuifti, gratiam.*] Alii ut de adverfante praecedenti fententia interpretantur ἀντιθετικῶς, quafi dicat: Ego vero non fum talis, quales effe defcripfi hoftes meos, fed in pietate vera fiftam me tibi in templo tuo et te invocabo; te fretus et mifericordia multa tua veniam in aedem tuam." Ita KIMCHI: הם נמאשים בעיניך אבל אני אתיצב לעיניך ולפניך *Ifti tibi abominabiles funt, verum ego fiftam me tibi in aede tua.* Recte vero idem fubjicit: ופי׳ ביתך והיכל קדשך הוא הבית שהיה בו הארון *Per haec verba:* aedem tuam, et fanctitatis tuae palatium *intelligit eum locum, in quo tum erat arca.* Cf. not. 2. ad Argument. hujus Pfalmi. Fuit autem tum in Sionio, quo remifit eam David, cum initio fugae fuae eam fecum exportaret.

9. Quoniam hoftes imminebant femper capiti ipfius, orat

orat Deum, ut pro fingulari bonitate, qua uti folet erga homines pios, fibi dux et comes fit in tantis periculis, neque permittat, animum fuum ulla vi vel metu inimicorum de recto vitae curriculo declinare:

Iova, deduc me in juftitia tua propter hoftes meos,
Complana ante me viam tuam!

Aben-Efra: כי אפחד שתמעד רגלי ותענישני אז ישמחו שוררי *Nam vereor, ne pes meus vacillet, tuque me punias, de quo hoftes mei laetarentur.* Quam eandem fententiam latius KIMCHI exponit: זאת היא תפלתי אליך שתנחני בצדקתך כלומר שתסייעני ללכת דרך צדקה ומשפט ותנחני בה שלא אכשל למען שוררי שלא ישמחו לי בהשכילי הישר לפני דרכך *Haec eft oratio mea ad te, ut me deducas in juftitia tua; ac fi diceret, ut me adjuves, qui per juftitiae et judicii tramitem incedam, et me ita per illum dirigas, ut non impingam, propter hoftes meos, ne ii de me gaudeant, fi femel impegero, ac propterea dirige in confpectu meo viam tuam.* Idem fequutus VATABLUS: „Da, ut vivam cum fumma innocentia, ne peream infidiis, quas mihi ftruunt hoftes mei.“ Sed ESROMUS RUDINGER fub צִדְקָתֶךָ intelligit juftitiam eam, qua defendit Deus innocentes adverfus vim violentorum injuftam, fenfumque in Paraphrafi ita exprimit: *Oro te pro clementia et juftitia tua, et propter hanc, dirige me, ductu tuo, inter hoftes tales meos, inter quorum infidias verfor medias; viam tuam mihi aperi, et monftra, qua incedens tutus inter has et recte ambulem, plena enim periculorum funt omnia.* Aliam interpretandi rationem propofuit VENEMA: „Fortaffe alicui non improbabile acciderit, vocem *juftitiae* ad *viam* effe referendam, et nihil aliud, quam *rectam* et rigidam *femitam* fignificari, quando nativa praepofitionis ב in בְּצִדְקָתֶךָ poteftas *in* fervari poteft, fenfu fatis commodo, *duc me in rectitudinem tuam*, rectam tuam vim, ante me complanatam; cf. Pf. XXVII, 10. — — Primigenia vocis צֶדֶק poteftas eft in *recto, rigido*, ut pluribus evincit A. SCHULTENS in libro de *Defectibus* L. H. §. 251.“ Vocis שׁוֹרֵר fignificationem,

tionem, *inimicus*, quidam derivant ab Arabico شَرَّ *malus, improbus fuit*, cui fententiae tamen WEPLER in *den philologifchen und kritifchen Fragmenten*, Fafc. IV. p. 18. obftare putat, quod Arabum ش cum Hebraeorum שׁ minime conveniat. Ipfe Arabum شَرَّ *feparavit, disgregavit*, conferendum cenfet, eamque fignificationem vertendo ita exprimendam: *propter eos, qui me extorrem patria expulerunt;* eandem notionem voci שׁוֹרֵר etiam Pf. XXVII, 11. LIV, 7. LVI, 3. LIX, 11. aptam effe. Alii *inimicum* vocabulo illo Hebraico appellatum putant ab *obfervando*, quia talis obfervat, quid faciamus dicamusve. Ita KIMCHI, Iarchium et Aben-Efram fecutus: שוררי כמו אויבי והוא מגזרת אשורנו ולא קרוב לפי שהוא מביט לרעה כמו ויהי שאול עוין את דוד *Vox* שׁוֹרְרַי *idem eft ac* אוֹיְבַי, *inimici mei*, *fuamque fignificationem defumit a verbo* שׁוּר, *quod* videndi *notione occurrit Num.* XXIV, 17. אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב intueor eum, fed non prope; *ab* intuendo *autem* hoftis *appellatus, eo quod intentus adfpicit, qua ratione alteri malum inferat, ut* 1 *Sam. XVIII*, 9. *de Saule dicitur:* limis oculis Davidem adfpiciebat. Propriam vocis fignificationem etiam Aquila expreffit, dum pofuit: διὰ τοὺς ἐφοδεύοντάς μοι: verbum ἐφοδεύειν vero proprie fignificat *circumire, obire*, tum *explorare*, denique *infidiari*. Vid. I. F. FISCHERI *Specim. Clav. Verf. Graec.* p. 56. Singularis in hujus dictionis interpretatione eft Chaldaeus, vertit enim: מִן בְּגְלַל מְשַׁבְּחַי *propter laudem meam;* derivavit haud dubie noftrum שׁוֹרֵר a שׁוּר, *canere*, et שִׁיר, *carmen, hymnus.* Alias tamen recte מְעִיקַי, *tribulatores mei*, vertit. הַיְשַׁר fecundum *Ketibh*, five literas confonantes, enunciandum eft הוֹשַׁר, fed fecundum vocales הַיְשַׁר, juxta formam analogam communem, quomodo Maforethae legendum notarunt. Simile exemplum extat Genef. VIII, 17., ubi הוצא pro היצא fcriptum effe Maforethae monuerunt. Cf. de hac fcriptionis diverfitate SCHROEDERI

Inftitt.

Inſtitt. ad fundamm. Ling. Hebr. Sect. VI. Reg. LXXVII. d. Verborum הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ ſenſus hic eſt: *complana,* facilem et expeditam redde *coram me,* mihi, *viam tuam,* i. e. a te nobis praeſcriptum, fac me recta ad tua praecepta ambulare, ne deflectam. Idem ergo h. l. dicitur, quod infra LXXXVI, 11. *Doce me, Iova, viam tuam, ut ambulem in tua veritate.* Cf. et Pſ. XXVII, 11. In codicibus haud paucis in textu הַיְשַׁר ſcriptum reperitur. Hemiſtichium poſterius Alexandrini interpretes ex codicis Alexandrini lectione ita verterunt: *κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου*, quaſi in archetypo ſuo Hebraeo inveniſſent לְפָנֶיךָ דַּרְכִּי pro eo quod nos legimus: לְפָנַי דַּרְכֶּךָ. Illud ſequitur etiam Vulgatus in multis antigraphis: *dirige in conſpectu tuo viam meam,* et Arabs سَهِّلْ طَرِيقِي أَمَامَكَ *complana viam meam coram te.* Idem probat GROTIUS, hocque modo explicat: „fac, ut eam vitam vivam, quae tibi placet, ne quid habeant inimici mei, quod carpant." Suffragatur ex parte Codex Hebraicus Colonienſis, ſub finem ſeculi decimi tertii poſt C. N. ſcriptus (Kennicottianae collationis 158.), qui לְפָנֶיךָ exhibet; quod ipſum a prima manu habet Pſalmorum liber manuſcriptus Sec. XIV. a de Roſſio inſpectus (446. ab eo notatus). Sed verene Alexandrinus interpres ita ſcripſerit, ut vulgo legitur, dubitari poteſt: ita enim HIERONYMUS in Epiſtola, quam de Pſalterii emendatione ad Suniam et Fretelam ſcripſit: „*Dirige in conſpectu meo viam meam*, pro quo in Graeco legitur: *κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου, dirige in conſpectu tuo viam meam,* quod nec Septuaginta habent, nec Aquila, nec Symmachus, nec Theodotio, ſed ſola *κοινὴ* editio. Denique et in Hebraeo ſcriptum ita reperi: הישר לפני דרכך. quod omnes voce ſimili transtulerunt: *Dirige in conſpectu meo viam tuam.* Poſtulat autem Propheta, ut via Domini, quae per ſe recta eſt, etiam ſibi recta fiat." Haec Hierony-

ronymus. LUCAS vero BRUGENSIS in ſuis *Notationibus in Biblia Sacra* ad hunc locum haec ſcribit: „Antiqui Latini codices Epanorthotae, quatuor Pariſienſium, unus Hentenii, tres noſtri habent: *Dirige in conſpectu meo viam tuam,* quae et Graecorum quorundam codicum, Theodorito teſte, lectio eſt, ac nominatim *Graeci exemplaris Vaticanae Bibliothecae*, id quod, cum dignitate tum eruditione et pietate clariſſimus S. R. E. Cardinalis D. Guilielmus Sirletus in ſuis Variarum lectionum in Pſalmos Annotationibus refert, et noſtra ad Vaticana collatio notat.“ Quibus tamen teſtimoniis adverſatur Lamberti Bos Alexandrinorum Interpretum editio, quae quamquam Vaticani exemplaris textum exprimat, tamen *ἐνώπιόν σου τὴν ὁδόν μου* habet. Quocunque autem ſeſe haec habeant modo, textus maſorethici lectionem non modo confirmant Syrus, Chaldaeus, et Graeci reliqui, verum etiam parallelus plane locus infra Pſ. XXVII, 11, הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי *Oſtende mihi, Iova, viam tuam, duc me in via recta propter adverſarios meos.*

10. Cauſſam addit, cur petat ſe duci a Iova. Hoſtes enim dicit eſſe ejusmodi, in quibus nihil ſit ſani, intus aut foris; quae loquantur, cogitent, faciant, omnia eſſe falſa, ficta, doloſa, ut metuenda ſint ab his omnia.

In iſtorum ore nihil eſt veri, intimum eorum dirum,
Guttur ſepulchrum apertum, lingua blandiuntur.

כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה *Non enim eſt rectum in ore ejus*, id eſt uniuscujusque eorum, בפי כל אחד מהם, ut Aben-Eſra hanc dictionem ſolvit, qui ſimilis orationis distributivae exemplum adfert ex Ierem. XXXI, 15. *Rahel filios ſuos deflevit*, מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ *renuit conſolationem de filiis ſuis*, h. e. de filiorum quoque, *quia defectus* (eſt) *ejus*, h. e. luctus ejus nullo ſolatio levari poteſt, quia *nullus filiorum*, ſuperſtes eſt. Cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* §. LVII. p. 371. Itaque ſine neceſſitate Hubigantius pro בְּפִיהוּ legendum jubet בְּפִיהֶם, quod confirmatum exiſtimat veterum inter-

interpretum confenfu, qui omnes, Alexandrinum fequuti (*ἐν τῷ στόματι αὐτῶν*), numero plurali verterunt. Hubigantio affenfum praebuerunt Stridsberg, Michaelis, Koehlerus, Dathius et Knappius, contra quos pluribus disputavit STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 61. Neque me movet, quod in Kennicottianorum codicum uno (fub Seculi XV. finem fcripto) *forte* a prima manu בְּפִיהֶם reperitur; quod fi vere fcriptum fuerit, quod tamen incertum eft, haud dubie librarii vel lapfui originem debet, vel intempeftivo textum ad Grammatices praecepta emendandi ftudio. Ad נְכוֹנָה KIMCHI, Aben-Efram fequutus, haec notat: מלת נכונה תואר לנקבה והמתואר חסר ופי' אמרה או דברה וכן מאכלו בריאה כעדר הקצובות יענה עזות והדומים להם *Vox* נְכוֹנָה *eft adjectivum feminini generis, pofitum fine fubftantivo, quod eft* אִמְרָה, dictio, *aut* דִּבְרָה, loquutio; *eodem modo fubftantivum eft fubaudiendum Habac,* I, 16. וּמַאֲכָלוֹ בְּרִאָה alimentum ejus eft pinguis (*fubaud. ovis*), *Cant. IV,* 2. כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת ficut grex tonfarum (*fubaud. ovium*), *atque Proverb.* XVIII, 23. יַעֲנֶה עַזּוֹת refpondet dura (*fubaud. verba*), *et quae his funt fimilia.* *Recta* autem *oratio*, נְכוֹנָה אִמְרָה, eft ea, cui credi poteft, et qua fidere et niti licet, veritas. In dictione, quae fequitur, קִרְבָּם הַוּוֹת, vocabuli pofterioris, הַוּוֹת fignificatio primaria haud dubie eft *cupiditatis infatiabilis* atque *ruentis effraenatio*, a radice هوي, primum *fidit*, tum *delapfus fuit ex alto, deorfum ruit, praecipiti impetu decidit*, ut oftendit A. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb.* p. 86., qui tamen etymon nimis preffe fequutus, locum noftrum vertit: *medium eorum cupiditates vaftae, cupiditatum barathra*, quum a propria illa *cupiditatis, libidinisque* notione vocabulum hebraeum ad omnem omnino *pravitatem* atque *nequitiam* indicandam translatum fit, veluti Pf. XXXVIII, 13. דִּבְּרוּ הַוּוֹת *loquuntur nequitias*, prava de me dicunt, Prov. XVII, 4. לְשׁוֹן הַוֹּת *lingua nequam*, i. e. mendax, Pf. LII, 4. הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ *nequitiam*

tiam cogitat lingua tua. Itaque verba noſtra bene interpretatur JARCHI: מחשבותם מרמה, *cogitationes eorum ſunt fraudes,* et KIMCHI: רעות חושבים בלבם *mala machinantur in cordibus ſuis,* atque vernacule MENDELSSOHN: *Unheil brütet ihr Herz.* PAULUS in *Clavi* ad h. l. הַוָּה *foveam (Fallgrube),* a primaria verbi *findendi* et *cadendi* ſignificatione, interpretatur. Sed ut taceam, parum commodam ſententiam eſſe: *medium,* ſ. intimum *eorum eſt fovea,* neque ulli alio V. T. loco *foveae* notio eſt apta, unde facile colligitur, fuiſſe illam vigente adhuc lingua nunquam uſu receptam. — קֶבֶר פָּתוּחַ גְּרוֹנָם *Sepulchrum patens guttur eorum,* כי מי שלא ישמר מהם וישמע אותם כשיחלקו לשונם ומדברים חקלות ונראין כאוהבין יפול בקרבם והוא לרע *Qui enim ab eis non cavet, ſed eos audit lingua ſua blandientes et adulatoria loquentes, dum ſe amicos ſimulant, is in eorum intimum cadet, id eſt, in malum, quod pravis cordis ſui cogitationibus ſemper moliuntur,* ut KIMCHI explicat. JARCHI: קבר פתוח גרונם לבלוע יגיע אחרים כקבר הבלוע את הגוף, quorum verborum ſenſum VATABLUS ita expreſſit: „Sepulcro aperto et cadaveribus pleno ſimile dicit guttur ſuorum adverſariorum; nam ut ſepulcrum apertum exſpectat cadaver, quod conficiat et exedat, ita hoſtes mei ſua blandiloquentia eo tendunt, ut me pellectum ad ſe perdant et ſubvertant.“ Aliter FLAMINIUS in Nota ad hunc Verſum: „Significat iis verbis, ex iſtorum ore prodire verba mortifera, ut de ſalute illius actum ſit, qui eorum malitioſas blanditias non cavet. Davidem imitatus Hieremias [V, 16.] pharetras hoſtium nominat *ſepulchrum patens,* quod illorum ſagittae certam perniciem ictibus afferrent.“ Ceterum לְשׁוֹן hic בא יחיד על רבים והוא דרך כלל *in numero unitatis collective de pluribus dicitur,* ut notat SALOMO-BEN-MELECH in *Michlal Iophi* ad h. l.

11. Tales itaque cum hoſtes ſui ſint, qui et Iovae contu-

contumaciter et seditiose sese opponant, orat eum, ut mentes illorum pervertat, ut errent consiliis, atque frustrentur eos omnia, quae instituant:

Labantur, Iova! decidant de suis consiliis!
Ob tot eorum scelera profliga eos, nam in te rebelles sunt!

In verbi הַאֲשִׁימֵם interpretatione dissentitur. Aben-Esra: האל״ף שרש או תתחלף ב״יוד תישמנה כמו והאדמה לא תשם *Litera Aleph sive est radicalis* [atque tum ab אָשַׁם vertendum erit: *reos perage eos,* חַיֵּב לְהוֹן *condemna eos,* ut Chaldaeus posuit, i. e. animadverte in eos tanquam reos; *Bestraf' sie, o Gott!* quemadmodum Mendelssohn vertit], *sive est permutata cum Iod* [a radice יָשַׁם *desolatus fuit*], *quasi scriptum esset* תִּישַׁמְנָה, desolabuntur [ut Ezech. VI, 6.], *qua significatione verbum occurrit Genes.* XLVII, 19. וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם nec terra desoletur. KIMCHI: יש מפרשים מלשון שממה ואשם ושמם בענין אחר ויתכן לפרש בעין אשם ופיר׳ האשימם בעצתם כלומר שלא יתכן ולא יזומן להם מה שחשבו לעשות עלי וזה הוא שאמר יפלו ממועצותם ובא בלשון אשם כדרך ולא יחטא *Sunt, qui vocem* הַאֲשִׁימֵם *exponant ex significatione nominis* שְׁמָמָה, desolatio, *quum verba* אָשַׁם et שָׁמַם *nonnumquam eadem significatione accipiantur. Sed potest etiam convenienter explicari ex primaria* errandi *significatione, ut is sit sensus: fac eos in consilio suo errare, perinde ac si diceret: non conveniat eorum votis, nec succedat ipsis, quod adversus me cogitarunt exequi; ut statim subjungit:* decidant de suis consultationibus. *Est itaque verbum* אָשַׁם *hoc loco eadem* errandi *significatione sumendum, qua synonymum* חָטָא *occurrit Iudic. XX, 16.:* quilibet jaculabatur funda ad pilum, וְלֹא יַחֲטִא neque aberrare fecit *lapidem a scopo.* Quae verbi אָשַׁם interpretatio confirmari quidem potest eo, quod Verbi Arabici أثم Participium Conjugat. III. مواثم a FIRUZABADIO

(in

(in SCHULTENSI Nota ad *Hariri Confeff. II.* p. 92.) explicatur: الذي يكذب السير *qui falfus et mendax eft in incedendo,* qui crebro lubrico lapfu excidit; oratque Davides contra Ahitophelem 2 Sam. XV, 31.: סַכֶּל־נָא אֶת־עֲצַת אֲחִיתֹפֶל יְהוָה *ftultum, irritum facias, quaefo, Domine, Ahitophelis confilium.* Sed Hebraico loquendi ufui magis convenit, הַאֲשִׁימֵם hoc modo interpretari: *reos iftos poenis illatis palam declara.* Verbum אָשַׁם, quod in Cal fignificat: *reum fe fecit, deliquit,* in Hiphil, quod hic tantummodo occurrit, eft: *reum declaravit,* ficut רָשַׁע *impius fuit,* et צָדַק *juftus fuit* in Hiphil declarative fignificant *impium vel juftum pronunciavit, declaravit,* vid. 2 Sam. XV, 4. Prov. XXII, 15. Iob. X, 2. Verba יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם plures ita capiunt: *cadant a confiliis fuis,* fruftrentur eventu confiliorum fuorum, incaffum cadant omnia confilia eorum, quae contra me infontem moliuntur. Similiter Latini dicunt: *fpe excidere.* Vix tamen aliud exemplum afferri poterit Verbi נָפַל illo fenfu cum nomine per Praepofitionem מִן conftructi. Nam quod Iud. II, 19. legitur: לֹא הִפִּילוּ מִמַּעַלְלֵיהֶם וּמִדַּרְכָּם הַקָּשָׁה, hoc dicit: *non defiftebant a malis fuis factis atque via dura.* Praeftat igitur, verba יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם ita capere: *corruant ob fua confilia,* quomodo מִן ante מוֹעֲצוֹת et Hos. XI, 6. fumitur. Ita optime concinit quod fubjicitur: בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ *per f. ob multitudinem delictorum fuorum expelle eos,* in fugam age; dispelle eos, ut nil amplius praeftare poffent. כִּי מָרוּ בָךְ *Quoniam rebellant in te,* כשנאתם אותי, KIMCHI inquit, ואתה צוית עלי להיות מלך והם מרו את דבריך מעניין מריתם פי *Dum odio me profequuntur, quum tu de me praeceperis, ut Rex effem, illi vero decreto tuo fefe oppofuerunt. Verbum* מָרָה *hic eadem notione eft accipiendum, qua Num. XXVII, 14.* מְרִיתֶם פִּי in me rebellaftis.

12. 13. Hoc modo laetitiam conciliabis iis, qui in te

te fpem et fiduciam collocant, et ad te confugiunt; perpetuo gaudio exultabunt omnes, qui te diligunt atque reverentur, quod eos protegis et defendis, omnibusque bonis cumulas:

Laetentur autem perpetuo, qui tibi confidunt;
Laudent te, quod tu eos protegis.
Exultent de te, qui te amant.
Nam Tu, Iova, pium fortunas,
Benevolentia eum, tanquam clypeo, amplecteris!

KIMCHI: וישמחו כל חוסי בך הפך האויבים שאינם חוסים בך כאשר תדיח אותם ישמחו החוסים בך. Et laetabuntur omnes, qui in te fiduciam collocant, *contra quam facturi funt inimici mei, qui tibi non confidunt; quos cum expuleris, gaudebunt ii, qui omnem fpem fuam in te collocatam habent.* בָךְ hic ἀνωμάλως pro בְּךָ ponitur. SALOMON Melechides: הכלל בְּךָ בשוא הבית וקמץ הכף ובהפסק בקמץ הבית ושוא הכף ובא זה בלא הפסק בקמץ *Regulae convenienter* בְּךָ *cum* Schwa *fub* Beth, *atque* Cametz *fub* Caph *ponendum erat, pro quo in paufa, vocali Adfixi ad literam praecedentem revocata,* בָּךְ *ponitur, quod etiam hoc loco factum eft, licet nulla fit paufa;* ad normam dialecti Chaldaicae, ut Ierem. XXIII, 37. מַה־עָנָךְ יְהוָה *quid refpondit tibi Iova?* pro עָנְךָ. Cf. SCHROEDERI *Inftitt.* Sect. X. Reg. CLXXVI. b. e. ב. Verba וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ ita funt vertenda: (laeta voce perfonabunt) *propterea quod protegis eos. Vau* hic rationem indicat, ut Iefaj. LXIV, 4. Pf. LX, 15. Imaginem hic adhibitam KIMCHI recte explicat ita: שתהיה עליהם כסוכה שלא יזוקו להם האויבים *Eris fuper eos umbraculi inftar, ne injuriae quidquam ipfis ab hoftibus inferatur.* וְיַעְלְצוּ בְךָ, *exultabunt de te,* autem dictum effe ait pro בעזרתך, *de auxilio tuo.* Alexandrinus atque Syrus in fuis codicibus ante אֹהֲבֵי videntur כָּל reperiffe, quod KOEHLERUS probat.

13. Nexum

13. Nexum recte indicat Aben-Efra: הפסוק דבק בעליון כי אוהבי שמך ישמחו בך כראותם שחריה הרשעים והברך הצדיק *Hic verfus arcte cohaeret cum praecedenti, hoc fenfu: qui te diligunt, laetabuntur de te, ubi videbunt improbos a te exterminatos, pios vero bonis cumulatos.* כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ *Ut fcutum, ita benevolentia ut eum cingat efficies.* Verbum תַּעְטְרֶנּוּ plerique quidem formae *Cal* effe putant, ut KIMCHI: כצנה שהיא עוטרת האדם סביב כן תעטור הצדיק ברצונך ומלת תעטרנו מבנין קל כמו עוטרים אל דוד ואל אנשיו *ut fcutum, quod totum hominem circumdat; ita tu pium benevolentia tua cinges. Verbum* תַּעְטְרֶנּוּ *eft conjugationis Cal, eademque fignificatione accipiendum, qua* 1 *Sam.* XXIII, 26. *occurrit.* עֹטְרִים אֶל־דָּוִד וְאֶל־אֲנָשָׁיו cingebant Davidem *ejusque focios.* Sed rectius, meo judicio, Aben-Efra, poftquam illius fententiae mentionem feciffet, hoc modo pergit: והנכון שהוא מהבנין הנוסף על דרך יעשרנו המלך שהוא יעשירנו והוא יוצא לשנים פעולים והפעול באמת הוא רצון כי הקב״ה מעטיר רצון את הצדיק הרי שהצדיק פעול במקצת מאת הקב״ה שהוא עטור מן הרצון *Sed vera eft eorum fententia, qui conjugationis* Hiphil *effe dicunt, ut* 1 *Sam.* XVII, 25. יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ ditavit eum rex *magnis divitiis, pro* יַעֲשִׁירֶנּוּ. *Noftrum autem verbum duo fubjecta regit, et proprie quidem* רָצוֹן, *efficit enim Deus, ut benevolentia circumdet pium, quod* (eft alterum fubjectum) *ex parte tamen a* יְהוָה *pendet.* Ceterum DRUSIUS in *Comment.* in hunc Pfalmum, Graecum Alexandrinum interpretem, qui ἐστεφάνωσας ἡμᾶς ponit, Hebraeum verbum תַּעְטְרֵנוּ enunciaffe obfervat. I. H. MICHAELIS in duobus codicibus Erfordenfibus atque in ambabus prioribus Bombergi editionibus תְּעַטְּרֶנּוּ, in *Piel*, invenit, quod KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 25. vulgari pronunciandi modo praeferendum cenfet, qua forma idem verbum etiam occurrit infra Pf. VIII, 6. תְּעַטְּרֵהוּ. Syrus interpres, qui ܬܟܠܠܝܢܝ *operies me,* vertit, in fuo

libro

libro Hebraico העטרני reperiffe videtur. PAULUS in *Clavi* p. 16. יְהוָה ad hemiftichium pofterius trahit, verbaque Hebraica ita interpretatur: *Iova eft ficut clypeus quem gratia circumdat*, Iova eft inftar fcuti pulchre decorati (*Iehova ift wie ein fchön bekränzter, gefchmückter Schild*). Allufiffe poetam exiftimat ad veterum morem, quo fcutum, quod tutelam ipfis contra hoftes praeftitiffet, grati animi teftandi caufa variis modis ornarent atque imaginibus decorarent. Videtur tamen interpretatio vulgaris fenfum hemiftichio priori concinniorem efficere.

PSAL-

PSALMVS SEXTVS.

ARGVMENTVM.

Preces ſunt conjecti in difficultates et pericula mortifera vel a morbo *) vel ab hoſtibus, vel etiam ab utroque, et agnoſcentis peccata ſua, propter quae hoc accidat. Implorat igitur miſericordiam Dei, qua opus eſt reis, et vitam ſibi conſervari petit, ut poſſit celebrare laudem Dei σωτῆρος, qui ſalutem det, atque confirmat ſe ſpe indubitata auxilii divini (Vs. 2 — 8.). Ita autem praeſentem opem animo ſuo concipit, et quaſi conſpectu hujus inter querelas ſe confirmat, ut con-

*) Ita Aben-Eſra: הקרוב אלי כי זה המזמור חברו דוד בחלותו ויחי מחליו *Mihi eſt veroſimile, compoſuiſſe Davidem hunc Pſalmum, cum ex morbo convaluiſſet.* Quod RUDINGERUS tamen in dubitationem vocat: qui, „haud ſcio," inquit, „an totus Pſalmus hoc refutet, neque *ſanandi* verbum τεκμήριον habet, ſicut et in Pſalmo XXXI, neque *ſepulchri* et *mortis* mentiones. Animi quidem morbum, id eſt, aegritudinem, fuiſſe hujus apparet ingentem, in qua corpori etiam bene eſſe non poteſt, ſicut et in Pſalmo diſerte dicitur, et eſt ſimilis querela in Pſalmo XXXI [Vs. 10. 11.], quem tamen nemo omnium de morbo interpretatus eſt."

converſa ad hoſtes oratione discedere eos jubeat, et ſe miſſum facere, quod nihil dubitet, Deum ei affuturum, et liberaturum a malis, in quibus haereat (Vs. 9. 10. 11.).

Quo tempore editum ſit hoc carmen, certo definiri vix poterit. Sunt, qui exiſtiment, Davidem feciſſe hos Verſus cum in morbum et graviſſimas calamitates incidiſſet ob ſtuprum Bathſebae illatum et maritum ejus crudeliter interemtum.

Rudingero ſimpliciſſimum videtur, maximeque conſentaneum, ad Abſalonicam ſeditionem et miſeram fugam Davidis Pſalmum referre, ut ſit σύχγρονος XXII, XXV, LXIX, et LXXXVI. Diſerte enim queritur, ab hoſtibus et perſecutoribus ei exiſtere tantam aegritudinem ſuam, vel ſaltem augeſcere. Clauſula certe indicat, eo tempore ſcriptum, quo multos adhuc hoſtes habuit.

Preces totius populi, magnis miſeriis oppreſſi, qui hominis aegroti et aerumnoſi imagine ſiſtatur (ut Threnor. Cap. III.) hoc Pſalmo contineri, de Wettii eſt ſententia non plane improbabilis.

Elegans Pſalmi hujus verſio lingua vernacula extat in Herderi libro *de Genio Poeſeos Hebr.* P. II. p. 337.

1. *Noli,*

1. *Noli, Iova in indignatione tua in me animadvertere,*
Noli in ira tua me castigare.

Nam qui irati puniunt, moderationis obliti, severius castigant, atque poenas intolerabiles et crudeles exigunt. Bene KIMCHI sensum exprimit: אם תוכיחני בעוני אל באפך רוצה לומר לאט כדי שאוכל לסבול כמו שאמר ירמיה הנביא יסרני ה' אך במשפט וכו' *Si propter peccata mea me castigas, id ne fiat, quaeso, in furore tuo, vult dicere, lente et ita, ut possim sustinere, quemadmodum et Ieremias, propheta,* (Cap. X, 24) *precatur:* „Castiges me, Domine, veruntamen in judicio [i. e. servato modo et mensura], nec in furore tuo, ne me in nihilum redigas.“ Inter verba Hebraea, הוֹכִיחַ et יָסַר proprie haec est differentia, ut illud *arguere,* verbis tantummodo, hoc *castigare,* flagris et verberibus, significet; quae tamen hoc loco confunditur. RUDINGERUS: „Simile est initium, vel idem potius, Psalmi XXXVIII, quem cum in morbo ex ulcere propheta fecisse putetur a plerisque; fieri potest, ut inde hunc etiam in morbo factum suspicarentur aliqui, propter simile initium, et alia in hoc similia.“

2. *Miserere mei, Iova, nam langueo,*
Sana me, Jova, nam ossa mea soluta sunt.

Vocem אֻמְלַל quidam, veluti PAULUS in *Clavi,* ad radicem מָלַל referunt, conferuntque cum Arabum مَلّ, quod primo *cineribus calidis,* aut prunis, panem vel carnem *coquendum supponere* significat, tum vero de eo etiam usurpari solet, qui *calore febrili correptus est.* Sed ad hanc radicem vocabulum si referas, eo formatum est modo, cui in omnibus V. T. libris vix parem invenies. MICHAELI in *Supplemm.* p. 97. quadriliterum esse videtur, compositum ex אָמַל, quatenus *siccitatis* notionem habet, et מָלַל, *urere.* Simplicissimum fuerit, cum SCHROEDERO in *Institutt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* Sect. V.

Reg.

Reg. LVI., ad אָמַל referre, cujus Conjugatio *Puhlal* ſive *Pohlal*, formae קוֹמַם, erit. Primo et proprie de plantis *marceſcentibus* dictum eſſe videtur, quod maxime apparet e Ieſ. XXIV, 4., ubi verbo נָבֵל, tanquam συνονύμῳ, reſpondet. Cf. SCHEIDII *Obſervatt. etymologg.*, qui linguae Arabicae ope etiam eam ſignificationem probare ſtuduit. Deinde de omnibus dicitur, quorum *vires* deficiunt et *languent*, de iis, qui *exhauſti ſunt viribus*, ut hoc loco, ubi et KIMCHI recte ענין חלשה וכריתה *ſummae debilitationis et proſtrationis ſignificatione ſumendum eſſe* monet, ut Nehem. IV, 2. (al. III, 34.) מָה הַיְּהוּדִים הָאֲמֵלָלִים עֹשִׂים, *quid debiles illi*, laboribus exhauſti, *Iudaei faciunt?* Ceterum de אמלל diſſentiunt, ſitne nomen *adjectivum*, ut orationis h. l. ſtructura flagitare videtur, an vero *verbum*, pro quo ut accipiatur, poſcit vocalis *Patach* in ſyllaba poſteriori. Prius illud eſſe תואר, *adjectivum*, ואעפ״י שהוא בפתח, *licet vocalem* Patach *habeat*, vult KIMCHI, qui adjectivi eodem modo formati exemplum adducit לֵב הזהל, *cor ſtultum*, Ieſai. XLIV, 20. Contra vero Aben-Eſra Moſis Haccohen ſententiam probat, qui, quod אֻמְלַל vocali *Patach* ſit praedita, אמר כי איננו שם התואר רק הוא חסר כמו ונאשאר אני שהנכון ונשארתי *adjectivum eſſe negat*, ſed verbum, totamque locutionem *ellipticam*, in qua ſcilicet ſubaudiendum ſit pronomen relativum אֲשֶׁר, ut Ezech. IX, 8., ubi וְנֶאשְׁאַר אֲנִי, qui *relictus eſt*, ſum *ego*, pro נִשְׁאַרְתִּי *ego relictus ſum.* Ejusdem loquendi formae exempla praeterea adducit Thren. III, 1. אֲנִי הַגֶּבֶר [אֲשֶׁר] רָאָה עֳנִי *ego ſum vir*, qui *vidit afflictionem*, i. e. ego multa perpeſſus ſum mala, et Ieſ. XXXVIII, 5. הִנְנִי [אֲשֶׁר] יוֹסִף עַל יָמֶיךָ *ecce ego* ſum *is*, qui *addet diebus tuis*, i. e. ego aetati tuae addam quindecim annos. Ex hoc itaque loquendi more noſtro loco אֻמְלַל אָנִי ita eſſe explicandum: qui *eſt languefactus*, *ego* ſum. Cf. SCHROEDERI *Inſtitt.* in *Syntax.* Pronom. Reg. XLIII. atque STORRIUM in *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* §. LXX. p. 419., qui

tamen noftrum locum ad eam rationem non interpretatur, fed p. 207. אֻמְלַל *Infinitivum* ait effe, qui pro Participio, *languefactus*, heic ufurpetur. Sed in nonnullis libris manufcriptis אֻמְלָל, cum *Camez*, extare, colligo ex his SALOMONIS Melechidis verbis: והוא תואר מבנין פועל אם הוא קמוץ אבל מצאנוהו פתוח ברוב הספרים וכן מצאתי במסרת על כי שַׁדְמוֹת חֶשְׁבּוֹן אֻמְלָל לית קמץ וכל סוף פסוק כותיה ואם כן יהיה פועל עבר *Si vocalem* Kamez *habet, erit adjectivum*, five Participium, *Conjugationis Pyhal; fed in multis codicibus vocem cum* Patach *fcriptam reperi, quibuscum confentit Mafora* (parva) *ad Iefai.* XVI, 8., *ubi notatur*, אֻמְלָל *cum* Camez, *nusquam alias occurrere* (in medio commatis), *fed in fine tantum verfus ita fcribi* (ob accentum Silluk, ut Nah. I, 4.). *Cum Patach fi fcribitur, eft* Praeteritum *Conjugationis Pyhal.* Verba, quae fequuntur: נִבְהֲלוּ עֲצָמָי SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb.* p. 432. etymologiam nimis captans, obfcurius vertit: *excuffa fibi funt offa mea.* Clarius: *conquaffata funt offa mea*, quod Aben-Efra recte explicat: שהם מוסדי הגוף ולא ירגישו וכאילו הרגישו מכובד החולי והנה עצמי כנגד הגוף *Quod ea, quae fundamenta funt corporis, et alioquin omnis fenfus expertia; nunc doloris acerbitate quafi funt perturbata. Ponuntur vero offa pro toto corpore*, per fynecdochen. Corpus meum conturbatum eft totum.

3. *Anima mea eft perturbatiffima,*
Et Tu, Iova, quousque?

לפחדי ולדאגתי שאמות מזה החלי, וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד *eo quod timeam, et anxie metuam, ne eo morbo moriar*, ut KIMCHI bene obfervat. In hemifticho altero, וְאַתָּה יְהוָה עַד־מָתָי Apofiopefis eft, anxio, et auxilium exfpectanti familiaris. Subaudiendum eft five תדכאני בחלי *morbo me affliges?* quod KIMCHI jubet, five *irafceris?* ut Pf. LXXIX, 5. עַד־מָה יְהוָה תֶּאֱנַף. Quamdiu exercebis iram in fupplicem tuum? quousque differes curationem animi et corporis?

4. Avertisti faciem tuam a me propter scelera mea, nunc quaeso tandem placatus oculos tuos ad me converte:

Convertere, Iova, eripe me,
Salvum me redde pro insigni tua benevolentia.

שׁוּבָה KIMCHI ita interpretatur: שוב מחרון אפך עלי ושוב חלצה נפשי שלא אמות מזה החלי *convertere a furore irae tuae, qua in me excandescis, redi, inquam, et libera animam meam, ne hoc morbo consumar.* Sed potest ad שׁוּבָה et אֵלַי subaudiri, coll. Zach. I, 3., hoc sensu: redi ad me, a quo te elongasti, revertere ad meum auxilium. לְמַעַן חַסְדֶּךָ *Propter misericordiam tuam*, quae pati non potest, ut miser ego tuus servus ita peream.

5. Ne patiare me tolli e vita, ut te colere et celebrare possim:

Mortui te non celebrant,
Apud inferos quis te laudet?

Neque enim postquam mortui sumus, praestare memoriam amplius, aut mentionem beneficiorum tuorum, in hac vita tibi debitam possumus, ut RUDINGERUS sensum hujus Versus paraphrasi expressit. „אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ proprie: *non est in morte tui memoria.* Sed quoniam זֵכֶר respondet τῷ יוֹדֶה in altero membro, haud dubie h. l. significat *laudare*, *celebrare*, uti alias, e. c. Ps. XX, 8. Hos. XIV, 8.“ DATHIUS. Alexandrini haec verba ita reddunt: *ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου*, quod sequuntur Vulgatus et Arabs, ac si זֹכְרֶךָ legissent. Quod comprobat KOEHLERUS in *Annotatt. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 27. Est autem in hoc Versu, ut DATHIUS observat, descriptio poetica status animorum post mortem. Quem quippe poetae hebraei sibi fingunt a societate hominum in hoc mundo videntium prorsus separatum, eundemque tristem, tenebricosum, in quo perpetuum sit silentium, qualem de *orco* suo etiam Graeci et Romani notionem sibi finxerunt. Vid. SCHEIDII *Differtat. ad Cantic. Hisk.* p. 20. seqq. et C. F. AMMONI Commentat. *über das Todenreich der Hebräer*, quae extat in *den Memorabilien*,

a Paulo editis, Part. IV. p. 202. not. 43. Hinc multa hujus generis in Pfalmis loca reperiuntur, inferos Deum non laudare, praecifam poft mortem anfam extollendi numen, et alia. Similiter Pf. LXXXVIII, 12. *Num in fepulchro laudabitur tua benignitas?* Pf. CXV, 17. *Mortui Deum non laudant, nec qui ad fepulchrum defcenderunt.* Ita quoque Hiskias Jefai XXXVIII, 18. *Neque enim tibi gratias acturus eft orcus; non te laudabit infernus, tuam fidem non praedicabunt humati.*

6. *Feffus fum gemendo, tota nocte lectum meum madefacio,*
Lachrymis ftratum meum humecto.

Verbum אַשְׂחֶה Aben-Efra et KIMCHI *natare facio* interpretantur, qua *natandi* fignificatione etiam occurrit Jefai. XXV, 11. *Expandunt manus fuas ficut expandere folet* הַשֹּׂחֶה לִשְׂחוֹת *natator ad natandum.* Sed Aben-Efra יש אומרים כי אשחה תרגום ארחץ בארמית *quosdam* ait *ex Aramaica dialecto verbum* שָׂחָה lavandi *notione interpretandum cenfere.* Intelligit verbum ܣܚܐ, quod utramque *lavandi*, et *natandi* fignificationem habet. Idem fequutus eft Alexandrinus interpres, dum vertit: λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλινήν μου. Sunt, qui אַשְׂחֶה de *fudore* intelligant, quo aegrotus Davides nocturno tempore tam vehementer laboraverit, ut lectus quoque ipfius fudore quafi perfunderetur. Huic verbo quod in hemiftichio altero refpondet, אַמְסֶה, ejusdem fignificationis eft cum מָסַס, *liquefactum eft*, quemadmodum plura alia verba fono inter fe cognata, fed ultima tantummodo radicali five geminata five quiefcenti diverfa, fignificationibus conveniunt. מִטָּה et עֶרֶשׂ HARMER in *Obfervatt. fupor Orient.* P. II. p. 70. 71. ita differre putat, ut prius illud *fpondam*, hoc *ftragula, pulvinos* fignificet. Quod fine fundamento effe, fatis patet ex Deut. III, 11., ubi עֶרֶשׂ בַּרְזֶל minime *pulvinar ferreum* effe poteft, et Pf. CXXXII, 3., quo loco עֶרֶשׂ יְצוּעָי vix aliud quidquam poterit fignificare

ficare quam *ſpondam ſtragulorum meorum.* Videntur itaque duo haec vocabula proprie ita differre, ut מִטָּה ſit *totus lectus*, ſpondam et ſtragula, ſive pulvinaria, comprehendens, alterum vero, עֶרֶשׂ, ſola *ſponda.* Ceterum non abſimile eſt illud HOMERI *Odyſſ.* XVII, 102. 103.:

Λέξομαι εἰς εὐνὴν, ἥ μοι τονόεσσα τέτυκται
Αἰεὶ δάκρυσ' ἐμοῖσι πεφυρμένη· — —
In lecto, qui dat ſuſpiria multa, cubabo,
Quemque meis lachrymis longo velut imbre rigavi.

7. In hujus Verſus interpretatione in duas potiſſimum partes interpretes diſcedunt. I) Plerique, qui vocabulum עַיִן proprio ſignificatu accipiunt, *oculorum* aegritudinem ex continuo luctu et lachrymis contractam deſcribi putant. Sed nec hi in verborum עָשְׁשָׁה et עָתְקָה interpretatione conſentiunt. Atque primo quidem, quod vocabulum עָשְׁשָׁה attinet, Hebraei, quos vidi, omnes, עָשַׁשׁ *arrodendi* ſignificatione ſumunt, a qua et *tineam* עָשׁ dictam ajunt Ieſ. L, 9. Ac ſane Arabum عش uſurpatur de *tinea, quae lanam corrodit,* teſte BOCHARTO in *Hieroz.* P. II. L. IV. C. XXV. T. III. p. 514. edit. Lipſ., qui verbum illud hoc loco metaphorice uſurpatum exiſtimat de oculis, qui prae dolore contabuerint, quaſi a tinea conſumti eſſent. KIMCHI, qui עָשְׁשָׁה etiam ab עָשׁ *tinea* deducit, h. l. idem eſſe dicit, quod רקבה *tabida, putrida eſt,* nitorem ſuum amiſit oculus meus, ut recte VATABLUS Kimchianae hujus gloſſae ſenſum exprimit. Ab *arrodendi* notione KOEHLERUS in *Repert.* P. III. p. 28., quem DOEDERLEIN ſequitur in *Scholiis in libros Poeticos V. T.* p. 74., vertit, *arroſus dolore oculos,* i. e. rubuit lachrymis, poetamque reſpicere putat verba Iobi XVII, 7. וַתֵּכַהּ מִכַּעַשׂ עֵינִי *hebeſcit prae indignatione oculus meus, et artus omnes umbrae ſimiles ſunt.* Senſu affinis eſt JARCHII explicatio: עששה לשון עששית עין שמאורה כהה ודומה לו כאילו הוא רואה דרך זכוכית שכנגד עיניו i. e. עָשְׁשָׁה *ſignificat idem quod* עַשָּׁשִׁית, lucerna (*ſive ut* MERCERUS *in Theſauro Pagnini ad rad.* עשש *interpretatur,* perſpi-

perfpicillum chalybeum) oculi, *cujus lumen hebes factum eft, quafi per vitrum oculare perfpiceret.* MICHAELIS in *Supplemm.* p. 1980. confert Arabum عَسَ, *circumivit noctu*, additque: „forte *caliginis* notio fubeft, *per caliginem aliquid fecit, circumivit.* Non aufim ergo verbo *caligandi* notionem negare, quam ei Hieronymus dedit; video et עָשׁ nomen Iob. IV, 19. a Syro *caliginem* (ܥܡܛܐ) verti." Sane cognatum Arabum عَسْعَسَ denotat *ingruit nox, tenebrefcit*, idemque PAULO in *Clavi* ad h. l. placuit. Aquila αὐχμώθη vertit, cujus verbi, ut I. F. FISCHERUS fcribit in *Specim. Clavis Reliquiar. Verff. Graecar.* p. 31., „triplex effe fenfus poteft; nam quum Aquila τὸ עַיִן accepiffe, ut Alexandrini, videatur de *oculis; αὐχμώθη* vertendum Latine aut *caligant*, h. e. *fletus oculos meos ita perdidit, lacrimae ita corrupere ocellos meos; ut iis uti non poffim;* aut *fqualent;* aut denique *abfumti funt, exhaufti funt omni humore.* Certe nomen αὐχμὸς triplicem hanc vim habet, ut fit aut *caligo*, unde αὐχμηρὸς, 2 Petr. I, 19.; aut *fqualor*, ῥύπος· aut *ficcitas*, atque tum opponatur ταῖς ἐπομβρίαις [vid. Aefchines Dial. III, 11.]. Et Hebraicum verbum nullam harum notionum refpuit. *Caligandi* notionem tribuit ei etiam Chaldaeus interpres, vertit enim חֲשֵׁכַת." Quum Arabicum عَسّ inter alia etiam *circumivit, obivit noctu*, fignificet, unde عَاسّ *vigil nocturnus;* WEPLERUS in *den Philolog. und kritifch. Fragmenten*, Fafc. IV. p. 19. verba noftra ita interpretanda cenfet: *oculus meus infomnis eft*, totam noctem infomnem duco, *prae moerore.* Sed illa *infomnis* notio ceterorum locorum, quibus עָשְׁשָׁה occurrit, nulli convenit. Ceterum vocem מִכַּעַס, proprie *iram, indignationem*, denotantem, hic metonymice pro iis, *qui iram fovent*, i. e. *hoftibus*, politum putat, five in Participio, מְכַעֵס efferendum. — Neque minor fententiarum diffen-

diffenfus deprehenditur in eo, quod in hemiftichio altero τῷ עָשְׁשָׁה refpondet, עָתְקָה. Id vulgari *veterafcendi* notione fumunt plerique. Veluti JARCHI: עתקה נתיישנה ונזדקנה עיני בכהיות אור, i. e. עָתְקָה *fignificat confenuit ac fenectute confumtus fuit oculus meus propter caliginem luminis.* Is autem fequitur Chaldaeum paraphraften, qui אִתְבַּלְיַאת ponit, *inveteravit*, attritus eft quafi vetuftate, *oculus meus.* Alexandrinus quoque verbo παλαιοῦσθαι utitur. Alii vero, ut Menachem a Jarchio citatus, atque KIMCHIUS, exponunt: *loco motus eft*, quod עָתַק interdum fignificat, v. c. Iob. XVIII, 4. וְיֶעְתַּק צוּר מִמְּקוֹמוֹ *petra transfertur a loco fuo.* Quo refpexit Aquila, dum verbum μετῆρθην, *translatus fum*, adhibet. Quum apud Arabes verbum عتق non tantum de *vetufto, antiquo*, verum etiam de omni ufurpetur, quod fit *integrum, praeftans, praecellens*, atque in *integro flore et vigore*, id quod pluribus oftendit A. SCHULTENSIUS in Commentar. ad Prov. VIII, 18. p. 74.; MICHAELIS in verfione vernacula vertit: *es blicket muthig auf alle meine Feinde*, quod in *Supplemm.* p. 1984. latine fit expreffit: *vigorem recipit, viget contra omnes hoftes meos, libere et ferociter illos intuetur*, quod non tantum praecedenti triftitiae apte opponitur, verum etiam fequenti: *recedite a me omnes malefici!* bene convenire exiftimat. Sed fubdit ipfe: „hoc in verfione ut fonantius fequutus eram, fed vereri incipio, ut lectores habeam confentientes.“ Improbatur quoque a KOEHLERO in *Repertor.* P. III. p. 29., qui a verbi illius Arabici notionibus *ferociter adfpiciendi*, fignificationem deduci poffe recte negat. Quod ipfum valet de WEPLERI fententia, a *feftinandi* notione, quam Arabum عتق inter alia habet; noftrum עָתְקָה *circumvagatur* oculus meus vertentis, quod qui in periculis verfentur, oculos anxie circumferre foleant. MUNTINGHE in *Obfervatt. philologg.* ad h. l. in T. III. verf. germ. p. 13. verbum עָתַק h. l. de *rigiditate* oculorum, five palpebrarum, ex nimio fletu, intelligendum putat, col-

collato Arabum عتك, quod de *humoribus ficcefcentibus*, ufurpatur, ut apparet e gloffa a Giggeio adducta: عتكت البول علي فخذ الناقة *lotium fupra coxas camela aruit.* Apte igitur verbum עָתַק hic adhiberi ad fignificandum oculum, cujus omnis humor continuo fletu exficcatus fuerit, ipfeque inde rigiditatem et dolorem contraxerit. Quae interpretatio tamen ideo potiffimum videtur improbanda effe, quod illa *rigefcendi* notio, quam verbo עָתַק Muntinghe tribuit, nulli V. T. loco facile convenit; ut taceam, Arabicum عتك cum Hebraeo illo non fatis commode comparari, ob literarum ك et ק diverfitatem. Ex quibus interpretamentis omnibus apparet, vocabulum illud *oculis* parum commode adaptari poffe. Sed evanefcet omnis in utroque membro difficultas, fi עַיִן non de *oculis*, verum de *facie*, *fpecie tota* accipiamus, VATABLO praeeunte, cujus haec eft totius Verfus interpretatio: „*Facies mea tabida facta eft*, et fenium contraxit planeque deformata eft prae fumma indignatione, qua indignor hoftes meos laetari ob morbum meum." Idem praefert RUDINGERUS, „aliqui," inquiens, „rectius non de *oculis*, fed de facie tota interpretantur, quae interdum oculi nomine Hebraeis fignificatur, et fic faciendum [verbum עָשְׁשָׁה] non *caligare*, fed *marcescere*, et *extabefcere macie*, ficut et in verfu nono Pfalmi XXXI, ubi legimus: *Species oris mei deformata eft*, in Hebraeo eft *oculus meus.* Item Verfu nono Pfalmi LXXXVIII.; neque enim *oculis* proprie, fed *faciei* hoc accidit." FISCHERUS etiam in *Clavi* p. 31. verborum עָשְׁשָׁה עֵינִי, fenfum effe ait hunc: *abiit forma mea*, „nam עַיִן fignat *formam*, et עָשֵׁשׁ, quod proprie eft *rodi*, *erodi*, ut veftes a tineis, quum de forma dicitur, valet, *abfumi, abire, fugere.*" Neque ita עָתְקָה alia, quam ufitata *veterafcendi*, notione fumere, neceffe erit, ad quam vocem recte DOEDERLEIN: „*Senilem vultum induo.* Ovidius quoque faepius rugas fe contraxiffe aerumnis

et

et dolore conqueritur.“ Aptiffime Mendelsfohn hunc Verfum vernacule expreffit:

Meine Geftalt verfällt vor Harm,
Altert vor fo vielem Drangfal.

Ceterum pro עָתְקָה interpretes antiqui, praeter Chaldaeum et Syrum, exprimunt primam perfonam עָתַקְתִּי, quod Ferrandus, Koehlerus, et Dathius probant. Sed DRUSIUS in *Commentat.* in hunc Pfalmum recte, meo judicio, ita fcribit: „Aquila vertit: μετήρθη, *translatus fuit.* Scio, in editione Romana effe μετήρθην, *translatus fum,* fed credo legendum μετήρθη· imo vix dubito, quin interpres Aquila ita fcripferit, nam ad *oculum* refertur. Similis error in verfione Symmachi: ἐτριβανώθην. Nam fcripfit, ut opinor, ἐτριβανώθη. Idem dici poffet de interpretamento τῶν LXX. ἐπαλαιώθην, nifi legeretur in ipfo Hieronymo, „*confumtus fum.*“ Videntur autem ceteri Graeci interpretes hoc loco ad Alexandrinum reficti effe. Eum vero in fuo codice fi etiam damus עתקתי inveniffe, nihilo minus ego Maforethicum עָתְקָה praeferendum cenfeo, ob parallelum עָשְׁשָׁה. — בְּכָל־צוֹרְרָי Aben-Efra recte pro בעבור כל צוררי ורבים propter *omnes hoftes meos*, ut faepe alias, pofitum effe monet.

8. 9. 10. Solet poeta cum deflevit calamitates fuas et mifericordiam Dei imploravit, repente animum exhilarare, et voces laetitia plenas emittere, glorians, preces fuas exauditas effe:

At nunc ite procul, vos facinorofi omnes!
Namque percipit Iova vocem meam flebilem.
Percipit Iova meos gemitus,
Iova meas preces admittit.
Pudore afficientur, imo conturbabuntur graviter omnes inimici mei,
Rejecti fubito pudefient.

10. Ad verba יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד KIMCHI notat haec: בהרפאי יבשו ויבהלו כל אויבי שהיו מקוים מיתתי *Inimici mei, qui*

qui toti erant in exſpectatione mortis meae, cum ſanatus fuero, pudore ſuffundentur et terrore afficientur, quia regem me diutius ſunt habituri, quam putarunt. Verbum וַיִּבָּהֲלוּ Aben-Eſra כנגד, *oppoſitum,* putat וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד ſupra Vs. 3. et verbis נִבְהֲלוּ עֲצָמָי Vs. 2. Ad hemiſtichium ultimum: יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע Aben-Eſra haec notat: ינחמו או יבקשו שלומי *poenitebunt et gratiam meam quaerent.* Quod ſequitur, KIMCHI ſic interpretatur: כשיראו שלא עלתה מחשבתם ישובו אלי להיות בשלום עמי ובאותו רגע יהיה להם בושה ממני *Ipſi, cognoſcentes non ſucceſſiſſe quemadmodum cogitarunt, quaerent mihi reconciliari, et tunc pudore mei cauſſa ſuffundentur.* PAULUS in *Clavi* verborum יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ *convertentur, pudeſient,* ſenſum putat eſſe hunc: ſemper de novo, iteratis vicibus, pudore ſuffundentur. In quam cogitationem ante ipſum et VENEMA inciderat, qui שׁוּב h. l. eodem modo de *iteratione* accipit, ut Genes. XXX, 31. *revertar paſcam,* rurſus. Sic et Pſ. LXXXV, 7. Dan. IX, 25. Ezech. VIII, 6. Mal. III, 8. ita et ἀναστρέφειν et στρέφειν Act. VII, 42. XV, 6.

PSAL-

PSALMVS SEPTIMVS.

ARGVMENTVM.

Poeta, hoſtibus cinctus, qui eum non tantum calumniis atque falſis criminationibus vexarent, verum et vitae ejus inſidias pararent, exorditur divini auxilii adverſus hoſtes illos imploratione (Vs. 2. 3.), cui ſtatim ſubjungit graviſſimam innocentiae ſuae conteſtationem, qua crimina ſibi impacta ſumma cum animi fiducia a ſe repellit (Vs. 4 — 6.). Hinc ad juſtum ſupremi judicis provocat judicium, ut, a qua parte ſtet innocentia, eluceſcat (Vs. 7 — 10.). Denique de cauſae ſuae bonitate, judiciique divini juſtitia perſuaſus, adeoque ſpe liberationis erectus, hoſtium perniciem, niſi brevi reſipiſcant, annunciat, et mox futuram praedicit, ſeque Iovae juſtitiam eſſe celebraturum profitetur (Vs. 11 — 18.).

Inſcri-

Infcriptio docet, compofuiffe Davidem hoc carmen *propter* [1]) *Cufchum, Benjaminitam* [2]). Quisnam vero is fuerit, difficile eft dictu, quum ejus nomen in Samuelis Regumque hiftoria nusquam occurrat. Sunt autem multae ac variae interpretum de hoc nomine conjecturae, quarum potiffimas breviter indicabimus.

I) Atque *primo* quidem, quum כוש Hebraeum *Aethiopiae* nomen fit [3]), haud pauci noftrum etiam כוש pro nomine gentili *Aethiopis* habuerunt [4]), totamque appellationem כוש בן־ימיני, *Aethiopis*

1) Hebraice עַל־דִּבְרֵי, quod varie redditur. 1) Chaldaeus, qui עַל תְּבִירָא, *fuper interitu*, ponit, vocem דִּבְרֵי videtur retuliffe ad דֶּבֶר, *mors, peftis.* 2) Alii דְּבָרִים hic, ut faepe alias, de *factis malis*, quibus Davides ab hofte vexatus fuerit, interpretantur. 3) Venema vocem דברים hic in malum fenfum de *maledicis verbis*, five *calumniis* cenfet adhiberi. 4) Mihi fimpliciffimum videtur, *propter* interpretari, ut Genef. XII, 17. עַל־דְּבַר־שָׂרַי *propter Saram*, Deut. IV, 21. עַל־דִּבְרֵיכֶם *propter vos*, Ierem. VII, 22. *nihil praecepi*, עַל דִּבְרֵי־עוֹלָה *de holocaufto*, ratione holocaufti.

2) בֶּן־יְמִינִי enim eft *Patronymicon* a בִּנְיָמִין, *Benjamine*, Iacobi filio, pro quo Iud. III, 15. בֶּן־הַיְמִינִי, et 1 Chron. XXVII, 12. conjunctim בִּנְיְמִינִי, et fine בֶּן folum יְמִינִי ponitur 1 Sam. IX, 1. 4. 2 Sam. XX, 1. Efth. II, 5.

3) Vid. Genef. X, 6., ad quem loc. cf. not. noftr.

4) Sed quamvis Primitivum nonnumquam pro *gentili* ponatur, ut בֵּית־לֶחֶם 2 Sam. XXIII, 24. eft *Bethlehemita*, et דַּמֶּשֶׂק, *Damafcenus*, Genef. XV, 2., tamen *Aethiops*, ad analogiam formationis nominum gentilium, alias vocatur כּוּשִׁי Ierem. XIII, 23. Amos. IX, 7. 2 Chron. XII, 3.

pis Benjaminitae, nominis proprii viri cujusdam periphraſin eſſe putarunt; ſed cujusnam, iterum diſſentiunt.

1) Quidam, Chaldaeum ſequuti [5]), *Saulum*, regem, *Benjamine* ortum, putant innui, eique hoc *Aethiopis* nomen inditum ſive κατ' ἀντίφρασιν, quod minime fuerit deformi aut nigro corpore, ſed procero et pulchro [6]): ſive, quod ut *Aethiops* atro corpore, ita ille animo eſſet [7]), ſenſu Horatiani illius:

— *Hic*

5) Cujus haec ſunt verba: שִׁירְתָא עַל תְּבִירָא דְשָׁאוּל בַּר קִישׁ דְּמִן שֵׁבֶט בִּנְיָמִן, *Carmen ſuper interitu Sauli, filii Kis, ex tribu Benjamin.*

6) Hujus interpretationis mentionem faciunt Aben-Eſra et KIMCHI, cujus verba apponam: ורבותי' זכרונם לברכה אמרו כי המזמור הזה נאמר על שאול וקראו כוש לפי שהיה יפה כמו האשה הכושית דמתרגם שפירתא איתתא *Magiſtri noſtri, piae memoriae, Pſalmum hunc dicant editum eſſe de Saulo, quem David Aethiopem appellaverit, quod forma decorus fuerit. Quemadmodum et Ziporam* (uxorem alteram Moſis) אִשָּׁה כֻּשִׁית Aethiopiſſam *nominari in Hebraeo* Num. XII, 1. *ſcribunt*, quod eſſet formoſſima, quare *et Chaldaea paraphraſis pro Aethiopiſſa ibi* pulchram *ponit.*

7) KIMCHI: וכן דעת כל המפרשין ואמרו כי קראו כוש מה כושי זה איננו משתנה בעורו כך שאול לא היה משתנה בשנאתו ועל הדרך הזה אמר היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו *Communis interpretum ſententia eſt, Davidem ideo Saulum appellaſſe Aethiopem, quod ſicut Aethiops pellem ſuam non mutat, ille ſuum in Davidem odium non mutaret, eodem ſenſu quo illud Ieremiae* XIII, 23. numquid Aethiops mutabit pellem? etc. Eadem eſt GLASSII *Philol. S.* p. 707. ed. Dath. PFEIFFERI in *Dubiis Vexatis* p. 562. aliorumque ſententia.

—*Hic niger eft, hunc tu, Romane, caveto;* allufione fimul facta in nomine כוש ad קיש, quod nomen fuit patris Sauli. Refpicere autem hunc Pfalmum ad illud tempus, quo Saulus, Davidem proditionis infimulans, vitae ejus infidiaretur [8]). Cui fententiae KIMCHIUS neque obftare putat Verfum decimum quintum, quo poeta ejusmodi verbis in adverfarium invehitur, qualibus Aben-Efra Davidem vix ufum effe exiftimat in Saulum, regem a Iova conftitutum. Namque obfervat ille, et coram ipfo Saulo Davidem in haec verba prorupiffe: *a fonti prodit fcelus* [9]). Sed VENEMA recte, meo judicio, Saulum ipfum hic intendi ideo potiffimum dubitat, quod *calumniatoris* magis, quam perfecutoris perfona Cufcho hic aptetur.

2) Aliis *Cufchi* nomine *Simei* videtur intelligendus, notus ille infultor, obtrectator et perfecutor Davidis, qui ei, coram filio fugienti, Sauli filiorumque necem imputavit, et ab ipfo nunc jufte vindicari calumniatus eft [10]). Hunc vero כוש appellatum cenfent, nomine quod *Aethiopem*

8) Hiftoria legitur 1 Sam. XXII, 6. 7. 8.

9) 1 Sam. XXIV, 14. KIMCHII verba funt haec: והחכם רבי אברהם בן עזרא זכרונו לברכה הרחיק זה הפי׳ כי אמר היאך יאמר זה על משיח ה׳ הנה יחבל און — ואין טענה טענה שיאמר על שאול הנה יחבל און ולמה לא יאמר כן והנה אמר לו דוד בפניו מרשעים יצא רשע.

10) Vid. 1 Sam. XVI, 5. feqq.

thiopem et *nigrum* ſignificat, quod moribus et ingenio niger fuerit, et pravitate inemendabili. Habuit autem Simei patrem *Gera*, et avum *Iemini*, atque ita fuit Ieminides, ſicut et nominatur 2 Sam. XVI, 11., quum avum etiam pro patre in ſerie generis recenſere Hebraei ſoleant, et hoc modo Simei dici Ieminides potuit. Sic Verſus decimus quintus de Ahitophele interpretandus erit, et Verſus quartus vel de Mephiboſetho, vel etiam de Saulo ſimpliciter. Objiciebant enim hoc Benjaminitae Davidi, quod per vim et fraudem eripuiſſet regnum Saulo ejusque poſteris. Verum ut taceam facile cogitari poſſe rationem, cur *Simei* nomen Davides diſſimularet, occurrunt in Pſalmo ipſo talia, quae Abſalonicae perſecutioni vix conveniant. Primo enim poeta eum, a quo gravia paſſus eſt, *inimici* nomine abſolute inſignit (Vs. 6.), atque *impiis* accenſet (Vs. 10.); quod, ut bene obſervat VENEMA, Abſalomo partim minus convenit, partim de eo non videtur dicturus Davides. Abſalom enim non tam hoſtilem in Davidem geſſit animum et hoſtiliter eum perſequutus eſt, quam regnum patris, jam ſenis, ſibi affectavit. Praeterea ſatis conſtat, quantus fuerit in Davide parentis affectus in Abſalonem, qui eum ſane impedivit, quo minus de filio tam duriter loqueretur. Deinde quae Verſu tertio leguntur, parum apta videntur Abſalonicis temporibus. Etenim quamquam aufugerit Davides, cum filius

re-

regnum ſibi violenter vindicaret, is tamen patrem non ubique *ad mortem* eſt inſectatus, ipſiusque necem, ut terribilis *leo*, et immanis ac truculentus hoſtis, quaeſivit, nec vitae ejus quocunque modo inſidiatus, ut innuitur Vs. 3. 6. 16. 17. Quae omnia optime autem Saulicis vexationibus conveniunt; quare ea veriſſima ſententia videtur, qua

II) *Cuſch, Benjaminita,* accipitur pro nomine proprio ignoti alicujus viri, Sauli contribulis [11]), qui atrocis in criminis invidiam adduxerat Davidem. Sauli vero gentiles tum primas in regno obtinebant, unde hominis iſtius calumniae tanto majorem apud regem vim et efficaciam videntur habuiſſe [12]).

2. 3. Epi-

11) Eadem Aben-Eſrae eſt ſententia: והנכון שזה כוש היה יהודי וככה שמו והוא מבני בנימין *Vera ſententia eſt haec, fuiſſe* Cuſch *illum natione Iſraelitam, cui nomen illud fuerit, tribu vero Benjaminitam.*

12) Mitto alias minus probabiles ſententias, veluti Patrum plurimorum Eccleſiae veteris: Baſilii, Chryſoſtomi, Theodoreti, Auguſtini, qui hunc Pſalmum Abſalonicae perſecutioni accommodant, ita, ut eum, qui hic כּוּשׁ vocatur, eundem eſſe dicant cum *Chuſai,* Arachide, cujus 2 Sam. XV, 32. XVI, 16. mentio fit. Verum refellitur illa opinio Hebraico textu, in quo *Chuſaeus,* Arachita, primam nominis literam habet ח *Chet* (חוּשַׁי הָאַרְכִּי), noſter autem *Chuſus* literam *Chaph,* כ praefert. Accedit quod *Chuſai,* Arachita, neque Benjaminita fuit, neque Davidis inſultator et obtrectator, imo potius pio ac fideli erga eum animo.

2. 3. Epiphonemate orditur, quo ſubitaneam ex hoſtium perſecutione liberationem ſupplicat:

Iova, mi Deus, ad Te confugio,
Serva me a tot meis perſecutoribus, eripe me his!
Ne hoſtis, tanquam leo, me dilaniet,
Nec me, ſubſidio deficiente, discerpet.

In verbis בְּךָ חָסִיתִי KIMCHI emphaſin rectè obſervat: בך חסיתי ולא בעזרת אדם הושיעני מכל רודפי הנסמכים עם שאול *In te fiduciam meam pono, non in humano auxilio, quare ſerva me ab omnibus, qui me perſequuntur, qui a Saulis partibus ſunt.* Quum Vs. 2. *perſequutores* in Plurali numero nominentur, ſed Vs. 3. *unius* tantum fiat mentio, in Singulari; Aben-Eſra hunc distributive cenſet accipiendum, et ita exponendum: כל אחד מאויביו *ſuorum hoſtium unusquisque,* cujus loquendi formulae ſimile exemplum affert Geneſ. XLIX, 22. בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר *palmites* quarum unaquaeque *progreditur ſupra murum.* Alia exempla orationis *diſtributivae,* qua pluralis et ſingularis *alternant,* vide in STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 364. Idem h. l. ſequuti ſunt GEIERUS et plerique poſt ipſum. Verum alii commate *ſecundo,* ubi de *pluribus* eſt ſermo, Davidis calumniatores, et delatores, quique Sauli in Davide vexando opem exhiberent, *tertio* autem *Saulem* ipſum innui putant, cujus ferinus plane eſſet in Davidem animus, et qui ejus vitae immineret ſumma cum violentia et aviditate, quare apte *leoni* conferatur, ob feritatem, crudelitatem et potentiam. Praeivit hanc ſententiam KIMCHI [זה לא יאמר על אויב אחד שהיה לו לדוד אלא על שאול שהיה מלך], eamque Venema defendit *duobus* his argumentis, *primo,* quod figura orationis diſtributivae non indigeamus, cum *diſtingui* commode poſſint; *deinde,* quod comparatio cum *leone* et *dilaniationis* deſcriptio rectius in unum inſignem et potentem, quam in quosvis conveniat hoſtes. Non autem nominaſſe poetam hoſtem illum, *emphaſeos* cauſa, eo indicans,

eum et nemini non eſſe notum, adeoque eximium et publicum perſecutorem. Sed nunc de ſingulis videndum eſt: פֶּן יִטְרֹף כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי *Ne dilaniet, ut leo, animam meam,* i. e. me. Hoſtes ſuos Davides ſaepius *leonibus* comparat, veluti Pſ. XXII, 22. XXXV, 17., quia immanitate, truculentiâ et ferocitate certare videbantur cum leonibus atrociſſimis. Exempla plura congeſſit BOCHARTUS in *Hieròz.* P. I. L. III. Cap. 5. T. II. p. 87. edit. Lipſ. Verbum טָרַף, proprie *carpſit* per extrema, uſurpatur maxime de feris, praedam humi trahentibus, et membratim vellentibus, ut pluribus docet ALB. SCHULTENS in *Commentar. in Proverb. XXXI,* 18. p. 513., qui et locum ex FIRUZABADIO apponit, eam ſignificationem bene illuſtrantem: الطوارف من السباع التي تسلب الصيد *Carptrices vocantur e feris, quae praedam humi trahant,* non tam *frangentes* eam, quam *carpentes per extrema.* Hinc טְרֵפָה Levit. VII. 24. *cadaver,* cujus extremitates per feras concerptae ſunt, qua nota ſejungitur a נְבֵלָה *cadavere,* ſive *morticinio* quovis. — Quum Hebraei, ut Arabes et Syri, *veſci carne fratris* dicere ſoleant eum, qui de aliis male loquitur, alios calumniatur (vid. Pſ. XXVII, 2. Iob. XIX, 22. et cf. I. D. MICHAELIS librum, *Beurtheilung der Mittel, die ausgeſtorbene Hebräiſche Sprache zu verſtehen,* atque in Chreſtomathia Arabica, ejus Grammaticae adnexa, fabulam Locmanni triceſimam atque p. 133.); HEZELIUS in Nott. ad Bibl. Germ. ad h. l. noſtra etiam loquutione quaſi illi ſynonyma, *calumnias* opinatur indigitari. Verum utraque loquendi formula ut verbis, ita etiam imagine diverſa eſt. In verbis פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל explicandis mirum quantum allucinati ſunt noſtri aevi interpretes, Alexandrino, ſeu potius CAPPELLO illum ſiniſtre accipiente, ſeducti. Namque quum Graecus interpres pro Hebraicis μὴ ὄντος λυτρουμένου μηδὲ σώζοντος, *nemine liberante* (ſignificationem Chaldaici פְּרַק ſequutus) *nec ſervante,* poneret; illum

lum in ſuo codice CAPPELLUS in *Crit. S.* Lib. IV. Cap. X. p. 659. edit. Vogel. Scharfenb., addita ante פָּרַק particula אֵין, ita legiſſe putat: אֵין פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל. In quam ſententiam licet jam BUXTORFIUS Fil. in *Anti-Critica* p. 657. recte animadvertiſſet, addidiſſe Alexandrinum particulam negativam de ſuo, ut et alias, quod ſenſus id requireret, eamque repetiiſſe ex priori hemiſtichio et reliquos interpretes, qui verbum פָּרַק ſignificatione *lacerandi* ſumerent; tamen I. D. MICHAELIS, hunc nutum negligens, in verſione vernacula *ohne Helfer und Erretter* reddit, atque in *Biblioth. Orient.* P. XI, p. 198. Cappelli commentum, quamvis illo non nominato, repetit, novoque errore auget, dum Syrum etiam particulam אֵין in ſuo codice bis legiſſe autumat. Syrum vero, qui ܘܠܝܬ ܦܪܘܩܐ ܘܡܦܨܝܢܐ *nec eſt ſalvans et eruens*, vertit, non transpoſuiſſe voculam וְאֵין, ut DATHIUS in Nota Pſalterio Syriaco h. l. ſubjecta opinatur, ſed ex priori hemiſtichio פֶּן repetiiſſe, facile, puto, intelligitur. Michaelem tamen ſequuti ſunt Dathius in Verſione Pſalmorum, KNAPPIUS, atque, quod mireris, KOEHLERUS in *Nott. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 30. SCHARFENBERGIUS vero in Nota Cappelli loco ſupra indicato ſubjecta, Alexandrinum ordine tantummodo verborum mutato, ſed nullo additamento, legiſſe exiſtimat אֵין פֹּרֵק וּמַצִּיל. Sed recte negat STANGE in *Anti-Critica* P. I. p. 65. veteres aliam, ac nos, in ſuis codicibus lectionem inveniſſe, repetiiſſe tantummodo quae particulae פֶּן in priori hemiſtichio inſit, negationem; Alexandrinum vero, ſi אֵין bis legiſſet, haud dubie ita ſcripſiſſe: *μὴ ὄντος λυτρουμένου μηδὲ ὄντος σώζοντος*. Ceterum, quamvis ex Alexandrini Syrique interpretatione, quam et Vulgatus atque Arabs ſequitur, ſenſus neque incommodus prodeat, neque talis, qui ab Hebraei פָּרַק ſignificatione alienus ſit, quum verbum illud apud Hebraeos non minus, quam apud Aramaeos, *liberandi, eripiendi*, notione uſurpetur, vid. Pſ. CXXXVI,

CXXXVI, 24. Thren. V, 8., tamen, quum repetitioni negationis *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ* difficultatis aliquid inſit, praeſtat, verbum פֹּרֵק propria *divellendi, discerpendi* ſignificatione accipere, totumque hemiſtichium ita vertere: *dilacerans* exiſtit, inſtat, *ſed nullus adeſt, qui eripiat* me illius faucibus. Quam interpretationem et Chaldaeus praeivit, qui יִפְשַׁח וְלֵית דְּיִפְצֵי, *dilaniat, ſed nullus adeſt, qui liberet;* et commendat illam membrorum parallelismus, qui poſtulat, ut nomini אַרְיֵה, in priori hemiſtichio, in poſteriori ſimile aliquod reſpondeat, quod vix aptius eo quod hic poſitum eſt, פֹּרֵק, *discerptore*, eligi poterat, quum leo praedae carnem et membra unguibus discerpat et dilaceret. Ita Aben-Eſra quoque: כי האריה יפסיק המפרקת *leo enim divellit membrorum juncturas.* Negat quidem MICHAELIS l. c., Hebraeo פָּרַק *divellendi, discerpendi* notionem ineſſe, ſed recte STANGE illam vindicat loco 1 Reg. XIX, 11., ubi מְפָרֵק הָרִים vix aliter verti poteſt, quam *divellens montes*, et ſynonymon eſt verbi ſequentis, מְשַׁבֵּר, *diffringens.* Accedit dialectorum tam Arabicae, quam Aramaeae conſenſus, in quibus omnibus verbi illius propria ſignificatio *dividere, divellere* eſt, et translate demum *liberare* ſignificat. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. III. C. 2. Tom. II. p. 43. edit. Lipſ. Quae quum ita ſint, non eſt opus, cum WEPLERO in *den philolog. und kritt. Fragmenten*, Faſc. III. p. 22. ad notionem *pavendi, timendi* confugere, quae Arabum فرق ineſt; ut verba noſtra ita vertenda ſint: *anxius ſum, ſed nemo adeſt, qui me liberet.* Accedit, quod iſta ſignificatio nec in Aramaeorum dialecto, cum Hebraica propius cognata, in uſu ſit.

4. 5. 6. Ego, inquit, tuam, Iovam, exſpecto opem, meae conſcius innocentiae. Eam his verbis teſtatur:

Iova,

Iova, mi Deus, ſi id feci,
Si manus mea flagitio eſt commaculata,
Si amicum injuria affeci,
Si mihi immerito adverſantem ſpoliavi;
Hoſtis me proſequatur, meque aſſecutus
Ad terram proculcet et humi proſternat.

אִם עָשִׂיתִי זֹאת *Si hoc feci.* VATABLUS per reticentiam intelligi putat id, quod Saul ſuſpicaretur, vel quod Saulis adulatores de ipſo ſuggererent, quod ſcilicet regnum ambiret, aut capiti ejus inſidiaretur. Sic GROTIUS quoque: „*ſi feci iſtud,* quod Sauli comites mihi exprobrant, 1 Sam. XXIV, 10. et XXVI, 10.“ Idem ſequitur VENEMA: זֹאת, inquiens, „inſigni hic gaudet emphaſi, qua adauget ſignificationem, et digito quaſi monſtratur: *hoc,* quod mihi impingitur, et in vulgus jam emanavit; *hoc,* propter quod perſequutionem patior a Saule,“ etc. Sed rectius haud dubie JARCHI intelligendum ait מה שמפרש אחריו *quod ſtatim exponit,* ſive ſubjicit. Quicquid eligas, nullo modo neceſſe eſt, ut vocabulo זאת tam frequenter notiſſima ſignificatione occurrenti, cum PAULO in *Clavi* hoc ſolo loco novam ex Arabica dialecto, in qua زَأَيَ *ſuperbivit* valet, notionem *inſolentiae* affingamus, ut hoc hemiſtichium ſit vertendum: *ſi inſolenter egi.* Neque, quod IACOBI, qui in Notis ſuae Pſalmorum verſioni ſubjectis, hanc Pauli interpretationem amplectitur, receptae opponit, pleonasmum perquam inelegantem efficere, verum mihi videtur. Eſt enim pronomen illud δεικτικῶς, ut explicavimus, poſitum, neque ineptum totius orationis tenori, neque in ſimilibus locis, ubi magnum et grave crimen indigitatur, inuſitatum. Veluti 1 Reg. XI, 11. *Propterea quod* הָיְתָה זֹּאת עִמָּךְ *fuit hoc tecum,* tu hoc perpetraſti: *ut foedus meum et praecepta mea non ſervaſti.* Ierem. V, 7. אֵי לָזֹאת אֶסְלַח־לָךְ *Poſſumne tibi iſtud ignoſcere? Nati tui, relicto me, per non deos jurant.* — אִם־יֶשׁ־עָוֶל בְּכַפָּי *Si eſt iniqui-*

tas

tas in manibus meis. *Manum* Aben-Eſra hoc loco nominatam exiſtimat כי בה יכה האדם ויהרג *quoniam homines ea caedere atque occidere ſolent.* Sed pleonaſtice, ut ſaepe יָד, poſitum videtur, cf. GLASSII *Philol. S.* p. 113. edit. Dath. Si fraudem aut injuriam ullam uſurpo aut uſurpavi.

5. In verbis אִם־גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע explicandis diſſentiunt interpretes de voce שׁוֹלְמִי. Ut ab antiquiſſimis ordiamur; 1) *retribuendi* ſignificatione illam hic accipiunt Alexandrini, connectuntque cum רָע, vertunt enim ita: *εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά*, quod ſequitur Vulgatus: *reddidi retribuentibus mihi mala*, i. e. malum malo compenſavi. Eundem ſenſum Syrus exprimit: ܐܢ ܦܪܥܬܗ ܠܡܢ ܕܥܒܕ ܠܝ ܒܝܫܬܐ *ſi retribui ei, qui mihi malum fecit;* atque amplectitur KOEHLER in *Nott. Critt.* His ſenſu proximus eſt ALB. SCHULTENSIUS, qui tam in *Commentar. ad Iob. XXIII,* 14. p. 642., quam in *Commentar. ad Prov.* XI, 31. p. 111. verbum שָׁלַם 2) *dedendi, tradendi, prodendi* ſignificatione ſumit, quam cognatum Arabum سلم in Conjug. IV. (أسلم) habet, quod Philologi Arabes verbo خذل exponunt, quod eſt *ceſſare a defendendo, prodere.* Hinc formula أسلم حقّه *dedidit jus ejus*, i. e. eum non defendit, ſed hoſtibus tradidit vexandum. Quare noſtrum locum ſic vertit: *ſi retribui dedenti me malum*, ut שׁוֹלְמִי *deditor meus*, et צוֹרְרִי, *hoſtis meus*, membro ſequenti, ſint ſynonyma. Idem ſequitur VENEMA et MUNTINGHE. Verum ſive hanc, ſive priorem interpretationem praeferas, neutra facile admitti poteſt, niſi pro שׁוֹלְמִי legas מְשַׁלְּמִי, Participium formae Piel, ut recte EICHHORN monet in *Biblioth. Univerſ. Literat, Bibl.* P. I. p. 496. ſeq., qui ceterum ſenſum priorem eligit. Sed hac mutatione ex ſola conjectura nequaquam eſt opus, quum,

quod

quod in textu eft, שְׁלֹמִי: fenfum perquam aptum reddat, fi verbum Hebraeum 3) notiffima *pacem colendi*, fignificatione accipias. Quam interpretationem Chaldaeus praeivit: אִין פְּרָעִית לְבַעַל שְׁלָמִי בִּישׁ, *fi retribui viro pacis meae malum.* Sic et KIMCHI שׁלמי recte exponit מי שהיה עמי בשלום *eum qui mecum pacem coleret*, amicum meum. Quemadmodum Pf. XLI, 10. *amicus* אִישׁ שְׁלוֹמִי *vir pacis meae* vocatur. Eadem fignificatione שָׁלַם occurrit Iob. XXII, 21. הַסְכֶּן־נָא עִמּוֹ וּשְׁלָם *accommoda te illi, et pacem habe.* — Non minorem in hemiftichio altero interpretationis varietatem creavit *πολύσημον* חָלַץ in verbis: וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם. Etenim quum illud 1) aliis locis prima *extrahendi* notione occurrat, haud pauci hoc loco de *extrahendo* e malis, de *liberatione* e periculis accipiunt. Ita KIMCHI, Aben-Efram fequutus, וָאֲחַלְּצָה interpretatur: אבל הייתי מציל אותו, *fed*, imo, *eripui illum*, hoftem meum, *e periculis.* Verum hanc interpretationem vix admittunt, quae fequuntur; proditurus enim tum effet fenfus hic parum aptus: fi unquam hoftem immerito mihi infenfum e periculis liberavi, inimicus me perfequatur. Multo aptius JARCHI verbum Hebraeum accipit 2) *exuendi*, *diripiendi*, *fpoliandi* notione, וָאֲחַלְּצָה, inquit, לשון הפשטת בגדים *fignificat extractionem veftium.* Senfum vero ita explicat: אם שיתתי את חליצתו בכרתי את כנף מעילו אם להשחית ולחלצו ולהעמידו ריקם ובשנאה עשיתי אלא להודיעו שהיה מסור בידי להורגו ולא הרגתיו *Si in animum induxi extractionem veftium ejus* (Sauli), *dum alam pallii ejus abfcidi* [vid. 1 Sam. XXIV, 4. 5.], *fi ad perdendum eum atque exuendum eum veftibus fuis, ut eum vacuum* (veftibus fpoliatum) *conftituerem, et fi ex odio iftud feci* (tunc perfequatur me hoftis; ego vero id non eo animo feci), *fed ut notum facerem, quod* (rex Saul) *traditus fuerit in manum meam, ut eum occidere potuiffem, fed illum non interemi.* In eandem cogitationem incidit LUDOV. DE DIEU in *Crit. S.* p. 127. „Verbum חָלַץ, proprie *extrahere*, *eripere*, *auferre* fignificat, et de veftibus,

ſtibus, quae alicui exuuntur et eripiuntur proprie dicitur; ut *calceo*, Deut. XXV, 10. [חָלוּץ הַנָּעַל], Eſai. XX, 2. [וְנַעַלְךָ תַחֲלֹץ מֵעַל רַגְלֶךָ]; hinc Chald. pro Hebraico פָּשַׁט eſt in Tharg. חֲלַץ, ut 1 Sam. XXXI, 8. 9. Et apud Syros ܫܠܚ eſt *exuere, ſpoliare*, vid. Actor. XIX, 37. Col. II, 8. ubi pro συλαγωγῶν ponitur. Itaque locum hunc ſic verto: *ſi rependi pacifico meo malum, et ſpoliavi eum, qui hoſtis meus erat immerito;* reſpicit, niſi fallor, ad hiſtoriam 1 Sam. XXIV, 4. 5. Et Cap. XXVI, 11., ubi Saulem immerito vitae ſuae inſidiantem, ne veſte quidem, aut matula atque haſta ſpoliare voluit." 3) Chaldaeus, ABENDANA recte obſervante, פירשו כמו הפוך ואלחצה מן חלץ וגם ראיתי את הלחץ וגר לא תלחץ *verbum* חָלַץ *ita interpretatur, ac ſi eandem cum* לָחַץ*, transpoſitis literis, ſignificationem* opprimendi *haberet (vid. Exod. III. 9. XXIII, 9.)*, vertit enim: וּדְחָקִית מְעִיקַי מַגָּן *ac ſi oppreſſi, qui me immerito arctabant;* unde MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* T. X. p. 198. et in *Supplemm.* p. 795. praepropere, ut mihi videtur, colligit, Chaldaeum in ſuo codice וָאֶלְחֲצָה legiſſe, quod ipſum et noſtro textui reſtituendum cenſet. Conſentiunt Koehlerus atque Dathius. Sed quum Chaldaeus alias ſemper cum textu Maſorethico conveniat, neque vero in ullo eorum, qui adhuc collati ſunt, codicum varietas aliqua inveniatur; equidem potius interpretem illum verbo Hebraeo cognati לָחַץ notionem tribuiſſe putem. Sed huic interpretationi recte, meo judicio, N. GUIL. SCHROEDERUS, a Muntinghio per literas de hoc loco conſultus (vid. hujus *Obſervatt. philologg.* P. III, p. 14. verſ. germ.), obvertit, verbum לָחַץ conſtanter uſurpari de *potentiore*, aut *fortiore, qui infirmiorem opprimat;* id vero Davidi, a Saulo vexato, cum hoc carmen effunderet, minime convenire. Verum poterat Chaldaeus verbum חָלַץ et 4) eadem ſignificatione accipere quam cognatum et conſonans prope Syriacum ܐܠܨ, habet: *coegit, urſit, arctavit, afflixit.* Literas enim Gutturales ח et א in

in Hebraea et Aramaea dialecto ſaepe permutari, ſatis notum. Illud ipſum verbum hoc loco poſuit Syrus interpres: ܐܘ ܐܠܚܨܬ ܠܒܥܠܕܒܒܝ ܣܪܝܩܐܝܬ *ac ſi anguſtia affeci hoſtes meos fruſtra,* i. e. non laceſſitus. Non itaque opus eſt, ut cum Michaele Syrum לַחַץ legiſſe opinemur. Neque Grotii conjecturam, forſan hic olim אלצה ſcriptum fuiſſe, poſſum probare. 5) Senſum et ſatis commodum et elegantem praebet, quam SCHROEDERUS cum Muntinghio (l. c.) communicavit, interpretatio: Hebraeum חָלַץ conferendum cenſet cum Arab. خلص, *evulſit, extraxit,* ejusdem cum خلع ſignificationis, quod verbum, quum proprie *extrahere, detrahere* denotet, deinde translate eſt: *detrahere aliquem de dignitate aut munere,* eum quaſi *revellendo* de loco ſuo. Eam notionem vero huic loco prae ceteris aptam eſſe, quum Davides a calumniatoribus inſimularetur, voluiſſe ipſum dignitate regia Saulum ſpoliare. Sunt autem, illa ſignificatione adſumta, verbo Hebraeo, ut et ipſe Schroederus monet, haec ſubjicienda puncta vocalia: וָאֲחַלְּצָה. Totum itaque locum ſic reddendum cenſet; *ſi umquam proditori malum retribui, aut eum, qui mihi immerito adverſaretur, regno conatus ſum ſpoliare.* Verba enim, quae actionem ſeu effectum notant, quandoque de *conatu* tantummodo *agendi* ſunt intelligenda, obſervante GLASSIO *Phil. S.* p. 202. ed Dath. 6) Singularis eſt Alexandrini interpretatio, hemiſtichium hoc poſterius ut ἀπόδοσιν accipientis: ἀποπέσωμαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός· cujus verſionis rationem Koehlerus ignorare fatetur. FERRANDUS in *Annotat. ad Paraphraſ. hujus Pſalmi* p. 159. interpretem illum in ſuo codice Hebraeo ואחלצה מצוררי inveniſſe exiſtimat, quae ad verbum ſic vertenda ſint: *et ſubtrahar ab hoſtibus meis,* „hoc eſt," inquit, *„decidam merito ab inimicis meis:* nam copula ו, pro commoditate ſententiae, ſignificare poteſt *merito, certe,* et id genus alia; et *qui e conſpectu inimicorum inanes eripiuntur, cecidiſſe*

cidiffe cenfentur. Quod autem verbum חלץ aliquando fignificet *eripi e confpectu alicujus*, patet ex Of. V, 6.“ Quae quum non fatis clara fint, fubjungo eam, quam ipfe Ferrandus dedit, paraphrafin: *Si benefactoribus meis malum reddidi; opto, ut inimicis meis fuccumbam fpe fruftratus.* A qua fententia non multum abeffe videtur MICHAELIS, qui in *Supplemm.* l. c. Alexandrinum credit verbum חִלֵּץ, *exuere*, hic intranfitive et femipaffive accepiffe, *exui*, *excidere*, probatque Theodoreti explicationem: *inimicis me meis fubjicias, ut non folum gloria et regno me privent, fed et tradant* (*καταγελάστῳ θανάτῳ*) *morti cum ludibrio.*

6. Ut innocentiam fortius affirmet, jurisjurandi ad modum poenam adjungit, quam, fi falfum loqueretur, fubire vellet. In verbis יִרַדֹּף אוֹיֵב נַפְשִׁי magnopere criticos pariter atque grammaticos exercet infolita verbi יִרַדֹּף forma. Praecipuas fententias breviter enumerabimus. 1) Grammaticorum ex Iudaeis vulgaris opinio eft, effe futurum, mixtam formam habens e conjugationibus *Cal* et *Piel;* in *illo* effet יִרְדֹּף, in *hoc* יְרַדֵּף. Rationem compofitionis KIMCHI affert hanc, quod Davides indicare voluerit, ut fi illorum criminum vere fit reus, inimicus ipfe eum perfequatur, et alios etiam ad ipfum perfequendum inftiget. Idem fequuntur BUXTORFIUS, ALTINGIUS, DANZIUS in *Grammaticis*, GLASSIUS in *Philolog. S.* p. 260. ed Dath., multique alii. Verum non hanc folum, fed omnes omnino ejusmodi formas conjugationum mixtas, ab analogia ut omnium aliarum linguarum, ita nominatim Orientis plane alienas effe, recte monet STANGE in *Anti-Crit.* P. I. p. 70. — Alii, ab ABEN-ESRA et SALOMONE MELECHIDE commemorati, יִרַדֹּף contractum exiftimant e Futuro conjugationis *Hithpael*, pro יִתְרַדֹּף. Eadem eft ALB. SCHULTENSII fententia in *Inftitt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* §. CXX. edit. fec. p. 307. „Dices,“ inquit, „יְרַדֵּף fcribendum fuiffe, quod Refch non patiatur ante fe Chirek breve fine

ſine compenſatione. Quidni? Lingua viva parum curat tales regulas. In *Cholem* autem omnia Futura olim exire potuiſſe credibile.“ Vertendum autem ita cenſet: *indeſinenter et intenſiſſime perſequatur.* Conſentit N. G. SCHROEDERUS in *Inſtitt.* Reg. LVII, 5. et LXVIII, 7. Cui ſententiae tamen recte STANGE opponit, literam praeformantem ת ex הִתְ conjugationis Hithpael per Dageſch forte primae radicali non inſeri, niſi haec fuerit litera cognata, quales ſunt ד, ט, ת, כ et שׂ, interdum quoque ן; ſed ante literam ר exemplum eliſi ת extare nullum. Neque deinde puncta יְרַדֵּף ex Hitphael explicari pati, compenſationem enim literae ת ante ר non fieri, niſi productione vocalis brevis in longam, nimirum Chirec in Tſere. Tum nec ullum exemplum, ubi Hitphael vocali Cholem finiatur, adferri poſſe. Neceſſario igitur in Hithpael יִתְרַדֵּף, ſaltem יֵרַדֵּף ſcribendum fuiſſe. — Nec magis analogiae congruere videtur, quod 3) STORR in *Obſervatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 219. in medium attulit, יְרַדֵּף eſſe contracte pro יִתְרַדֵּף poſitum, quod quidem pro Paſſivo e forma *Piel* orto habet, cui ſimilia exiſtimat נִוַּסְּרוּ Ezech. XXIII, 48. pro נִתְוַסְּרוּ *erudientur;* נִכַּפֵּר Deut. XXI, 8: pro נִתְכַּפֵּר *obtegetur.* Verum ut taceam, haec exempla a noſtro verbo non parum differre, et contextus orationis nullo modo admittit, ut verbum ירדף *paſſive* ſumatur. — Quibus difficultatibus preſſi nonnulli putarunt 4) puncta huic voci ſubjecta incuriae librariorum imputanda, atque ſic reſtituenda eſſe, ut Futurum Conjugationis *Cal*, יִרְדֹּף, exhibeatur, quod ipſum reperitur in *decem* codicibus a de Roſſio inſpectis, atque in uno Regiomontano, quem LILIENTHAL in *Commentat. Crit. de duobus Codd. Hebrr.* deſcripſit atque excerpſit, (vid. p. 371. ibid.), neque non in quibusdam libris editis, a de Roſſio indicatis. Verum quum artis criticae periti praecipiant, lectionem inſolentiorem et minus conſuetam faciliori et ſolenniori eſſe praeferendam; ego illorum codicum auctoritati non tantum tribuerim, ut יְרַדֹּף

in

in textum recipiendum cenferem. 5) KOEHLERUS in *Nott. Critt.* in *Repertor.* P. III. p. 31. in punctis vocalibus verbo יִרְדֹּף fubfcriptis indicium duarum lectionis varietatum deprehendiffe fibi videtur; in aliis codicibus יִרְדֹּף olim, in aliis יְרַדֵּף, in *Piel*, lectum fuiffe, quas varietates librarii dubii, utram praeferrent, conjunxerint, et quafi commifcuerint. In eandem cogitationem incidit GUIL. FRID. HEZEL in *Grammat. Ling. Hebr.* Hal. 1777. vernacule edita, p. 204. Sed omnes hae conjecturae fupervacaneae plane funt, 6) quum, ut oftendit STANGE in *Anti-Crit.* P. I. p. 75. feqq. יִרַדֹּף, analogiae prorfus conveniens, fit tertia perfona temporis futuri in Conjug. *Cal.* Ad exemplum confueti יִקְטֹל omnino יִרְדֹּף ponendum erat. Sed notum eft, *Schevata compofita* et aliis confonantibus, quae non funt gutturales, fubjungi, inprimis id fieri fub litera ר interdum, quod תְּבָרֲכוּ Num. VI, 23. et alia plura probant, cf. SCHULTENSII *Inftitt.* §. LIV. Ut igitur fcribitur תִּהֲלַךְ Pf. LXXIII, 9. Exod. IX, 23., ita etiam יִרֲדֹּף fcribi potuiffe, nulla eft dubitatio. Atque ita revera de Roffi non folum in pluribus libris editis antiquioribus et recentioribus, verum in manu etiam exaratis fcriptum reperit. Attamen et vulgatius יִרְדֹּף non minus, quam יִרַדֹּף, analogiae grammaticae nequaquam repugnare, idem Stange probavit. Vocalis Pathach enim tanquam furtiva faepiffime pro Schevate et fimplici et compofito ponitur. Sic Pathach pro Chateph occurrit Iob. III, 6. in voce יִחַדְּ, ubi Pathach furtivum fub ח ponitur fequente Dagefch leni, plane ut in noftro verbo. Genes. XVIII, 30. אַל־נָא יִחַר; 2 Reg. I, 2. וַיַּחַל pro וַיֵּחַל; 1 Reg. XIV, 3. וְלָקַחַתְּ pro וְלָקַחַתְּ; Genef. IV, 23. שְׁמַעַן pro שְׁמַעְן. Cf. SCHROEDERI *Inftitt.* Reg. XLIX. Atque ita etiam pro יִרַדֹּף potuit יִרֲדֹּף poni; in quo igitur, quod vix monitu opus erit, Dagefch literae Daleth infcriptum, non eft forte fed lene. — In verborum וּכְבוֹדִי לֶעָפָר יַשְׁכֵּן interpretatione diffenfum creat maxime nomen כָּבוֹד, quod a) quidam de *dignitate regia* intelligunt, cujus obtinendae

dae Iova Davidi ſpem fecerat; tunc *pulvis* humilem et abjectam conditionem indigitabit. Ita DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros Poetic.* ad h. l.: „*Dignitas mea deprimatur.* Si nocens ſum, lubens patiar hoſtiles perſequutiones, patiar, ut jam in altius honoris culmen evectus dejiciar ab hoc faſtigio, et pulverem inhabitem, humiliter vivam.“ Quum tamen parum ſit veriſimile, Davidem, priusquam dignitatem regiam adeptus eſſet, de ea amittenda cogitaſſe; magis placet eorum ſententia, qui 2) כָּבוֹד de *anima* accipunt, qua nihil praeſtantius habet homo, ut ſignificatione cum חַי et נֶפֶשׁ, in priori hemiſtichio, conveniat. Eodem ſenſu manifeſte occurrere Geneſ. XLIX, 6., recte monet Aben-Eſra; illic enim poſtquam Iacobus dixiſſet: בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי *in congreſſum eorum ne veniat anima mea*, eadem ſtatim, ex parallelismi membrorum more, aliis verbis repetit: בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי *in coetu eorum ne adunetur gloria*, i. e. anima *mea*. Idem plane parallelismus cernitur Pſ. XVI, 9. שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי, ubi כְּבֹדִי manifeſte ſynonymum eſt לִבִּי. Cf. ad eum locum I. D. MICHAELIS in *dem kritiſchen Collegio*, p. 163 — 179. et vide Pſ. XXX, 13. LVII, 9. CVIII, 2. Nequeo igitur aſſentiri HENSLERO, qui in *Obſervatt.* ad h. l. vernacule ſcriptis, Geyſero praeeunte nomen כָּבוֹד *animae* ſignificatione ullo loco ſumendum eſſe prorſus negat, atque, ut Pſ. XXX, 13. ita et hoc loco 3) abſtractum, כְּבוֹדִי, pro *concreto* poſitum cenſet, ut hic prodeat totius inciſi ſenſus: *an me, glorioſum, in pulverem protrudat* (*ſoll er mich, den Ruhmvollen, in den Staub ſenken?*), i. e. num hoſtis in medio gloriae meae curſu exitio me dabit? In eundem fere ſenſum VATABLUS: „gloriam meam ita extinguat, ut nulla mei memoria ſit apud ſuperſtites et poſteros.“ Ad quae verba tamen VOGEL in illius *Annotatt. in Pſalmos* a ſe editis, p. 21. recte animadvertit, כְּבוֹדִי potius hic idem eſſe, quod חַי נֶפֶשׁ et. Eam ſententiam illi praeiverat VENEMA, cujus haec ſunt verba: „Ejusdem rei tria diverſa nomina,

quae

quae hic occurrunt, *animae, vitae* et *gloriae*, genio orientali adſcribimus, ſimulque gradationem in phraſibus *aſſequi, conculcare* et *facere habitare in pulvere* quaerimus, ita ut *aſſequi* plus dicat, quam *perſequi,* quippe hoc ejus *effectum, proculcare vitam* plus, quam *aſſequi*, hujus nimirum conſequens, violentam ſcilicet *ſanguinis effuſionem*, quae per phraſin *habitationis in pulvere,* frequenter ſolet exprimi, uti Pſ. XXII, 30. Dan. XII, 2. Iob. XXI, 26. Ieſ. XXVI, 19." Sed vana eſt Vogeli obſervatio, loquutionem לֶעָפָר יַשְׁכֵּן, eſſe ab *athletis* deſumtam, quod hominum genus Davidis aevo apud Hebraeos plane ignotum fuit. HUBIGANTIUS יַשְׁכֵּן mendum eſſe opinatur, quod hoc verbum non admittat poſt ſe praepoſitionem ל, ante eum locum, ubi habitatur. Hinc יִשְׁפֹּךְ reponendum, et pro כְּבוֹדִי pronunciandum כְּבֵדִי praecipit, hoc ſenſu: *et jecur meum in pulverem effundat;* ut Thren. II, 11. נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי. Verum mutationem hanc temerariam ſanioris critices periti eo minus poſſunt probare, quo ſolennius eſt Hebraeis, particula ל pro עַל ſive אֶל uti, veluti Iob. II, 13. וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ *ſederunt apud ipſum ad terram,* ſ. *in terra.* Pſ. IX, 5. יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא *ſediſti in ſolio.* Cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 286. et NOLDII *Concordd. Particular.* p. 402.

7. 8. Provocat ad tribunal Iovae, et publico judicio innocentiam ſuam demonſtrari et confirmari petit:

Surge, Iova! in ira tua, oſtende te contra hoſtium meorum furores,
Expergiſcere in auxilium meum! judicium age!
Gentium coetus te circumſiſtat,
In altum revertare!

Precatur, ut Deus, qui juſtus eſt mundi judex, et juſtitiam in terrarum orbe vult exerceri, iram et indignationem ſuam in hoſtium ſcelera demonſtret, eorumque exaeſtuationes fortiter reprimat, ſibique opem ferat in oppreſſionibus ſuperandis, idque publice coram toto mundo palam

palam faciat; haud fecus, ac judex, qui pro tribunali fedens coram omnibus, ipfum eo fini cingentibus, jufto judicio calumnilatores et perfecutores innocentium condemnat, et juftorum juftam caufam publice agit et vindicat. In verbis הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי interpretandis de voce עַבְרוֹת variant. 1) Alexandrini, qui ponunt: *ὑψώθητι ἐν ταῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου*, quos fequitur Vulgatus (*exaltare* i. e. fublimis et fortis appare *in finibus hoftium meorum*), עַבְרוֹת de *finibus* intellexerunt, qui ab hofte capti plurimum ei profunt. Sed male; confuderunt enim voces עַבְרוֹת et עֲבָרִים, *latera, partes extremae.* 2) Syrus interpres reddidit: *attolle te* ܥܠ ܨ̈ܘܪܐ *fuper cervicibus hoftium meorum*, quod imitatur Arabs: علي رقاب. Illum vero, qui ܨ̈ܘܪܐ plerumque pro Hebraico עֹרֶף, *cervix*, ponere folet, hoc loco in fuo codice בְּעָרְפּוֹת pro בְּעַבְרוֹת inveniffe, probabilis eft Dathii conjectura in nota ad hunc Syriaci interpretis locum; qui tamen fimul recte obfervat, בְּעָרְפּוֹת falfum effe, quum עֹרֶף fit generis mafculini. Accedit, quod Pluralis hujus nominis, etiam ubi de pluribus eft fermo, nusquam legitur. Verum noftrum עֶבְרָה 3) ab עָבַר *transiit*, de *flumine* praefertim, *extra ripas effervefcente*; ufurpatum, valet *fervorem, impetum fervidum*, qui *repagula* omnia *transcendat*; ita occurrit v. c. Prov. XXI, 24. בְּעֶבְרַת זָדוֹן *in effervefcentia ferociae*, vid. etiam Efai XIV, 6. Iob. XXI, 30. Sed fic conftituta etiam propria vocis fignificatione, tamen, quomodo hic fumenda fit, ambiguum eft, quum *five* ad *Deum, five* ad *hoftes* poffit referri. *α*) Ad *Deum* fi referas, fynonymum erit *τῷ* בְּאַפֶּךָ in primo hemiftichio, fignificabitque *effervefcentiam*, excandefcentiam, *qua Deus contra hoftes Davidis effertur.* Hoc Chaldaeus elegit, cujus haec funt verba: אִתְנַטַּל בְּרוּגְזָא עַל מְעִיקַי *exaltare*, effer te, *cum indignatione contra oppreffores meos.* Aquila etiam, qui Hebraei vocabuli notionem primariam bene fuo *ἀνυπερθεσίᾳ* exprimit, quod vocabulum, I. F. FISCHERO monente,

nente, in *Clavis Verſſ. Graecarr. V. T. Specim.* p. 23., notat *iram, quae differri, ſive contineri nequit; quae ſe non patitur reprimi et teneri,* h. e. *gravis, vehemens, rapida*, Aquila, inquam, ad *Deum* vocem hanc refert. Vertit enim: *ἐν ἀνυπερθεσίαις ἐνδεσμούντων με*, quod Fiſcherus p. 24. ita explicat: oppugna *iratus hoſtes meos*, nam הִנָּשֵׂא, addit, „reciproce poſitum eſt pro *ſe tollere*, i. e. *oppugnare*, et בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי dictum puto pro בְּעַבְרוֹת עַל־צוֹרְרָי, ut Obad. I, 10. חֲמַס אָחִיךָ pro חָמָס עַל־אָחִיךָ." Sed quemadmodum in membro priori בְּאַפֶּךָ, cum ſuffixo poſitum eſt, ita, ſi hoc etiam nomen ad Deum referendum foret, בְּעַבְרָתֶיךָ poſitum fuiſſe, credibile eſt. Deinde vox צוֹרְרָי, nulla praepoſitione munita, cum בְּעַבְרוֹת *excandeſcentiis*, proxime cohaeret, quod Maſorethae ſua punctatione confirmarunt; eſt enim in *ſtatu conſtructo* poſitum. Itaque rectius β) ad *hoſtes* refertur, Aben-Eſra praeeunte, qui בעבור עברתם *propter furores eorum*, explicat, quod ſequitur VATABLUS: „Commoveant te hoſtium meorum conatus pleni furore et ſtomacho." Similiter VENEMA, qui, Schultenſio duce (*Commentar. in Prov.* p. 267.), primariam verbi עָבַר notionem preſſius ſectatus, locum noſtrum ita interpretatur: „*effer te in hoſtium meorum exaeſtuationes*, vel *invaſiones* et hoſtiles impetus: id enim verbum עָבַר in ejusmodi caſibus denotat, metaphora deſumta a fluvio intumeſcente, et ſupra ripas exundante, qui in quaevis obvia irruit, et ea proſternit, metaphora Ieſ. VII, 7. 8. aliisque in locis occurrit. Sic hoſtiliter invadere et infeſtius incurrere denotat Iob. IX, 11. XV, 19. Ierem. XXX, 8. Amos V, 7. Ceterum *efferre* Dei non eſt, ut accipi ſolet, altum et ſublimem judicii thronum adſcendere, repraeſentatur enim hic de ſublimi ſua ſede coeleſti ſurgere et deſcendere, ad judicium exercendum, quo facto *ſublime* repetit (Vſ. 8.), ſed ſe excelſum et glorioſum praeſtare in judicandis hoſtibus, et reprimendis eorum exaeſtuationibus, ut Pſ. XCIV, 2. Ieſ. XXXIII, 10. et alias." וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט צִוִּיתָ] Quum

Quum duorum priorum verborum loco Alexandrinus interpres *ἐξεγέρθητι κύριε ὁ Θεός μου* poſuerit, quod Vulgatus ſequutus eſt, *et exurge Domine, Deus meus;* MICHAELIS in *Biblioth Orient.* P. XI, p. 199. interpretem illum אֵלִי *mi Deus*, enunciaſſe obſervat, hocque ipſum Maſorethico אֵלַי praeferendum cenſet, ut itaque haec verba ita ſint vertenda: *expergiſcere, mi Deus! judicium praecepiſti.* Eandem mutationem probat Knappius. Hubigantius active, וְהָעִירָה *et ſuſcita judicium*, legi mallet. Verum Imperativum Conjugationis Hiphil הָעִירָה eodem, quo *Cal* ſignificatu intranſitivo, *evigila,* occurrere Pſ. XXXV, 23. recte monet KOEHLERUS in *Nott. Critt.* in Repertor. P. III. p. 33. PAULUS in *Clavi* mallet אֵלִי enunciare, atque, verbo עור Arabici غار, *deſcendendi* notione tributa, totum locum ita vertere: *deſcende ad judicium, quod conſtituiſti, exſequendum.* Quae interpretatio vel ideo eſt repudianda, quod vocabulo Hebraico ſignificatio plane inſolita adfingitur. Atque ſine neceſſitate textum ſollicitari, artis criticae et grammaticae vel mediocriter peritus ſponte intelliget. Variae autem illum interpretandi extant rationes. 1) Sunt, qui verbum עוּרָה *tranſitive*, ſignificatione *excitandi*, accipiant, atque ante צִוִּיתָ pronomen relativum אֲשֶׁר ſubaudiendum exiſtiment. Eam interpretationem praeivit Chaldaeus, qui וְסָרְהֵיב לִי דִינָא דִי פַּקֵּדְתָּא *accelera mihi judicium, quod praecepiſti*, reddidit. Quod ſequuti ex Iudaeis interpretes haud pauci, ita tamen, ut מִשְׁפָּט de *dignitate regia* acciperent. Ita R. Moſe ab Aben-Eſra commemoratus, verba וְעוּרָה אֵלַי explicat: ועורר אלי משפט מגזרת שתסוב מלכות שאול אלי *ſuſcita ad me judicium*, i. e. *convertatur*, transferatur *Sauli regia dignitas ad me.* Neque multo aliter Salomon Ben-Melech Kimchium ſequutus: כלומר עורה להביא אלי משפט שצוית והיא המלוכה *ac ſi diceret, expergiſcere, mihi judicium, quod praecepiſti, id eſt regiam dignitatem, afferre.* Quem ſenſum RUDINGERUS

in Paraphrafi ita expreffit: *expergifcere ad praeftandum, quod divinum judicium tuum decrevit mihi, colloca me in munus gloriofum id, quod deftinafti et promififti mihi.* Similiter MATTHA, in *Pfalmorum verfione elegiaca* haec verba reddit: *Fac, Deus, ut liceat mihi regis munere fungi, Quod tua promifit gratia nota mihi:* et in Nota fubjecta haec addit: „Proprie *evigila ad me*, i. e. tuere, refpice me, quod attinet ad judicium, i. e. munus regium quod mihi, Davidi, promififti: verbum enim צִוָּה fignificat etiam *promittere*, ut in Pf. XLII, Vs. 9. et LXXI, Vs. 3.“ Sed VENEMA verba 2) וְעוּרָה אֵלַי *aemulare fuper me* vertenda pronunciat, „habet enim,“ inquit, „(verbum עור) fpecialem fignificationem *aemulationis* et *zeli*, et *aemulari* aliquem, vel fuper aliquo, ftylo orientis, egregie denotat *alicujus felicitatem fervide promovere*, fic Iob. VIII, 6. *quodfi purus et rectus fueris, tunc aemulabitur fuper Te*, felicitati tuae ardenter ftudebit.“ Ultima verba autem Verfus feptimi מִשְׁפָּט צִוִּיתָ conjungenda putat cum Verfu fequente, hoc fenfu: *judicium praecepifti, et circumdabit te coetus populorum*, h. e. *tunc*, vel *mox* etc., circumdabit, ftatim atque praeceperis, judicium, vel locum et tempus judicii a Te habendi condixeris, *coetus populorum circumdabit te*, fefe paratum tibi pro tribunali fedenti fiftet, ut fententiam de caufa mea et hoftium audiat. 3) DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. l. verba עוּרָה אֵלַי vertit: *ulcifcere me.* Nam עור, inquit, faepius eft *ftudium defenfandi juris et vindicandae dignitatis*, vid. LIX, 5. Iob. VIII, 6. Idem placuit Mendelii filio, qui fenfum vernacule ita expreffit:

Und rüge nun für mich das Recht, das du geboten!

4) Aliam interpretandi rationem proponit STANGE, in *Anti-Crit.* P. I. p. 86. „Verbum עוּרָה ἐγερθῆτι, non eft conjungendum cum אֵלַי, fed abfolute pofitum, vimque habet interjectionis, ferme ut Latinorum *age*, Hebraeorumque קוּמָה, הָבָה multaque alia adhibentur. Sic ufurpatur Pf. XLIV,

Pſ. XLIV, 24. עוּרָה לָמָּה תִישַׁן, ἐξεγέρθητι, ἱνατί ὑπνοῖς; Vel ex noſtro Verſu id apparet ex קוּמָה, Imperativo, interjectionis vim habente, cui עוּרָה in altero hemiſtichio reſpondet; illud modo inter utrumque intereſt, quod קוּמָה cum בְּאַפֶּךָ, et ſequens הִנָּשֵׂא cum בְּעַבְרוֹת conjungitur, non item עוּרָה, quae res majorem interjectionis poteſtatem indicat. Deinde עוּרָה numquam cum particula אֶל conjungitur. Quae cauſſa fuit, quare haec verba interpretibus duriuscula viderentur. Quodſi vero אֵלַי ad ſequens verbum צִוִּיתָ referas, ſenſus erit clarus et luculentus: *evigila! nam* (כִּי ſic ſexcenties per ellipſin omittitur) *mihi judicium*, i. e. vindictam, *mihi promiſiſti.*" Haec Stange, cujus ſententiam tamen ideo potiſſimum non poſſum probare, quod Hebraei perſonam, ad quam verbum intercedente particula eſt referendum, verbo non ſolent praemittere, verum poſtponere. 5) Praefero itaque eam interpretationem, quam KOEHLERUS in *Nott. Critt.* praeivit, atque Dathius etiam ſequutus eſt: „עוּרָה אֵלַי, *expergiſcere ad me*, eſt in ſignificatione praegnante dictum: *expergiſcere et propera ad auxilium meum;* מִשְׁפָּט צִוִּיתָ *jus* ſ. *aequitatem praecepiſti* ſcil. in verbo tuo. Aequum eſt, ut jus mihi reddas, quum ipſe hoc ab omnibus fieri praecipias." Eundem ſenſum bene expreſſit FLAMINIUS: „Tu, Domine, praecepiſti rectoribus civitatum, ut eos, qui violarentur, injuria prohiberent, neque aliquem ſinerent injuſte opprimi; tu ergo praeſta, quod aliis faciendum praecepiſti, et vindica me ab impetu tyranni." Similis praegnans loquendi formula eſt Pſ. XXVIII, 1. אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי *ne quieſcas de me*, ſ. *ne ſileas a me*, i. e. ne repudies preces meas, ne deſeras me. Plura hujusmodi conſtructionis praegnantis exempla vid. in SCHROEDERI *Inſtitt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* in *Syntaxi Verbor.* Reg. LXXXII. Neque multo diverſa a noſtra figura et loquutione utitur THOGRAI, Poeta, Vs. 15.

تُنَامُ عَنِّي وَعَيْنُ ٱلنَّجْمِ سَاهِرَةٌ

Dormis, me neglecto, cum oculus ſtellae vigilet,

i. e. cum ſtellae meis commotae miſeriis noctes inſomnes transigant. Quibus in verbis تُنَامُ عَنِّي proprie eſt: *dormis a me*, quod Scholiaſtes ſic explicat; تتجاوز امري وتنام *negotium meum neglectui habes et dormis.* Et Verſu 38.

لَعَلَّ إِنْ قَدْ بَدَا فَضْلِي وَنَقْصُهُمْ
لِعَيْنِهِ نَامَ عَنْهُمْ تَنَبَّهَ لِي

Forſan ſi perſpecta eſſet praeſtantia mea et vilitas eorum
Oculo ejus, obdormiret illis, aut evigilaret mihi.

Ubi τῷ نَامَ عَنْهُمْ *dormiret ab illis*, i. e. iis eorumque rebus neglectis, opponitur: تَنَبَّهَ لِي *expergiſceretur mihi* (ut hic עוּרָה לִי), rebus meis attenderet, et animum adverteret. Verba autem Verſus ultima: מִשְׁפָּט צִוִּיתָ, non cum Dathio et Koehlero *aequitatem praecepiſti* verterim, verum propria nominis ſignificatione retenta, atque Praeteritum Imperativi valore accepto, *judicium praecipe*, i. e. ſolennis judicii diem indice. Praeteritum enim, non minus, quam Futurum, nonnumquam pro *Imperativo* poni, ſi eo praecedente cautum ſit, ne Imperativus agnoſci non poſſit, recte obſervat STORR in *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 163. exempla affert Gen. VI, 21. Levit. XXVII, 2. 1 Sam. VI, 7. ſeqq. Ezech. IV, 1. ſeqq.

8. Quamvis de ſingulorum vocabulorum ſignificationibus nulla ſit dubitatio, tamen diſſenſus eſt interpretum de ſenſu totius Verſus. 1) Simpliciſſima interpretatio videtur eſſe, quam Aben-Eſra profert: וכאשר תשמע עדת לאומים

לאומים המשפט שעשית יבואו מאפסי ארץ וזה טעם תסובבך וטעם ועליה למרום שובה שישוב אל השמים לשבת על כסא המשפט על כן אחריו ה׳ ידין עמים *Nationes ubi audiverint, te judicium acturum, undique terrarum convenient, quod verbo* תְּסוֹבְבֶךָּ, *iisque, quae proxime praecedunt, indigitatur; altero vero hemiſtichio Iovam implorat, ut, ad coelum reverſus, thronum, e quo jus dicat, conſcendat, quare proxime* (Vs. ſequ.) *ſubdit: Iova populos judicabit.* DATHIUS quoque recte obſervat, alludere Davidem ad morem regum orientalium habendi judicia, qui magno hominum comitatu ſtipati ſoleant apparere, thronum eminentem occupare, et tunc ſententiam dicere. Quod ut Deus quoque in ſua cauſſa faciat, Davides in ſequenti verſu rogat. 2) Sed KIMCHI, qui Aben-Eſrae fere contradicere ſolet, עֲדַת לְאֻמִּים non de omnibus totius orbis terrarum populis accipit, verum prius nomen, עֲדַת, ככלל *ſignificatione generali*, alterum autem, לְאֻמִּים, *particulari*, בפרט, a poeta uſurpatum putat, ut עֲדַת, היא עדת ישראל הכוללת אותם כולם *univerſum populum Iſraeliticum complectatur*, לְאֻמִּים vero הם שנים עשר שבטי ישראל *duodecim tribus Iſraeliticas deſignet,* וקורא אותם קהל ועדה כי השנים עשר שבטים קהל אחד ועדה אחת, *quas congregationem et coetum appellet, quod omnes tribus conjunctae unum coetum*, ſive unam nationem, *conſtituerent.* Verbum סָבַב autem ſignificatione *hoſtiliter oppugnandi* accipit, totiusque commatis ſenſum ait eſſe hunc: populus Iſraeliticus dum me oppugnat, atque perſequitur, oppugnat te, qui me ejus regem eſſe voluiſti: רודף אחרי דוד כרדף אחרי האל יתברך והסובב אותו לתופשו כסובב האל יתברך; itaque conſcende tribunal adverſus multitudinem illam, quod jam pridem reliquiſſe videris, propterea quod improbum hoſtem non punias: כי כשיעבור האל על פשע האדם כאילו ירד ממקום יכולתו וממכון משפטו וכאשר יפקד עונו וישפטנו כאילו יקום וינשא וישוב למרום למקום המשפט *cum enim Deus peccata hominum diſſimulare videtur, perinde eſt, ac ſi e loco ſuae potentiae atque judicii ſui ſede* de-

defcenderet, cum vero in humana crimina animadvertit, tum videtur furgere, elevari et redire in excelfum, in locum judicii. 3) FLAMINIUS עֲדַת לְאֻמִּים quidem cum KIMCHIO de *populo Ifraelitico* intelligit, fed verbum סֹבֵב oppofita plane notione fumit, ac fi Davides promitteret, fimul ac in regni folium evectus effet, fe operam daturum, ut populus, antea diffipatus, iterum coalefceret in purum Dei cultum. Nam fub Saulo vel neglecta fuerat religio, vel tanta fcelerum licentia graffata fuerat, ut pauci ad Deum refpicerent. Per me, inquit, ad te revocabitur, et in tuum cultum adunabitur. וְעָלֶיהָ *Et propter eam*, congregationem nationum in officio continendam. Alii: *contra eam*, turbam rebellium. לַמָּרוֹם שׁוּבָה *Ad excelfum revertere*, i. e. confcende tribunal (quod in eminentiori loco pofitum eft cogitandum) ut rebelles ad poenam condemnes, poftquam judicis perfonam hactenus quafi fufpendifti. Alii: *in altum revertere*, peracto pro me judicio, ad quod Deus dicatur *defcendere*; coll. Genef. XVIII, 21. Minus commode. De Wette per מָרוֹם *montem Zion* hic indicari putat, quam fuam fedem Iova reliquiffe videretur, dum fuum populum opprimi fineret. Verfimile enim eft illi, Pfalmum hunc totius populi preces continere, velit Iova fuos, id eft, Hebraeos, ab hoftium exterorum injuriis vindicare, et in libertatem afferere. Pro שׁוּבָה DOEDERLEIN legendum conjicit שְׁבָה a יָשַׁב *federe*, ficut IX. 5. יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא *thronum occupafti.* Quae conjectura Dathio ita placuit, ut eam in verfione fit fequutus, dum vertit: *fummum locum jam occupa*; mihi vero fupervacanea videtur, quum שׁוּבָה, quod in textu exftat, fenfum commodum efficiat, quem Kimchius in verbis, quae fupra excerpfimus, bene expofuit.

9. Ad Te itaque, Iova, ad quem omnes, tanquam ad fummum judicem fufpiciunt, ad te, inquam, me converto, ut pronunties de me et caufa mea, te rogaturus:

Iova,

Iova, omnium gentium judex,
Me pro innocentia mea judica, atque pro integritate mea mihi repende!

יְהוָה יָדִין עַמִּים *Iova judicat gentes,* i. e. tu, Deus, judicas populos, eosque vel punis, vel, fi innocentes funt, defendis et vindicas ab hoftium injuriis; ergo et me infontem jam defende, et hoftes puni. Nota perfonarum in hisce Verfibus variationem; nam fub finem Verfus 8. dixerat: *revertere,* nunc in tertia dicit: *judicat;* mox rurfus in fecunda: *judica me.* Ante שָׁפְטֵנִי *judica,* i. e. vindica *me,* fubaudiendum eft עַל־כֵּן *quapropter.* כְּצִדְקִי *Secundum juftitiam,* i. e. juftam *caufam meam,* וּכְתֻמִּי *atque fecundum integritatem meam,* quibus verbis fenfus abfolutus et confummatus eft; fed moleftum eft, quod fubjungitur, עָלָי. Interpretes haud pauci, Vatablo praeeunte, particulam עַל fignificatione *penes* accipiunt, atque ante eam pronomen relativum אֲשֶׁר fubaudiunt, ut haec verfio prodeat: *quae eft penes me.* Sed hanc particulae עַל fignificationem non poffe exemplis probari, quum ea, quae afferuntur, Pf. XVI, 6. XLII, 5. et Hof. XI, 8., ab hoc loco et fenfu, et dictionis forma aliena fint, bene monet HAENLEIN in *Obfervatt. Critt. ad loca Pfalmorum,* p. 8. „Neque," idem addit, „ulla in his deprehenduntur lectionis corruptae locique adfecti veftigia, quibus conjectura audacior aliqua tueri fe poffit. Alexandrinus enim, Vulgatus, Aquila, Symmachus et Hieronymus vocem עלי ad verbum, quamvis inepto et languente fenfu, exprimunt. Omittunt illam quidem Syrus atque Arabs, fed magis fortaffe, quod pleonaftice illam hoc loco pofitam arbitrati funt, quam ob codicum, quos fequuti funt, a confueta lectione aberrationem. Chaldaeus fupplet vocem פְּרַע, quae alias Hebraeo גָּמַל refpondet, ut v. c. Pf. XIII, 6., hujusque interpretis auctoritatem fequuti HUBIGANTIUS et KOEHLERUS, in hebraico etiam textu vocem גמל poft עָלָי inferendum effe monent, eamque ob foni vocis fequentis יִגְמָר fimilitudinem

tudinem facile excidere potuiſſe aſſerunt. At enim vero neque Chaldaei interpretis auctoritas, in ejusmodi ellipſibus ſupplendis ſuo, i. e. paraphraſtae jure utentis, tanta eſt, ut unico ejus teſtimonio fretus refingere textum hebraicum, novisque verbis ditare auderem, neque noſtri loci ratio ita comparata, ut ad ejusmodi remedium confugiendum nobis videatur. Melius fortaſſe ſenſui hujusce loci ſuccurritur, ſenſusque orationis reſtitui poteſt, ſi mutatis tantum punctis vocalibus, aliaque Verſuum diviſione inſtituta, vox עָלָי enunciata עָלַי jungatur verbo ſequenti גמר, in Niphal יִגָּמֵר, pronunciando, [imo יִגָּמֶר־ ponendum erat, ob lineolam, quae proxime ſequitur, *Maççaph*] quocum etiam Pſ. LVII, 3. עלי junctum et ſimili modo Pſ. CXXXVIII, 8. cum בעדי conſtructum deprehenditur. Senſus inde prodit probus, atque orationis nexui conſentaneus hic: *perficiatur, deſinat mei cauſa iniquitas vel malitia perverſorum*, i. e. *finis illorum conaminibus me deſtruendi imponatur.* Ex parte eandem interpretationem praeivit MICHAELIS et SCHULZIUS, quorum ille יִגְמָר legendum, hic etiam עָלַי cum יִגְמָר conjungendum eſſe ſtatuit, in eo tamen a noſtra explicatione diverſi, quod ille vocem עלי prorſus tanquam pleonaſtice poſitam neglexit, hic, adſcita alia verbi גמר ſignificatione, reliquis locis, ubi idem verbum occurrit, parum conveniente, interpretatus eſt: *depellatur a me malorum iniquitas.*" Haec HAENLEIN, cujus conjectura, עָלַי יִגְמָר legendum eſſe, vel ideo non poteſt admitti, quoniam ex Hebraeorum more loquendi particula עַל, cum ſuffixo, verbum ſequi, non anteire ſolet. Atque ſic etiam Pſ. LVII, 3. לָאֵל גֹּמֵר עָלָי legimus, quemadmodum Pſ. CXXXVIII, 8. יְהוָה יִגְמֹר בַּעֲדִי. Quod ipſum valet de VENEMAE conjectura, qui retento quidem יִגְמָר, ſed עָלַי ad Vs. 10. tracto, haec verba ita interpretatus eſt: *ſuper me Iova abſolvet*, i. e. litem meam praecidet, finiet. Sed nulla mutatione opus eſt, ſi cum EICHHORNIO in *Biblioth. Literat. Bibl.* P. II, p. 752. verbum ſubſtantivum, quod ſaepe

ſaepe omittitur, ante עָלָי ſubaudimus, hoc ſenſu: *ſecundum integritatem fiat mihi*, i. e. mihi rependatur, quod Chaldaeus recte in paraphraſi expreſſit.

10\. *Fac, ut impiorum malitia conficiat ſe ipſa,*
Sed bonos ſtabili!
Tu enim, Deus juſte, renes et corda explorate noviſti.

Verba יִגְמָר־נָא רַע רְשָׁעִים triplici ratione vertuntur. 1) Sunt, qui verbum גָּמַר *tranſitiva* ſignificatione ſumant, *conſummare, finire*, ut רַע, Aben-Eſra inquiente, ſit פועל, *agens*, רְשָׁעִים vero פעולים *paſſivum.* Ita KIMCHI: אמר שהרע שעושים ושחושבים הרשעים יגמור אותם ויפלה אותם *mala facinora, quae improbi machinantur et perpetrant, conſumant et peſſumdant auctores ipſos.* Id nos etiam in verſione dedimus. 2) *Tranſitive* verbum גָּמַר accipit quidem et STANGE in *Anti-Crit.* P. I. p. 97., ſed ita, ut ex Verſu proxime antecedente ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetat nomen יְהוָה, et ſic vertat, *finiat, quaeſo, Iova, malum improborum.* 3) Alii vero *intranſitive* ſumunt, לשון כלוין, ſignificatione *deſinendi*, ut JARCHI inquit. Huc referendi ſunt, qui, Aben-Eſra inquiente, ויש אומרים שיסור רע רשעים interpretantur: *ceſſet, quaeſo malum improborum.* Quod Chaldaeus praeivit, qui ſic reddidit: יִשְׁתְּצֵי כְּעַן בִּישָׁא דְרַשִׁיעַ *deſinat, quaeſo, tandem malum improborum.* Ea ſignificatione *intranſitiva* verbum גָּמַר, ut MENAHEM, a Iarchio commemoratus, obſervat, etiam occurrit Pſ. LXXVII, 9. גָּמַר אֹמֶר *finiit dictum*, et Pſ. XII, 2. גָּמַר חָסִיד *finiit pius*, nullus amplius ſupereſt pius. Cf. MICHAELIS *Supplem.* p. 331. Hunc ſenſum expreſſit Mendelsſohn: *der böſen Tücke laſs verſchwinden!* וּתְכוֹנֵן צַדִּיק *ſtabilias* autem *probum*, i. e. res proborum, ſecunda eos; ſive, *dirige eos*, ut KIMCHI: תכונן דרכו ומחשבתו ותסיע אותו *dirigas viam cogitationesque ejus, atque ſis ei auxilio.* In verbis וּבֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק explicandis interpretibus particula ו ante בֹּחֵן eſt moleſta. Eam Syrus interpres non expreſſit, unde MICHAELIS in

in *Bibliotheca Orientali,* T. XI. p. 199. concludit, in ejus codice Hebraeo illam non extitiffe, expungendamque effe et in noftris libris. Verba ultima vero: אֱלֹהִים צַדִּיק, praeeunte eodem illo Syro, ad Verfum fequentem trahit. Omiffionem particulae ו probant quoque Dathius, Eichhorn (in *Biblioth. Literat. Bibl.* P. I. p. 497.), atque Muntinghius. Verum quum ex fanioris critices praeceptis ejusmodi legendi ratio, in qua omnia tam plana funt et extricata, ut librarius quisque facile intelligere ea potuerit, difficiliori fere fit poftponenda; noftrum quoque וּבֹחֵן retinendum videtur. Nulla vero in his verbis difficultas erit, fi cum LUDOV. DE DIEU in *Crit. S.* p. 128. particulam ו *nam* vertas, quemadmodum faepe alias eft exprimenda. Tunc prodibit haec interpretatio: *nam Tu, Deus jufte, corda et renes probas;* non eft itaque dubium, quin tu, qui optime noris, cujus bona eft caufa, voto illo meo annuas, impios, i. e. hoftes meos, fui ipforum malis facinoribus perdas, probos vero, eosque, quorum jufta eft caufa, quibus fe ipfe includit, adjuves et protegas.

11 — 14. Nunc bonitate fuae caufae fretus, atque de Iovae juftitia perfuafus, caufae fuae vindicias atque ftium interitum praedicit:

Dominus me clypeo protegit,
Ope fua adeft iis, quorum fincerus eft animus.
Deus eft juftus judex,
Deus talis, qui femper irafcatur,
Nifi refipifcat, qui enfem fuum acuit,
Arcum tendit et aptat.
Sed contra fe ipfum hic parat arma letifera,
Sagittas aptat ardentes.

11. Verba מָגִנִּי עַל־אֱלֹהִים VENEMA fic exponit: „Phrafis, *Clypeus meus eft fuper Deo,* peculiari illius praepofitionis ufu denotat: *Deo incumbit,* Dei eft, mihi clypeum praeftare, me obtegere et protegere Iud. XIX, 29. *Omnis defectus tuus eft fuper me,* mihi explendus incum-

incumbit. Vid. et Ezech. XLV, 17. Pſ. LVI, 13." Quae exempla Muntinghius diverſae a noſtro loco indolis eſſe obſervat. Neque Koehleri probat interpretationem: *clypeus meus eſt penes Iovam,* ſimili locutione ac Pſ. LXXXIX, 19. לַיהוָה מָגִנֵּנוּ *Iovae,* apud Iovam, *ſcutum noſtrum;* praepoſitiones ל et על illa ſignificatione inter ſe permutari poſſe, dubitat. Unde ipſe pro עַל ex conjectura עָלַי reponendum cenſet, hoc ſenſu: *clypeus meus ſuper me eſt Deus,* cui locutioni geminam putat Pſ. III, 4. occurrentem: אַתָּה יְהוָה מָגֵן בַּעֲדִי. Quae conjectura nobis ideo potiſſimum displicet, quod ea admiſſa ſuffixum primae perſonae, parum eleganter, et ſine neceſſitate, bis repetitur. Sed particula עַל, quae, ut Arabum على, haud raro *juxta, prope, apud* denotat, cur hoc loco non *penes* verti poſſit, nulla eſt ratio. Prodit ita ſenſus hic perquam aptus: *clypeum, quo protegendus ſim adverſus hoſtium inſultus, Iehova tenet, qui ipſe me eo obumbrat.*

12. In hoc etiam Verſu multa interpretationum divergia. I) Haud pauci voces צַדִּיק atque זֹעֵם pro *adjectivis* nominum ſubſtantivorum שׁוֹפֵט et אֵל accipientes, ſic reddunt: *Deus eſt judex juſtus, Deus indignans,* ſeveritatem exercens, *omni die,* כשרואה את מעשה הרשעים *ubi improborum facinora vidit,* ut Iarchi ſubaudit. Eam interpretationem Chaldaeus praeivit: אֱלָהָא זַכָּאָה וּבִתְקוֹף רָגֵיז עַל רַשִׁיעֵי כָּל יוֹמָא, *Deus eſt juſtus, ſed ira commotus in malos omni die.* Ita Dathius quoque: *Deus eſt judex juſtus, qui impio ſemper iraſcitur.* Sed KIMCHI II) צַדִּיק atque זֹעֵם tanquam diverſa a Deo ſubſtantiva in accuſativo vertenda cenſet, *Deus judicat juſtum* כצדקתו ſecundum juſtam cauſam ſuam, *atque eum, qui Deum exaſperat,* in iram provocat; *omni die,* q. d. הרשע כרשעתו *improbum ſecundum improbitatem ſuam judicat.* Quod ſequutus Vatablus ſenſum ita expreſſit: tam pium, quam impium indeſinenter judicat. III) Alii, ab Aben-Eſra commemorati, אומרים כי אל כמו אלה על דרך אֵל בְּהַלְ דֶּרֶ לְהַרְפָּא,

לְהַרְפָּא וחשוב מלת אל למלת רשעים שהוא למעלה *Voculam* אַל *pronomen demonftrativum*, i. q. אֵלֶּה *effe putant*, *ut* 1 *Chron. XX, 8.*, *quod refpiciat improbos*, *quorum fupra facta eft mentio.* Tunc itaque fenfus hic erit: *Deus judicat juftum fed in illos*, impios, *femper irafcitur.* IV) STANGE in *Anti-Crit.* P. I. p. 91. nomen יום de tempore infelici atque calamitofo accipiendum cenfet, ut Pf. XXXVII, 13. Pf. CXXXVII, 7, Iob. XVIII, 20., vertitque: *Deus irafcitur per varia calamitatum genera.* V) Aptiffima videtur effe, quam Aben-Efra propofuit, interpretatio: ולפי דעתי כי צדיק תאר לשופט ואל זועם השם בכל יום קשור עם הפסוק שהוא אחריו *Equidem* צַדִּיק *adjectivum effe puto*, *quod ad* שׁוֹפֵט *pertinet*, *membrum vero pofterius cum Verfu fequ. conjungendum*, eo fenfu, quem nos fupra in verfione expreffimus. Alexandrinus hunc Verfum ita reddit: ὁ θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς, καὶ μακρόθυμος, μὴ ὀργὴν ἐπάγων ἑκάστην ἡμέραν. Quod fequitur Vulgatus: *Deus judex juftus*, *fortis et patiens*, *numquid irafcitur per fingulos dies?* Vnde FERRANDUS concludit, veteres Hebraeorum codices hunc locum ita exhibuiffe: אלהים שופט צדיק אל וארך פנים הלא זֹעֵם בכל יום, interrogationem *numquid* vero refolvendam putat per *non.* Sed rectius DOEDERLEIN in *Scholiis*: „Vifa inclementior fententia interpretibus eliminata eft mutatis punctis pro *El* legendo *Al*, אַל. Confentiunt Graeci Alexandrini et Syrus; illi: μὴ ἐπάγων ὀργὴν, *non immittens iram*, hic: *non irafcitur omni die* (ܠܐ ܪܳܓܶܙ ܒܟܽܠܝܽܘܡ; fed hic interpres praeterea verba, quae verfu proxime fequuntur, ad hunc trahit; dum addit: ܐܠܐ ܡܗܦܶܟ *fed convertens*). Sed falva manet fententiae dignitas, fi teneatur, iram divinam poenas dici, quibus hominum malitia reprimitur. Hinc gravis fententia: *Deus judicat juftum: numen femper punit*, vel, *poenas minatur.* Similiter Aquila: ἀπειλούμενος [*minans*]" Verba autem, καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, quae in verfione Alexandrina leguntur, exque ea in vul-

vulgatam latinam manarunt, effe gloffema, recte jam obfervavit DRUSIUS in *Commentar. uberiori* ad h. l.

13. Quum nullus hic praecedat Nominativus nifi Vs. 12. אֱלֹהִים; trahitur tota haec fententia a plerisque 1) ad *Deum* poenas minitantem, hoc fenfu: nifi revertatur impius, Deus armis letiferis eum conficiet: ואם לא ישוב הרשע מרשעו ילטוש הקדוש ברוך הוא חרבו עליו וידרוך קשתו ולו לרשע הכין כלי מות ut ABENDANA haec verba interpretatur. Sive, primis etiam verbis, אִם לֹא יָשׁוּב, ad Iovam relatis, ut PFANNKUCHE fecit in *Obfervatt. Philologg. et Critt. ad quaedam Pfalmorum loca:* „*Profecto* Deus *denuo* gladium fuum acuit, arcum pede impofito firme intendit. Aptat contra improbos inftrumenta mortifera, parat contra perfecutores fagittas.“ Ita vero Vs. 15. alius fubaudiendus erit Nominativus: *hoftis* vel *impius.* Verum minus hiulca erit oratio, fi totam hanc fententiam usque ad Vs. 18. accipiamus 2) et de hoftis impii machinationibus cruentis (Vs. 13. 14.), et de earum fucceffu (Vs. 15. 16. 17.), adeoque hic erit nexus: fi non convertatur (impius), fed acuat porro gladium fuum, ecce! parturiet vanum, et quae fequuntur. Eaedem fere phrafes de impii conatibus habentur infra XI, 2. XXXVII, 14. 15. Recte Kimchi, cujus verba Salomon Ben-Melech in compendium redegit: אִם במקום כי כמו ואם יהיה הרובל שהוא במקום כי או כאשר ואמר כי לא ישוב מרשעו וחרבו ילטוש וגומר *Particula* אִם *hic pro* כִּי, *quando, pofita eft, ut Num. XXXVI, 4., ubi eodem modo pro* כִּי *five* כַּאֲשֶׁר *ponitur. Sic itaque haec verba funt accipienda: quando improbus a malitia fua non convertitur, fed enfem fuum acuit, et quae fequuntur.* Sed arctius hunc Verfum cum eo, qui praecedit, conjungit Aben-Efra, poft יָשׁוּב prenomen אֲשֶׁר fubaudiendum jubens, ut 2 Chron. XVI, 9. *Iova totum terrarum orbem perluftrat;* לְהִתְחַזֵּק עִם־לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו *ut confirmet eos, quorum corda fincera fint erga ipfum.* Similiter noftra verba ita vertenda cenfet, quafi pofitum effet: אִם לֹא יָשׁוּב אֲשֶׁר חַרְבּוֹ ילטוש.

יִלְטוֹשׁ „Deus indignari atque poenas exercere non deſinit, *niſi ſe convertat, qui enſem ſuum acuit,*“ ut quocunque modo noceat et mortem innocentibus inferat. 3) Aliam rationem inivit PAULUS in *Clavi*, ad h. l. Poſt אִם לֹא ſubaudiendum exiſtimat: אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק ſcil. לְשָׁאוּל, hoc ſenſu: *Si Saulo Deus non eſt judex juſtus*, ſi Saulus Iovam non pro judice juſto ac vindice innocentis habet; *denuo ille enſem ſuum acuat*, et quae ſequuntur, — — *tamen abortum faciet* (Vs. 15.), conatus ejus omnes erunt vani. — קַשְׁתּוֹ דָרַךְ qui *arcum ſuum calcat*, i. e. tendit, nam, ut IARCHI recte obſervat ad Pſ. XI, 2. לשון דריכה נופל בקשת שכשהוא חזק צריך ליתן רגלו עליו כשרוצה למתחו calcandi *verbum arcui convenit, quod ſi ille ſit validior, neceſſe habes, pedem ei imponere, cum tendere velis.* Cui interpretationi MICHAELIS in *Supplemm.* p. 466. fruſtra opponit locum Ieſ. V, 28. (ad quem loc. cf. not. noſtr.), atque Pſ. LXIV, 4. (de quo vide nos ad LVIII, 8.). Ipſe mallet verbum דָּרַךְ *prehendendi* ſignificatione accipere, quam apud Syros atque Arabes habet, ut ſic vertendum ſit: *prehendit arcum.* Verum ſine neceſſitate alias dialectos in auxilium hic vocamus, quum in recepta ſignificatione atque interpretatione nihil ſit difficultatis. Iſtiusmodi arcus, qui pede impoſito erant tendendi, etiam Indis olim in uſu erant, ut patet ex his ARRIANI in *Hiſt. Ind.* Cap. XVI. p. 331. ed. Gronov. Ἀλλʼ οἱ μὲν πεζοὶ αὐτοῖσι τόξον τε ἔχουσιν ἰσόμηκες τῷ φορέοντι τὸ τόξον· καὶ τοῦτο κάτω ἐπὶ τὴν γῆν θέντες, καὶ τῷ ποδὶ τῷ ἀριστερῷ ἀντιβάντες, οὕτως ἐκτοξεύουσι, τὴν νευρὴν ἐπὶ μέγα ὀπίσω ἀπαγαγόντες· *Pedites Indi arcum habent, ejusdem cum eo, qui eum geſtat, longitudinis, atque hunc quidem ad terram obfirmantes, ſiniſtroque pede, ut eum tendant, contra nitentes, ita nervum longe retro adducunt.* וַיְכוֹנְנֶהָ *aptat*, et dirigit *eum*, impoſitis ſagittis, uti plenius haec phraſis habetur infra XI, 2.

14. Pronomen לוֹ 1) IARCHI pro לרשע, impio, poſitum putat: Iova *impio* i. e. in eum *inſtrumenta* letifera parat.

parat. Sed 2) KIMCHIO לוֹ eſt Dativus commodi, ut indicetur, impios in ſuos uſus arma letifera parare: לו ולדולקים עמו אחרי הכין ופעל חצים וכלי מות להרגני Non ſibi ſolum, ſed et illis, qui me cum ipſo perſequuntur, diſpoſuit et fecit ſagittas et inſtrumenta letifera, quibus me occidat. Huic oppoſitus eſt 3) Aben-Eſra, cui לו eſt idem quod לנפשו, ſibi ipſi, i. e. in ſui ipſius perniciem, nam ad כְּלֵי מָוֶת addit: שחשב להרוג בו אחרים quibus alios interficere voluit. Magis perſpicue Kimchi: ויש מפרשין לו כמו בעבורו כלומר בעבור נפשו כלומר החצים שהכין לו לנפשו הם כי הוא ימות בהם *Alii* לו explicant בעבורו, ſibi ipſi, *ac ſi diceret: ſagittae, quas paravit, illi ipſi paratae ſunt, nam iis eſt interimendus.* Ceterum pro לוֹ vetus quoddam Pſalterium in membranis, ſeculo XIV. ſcriptum (quod variis lectionibus abundat, inter quas inſignes et bonae notae, referente de Roſſio, a quo inſpectum atque numero 954. ſignatum eſt), legit לָהּ, a prima manu; cum quo conſentire videtur alius vetus liber, Pſalmos continens, cum tribus verſionibus Latinis, qui Cantabrigiae in Collegio S. S. Trinitatis aſſervatur, atque a Kennicotto ineunti ſeculo XIV. aſſignatur, qui recte monet, ſuffixum femininum reſpicere קֶשֶׁת, Verſu praecedente, ut ſenſus ſit: *arcui aptat tela letifera.* Ita Vulgatus: *et in eo paravit vaſa mortis.* In membro altero: חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל, interpretationis diverſitas oritur ex eo, quod incertum ſit, vocabulum לְדֹלְקִים utrum in *accuſativo* ſit accipiendum, an vero in *dativo.* I) Si *Dativus* eſt, de *Davidis hoſtibus* intelligendum eſſe patet. Sed quum verbum דָּלַק duplici notione apud Hebraeos polleat, nova interpretationis diverſitas exiſtit. 1) Eſt enim primo idem cum Syriaco ܕܠܩ, *ardere*, quocum cognatum Arabum ذلق, quod de *lucerna ardente* uſurpatur, teſte Firuzabadio, cuius verba exhibet A. SCHULTENS in *Comment. ad Prov.* XXVI, 23. p. 377.

ذلق

دلق السراج ضأ واندلق السراج اضاه واوقده

Lucerna דלק i. e. *lucet, ardet, atque in IV. conjugatione* ארלק lucernam, *i. e. eam accendit, fecitque ut arderet.* Hac *ardendi* fignificatione hoc loco verbum noftrum Alexandrinus accepit, dum pofuit: *τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξηργάσατο*, quem Vulgatus fequitur: *fagittas fuas ardentibus effecit,* quod FERRANDUS ita explicat: *fuas fabricatus eft fagittas, quibus eos feriat, qui odio in me ardent;* quemadmodum Latini quoque *odio in aliquem incendi* dicunt. Ita ABENDANA ad Salomonis Ben-Melech Commentarium: ויש מפרשים לדולקים הבערה כמו וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם *Quidam verbum* דָּלַק ardendi *notione fumunt,* ut Obadi. I, 18. *ardent in eos eosque confumunt.* — ב) Sed quum verbum דָּלַק etiam de iis ufurpetur, *qui in alios impetu hoftili irruunt,* vel *acriter perfequuntur,* qua fignificatione cum Arabico دلق convenit, quod optime illuftravit IO. GUIL. SCHROEDER in *Commentar. ad Pfalm. X.* p. 33. feqq.; haud pauci דלקים *perfequutores* reddunt. Eam interpretationem Chaldaeus praeivit: גירוי לִדְלְקֵי צַדִּיקַיָּא יַעְבֵּיד *jacula parat, emittit in eos, qui probum perfequuntur.* Confentit IARCHI, qui לְדֹלְקִים interpretatur לרודפים *perfecutoribus*, qua fignificatione verbum דָּלַק etiam Genef. XXXI, 36. occurrere monet, מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי *quod delictum commifi, quod me tam acriter perfequeris?* Idem placuit Kimchio atque Vatablo, cujus haec funt verba: „Dicit *fagittas aptaffe perfecutoribus*, quia multos ad manum habebat fatellites Saul, qui operam fuam libenter ad perdendum Davidem locaffent.“ Verum fi poeta fub דלקים *hoftes* fuos intellexiffet, pofuiffet haud dubie five לְדוֹלְקִים בִּי *qui in me odio ardent,* five לְדוֹלְקִים אַחֲרָי *qui me perfequuntur.* Affentior itaque iis, qui II) vocabulum noftrum in *Accufativo* accipiunt, ut ad *fagittas* fit referendum. Ubi enim *praedicato*, quod pendet ex verbo fubftantivo, praefixum *Lamed* jungitur, id *accufativum, qua-*

litatis

litatis indicem deſignat, veluti Ierem. L. 3. *ponet*, reddet *terram ejus* לְשַׁמָּה, *vaſtitatem*; 2 Sam. V, 3. *unxerunt Davidem regem* לְמֶלֶךְ; Iob. XXXIII, 10. *habet me inimicum*, לְאוֹיֵב. Cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 286. ſeq. Ita et hic חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל *ſagittas ſuas ardentes facit*, id eſt, ardente materia praecinctas incendiumque ſpargentes, quales AMMIANUS MARCELLINUS *Rer. geſtar.* Lib. XXIII, 4. deſcripſit: *Malleoli, teli genus, figurantur hac ſpecie. Sagitta eſt cannea, inter ſpiculum et arundinem multifido ferro coagmentata, quae in muliebris coli formam, quo nentur lintea ſtamina, concavatur, ventre ſubtiliter et multifariam patens, atque in alveo ipſo ignem cum aliquo ſuſcipit alimento, et ſi emiſſa lentius arcu invalido, ictu enim rapidiore extinguitur, haeserit usquam, tenaciter cremat, aquisque conſperſa acriores excitat aeſtus incendiorum, nec remedio ullo, quam ſuperjacto pulvere, conſopitur.* Cf. LYDIUM in *Agoniſticis*, p. 45. et *de Re militari*, p. 119. et 315., et alios, quos WOLFIUS in *Curis Philologg. ad Epheſ.* VI. 16. citavit, ad quem locum etiam WETSTENIUS ex ſcriptoribus veteribus plura collegit. Eadem tela hoc loco intelligit Hieronymus, qui ſic vertit: *ſagittas ſuas ad comburendum operatus eſt.* Cf. SCHARFENBERGIUM ad *Capelli Crit. S.* p. 872. C. L. SCHLICHTERUS in *Decimis Sacris* p. 110. ſeqq. hanc phraſin a *fulminibus* repetitam credit, quae ab Hebraeis et externis ſcriptoribus cum ſagittis comparari ſoleant. Alii de *ſagittis venenatis* cogitant, quod venenum ignis inſtar ardeat. CHR. BRUNINGS in *Compend. Antiquitt. Graecar. e Profanis Sacrar.* Cap. 89. not. b. „poſſunt, inquit, etiam intelligi ſagittae *acutiſſimae*, quum Hebraeum לַהַב et *flammam* et *gladii aciem* animo offerat; Iud. III, 22. 1 Sam. XVII, 7." Quum Arabibus زَلَقَ inter alia ſignificet, *e loco ſuo excidere*, et hinc de *gladio* uſurpetur, *qui facile e vagina excidit*; SCHULZIUS in *Annotatt. ad Pſalmor. verſ. verſ. vernacul.*

cul. vertere mallet: *facit agilia, celerrimi evolantia.* Singularis eft VOGEL ad *Vatabli Annotationes in Pfalmos a fe editas*, p. 23.: „Iudicent alii, fitne potius hic ftatuenda ellipfis, h. m. חצּיו לחצּים דלקים יפעל *Tela fua ad tela infectantia* (petentia) *accommodat.*" Sed non eft opus iftis conjecturis.

15. — 17. *En! parturit iniquitatem,*
Facinore eft gravidus, fed abortum faciet.
Foveam effodit et excavavit,
Sed ipfe cadet in foveam, quam ftruxit.
Retorquebitur ejus conatus in caput ipfius.
Ejusque violentia in ipfius verticem deferetur.
Ego vero Iovam, ut ejus juftitia dignum eft, celebrabo,
Canam nomen Iovae altiffimi.

הִנֵּה *Ecce!* Poft moliminum hoftilium defcriptionem transit jam, praemiffa interjectione ad attentionem excitante, ad conatuum eventum. Quafi dicat: fudavit tantopere meus hoftis, tot mihi paravit mortes, fed *ecce!* quid inde lucri? quinam fucceffus? יְחַבֶּל־אָוֶן *Parturit iniquitatem* cum dolore et torminibus. Ita idem Verbum in Piel, ut hic, ufurpatur de partu dolorifero Cant. VIII, 5., et nomen חֵבֶל de dolore parturientium Jefaj. LXVI, 7. Jerem. XIII, 21. XXII, 23. Hic denotat anxios iftos labores et molimina hoftium ad prava confilia exfequenda, quae in animo concepta diuque efformata, jam inftar feminae parturientis, ftudent eniti et in lucem proferre. Eundem fenfum expreffit Alexandrinus: ὠδίνησεν ἀδικίαν, et Chaldaeus: יִצְטַעַר לְשִׁקְרָא *excruciat fefe ad mendacium.* Sed quum fequatur הָרָה *concepit,* ut ὕστερον πρότερον in hac fimilitudine tollatur, I. D. MICHAELIS in *Supplem.* p. 657: verbum חבל eadem cum confono Arabum حَبِلَ fignificatione *concipiendi* capiendum cenfet, quae tamen Hebraeis non in ufu videtur fuiffe. Neque vero poetarum dicta ad vivum funt refecanda. De voce אָוֶן haec obfervat VENEMA: „Non tantum *iniquitatem,*

tem, ſed et *vanitatem* denotat, quam utramque poteſtatem hic captavit poeta, ut et *molimina* iniqua hoſtium: et *vana* eorum effecta ſimul exprimeret; quod mox explicatius tradit, nam *moleſtia* ad iniquitatem, et *mendacium*, i. e. *nihilum*, ad *vanitatem* pertinet. Ceterum metaphora *concipiendi*, *parturiendi* et *pariendi* pro animi propoſito, moliminibus, conatu exequendi, et denique effectu ſatis uſitata et nota eſt. Vid. Ieſ. XXVI, 28. XXXIII, 11. LIX, 4. Iob. XV, 35.“ Quae ſequuntur: וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר recte interpretatur IARCHI: כל מה שהוא מוליד ויגע הכל משקר בו שאינן מתקיים מחלא אמר כל מה דשיקרא מוליך פחתא נסבא *Quicquid ille* (*improbus*) *gignit et laborat, iſtud omne eum ſpe ſua deſtituit; neque enim* in *manibus ejus conſiſtet. Proverbium dicit: quicquid parit mendacium id aufert fovea*, i. e. quicquid per fraudes ac mendacium acquiſitum eſt, id non ſubſiſtit, ſed in foveam incidit, i. e. evaneſcit, in ventum et fumos abit.

16. Hoſtium meorum molimina non tantum irrita erunt, verum etiam in ſuorum ipſorum perniciem evadent. בּוֹר כָּרָה „*Puteum fodere* dicitur, qui alicui inſidias ſtruit, metaphora ſumta ex conſuetudine eorum, qui puteos fodiunt capiendis lupis aut feris aliis.“ DRUSIUS. וַיַּחְפְּרֵהוּ *et effodit eum*, terram fodiendo egeſſit, quo ſic eum profundiorem faceret, להוסיף בעמקו, ut Aben-Eſra inquit. וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל *Et cadet in foveam* quam *paravit*. Nomen שַׁחַת Aquila ad verbum שָׁחַת, *corrumpere*, referens de *corruptione* accepit, poſuit enim ἐν διαφθορᾷ. Sed recte Aben-Eſra: מלת שחת המקום השפל במשקל אֲשֶׁר זוּרֶה בְּרַחַת מגזרת רוח *Vox* שַׁחַת *ſignificat* locum depreſſum [a שׁוּחַ, *deprimere, inclinare*], *quemadmodum a radice* רוּחַ *nomen* רַחַת vannus *Ieſ. XXX, 24. formatur*. Atque de *foſſa venatoria* capiendis leonibus שַׁחַת Ezech. XIX, 2. aliisque locis occurrit. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. III. C. IV. T. II. p. 68. edit. Lipſ. Ante יִפְעָל ſubaudiendum eſt pronomen relativum אֲשֶׁר, ut ſaepe alias, vid. WALTHERI *Ellipſes Hebr.* p. 130. ed. Schulz.

17. Quod in Verfu antecedente parabolice expreffe-rat, nunc propriis verbis dicit: יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ *revertetur aerumna ejus,* i. e. quam mihi parat, *in ipfius caput,* in ipfum autorem convertentur et recident confilia ejus mala. וְעַל קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ יֵרֵד *et fuper verticem violentia ejus,* quam mihi infert, *defcendet,* quod verbum Aben-Efra ideo hic ufurpatum putat, כי הגזרות באות מהשמים *quod poenae defuper, a Deo, immittuntur.* Sed rectius GEIERUS: „Decidet, inftar lapidis aut teli in altum projecti, fed in caput projicientis rurfus delapfi. Conf. Cohel. X, 8. 9.“ Similia adagia e fcriptoribus exteris congeffit GATACKER in *Adverfariis Mifcellaneis Pofth.* Cap. XII. p. 540. Experientia confirmatus fperare ait, imo certo praedicit, tot mala, quae adverfum fe moliatur Saulus, in ipfius caput cafura ac reditura. Nec falfus vates fuit: Saulus enim fuo ipfius gladio periit, ut conftat ex 1 Samuel XXXI, 4.

18. אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ *Celebrabo Iovam fecundum juftitiam fuam,* ut dignum eft juftitia ejus, כשיצדק הדין הגמור לשופט הרשעים כרשעם *quando exercebit judicium extremum, ut judicet improbos fecundum eorum improbitatem,* ut IARCHI inquit.

PSAL.

PSALMVS OCTAVUS.

ARGVMENTVM.

Celebrat poeta Dei magnificentiam, qua in coelis, qua in terris elucet, maxime vero ejus benignitatem et φιλανθρωπίαν canit, qua hominem tam nobilem creaturam esse voluit, ut sibi ipsi similis sit, et praestet atque imperet reliquis. Cujus celebrationis initium facit poeta statim ab aetate tenera, quod in infantibus etiam et lactentibus exserat se admirabilis potentia Dei, et haec etiam aetas gloriam Dei muto ore celebret, iis rebus quae cum ipsis fiunt; atque hinc progreditur ad cetera beneficia humano generi a Deo concessa.

Qua occasione, et quo tempore scriptus sit hic Psalmus, sententiae sunt variae. I) Sunt, qui nocturnum eum sive noctu factum a Davide suspicentur, ex mentione lunae et stellarum, in Versu tertio, solis mentione omissa, ut qui coelum spectans, in has pietatis commentationes excur-

excurrerit *). II) Aben-Eſra atque alii, a KIMCHIO commemorati, voce גִּתִּית in titulo permoti, Pſalmum a Davide compoſitum putant, cum arcam ſacram apud Obed-Edomum, Gitthaeum, deponeret **). Quo eodem argumento, ex ſimilitudine nominis *Gittith* deſumto, III) alii de *Goliatho*, qui *Gitthaeus* fuit, poemation hocce factum exiſtimant, poſt celebrem illam Davidis victoriam. Neutra tamen ſententia probari poteſt, quum גִּתִּית inſtrumenti muſici nomen ſit, nec in Pſalmo ipſo quidquam occurrat, quod movere nos poſſit, ut de iſtorum factorum aliquo

*) Hujus ſententiae KIMCHI facit mentionem ad Vs. 3. כי אראה שמיך ולא זכר השמש יש אומרים כי בלילה אמר זה המזמור. בעת שהיא מסתכל בירח וכוכבים ומבין בנפלאות הבורא „*Quando adſpicio coelus tuos.* Nullam hic ſolis mentionem facit. Hinc quidam opinantur, Davidem hunc Pſalmum noctu compoſuiſſe, cum lunam et ſtellas contemplabatur, et mira Dei opera conſiderabat." Ad eandem claſſem referendus eſt auctor anonymus libri, qui inſcribitur: *Verſuch einiger Beyträge zur hiſtoriſchen Auslegung des A. T.* Cujus libri p. 36. ſeqq. probare conatur, ceciniſſe Davidem hocce carmen in palatii tecto ea ipſa nocte, qua regni haeres, *Salomo,* ipſi natus eſſet. Ad quam ſententiam mentione *infantium et lactantium,* Vs. 2. motus eſſe videtur. Quod quam infirmum ſit, quisquam ſentiet ipſe. — Magis fere placet ESTII conjectura: „Probabile, Davidem ceciniſſe hunc Pſalmum, quum adhuc parvulus paſcebat oves patris ſui idque *noctu,* ut illi Luc. II, 13. 14., ideoque non *ſolis* ſed *lunae* et *ſtellarum* meminit. Huc facit, quod inter creaturas primo ponit *oves*, quarum ſcil. cura ipſi commiſſa erat."

**) Vid. 1 Par. l. XIII, 12 — 14.

quo cogitemus. IV) RUDINGERUS deniqua in laetitia initiorum Sionii tabernaculi hymnum hunc factum ſuſpicatur. Mihi vero omnis haec quaeſtio ejusmodi eſſe videtur, de qua nihil quidquam certi poſſit definiri. Neque ad carminis intelligentiam quid conferat intelligitur.

Quum Epiſtolae ad Hebraeos ſcriptor *) Verſum ſextum et ſeptimum noſtri Pſalmi de Ieſu, Meſſia, loquendo uſurpaverit, bene multi ex Chriſtianis interpretes a poeta Meſſiam ſpectatum cenſet, quippe cui dominium in omnia conceſſum eſſet, poſtquam per breve tempus humanam conditionem ſustinuiſſet. De qua ſententia tamen RUDINGERUS veriſſimum judicium dixiſſe videtur, qui, poſtquam carminis argumentum enarraſſet, ita pergit: „Hoc igitur argumentum eſſe Pſalmi ſimplex, et quod litera complectitur, non dubito, neque quidquam per ſe habere Pſalmum vel prophetiae, vel de Chriſto, vel de regno ejus. Quod enim epiſtola ad Hebraeos Cap. II. mentionem de dignitate conditionis humanae ad Chriſtum, filium hominis, accommodat, et prophetiam hanc facit de humiliatione hujus, id habet *deflexionem anagogicam*, et allegoriam manifeſtam, ut hac de cauſa ſententia verborum hebraica prima, ſecundum ea, quae ſunt in epiſtola ad Hebraeos, detorquenda non videatur. — — Quae enim de hominis

*) Cap. II, 6 — 9. Similiter Paulus 1 Cor. XV, 27. 28.

nis praeftantia dicuntur, ea etiam de Chrifti hominis dignitate vera funt. — — Et tamen illa ad Hebraeos de hoc Pfalmo difputatio et Graecos Theologos, et noftros etiam interpretes plerosque eo abduxit, ut de Chrifto et regno ejus fimpliciter, et non ut in allegoria eum interpretarentur, vel etiam nullam interpretationem aliam admitterent. Atque ita et fibi ipfis explicandi et aliis intelligendi laborem et difficultatem augerent, cum, nifi quod in hunc infertur, prophetiae aut de Chrifto et Ecclefia ejus doctrinae, per fe nihil habere videatur *)."

---

1) Vocem אַדִּיר interpres anonymus in *Symbolis ad interpretat. hiftoric. libror. V. T.* p. 41. (primam Fut. Conjug. Hiphil a נָדַר, *vovit*, putat, vertitque *quae tibi vota faciam?* Verum ut taceam, magis magnifice carmen ordiri, fi haec vox ea fignificatione fumatur, qua alias femper in codice Hebraeo reperitur, *magnum, illuftre,* fententententiae illi etiam obftat, quod verbum נָדַר in Conjugatione Hiphil, dum viveret lingua, nequaquam in ufu fuiffe videtur: certe verbum illud, fatis ceterum frequens in libris hebraicis, nusquam in illa forma occurrit. — שִׁמְךָ interpretes haud pauci *nominis tui famam,* i. e. gloriam tuam, interpretantur, ut Genef. VI, 4. [אַנְשֵׁי הַשֵּׁם, *vi-*

*) Cf. KUINOELII *Vaticiniorum Meffianorum* verfionem et interpretat. vernacul. p. 18. 19., nec non Anonymi fupra in nota p. 189. f. laudati *Symbolas ad interpret. hiftoric.* p. 50. feqq., atque HEINRICHS ad Hebr. II, 8.

viri famofi, quibus oppofiti בְּנֵי בְלִי־שֵׁם *filii fine nomine*: ignobiles]. Kimchi vero שֵׁם h. l. tantummodo loco pronominis pofitum accipit, dicit enim: כמו מה אדיר אתה כי שמו הוא והוא שמו, *q. d. quam grandis es tu! quia nomen ejus eft ipfemet, et ipfe eft nomen fuum.* — Verba אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם mire exercuerunt interpretes. Etenim quum vox תְּנָה vulgo a נָתַן deducatur, Chaldaeo et Syro praeeuntibus, quorum ille דִּיהַבְתָּא, hic ܕܝܗܒܬ, *qui dedifti*, vertit, et quidem illius verbi Infinitivus putetur, qui pro praeterito h. l. fit accipiendus, ut vertatur: *qui pofuifti gloriam tuam fuper coelos*; fuerunt, quibus haec interpretandi ratio inconcinna, atque fenfus inde ortus parum aptus videretur. Hinc varii varia tentarunt. 1) ALB. SCHULTENS in *Animadverff.* ad h. l. „Facilior," inquit „longe fenfus erit, fi תְּנָה ad radicem תנה referamus; unde Iud. V, 11. שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת יְהוָה *illic laudent juftitias Dei*, ut Chaldaeus יוֹדוּ, *celebrent*. Sic Arabibus ثَنَى eft *celebrare laudibus*, et ثَنَاءٌ, *laus, encomium*. Ita et XI, 40. לְתַנּוֹת *ad laudibus celebrandam filiam Iephthae*. Sume hoc loco noftro תְּנָה pro laude, et liquidus erit fenfus: *laus gloriae tuae eft fupra coelos*, vel, *quia laus etc.*" Cui interpretationi STANGE in *Anticrit.* P. I. p. 95. recte obvertit: „quod תְּנָה ipfi eft nomen, et reddit *laus gloriae tuae*, in eo non vidit, in regimine ponendum fuiffe, תְּנַת; nedum afferam, nomen hoc effe Hebraeis plane ignotum, certe nullo exemplo Biblico confirmatum. Huc accedit, quod תְּנָה non per fe et abfolute confiderandum, fed loquendi Hebraeis ufitata formula, נָתַן כָּבוֹד et נָתַן הוֹד conjunctim fpectanda eft." 2) H. E. G. PAULUS in *Clavi* ad h. l. Hebraeum תְּנָה quidem quo minus cum Arab. ثَنَى comparetur impedire putat literarum ث et ת diverfitatem, quarum illa potius Hebraeorum ש conveniat; attamen verbo תְּנָה *laudandi* fignificationem certam effe ait ex ufu linguae, qui

ex

ex Iud. V, 11. XI, 14. cognofcatur. Sed aliis punctis vocalibus fubftratis mallet in Pyhal תְּנָה pronuntiare, ut vertendum fit: *Tu, cujus gloria longe fuper coelis celfiffimis celebratur!* Idem placuit RUPERTIO in *Symbolis ad interpretat. et Crifin Pfalmor.*, quae infunt Syllogi ab Henkio editae, *Magazin für Religionsphilof. Exegefe etc.* T. VI. Partic. III. p. 517. — 3) I. D. MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. X. p. 200. תְּנָה quidem *laudandi* notione fumendum exiftimat, collato Arabum ثنى, fed puncta vocalia mutanda cenfet, five ita, ut legatur תְּנַת, quod nominis תְּנָה ftatum conftructum effe vult; ut vertatur: *laus magnificentiae tuae*, i. e. hymnus, quo laudes tuae celebrantur: quod tamen fi fequaris, pronomen אֲשֶׁר redundabit; five ut enunciandum fit תָּנָה, Praeteritum ipfum, hoc fenfu: *cujus gloria fuper coelis fonat* [*deffen Herrlichkeit über dem Himmel erfchallet, d. i. befungen wird*], qua interpretatione verbo תָּנָה *fonandi* fignificationem affingit, quam in nulla cognatarum dialectorum habet Alia monuit STANGE l. c. p. 97. — 4) HUBIGANTIUS pro תְּנָה legendum putat תנת, *pofuifti* (quod ipfum etiam a Chaldaeo, Syro, Symmacho et Hieronymo in fuis codicibus lectum opinatur), a radice תָּנָה, quod cum Arabum ثنا, *habitare* comparat, unde in Conjugatione Hiphil *collocare, ponere,* fignificare poffit. Quae quam male cohaereant, et quam infeliciter excogitata fint, quisque fponte intelligit. Etenim a תָּנָה perfonam fecundam Praet. Kal תָּנִיתָ et in Hiphil הִתְנֵיתָ formari, norunt tirones. — 5) VENEMAE vox תְּנָה „ex Arabismo nomen effe videtur, cujus poteftas fit *domicilium fixum*, a radice, quae fixam *habere fedem, inhabitare* denotat, a propria *tendendi* poteftatae, quam radices fororiae נָתַן, תָּנַן, תָּנָה et תָּנָא communem habeant, unde ad varios ufus, תנא in fpecie ad fixum *domicilium*, a tentorii tenfione, tranfierint:“ id quod pluribus probatum effe ait in WALRAVENII Differtat. *de voto Iephthae*, §. XXX. [*in Syllogo*

Dif-

Differtatt. fub praefidio Schultenfii etc. habitt. P. II. p. 851.]. „Phrafis,“ pergit, „*cujus domicilium majeftatis tuae*, emphatice dicit, *cujus majeftatis tuae, domicilium*: אשר enim omnibus perfonis conjungitur, ut notum.“ — 6) WEPLERUS in libello, cui titulum fecit: *Verfuch über einige Stellen des A. T.* Caffel 1780. conjecit, effe תְּנָה legendum, quod fecund. perf. fut. apocop. Hiphil. a נָהָה, *pervenit,* coll. Arab. نهى effe ait, ut vertendum fit: *fupra coelos pervenire facis*, i. e. elevas, *gloriam tuam.* Sed recte monet STANGE, verbum נָהָה apud Hebraeos *lamentandi* fignificationem obtinuiffe; neque futurum apocopatum locum poffe habere, quum nec votum, nec mandatum exprimatur, et אֲשֶׁר plane redundet. 7) Stangio vero ipfi תְּנָה eft *Imperativus* verbi נָתַן, qui fecundum Buxtorfii Concordantias quater et vicies fic legitur in Codice Hebraeo; pronomen autem relativum אֲשֶׁר ad praecedens שִׁמְךָ referendum et in Dativo fumendum, atque totum locum ita vertendum cenfet: *nomini tuo tribuas quaefo gloriam per totum coelum*, i. e. fac, five fiat, ut nomen tuum laudibus ad coelum tollatur. Sed quamvis certum fit, תְּנָה alias effe Imperativum, duo tamen maxime funt, quae me prohibent, quo minus hanc interpretationem poffim probare. Primo, quonam cafu relativum אֲשֶׁר accipiendum fit, cognofci et definiri debet ex nomine five pronomine vel antecedente, vel proxime fequente, ut in exemplo a Stangio allato, Pf. XCV, 5., ubi in verbis אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם apparet, אֲשֶׁר in Dativo effe vertendum ob fequens לוֹ. Sed hoc loco praeceffit Nominativus five Vocativus. Deinde, quod fenfum attinet, qui ex hac interpretatione oritur, parum apte, meo judicio, poeta dum in admiratione potentiae atque gloriae divinae jam verfatur, Deum orat, ut nomini fuo gloriam tribuat. Itaque accedo 8) STORRIO, cui in *Obfervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 157. not. תְּנָה eft *forma infinita fegolata* (Infinitivi enim cum fint *nomina abftractorum*, et inftar horum varias formas habent, ut idem

Stor-

Storrius §. XXX. p. 129. exemplis ostendit), verbi נָתַן, quae proprie est תֵּן (pro נְתֹן ad formam שְׁחֹט, unde שַׁחְטָם Ezech. XXIII, 39. cf. Storr. p. 129. c.), sed hic cum He paragogico aucta. Infinitivus vero hoc loco pro tempore finito positus est, ut alias saepe, veluti Ezech. I, 14. הַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב *illa animalia currere et redire ad instar fulguris*, pro *cucurrerunt et redierunt*; et Ierem. XIV, 19. קַוֵּה לְשָׁלוֹם *exspectare pacem! sed nihil est boni!* pro *exspectavimus.* Plura exempla collegit, simulque originem hujus dicendi formulae indagavit Storrius l. c. p. 157. 156. Eadem est sententia praestantissimorum Grammaticorum tam inter Christianos, veluti BUXTORFII in *Thesauro Grammat.* p. 154., NICOL. GUIL. SCHROEDERI in *Institt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* p. 199. 202. 270., atque GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 354. not., quam inter Iudaeos, ut Aben-Esrae, cujus haec sunt verba: מלת תְּנָה שם הפועל כמו מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כאילו אמר תת הודך על השמים i. e. *vocabulum* תְּנָה *est Infinitivus cum He paragog. ut* רְדָה Genes. XLVI, 3. *Idem est, ac si poeta scripsisset* תֵּת etc. Sed disertius KIMCHI: ומלת תנה הוא מקור במקום נתת כי משתמשים במקום עבר כמו ילדה יעזוב כמו ועזבה ואחריםִ זולתו i. e. *vox* תְּנָה est *Infinitivus loco Praeteriti,* נָתַתָּ, *eo enim modo solent uti pro Praeterito, ut* Ierem. XIV, 5. יָלְדָה וְעָזוֹב *peperit* et relinquere, *pro* עָזְבָה, reliquit, *et ita in aliis etiam locis.* Consentit quoque MUNTINGHE, hoc tamen discrimine, quod verbum נָתַן cum Walravenio atque Venema (vid. supra sub n. 5.) *tendendi, protendendi* significatione sumendum censet, ut vertendum sit: *cujus gloria supra coelos protensa* s. elevata *est.* Sed non est necesse, ut ab usitata illius verbi notione recedamus, quum similis plane locutio occurrat Ps. CXV, 1. *non nobis,* כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד *sed tuo nomini tribuas honorem.* Sensus itaque est: vel supra ipsos coelos longe eminet tua gloria et magnificentia, ut illam assequi nemo possit.

3. עוֹלְלִים a יוֹנְקִים *lactentibus*, docente linguae usu,

proprie

proprie ita differunt, ut illi *parvuli* fint *jam grandiufculi*, qui incipiunt ratione uti, et ludere in platea, ut patet ex Ier. VI, 11. *Effunde iram* עַל־עוֹלָל בַּחוּץ *fuper puerum in platea*, et Ier. IX, 20. *ad exfcindendum* עוֹלָל מִחוּץ *puerum a platea*, ne extra domos ludant pueri; non ab עול, quod PAULUS in *Clavi* h. l. cum Arab. عال comparat, quod inter alia fignificat *fuftentavit aluitque* familiam; MICHAELIS vero in *Supplemm.* p. 1859. cum غول, *lactare*, fed ab עָלַל, Arab. علّ, inter cujus notiones a DSJAUHARIO (in SCHULTENSII *Origg. Hebrr.* L. I. Cap. VI. p. 78. feqq.) notatas, etiam haec reperitur: علله بالشي اي لهاه به كما يعلل الصبي من الطعام يتجزا به عن اللبان עלל *aliquem aliqua re, id eft, lactavit et demulfit eum, veluti lactavit infantem et cruftulis demulfit, ad mammae damnum refarciendum.* Unde patet, nomen עוֹלָל *pueris inditum effe, a lacte jam depulfis*, quod cruftulis fere demulceri et vario ludo oblectari foleant, poft mammam amiffam; quemadmodum Arabes a لها, *oblectavit, demulfit*, quo Dsjeuharius verbum עָלַל expofitum dedit, derivarunt لهو notione *pueri*, a matre jam depulfi, et *ludicris delinimentisque omnibus fefe oblectantis.* Cf. Schultenfii Origg. p. 101. — Verba יִסַּדְתָּ עוֹז, *fundafti gloriam*, MICHAELIS in *Biblioth. Orient.* P. XI. p. 200. aliis punctis fubftratis יְסֹדַת עֹז efferenda cenfet, *fundamentum roboris*, i. e. fundamentum firmum, argumenta invicta. Qua mutatione affumta totum locum fic reddit: *ex ore infantium et lactentium perfonant argumenta invicta* [*aus dem Munde der Kinder und Säuglinge ertönen ftarke Beweife*] fubintell. gloriae divinae. Quod quam abhorreat ab omni elegantia poetica, quisque fentiet ipfe. Veriffime autem monet MUNTINGHE, deleri illa mutatione imaginem non inelegantem poetisque Arabicis fatis ufitatam, qua *gloria* aedificio comparari folet. Sic poeta

velus

vetus ab ALB. SCHULTENSIO in *Commentar. ad Iob.* p. 338. citatus:

يبني المكارم ويعمرها حتي
ينال امورا دونها قحم

Aedificat laudes, easdemque inhabitat; ita ut
Conſequatur res praeſeptas praecipitiis.

Atque ACHMED ARABSIADES in *Hiſtor. Timuri*, T. I. p. 524. ed. Manger. وشيد له بين الخلق اشد بنيان واشد اساس *aedificavit ſibi inter hominis firmiſſimum aedificium firmiſſimis fundatum fundamentis*, i. e. comparavit ſibi nominis famam ſemper duraturam. Huic oppoſitum: *gloriae aedificium deſtruere.* Idem ille Achmed, T. I. p. 232. ان حكم القضا بافساد بنيتي *ſi ſtatuerit decretum* (divinum), *ſtructuram meam deſtruere.* HARIRI in Conſeſſu XXXIII. apud Schultenſium in Not. ad Conſeſſ. VI. p. 253.

وحادثات قرعت مروتي
وقوضت مجدي وبنيانه

Et infortunia pulſarunt ſaxum meum edurum,
Ac deſtruxerunt gloriam meam ejusque ſubſtructionem.

Quare non eſt opus, ut cum Rupertio עֹז *victoriam* h. l. vertamus, collato Arabico عِزَّة (*ex infantium atque ſugentium ore victoriam tibi paras*), praeſertim quum, ut et ipſe ſubdit, illa eadem Arabica vox de *gloria* quoque uſurpetur. KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 59, pro ſimplici עֹז cum ſuffixo עֻזְּךָ legendum conjicit, Syro praeeunte, qui ܬܫܒܘܚܬܟ, *laus tua*, exhibet. — Senſum vero hujus inciſi interpretes non uno modo conſtituunt. 1) Quidam referunt ad infantium conſervationem atque nutritum ex ube-

uberibus maternis, ex quo divina fapientia cognofatur. Ita KIMCHI: תחלת הנפלאות אשר באדם אחר יוצא לאור העולם הוא היניקה — לפיכך אמר יִסַּדְתָּ כמו שהיסוד תחלת הבנין כן היניקה תחלת ההכרה בחסד הבורא על האדם אחר צאתו לאור העולם *Primum omnium inter divina miracula, quae apparent in homine, poftquam eft in lucem editus, eft lactatus. — Idcirco hic dicitur fundafti, quia ut fundamentum initium eft aedificii, ita lactatus initium eft cognofcendae potentiae divinae atque mifericordiae erga hominem jam in lucem editum.* Confentit GROTIUS: „*Ex ore infantium* etc. Ex mirabili ftructura mammarum ad alendos infantes eo alimento, cui in utero affueverunt, quas mammas fine ullo magiftro attrahunt infantes, quibus id initium eft στοργῆς." 2) Alii *dignitatem hominis* innui putant, Aben-Efra praeeunte, qui Davidem vult ita locutum effe בעבור היות אדם נכבד מכל נבראי מטה אמר כי מעת שיחל הנער לדבר וזה טעם מפי עוללים אז החל מתכונתו לקבל כח הנשמה עד שתשכל בשקול דעתה כח בוראה *propter hominis praeftantiam fupra ceteras hujus orbis inferioris creaturas, quod ab eo tempore, quo incipit parvulus loqui ac fari (hoc fignificat ex ore infantium et lactentium), jam tunc incipit recipere virtutem animae fapientis, dum tandem affequatur judicio rationis potentiam fui creatoris.* — 3) Sed breviter et bene, meo judicio, MOSES, Sacerdos dictus, apud Kimchium: ורבינו משה הכהן פי' מפי עוללים אשר לא ידברו בפיהם הם בעצמם יודו על רוב חסדיך כי תכלכלם ותרבם בגופם באורך וברוחב *Ex ore infantium, qui etfi nondum loqui aut fari poffunt, ipfi nihilominus multa ac magna tua beneficia praedicant, quippe quos foves, nutris, atque ut crefcant facis.* לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ *propter inimicos tuos*, i. e. ut recte Kimchi: לבטל דברי המכחישים האומרים אין אלוה *ut convinceres atheos*, quos *hoftes Dei* vocat, ut qui Deum negantes Deo bellum inferre videantur, eumque e coelo velle deturbare. לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב *ut hoftem ceffare facias*, ut eum compefcas, reprimas, coerceas, five: *ut quiefcere,*

i. e.

i. e. ſilere *illum facias;* convenit enim שָׁבַת cum Arab. سبت, quod proprie eſt: ſopore *correptus fuit,* hinc in IV. *quietem cepit.* Vocem מִתְנַקֵּם vulgo vertunt *ulciſcentem,* qui injuriam ſibi factam ulciſci properat, Deo ultionem non relinquens, quem humana non curare credit, ſive ſuperbum, et inſolenter ſeſe gerentem. Ita IOH. FRID. FISCHERUS in *Clavis Verſionn. Graecarr. V. T. Specim.* p. 81., qui locum noſtrum ita vertit: „*ad convincendam eorum amentiam et furorem, qui negant, te curare res humanas;* nam quia ii, qui putant, negligi a Deo res humanas, ſolent ſuas ipſi injurias vindicare, propterea vocari, et vere quidem, videntur מִתְנַקֵּם." Atque certe verbum נָקַם in lingua Hebraea conſtanter *ulciſcendi, vindicandi* notionem obtinet (cf. Iud. XV, 7. 1 Sam. XIV, 24.), quemadmodum Arabibus etiam نَقِمَةٌ eſt *vindicta.* Sed eadem Arabum dialectus aliam adhuc offert interpretationem; eſt enim نَقَمَ proprie *iratus fuit, objurgavit.* Hinc MICHAELIS in *Supplemm.* P. V. p. 1676. אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם *hoſtem et iratum,* i. e. hoſtem iratum, reddere mallet; cum quo PAULUS in *Clavi* h. l. conſentit, dum מִתְנַקֵּם *qui iratum ſe oſtendit,* vertit. Non multo diverſus eſt Chaldaeus, qui בְּזוֹמָא *comminator,* ponit. Interpres anonymus in Symbolis ad hihiſtoric. V. T. interpretat., qui cantico noſtro Davidis gratum erga Deum animum ob natum Salomonem expreſſum putat, Verſum hunc ita reddit: *infantibus et lactentibus potentiam meam fundas propter inimicos tuos, ut hoſtis atque vindictae cupidi conatus reprimas* [*Durch Kinder und Säuglinge gründeſt du meine Macht um deiner Gegner willen, Ruhe zu ſchaffen vor dem Feind und Rächer*]. Innuere autem poetam his verbis, ſpem ſibi eſſe, fore ut filio recens nato domus ſuae ſplendor atque dignitas ſervetur, neque Ammonitarum rege (quem אוֹיֵב *hoſtis* nomine inſignitum cenſet), nec ejus ſocio, Hadadeſero

ſero, Syrorum rege (מִתְנַקֵּם), opprimatur. Subtilis potius, meo ſenſu, quam elegans interpretatio. Cf. EICHHORNII *Biblioth. Literat. bibl.* P. VI. p. 525.

4. כִּי אֶרְאֶה *Ubi,* quoties, *contemplor.* Futurum enim hic non ſimpliciter pro *Praeſenti* ſumitur, ſed *ἀοριστῶς,* ut conſuetudinem et frequentiam contemplationis indicet: ut Prov. XV, 20. *filius ſapiens* יְשַׂמַּח *exhilarat patrem;* et Ierem. XX, 8. מִדֵּי אֲדַבֵּר אֶזְעָק, *quoties loquor, conqueror.* — שָׁמֶיךָ *coelos tuos,* a *te* conditos, ſive, quos *tu* habitas, inſignem illam rerum coeleſtium ſtructuram. — מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ *Opus digitorum tuorum.* „Ita *coeli* hic vocantur reſpectu *corporum coeleſtium* (quae proprie hoc titulo ornantur, quod ſint artificioſiſſime confecta), quibus coelum quaſi *acu pictum* eſt; in hac enim phraſi ad opus Phrygionium acu et digitis contextum reſpicitur; ut *manus* potentiae Dei, ſic *digiti* ejus ſapientiae et intelligentiae ſunt emblemata, et artificioſum opus deſignant." VENEMA. Alii, inter quos et Schulzius, *facilitatem* hujus operis innui putant. Sed recte GLASSIUS *Philol. S.* T. I. p. 938. ed. Dath.: „*Digitus* Deo tribuitur, quo itidem potentia et virtus Dei operantis denotatur, ſicut digitorum adminiculo homines ſua peragunt. Exod. VIII, 19. XXXI, 18. Pſ. VIII, 4. Sed non eſt argutandum in hoc tropo, quod quidam faciunt, qui in loco Pſ. VIII, 4., ubi coelum dicitur *opus digitorum Dei,* ex hac metaphora, perquam abſurde, eliciunt, coelum ſumma facilitate eſſe a Deo creatum, et valde artificioſe conditum, ut ſubtilia atque pretioſa opera a ſummis artificibus non corporis robore, non brachiis et manibus, ſed ſummis digitis conficiuntur." Quaerunt, cur nulla hic fiat *Solis* mentio, omnium operum divinorum inter corpora coeleſtia praeſtantiſſimi? quemadmodum, monente Rupertio, in celebri illa tempeſtatis deſcriptione apud VIRGILIUM *Aeneid.* L. I. 85. inter ventos omiſſus eſt Aquilo, cui tamen partes debuere praecipuae, quippe quo Aeneas ad Africae litora

 reji-

rejiceretur. Plerique, praeeuntibus interpretibus ex Hebraeis, cauſam repetunt inde, quod carmen hoc noctu, quod tempus meditationi commodum inprimis, a Davide compoſitum fuerit. Alias conjecturas proponit RUPERTIUS. 1) Potuiſſe librariorum negligentia שָׁמֶיךָ textui illatum eſſe pro eo, quod a poeta ſcriptum fuerit, שֶׁמֶשׁ ſive שִׁמְשְׁךָ. 2) Aut, ſi hoc admittere nolis, dicendum eſſe, ſolem nomine *coeli* jam comprehendi; niſi 3) poeta corpora coeleſtia promiſcue poſuerit, non ad ſubtiliorem aliquam rationem. — Nodus in ſcirpo, ut mihi videtur; etenim quum pateat, poetam ea ſidera poſuiſſe, quae noctu tantum conſpiciuntur, et interdiu propter lumen ſolis non apparent, ſimul illa commemoravit, quae ſimul conſpiciuntur.

5. Cum his tam pulchris, tam conſpicuis corporibus collatus homo, quidnam eſt? nonne, ſi corporum excellentiam ſpectes, homo fere nihil eſſe videtur? Sed non adeo miror, inquit, harum nobiliſſimarum creaturarum pulchritudinem et excellentiam, quam illud, quod tam exiguam creaturam, ac, ſi cum illis conferatur, paene nullam, tanti feceris et aeſtimaris, ut inter cariſſimas numerares, et illius maximam rationem et curam haberes. Quem ſenſum Aben-Eſra Hebraice ita expreſſit: יש לך בראות גדולות ונכבדות מהאדם איך שמת לב לתת לו כבוד *Quum tibi ſint creaturae homine longe majores et excellentiores, quomodo tanto honore eum dignari potuiſti?* Transit itaque poeta ad naturae humanae dignitatis admirationem et laudem. כִּי תִזְכְּרֶנּוּ *Quod memor es ejus*, i. e. qui cogitas de eo, tanquam de re, quae tibi cara ſit; namque *meminiſſe alicujus*, illum *aeſtimare* eſt; ut contra *non meminiſſe*, eum *negligere*. In loco parallelo, Pſ. CXLIV, 3., ubi eadem plane ſententia, verbis tantummodo paulo diverſis, occurrit, pro זָכַר verbum יָדַע uſurpatur. כִּי תִפְקְדֶנּוּ *Quod viſitas eum*, rationem ejus habes et curam geris, pro quo Pſ. CXLIV, 3. dicitur: בֶּן־אֱנוֹשׁ

בֶן־אֱנוֹשׁ כִּי תִפְקְדֶנּוּ, quid eſt *mortalis, ut ejus rationem habeas?*

6. וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים *Minuiſti*, minorem, inferiorem reddidiſti *eum paululum Deo.* Verbum חָסֵר, ſi primam ejus notionem ſpectes, ex PAULI ſententia in *Clavi* h. l. convenit cum Arabum حشر *exacuit, attenuavit*, praeſertim *radendo* (hinc etiam *conciſe et eleganter formavit* notat), unde apud Hebraeos *minuendi* ſignificatione uſurpatum cenſet. Paulum ſequitur RUPERTI in Henkii *Magazin* T. VI. Faſc. III. p. 521. Ego rectius Arabicum خسر conferri puto, quod dici ſolet *quando ponderi aut menſurae decerpitur ac deteritur*, veluti in Corani Cap. LV, Vs. 8.: Pondera rigide examinate, وَلَا تُخْسِرُوا ٱلْمِيزَانَ *neque lanci quicquam detrahatis*. Item Cap. LXXXIII, 3. *Cum admetiuntur illis, aut appendunt aliquid* يُخْسِرُونَ *imminuunt* menſuram aut pondus. Omnem verbi hujus ſignificationum ambitum ex fontibus Arabicis expoſuit ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb.* p. 430. ſeq. אֱלֹהִים h. l. I) quidam *angelos* interpretantur, Alexandrinum et Chaldaeum ſequuti, cujus haec ſunt verba: וְחַסַּרְתָּא יָתֵיה קְלִיל מִמַּלְאֲכַיָּא. Aben-Eſra quoque אֱלֹהִים ſignificatione המלאכים ſumendum monet, ut Dan. II, 11. *Eſtque, quod tu, rex, rogas, ita difficile, ut non ſit alius, qui id tibi explicare valeat, praeter* אֱלָהִין angelos, *quorum non eſt cum mortalibus habitatio.* Idem ſequuntur Mendelsſohn, Michaelis, Dathius, alii. Atque ex his quidem interpretibus voculam מְעַט 1) alii capiunt de *gradu*, ut ſenſus ſit: *angelis paulo inferiorem eum feciſti*, non ſolum propter dominatum et poteſtatem illi ſuper omnes inferiores creaturas traditam, verum etiam propter animae rationisque naturam, per quam

 cum

cum illis conjunctus eſt; 2) alii vero de *temporis ſpatio*, ut Exod. XVII, 4. עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי *mox lapidabunt me.* Iob. XXIV, 24. רֹמּוּ מְעַט *exurgite parumper.* Hoc poſt Venemam placuit Doederlinio, qui ſenſum ita expreſſit: *inferiore quidem angelis loco conſtituiſti hominem,* jam humiliore conditione vivit; *ſed* כמעט [ita Doederlein poſuit pro מעט] *per breve tempus.* „Olim enim erimus *ἰσάγγελοι, angelis aequales: non tamen plane neglexiſti omnemque ei negaſti dignitatem;* nam honore atque majeſtate eum ornaſti. Paulus ſublimiore ſenſu Ebr. II, 6. 7. haec applicat Meſſiae, qui *ταπεινώσας ἑαυτὸν, in humilem conditionem ultra deveniens,* denique ad majeſtatis divinae conſortium evectus rei chriſtianae imperium obtinuit.“ Sed quum, recte obſervante EICHHORNIO (in *Biblioth. Literat. bibl. univ.* P. I. p. 497.), poeta manifeſte Geneſ. I, 26. ſeqq. reſpiciat, ubi homo Deo ſimilis creatus eſſe dicitur, ego iis accedo, qui II) אֱלֹהִים *Deum* interpretantur, ut itaque homo tanquam *σύνθρονος Διΐ* (ut Ruperti monet), a poeta ſiſtatur, cujus imperio atque poteſtati omnia terrena ſubdita ſint, ut Verſſ. ſeqq. pluribus declaratur. Quum autem de noſtro loquendi more מִמְּךָ ponendum fuiſſet [*Tu, Iova, hominem paulo inferiorem te ipſo feciſti*]; noſtèr nomen אֱלֹהִים ipſum repetit, priſca linguae ſimplicitate, quae ante pronomina inventa nomina ipſa iterare non dubitabat, ſervata, cujus exempla plura in codice Hebraeo reperiuntur, quae collegerunt GLASSIUS in *Philolog. S.* P. I. p. 150. ed. Dath. et STORR in *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 106. ſeq. — וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ *Gloria et honore coronaſti eum,* ornaſti eum itidem, ut corona caput ornare ſolet.

7. Quod in genere dixerat, nunc declarat in ſpecie. כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו *Omnia ſub pedibus ejus poſuiſti,* ſenſu prorſus convenit cum membro priori: תַּמְשִׁילֵהוּ *dominum eum conſtituiſti omnium, quae feciſti;* nam *ſub pedibus,* ſive *ad pedes alicujus eſſe,* idem eſt: ac ſub alicu-

jus

jus imperio et ditione esse, cf. Deut. XXXIII, 3. Iud. VIII, 5. Ps. XVIII, 39. [יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי]

8. Nomen צֹנֶה non est derivandum a צאן, ضَانٌ sed a ضَنِي (Hebr. צָנָה) *auctus fuit, abundavit, multa prole fuit* mulier, ejusdem plane notionis cum ضَنَأَ *abundarunt* opes, et in Conjugat. IV. *multa pecora habuit*, unde Num. XXXII, 24. צֹנַאֲכֶם, *grex vester.* Habet autem grex ovillus a *prolis foecunditate* nomen, ut proprie sonet: *proliferus*, quod pecudum omnium vere est fertilissima. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. II. Cap. XLIII. XLVI. T. I. p. 472. et 578. edit. Lips. SCHULTENSII *Institt. Ling. Hebr.* p. 496. GERH. KUYPERS *Dissertat. ad Varia Vet. Testam. loca*, §. *IX.* in *Sylloge Dissertatt.* T. I. (Lugd. Batav. 1772.) p. 549. ROBERTSONII *Clavis Pentateuchi*, p. 490. not. MICHAELIS *Supplemm.* p. 2105., qui et recte monet, non audiendos esse, qui XVII. codicum auctoritate (*novem Kennicott.* et *octo Ross.* collationis) צֹאנֶה reponendum censerent. Nam quum insolentior scriptio usu firmetur linguae Arabicae, non sphalma librariorum, sed verior esse videtur. וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי *Et etiam pecora* sive *bestias campi*, feras ac sylvestres bestias intelligit, in quas homo, si non vi, certe arte et consilio, imperium exercet. Ad שָׂדָי haec monet Aben-Esra: כמו שדה על דרך כל אצילי ידי *esse idem quod* שָׂדֶה *sed formae insolentioris, ut* יָדַי *Ezech. XIII*, 18. *pro* יד. De hac forma vid STORR in *Observatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 93.

9. Hujus Versus verbis postremis, עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים *transiens semitas maris*, Aben-Esra et Kimchi significari putant: שבחכמתו עושה ספינה ויכיר ארחות ימים והזכיר והשיציד הדגים בלב הים *hominem solertia sua naves aptare, quibus ipsa maria percurrat, et in alto etiam ipsos pisces venetur*; atque hoc modo accipiendo vertendum erit:

transi

transit femitas maris. Verum, eodem Aben-Efra monente, יש כי על הדג ידבר *alii ad pifces referunt*, ut Chaldaeus: וְלִוְיָתָן דְחָלִיף אִסְרָטֵי יַמָּא, *balaena, quae femitas maris pertransit.* Ita RUDINGERUS quoque: „Significantur pifces ὑδατοθρέμμονες, id eft, *alumni aquarum*, ficut eft in epitheto Poetae veteris.“ אָרְחוֹת יַמִּים convenire cum Homerico ὑγρὰ κέλευθα (Iliad. A. 312. Odyff. Γ, 71.), apte notat Ruperti.

10. Poftquam Dei ex unius hominis conditione potentiam et magnificentiam celebravit, nunc ex iis omnibus quae in terra confpiciuntur, fummatim celebrat, eandem, quam initio, Vs. 2., repetens exclamationem.

PSAL-

PSALMVS NONVS.

ARGVMENTVM.

Poeta in hoc carmine primo gratias agit Deo pro inſigni quapiam victoria praecipuique hoſtis ruina. Tum juſtitiam Iovae, qui ſuos, cum opus eſt, defendit, pluribus celebrat, piosque illius cultores exhortatur, ut idcirco ſpem in eo collocent, ejusque opera palam praedicent. Denique Deum precatur, ut, quemadmodum nunc, ſic deinceps ſceleratos perpetuo compeſcat [1]).

Hunc

1) „Ἐπινίκιον carmen hoc eſſe putatur triumphantis in victoria; et ſane initium hujus, usque ad Verſum 14., eſt triumphale pium, ſed non tam de victo hoſte certo et praecipuo aliquo, quam de omnibus exterris, quos ad id tempus usque devicit. Neque diſſimile eſt Pſalmo LXVIII. *Exſurgat Deus.* Inſultat autem, zelo pio, victis impiis, et a Domino victoriam ipſi contigiſſe canit per juſtum judicium ejus, pro quo et gratias ei agit praeſentes, ac promittit et aeternas, et petit, ut Deus deinceps etiam oſtendat potentiam ſuam et juſtitiam impiis hoſtibus ſuis, et quod glorioſe coepit in ſe, feliciter abſolvatur, atque ſimilem victoriam largiatur ei adverſus omnes reliquos, quoties opus erit, ut hoc modo Pſalmus ſit et ἐπινίκιον liberati in praeſentia, et ſic tamen habeat admixtas preces novas adhuc etiam haerentis in mortiferis

Hunc Pfalmum Graecus Alexandrinus, et, qui eum femper fequitur, Latinus interpres, cum eo, qui proxime fequitur, unum faciunt. Quod probant FERRANDUS [2]) et VENEMA [3]), qui „duos hosce," inquit, „Pfalmos conjungimus, quia male effe divifos, adeoque pro uno eodemque habendos cenfemus, non tantum quod Alexandrini ita praeiverint, licet eorum auctoritas nonnihil ponderis opinioni noftrae addat, fed praecipue, quod Pf. X. titulo careat, et argumentum Pfalmi IX. indivulfo nexu continuet. Quum primum Pfalmorum volumen, 41. Pfalmos complexum, nullum fine titulo habeat, hunc eo cariturum, non eft probabile; fed, quod opinionis praecipuum fundum praeftat, nexus horum Pfalmorum eorum divifionem et fejunctionem neutiquam permittit. Preces, quae Vs. 20. incipiunt, continuari easdem uno tenore Pf. X., vel fola infpectio cuique perfuadebit." EBERARDUS quoque SCHEIDIUS [4]), quae nunc duo

firis periculis (Vs. 14.). Hoc enim malo, quam fequi eos, qui preces infertas accipiunt de iis precibus, quibus in periculis a victis illis hoftibus ufus fuerit, antequam eos vinceret et tanquam μιμητικῶς, et non de ejusmodi, quibus tum, ut in reftantibus adhuc periculis, ei opus fit." RUDINGERUS in Προθεωρίᾳ hujus Pfalmi.

2) In *Libro Pfalmorum cum Argumentis, Paraphrafi et Annotatt. p.* 193.

3) In Prolegomenis ad hunc Pf. §. I. p. 208.

4) In EICHHORNII *Biblioth. Litterat. Bibl. Univ.* P. II. Partic. V. p. 944.

duo carmina ſunt, olim unum fuiſſe putat continuum, ad ſeriem ordinemque literarum Hebraicarum conſtructum. Eum ordinem tamen librariorum incuria variis locis interruptum eſſe; etenim 1) poſt Pſ. IX. Verſum ſextum excidiſſe eum Verſum, qui cum litera ו inceperit; 2) Verſ. 19. et 20. transponendos, ut Verſus proximus litera כ incipiat; 3) Pſ. X, 3. pro כי fortaſſe מה legendum, et 4) Vs. 5. נחולו pro יחילו; 5) poſt Ps. X, 6. excidiſſe eum Verſum, qui cum ס inceperit, nec non 6) prima verba Vs. 10., qui cum litera ץ incipiendus fuerit; illa fortaſſe ita reſtituenda eſſe: (צרעה אבין) ורכה [5]). Verum in ejusmodi car-

5) Pſalmos IX. et X. olim unum continuum carmen conſtituiſſe, cujus ſtrophae, quae ſingulae tetraſticha ſint, ad ſeriem literarum Hebraicarum ordinatae eſſent, poſt viros doctos ſupra laudatos pluribus evincere ſtuduerunt I. I. BELLERMANN in *dem Verſuch über die Metrik der Hebräer* p. 139. ſeqq., et M. H. STUHLMANN in ſingulari Commentatione ſuper utroque hoc Pſalmo, quae legitur in den *Analekten für das Stud. der exeget. und dogmat. Theol.* P. III. Faſc. 3. No. I. Ut vero utriusque carminis in unum conjungendi ſtrophas in ordinem ſeriei literarum Hebraicarum convenientem reſtituerent, in textu hodie recepto haud pauca e conjectura mutare neceſſe habuere illi Duumviri. Ita Pſalmi IX. Verſui 8., cujus prima vox eſt יהוה, quum ſecundum literarum ordinem tali voce incipere deberet, cujus prima litera eſſet ר, Bellermann praemittit רעו; et ſic tamen haec ſtropha caret duobus ſtichis ut ceteris tetraſtichis aequalis fiat. Verſus 9. ut litera ה incipiat, ejus initio praefixum ו delendum cenſet. Verſus 19. 20. ita transponit, ut Verſum 18. excipiat Verſus 20., voce קומה incipiens, ut ita integrum tetraſtichon prodeat, et ſequatur ſtropha litera כ (כי Vs. 19.) incipiens. Praetermittimus ceteras

carmine, quo literarum feriem fervaret, haec ipfa ejus ftructura impediiffet, quo minus tot Verfus omiffi aut male pofiti fuerint. Habet praeterea Pfalmus X. meo fenfu argumentum aliud prorfus, et diverfum omnino ftylum ac longe fublimiorem. In noftro continua eft gratiarum actio, in fequenti precatio; illic de hoftibus jam fuperatis, hic de graffantibus adhuc et debellaudis fermo fit. Neque neceffe eft, ut cum IOH. IAC. GUILCHERO [6]) quatuor ultimos Pfalmi *noni* Verfus (18—21.) ad *decimum* trahamus, cujus initium faciant, atque adeo diftinctionem utriusque Pfalmi non fuo loco factam effe putemus. Cf. infra not. ad Vs. 18.

Quo tempore aut occafione carmen fit compofitum, variae funt variorum fententiae, quarum praecipuas breviter recenfebimus.

I) Interpretibus inter Iudaeos haud ignobilibus [7]) לַבֵּן, *Labben,* eft nomen regis aut principis

teras mutationes, quae locis laudatis una cum iis, quae ad eas commendandas afferunt Duumviri doctiffimi, legi poffunt. Nobis quidem, utut erudite illa et acute fint disputata, tamen non tam certa et indubitata vifa funt, ut in noftra interpretatione utrumque Pfalmum conjungendum judicaremus.

6) In *Obfervatis ad Pfalmum IX. et X.*, quae infunt *Symbolis Literariis Haganis*, Claff. I. Fafc. I. p. 85. feq.

7) Veluti IARCHIO, cujus haec funt verba: ודונש פתר לבן שם אדם שהיה שמו לבן שהיה נלחם בדוד בימים ההם ומת שהוא אומר גערת גוים אבדת רשע הרשע הזה הוא לבן ההורג עם נקיים ואף על פי שאין אחה

pis cujusdam extranei, qui Davidi et Israelitis bellum intulerit, de cujus itaque occubitu poeta Iovae gratias agat.

II) Alii, Chaldaeum [8]) sequuti, arbitrantur, hoc carmen esse ἐπινίκιον de interfecto Goliatho [9]). Verum, ut taceamus, videri hunc Psalmum tum demum fuisse literis consignatum, cum David sedem suam in Sione fixerat, duae rationes prohi-

אתה רואה במקום אחר אדם שהיה שמו לבן רק במקום הזה כן מוצא במלכים אחרים שאינן נכתבים במקרא רק פעם אחת DUNES (Labrathi fil.) *Labben nomen proprium esse putat regis cujusdam, qui tum cum Israelitis bellum gesserit. Eundem infra Vs. 6. indicari improbi* (רָשָׁע) *nomine; quod multos Israelitas innocuos occiderit. Neque obstat huic sententiae, quod istius hominis nusquam alias in V. T. mentio sit, plura enim nomina semel duntaxat occurrunt.* Eandem sententiam probat Aben-Esra, cui *Labben* est שם אחד נסיכי הגוים שלחץ את ישראל *Principis cujusdam, qui Israelitas oppresserit.*

8) לְשַׁבָּחָא עַל מִיתוּתָא דְגַבְרָא דִי נְפַק מִבֵּינֵי מַשְׁרִיתָא *ad laudandum de morte viri, qui egressus est e medio castrorum.* Cf. not. sequ.

9) KIMCHI: ויש אומרים כי לבן כמו ביוד והוא גליח שנקרא איש הבינים וכאשר הרגו דוד אמר זה המזמור *Ex quorundam sententia* לַבֵּן *hic scriptum est pro* לַבֵּין, medio Jod, *qua appellatione Goliath indicetur, qui* 1 *Sam. XVII, 4. vir* הַבֵּנַיִם, *medietatum, vocatur* (h. e. sequester et intermedius, interponens se inter duo castra, et duello pugnam transacturus). *Eo itaque prostrato, cecinisse Davidem hunc Psalmum.* De *Goliatho* vocem בֵּן IRHOVIUS quoque intelligendam arbitratur, in libro de *Psalmor. Titulis*, p. 92., sed ita, ut illam *vindicem, fortem, bellicosum, heroa* vertat, ut synonymum sit אִישׁ, *virili animo praeditus, strenuus, fortis.* Vid. Pf. XLIX, 2. 1 Sam. XXVI, 15.

prohibent, quo minus iſtam ſententiam amplectautur. Una, quod ſi David hanc hiſtoriam habuiſſet in animo, cum hocce Canticum meditatus eſt, verbis uſus eſſet non generalibus illis, et quae in nulla perſona ſingulari conſiſtunt, ſed multo preſſioribus, et in quibus pro ea ope, quam Deus ipſi extra ordinem in eo certamine tulerat, gratias egiſſet accurate. Altera, quod eam de inimicis ſuis mentionem facit, quae non poteſt in ea tempora competere, quibus cum Goliatho dimicavit. Nondum enim eas perſecutiones paſſus erat, quae talia dicendi occaſionem ſuppeditarent.

III) Quidam carmen εὐχαριστικον putant, ob conjurationem Abſolonicam feliciter disſolutam [10]). Huc referendus RUDINGERUS, qui exiſtimat, „eſſe ſcopum Pſalmi preces in periculo a ſeditioſis, Abſolonico tempore, et his praemitti celebrationem multiplicium victoriarum, quas ante id tempus, beneficio Dei adverſus externos obtinuerit, quarum recordatione confirmet ſe in fiducia

10) Veluti Hebraeorum quidam, a Iarchio commemorati, qui עַל־מוּת לַבֵּן interpretantur: *ſuper morte filii*, i. e. Abſalonis. Quam ſententiam tamen Iarchi non probat, quod non ſit ſcriptum הַבֵּן, verum לַבֵּן, et nihil ſit in toto Pſalmo, quod poſtulet, ut de Abſalomo cogitemus. *De morte filii* vertit quoque Interpres Anonymus, in den *Beyträgen zur hiſtoriſchen Auslegung der Altteſtamentl. Bibel*, P. I. p. 56. ſeqq. cenſetque Davidem hoc Pſalmo ob filii ſeditioſi mortem Deo gratias agere.

ſiducia de ope, quam laturus ei ſit Dominus etiam in rebus praeſentibus, quod facit etiam in Pſalmis aliis, maxime vero in hoc nono et XXI, et poteſt videri ſimilis huic Pſalmus XCII, cum quo conferatur. — — Eſt igitur hic totus Pſalmus precatio adverſus ſeditioſos Abſolonicos, et ſic factus, ut ſi dicat: Domine, ago tibi gratias, qui dediſti mihi tot victorias adverſus tam multos hoſtes meos, quas perpetuo celebro, aſſis etiam nunc mihi contra ſeditioſos."

VI) MOELLERO [11]) hic Pſalmus carmen eſt triumphale de Philiſthaeis ceterisque cum his conjuratis populis feliciter devictis decantatum, adeoque Pſalmo ſecundo σύγχρονον. Cui ſententiae tamen obſtat Sionis mentio, Verſu 15., ex quo manifeſtum eſt, ante exſtructum Sionium tabernaculum hunc Pſalmum compoſitum non eſſe.

V) FERRANDUS, qui Pſalmum IX. et X. pro uno habet, eum ad Babylonica refert tempora, cenſetque a captivis uſurpatum Iudaeis, qui Deo laudes ſe dicturos eſſe dicant, poſtquam irritos reddiderit ſuorum inimicorum conatus, ipſosque deſtruxerit.

VI) VENEMA, qui item duos hosce Pſalmos conjungendos eſſe arbitratur, Pſalmum IX. usque ad Vs. 18. ad Davidem, ab hoſtibus omnibus liberatum,

11) In EICHHORNII *Biblioth. Literat. Bibl. Univ.* P. IV. Faſc. II. p. 237., ubi integrum hoc carmen vernacule vertit, atque argumento et annotatione illuſtravit.

ratum, pertinere, inde autem, et per totum Pf. X. afflictionem Epiphanicam et initia temporum Maccabaicorum defcribi cenfet. Voces autem עַל־מוּת לַבֵּן, *fuper morte filii*, ferioris effe aetatis, temporibusque Maccabaicis infcriptioni infertas putat, cum Iudas Maccabaeus in proelio cum Bacchide et Alcimo fortiter pugnans occubuerit, resque populi in fummo discrimine reliquerit. Neque abhorrere nomen בֵּן, quum eo manifefte indicetur Maccabaeus Pf. LXXX, 16. 18.

Sed quum harum fententiarum nulla argumentis fat firmis poffit probari, ego omnem hanc quaeftionem mittere potius, qnam in Pfalmo explicando fententiam incertam fequi malo. Eftque praeterea carminis argumentum, ignorato etiam hoftis devicti nomine, fatis in fe perfpicuum.

---

2. 3. Poeta carminis argumentum proponit: dicit, fe Iovae facinora laudibus celebrare velle. Verba אוֹדֶה יְהוָֹה vulgo vertuntur: *celebrabo Iovam.* Sed quum inde in fequenti hemiftichio perfonae exiftat mutatio; GUILCHER nomen יְהוָֹה quinto cafu accipere (ut mox עֶלְיוֹן), et verbum אוֹדֶה aeque ac fequens אֲסַפְּרָה cum נִפְלְאוֹתֶיךָ conjungere mallet, hoc fenfu: *celebrabo, Domine! ex toto corde meo, enarrabo omnia mirabilia tua.* — בְּכָל־לִבִּי *toto corde*, non duplici, non ficto, aut negligenter, fed fummo ftudio omnibusque animi viribus. כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ *omnia admiranda a te perpetrata*, non illud folum

recens

recens et memorabile ejus opus, ſed ex illius occaſione omnia ejus opera et beneficia in ſe populumque Iſraeliticum collata.

3. אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה בָךְ *Laetabor et exultabo in te,* quod te adjutore, te protectore fretus hoſtem vicerim; laudes tibi et hymnos cum laetitia celebrabo.

4. Laudandi materiam et cauſam exponit: hymnos tibi canam, quod effeceris, ut hoſtes terga verterent. יִכָּשְׁלוּ, *lapſi ſunt,* ruerunt, cum ſe propter infirmitatem ſuſtinere non potuerint. יֹאבְדוּ מִפָּנֶיךָ *perierunt a facie tua,* i. e. prae ira tua. פָּנִים enim haud raro abſolute *de vultu irato et terrifico* ponitur, ut Pſ. XXXIV, 17. Ieſ. LXIV, 1. 2. Ierem. IV, 26., ubi מִפְּנֵי יְהוָה exponitur addito מִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ Iovae poetae tribuit inimicorum excidium, quaſi Deo illis irato perierint, indignationem vultus ejus non ferentes.

5. De Deo tanquam judice loquitur, ad quem ſuam cauſam detulerit, qui jus ipſi reddiderit, hoſtem adverſariumque condemnaverit. כִּי עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי *Tu feciſti judicium meum et litem meam.* Tu ipſe enim diſceptaſti cauſam meam et pugnaſti pro me. Nomina מִשְׁפָּט et דִּין *triplici* modo explicantur. 1) Quidam, veluti COCCEIUS et VENEMA, מִשְׁפָּט *generaliori,* alterum vero, דִּין *ſtrictiori* ſignificatione accipiendum putant, ut prius illud liberationem ab hoſtibus poſterius relationem injuriarum et poenas involvat. 2) Alii per ἓν διὰ δυοῖν *judicium litis meae,* pro *de lite mea,* ſeu *de jure meo* interpretantur. Sive, ut DRUSIUS ſenſum exprimit: facto judicio ultus es me, et vindicaſti injuriam mihi factam. Mihi tamen praeplacet 3) IARCHII ſententia, nomina מִשְׁפָּט et דִּין h. l. ſenſu non diverſa eſſe, ut ſaepe alias חיבות כפולות במקרא ואין חילוק ביניהם *in Codice Veteris Teſtamenti duae dictiones, quae ſenſu conveniunt, uſurpari ſolent.* Exempla adducit Iarchius Iob. XVI, 19. *Ecce in coelis* עֵדִי *teſtis meus, et* שָׂהֲדִי *teſtificator meus in excelſis*: et Iob. XL, 13. (al. 18.): עֲצָמָיו *oſſa ſua*

ſua ſunt viribus chalybeis, גְּרָמָיו *oſſa ſua vecti ferreo ſimiles.* Ita et hic utrumque ſignificat *judicium, quo cauſa disceptatur*, quemadmodum עָשָׂה מִשְׁפָּט, עָשָׂה דִין nil aliud eſt, quam *cauſam alicujus agere.* — יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא *Sediſti* (ita enim eſt vertendum, non in Praeſenti) *in ſolio*, ſcil. לעשות משפט *ad judicium agendum*, ut Iarchi et Aben-Eſra ſubaudiendum volunt, i. e. in tribunali. לְכִסֵּא KIMCHI pro בְּכִסֵּא poſitum dicit, quemadmodum ſaepius לומר במקום בית *Lamed pro Beth uſurpatur*, veluti Levit. XXVI, 8. *hoſtes veſtri cadent* לֶחָרֶב *gladio*, pro בֶּחָרֶב, et Geneſ. IV, 23. *occidi virum* לְפִצְעִי *vulnere meo.* Propriam tamen praefixi *Lamed* ſignificationem STORRIUS in *Obſervat. ad Analog. et Synt.* p. 284. hanc eſſe dicit: *quod attinet ad, reſpectu habito ad rem*, unde noſtram dictionem יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא ita exprimit: *ſediſti ſolium*, i. e. relative, ſi fas ſit ita loqui *ad* ſolium, *in* ſolio.

6. גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע *Increpaſti gentes, perdidiſti impios;* ſententiam tanquam e ſublimi ſella jaculatus es adverſus gentes, quae me obſederant; quae ſententia, tanquam turbo quidam, impios illos corripuit et proſtravit. Verbum גָּעַר tamen non tantum *increpare*, verum etiam *increpando repellere, profligare* denotat; praeſertim הקשורה בלא בית לשון השחתה *conſtructum ſine ſequenti Beth* perdendi, extirpandi *notione ſumitur*, KIMCHIO obſervante, ut Pſ. LXVIII, 31. גְּעַר חַיַּת קָנֶה *perde feram arundinis;* et Malach. II, 3. הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע *ecce perdam vobis ſementem.* — שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד *Nomen eorum deleſti in aeternum*, i. e. memoriam eorum, ut non ſolum ipſi, verum etiam nomen et memoria eorum funditus interirent. Verbum מָחָה proprie eſt *abſtergere*, veluti patinam, 2 Reg. XXI, 13., ſcripturam a tabella, Num. V, 23.

7. הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח] Dictionem הָאוֹיֵב alii 1) in *Vocativo* vertunt, *O hoſtis!* quia praefixum ה haud raro eſt הא הקריאה ut Kimchius h. l. obſervat, i. e. *demonſtrando* ei, ad quem oratio dirigitur, ſive *Vocativo* expri-

exprimendo inſervit, ut Num. XV, 15. הַקָּהָל *o coetus! Ierem. II*, 31. הַדּוֹר *o generatio!* Vid. etiam 1 Reg. XVIII, 26. Eſth. VII, 3. Ezech. XXXVII, 4. Cf. STORRII *Obſervatt.* p. 120. Alii vero 2) *abſolute* politum putant: *quod ad inimicum attinet* perfectum eſt excidium etc. i. e. extremum eſt excidium *inimici*, ut STORR explicat l. c. p. 295. Ita Eccleſ. II, 14. הֶחָכָם עֵינָיו בְרֹאשׁוֹ *Sapientem* quod attinet, *oculi ejus in capite ſuo*, i. e. ſapientis oculi etc. Pſ. XI, 4. יְהוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ *Iovam* quod attinet *in coelis thronus ejus*, i. e. Iovae thronus etc. Alexandrinus: *τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος.* PAULUS in *Clavi* h. l. 3) הָאוֹיֵב collective ſumit, et conjungit cum תַּמּוּ, *hoſtes conſumti ſunt!* perierunt; *ruinae in perpetuum*, diruta ſunt omnia, quae hoſtis erant, ut numquam poſtea reſtituantur. Plerique tamen ea ratione, quam ſecundo loco indicavimus, vocem הָאוֹיֵב cum חֳרָבוֹת conjungunt. Inter omnes vero poſterius nomen, חֳרָבוֹת, multa divergia creat, quum varie legatur et explicetur. I) In codicibus plerisque extat חֳרָבוֹת, a חָרְבָה, quod ſignificatione cum Arabum et Syrorum خَرِبَ, خَرَابٌ, ܚܘܪܒܐ convenit, *loca vaſtata, ruinas, vaſtitates* denotans. Poteſt vero, ad *hoſtem* relatum, ſive *active*, ſive *paſſive* accipi. 1) Qui *active* intelligunt vaſtitates, quas hoſtes intulerunt, hi iterum in diverſas ſententias diſcedunt. a) KIMCHII pater ita interpretatur; *o hoſtis!* החרבות שחיית עושה לא תעשה עוד. *vaſtitates, quas intuliſti, amplius non facies*, finem habent populationes tuae, nec umquam poſthac tibi dabitur populandi poteſtas. b) Aben-Eſra hoc comma hoc modo accipit: ואתה האויב בעבור שתמו החרבות שהחרבת לנצח וערים נתשת אבד זכרם חשבת כי תמלט ושכחת כי השם לעולם ישב ויקח הדין ממך על כן אחריו ויי' לעולם ישב *Tu, o hoſtis, quia penitus conſumta ſunt, quae in perpetuum vaſtaſti, et etiam urbes, quas evertiſti, quarum periit memoria, putas, te fore evaſurum, et oblitus es, Deum per-*

manere in aeternum, atque ſupplicium de te fore ſumtu-rum. Quare poeta ſtatim verſu ſequenti ſubdit: Iova perpetuo judex ſedet. — c) Alii poetam putant his verbis cavillari hoſtem. Ita DRUSIUS in *Commentatione* ſive in Annotationibus uberioribus in hunc Pſalmum: „*O hoſtis, completae ſunt vaſtationes in perpetuum? et urbes evertiſti? periit memoria earum cum ipſis?* Senſus eſt, ut ſi diceret: an opere perfeciſti, quod verbis minatus fueras? Quippe minatus fuerat, ut apparet, ſe vaſtaturum et everſurum urbes Iudaeae earumque memoriam perpetuo deleturum." A qua interpretatione non multum abhorret SIMEON DE MUIS: „*Inimice, conſummatae ſunt vaſtitates? civitates deſtruxiſti? periit memoria eorum cum ipſis:* quaſi poeta ſubito ad hoſtem ſermonem convertat, ab eoque per ironiam quaerat, an confectae ſint vaſtitates, quas ante animo meditabatur, et civitates exciderit, ſicuti interminatus fuerat? Imo hoſtes ipſi, ſubdit, prorſus perierunt, nullam ſui memoriam relinquentes." Interpretes vero haud pauci vocem חֳרָבוֹת ad *hoſtem* relatum 2) *paſſive* accipiunt, ut intelligendae ſint vaſtitates, quas experiantur hoſtes ipſi. Poteſt tamen etiam ſic duplici modo explicari; ſive ut a) תַּמּוּ ad הָאוֹיֵב referatur, verbum תָּמַם ſignificatione *conſumendi* ſumatur, ante חֳרָבוֹת praefixum ב ſubaudiatur, nomenque ipſum cum לָנֶצַח conjungatur, hoc ſenſu; „*Hoſtes conſumti ſunt vaſtitatibus aeternis.* Ita VENEMA: „*Hoſtes conſumti ſunt vaſtitatibus in ſeculum*: h. e. aeternis, ſive, quae vis vocis נֶצַח eſt, *puris putis.* Nomen ſingulare הָאוֹיֵב cum verbo plurali תַּמּוּ conſtructum indicat *partitionem, qualescunque hoſtes;* quo ה in הָאוֹיֵב quoque tendit. ה enim ſub forma articuli aliquando *diſtributivum* ſeu univerſale eſt, ut Exod. XII, 3. לַבָּיִת, *pro unaquaque familia;* nomen autem ſingulare collective ſumtum cum verbo plurali conſtrui, tralatitium eſt. Ante חֳרָבוֹת ſubintelligendum ב vel ל, ut ſit ſive *vaſtationibus*, ſive in *vaſtitates*, quod eodem redit." Sive, quod MOELLERO praeplacet, b) ut

b) ut תַּמּוּ cum חֳרָבוֹת conjungatur. Tunc verbum תָּמַם *con-fummari* vertendum erit, atque ad חֳרָבוֹת fupplendum Suffixum, ad הָאוֹיֵב referendum, q. d. חָרְבוֹתָיו feu חָרְבֹתָם *confummatae funt ruinae ejus in aeternum,* tota ejus terra vaftata eft, ut numquam in pofterum reftituatur. Praeivit hanc interpretationem IARCHI, atque loca plane fimilia adducit Ezech. XXXV, 9. *in folitudines perpetuas tradam te, et urbes tuae non inhabitabuntur;* atque Ierem. LI, 62. שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה *in folitudines perpetuas futura eft.* Idem placuit MICHAELI: *die Trümmer der Wohnungen der Feinde bleiben ewig unaufgebaut.* Neque multo diverfa eft DACHSELII interpretatio, in *Bibliis Accentuatis* p. 652.: „Quum חֳרָבוֹת per accentum *Rbhia* a fequenti לָנֶצַח diftinguatur, haec nomina per Adjectivum et Subftantivum non poffunt exprimi, fed לָנֶצַח eft ad תַּמּוּ referendum: *Inimicum quod attinet, confummatae funt vaftitates (der Feind ift nun aufgerieben) in aeternum; nam urbes deftruxifti,* o Deus! *periit memoria eorum ipforum* (hoftium). 3) Sed vocem חֳרָבוֹת fignificatione plane nova accipit HEZEL, dum in *Bibliis gloffatis* ad h. l, חָרְבָה comparat cum Arabum حربة (sic) *apparatus ad bellum,* atque verba הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח ita vertit; *O hoftis! finem habent apparatus bellici in perpetuum (O Feind! mit den Kriegsrüftungen hat es ein Ende auf immer).* 4) IAÇOBI in Nott. ad Pfalmor. verfion. vernacul. confert Arabicum محراب (sic) *coenaculum,* ὑπερῷον, *conclave regis, praecipuus in domo locus* (vid. GOLII *Lexic.* p. 592.), hoc integri commatis fenfu: *magnifica hoftium conclavia diruta funt in aeternum (Auf ewig find zerftört des Feindes Prachtgemächer).* — II) In quibusdam codicibus legitur חֲרָבוֹת *gladii, enfes,* quomodo, Aben-Efra tefte, in antiquo exemplari fcriptum repeiiffe affirmat Labrati filius: אמר בן לברט כי מצא חרבות בפתח בספר

 קדמון

קדמון על כן פירש בו כמו חַרְבוֹת צוּרִים (Iof. V, 2.). Idem invenit DE ROSSI in *fex* codicibus manu fcriptis, atque in *feptem* typis exaratis. Eandem lectionem expreffit Alexandrinus (*ῥομφαίαι*) et Syrus (ܣܲܝ̈ܦܐ). Neque Iarchium illam ignoraffe, apparet ex eo, quod binas eam explicandi rationes in medium profert; *unam:* חרבות השנאה לנצח הם עליו *gladii odio pleni perpetuo contra eum* (hoftem) *erunt; alteram,* qua hunc Verfum cum praecedente ita conjungit, ut הָאוֹיֵב a verbo מָחִיתָ pendeat: אותו אויב שחרבות שנאתו היתה עלינו לנצח delefti *hoftem illum, cujus gladii hoftiles perpetuo contra nos directi erant.* Eam lectionem praefert etiam KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 43. vertitque: *hoftis gladii confummati funt in perpetuum.* Chaldaeus utramque lectionem in Paraphrafi expreffit: וְכַד נְפַל בְּעֵל דְּבָבָא אִשְׁתְּצִיוּ חֵילָוָתֵיה וְכַרְכֵּיהוֹן אִצְּדִיוּ לְעָלְמָא *cecidit hoftis, confumti funt exercitus* ejus, *urbesque eorum dirutae in aeternum.* — Verba עָרִים נָתַשְׁתָּ quod attinet, nomen עָרִים alii 1) fignificatione *hoftium* accipiunt, ut Mich. V, 13. Pf. CXXXIX, 20. Dan. IV, 16., unde VENEMA vertit; *evulfifti hoftes;* alii vero, 2) et quidem plerique, *urbes* intelligunt, hoc fenfu: *tu,* o Deus, *evertifti urbes* hoftium. Pro נָתַשְׁתָּ, legunt נָטַשְׁתָּ, *deferuifti,* codices *novem* a Kennicotto collati, *tresque* a prima manu, atque *novem* Roffiani, *fexque* iidem a prima manu, neque non Hagiographa Neapoli typis excufa. — אָבַד זִכְרָם הֵמָּה *Periit memoria eorum ipforum;* הֵמָּה enim, ut obfervat. ALB. SCHULTENSIUS in *Animadverff. Philologg.* ad h. l. „emphatice hic *παρέλκει,* quafi fimpliciter pofitum fit אָבַד זִכְרָם. Quae loquendi ratio apud Arabes frequentiffima. Ebn Tophail p. 182. مثل لباسه هو *inftar veftimenti ejus,* pro fimplici لباسه: et p. 189. كان رايه هو *erat fententia ejus.* Abulpharagius in Hiftor. Dynaft. p. 43. *Ifraelitae* لم يعصوك انت لكن في انا عصوا *in te rebelles non fuerunt,*

fuerunt, fed in me." Eodem modo KIMCHI haec verba accipit: פירוש זכרם המה כפל הכנוי כי היה די במם זכרם *Pronomen geminatum eft, quum folum fuffixum in* זכרם *fufficeret.* Cf. GESENII *Ausführl. Lehrgeb. d. hebr. Spr.* p. 727. Ceterum haec fuffixa ad *hoftes* funt referenda, non vero ad *urbes*, ut HEZEL fecit, qui fic interpretatur: *memoria urbium, quas delere folebas, extincta eft,* ipfa nomina urbium, quae deftruere volebas, oblita funt, confilia tua irrita plane funt reddita; quum עָרִים, recte obfervante Moellero, foeminei generis fit [vid. Deuter. I, 28. עָרִים גְּדֹלֹת]. — VENEMA ante הֵמָּה particulam ו fubaudit: *periit memoria eorum et ipfi,* i. e. cum ipfis, ut Iefaj. LXIII, 11. וַיִּזְכֹּר יְמֵי־עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ *recordatus eft prifci temporis, Mofis et populi fui,* et alias faepe. — IACOBI in *Not. ad verf. vernac.* ante הֵמָּה particulam כְּ fimilitudinis fupplere mallet, hoc fenfu: *evanuit,* extincta eft *memoria eorum,* veftigia eorum deleta funt, *quemadmodum ipfi.* — ARNOLD. BOOTIUS in *Animadverff. Sacr.* Lib. III. Cap. XX. p. 112. pronomen הֵמָּה loco verbi fubftantivi pofitum exiftimat, totumque Verfum fic explicat: *O hoftis, impofitus eft perpetuis vaftitatibus finis, et urbes,* quas *dirueras, quarum memoria perierat,* denuo *exiftunt.* „Subaudio," addit, „אֲשֶׁר, tum ante verbum נָתַשְׁתָּ, tum ante זִכְרָם; אָבַד et נָתַשְׁתָּ habeo pro plusquamperfectis; לָנֶצַח conftruo non cum תַּמּוּ, fed cum חֳרָבוֹת [*vaftationes in perpetuum,* i. e. perpetuae, quas tu perpetuas fore putaveras]; τὸ הֵמָּה autem, quod ad עָרִים refero, ita expono, ut vim habeat verbi fubftantivi; quod fatis frequens eft, ut pronomina demonftrativa [ac prae ceteris hoc pronomen in utroque genere ac numero] verbi iftius vim fubeant. Exempla dat BUXTORFIUS in *Thefauro Grammat.* L. II. Cap. XII., quibus addo Genef. XXV, 16. et XXVII, 38. Exod. XXXII, 16. Et licet plerumque pronomina talia tunc fere junguntur nominibus, quae aliquod habent praedicatum, quod ipfius pronominis interventu cum nominibus conjungitur; interdum tamen et nominibus

foli-

folitariis jungitur, ut Efaj. XLIII, 13. אֲנִי הוּא *ego exfifto.* Ita et Efaj. XLVI, 14. 2 Regg. VII, 7. 10. τὸ *denuo* fubintelligo, ut alias fit.“ Haec Bootius, cujus interpretationi tamen obftat, quod fuffixum in זִכְרָם atque pronomen הֵמָּה, utrumque generis mafculi, ad עָרִים, quod generis feminei eft, vix poffunt referri. — Quamnam vero illarum explicationum eligas, fane non eft neceffe, ut lectionem follicites; quod nonnulli fecerunt, veluti 1) J. D. MICHAELIS, qui pro הֵמָּה legit הָמָה, vertitque: *periit memoria eorum, aufugit*, cujus interpretationis in *Supplemm.* p. 551. hanc reddit rationem: „Arabibus quidem هفى inter alia eft, *huc illuc paftum vagatus eft grex*, hoc ipfum a *fluendo*, ac proprie *diffluxit.* Hinc jam a *vagando* et *aberrando* Syris ܦܢܐ eft: *neglexit, avertit oculos, adfpectum*, maxime etiam cum ܡܢ conftrui folitum, e. g. in Affemani Bibl. Orient. T. I. p. 21. de Iacobo, Nifibis epifcopo: ܠܐ ܐܦܢܝ ܡܢ ܐܢܫ ܦܐܝܐ ܗܘܬ ܥܡܗ *non receffit a decore.* — p. 57. ܐܦܢܝܢ ܡܢ ܡܟܬܒܢܘܬܗ *refugimus a fcriptione*, i. e. noluimus fcribere. His quidem non fatis certis indiciis aufus fum et *fugiendi disparendi*que fignificatum verbo tribuere, atque locum, ex vocalium lectione languidum aut obfcurum transferre. Rectene fecerim, nondum pro certo definio. Poffit et alii videri, הָמָּה ut majus et fonantius poft אָבַד poni, forte pro, *merfa profundo eft* [memoria ipforum.], LXX. quoque ibi de הָמָה cogitaffe, jam in *Biblioth. Orient.* T. XI. p. 201. monitum, vertunt enim, ἀπόλετο τὸ μνημόσυνον αὐτῶν μετ᾽ ἤχους. Hoc quid fit, utrum, *interiit memoria ipforum cum gravi fonitu* [ex alto in profundum decidens ac fubmerfa]? an, *interiit memoria ipforum, ut fonus interire folet?* an denique alius? in dubiis relinquo; id tamen certum, litteras

ras המה interpretem graecum non ad הֵמָּה pronomen, fed ad radicem הָמָה retuliffe." — 2) PAULUS in *Clavi*, h. l. conjicit legendum effe ita: מֶהֱמָה זֵכֶר אָבַד, *ipfa memoria eorum eft exftincta*, quomodo Chaldaeum legiffe KOEHLERUS cenfet in *Repertor.* P. III. p. 44. — 3) RUPERTI in *Symbolis ad Interpretat. et Crifin Pfalmorum* in Henkii *Magazin*, P. VI, Fafc. III. p. 526. feqq. in hujus commatis vocibus distinguendis atque enunciandis varie a Mafórethis peccatum putat, totumque Verfum ita vult reftitui:

הָאוֹיֵב תַּם וְחָרְבוֹת לָנֶצַח וְעָרִים נְתֻשׁוֹת
אָבַד זֵכֶר מְהוֹמָה

Vertit vero ita: *Hoftis periit! Ruinae fempiternae urbesque deftructae! Terrores omnes difcuffit*, propr. *abiit memoria terroris*, ut מְהוֹמָה five מֶהֱמָה nomen fit a radice הוּם vel הָמַם. In prioris membri mutatione confentit Ruperti cum SCHULZIO, qui in Lexico Coccejano noviffime a fe edito Tom. I. p. 665. eandem propofuerat conjecturam. DE ROSSI vero diferte notat, in voce הֵמָּה effe codicum discrepantiam prorfus nullam.

8. וַיהוָה לְעוֹלָם יֵשֵׁב *Etenim Iova perpetuo fedet* fcil. judex, hoc munus ejus eft et quidem perpetuum, ut omnes judicet. כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ *Erigit ad judicium faciendum thronum*, tribunal *fuum*. Alii: *ftabilivit ad judicium thronum fuum*, ita ut labi ac ruere non poffet, neque ab eo umquam judicandi poteftas auferri.

9. יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים *Iudicat populos in aequitatibus*, i. e. aequiffime; nomina enim pluralia nonnumquam ita inducere folent ufum adverbialem, ut fignificationem intendant, et gradum quafi fuperlativum in adverbiis efficiant, ut Pf. LXXXVII, 3. נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ *honoratis dictum eft de te*, i. e. admodum honorifice. Cf. SCHROEDERI *Inftitutt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* Syntax. Reg. XCIV. p. 309. Ceterum pro לְאֻמִּים legit unus Kennicotti codex, aliusque de Roffii a prima manu: וּלְאֻמִּים, quemadmodum Syrus vertit, qui tamen verbum יָדִין non exprimit:

primit: ܘܗܘ ܢܕܘܢ ܬܐܒܝܠ ܒܟܐܢܘܬܐ ܘܠܥܡ̈ܡܐ ܒܬܪܝܨܘܬܐ *ut judicet orbem in aequitate, et populos in rectitudine.*

10. Quia iniqui homines maxime vexare folent infirmos, et pauperes fuam praedam deputant, ideo illorum inopiae aç folicitudini fuccurrit hic aequus judex, et eos contra potentium et tyrannorum vim et iniquitatem defendit ac tuetur. Ad eum, tanquam ad arcem tutiffimam et altiffimam, quo vis injuriarum evadere non poffit, fe recipiunt pauperes: וִיהִי יְהוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ *Eftque Iova tenui fublimis locus*, editus tutusque locus, quo ab hoftium incurfu fe recipiat, *refugium* לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: in quarum vocum explicatione interpretes dissentiunt. I) Plerisque בַּצָּרָה eft nomen צָרָה, *anguftia*, cum praefixo ב. Sed hi ipfi etiam in diverfas partes discedunt. 1) Alexandrinus tam hoc loco, quam Pf. X, 1., ubi eadem locutio occurrit, *ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψει* reddit; quod COCCEIUS in *Commentar.* ad h. l. fequutus: „*in opportunitatibus in anguftia*, tempore opportuno in afflictione, tunc namque maxime opportunum tempus eft adjuvandi, cum in fummum discrimen ventum eft, et fummum inftat de falute periculum." Sed recte huic interpretationi opponit IOA. GUIL. SCHROEDER in *Commentar. in Pf. X.* p. 11.: „Sic dici potius debuiffet בְּעִתּוֹת, ut aequalem ifta conftructio tenorem ferveret. Mutata autem conftructio per particulam ב in בַּצָּרָה oftendit, eam proxime non ad Verbum, fed ad עִתּוֹת fpectare. Praeterea paulo impeditius eft, *opportunitates* intelligi *ferendi auxilii*, quum tamen res ifta non diferta, fed ei oppofite et adverfa memorata fuerit." 2) Alii utramque vocem conjungunt, indole licet interpofiti ב non expreffa. Ita Chaldaeus: בְּעִדָּנֵי עָקְתָא *tempore afflictionis*; quod fequuntur Syrus: ܒܙܒ̈ܢܐ ܕܐܘܠܨܢܐ *in temporibus anguftiae.* Arabs: في زمن الشدايد *in tempore adverfitatum*; atque

que Iarchi, qui לְעִתּוֹת בַּצָּרָה fic interpretatur: עתים של צרה *tempora anguftiae.* 3) Quidam poft לְעִתּוֹת fupplent, *quibus eft*, ut KIMCHI: אשר העני בצרה *quibus inops eft in anguftia.* Nos quidem adftipulamur: 4) SCHROEDERO l. c. p. 12., qui absque tali fupplemento *hominis in anguftia conftituti*, proxime fibi junctis vocibus, multo planiorem putat prodire ftructuram, qua ipfa *tempora in anguftia* effe dicantur. „Ita," inquit, „Particula ב illam exferit vim, qua *interiorem rei naturam et conditionem* per vocem, cui eft praefixa, defignat. Eam pluribus adftructam reperies in SCHULTENSII *Commentar. in Iob.* p. 204. 640. Adeoque graviter exprimuntur *tempora*, quae ipfius *anguftiae naturam* quafi *induant*, f. *adeo ea fint circumclufa et repleta, ut nil in ipfis nifi anguftia offendi queat.* Potuiffet ita dici אשר בצרה, *quae,* fcil. *tempora, in anguftia.* Sed frequens haec in ftilo, praefertim grandiori, *pronominis* ellipfis non dicendi modo gravitatem auget, fed etiam, quod hic fpeciatim obfervari poteft, arctiore et fimpliciore ftructura arctum rerum inter fe nexum validius adftringit." 5) WEPLERUS in *den philolog. u. krit. Fragmenten*, Fafc. II. p. 48. עַתּוֹת a radice עָתַת derivat, cui, comparato Arabum عتّ *urfit,* et غتّ, *demerfit, afflixit, vexavit*, fignificationem *affligendi* tribuit; noftrum vero vocabulum לְעַתּוֹת enunciat, ut fit Participium Paffivi, atque integrum incifum fic vertendum: *refugium afflictis in anguftia*, quod et parallelismo magis quadret. II) Alii vero interpretes בַּצָּרָה a radice בָּצַר nomen effe cenfent, *ficcitatis* notionem habens, ut Syrorum et Chaldaeorum בַּצּוֹרְתָא, quod in Paraphrafi Chaldaea hebraico צָמָא refpondet Jefai. V, 13. Hof. II, 5. (8.), obfervante SCHNURRERO in *Differtat. ad Pf. X*, p. 173. Differtatt. junctim editt. Hanc interpretationem praeivit R. DONAS, qui, Aben-Efra tefte, noftrum בַּצָּרָה eadem fignificatione fumen-

mendum effe monet, qua בַּצָּרָה, *ficcitas, defectus pluviae*, Ierem. XIV, 1. XVII, 8. Quod fequutus I. D. MICHAELIS in verfione vernacula atque in *Supplemm.* P. I. p. 209. feqq. בַּצָּרָה h. l. de *penuria aquae* in deferto intelligit, ut עִתּוֹת בַּצָּרָה fint *infortunia defectus aquae in fiticulofo deferto.* „Videtur," fubdit, „David cum exercitu in deferto exclufus Palaeftina aliquando ad ultima fiti redactus fuiffe." VENEMA *ficcitatem* hic translate pro *calamitate* in genere ufurpatum credit, quod probat Schnurrerus l. c. his verbis: „ficcitas enim quo moleftior effe folet in illis regionibus, eo facilior erat illius vocabuli translatio ad calamitatem univerfe defignandam."

11. Quia tu, Iova, afflictis et oppreffis refugium et adjutor effe foles, ideo יִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ *fiduciam in te ponent, qui norunt nomen tuum,* ad quorum notitiam potentiae tuae fama pervenit, qui res magna cum admiratione a te geftas audiunt. Quum Alexandrinus interpres exhibeat: πάντες οἱ γινώσκοντες, nec non Syrus: ܟܠܗܘܢ ܝܕܥܝ, Koehlerus in Repertor. l. c. in quibusdam codicibus olim כָּל־יוֹדְעֵי extitiffe putat; quam legendi rationem nec improbat. — כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ *Etenim tu non reliquifti quaerentes te*, i. e. auxilium tum, qui in rebus fuis afflictis, in periculis, a te praefidium quaerunt.

12. Quae in Verfibus antecedentibus in univerfum dicta erant de juftitia atque benignitate Iovae, ea nunc exemplo nuperae liberationis ab hoftium vexationibus confirmantur atque illuftrantur. Iova, Ifraelitarum numen tutelare, et nuper, quum hoftibus undique oppreffi, precibus eum adirent, opem ipfis tulit, caedesque innocentium eft ultus.

13. כִּי־דֹרֵשׁ דָּמִים *Quoniam quaeftor fanguinum*, caedium, ille qui quaeftione habita repofcit caedes ab iis, qui eas commiferunt, qui non patitur caedes fine poena effe; Iovae epitheton: *ille caedium impiarum ultor.* אוֹתָם זָכָר *recordatus eft earum*, fuband. דָּמִים *injufte occiforum*,

Moel-

Moellerus refert ad עַמִּים, Verfu antecedente, quod de *tribubus Ifraeliticis*, de natione Ifraelitica intelligit, ut Pf. XLV, 18. XLVII, 10. Alii ad עֲנָיִים, in membro fequenti, trahunt, cujusmodi loquendi formulae exempla invenies in GLASSII *Philolog. S.* p. 637. ed. Dath. Quidquid fequaris, certe non eft opus, ut cum PFANNKUCHIO in *Obfervatt Philologicc. et Criticc. ad quaedam Pfalmorum loca Specim.* Goett. 1791. אֹתָם in יְתוֹם, *parentibus orbus*, mutemus, quod fenfu conveniat cum דָּךְ five עָנִי, *mifero, oppreffo*, Pf. X, 14. 18. — Sed ratione prorfus diverfa hoc incifum DOEDERLEIN in *Scholiis* ad h. l. interpretatur: „*nam fi quis caedes patrat* [דֹּרֵשׁ דָּמִים tyrannus eft, violentiis et caedibus graffatus] *meminit*, non negligit *Deus*, neque impunitas relinquit caedes.“ Sed ut taceam, huic interpretationi prorfus obftare verborum Hebraeorum ftructuram, dictionem דֹּרֵשׁ דָּמִים non *fanguinis cupidum*, *f. tyrannum* fignificare, verum *ultorem caedium*, patet ex Genef. IX. 5. אֶדְרֹשׁ — — — אֶת־דִּמְכֶם *fanguinem veftrum quaeram* a quovis animali; nec non Genef. XLII, 22., ubi Ruben: וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ *et nunc ecce fanguis ejus requiritur*, caedis in eum [Iofephum] commiffae poena exigitur. לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָיִים *non oblitus eft clamoris*, querelarum, *afflictorum*. Maforethae ad marginem legi jubent עֲנָוִים, *manfuetos, animo depreffos*. Vtrumque fenfu fere convenit, KIMCHIO monente, כי הענוים הם כמו העניים והחלשים ברוב *humiles enim funt ut plurimum fimiles pauperibus et miferis.* Sed Koehlerus diverfam tantum fcribendi rationem unius ejusdemque vocis exiftimat, SCHULTENSIUM fequutus, cujus haec verba ad Proverb. III, 34. p. 28. „Anxia crifis Masforetharum, quae pro עֲנָיִים, *manfueti*, margini attexuit עֲנָוִים, quum enim radices עָנָה et עָנָו aequalia habeant jura, vetus lingua ex aequo admifit עָנִי et עָנָו, cum pluralibus עֲנָיִים et עֲנָוִים. Quod autem עֲנָיִים alibi non occurreret, quemadmodum nec Singul. עָנִי, fed tantum עָנִי, cujus Plur. dat עֲנִיִּים, fufpicio mendi inceffit, et עֲנָוִים fub-

fubftitutum fuit." In codicibus quamplurimis, tam manufcriptis quam editis, extat etiam עֲנָוִים in textu, de Roffio tefte. In aliis, fed non ita multis, legitur וְלֹא שָׁכַח, quod Chaldaeus, Syrus et Arabs exprimunt.

14. „Qui Pfalmum" inquit Rudingerus, „faciunt triumphalem et *εὐχαριστικόν*, ii hanc precationem interpretantur ut interfertam, et quae *μιμητική* fit, et referat, quid in periculo illo fuo precatus fit. Secundum hoc praemittendum effet huic Verfui tale aliquid in Paraphrafi: *ficut ego tum in meis anguftiis maximis hujus fententiae verbis utebar*; et mox ante Verfum 15. hujusmodi: *quales preces noftras ita audivit clementer et benigne Dominus, ut populi illi*, etc. Etfi autem cum gratiarum actione mifceri etiam precum motus nemo nescit, aut non experitur, ficut et cum precibus gratiae, feu *εὐχαριστία*, non tamen hoc fequimur in praefentia, et *προθεωρία* noftra de argumento Pfalmi hoc fic explicat, ut talibus nihil fit opus." Vid. fupra Not. 1. ad Argument. Neque igitur opus eft, ut cum PAULO in *Clavi* ad h. l. hujus Verfus initio אָמַרְתִּי fubaudiamus. Sine neceffitate HENSLERUS in *Obfervationibus* vernacule fcriptis h. l. חננני et ראה cum vocalibus Praeteriti חִנְּנַנִי et רָאָה enuntianda cenfet, Aquila praeeunte: *ἐδωρήσατό μοι* Κύριος, *εἶδε κακουχίαν μου*. Multo minus cum Pfannkuchio novum hoc Verfu carmen incipiendum erit. De verbo חָנְנֵנִי, five, ut in quibusdam codicibus extat, חַנְנֵנִי appono DRUSII obfervationem in Commentatione ad hunc Pfalmum: „Exemplaria Ebraea variant in חַנְנֵנִי, quod alii fcribunt חָנְנֵנִי. Priorem fcripturam probat Kimchi; cum ait, effe verbum fecundae Conjugationis, ex quo Dages exciderit, ut fieri folet fub literis, quae Schevate notantur. Aben-Efra fcribit: effe dictionem זרה, *anomalam*. Quomodo anomalam, fi prima vocalis Patach fub Cheth? an quia Dages defideratur? Sed hoc frequenter fit. Eo labor, ut credam, eum legiffe in prima conjugatione חָנְנֵנִי, quae forma Imperativi licet analoga et ufitata fit in verbis integris tamen

in

in hoc ordine verborum anomala videtur, cum uſitate dicimus חָנֵּנִי, cum duabus tantum *Nun* et *Dages* in priore, quod cum in vicem *Nun* ibi ponatur, quid mirum, ſi nunc ejus loco litera ſubſtituta, quam indicabat?" Et legitur חָנֵּנִי in XXI. codicibus a Kennicotto, totidemque a de Roſſio collatis, nec non in quibusdam libris impreſſis. Ego tamen חָנְנֵנִי aut חָנְנֵנִי utpote inſolentius, retinendum cenſeo. רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי *Vide afflictionem meam ab hoſtibus meis*, ſubaudiunt plerique *illatam*. Ego potius conſtructionem praegnantem crediderim, ex qua in praepoſitione מ ante שׂנְאָי lateat verbum הוֹשִׁיעַ, *liberare*, quaſi integra phraſis ſit haec: רְאֵה עָנְיִי וְהוֹשִׁיעֵנִי מִשֹּׂנְאָי *vide afflictionem meam et libera me ab hoſtibus meis*. Eadem plane loquendi ratio occurrit 2 Sam. XVIII, 19. כִּי־שְׁפָטוֹ יְהוָה מִיַּד אוֹיְבָיו *quod judicaverit eum Iova* (et liberaverit) *ex poteſtate hoſtium*; add. Vs. 31. Cap. ejusd. 1 Sam. XXIV, 16. 2 Reg. V, 3. 6. 7. Pſ. XXII, 22. et cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 425. 426. מְרוֹמְמִי מִשַּׁעֲרֵי־מָוֶת *Exaltans me a portis mortis*, ab orci faucibus me revocans, tu enim is es, qui me ex praeſentiſſimo mortis periculo liberare potes.

15. לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת־צִיּוֹן *Ut enarrem*, celebrem, *omnes laudes tuas*, facta tua laudabilia *in portis filiae Sion*; „*portas* filiae Sion appellat ipſam Hieroſolymam, nam *filia Sion* reſpublica Hieroſolymitana. Sic Pſ. LXXVII, 2. *Diligit Dominus portas Sion prae omnibus tabernaculis Iacob.* Aut, *in portis* dixit, ut forum Iudaeorum ſignificaret, ubi frequens erat populi conventus propter judicia, quae ibi fiebant. Hujus contrarium *e portis lethi* (Vs. praeced.)" DRUSIUS. תהלתיך ad Hebraeae Grammaticae praecepta תְּהִלּוֹתֶיךָ enunciandum erat; ſed תְּהִלָּתֶיךָ ALB. SCHULTENSIO in *Inſtitt. ad Fundamenta Ling. Hebr.* p. 172., quem ſequitur Nic. Guil. Schroeder p. 127., eſt Pluralis Chaldaica feminini terminatione. Codices quamplures utriusque collationis, nec non multi libri editi legunt in Singulari

תְּהִלָּתְךָ

תְּהִלָּתֶךָ, ut Pſ. XXXV, 28. LI, 17. — אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ, repetendum *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ* לְמַעַן *ut exultem*, laetitiam meam proteſter, *in ſalute tua*, de ſalute, quam tua ope et praeſidio adipiſcar.

16. Interjectis afflictorum precibus redit ad celebrandam victoriam de hoſtibus, Iovae auxiliante, reportatam. טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ *Demerſae ſunt gentes in foveam, quam fecerunt*, propria fraude interierunt, malum, quod mihi ſtruxerunt, ipſas perdidit. Tralatio ab iis qui foveas parant capiendis feris aut hoſtibus, quas herbis et frondibus tegunt, quo ſic incautos fallant. בְּרֶשֶׁת זוּ טָמָנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם *Reti, quod abſconderunt, captus eſt pes eorum.* Similitudo deſumta ab aucupe, qui rete in abſcondito tendit aut expandit, ne aves illud videre, ac proinde cavere poſſint. Significat ergo, occultas inſidias, quas aliis ſtruxerant, ipſis exitio fuiſſe. Pronomen זוּ Aben-Eſra obſervat hic pro אֵלֶּה, *illi* poſitum eſſe, quaſi poeta ita ſcripſiſſet: בְּרֶשֶׁת אֲשֶׁר אֵלֶּה טָמָנוּ *in rete, quod illi abſconderunt.* Aliis, eodem Aben-Eſra notante, idem eſt ac וזאת *in reti iſto, quod abſconderunt.* Rectius Kimchi monet, זו hic loco pronominis relativi אֲשֶׁר uſurpatum eſſe, ut Jeſai. XLIII, 21. עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי, *populus quem formavi mihi*, et Eſai. XLII, 24. זוּ חָטָאנוּ לוֹ *cui*, i. e. in quem *peccavimus*. Cf. Exod. XV, 13. 16. Pſ. LXVIII, 29. Ita quoque, obſervante PAULO ex Golii Lex. p. 916., Arabicum ذو idiomate Arabum Tajitarum pro الذي, *qui*, in utroque numero uſurpatur.

17. נוֹדַע יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה *Notus eſt Iova, judicium fecit*, ideo *notus*, i. e. clarus, celebris, quod poenas ab adverſariis meis debitas exegit. מִשְׁפָּט hic, ut alias ſaepe, eſt animadverſio in malos, ſive poena, quae judicium ſequitur. „Veteres videntur mihi legiſſe עֹשֶׂה. Primum LXX. qui legunt: *γινώσκεται κύριος κρίματα ποιῶν.* Deinde Hieronymus, qui tranſtulit, *agnitus eſt* | *Dominus judicium faciens.* Excipio illum [Aquilam], |qui vertit: | *ἐγνώ-*

ἐγνώσθη κύριος κρῖμα ποιῶν, quod Latine reddes, *innotuit Dominus judicio facto*; nam hunc puto legiſſe עָשָׂה, quod nunc habent exemplaria Ebraea omnia, quae vidi." DRUSIUS. — בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע *Operi manuum ſuarum illaqueatus eſt impius*, laqueo, quem aliis poſuit, ipſemet captus fuit. נוֹקֵשׁ I) quidam, ut Aben-Eſra, Participium eſſe putant verbi נָקַשׁ, quod duplici modo accipi poteſt; ſive, 1) ut ſignificatione conveniat cum יָקַשׁ, *laqueum*, tendiculam *ponens*, ſ. *poſuit* impius ſcil. ſibi ipſe, ſive 2) notione Chaldaici נְקַשׁ, *illidere*, quemadmodum Paraphraſtes Chaldaeus: בְּעוֹבָדֵי אִידוֹי אִתְקַל רַשִׁיעָא *in operibus manuum ſuarum improbus offendit*, impingit, quo verbo (תְּקַל) idem interpres ſaepe pro Hebraeo כָּשַׁל utitur, e. g. Pſ. XXXI, 11. Deut. XII, 30. Iarchius quoque noſtrum נוקש explicat נכשל, *offendit*, lapſat. Eadem Hieronymi videtur fuiſſe ſententia, dum *corruit* poſuit. Aliis vero II) נוֹקַשׁ eſt tert. perſ. Praet. *Niphal* verbi יָקַשׁ, *laqueum tetendit*, et in Paſſivo, *illaqueatus eſt*; quo aſſumto *Zere* ſub ק loco *Patach* poſitum erit, ut Kimchi obſervat. Ita Alexandrinus: *συνελήφθη comprehenſus eſt*; atque Syrus: *in opere manuum ſuarum* ܡܬܬܨܝܕ *capitur improbus*. — De formula סֶלָה הִגָּיוֹן cf. Prolegomena.

18. יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה *Retrovertentur impii ad orcum*, Iova adverſus eos pugnante terga vertent, neque umquam fugiendi finem facient, quam in orcum abierint. MOELLERUS quidem hunc Verſum in Praeſenti vertendum cenſet, quod alludatur ad Verſ. 14., quo Iſraelitae, Iovae cultores, orci faucibus propinqui dicuntur. Verum quae ſequuntur, arguere videntur, propoſitionem generalem hanc eſſe: mirabili illa liberatione ab hoſtibus poeta excitatus certiſſimam concipit ſpem, fore, ut, ſi impii de novo pios vexare atque opprimere aggrediantur, Iova eodem modo ſe juſtum judicem et oppreſſorum vindicem ſit exhibiturus. In לִשְׁאוֹלָה pleonaſmus eſt particularum;

larum; fatis enim erat לִשְׁאוֹל, ut Kimchi obfervat. כָּל־גּוֹיִם שְׁכֵחֵי אֱלֹהִים *Omnes gentes oblitae Dei,* quae Deos falfos colunt, quae quum ab illo conditae fint, quumque illius beneficiis affidue utantur, tamen illius cognitione abjecta ad idola colenda tranfierunt; *quae Deum non curant.*

19. Quamvis nonnumquam fiat, ut ab impiis hominibus pauperes et pii affligantur; non tamen perpetuo eos affligi Iova patitur, perinde ac fi oblitus illorum effet; fed opportuno tempore opem eis adfert. תִּקְוַת עֲנָוִים תֹּאבַד לָעַד *exfpectatio inopum non perpetuo peribit,* non femper fpe fruftrabuntur; *perire* enim *exfpectatio* dicitur quando aliter, ac exfpectabamus, res evenit. Ante תאבד repetenda eft ἀπὸ τοῦ κοινοῦ particula לא, quae in codice Tychfeniano perantiquo (Kennicott. 153.) textui hic etiam inferta eft. In ענוים eadem legendi diverfitas, quae fupra Vs. 13., ubi notata vide.

20. קוּמָה יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ *Agedum Iova,* fubaudi cum Aben-Efra: להראות גבורתך ועוזך *ad exferendam vim et potentiam tuam,* five cum Kimchio: לשפוט הרשעים *ad judicandum impios, ne roboretur mortalis,* ne te differente praevaleat, et viribus ac potentia audacior fiat et confidentior. — יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל־פָּנֶיךָ *judicantur gentes coram facie tua,* exerceatur a te judicium in gentes, poenas fcelerum fuorum ab iis exigas.

21. שִׁיתָה יְהוָה מוֹרָה לָהֶם *Incute, Iova, timorem iis.* De vocis מוֹרָה interpretatione tamen diffentiunt. I) Quod in textu exftat; מורה, aut מוֹרֶה, aut מוֹרָה, pronunciari poteft. 1) Prius, מוֹרֶה, *doctorem* fignificat, unde hic totius commatis fenfus prodibit: *pone,* conftitue, *eis, Iova, doctorem,* magiftrum, *ut intelligant gentes, fe effe mortales.* Eodem modo extulit Alexandrinus interpres: κατάστησον νομοθέτην ἐπ' αὐτούς; et Syrus: ܐܩܝܡ ܠܗܘܢ ܡܪܝܐ ܣܐܡ ܢܡܘܣܐ *ftatue eis legislatorem.* 2) Alterius, מוֹרָה,

מוֹרָה, IARCHI tres profert explicationes. α) Quibusdam idem eſt cum תַּעַר, *novacula*, ut Iudic. XIII, 5. XVI, 17. 1 Sam. I, 11. Eadem eſt ALB. SCHULTENSII in libro *de Defectibus hodiernis Ling. Hebr.* §. CXXXIII. CXLI. p. 372. ſententia, dum מוֹרָה a radice מָרָה, quam cum Arabum مرى, *premendo ſtrinxit*, confert, proprie *ſtringentem*, ſignificare autumat, quo *novacula* intelligatur, quemadmodum Graecorum ξυρὸν a ξύω, *ſtringo, rado*, deſcendat. Conſentit I. D. MICHAELIS, qui in *Supplemm.* p. 1548. ita vertit: *applica ipſis novaculam;* nec non Moellerus, qui obſervat, indicari ſummam contumeliam, qua afficiendi eſſent Iſraelitarum hoſtes. Barbam enim quum alere ſoleant Orientales, ut decus virorum, vim in ea experiri perquam ignominioſum habetur. Vid. 2 Sam. X, 4. 5. Ieſ. VII, 20. Ezech. V, 1., et cf. REISKII Annotat. ad Abulfedae Annall. T. I. p. 60. Verum huic interpretationi videtur obſtare, quod Hebraei non dicere ſolebant: שׁוּת מוֹרָה לִפְלוֹנִי *alicui novaculam applicare*, ſed: הֶעֱלָה מוֹרָה עַל רֹאשׁ פְּלוֹנִי *adſcendere facere novaculam ſuper alicujus caput*, vid. Iudic. XIII, 5. XVI, 17. 1 Sam. I, 11., ſive הֶעֱבִיר עַל רֹאשׁ פְּלוֹנִי *traducere ſuper caput* ſeu בָּשָׂר, *corpus alicujus*, vid. Num. VI, 5. VIII, 7. — β) Alii a verbi יָרָה notione *jaciendi, projiciendi* (ut Exod. XV, 4. וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם *et exercitum ejus projecit in mare*), מוֹרָה *projectionem* interpretantur, ut vertendum ſit: *pone*, immitte, *iis projectionem*, profligationem, cladem. Inſolens loquendi formula, nec ſatis commoda. γ) Iarchius ipſe מוֹרָה explicat מרות ועול, *dominatum et jugum*, fortaſſe ab eadem illa *profligendi* notione, quae tamen nominis מוֹרָה ſignificatio nulla ratione probari poterit. — δ) Aliis, ut Kimchio, Aben-Eſrae, Dathio, Koehlero, מוֹרָה eadem eſt vox cum ea, quae in margine legitur, מוֹרָא, diverſe tantummodo ſcripta, quum ה ſaepe cum א permutari ſoleat. כְּתִיבָן et קְרִיָן enim ſenſu fere convenire, et in margine magis uſitatum ejus, quae in textu exſtat, vocis ſcri-

fcripturam plerumque notari conftat. Cf. GESENII *Gefch. der hebr. Sprache*, p. 75. fequ. Illud vero II) מוֹרָא, quod in quibusdam codicibus manufcriptis et editis in textu extat, *timorem* fignificat, unde vertendum eft: *pone timorem illis*, incute illis metum et formidinem; quem fenfum, a Chaldaeo, Aquila, Symmacho et Theodotione expreffum, et nos aptiffimum judicamus. Nihil enim eft, quod huic interpretationi Moellerus obvertit, שִׁית מוֹרָא fequente ל, non effe bene Hebraice. יֵדְעוּ גוֹיִם *Ut fciant gentes, fe homines effe*, ut cogitent, fe homines debiles et imbecilles effe, quibus non tantopere fuperbiendum. Ante יֵדְעוּ fubaudiendum לְמַעַן *ut*, et ante אֱנוֹשׁ omiffum eft כִּי *quod homo*, finguli ipfi *fint*, nam Pronomen הֵמָּה hic habet vim Verbi fubftantivi, ut alias faepiffime.

PSAL-

PSALMVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Poeta primo deſcribit, imo exagitat magno orationis impetu, ingenium et mores improborum hominum, qui ſua potentia et opibus ad tenuiorum perniciem abutuntur, qui id tantum rectum ducunt, quod libido imperat, iisque ſolum favent et gratulantur, quos ſui ſimiles reperiunt, qui elati arrogantia, Deum non curant, imo divinam providentiam e rebus humanis tollunt; quos perpetua felicitas nullis interrupta malis ſecuros reddit in poſterum omnis periculi; qui illud unum agunt, ut doli artisque ignaros homines imprudentes et incautos decipiant. Nempe iſti, inquit, nihil verentur peccare, quippe qui apud ſe ſtatuunt, Deum nulla tangi cura rerum humanarum, ob eamque cauſam in omne genus ſcelerum praecipites ruunt. Hinc Iovam magno ardore precatur, ne ſuos deſerat, et impios homines inultos ſinat, quo vel ſuo ipſi malo, vel alieno ſapientiores facti, Deum ſcelerum vindicem cogantur fateri; tandemque malefa-

cere deſinant. Denique, poſtquam precatus eſt, affirmat, id Deum, qui potens ſit, et velit miſeris morem gerere, dubio procul facturum, improbosque potenter ulturum, quo ceteros quidem homines a maleficiis absterreat.

Carmen hoc Hebraeorum interpretum quidam credunt compoſitum fuiſſe non ex ulla re geſta, ſed eum in finem tantum, ut uſui eſſet, ſiquando talia tempora inciderent, qualia hic incidiſſe fingantur *). Verum quum vetuſtiſſimi poetae fere ſemper cauſam aliquam habuerint, in re geſta poſitam, ob quam carmina pangerent, veriſimile eſt, acceſſiſſe quoque noſtrum ad compoſitionem hujus poëmatis ex aliqua re memorabili. Qualis vero ea fuerit, certo dici vix poterit. MICHAELIS **) barbararum gentium exiſtimat furorem deſcribi, quae armis aliquandiu ſuperiores Iſraelitarum fines incurſionibus et latrociniis infeſtaverint. Quam ſententiam ipſi potiſſimum perſuaſit Verſus decimus ſextus, quo Iova e ditione ſua גוים exterminaturus eſſe dicitur, ſub quibus quum *barbaras gentes* intelligat; neceſ-

*) Ita KIMCHI: המזמור הזה לא אמרו דוד על ענין אחר מיוחד אלא תפלה הוא שיתפלל בה כל אדם שהוא בצרת עם אויביו *Hunc Pſalmum Davides edidit non de re aliqua peculiari, ſed ut eſſet oratio, quam orare poſſet homo quilibet in calamitate conſtitutus; atque impeditus ab hoſtibus.*

**) Quem, praeter alios, SCHNURRERUS quoque ſequitur in Diſſertat. infra memoranda.

neceſſario concludere debebat, Iudaeam tum obnoxiam fuiſſe copiis hoſtilibus. Sed quum in reliquo carmine nihil occurrat, quod de exterorum hoſtium incurſionibus cogitare nos jubeat; ego dictionem illam Vs. 16. alio ſenſu accipiendam, totumque carmen de ejusmodi improbis intelligendum putem, qui et ad ipſam gentem Iſraeliticam pertinerent, et in Davidem potiſſimum, ejusque amicos ſaevirent. De Abſalone ejusque ſociis cogitat RUDINGERUS. Ego potius has preces a Davide directas exiſtimo contra obtrectatores in aula Saulis, qui aſſentando, obtrectando et glorioſe loquendo irritabant Saulem contra ipſum, multumque nocebant hoc modo ei et bonis omnibus, ut itaque hoc carmen σύγχρονον ſit cum XII. LII. et LXIV., in quibus eaedem plane ſunt querelae et preces. — Auctorem vero *Davidem* ſtatuere *), non modo nihil prohibet, ſed ſuadet etiam eximia illa in benevolentia Dei fiducia, meliorisque conditionis certiſſima exſpectatio, Vs. 16. ſeqq. qua lugubria ſua carmina finire ſolet Davides et quaſi inſignire.

Ceterum hocce carmen non parum habet difficultatis, quae partim ex ambiguitate verborum, partim ex conciſis, et non usquequaque cohaerentibus ſententiis naſcitur. Interrupta vero

*) Utor Schnurreri verbis in Prologo ſuae Diſſertat.

vero illa et minime continuata loquendi ratio proficiſci potuit, bene animadvertente AMYRALDO *), non ſolum ex agitatione ingenii humani, quod ubi extraordinario aliquo angore conflictatur, ſingultit potius, quam loquitur, verum etiam ex nationum Orientalium methodo, quae paulo fuerunt, quam Graeci et Romani, in eo genere ſolutiores, nec putarunt ſibi eſſe neceſſe, cogitationes ſuas accurate componere.

Utiliſſimam feliciſſimamque in elegi noſtri difficultatibus enodandis operam poſuerunt IO. GUIL. SCHROEDERUS, atque CHRISTIANUS FRIDER. SCHNURRERUS, quorum ille in *Commentario* ſingulari et ſatis copioſo, qui prodiit Groningae MDCCLIV, in octonis, hic in *Diſſertatione* doctiſſima, quae ſexta eſt in Viri praeſtantiſſimi Diſſertationum Sylloge, hunc Pſalmum illuſtravit. Dignae etiam ſunt, quae adhibeantur, RUPERTII in quaedam hujus carminis loca Obſervationes, vernacule ſcriptae, quae extant in Syntagmate illo ſcriptorum minorum, quod HENKIUS hac epigraphe edidit: *Magazin für Religionsphiloſophie, Exegeſe und Kirchengeſchichte*, Tom. VI. Faſc. III. p. 528. ſeqq.

---

1. לָמָּה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק *Quare, Iova, ſubſiſtis in longinquo?* Verbum עָמַד hoc ſolo loco cum רָחוֹק per ב jun-

*) *Paraphraſi in Pſalmos*, p. 51. ed Cremer. Trajecti ad Rhen. 1769.

jungitur, quum phrafis alias confueta fit: עָמַד מֵרָחוֹק. Plures annotarunt, noftram locutionem idem valere, ac *ftas in longinquo*, discriminis fepofita ratione. Ita ex Hebraeis Kimchi: בית ברחוק רוצה לומר במקום רחוק *Beth in* רחוק *fignificat: in loco longinquo.* SCHROEDERUS vero utramque phrafin ita exiftimat differre, ut מֵרָחוֹק notet *diftantiam loci*, ex quo acceffus ad rem pateat, ut Pf. XXXVIII, 12. Iob. II, 12; בְּרָחוֹק vero *permanfionem in diffito loco.* Senfum bene expreffit GEIERUS: „Quare auxilium mihi extreme conflictanti denegas, ac fi prorfus ad te non pertineam?" Metaphoram putat dici poffe vel ab amico, vel a patrono petitam, qui haerenti in loco paludofo aut magis magisque fubfidenti in aquis non fubvenit (cf. Pf. LXIX, 3.); vel qui cinctum a latronibus intuetur quidem, fed fubvenire, quamquam facile poffet, prorfus detrectat. SCHROEDERUS vero Iovam hic ut vindicem malorum feveriffimum, qui protinus ea graviter coercere et reprimere debeat, confiderari dicit. Talis fane vindex, quum malis ingravefcentibus fubfiftit in longinquo; tunc opem neceffariam et exfpectatam nequicquam fert, manet otiofus fpectator, ac res fusque deque mifceri permittit. תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה] Verbum עָלַם varie accipitur. I) Quidam *abfcondendi, occultandi* notione fumunt; fed hi etiam in varias fententias discedunt. 1) Chaldaeus intranfitive: תִּטְמַר בִּמְדוֹר קַדִּישִׁין *abfcondis te in habitaculo fanctorum.* Sed quum Iova proxime antea *in longinquo ftans* dicatur, nunc non fatis commode, mutata quafi fcena *fe abscondens* fiftitur, unde quidam cum Aben Efra per disjunctionem: *aut occultas te.* 2) Alii, fubaudito five עֵינֶיךָ five אָזְנֶיךָ, vertunt: *occultas, facis ignorare oculos*, vel *aures tuas*, ita agis, ac fi nihil videres atque audires. Eundem fenfum expreffit Alexandrinus, ὑπερορᾷς, *negligis* ponens, quod Vulgatus et Arabs fequuntur; atque Syrus, qui fic reddit: ܐܗܦܟܬ ܦܪܨܘܦܟ *avertifti faciem tuam.* II) PAULUS in *Clavi* h. l. collato

lato Arabum علم, *ſcire*, verbum Hebraeum in Conjugatione Hiphil *ſcire facere*, *oſtendere*, ſignificare ait, hoc vero loco intranſitive accipiendum: *oſtendere te deberes.* Quae ſignificatio tamen aliis V. T. locis vix apta fuerit. III) ALB. SCHULTENS in libro *de Defectibus hodiernis Ling. Hebr.* §. CLXIII. ſeqq. ejusdem illius Arabici علم ſignificationem *ſignandi*, *ſigno impreſſo notandi*, *obſignandi*, *firmiter claudendi*, huc trahit. Quod ſequutus SCHROEDERUS in *Commentar.* ita reddit: „quare *obſignas*, firmiter *occludis te*, quoad omnes ſenſus, qui lugubri miſerorum adſpectu et perſonantibus eorum lamentationibus affici poſſent?" Rectius SCHNURRERUS obſervat, תַּעְלִים breviter dictum eſſe pro תַּעְלִים עֵינֶיךָ, *claudis oculos*, quod extat Levit. XX. 4. 1 Sam. XII, 3. Jeſaj. I, 15. Ezech. XXII, 26. Prov. XXVIII, 27. De formula לְעִתּוֹת בַּצָּרָה cf. not. ad Pſalmi praecedentis Verſum decimum.

2. In verbis בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי interpretationis divergia efficit ambiguitas verbi דָּלַק, quod I) tam in lingua Hebraea, quam in dialectis cognatis *ardendi* notionem habet; cf. not. ſupra ad VII, 14. Atque hoc ſignificatu verbum noſtrum hic accepit Alexandrinus: *ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός·* quod Vulgatus ſequitur: *dum ſuperbit impius, incenditur pauper;* nec non Syrus: *in elatione impii* ܢܣܡ *uritur pauper.* Aquila etiam *καίεται*, et Symmachus *φλέγεται* ponit. Idem Coccejus probat, qui *ardorem* intelligit animi dolorem, cruciatum, quo animus quaſi roditur et exeditur. In eundem ſenſum KOEHLERUS: *quando impius ſe effert, ardet*, in angore eſt, *pauper* [*Wenn der Gottloſe ſich erhebt; ſo iſt der Arme in Aengſten*]. Quam interpretationem tamen Schroederus a ſerie textus alienam eſſe obſervat, quo de violentia potius atque furore impii ſermo ſit. II) Alii ab *ardendi*, *flagrandi* notione, verbum דָּלַק *fervide*, *ardenter perſequi*, *flagranti impetu inſectari*,

etari fignificare autumant. Nec hi tamen uno omnes modo verba noftra explicant. 1) IUNIUS: *Superbia fua improbus fervide perfequitur pauperem afflictum.* Sed tunc fcriptum effe deberet בְּגַאֲוָתוֹ. 2) Alii: *in fuperbia improbus perfequitur pauperem;* ac fi in textu foret בְּגַאֲוָה. At forma conftructa illius nominis docet, רָשָׁע non in cafu recto, fed obliquo fumendum effe. Quamobrem יִדְלַק nec active poteft accipi, quum non directe defignetur is, qui perfequatur. 3) Iarchius et Aben-Efra ftructuram per ellipfin expedire tentarunt, hoc modo: *in fuperbia improbi perfequitur* ifte *miferum.* Ita vero infertione dura et coacta fenfum magis adhuc implicari, quivis animadvertet. 4) RUPERTI בְּגַאֲוַת mutatis vocalibus בְּגַאֲוָה enunciandum cenfet: *in fuperbia*, i. e. fuperbe, elate, faftuofe, *improbus perfequitur inopem.* Quae mutatio fat facilis quidem eft; fed eam ipfam ob caufam mihi non videtur genuina. Quid enim librarios movere potuiffet, ut legendi ratione planiore femota, difficiliorem fubftituerent? Affentior itaque Schroedero, qui III) verbo יִדְלַק h. l. *exagitandi* et *propellendi* vim tribuit, collato Arabum دَلَقَ, quod *intranfitiva* poteftate, Dsjeuhario tefte, idem valet, quod قَلِقَ, *huc illuc veloci motu agitatus fuit.* Huic cognatum eft دَلِقَ et دَالِقٌ, Participium activum, quod praeter ufum activum etiam *neutralem* admittit, de gladio, qui *introrfum extrorfum facile labitur.* Nomini גַּאֲוָה autem *tumidae elationis* fignificationem ineffe, idem Schroederus multis oftendit ex Arabum جاب, quod Firuzabadius per رفع, *extulit*, *elatus fuit*, explicat. Hinc verba noftra fic vertit: „*per tumidam elationem improbi*, quae vires vehementer intenfas cum impetu ad violandum late explicat, *velociter*, vehementer, *huc illuc exagitatur et propellitur humilis;* metaphora ab ingruente aquarum mole defumta, qua aliquis quaquaverfum propellitur,

tur, et undecunque, quo fe receperit, adeo exagitatur premiturque, ut nusquam refugio reliquo facto, femper *propulfus*, femper ad interitum propius adigatur. Nam uti גַּאֲוָה [imo גָּאוֹן Ierem. XII, 5. L, 44. Zach. XI, 1.] de *aquis tumefcentibus et prorumpentibus* ufurpatur, ita etiam دلق de *iisdem, mole et impetu fuo irruentibus obviaque propellentibus* apud Arabes ufurpari, Dsjeuharius obfervat.“ *Exagitandi* notione, Schroederum fequutus, verbum דָּלַק etiam SCHNURRERUS accipit, fed quum ipfi duriusculum videatur, יִדְלַק imperfonaliter fumi, conjicit effe יִדָּלֵק, in *Niphal*, enunciandum, quod et membrorum parallelismo multo fit convenientius. Unde fic vortit: *Superbientibus improbis exagitantur miferi.* Verba יִתָּפְשׂוּ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ I) alii referunt ad רָשָׁע, *improbum*, hoc fenfu: *deprehendantur*, non opinato obruantur, *in cogitationibus, quas comminifcuntur*; ut votum fit de puniendis improbis. Ita VATABLUS, Aben-Efra praeeunte: „*Illaqueentur in verfutiis*, vel, *cogitationibus fraudulentis.* Mutatio numeri, pro: *illaqueetur improbus cum fociis fcelerum quos habet.* Utinam capiantur, velut laqueis, pravis fuis confiliis, quae cogitant contra pauperes afflictos.“ Alii II) autem hoc incifum accipiunt de eo, qui proxime antea nominatus fuerat, עָנִי. Ita COCCEIUS: *capiuntur in cogitationibus, quas cogitarunt.* *Capi* vero in Commentario explicat *fifti, teneri, fufflaminari*, unde hunc procudit fenfum: *afflictos haefitare, ftupere*, exitum non invenire in fuis cogitationibus, quando vident elationem improbi. Videtur idem voluiffe Alexandrinus: συλλαμβάνονται ἐν διαβουλίοις, οἷς διαλογίζονται, quos preffo pede Vulgatus fequitur: *comprehenduntur in confiliis, quibus cogitant*, confentientibus etiam Arabe et Syro. III) Rectius autem Iarchi, quem Geierus fequitur, יִתָּפְשׂוּ ad עָנִי et חָשָׁבוּ ad רָשָׁע refert: *capiuntur* miferi, *per cogitationes, inventiones, quas excogitarunt* impii. Idem placuit Schroedero atque Schnurrero, qui fic vertit: *comprehenduntur* miferi *machinationibus, quas*

illi

illi *excogitant;* „etenim verbum יִתָּפְשׂוּ," ait in Annotatione," referendum eſt ad nomen in caſu recto poſitum, עָנִי, ut ſit continuata deſcriptio adverſae illius fortunae, qua conflictandum ſit inferioris conditionis hominibus. Ceterum voces רָשָׁע et עָנִי de tota hominum multitudine ſumendas eſſe, vel exinde intelligitur, quod verba modo ſingulari numero, modo plurali poſita eſſe conſpiciuntur." RUPERTI יִתָּפֵשׂ legendum cenſet, *capiunt* afflictum *machinationibus,* quas excogitarunt. Particula זוּ relativo uſu hic occurrit, ut ſupra Pſ. praeced. Vs. 16., ubi not. vide.

3. In verbis כִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ interpretandis ſententiarum diverſitatem creat verbi הִלֵּל ambiguitas, quod I) plerique *gloriandi, jactandi,* ſignificatione accipiunt, Chaldaeo praeeunte: מְטוּל דְּאִשְׁתַּבַּח רַשִׁיעָא עַל רְגָגוּ נַפְשֵׁיהּ *quoniam jactat ſe improbus de concupiſcentia animae ſuae;* quod Iarchi ſic explicat: יתהלל בעבור השיגו כל תאות נפשו *gloriatur propterea, quod conſequatur omne deſiderium animae ſuae.* Quod ſequutus GEIERUS, ſenſum ita declarat: „ſuperbe ſe ſuasque vires, conſilia et facta laudant, eo quod omnia ex voto ſibi ſuccedunt." Paulo aliter VATABLUS „*Iactat ſe improbus de deſiderio,* i. e. propter pravum animi impii deſiderium; ut ſolent perditiſſimi homines, qui cum malefecerint, jactant ſe ob maleficium perpetratum." Cui interpretationi quod Schroederus opponit, Verbum הִלֵּל *gloriandi* ſignificatione nusquam alias, neque in *Piel,* neque in *Hithpael,* cum עַל, ſed ad rem, *de* ſ. *in qua* quis *glorietur,* notandam, conſtanter cum בְּ conjungi, tanti momenti non videtur, ut propterea ſenſum a Iarchio et Geiero adoptatum repudiemus. Alii II) verbum הִלֵּל *laudandi* ſignificatu ſumunt, qui tamen iterum in duas partes diſcedunt. 1) Aben-Eſra, qui improbum hic memoratum alium eſſe putat, quam cui concupiſcentia tribuatur, ſenſum ita conſtituit: „*Laudat impius* alios *juxta deſiderium animi ſui.* Ut improbi avari avaros laudant, impudici

pudici impudicos; laudant et alios, qui eisdem vitiis obnoxii ſunt quibus et ipſi.“ 2) Iunius ſic interpretatur: *nam laudat improbus animam ſuam in deſiderio ipſius.* Ita vero, obſervante Schroedero, non modo nexus, quo voces תַּאֲוַת et נַפְשׁוֹ proxime inter ſe ob formam illius conſtructam, ſunt junctae et copulatae, diſſolvitur, poſteriore ad verbum relata; ſed etiam עַל-תַּאֲוַת ita ac ſi ſcriptum בְּתַאֲוַת foret, accipitur. 3) Schnurrerus הֻלַּל, in *Paſſivo*, pronuncians ita vertit: *nam celebrantur improbi ex animi ſententia,* quod Alexandrinus praeivit: ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Dictionem עַל-תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ vero Schnurrerus ſic reddendam cenſet: *ſecundum deſiderium animae ſuae.* III) Schroederus poſtquam multis oſtendiſſet, verbi Arabici هَلَّ vim primigeniam eſſe in *ſplendore fulguris ex alto coruſcantis,* verbumque הִלֵּל intranſitive h. l. accipiendum eſſe, monuiſſet, phraſin כִּי הִלֵּל רָשָׁע, propria verbi ſignificatione expreſſa, ita interpretatur: *quia ſplendorem ex alto coruſcantem ſibi parit improbus,* i. e. quia ad excellentiam felicitatis opibus et potentia abundantis, ad ſummum fortunae gradum ſe effert. „הִלֵּל, inquit, ita nihil aliud eſt, quam *efficere* ſe הוֹלֵל *ſplendida fortuna eminentem,* ut Pſ. LXXV, 5. *Dixi* לַהוֹלְלִים *ſplendida felicitate utentibus,* ne תָּהֹלּוּ *ad ſplendidam fortunam vos efferatis, et improbis, ne extollatis cornu.* Senſum vero ita conſtitutum egregie confirmat nexus, per particulam כִּי adſtrictus, vi cujus redditur ratio, cur adeo intumeſcat improbus, vires extendens in aliorum perniciem, quae haec eſt, quod ad felicitatem ſplendidam amplamque ſe efferat.“ Verba vero עַל-תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ Schroederus ita vertit: „*ſuper concupiſcentia animae ſuae,* ut particula עַל fundamentum notetur, *ſuper quo* ad eminentem fortunam ſe evehat, h. e. ex quo ea potiatur et ſecure fruatur. תַּאֲוַת h. l. non ſolam concupiſcentiam, ut habitum animi, ſed definitius eam, quae rebus deſideratis potitur deli-

deliciaturque defignat, ut Proverb. XIII, 12. Pf. XXI, 3. Senfus itaque hic eft: concupifcentia animae, opum continua amplificatione potita, afcenfum illum ad tantum fortunae gradum excitavit, et quafi fuffulcivit." Sententia minus concinna, cui multo fimpliciorem fupra primo loco expofitam praeferre haud dubitamus. In verbio וּבֹצֵעַ בֵּרֵךְ נִאֵץ יְהוָה iterum fenfus diverfitatem creat verbi בָּרַךְ ambigua fignificatio, quum in *bonam* aut *malam* partem accipi poffit. I) Ex iis, qui in *bonam* partem, notione *bene precandi*, interpretantur, 1) primo Chaldaeus eft nominandus, cujus haec eft verfio: דִּמְבָרֵךְ גַּבְרָא טְלוּמָא, מַרְחֵק מֵימְרָא דַּיְיָ *qui bene precatur viro perverfo*, inique, *abominatur verbum Domini.* De qua interpretatione recte SCHROEDERUS. „Soluta et vaga fertur haec fententia, filum non continuans, quo perdita improbi indoles ut vexationum, quibus alios infeftat, caufa exhibetur." 2) Aben-Efra, verbum בֵּרֵךְ ad eundem illum improbum referens, בֹּצֵעַ vero, duraque pronominis אֲשֶׁר infertione etiam נִאֵץ ad alium deflectens, ita dedit: *et benedicit lucranti*, avaro, qui *exacerbat Dominum*, i. e. qui probat ac laudat oppreſſorem, qui Iovam quotidie ad iracundiam provocat (ולפי דעתי כי הלל רשע הנזכר למעלה רשע אחר אשר התאוה ויברך הבוצע אשר נאץ השם והנה ברך כמו הלל) 3) E noftratibus bene multi cum illo confentiunt quidem in accipienda phrafi בֹּצֵעַ בֵּרֵךְ, utrumque autem verbum de uno eodemque homine convenientius interpretantur hoc modo: *et avaro benedicit*, i. e. lucro intentum commendat, *et irritat*, contemtu fuo ad iracundiam provocat, *Iovam.* Verum בֵּרֵךְ hoc fenfu cum נִאֵץ conjunctum, fententiam non fatis concinnam reddit. 4) Aliis commodius vifum, בֹּצֵעַ quidem de improbo defcripto, בֵּרֵךְ autem intranfitive accipere, ut vertendum fit: *et quaeftum faciens*, five avarus, *benedicit fibi.* Verum reciprocus verbi ufus nullo fundamento fuffulciri poteft, nec Pf. XLIX, 19., quem locum Geierus exempli caufa affert; nam ibi בֵּרֵךְ cum בְּנַפְשׁוֹ conjungitur. 5) Alexandri-

xandrinus quemadmodum precedens הלל, ita et בֵּרֵךְ in paſſivo enuntiat בֹּרַךְ, καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται, quod ſequitur Vulgatus et Syrus: ܘܥܘܠܐ ܡܬܒܪܟ. Idem placuit SCHNURRERO, qui ſic reddidit: *et rapaces praedicantur beati.* בֹּצֵעַ, in annotatione inquit, „univerſe quidem notat *iniqui lucri ſtudioſum*, ſed h. l. hoſtes intelligendi eſſe videntur, qui latrociniis ac praedationibus fines tum infeſtabant. Sic Habac. II, 9. rex Chaldaeus dicitur בֹּצֵעַ, בֹּצֵעַ רָע non quod avarus eſſet, ſed quod expugnandi libidine captus alienis provinciis inhiaret belloque omnia devaſtaret.“ Quae vocis בֹּצֵעַ interpretatio non admitti poteſt, niſi Pſalmus contra inimicorum externorum incurſiones directus ſit. Ceterum Schnurrerus duo poſtrema Verſus hujus vocabula ad Verſum ſequentem trahit, quod minime neceſſarium videtur. II) Alii verbum בֵּרֵךְ in *malam* partem, ſignificatu *maledicendi*, aut *valedicendi* interpretantur, et cum nomine יְהוָה, aeque ac verbum נִאֵץ, conjungunt. 1) Ita R. Moſeh, ab Aben-Eſra allatus, והבוצע אשר הוא מברך השם מנאצו *avarus ille, qui Deo maledicit, idem execratur eum.* Simplicior eſt, quam e Tarnovio Geierus, adfert verſio: *quaeſtum faciens maledicit et execratur Deum.* Sed vix apparet, quomodo notiones iſtae ad *avarum* ſimpliciter talem, commode applicentur. Praeterea *maledicendi* ſignificatum verbo בֵּרֵךְ minus recte aſſignari, declaravit ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Iob.* p. 12. Rectius itaque 2) SCHMIDIUS, verbum illud *valedicendi* notione accipiens, qua et 1 Reg. XXI, 10. 13. Iob. I, 5. 11. II, 9. pollet, ita vertit: *avarus valere jubet, ſpernit Iovam*, quod et Schroederus probat, niſi quod is verbum נִאֵץ comparans cum Arabum نَاصَ, *agili et vibranti modo agitari*, atque cum نَاصَ, *proripere ſe* ab alicujus confortio (ناص عن قرنه, ut Geuharius, explicat, conſentiente Firuzabadio: تنحى وفارقه *cum contentione diſceſſit et declinavit ab eo*),

eo), verba hujus Verſus poſtrema ſic vertit: *contumaci niſu et impetu defugit Iovam.* MUNTINGHE Verſus hujus textum ita mutandum cenſet:

כִּי הָלַל חָשַׁע עַל־תַּאֲוָתוֹ
נַפְשׁוֹ בֹּצֵעַ בֵּרֵךְ

verba בְּאֵץ יְהוָה vero ad Verſum ſequentem trahit. Interpretationem hoc modo inſtituit: *gloriatur* elato ac ſuperbo animo *de concupiſcentia ſua*, i. e. quod omnia ex voto ſibi ſuccedant, *animae ſuae rapiens benedicit*, dum effrenata libidine omnia ad ſe rapit, felicem ſe praedicat. Verbum הָלַל ita enunciandum cenſet, ut Conjugatio *Cal* ſit, qua ſola *gloriari* ſignificat; pro תַּאֲוַת ſive תַּאֲוָתוֹ, ſive תַּאֲוַת, cum Alexandrino et Syro legi vult, affixo e contextu ſubaudito; ut Pſ. XXX, 15. LVII, 11. Prov. XI, 6.; porro ante בֹּצֵעַ particulam ו librarii errore repetitam, adeoque expungendam putat; ne autem cui ordo verborum נַפְשׁוֹ בֵּרֵךְ inuſitatus videatur, exemplum adducit e Pſ. XLIX, 19. כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ.

4. רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ] Conſideranda hic ante omnia phraſis בַּל־יִדְרֹשׁ. I) Plerique verbum דָּרַשׁ *quaerendi, requirendi* notione capiunt, unde nomen aliquod in accuſativo ſubaudire debent. Hinc 1) alii ſupplent אֱלֹהִים, *Deum*, Chaldaeo praeeunte, qui ſic dedit: רַשִׁיעָא בְּגַסּוּת רוּחֵיהּ לָא יִתְבַּע אֱלָהָא, *impius in faſtu ſpiritus ſui non requirit Deum.* Eodem ſupplemento GROTIUS utitur, qui e membro ſequenti illud huc trahendum cenſet. Similiter Geierus vocem יְהוָה e Verſu praecedenti repetendum putat, provocans ſimul ad frequentem uſum, quo דָּרַשׁ, *quaerere*, ad *Deum* referri ſolet. „Equidem tamen." SCHROEDERUS inquit, „mihi perſuadere nequeo, hanc Pſaltis mentem eſſe, quum jam in praecedenti dixerit, *improbum valedicere Deo*, adeoque tam parum requirere, ut aperte deſerat, quamobrem eadem res multo exiliori, quam quo antea deſignabatur, modo, repetita foret." 2) Alii *leges divinas, jus et aequum* intelligunt. 3) Nonnulli, inter quos Lutherus:

non

non curat quempiam. II) Alii diverſiſſimum ſenſus difficultati remedium duplici interpoſitione quaerunt; qua phraſin בַּל־יִדְרֹשׁ improbo *loquenti* tribuunt, hoc modo: *non requiret* Deus, puniendo ſcil. crimina. Ita IARCHI: כל מזמותיו אומרות לו בל ידרש הבה כל מה שאעשה כי אין משפט. *Omnes cogitationes ejus dicunt ei, non requiret Deus quidquid egero, quia non eſt judicium.* Eadem interpretatio KOEHLERO placuit. Certe ſavet ei Verſus 13. Tum erit poſt אַפּוֹ verbum אָמַר ſubaudiendum quod quidem, Schnurrero obſervante, HARIUS (vid. *Annotations on the Pſalms by* I. MERRICK, Reading, 1768.) ad lectionis adeo integritatem requirere velle videtur. Verum opponit illi interpretationi GEIERUS, duplicem illam ellipſin non modo duriorem eſſe, ſed etiam vocibus כְּגֹבַהּ אַפּוֹ non ſatis aptam et congruentem, quum huic ſententiae: *improbus ſecum cogitat, Deum rationes facinorum ab hominibus non eſſe repetiturum,* nihil inſit, quod ſuperbiam arguat. III) CALVINUS verbum דָּרַשׁ perperam reſtringi ait, quum ſimpliciter dicat David, impios *ſine examine* ſibi quidvis permittere. In eundem ſenſum Coccejus: *Improbus pro altitudine naſi ſui non curat,* atque in Commentario dicit, *eſſe negationem circumſpectionis, quae arguat fiduciam ſui.* A qua interpretatione non multum diſcedit SCHROEDERUS, qui, poſtquam obſervaſſet, verbum דָּרַשׁ de *ſtudioſa perveſtigatione,* praeſertim *viae* uſurpari, ut Ioſ. XI, 10., dictionem בַּל־יִדְרֹשׁ, ſic reddit: *non ſtudioſe ac ſollicite inveſtigat* vias ſuas, et nil quidquam in viis ſuis, ubi contumaciter Deum defugit. Non ſedulus examinat et perquirit occultiores earum rationes et flexus remotiores, quaenam circumſtent pericula, et quibus finiantur praecipitiis; haec ille nulla cura ac ſedulitate circumſpicit et perluſtrat. In eundem ſenſum, ſed concinnius, AURIVILLIUS in Diſſertatione *de varia conſtructione verbi* דָּרַשׁ §. III. p. 433. ed. Michaelis vertit: *impius* alto ſupercilio *nihil curat,* nihil penſi habet; namque a prima

terendi

terendi notione, quam نمس apud Arabes obtinet, orta eft *frequentius tractandi, curandi* fignificatio apud Hebraeos ufitata. בַּל h. l. *nihil* eft reddendum, ut Pf. XVI, 2. בַּל־עָלֶיךָ *nihil* eft *contra te.* Cf. NIC. GUIL. SCHROEDERI Syntax. Reg. XCIII. not. in ejus *Inftitt. ad fundamenta ling. Hebr.* p. 308. — SCHNURRERUS ultimas Verfus praecedentis voces נִאֵץ יְהוָה ad hunc Verfum trahens, textum fic conftituit:

בִּאֵץ יְהוָה רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ
בַּל־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל־מְזִמּוֹתָיו

Spernunt Iovam improbi pro faftu fuo,
nihil cognofcere, nihil valere Deum, eft quod
femper cogitant.

„Quo facto," inquit, „egregius eft inter hunc Verfum, et, quem huc refpicere nemo facile negaverit, decimum tertium. Viderunt hoc HUBIGANTIUS, VENEMA, SECKERUS apud MERRICKIUM, atque etiam ZACHARIAE, qui tamen, quod בַּל־יִדְרֹשׁ a fequentibus fejungeret, ipfe verbum אָמַר fubaudire neceffe habuit." Eandemque divifionem probat MUNTINGHE. — גֹּבַהּ אַפּוֹ *elationem nafi*, etiam Arabice dici pro *fuperbia*, exemplis comprobvit ALB. SCHULTENSIUS in *Animadverff. Philologg. ad Varia V. T. loca*, ad h. l. Ita a verbo شمخ, *altum, elatum* effe, quod fignificatu convenit cum Hebraeorum גָּבַהּ, dicunt شمخ بانفه *extulit nafum fuum*, quod Dsjeuharius exponit تكبر, *fuperbivit.* Item verbum سما denotat *altum eft;* hinc dicunt سمي الانف *elatus nafo*, id eft, *arrogans, faftuofus, fuperbus.* Hisce Schnurrerus addit hunc locum ex Abulpharagii Hiftor. Dynaftiarum, ed. Pocock. p. 76. defumtum, qui Nebuchadnezari infolentiam his verbis defcribit: طغا بقلبه وشمخ بانفه واخذته العزة في نفسه *elatus eft corde fuo, atque altus fuit nafo fuo occupavit-*

que eum ſuperbia in animo ejus. — SCHULZIO in כִּגְבַהּ displicet particula כּ, quod ſit per errorem ex ב orta, et tolerabilem interpretationem nullo modo admittat. Enimvero [utor SCHNURRERI verbis] quamquam ב a verſione Chald. Syr. exprimitur, extatque etiam in Bombergianis quibusdam editionibus, ab Io. Henr. Michaelis in ſua Bibliorum editione commemoratis; lectio tamen כ nititur auctoritate non Alexandrini modo interpretis, cum Vulgato et Arabe, ſed et Aquilae Symmachique: eſtque profecto hoc loco noſtro non minus apta, quam ex. gr. in formula illa כְּרֹב חֲסָדָו Pſ. CVI. 45. aliisque ſimilibus multis. — אֵין אֱלֹהִים מְזִמּוֹתָיו *non eſt Deus, complexus* eſt *cogitationum ſuarum*, cujus formulae, ut bene SCHNURRERUS monet, „non poteſt ille eſſe ſenſus, quod improbi negant, eſſe Deum, quod profecto parum conſentiret cum reliquis eorum dictis, Vs. 11., ſed divini numinis rationem habendam, a Deo quidquam vel timendum eſſe, vel ſperandum, hoc vero eſt, quod negaſſe dicuntur ferociſſimi illi homines. Similiter 2 Sam. XIX, 7. dicitur, אֵין לְךָ שָׂרִים וַעֲבָדִים *duces tuos miniſtrosque tu haud curas.*"

5. יָחִילוּ דְרָכָו בְּכָל־עֵת] Mire in hoc hemiſtichio explicando interpretes torſit verbum יָחִילוּ, quod I) Alexandrinus et Syrus יָחֵלּוּ extuliſſe idque ad radicem חָלַל retuliſſe videntur, ſed diverſa ſignificatione. Syrus enim *ſolvendi* (ܫܪܝܢ, *ſolutae ſunt viae ejus*), Alexandrinus vero *profanandi* notione accepit, nam poſuit: *βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ*, quod Vulgatus ſic reddidit: *inquinatae ſunt viae ejus*, i. e. ſtudia ejus, cogitata, dicta factaque omnia immunda ſunt et profana. Sed quod nunc legitur II) יָחִילוּ, a variis varie exponitur. 1) Chaldaeus: מַצְלְחִין *proſperas reddunt vias ſuas*, quaſi יַחֵילוּ enuntiaſſet, i. e. *fortificant, muniunt, roborant.* IARCHI quoque יצליחו exponit, qua ſignificatione idem illud verbum et Iob. XX, 21. [יָחִיל טוּבוֹ *proſperabitur bonum ejus*] accipiendum eſſe ait.

ait. In eundem ſenſum R. MOSEH apud Aben-Eſram דְּרָכָיו h. l. חפציו *beneplacita ejus* [ut Prov. XVI, 9 לֵב אָדָם יְחַשֵּׁב דַּרְכּוֹ], יָחִילוּ vero יבואו, *veniunt*, exponit: ut 2 Sam. III, 29. יָחֻלוּ עַל־ראשׁ יוֹאָב ut ſenſus ſit, כי יבואו לו ויתכנו לו צרכיו בחפצו *vota*, deſideria, cogitationes impii *veniunt* atque ſuccedunt *illi*, proſperos habet ſuorum deſideriorum eventus. Idem KOEHLERO placuit. Verbo יָחִילוּ etiam *roborandi*, *muniendi* notione accepto, ſed diverſo paululum ſenſu IUNIUS hocce hemiſtichium interpretatur: „*munitae ſunt viae ejus*, i. e. quaecunque tempora incidant, quaſi immotus rebus ſecundis utitur.“ Eadem interpretatio placuit VOGELIO ad *Vatabli Grotiique Annotatt. in Pſalmos* a ſe editas, quippe quam utrumque poſterius membrum egregie confirmet, quo cauſſae conſtantiae firmitatisque adducantur, cum neque divinis tangatur judiciis, neque ullus adverſariorum eum laedere queat. Quibus omnibus nos quidem praeferendam ducimus GEIERI interpretationem: „*permanent*, vel *perdurant viae ejus omni tempore*, i. e. hae ipſius pravae conſuetudines, quae *viarum* nomine ſaepe deſignantur, numquam emendantur, ſed pravae ſemper, et ἄθεοι manent. In hac ſignificatione *permanendi* verbum חיל (quod cum חַיִל *robur* conferre licet) occurrit in *Cal* Jerem. XXIII, 19. XXX. 23., et in *Hiphil* Iob. XX, 21. *bonum ejus nomen* יָחִיל.“ 2) Quum verbum חיל cujus primaria notio, coll. Arabum حال, eſt *verti*, *verſari huc illuc*, etiam transferatur ad conſternationem, qua homo percuſſus terrore anxie huc illuc ſe vertit, atque *tremendi*, *contremiſcendi* ſignificatu haud raro uſurpetur, ut Ieſ. XXIII, 5. Habac. III, 10. Pſ. XXIX, 8; Hebraeorum quidam interpres ab Aben-Eſra memoratus, α) nomine דְּרָכָיו ad *Deum* relato, ſic interpretatur: *terrent* eum, improbum, *viae ejus* Dei, divina judicia terrorem ei incutiunt. Aben-Eſra vero ipſe β) דְּרָכָיו ad *improbum* applicato, phraſin ita exponit: *viae improbi*, יפחידו המשכיל בעבור שיצליחו, *terrent prudentem*, *quia proſperantur*, h. e. ſtudia et fa-

 cta

cta ejus terrent bonos et vexant. Ab eo non multum diverfus eft 3) VATABLUS, qui verbum *dolendi* notione fumit, qua nomen חִיל et חִילָה faepe occurrit. Tunc vertendum erit: *dolore afficiunt viae ejus* pios, qui vel impiorum hominum injuriis vel profperitate quotidie offenduntur. 5) Verbi חול, collati cum Arabico حال pro حول, notionem primariam effe, *verfare*, *in gyrum circumire*, *torquere*, pluribus oftendere fatagit IO. GUIL. SCHROEDERUS in Commentar. ad h. l. p. 97 — 103. Maxime vero huc facere cenfet quam ex DSJEUHARIO adfert, gloffam: ولارض المستحيلة هي التي ليست بمستوية لانها استحالت الاستواء الي العوج *Terra* משחילה *eft ea, quae non dequabilis, quia ipfa detorquet fe ab aequabilitate ad curvitatem.* Hinc noftram phrafin, Schnurrero et Muntinghio adftipulantibus, fic vertit: *distortae et inaequabiles funt viae ejus omni tempore*, i. e. perverfa eft numquam non vita eorum. Cf. Iefai. LIX, 8. Prov. X, 9. Vocem דְרָכָו KOEHLERUS vitiofe fcriptam exiftimat. Sed appofite Schnurrerus ex N. G. SCHROEDERI *Inftitt. ad Fundamm. Ling. Hebr.* p. 171. monet, Iod multitudinis interdum ante fuffixa omitti, per fcribendi compendium. — מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ *Altitudo* funt *judicia tua e confpectu ejus*, quae IARCHI hic exponit: מסוקלים ומרחוקים משפטי יסורין ופורענות שלך מנגדו שאינם בואים עליו *fublata funt et procul remota judicia caftigationum ac poenarum tuarum a confpectu illius, quippe quae illum numquam attingant.* Hoc fequutus COCCEIUS in Commentar. ad h. l.: „*Sublime* quid *judicia tua* funt, *ne contra eum* procedant, q. d. Tu, Deus, oftentas quidem judicia, et plagas minaris, fed quafi in fublimi nube fupra caput ejus veheris, nec aperto marte cum ipfo congrederis." Geminam vero haec expofitio difficultatem habet, ut SCHROEDERUS monet. „Altera eft, quod cum mente Pfaltis non congruat, qua Deum conqueftus fuerat Vs. 1. tam alienum ab auxilio ferendo et vindicandis fcele-

ſceleribus, quae ſecurus improbus ſibi permittat, ut ne *leviſſimam* quidem ullius *vindictae* inſligendae *ſpeciem oſtentet.* Altera ex ſerie intelligitur, qua non quid *Deus,* ſed quae *improbus* agat, quantis hicce ſe dedat pravitatibus, continuo filo repraeſentantur." Ipſe vero Schroederus, poſtquam oſtendiſſet, nomen מִשְׁפָּט coll. Arab. سقط, *rectum, aequale eſſe,* proprie ſignificare *locum, viamve, aequabiliter porrectam; ſ. in rectum complananatam,* qua ſignificatione occurrat Pſ. XXV, 9. Ieſai. XLII, 1.; locum noſtrum ita vertit: *locus alte remotus ſunt loca tua aequabiliter porrecta a conſpectu ejus,* i. e. aequabiliſſime directae Dei viae jam evaſerunt ei locus altiſſime remotus, quem, maximis intervallis ſejunctus, non ſentiat, quin ne procul quidem aſpiciat amplius, ac numquam repetere queat. Senſum hunc eſſe ait: perfectiſſimae et ſaluberrimae, quam Deus praeſcribit, vivendi normae ob continuos tamque depravatos errores nullo amplius ſenſu, nulla cogitatione, illum affici, quin omnem ad illam ſe dirigendi facultatem amittere. Verum enim vero ſignificatio, quam Schroederus nomini מִשְׁפָּט tribuit, uſu linguae minime nititur. Nos quidem haud dubitamus adſtipulari SCHNURRERO, qui, Geiero praeeunte, מָרוֹם ſumit pro בְּמָרוֹם, velut Pſ. XCII, 9. Ieſai. XXII, 16., et praefixo מ ante נֶגְדּוֹ negandi vim tribuit. נֶגֶד, inquit, „ſignificat non modo locum, qui eſt e regione poſitus, ſed et rem ipſam in hoc loco verſantem oculisque objectam, quod maxime cernitur in illis locis, quibus aliquid נֶגֶד ſimpliciter dicitur, v. g. Pſ. XLIV, 16. Pſ. LI, 5. Itaque ad verbum vertimus: *alte poſita ſunt judicia tua, ut non ſint oculis ejus objecta,* regimen tuum haud animadvertunt. מִשְׁפְּטֵי יְהוָה, proprie ſententiae a Iehova latae, non tam leges a Deo dictas hoc loco innuere videntur, quam potius ea omnia, quae jubente Deo eveniunt, ipſiusque ſummam in regendis rebus humanis poteſtatem majeſtatemque demonſtrant; ut ſenſus ſit: ſpecimina illa, quibus Deus rerum omnium dominum ſe comprobat, non attendit."

dit." — כָּל־צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם] Verbi יָפִיחַ ſignificatum I) KIMCHIUS petendum cenſet a voce פַּח, *laqueus*, ut ſenſus ſit: *laqueum apponit ad hoſtes capiendos.* Quod analogiae linguae repugnat, qua פַּח non ad פּוּחַ, ſed ad פָּחַח pertinet. II) Verbum פּוּחַ vero, quod *flare* denotat, non uno modo explicatur. 1) Quidam, inter quos COCCEIUS, ita vertunt: *omnes hoſtes ejus quod attinet, flat in eos*, i. e. in adverſarios, ut eum humilient excitatos, cum poteſtate et efficacia iram ſuam evomit. Quam interpretationem Chaldaeus praeivit: בְּכָל מְעִיקוֹי יְזִיעַ בְּהוֹן *in omnes arctatores ſuos iraſcitur.* 2) Alii ulterius progreſſi ad *apertam violentiam* et *ſaevitiam* verba deflectunt. Ita GEIERUS improbos proponi putat, qui meras quaſi flammas ſpirent, quibus hoſtes ſuos ſuccendant et perimant. Uſum confirmare ſtudet ex Ezech. XXI, 36., cujus tamen ratio, recte monente Schroedero, multum diverſa, quum non per illud ſolum verbum אָפִיחַ ibi notetur, *flammas ſpirabo perimentes,* ſed per idem conjunctum demum cum vocibus בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי, *flabo in ignem excandeſcentiae meae.* Durior adhuc et alienior IUNII interpretatio: *quicunque ſunt hoſtes ejus, in eos favilla incendium facit,* qua ſubitaneam et violentam miſeri enecationem intelligit. Notio iſta admodum coacte ex פִּיחַ, *favilla*, elicita, incommode ſatis ad *hoſtes* applicatur. 3) Diverſa aliquantum ratione ab aliis de *proſternendis hoſtibus,* velut *arboribus,* per *flatum venti* cogitatum, quomodo IARCHI: בהפחת רוח הוא מפיח בהם והם נופלים לפניו *flatu venti flat in eos, et ipſi cadunt coram eo.* Quod SIM. DE MUIS probat, „hyperbolica," inquiens, „locutio, pro: facile et nullo negotio hoſtes diſturbat, et quaſi ſolo oris flatu; ita illi omnia ex ſententia eveniunt." Quemadmodum PLAUTUS in *Milite Glorioſo* I, 1. 17.

Cujus tu legiones difflaviſti ſpiritu,
Quaſi ventus folia.

Sen-

Senfum emollire ftuduit VATABLUS, ita commentatus: „flatu eos profternit, five pofternere folet, fubint. opinione fua; q. d. opinione et fententia fua confidit, folo fuo flatu fe poffe profternere omnes inimicos." Eundem fenfum Alexandrinus videtur expreffiffe, dum pofuit: *πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει.* Hisce accedit SCHNURRERUS; qui fic vertit: *omnes, qui reprimere ipfos audent, difflant*, voce צוֹרְרָיו non de *hoftibus* improbi accepta, quippe qui hic non fatis commodum fenfum reddunt, verum de iis, qui improbum, in fummam nequitiam ruentem, coercere et ad rectum probitatis tramitem revocare allaborant; fequutus in hujus vocabuli interpretatione SCHROEDERUM, qui in *Commentario* p. 120. feqq. pluribus oftendit, verbum صرّ, צָרַר, primo habere notionem *vehementer arctandi conftringendo*, qua propria fignificatione reperiatur Num. XXII, 26. Prov. XXIII, 27., hinc צוֹרְרָיו proprie effe *coarctantes*, vehementer prementes *eum*, improbum illum; in viis distortis inhaerentem. Verbum vero יָפִיחַ SCHROEDERUS ipfe, collato Arabum فاخ, *cum fonu fibilante fpiravit*, de hominibus, ut hic, ufurpatum; *tumido ore, plenis buccis flare* fignificare cenfet. Hinc vertit: *coarctantes eum quod attinet, efflat tumido ore in eos.* Quae locutio, addit, „fummam *contumaciam, infolentiam et protervitatem*, ipfo quafi habitu fe prodentem, repraefentat, qua omnes illos, qui a viis tam deamatis ipfum abducere nitantur, ut vanos, futiles, ftultos omnique contumelia digniffimos, refpuat et exfibilet. *Flandi* quidem notio, per fe pofita, de iis eft notiffima, qui infolentiorem quendam fastum prae fe ferunt, quomodo Graecis *πνεῖν*, et *μέγα πνεῖν* pro *φυσᾶσθαι, οἰδεῖν, inflari, turgefcere, fuperbia,* teritur: atque apud *Quintilian. XII*, 6. extat: *omiffo magna flandi femper tumore.* Verum etiam quis *flare rem* dicitur, quam *arroganter* et *infolenter rejicit ac repudiat,* quo

quo ufu affine noftro verbum נָפַח adhibetur Mal. I, 12. 13., ubi propheta Iudaeos, nomen et facra Dei despicientes, ita increpat: *Vos ipfi profanatis illud* nomen — *dicitisque, quanta delaffatio*, וְהִפַּחְתֶּם *atque fic proflatis*, infolenter contemnitis et exploditis, *illud.*" Eandem hanc verbi פּוּחַ interpretationem hoc noftro Pfalmorum loco praeivit Syrus, qui pofuit: *et omnes inimicos fuos* ܦܐܓ *contemnit.*

6. Exponuntur inanes et arrogantes animi perfuafiones, quibus improbus in tanta vias distortas perfequendi pertinacia fe fustineat et corroboret. אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל־אֶמּוֹט *Dixit in corde fuo: non movebor* ab hoc felici meo ftatu; cf. infra XIII, 5. XVI, 8. XXX, 7. — לְדֹר וָדֹר *In generationem et generationem*, per multas aetates ego in felicitate mea perdurabo, אֲשֶׁר *eo quod*, pro בַּאֲשֶׁר, five עַל־אֲשֶׁר, ut 1 Reg. XV, 5. 13. Cohel. VIII, 11., quia לֹא־בְרָע *non in malo*, fcil. ero, quamdiu vixero nulla patiar adverfa, id enim hic רָע denotat, ut Coh. I, 13. II, 21., infra XXXIV, 20. Vel: non ero infauftus, calamitofus, ut Subftantivum cum Praefixo faepe habet vim Adjectivi; cf. Exod. XXXII, 22. Veteres cunctas hujus Verfus partes in unam phrafin confuderunt. Chaldaeus ita: יֵימַר בְּלִבְבֵיהּ לָא אֱזוּעַ מִדָּר לְדָר מִלְּמֶעְבַּד בִּישׁ *Dicit in corde fuo: non declinabo a generatione ad generationem a faciendo malum.* Paullo aliter Syrus, illum imitatus: ܠܐ ܐܙܘܥ ܠܕܪ ܕܪ̈ܝܢ ܪܢܐ ܒܝܫܬܐ *non declinabo*, five ceffabo effe, *ad generationem generationum meditans nequitiam.* Hi per רָע, *malum*, in pofteriori hemiftichio, *crimen* f. *fcelera* intellexerunt, atque Pronomen אֲשֶׁר non expreflerunt. Perturbate pariter, duriore et afperiore oratione Alexandrinus dedit: Εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐ μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἄνευ κακοῦ, confentientibus, more fuo, Vulgato [*Dicit enim in corde fuo, non movebor a generatione in generationem, fine malo*] et Arabe. Recentiores fejunxerunt

runt quidem hemiftichia, fed variis tamen modis in eorum nexu et fenfu expediendo fe implicarunt. Discrepant maxime, quomodo abruptiores voces לְדֹר וָדֹר accipiendae fint, et ad reliquas Verfus partes referendae. I) Sunt, qui eas *praecedentibus* conjungant, hoc modo: *non dimovebor in generationem ad generationem, qui non in malo* ero. II) Ex reliquis plurimi eas oppofita ratione arctius cum fequentibus, inferto quodam fupplemento, copulantes, verba אֲשֶׁר לֹא־בְרָע, *qui non in malo,* aut ad *praefentem* improbi *ftatum;* aut ad *futurum*, referunt. 1) Illum quidem interpretandi modum pauciffimi probarunt, e quibus DE MUIS eft, ita commentatus: *in aetatem et aetatem* ero, *qui non in malo* fum, h. e. qui nihil experior, neque hactenus expertus fum, mali. 2) Qui pofteriorem adhibent, ita vertunt: *non dimovebor; in generationem*, femper, *ero is, qui non eft in malo; numquam vacillabo, nulla me umquam affliget calamitas.* Cui interpretationi fi obvertit Schroederus, eam hanc difficultatem habere, quod eadem res in verbo praecedenti מוט, *dimoveri* fit comprehenfa; non cogitavit membrorum parallelismi praecepta, quae illam prae ceteris commendat. 3) COCCEIUS hemiftichium pofterius non ad *improbum* definite retulit, fed ut *generalem fententiam* accepit hac verfione: *non mutabo: in aetatem et aetatem erit, qui non eft in malo;* ut verborum, בַּל־אֶמּוֹט, *non movebor*, haec fit ratio: *quicunque expers eft mali,* f. calamitatis, *is durabit in feculum.* Sic autem pofterius membrum abruptius pofitum, nec ad prioris filum eft acmodatum, fiquidem rationem affert praecedentis fententiae parum concludentem. 4) GEIERUS pronomen אֲשֶׁר ad דור referens, fic vertit: *in generationes ero, quae* [generationes] *non in malo* erunt; quae minus congruentia, fenfum adhuc imperfectiorem reddunt. 5) IO. GUIL. SCHROEDERUS, poftquam oftendiffet, verbum מוט, comparato Arabum ماط, fignificare: *inclinavit in latus, ad lapfum*, tum *depellitur in latus, amovetur* ex loco, et qui-

quidem cum *molimine* quodam; commatis noſtri interpretationem ita inſtituit: *nequaquam inclinabor ad lapſum*, tutiſſimam habeo felicitatem in viis meis; *in redeuntes identidem temporum periodos*, ſcil. hoc mihi non eveniet. בַּל־אֶמּוֹט („quod ita, cum taedii evitandi, tum concißioris ſermonis gratia ſuppreſſum, id ipſa diſtincta in textu mora et reſpiratio, maxime per ſequens אֲשֶׁר indicata, ſatis diſtincte mente intelligendum et quaſi denuo ſentiendum offert. Interjecta illa mora ſingulari quodam pondere gravitatem ſermonis adauget, ut hocce affectu et fervore improbum perſentiſcas loquentem: *non inclinaturus ad lapſum depellar* de viis meis: ne quidem *in omne futurum aevum*"), *quia ego non in malo ſtatu* ſum, qui me illis exponat; „etenim vocula רַע non preſſe ac definite ipſam *calamitatem*, improbo eventuram, quae jam in אֶמּוֹט fuit comprehenſa, ſed *malum* et *noxium*, ipſi quod illam afferat et conciliet, ſolito uſu deſignat. Hinc *eſſe* בְּרַע *in malo*, abſolute et generatim valet *in malo* illo *et noxio ſtatu verſari*, qui hominem *calamitatibus exponat* et objiciat. Sic indubie Exod. V, 19. *viderunt moderatores Iſraelitarum, ipſos* בְּרַע *in malu ſtatu* eſſe, qui graves calamitates ſit importaturus, ut praeſertim e Verſu 21. patet." 6) VENEMA hunc Verſum ita commentatur: „Mihi, per ellipſin vocis הוּא, *ille*, hemiſtichii poſterioris ſenſus eſſe videtur, *ſemper ille, qui non eſt infelix*, quod ſenſum fundit emphaticum et egregium. *Ego non dimovebor;* inquit impius apud animum, *in omnes generationes, qui non eſt infelix:* h. e. ille ero vir, qui nihil minus eſt, quam infelix: eam enim vim habet לֹא, *nihil minus*, ſed contra feliciſſimus. Deut. XXXII, 6. *non ſapiens*, nihil minus; et Vs. 21. *non Deus*. Caeterum אֲשֶׁר cum ejusmodi ellipſi et alibi ſumitur, ut Ieſ. VIII, 20. *ſi non ſecundum hoc verbum loquantur*, is erunt, *cui nulla aurora*. 1 Sam. XV, 20. is ſum, *qui auſcultavi*. Ieſ. XXVIII, 16. *ecce me* יִסַּד, pro הוּא אֲשֶׁר יִסַּד *illum, qui fundat*. — Hoc licet ſe tueri poſſit, forte rectius

etius אֶשֶׁר pro *nomine* habetur, unde אֲשֻׁרִים et אַשְׁרֵי ufu adverbiali, et vertitur *corufcatio, infignitas,* nota eminente infignita fplendida felicitas. Eft enim propria poteftas in *corufcatione*, et tremula micatione; unde inter alia ad id, quod excellens eft et felix, corufcante *nota* distinctum, transit. Quod huc apte convenit, hoc fenfu: *non dimovebor, in generationem et generationem excellens felicitas, non in malo,* nihil minus quam in eo; negativa phrafi fubjuncta pofitivae, majoris emphafeos ergo. Abftractum pro concreto, *fplendidam felicitatem* pro *fumme felici* fumi, conftat. Subjungam unum folummodo locum, quo אֶשֶׁר, loco אֲשֶׁר, eundem praefert ufum Ezech. XX, 29. *Et dixi ipfis, quae quantaque celfitudo, beatitas corufca* [אֶשֶׁר] *vos! qui eo venitis, et,* utique, *vocatum eft nomen ejus excelfitas ad hunc usque diem.*" Haec Venemae interpretatio placuit quoque DATHIO, qui Verfum integrum ita reddidit: *Nunquam, inquit, calamitati fuccumbam, per multas aetates beatus, mali expers ero.* Eundem fenfum fequitur MICHAELIS, nifi quod in *Bibl. Orient.* P. XI. p. 202. אֶשֶׁר, aut אשר ponendum putat. ZACHARIAE maluit אשֵׁר, Infinitivum, feu nomen ex Piel ductum, adftipulante Knappio, quamquam hic et alteram formam אשֶׁר, non improbat. Denique KOEHLERUS uti mavult adjectivo nomine אָשֵׁר, hoc fenfu: *numquam non depellar, femper felix, numquam in calamitate* ero [*Ich werde ftehen bleiben, von Gefchlecht zu Gefchlecht, glücklich; nie im Unglück*]. SCHNURRERO tamen haec interpretatio non adeo commendabilis videtur, quod fere illud, *non cum calamitate,* languidum quid habeat, et exile, debeatque ex confuetudine linguae hebraeae pro לֹא בְּרָע dictum effe בְּלֹא־רָע, cf. SCHROEDERI *Syntax. Particular.* Reg. XCIV. Ipfe itaque SCHNURRERUS 7) fine punctorum vocalium mutatione אֲשֶׁר explicat conferendo locum Exod. XXXII, 22. *Tu nofti populum* כִּי בְרָע הוּא *quod pravus fit;* ex quo etiam noftrum locum אֲשֶׁר לֹא־בְרָע non de *calamitate,* fed

sed de pravitate animorum et vitae intelligi posse existimat: *cogitat secum, nunquam ego vacillabo, utpote qui non sum pravus.* Atque hunc sensum magnam vim habere dicit ad augendam horum hominum, de quibus sermo est, turpitudinem, quae tanta sit, ut sibi ipsi boni et honesti videantur, dum fraudibus, perjuriis reliquisque sceleribus omnibus indulgeant. Dathio vero circa hanc interpretationem dubium remanet hoc, quod non satis apti videantur hujusmodi sermones istis hominibus, qui providentiam divinam negabant, omnemque illius reverentiam deposuerant. Quid illi virtutis honestatisque laudem curarent?

7. Pergitur nunc ad persequutiones et scelera destinata, quibus improbi alios capiant et opprimant; e quibus hoc Versu dirae, quas illi ore et lingua grassante intentent et perficiant, crudelitates exponuntur. אָלָה פִּיהוּ מָלֵא *Exsecratione repletum est os ejus.* Interpretationis diversitatem in his verbis vocis אָלָה creat ambiguitas. Nam quum illa et *exsecrationem* et *imprecationem* significet; 1) nonnulli eam, quam *improbus* cum vituperio Nominis *in alios* effutiat, intelligunt. Ex his COCCEIUS, qui innuit putat exsecrationem ad sanciendam legem divinam, quam plenis buccis jactans improbus, eique jurans, non parentes devoveat et quidem per adjurationes temerarias et ἀναθήματα. Describitur, ex ejus sententia, improbus, religionis non sectatorem tantum, sed et vindicem se simulans, qui, pro arrogata sibi auctoritate, suos adversarios exsecrationibus devoveat. Id vero a persona ejus, aperta impietate, et pertinaci Dei rerumque divinarum rejectione, in praecedentibus insignita, multum abhorret. Rectius itaque 2) alii *exsecrationem, qua se ipsum ad fallendos alios devoveat*, intelligunt. Ita KIMCHI, כן דרך הרשע כשירצה לרמות אחרים ישבע להם בפה מלא שיראה כי בכל כונתו נשבע והם מרמה ותוך *Is enim mos est improbi, cum vult alios decipere, ut juret eis pleno ore, ut sic existimetur tota animi sui intentione jurare;* omne

omne ejus jusjurandum nihil aliud eſt, quum fraus et dolus. Quod ſequitur VATABLUS: „Improbi, ut probis facilius imponant, pleno ore periuria evomere ſolent." SCHROEDERUS quoque ſub אָלָה „illud peccatum, quo improbus horrenda proprii capitis, per quaevis ſacratiſſima, devotione fidem obſtringat, ut eo ſecurius et gravius fallat," intelligit. Vocem מָלֵא KIMCHI monet non *adjectivum* eſſe, ſed *verbum* tranſitiva notione, et per ממלא, *implens*, interpretatur, hac ſententia: *exſecratione os ſuum implet.* Ita מָלֵא occurrit Exod. XL, 34. *Gloria Iovae* מָלֵא *implevit tabernaculum*, nec non Ierem. XIII. 24. — וּמִרְמוֹת וָתֹךְ *Fraudibus quoque et oppreſſione* ſcil. plenum eſt os ſuum. Pro מִרְמוֹת Alexandrinus πικρίας, *amaritudinis*, poſuit, quaſi legiſſet מְרוֹת [a radice מָרָה, vel מָרַר], extrito *Mem*, Vocabulum תֹּךְ varie explicatur. 1) Plerique idem eſſe putant cum תּוֹךְ *medium*, quo hoc loco *fraudem* putant innui [ut ſynonymum ſit praecedenti מִרְמוֹת], quae ita dicatur, quod in animo lateat utentis, quippe qui vultu eam tegit. Nec multo aliter nonnulli huic voci *ſubtilitatem* et *vafritiem in tegenda fraude*, atque dexteritatem et agilitatem in exequenda ea, aſſignarunt. Apparet frigida valde et coacta derivatio, qua תּוֹךְ, *medium*, abſolute pro *medio corporis*, et *corde*, inde demum ad *dolum in corde occultatum*, pervenerit. 2) COCCEIUS מִרְמָה quidem pro ſimplici *deceptione* et *fraude*, תֹּךְ vero pro *aſtu* accipit, *quo quis ingenioſe quaedam facit*, aut *omnino quicquam efficit.* Quod, ſola ingenii ſubtilitate ſtatutum, nihil ne ex uſu quidem vocis, acquirit firmamenti. 3) ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. in Proverb.* p. 441. תֹּךְ referens ad radicem חָכַךְ, quam cum Arabum تَكَّ, *ſecuit*, confert, vocabulo quidem etiam *fraudis, doli* ſignificationem tribuit, ſed a *ſecando* eam fluxiſſe cenſet, „ea via," inquiens, „qua *ſectori zonario* nomen additum. *Secare* quin imo Arabibus abſolute eſt, *latrocinari, graſſari furtis et rapinis.*

Omitti

Omitti hic nequit طرّار apud Golium, a طرّ *fecuit, fidit*, pro eo, qui *zonas fecat*, et *crumenas*, indeque latius pro omni *impoftore* et *technarum* ftructore." Quod fequutus SCHROEDERUS in *Commentar.* p. 134. תֹּךְ interpretatur de *violentis oppreffionibus* et *graffationibus*, ut *Pf.* LXXII, 14. מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס *a direptione et crudelitate vindicabit animam eorum, et pretiofus erit fanguis eorum in oculis ejus.* Hic utique, Schroederus inquit, *fraus* feriei non congruit, quae etiam atrocius quid, quam clandeftinam *exfectionem crumenae*, requirit, quod faeva illa *fpoliatio* fuppeditat. 4) SCHNURRERO cum EDM. CASTELLO in *Lexico Heptaglotto* derivandum videtur a verbo תוך, quod in Syriaca verfione fupereft, refpondetque Hebraicis עָשַׁק, Proverb. XXVIII, 3. et גָּזַל Proverb. XXII. 22. Ezech. XVIII, 18. „Itaque nomen ܬܘܟܐ inde ortum haud dubie fignificationem habet *violentiae* atque *oppreffionis*, eandemque hebraico etiam nomini tribuendam effe, eo credibilius eft, quod tribus illis locis, quibus hoc extat, illud ipfum ܬܘܟܐ adhibitum effe cernimus ab eo, qui Pfalmos Syriace convertit." — תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן *Sub ejus lingua moleftia* aliis intentata *et iniquitas.* עָמָל h. l. *vexationem* denotat, qua quis alios defatigat atque atterit, ut Proverb. XXIV, 2. *Quia* שֹׁד, *vaftationem exaeftuat cor eorum, et* עָמָל *vexationem affligentem labia eorum ftruunt.* Cf. Pf. CXL, 10. Iud. X, 16. Convenit Arabum عمل, cujus Verbi Conjugatio VIII. a Dsjeuhario, Schroedero tefte, exponitur; اضطرب في العمل *concuffus*, et quafi *contufus fuit*, *labore.* Et in HARIRII *Confeffu* IV. p. 8. ed. Schultens. اعمل الركاب valet *operofe exercuit camelum ad delaffationem usque.* Sic etiam يوم عمل *dies operofi et affligentis laboris* vocatur dies gravis proelii in ABUL-PHARAGII *Hiftor. Dynaft.* p. 448. — אָוֶן Schroederus, collato, Arabum داون, *levitas*, *leni-*

lenitas et *quies*, proprie *virium vacuitatem*, et tranſitive *conſumtionem* notare dicit, et hoc praeſertim loco, *preſſuras* et *cruciatus vires evacuantes* et *exhaurientes*. Nimis coacta ſignificationum derivatio. Mihi potius אָוֶן a primaria *nihili*, *vacuitatis*, *inanitatis* notione translatum videtur primo ad *mendacia* [ut Pſ. XXXVI, 4.] et *calumnias*, *convitia* [Pſ. XLI, 7.], tum ad omne *nefas* et *ſcelus*; praeſertim de *iniquitate* uſurpatur, vid. Iob. XI, 11. Habac. I, 3. 13. Verbis תַּחַת לְשׁוֹנוֹ, *ſub lingua ejus*, 1) Kimchi putat *cor*, quippe quod *ſub lingua* ſit, intelligi, *quia abſconditum ſit ab eo, quod revelatur per linguam*, quem ſecutus VATABLUS, illud *ſub lingua* exponens, *in corde eorum, ſive cogitatione, quod cor poſitum ſit ſub lingua*; nec non COCCEIUS affirmans notari theſaurum cordis, qui per os erogatur. 2) GEIERUS metaphoram petitam eſſe cenſet a *veneno ſerpentum, ſub dentibus occultato*, et inde in vulnera infundendo; ſecundum illud Pſ. CXL, 6. *venenum aſpidum ſub labiis eorum*; quomodo improbus moleſtiam et iniquitatem tanquam venenum ſub lingua virulenta occultare potetur. Quae interpretatio etiam Schnurrero placuit. 3) SCHROEDERUS, quemadmodum *ſuper lingua* et *ſuper labiis* eſſe dicitur, quod labiis et lingua ediſſeritur [vid. 2 Sam. XXIII, 2. Pſ. XVI. 4. Ezech. XXXVI, 3.]. ita oppoſita ratione, *ſub lingua* eſſe dici cenſet id, quod ita *tecte ſubſit*, et *includatur iis*, quae ore ediſſeruntur, ut in ea continuo quaſi influat, et immiſceatur. Hunc ſenſum offerre Pſ. LXVI. 17. *ad ipſum ore meo clamavi, et magnificatus eſt* תַּחַת לְשׁוֹנִי *ſub lingua ejus*, h. e. inter invocandum ipſum magnificavi. Metaphoram deſumtam eſſe a deliciis, ſub lingua aſſervatis, quarum dulcedo inde perenni affluxu ſeſe per os diffundit. Ita et h. l. עָמָל וָאָוֶן, *vexationem et cruciatum*, ſub improbi lingua eſſe dici, quod ſtudioſe et variis artibus occultentur, cum delectatione ſerventur, et unde continuo quaſi affluxu ſuper linguam diffundantur. Quod quam longe ſit petitum, facile quisque intelligit.

8. Ver-

8. Verſu hoc et ſequente poeta deſcribit occultas ſceleratorum molitiones, quibus vitae et bonis innocentium inſidiantur; et hoc quidem Verſu imagine *latronis*, in occultis inſidiis ſubſidentis, ut viatores, ubi commodum erit, bonis ac vita ſpoliet; in altero autem Verſu imagine *leonis*, e luſtris ſuis proſpicientis, num qua ſe offerat praeda, atque in eam ſummo impetu irruentis. — יֵשֵׁב בְּמַאְרַב חֲצֵרִים *Sedet in inſidiis atriorum*, vel, *pagorum*. De vocabuli חֲצֵרִים notione h. l. diſſentiunt interpretes. A *cingendi* poteſtate, qua Arabum حصر pollet (DJEUHARIO teſte, qui حصره exponit ضيّق عليه واحاط به *arctavit eum et cinxit*), חָצֵר apud Hebraeos duplicem obtinet ſignificatum, *atrii*, ſepto cincti (vid. Ezech. XL, 19.), et *villae*, muro circumdatae (vid. Levit. XXV, 31. Ioſ. XVIII, 8. Ieſ. XLII, 11.). Atqua 1) priori illa *atrii* ſignificatione vocem h. l. accepit Aquila, qui ἐνέδρᾳ αὐλῶν, atque Symmachus, qui ἐνεδρεύων περὶ τὰς αὐλάς, poſuit, quos ſequutus Hieronymus: *ſedet inſidians juxta veſtibula.* Forſan et huc Alexandrinus referendus, de cujus interpretatione: ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων, *ſedet in inſidiis cum divitibus*, DE MUIS haec obſervat: „videtur vel עֲשִׁירִים legiſſe pro חֲצֵרִים [quae etiam KOEHLERI eſt conjectura in *Repertor. Litterar. Bibl.* ab Eichhornio inſtructi, T. III. p. 56.], affini quodammodo voce, ſaltem quoad pronunciationem; vel certe accepiſſe חֲצֵרִים in ſignificatione *atriorum*, quae plerumque adhaerebant divitum domibus ac magnatum palatiis; et ita quodammodo ſenſum expreſſiſſe." Quod nobis quidem multo verſimilius, quam quod RUPERTI (in Henkii *Magazin* etc. P. VI. Faſc. III. p. 538.) conjicit, Alexandrinum vel חֲצֵרִים cum Arabum خضرم, *copioſa et ampla res*, *vir admodum liberalis*, contuliſſe, vel in ſuo codice חֲצֵלִים reperiſſe, quod explicandum ſit ex Arabico حاصل, *proventus*,

tus, commodum, utilitas, ſive ex خَضْلَةٌ, *commoditas, adſluentia, deliciae vitae.* In eandem *atriorum* ſignificationem inclinat GEIERUS; qui talem hominem hic putat proponi, qui in receſſibus aut angulis occultis vel atriorum propriae domus, vel villarum ſuarum, obſervet incautos, ut eos interimat doloſe. 2) Alii *villas*, ſive *pagos*, interpretantur, KIMCHIO praeeunte, qui ערי הפרזות שהם על הדרכים *pagos ad vias*, exponit, qua eadem ſignificatione חֲצֵרִים etiam Ioſ. XV, 46. occurrere obſervat. Idem placuit VATABLO, qui ſenſum ita reddit: „ſtruere ſolet inſidias in pagis; nam in pagis parva eſt hominum frequentia.“ Quod probant Schroederus et Koehlerus, qui pro *pagorum* ſignificatione etiam Geneſ. XXV, 16. Levit. XXV, 31. et Ieſ. XLII, 11. adfert; quo poſteriore loco חֲצֵרִים opponantur τοῖς עָרִים *urbibus.* Ad eandem claſſem referendus videtur Chaldaeus, qui ponit: *in inſidiis* דִּירַתְהוֹן *habitationem*, et Syrus: ܒܟܡܐܢܐ ܒܡܘܬܒܐ *in inſidiis in habitaculo.* Hanc *pagorum* ſignificationem et ego h. l. eo magis adhibendam cenſeo, quod concinit Arabum حَضَرٌ, *locus habitatus*, ſpeciatim *fixus*; حَضَرٌ *habitaculum urbanum et fixum*, حَاضِرَةٌ *domicilii fixi locus, urbs* aut *pagus.* I. D. MICHAELIS vertit quidem in *Supplemm.* p. 894. *inſidias pagorum*, ſed intelligit hordas Nomadum Arabum, Davidi, illis in deſertis cum rege Neſibeno bellum gerenti, infeſtorum, ex quibus Iſraelitis inſidiabantur, eosque imprudentes invadebant atque opprimebant. Cui explicationi tamen, ut Ruperti monet, Arabici حَضَرٌ notio obſtat, quod cum derivatis conſtanter de *domicilio fixo* uſurpatur. — 3) SCHNURRERUS confert حِصَارٌ, *locus ſeptus, munitus*, ut dictione מַאֲרַב חֲצֵרִים ſignificetur *inſidiarum*

locus munitus. Sed quum haec *loci muniti* ſignificatio ceteris loci, ubi חָצֵר occurrit, non ſit ſatis apta, hoc ſolo loco vix adhibenda fuerit. Quod ipſum valet de ea ſententia, quam 4) PAULUS in *Clavi* primum propoſuit, et Ruperti probavit, חָצֵר explicandum eſſe ex Arabum حَصَرَ, *coarctavit,* حَصْرِيَّةٌ, *anguſtia, coarctatio,* et حَصْرَةٌ *compendioſa via,* ut vertendum ſit: *inſidiae viae anguſtae,* in viis anguſtis, faucibus, ſtructae. Neque admitti poteſt, eadem ex cauſſa 5) MUNTINGHII interpretatio, Arabum حضيرة adhibentis, quod DSJEUHARI explicat الاربعة والخمسة يغزون *quatuor aut quinque hominum, in hoſtem excurrentium, manipulus,* ut improbus hic ſiſtatur tanquam dux catervae inſidiantium. — Verbum יֵשֵׁב, ut ſcite Schroederus monet, hoc loco poteſtatem obtinet *confidendi ad inſiliendum,* impetumque infeſtum in aliquem, e medio tollendum, moliendi. Praeſertim uſurpatur de *leonibus,* qui in ſpecu ſuo, velocem ſaltum molientes, confident, veluti Pſ. XVII, 12. Iob. XXXIX, 2. Cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. III. p. 737. (Tom. II. p. 38. edit. Lipſ.) Arabibus pariter وثب *confidendo inſilivit,* proprie de *leonibus* ita *inſilientibus* uſurpatum, inde ad *homines* transfertur; unde in *Hiſtor. Timuri,* p. 315. ed. Golii (T. II. p. 622. ed Manger.) exſtat: وثب عليهم وثوب الليث علي الفريسة *inſilivit in eos quemadmodum inſilire ſolet leo in praedam.* — בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג נָקִי *In latebris trucidat innocentem.* „Vox מסתר generatim quidem *latibulum* quodvis; proprie *locum obvelatum,* undique obtectum, notat, a radice סָתַר, *obvelavit, velo obtexit.* Speciatim vero et praecipue pro *abſtruſis obtectisque ad inſidiandum latebris ac receſſibus* uſurpatur. Ita de *leonum antris,* ubi feris inſidiantur, Pſ. XVII, 12. Thren. III, 10. Similiter de *hominum inſidiantium latibulis,*

bulis. Pf. LXIV, 5" SCHROEDERUS. — עֵינָיו לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ *Oculi ejus speculantur calamitosos.* Discrepant inter retes de vocabulo חֵלְכָה. 1) Maforethas illud ex nomine חֵיל, *exercitus*, atque ex affixo ךָ, quod hic cum *He paragogico* fcribatur, compofitum putaffe, tam puncta vocalia arguunt, quae five haec effe debebant: לְחֵלְכָה, five haec: לְחֵלְכָה; quam nota Maforae magnae ad Exod. VII, 29. (al. VIII, 4.) oftendit, ubi inter viginti dictiones eas, quibus, ex eorum fententia, affixum ךָ in fine vocis כָה fcribitur, et noftrum לְחֵלְכָה confpicitur. Eandem fententiam fequitur IARCHI, qui verba noftra ita exponit: עיניו של עשו לישראל שהם חילך וארובו *oculi Efavi* (i. e. Romanorum) *infidiantur Ifraelitis, qui funt exercitus,* populus, *tuus;* atque exempla paragogicae hujus formae affixi ךָ adfert Exod. VII 29. (al. VIII, 4.) וּבְכָה *in te* (pro וּבְךָ) *et in populum tuum, et in miniftros tuos,* Proverb. II, 11. תְּבוּנָה תִנְצְרֶכָּה *prudentia te tuebitur* (pro תִנְצְרֶךָּ). Exod. XXIX, 35. כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֹתָכָה *fecundum omnia, quae tibi praecepi* (pro אוֹתְךָ). 1 Sam. I, 26. *femina quae ftabat,* עִמְּכָה *tecum* (pro עִמְּךָ). I. D. MICHAELIS quoque in *Supplemm.* p. 772. noftrum חֵלְכָה pro חֵילְךָ pofitum cenfet, fuffixo 2 perf. mafc. cum *He,* matre lectionis fcripto, ut Ief. III, 6. לְכָה, *tibi,* et יַעֲנוּכָה *refpondebunt tibi,* Ierem. VII, 27., vertitque: „*exercitus tuus,* Ifraelitae, te duce, te rege, tuis, Deus, aufpiciis bellum gerentes." Favet huic fententiae, quod pro duabus literis initialibus, חֵל, codices haud pauci חֵיל habent. Sic hoc Verfu לְחֵילְכָה tres Kennicotti codices, et pauci Roffiani, Verfuque 14. *novem,* denique in Verfu decimo חֵילְכָאִים exhibent; neque non infra Vs. 14. unus codex חֵילֶיךָ *exercitus tui,* et in quatuor aliis חֵילְךָ, *exercitus tuus.* Ita Hieronymus quoque videtur legiffe, quum hoc Verfu *robuftos* vertat, fed חֵיל *roboris* fignificatione accepta. — II) Alii ex Iudaeis interpretes, veluti MENAHEM, a Iarchio citatus, atque KIMCHI, חֵלְכָה vocem fimplicem, addito ה paragogico ad חֵלֶךְ, cen-

 fent,

fent, qua *pauper, mifer* notetur. Atque in ea fignificatione veteres omnes confentiunt. Chaldaeus enim מִסְכְּנַיָּא, *pauperes*, Syrus ܚܠܝܫܐ, *miferos*, Alexandrinus πένητες, Aquila et Symmachus ἀσθενεῖς, Vulgatus *pauperes*, ponit. [Rationem hujus interpretationis primus reddidit ALB. SCHULTENSIUS, qui in *Animadverff. Philolog.* ad h. l. obfervat, Arabibus verbum حلك proprie *nigredinem* fignificare, eamque intenfam, tropice autem, ut fere fit in aliis quoque linguis, ad *calamitatem, miferum abjectumque ftatum* notandum adhiberi, quemadmodum in *Hiftor. Timuri.* T. II. p. 838. واستمرّ علي ذلك في عيش مرّ وعمر حالك *Et remanfit in hoc ftatu vitam degens amarulentam et miferrimam.* Eodem modo apud Hebraeos a חָשַׁךְ, *obfcurum effe,* מַחֲשַׁכִּים funt *miferiae vitae, aerumnae.* Sic quidem noftrum חֶלְכָה nomen erit collectivum, quale שְׁבִית, *miferia*, pro *miferis*, his punctis adficiendum חֵלְכָה five חֶלְכָה. Ab hac interpretatione non multum difcedit I. GUIL. SCHROEDERUS in *Commentar.* p. 183. ubi primum monet, formam hujus nominis auctam effe per ה, a חֵלֶךְ, quomodo *nudam* fe habere, apparere ex *vocali* fub ל reftituta Vs. 14. „Illud autem ה (utor ipfis ejus verbis), quod paragogicum vifum fuit SCHULTENSIO in *Inftitt. Hebrr.* p. 460. aliquid ab eo, quod ita vocari folet, differre exiftimo. Cur enim, fi plane idem foret, א ejus loco pofitum in plurali Vs. 10., et cur illud ibi non, pro more confueto, exclufum fuiffet? Praeterea vox noftra non eft *penacuta,* fed *acuta,* cum tamen priorem poftulet ה *paragogicum* nomini junctum. Erit ergo ipfius ה fubftitutum pro א *emphatico,* fignificatum intendente, ad normam dialecti Aramaeae, quod א, voce a fine aucta, in fedem fuam redit Vs. 14. Idem Hebraeis quoque ufitatum fuiffe, docent fimiles formae, ut חַגָּא, Iefai. XIX,

17.,

17., וָרָא Num. XI, 20., כִּלָּא Ezech. XXXVI, 5. Iam vero uti in his per א fignificatum intendi, comprobat locorum infpectio, ita idem quoque per ה in noftra voce effici intelligitur. Eft ea derivatum Conjug. פַּעֵל, per *Iod* fuppreffum, pro פֵּיעַל ex פֵּיעַל, quemadmodum inde habetur תַּאֲהֲבוּ Prov. I, 22. Plenius, expreffo *Iod*, fcripta exempla dant הֵילֵל *lucifer*, בִּיצוֹץ, *fcintilla*, הֵיכָל *templum*, et alia fimilia. Ita forma noftri חֵלְכָה pro חֵילְכָה ad normam fuam conftituta, patet, cur ejus *Tfere* non mutatum fit in plurali Vs. 10., quemadmodum nec in priore vocum conftructarum אֵבוּס et אֵזוֹר fyllaba, eadem de caufa, mutatur." Hinc Schroederus noftrum חֵלְכָה proprie *aterrimum*, hic vero improprio ufu *calamitofiffimum*, infortuniis et funeftis cafibus maxime preffum afflictumque exprimere autumat. Idem fecutus SCHNURRERUS vertit: *fpeculantur calamitofos*. Verum recte, meo judicio, illis, quae Schroederus de forma vocabuli disputavit, MICHAELIS l. c. obvertit: „Equidem Aleph emphaticum nullum novi. Quae ille exempla adfert, eo potius pertinent, ut pro ה feminino aliquando א, nempe Aramaeo more, ponatur; at hoc Aleph primo nullam omnino emphafin habet, deinde ante pluralem terminationem perit, atque חלכה vel חלכא pluralis חלכות formandus, non חלכאים (Vs. 10.), fuiffet, nifi forte et placeat, חָכְמָה Chald. חָכְמָא pluraliter flectere חָכְמָאִים. 3) RUPERTI, quamvis hanc interpretationem non improbet, mallet tamen vocem noftram (חֵלְכָה five חֵלְכָּה emendatam) PAULUM fequutus in *Clavi* h. l. *locum occultum*, ubi infidiator lateat, interpretari, a *nigredinis, tenebricofitatis* notione, quae Arabico حلك ineft, ita appellatum. ל vero hic pro בּ, ut alias haud raro, pofitum cenfet. 4) KOEHLERUS in *Repertor.* P. III. p. 58. חֵלְכָה habet pro *quadrilitero* (quae jam Aben-Efrae erat fententia), in quo ה loco א pofitum fit, et quo *miferi humi ftrati* fignificentur, ex حلك *mifer fuit*, et حلأ *humi ftravit, contrivit*. In eandem conjecturam inci-

incidit etiam I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 772., ſed ipſe dubitavit, eam lectoribus probatum iri, moleſte ſane laturis hoc ipſum א a vocabulo Vs. 8. et 14. abeſſe. Tutiſſimum itaque fuerit, veterum interpretationem ſequi, quam Schultenſius dialecti Arabicae conſenſu confirmavit. — Nec minor diſſenſus eſt de verbo יִצְפֹּנוּ. I) Quum צָפַן *tegendi, abſcondendi* ſignificatione alias ſemper occurrat, illam huic loco accommodare varii varie inſtituerunt. 1) Aben-Eſra ſenſum eſſe dicit: כי עיניו יבקשו מקום נכון ונסתר *oculos ejus* (improbi) *quaerere locum paratum et abſconditum,* in quo lateat, ut pauperibus et miſeris inſidias ſtruat; proprie: *oculi ejus miſero locum abſconditum quaerunt,* conſtructio praegnans, cujusmodi plura vide in STORRII *Obſervatt.* p. 244. ſeqq. 2) KIMCHI צָפַן verbum abſolutum eſſe ait, quo ſignificetur: ישים עיניו במקום צפון ומשם יביט הדרכים *disponere oculos ſuos in loco occulto, ut inde vias obſervet.* 3) SAADIAS, ab Aben-Eſra citatus, יִצְפֹּנוּ, inſerto ן, putat pro יִצְפּוּ poſitum eſſe, a rad. צָפָה, *ſpeculari.* 4) Alii, inter quos IUNIUS et GEIERUS, verbum צָפַן, quod alias ſemper *tranſitive* uſurpatur, hic *intranſitive* putant accipiendum eſſe, ut vertendum ſit: *oculi ejus occultant ſe,* aut *deliteſcunt, miſero,* ſ. *in miſerum,* ſcil. proſpiciendo, i. e. miſerum inſidioſe obſervant. Eadem SCHNURRERI eſt ſententia, qui ita de hoc verbo diſſerit: „Eodem prorſus modo [i. e. *reciproce*], verbum hoc uſurpatum cernitur Prov. I, 11. [נִצְפְּנָה *occultemus nos*] 18., niſi quod his locis oculorum mentio non facta. Et poſſit omnino mirum videri, quod ad *oculos* maxime hic referatur occultatio, cum tamen haud magis, quam reliquae corporis partes occultari debeant. Enim vero, ut monuit I. A. ERNESTI in *Opuſcc. Philologg. et Critt.* p. 173. Hebraeorum mos eſt, homines exprimere per partes corporis, quarum qualiscunque ſit conjunctio cum re ea, quae illis tribuitur; idque dum faciunt, nihil de iſtis partibus cogitant, ſed totam perſonam animo contuen-

tuentur. Unde confequitur, hanc loquendi formam non aliter accipiendum effe, ac fi breviter et fimpliciter dictum foret יִצְפֹּנוּ." Quae interpretandi ratio non multum differt ab ea, quam primo loco pofuimus, Aben-Efrae fententia. — II) IO. GUIL. SCHROEDERUS in *Commentar.* p. 190. verbo צָפַן tribuit fignificationem *compingendi*, quam cum ALB. SCHULTENSIO in *Commentar. ad Proverb.* p. 12., nefcio quibus anfractibus, ab Arabico ضفن *illifit, impegit, impingendo aliquid percuffit*, derivat. Hinc noftro loco צָפַן *infidias compingere* defignare ait; i. e. apte undique componere, et, coagmentatis quafi artibus firmiter inftruere, et in abditum abftrudere; ut verba noftra ita fint vertenda: *oculi ejus in aterrimum, calamitofiffimum, infidias compingunt.* Senfus haud ineptus; modo argumentis gravioribus probari poffit, ineffe verbo צָפַן iftam fignificationem. — Quum Alexandrinus interpres pro יִצְפֹּנוּ ἀποβλέπουσι, *refpiciunt*, pofuerit, cum quo confentit Syrus ܢܚܘܪ reddens; DRUSIUS in *Commentat.* in hunc Pfalmum (in *Criticor. Sacror. Supplem.* T. II. p. 1346.) illum יִצְפּוּ in fuo codice reperiffe fufpicatus eft. In eandem conjecturam incidit KOEHLERUS. Sed recte illi oppofuit SCHNURRERUS: „Cum neuter [neque Alexandrinus, neque Syrus] quod hoc noftro loco pofuit, verbum adhibuerit in reliquis locis ad exprimendum צָפָה (vid. Pf. V, 4. XXXVII, 33. LXVI, 7.); utriusque vertendi ratio non tam ex lectionis diverfitate derivanda effe videtur, quam potius ex eo, quod fenfum quam verba exprimere maluerit. Praeterea recepta lectio firmatur auctoritate Chaldaicae verfionis: *oculi illius in miferum* יִשְׁמְשׁוּן *delitefcunt:* altera vero, יִצְפּוּ, adeo facilis eft, expedita atque obvia, ut probabilis ratio intelligi non poffit, cur in illam, יִצְפֹּנוּ, minus certe obviam atque perfpicuam, transmutata fuerit."

9. Altera imago (cf. not. ad init. Vs. 8.) exhibetur, quae fceleratorum hominum faevitiam et crudelitatem tanto melius

melius repraefentat, quanto leo quovis homine truculentior eft. יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה *Infidiatur in occulto ut leo in lufiro.* „Vocabulum סֹךְ *de lufiro* leonis ufurpatur etiam Ierem. XXV, 38. et Iob. XXXVIII, 40. Ortum eft nomen a verbo סָכַךְ Arab شكّ, quod fignificat proprie *rem rei inferere.* Scholiaftes ad Carmen Caabi Vs. 55. اصل الشكّ ادخال الشي في الشي *propria fignificatio verbi* סכך *eft, rem rei inferere* (vid. Caab ben Zoheir Carmen edit. a GER. IO. LETTE, Lugd. Batav. 1748. p. 43. et 161.); unde סֹךְ proprie *tugurium* eft ex confertis frondibus factum, diciturque de luftro leonis, quoniam leo, ubicunque degat, luftrum habet vel in antro, vel in vepretis, vel in denfis arboribus, ubi latet interdiu, tanquam in infidiis. Vid. Bocharti Hieroz. P. I. L. III. Cap. II. (Tom. II. p. 38. edit. Lipf.).“ SCHNURRERUS. — יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף עָנִי *Infidiatur, ut rapiat miferum.* „Verbi חָטַף, in hebraicis libris rarius obvii, fignificatio *rapuit,* certiffime conftat tum ex lingua Chaldaica atque Syriaca, tum ex ufu verbi خطف apud Arabes, quibus Participium الخاطف, *rapax,* abfolute pofitum, *lupum* defignat, ut ex Camufo docet SCHULTENSIUS *ad Proverb. XXIII, 28.*“ SCHNURRERUS. — יַחְטֹף עָנִי בְּמָשְׁכוֹ *Rapit miferum, in rete fuum eum trahendo.* Ambiguum eft, quo referendum fit affixum ו in בְּמָשְׁכוֹ. Poteft I) ad עָנִי, *humilem,* five *pauperem,* refpicere, ut fic vertendum fit: *dum trahit eum,* humilem, *in rete fuum,* five, *reti fuo.* Ita IUNIUS: *infidiatur ad rapiendum, rapturus pauperem afflictum, trahendo eum in rete fuum.* Sed poteft quoque idem affixum ו II) ad *improbum* applicari, *dum trahit ipfe,* improbus, בְּרִשְׁתּוֹ, quo modo praefixum בּ in בְּרִשְׁתּוֹ rem duntaxat, quam improbus trahat, fignificat, hoc adfpectu: *dum trahit,* attrahit, *ipfe rete fuum.* Eam interpretandi rationem è veteribus inivit Syrus, qui tamen

men verba יַחְטֹף עָנִי praetermiſit: ܘܟܡܐܢ ܠܡܚܛܦܗ ܠܡܣܟܢܐ ܒܡܓܕ ܡܨܝܕܬܗ *et inſidiatur ad rapiendum pauperem tractu retis ſui.* E recentioribus COCCEIUS hoc modo: *inopem rapit quando attrahit rete ſuum.* „Quae interpretatio," Schroederus monet, „in conſtructione quidem nil habet impediti et inſoliti, cum ita מָשַׁךְ בַּקֶּשֶׁת occurrat pro *attrahere arcum.* In conjunctione autem cum חָטַף eo minus efficit convenientiae et concinnitatis, quo plus inter ſe diſtant et longius diverſa ſunt, tam re ipſa, quam natura illius verbi, *attrahere rete,* atque *rapere,* violenter prehenſum abripere et raptare." Retinenda igitur prior ratio erit. Sed alia eſt difficultas. *Rete* enim parum cum *leonis* adhibita imagine congruit. Non poteſt idem et leonis ſimilitudinem habere, et ſimul rete tractare. Hinc quidam interpretes novam hic textui imaginem, ab homine quodam venatore, aucupe, aut piſcatore ſumtam, aſſignarunt. Ita GEIERUS novam ſtatuit hic latere comparationem cum aucupe vel piſcatore. Verum ſententiarum concinnitas, ut ſcite Schroederus monet, vehementer imminueretur, ſi brevis hicce ſermo ab acerrima *leonis* imagine jam ex abrupto ad diverſam multoque remiſſiorem *aucupis,* aut *piſcatoris* reti capientis delaberetur. Movit hoc Schnurrerum, ut integrum hemiſtichium ad Verſum ſequentem referret, quo nova ſimilitudo inſtituta ſit, ut qui modo cum leone comparatus eſſet, idem nunc *venatoris* perſonam teneat. MUNTINGHE, vocabulo ברשתו ad Verſum ſequentem relato, verba יַחְטֹף עָנִי בְּמָשְׁכוֹ ſic vertit: *rapit miſerum firmiter eum tenendo,* i. e. et firmiter eum tenet, מָשַׁךְ collato cum Arabum مسّك, *tenuit apprehenſum, retinuit.* IACOBI in Not. ad verſion. vernacul. רֶשֶׁת hic *praedam* interpretari mallet, quaſi Infinitivus eſſet a verbo יָרַשׁ *haereditate quidquam conſequi, poſſidere* (ut Geneſ. XV, 7. לְרִשְׁתָּהּ). Enimvero etiamſi conceſſeris, רשת

prae-

praedam hic verti poffe, quod linguae ufus vix permittat, tamen verborum hebraeorum interpretatio haec procudi plane nequit: *und fchleppt, wenn dies gelingt, ihn fort als feinen Raub.* Mihi neque neceffe videtur, harum vocum aliquam infueta fignificatione accipere, neque commata aliter dividere, fi SCHROEDERUM fequamur, cujus explicationem eo magis integram exhibendam puto, quo minus eam ab interpretibus poft ipfum perpenfam video. „Obfervandum eft," inquit, „*leonem* hic ut *infidiatorem* et *venatorem* animalium proponi, eique propterea, grandiori ftylo, commode רֶשֶׁת, *rete,* in infidiis expanfum dari, poft quod venator lateat, per quod capiat, et in quod concludat feras. Jftud equidem רֶשֶׁת non de *aucupibus* modo, aut *pifcatoribus*, fed etiam de *ferarum venatoribus* ufurpari, notum eft, ut Pf. XXXV, 7. LVII, 7. Sed preffius et pereleganter *rete,* hac in ferie, ad *leonis venatoris luftrum* fe applicat, per quod, tanquam *rete,* ad venandum comparatum, reconditum et expanfum veluti, feris eo delapfuris infidietur, et in quod eas ad ineluctabilem perniciem concludat. Ita commodus prodit fenfus phrafeos *trahere in rete,* ad leonem adhibitae, qui, ut venator, *infidiatur* בְּסֻכֹּה in *luftro perplexo fuo*, jam בְּרִשְׁתּוֹ in iftud *rete fuum trahat*, violenter auferat, et abripiat, capturam."

10. וְדָכָה יָשֹׁחַ *Comminutus occumbit.* Prius vocabulum Maforethae in margine יִדְכֶּה, *Futurum Conjugationis Cal*, legendum praecipiunt, quod communi interpretes confenfu fequuti funt. At lectio, quae in textu, fcite admonente SCHROEDERO, nulla omnino correctione eget, ad puram linguae analogiam formata. „Exhibet *Participium Praefens* in *Cal*, a דָּכָה, cum ו praepofito, quod Participium non tantum per דֹּכֶה, quae confuetior eft forma, fed etiam per דָּכָה, raptiore pronuntiatione, efferri potuit. Ita enim in formis participialibus pro פָּעוּל brevius etiam פָּעֹל, et pro פָּעִיל pariter פָּעִל Hebraeos dixiffe conftat; quod nomina כְּרוּב, כְּסִיל, אֱוִיל, cum talibus

bus quam plurimis, origine Participiis, comprobant. Sed fpeciatim quoque eam, quae in noftra voce adeft, formam obtinuiffe, oftendit gemellum ejus exemplum in שְׁלִיו, *tranquillus*, pinguius cum *Jod* fcriptum, Ierem. XLIX, 31. pro quo alias שָׁלֵו percrebuit. Addatur זְעֵיר, *parum*, *exiguum*, Iob. XXXVI, 2. et alibi." SCHNURRERUS vero quod in textu exftat וְדָכָה efferendum cenfet, alterum autem, in margine, יִדְכֶּה, forfan, יִדַּכֶּה, *Hithpael.* Sed inquirendum eft in fenfum horum verborum, de quo interpretes in *duas* maxime partes difcedunt. I) Plerique totum Verfum ad *improbum infidias molientem* pertinere autumant, fed ita, ut varii varias vias ineant. Poffunt autem hi etiam in *duas* potiffimum claffes distribui, quarum *unam* conftituunt illi, qui in vocum conjunctione textum Maforethicum fequuntur, *alteram*, qui dictiones diverfa ratione conjungunt. 1) Ut ab his incipiamus, α) primus hic Alexandrinus eft nominandus, qui verbum ודכה ab hoc Verfu divulfum et cum praecedente בְּרִשְׁתּוֹ conjunctum *transitive* fumfit, atque fic vertit: ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ ταπεινώσει αὐτόν quod Vulgatus fequitur: *in laqueo fuo* captum *humiliabit eum*, allidet ad terram, aut atteret eum. — β) MUNTINGHE יִדְכֶּה pronunciat, pro יְדַכֶּה ex fua fententia pofitum, idque cum בְּרִשְׁתּוֹ conjungit, quod Infinitivum verbi יָרַשׁ effe putat, cui notionem Arabici ورش tribuit, *concupivit*, *avidus fuit*; verbum דָּכָה autem ufitata Arabibus *tundendo comminuendi* fignificatione fumit, adeoque integram dictionem בְּרִשְׁתּוֹ יִדְכֶּה ita vertit: *avide eum comminuit*, (*gierig zermalmt er ihn*). — γ) Ultimam praecedentis commatis vocem, בְּרִשְׁתּוֹ, cum prima hujus Verfus: ידכה, conjungit quidem etiam AUPERTI, fed ita, ut בְּרִשְׁתּוֹ in *poffidendo eum* vertat, quafi Infinitivus verbi יָרַשׁ, *poffidere*, *occupare*, effet; pro יִדְכֶּה vero mallet יִדְכֶּה efferre, quod Futurum Conjug. *Cal* verbi דָּכַךְ, *contudit*, *contrivit*, *calcavit*, collato Arabico دكّ, cum fuf-

ſuffixo tertiae perſonae maſculini generis exiſtimat, ה pro ו, Armaeo ſcribendi more, qui tamen nec Hebraeis inuſitatus eſt. Unde hanc procudit verſionem: *eo* (miſero, humili) *potitus* improbus, *ipſum proculcat* (*hat er ihn in ſeiner Gewalt; ſo ſtöſst er ihn dahin*). Merae conjecturae, ingenioſe inventae quidem atque exornatae, ſed fundamento omni deſtitutae! Qui vero 2) Verſuum diviſionem receptam retinent, in conſtituendo ſenſu maximam partem ſequuntur Chaldaeum, qui hanc praeivit interpretationem: יִתְכַּרְכַּךְ וִישׁוּח *conterit ſe et deprimit ſe*, ut pauper in inſidias ejus cadat. Verbum דָּכָה *conterere, imminuere*, intranſitive intelligit de inſidiatore, ſive homine, ſive leone, qui corpus ſuum deprimat, et proſternat. Sic IARCHI: כן דרך האורב שמרכה ומשפיל ומקטין עצמו כדי שלא יהא ניכר *Ita mos eſt inſidiatoris, ut atterat et humiliet, et parvum reddat ſe ipſum, ne agnoſcatur.* Eandem interpretandi rationem, ut multos alios taceam, ſequitur SCHNURRERUS: „Verbum יִדְכֶּה, ſeu יִדְכֶּה, forte יִדַּכֶּה Hitphael, quid ſignificet, ex ipſa ſerie atque ordine orationis haud difficulter intelligitur. Scilicet *comminuitur* nihil hic aliud eſſe poteſt, quam *colligit ſe contrahitque*, ut delitefcat: quod fere facere ſolent, ut conſtat, qui feris avibusque inſidiantur.“ יָשֹׁחַ autem *procumbit* vertit, maxime ex auctoritate Iob. XXXVIII, 39. *Num tu venaberis leaenae praedam? num appetitum catulorum implebis, quando* יָשֹׁחוּ procumbunt *in luſtris, ſedent in tugurio ad inſidiandum?* Ita totius imaginis haec erit ratio, quam VATABLI verbis exhibeo: „Leo praedam invaſurus incurvat ſeſe, et humilem facit, ut potentius inſiliat in praedam; ſic interdum dejectionem animi ſimulat improbus, ut commodius pauperem opprimat et evertat; ſimulat ſe eſſe debilem et nullarum virium.“ Verum enimvero huic interpretationi quo minus adſtipuler, me impedit, quod in iis, quae proxime praeceſſerunt, leo repraeſentatus fuerit ut praedam abripiens; quamobrem inconcinne et perturbate eidem nunc demum inſi-

infidiari, atque faltem in eam moliri fubjungeretur. Rectius itaque verba וְדָכָה יָשֹׁחַ contraria ratione II) ad *pauperem, miferum,* infidiatoris praedam, referuntur; atque ita quidem, ut, praeeunte SCHROEDERO, דָּכֶה, *Participium,* ut jam fuperius obfervatum eft, *comminutus* vertatur, יָשֹׁחַ autem ope Arabici ساخ five ثاخ explicetur, quae verba de iis rebus ufurpantur, quae *fidunt, fubfidunt.* Ita in poemate quodam Anthologiae Hudeiliticae de duobus fratribus nobiliffimis occifis dicitur, periiffe

كالطود ساخ بأَصْلِهِ المدفون

Inftar montis, qui fubfidat una cum radice fua obruta, ad quod Scholiaftes: ساخ ذهب في الارض باصله فلم يبق له اثر *Verbum* שוח *hic fignificat: abiit in terram cum radice fua, ita ut ne veftigium quidem ejus remaneat.* Qua eadem notione in codice Hebraeo occurrit Habac. III. 6. *Diffringuntur montes aeterni,* שָׁחוּ *fubfidunt colles prifci.* Itaque haec verba fic vertenda erunt, *comminutus fidit (zermalmt fällt er zu Boden!),* ut pauper, five mifer, comparetur cadaveri immanibus leonis dentibus comminuto, quod ex terribili et cruento ejus rictu nunc fidat et humum feratur. Ad *miferum* quidem haec verba etiam HENSLERUS refert, fed ita, ut יִדָּכֶה, in *Niphal,* pronunciet, i. e. *conteritur,* idque explicet de pede in decipula ferrea capto et concuffo; fequens יָשֹׁחַ autem *incurvat fe prolapfus* vertat. Quae interpretatio tamen duplici premitur incommodo: primo, quod iftiusmodi decipulas ferreas, quibus pedes franguntur, apud Hebraeos in ufu fuiffe, incertum eft; tum, quod verbum prius, ידכה ad folum pedem, pofterius autem ad totum hominem refertur, quod duriufculum eft. — Nec minor diffenfus eft in pofterioris hemiftichii, וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָּאִים, fenfu conftituendo. Difficultatem maxime creat nomen עֲצוּמִים, proprie *validi robufti,*

busti, sed quibus I) multi *leonis* praedatoris *valida membra*, dentes et ungues potissimum intelligunt. Quod si sumas, trifariam verba explicari possunt. 1) *Cadit membris suis robustis in inopes*, ut נָפַל, *cadere*, positum sit pro irruere in aliquem, de leone praedam pedibus et unguibus suis adoriente. Sed habuimus modo leonem, qui jam *raptaverit* et dentibus *comminuerit* praedam. Paulo aptius quidem alterum: 2) *cadit in robora ejus coetus attritorum*, ut cadere dicatur rapina in ungues leonis captantis, i. e. derepente ab eo comprehendi. Neque hoc tamen cum serie illa bene cohaeret. — Idem valet de tertia interpretandi ratione: 4) *cadit per robora ejus pauper quisque*, quo modo *cadere* est violento ictu *sterni* et *trucidari*. Id ipsum enim jam multo gravius verbo דָּכָה, *comminutus* leonis dentibus, expressum. Quod etiam RUPERTI interpretationi obstat, qui עֲצֻמִים ut substantivum, *fortitudinem* vertens, sensum exhibet hunc: *incurvat se* insidiando (יָשֹׁחַ), *tum totis viribus in eum irruit*. Alii, II veluti SCH[illegible]ZIUS, KNAPPIUS, SCHNURRERUS, nomen עֲצוּמִים *vinculi*, *decipulae* notione sumunt, quam Arabum عِصَامٌ obtinet; ut sic vertendum sit: *incidit in laqueos eorum multitudo calamitosorum*. Verum, ut taceam, עֲצוּם nusquam alias in Hebraeo codice illa significatione occurrere, neque hic sensus hemistichio praecedenti, quo leo praedam comminuisse jam dicebatur, bene convenit; nisi cum Schnurrero, recepta Versuum divisione repudiata, verbis יַחֲטֹף עָנִי novum Versum incipias, novam similitudinem instituentem (cf. not. ad Vs. praeced.); aut Hensleri interpretationem sequaris (vid. supra). — III) Quum DSJEUHARIUS Arabicum عَصُومٌ sive عَيْصُومٌ interpretetur أَكُولٌ *vorax, gluto, gulosus*; MUNTINGHIUS in hanc incidit cogitationem, annon Hebraeum עֲצֻמִים *fauces* h. l. verti possit? Neque tamen ipse huic sententiae multum tribuit. IV) Ro-

Rectum et hic a SCHROEDERO vifum puto. Retinet is ufitatam vocis עֲצוּמִים fignificationem, dum עֲצוּמָיו *validos ejus* vertit, fcilicet *leonis* praedatoris, fub quibus *leunculos*, *catulos ejus* intelligit, in quorum ungues et rictus praeda incidat. Verbum נָפַל enim, ope praefixi בְּ, cum nomine יָד aut alio fubjecto conjunctum, femper fignificat, *cadere*, pervenire, *in alicujus rei* aut *perfonae poteftatem*, ut jam e phrafi frequentiffime occurrente נָפַל בְּיַד cognofcitur. Pingitur itaque leonis praeda, ab ipfo in luftro fuo comminuta, et ex ore ejus fidens, in circumfufos ei leunculos cadere, unguibus rictuque ab ipfis ftatim excipienda et devoranda. Qua imagine apte praedonis feriffimi focii adumbrantur, pari, qua ille, crudelitate mifero, tanquam praedae, inhiantes. — Reftat vero difficultas in ultima hujus Verfus dictione, חֶלְכָּאִים, quae in codicibus duplici modo exhibetur. 1) Maforethae in margine literis in duas voces divifis legendum praecipiunt: חֵל כָּאִים, atque in textu fic fcriptum reperitur in tribus Kennicotti et duobus Roffi codicibus, neque non in Neapolitana Hagiographorum editione. Varie autem illud explicari poteft. 1) Hebraeorum plerique חֵל pro חַיִל, *exercitus*, *turba* pofitum putant, כָּאִים vero *attritos* interpretantur, ut vertendum fit: *exercitus attritorum*, miferorum turba. 2) I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 1196. fimiliter חֵל *exercitum* vertit, fed כָּאִים a radice كَأَ et كَيِأَ *triftis*, *pufillanimis fuit*, interpretari mallet *exercitus* five *fefforum*; in deferto aquae inopia ac fiti enectorum, five *moeftorum*, defperantium. 3) RUPERTI vocalibus mutatis חַל effert, quod perfonam tertiam Praeteriti Cal verbi חָלַל, *perforavit*, *vulneravit*, *interfecit* effe dicit; כָּאִים vero cum Michaele *moeftos*, *pufillanimes* vertit, ut haec integrae dictionis interpretatio prodeat: *necat pufillanimes* (*er würgt die Schwachen*). Addit tamen hanc conjecturam, poetam fortaffe הָלֵךְ אַיִם fcripfiffe, quod interpretatur: *perit*, *perditur*, *orbus*

bus (collato Arabico أَيِّم, quo omnis omnino mifer auxilio deftitutus fit intelligendus, ut infra Vs. 14. fub יָתוֹם. — Quod autem II) in textu plerorumque codicum fcriptorum et editorum exftat חֵלְכָּאִים, 1) Mafora magna ad Genef. XXX, 11. habet אחת מחמש עשר תיבות הכתובות תיבה אחת ונקראות שתי תיבות *pro una ex quindecim illis dictionibus, quae una quidem voce fcriptae, fed divifis vocibus legendae funt,* ut בָּגָד pro בָּא גָד Gen. XXX, 11.; אֵשְׁדָּת pro אֵשׁ דָּת Deuter. XXXIII, 1.; מַלָּכֶם pro מַה לָּכֶם Iefai. III, 15. Qui hoc fequuntur ex Hebraeis, eodem modo interpretantur, quem fupra I) 1) attulimus. 2) MUNTINGHIO חֵלְכָּאה (quomodo hic legendum effe arbitratur pro חֵלְכָּאִים) eft quadriliterum ex חלך *niger fuit*, et כאה *contufus eft* (coll. Arab. كَأَ, كَبِيَ, كَهَا) compofitum, *imbecillem, infirmum,* fignificans. 3) Ego cum Schroedero חֵלְכָּאִים fignificatione non diverfum credo a חֵלְכָה fupra Vs. 8. pro חֵלְכָא ibi pofitum, cf. not. ad eum locum. Quod autem ita nomen plurale cum verbo fingulari mafculino נָפַל conjungitur, in eo nemo offendet, quum eadem loquendi forma non folum apud Arabes fit frequentiffima, verum Hebraeis etiam fatis ufitata. Ita Pf. LXXIV, 6. *Tunc* עָבַר *transivit fuper animas noftras* הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים *aquae tumentes.* Ierem. XV, 16. וַיְהִי דְבָרֶיךָ *et fuit,* fuerunt, *verba tua.* Cf. 1 Sam. I, 2. Exod. XXXI, 14. Deuteron. V, 7. Integrum hemiftichium itaque fic vertendum erit: *atque ita cadit in validos ejus calamitofiffimorum multitudo.* — 4) Singularis eft HENSLERI cogitatio in *Obfervatt.* ad h. l. theodifce fcriptis, p. 15., חֵלְכָּאִים pro nomine fubftantivo, a חֵלְכָה orto, habentis, quemadmodum רָעִים Pf. LXXVIII, 49. Exiftimat vero pluralem five abfolute pofitum, ut interjectionis vim obtineat: *o infortunium!* five praefixum ב fubaudiendum, totumque hemiftichium fic reddendum: *cadit in vinculum ejus, in perniciem,* i. e. in perniciofiffimos ejus

ejus laqueos. Sed idem fere poeta jam in poſteriore Verſus praecedentis hemiſtichio expreſſerat.

11. Hunc Verſum l) quidam ad *miſeros*, ſive *calamitoſos* referunt, qui ſecum cogitent, Deum ipſorum oblitum eſſe, nullam plane ipſorum rationem habere. Sed quum in oratione praecedente de *improbo* tantum ſermo fuerit, eum ſubito ad miſerum transire, durius videtur. Hinc alii phraſes applicant ll) ad improbum, qui tolerare Deum, et permittere ſcelera ſua, vindicandi ſolum animum, non facultatem, habere, ſibi perſuadeat. — Rectius, meo ſenſu, SCHROEDERUS lll) hunc locum nec ad *ſcelera improbi*, nec ad *oppreſſos* reſtringit, ſed generaliter quaecunque modo expoſita fuerunt, facta reſpicere cenſet, tum *vexationes* et *crudelitates improbi*, tum praeſertim, quas innocentes ſubierunt, *afflictiones* et *miſerias*, quarum omnium nullam rationem Deum habere, oppreſſor iſte ſecum cogitat. שָׁכַח אֵל *Obliviſcitur Deus* miſeriarum, nullam earum curam gerit, atque ex earum neglectu vindicationem intermittit, quomodo verbum illud non ſolum de iis uſurpatur, quae *auxilium* requirunt, ut Pſ. XIII, 2. XLIV, 25. Deut. XXXI, 18., ſed etiam de iis, quae *punitionem*, ut Pſ. LXXIV, 23. — הִסְתִּיר פָּנָיו *Obvelavit*, velo condidit, *faciem ſuam*, oppreſſionum vindicationem omnino detrectavit. — בַּל־רָאָה לָנֶצַח *Non vidit ad perpetuitatem*, nunquam accidit, ut illas curet atque vindicet. רָאָה hic eſt *adſpicere cum vindicandi conſilio*, ut Exod. III, 9. 2 Reg. XIV, 26. Pſ. 9, 14.

12. קוּמָה יְהוָה *Surge, Iova.* Verbum קוּם ſpeciatim *uſu militari* increbuit, quo *ſurgere* dicuntur bellatores et infeſti aggreſſores, quum ad aliquem invadendum et opprimendum cum impetu ſe accingunt, ut 2 Reg. XVI, 7. Iud. IX, 17. Pſ. XVIII, 40. Inſigniter vero ita de *propugnatore* et *vindice* uſurpatur, ad defenſandos oppreſſos et propulſantes invaſores animoſe ac ſtrenue ſe parante, ut Iud. V, 7. Eodem uſu Arabum قام, *ſtare*, *ſurgere*,

frequentatur; ut in Schultensii Excerptt. Hamasae p. 306.

اذا لقام بنصري معشر خشن

Tunc profecto surrexisset in auxilium meum coetus asper.

Haec SCHROEDERUS. — Pro אל KOEHLERUS אֵלִי reponendum censet, quod suffragiis Alexandrini, Syri, Vulgati, Arabis, Aquilae et Symmachi sit munitum. „Sed de Alexandrini certe lectione," inquit SCHNURRERUS, „justa esse potest dubitatio. Nam in Alexandrino quidem codice legitur *κύριε*, ὁ Θεός *μου*, consentiente versione Arabica polyglotta, sed in Vaticano libro deest *μου*, et Vulgatus habet: *exsurge Domine Deus.* Nobis omnino videtur pronomen ab interpretibus illis ex ingenio additum fuisse: neque enim ut Deum sibi propitium, sed ut talem, qui vere Deus sit, Iehova sese demonstret, precatur auctor carminis." — נְשָׂא יָדֶךָ *Tolle manum tuam.* Loquendi formula, ex Schnurreri sententia, ab eo desumta, qui postquam otio indulsit, manibus in gremio repositis, surgit tandem, manumque sublatam operi faciendo admovet. Ego potius, cum Schroedero, continuata, quae in praecedente קוּמָה latet, figura, Deum implorari putem, ut instar fortissimi bellatoris et herois magno robustissimae manus nisu graves ictus incutere moliatur, atque sic vim vi perdomet, improbi brachium confracturus, ut Vs. 15. dicitur. — אַל־תִּשְׁכַּח עֲנָוִים, *Ne obliviscaris humilium*, oppositum esse illi impiae improbi Versu praeced. persuasioni, שָׁכַח אֵל, *oblitum esse Deum*, incurium plane esse vexationum et oppressorum, recte interpretes observant. De עֲנָוִים, quod Masorethae עֲנִיִּים legendum jubent, cf. not. supra ad IX, 13.

13. עַל־מֶה נִאֵץ רָשָׁע אֱלֹהִים *Quare improbus spernit Deum?* Hoc videtur cum iis, quae antecesserunt, ita connectendum esse: *exsurge* etc. *nec obliviscaris pauperum; propter quid aliud enim spernit*, susque deque habet

bet *te improbus*, cogitatque fecum, te non inquifiturum in fcelera, nifi quia videt, impunos effe fceleratos, teque oppreſſorum oblivifci? אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרשׁ quare *dicit in corde ſuo: non requires?* Obſervanda hic perſonae commutatio, qua in *ſecunda* ponitur, *non* תִּדְרשׁ *requires*, tu, Deus, quum tamen improbus Deum non alloquatur, ac proinde in tertia, ut Vs. 11. שָׁכַח *oblitus eſt*, dici debeat, *non* יִדְרשׁ. Hinc Alexandrinus, ac ſi ita legiſſet, *οὐ ζητήσει* poſuit. „Verum facile patet, non *directe* improbum induci, ſed accommodato verbo דָּרַשׁ ad *Pſaltis*, Deum compellantis, *perſonam; dicit* improbus *in corde ſuo: tu* ipſe, o Deus, cujus numen ille ſpernit, *non requires*, ſ. te non requiſiturum eſſe, qui inflexus et ad Deum directus ſermo majoris vis et efficaciae ergo adhibitus apparet. Interponunt hic nonnulli כִּי, *quod; dicit* quod *non requires*, non male quidem, ſed quo tamen non opus eſt, ſi modo ad compellantis Deum perſonam attendatur. Simililter Hoſ. VII, 2. extat: *Ne dicant in corde ſuo: omnis* רָעָתָם זָכָרְתִּי *mali eorum recordatus ſum*, pro רָעָתֵנוּ זָכַר *mali noſtri recordatus eſt.* Conf. Pſ. L, 21." SCHROEDERUS.

14. רָאִתָה *Vidiſti!* „Oppoſitum hoc eſt protervae impiorum opinioni Verſu 11., Deum nil quidquam eorum videre, quae ipſi ad alios vexandos opprimendosque moliantur. Affirmat itaque carminis auctor, certiſſime haec omnia cognoviſſe Deum, ut qui univerſe obſervet diligentiſſime, quidquid moleſtiae atque noxae homini inferatur: poenas quidem delictorum nonnumquam differri, ſed delicta ipſa tanta cum cura notari a Deo, ut non poſſint non ſubinde in memoriam ipſius redire." SCHNURRERUS. כִּי־אַתָּה עָמָל וָכַעַס תַּבִּיט *Nam tu vexationem et moleſtiam contueri ſoles*, ut idem ille interpres doctiſſimus vertit; לָתֵת בְּיָדֶךָ *dare, ſ. ad dandum in manum tuam*, in quorum verborum explicatione interpretes diſſentiunt. 1) Veteres hanc dictionem *in poteſtatem tradendi* notione

acceperunt, qua faepius occurrit. Alexandrinus enim pofuit: τοῦ παραδοῦναι αὐτοὺς εἰς χεῖρας σου, quod fic inflexit Arabs: لِيُسلَمَ في يَدَيك *ut tradatur in manus tuas.* Syrus: ܚܙܐ ܐܢܬ ܕܢܫܬܠܡ ܒܐܝܕܝܟ, *profpicis, ut tradatur in manus tuas.* Quod quam incommodum fit, quisque fentiet ipfe, quum Deum ita *tradere aliquem in manus proprias*, dici non conveniat. 2) Ex recentioribus bene multi נתן *dare*, pro *retribuere* fcelerum *poenas*, aut *ultionem*, acceperunt, ex ufu illo, quo *Deus dare alicui* dicitur *fecundum facta* ipfius. Praeivit Aben-Efra, qui vero בְּיָדֶךָ, ut feparatam faceret locutionem, inverfo verborum ordine, praemittendum autumavit, quum dedit: בידך לתת לו גמול בכל עת שתרצה *in manu tua* fcil. eft, *dare ei retributionem, omni tempore quo volueris;* quod certe longius a textu deflectit. Neque vero, ut recte Schroederus monet, ufus ille verbi נָתַן *retribuendi*, hic aptam efficit conftructionem cum עָמָל וָכַעַס, *moleftia ac vexatione*, quas illatas Deus non commode, directa ftructura, diceretur *dare*, pro *retribuere earum poenam* aut *vindictam;* eoque minus, quod non expreffus fit is, cui haec retribuenda foret. 3) „Rectius ex GEIERO docet Schroederus, fenfum formulae repetendum effe ex loco Jefaj. XLIX, 26. *ecce palmis te meis infculpfi.* Non quod de *pugillaribus* hic cogitandum fit, manui impofitis, ut Schroedero videtur, nam qui in tabulas manui impofitas aliquid refert, dici profecto non poteft, in manu fua illud notaffe. Sed eft loquendi hic modus ab illo defumtus, qui ut certus effe poffit de rei cujusdam memoria confervanda, notam manui inprimit, quae non poteft non rem ipfam perpetuo in animum ipfius revocare.“ SCHNURRERUS. — חֵלְכָה יַעֲזֹב עָלֶיךָ *Super te relinquit calamitofus*, fubaudi cum eodem Schnurrero Accufativum נַפְשׁוֹ, ut fenfus fit, miferum cum vexationes, quibus obnoxius fit,

tum

tum res suas universas tuto committere Deo et posse et debere. Similis verbi עָזַב cum particula עַל structura exstat Iob. XXXIX, 11. Eundem sensum expressit Chaldaeus interpres: עֲלָךְ יִסְבְּרוּן עֲנִיָּךְ *in te sperabunt pauperes tui.* — יָתוֹם אַתָּה הָיִיתָ עוֹזֵר *Pupillum tu fuisti adiuvans.* Sed יָתוֹם exprimit *quemvis neglectissimum* et injuriis maxime expositum, simulque *prospiciendi facultate carentem*, ut Iob. VI, 27. XXII, 9. Thren. V, 3. Convenit propria ejus vocis significatio, apud Arabes servata, quam Tebrizi ad Hamasam notavit: اليتم الغفلة ومنه سمي اليتيم يتيما لانه مغفول عنه *Vox* יתם *neglectionem notat; et inde* pupillus *dictus* יתים, *quod negligi solet.*

15. שְׁבֹר זְרוֹעַ רָשָׁע *Frange brachium improbi,* violentam ejus potentiam reprime. וָרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַּל תִּמְצָא *Et ad malum* quod attinet; si *investigabis improbitatem ejus, non invenias,* si tu ipse Deus accuratissime investigabis illius violentiam, ut eam vindices, non reperias eam quippe quae ita perdomita, penitus deleta, et e rerum quasi natura abolita sit, ut nusquam ab illo amplius exerceri, nec adeo ea a te penitissime perquirente ullo loco inveniri queat. Sollennis enim Hebraeis haec loquendi formula, qua *perquiri, nec inveniri* dicuntur illa, quae derepente excisa et deleta ita disparent, ut nec vola, nec vestigium inveniri queat. Vid. Ps. XXXVII, 35. 36. Iob. III, 4. XX, 7. 8. 9. SCHNURRERUS, neglecta Masoretharum distinctione, וָרָע ad prius hemistichium refert, ita tamen, ut וְרֹעַ efferat, quod est Imperativus verbi רָעַע *concutere,* eam maxime ob causam, quod, qui carminis argumentum est, tyrannus, satis constanter nonnisi nomine רָשָׁע solet designari. Unde haec totius Versus interpretatio prodit: *frange vim improborum et comminue; si ipse adeo quaesiveris improbos, haud reperias.* Legit enim in hemistichio posteriori cum HARIO תִּדְרוֹשׁ רְשָׁע

רְשַׁע וּבַל תִּמְצָא, propterea quod plus ponderis habeat atque dignitatis, si improbus ipse, quam si vis illius ac libido nocendi tolli a Deo penitusque deleri dicatur.

16. יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד *Iova rex erit perpetuo.* „Non hic fermo eſt de ſummo illo Dei imperio, quo res univerſe omnes moderatur atque gubernat, ſed innuitur ipſius ſingularis illa cum Iſraelitis conjunctio, qua effectum eſt, ut et ipſi praecipua quadam ratione Iovae, tanquam regi ſuo ſubeſſent, et ditio, quam tenerent, *terra Iovae ſacra* et propria audiret, Levit. XXV, 13.“ SCHNURRER. אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ] „Verbum אָבַד propriam vim habet *abeundi, aufugiendi* ex conſpectu, cum *perditione* et *interitu*, uti monuit A. SCHULTENSIUS in *Commentar. in Iob.* p. 123. Hinc ſpeciatim de *gentibus* et *copiis hoſtilibus* uſurpatur, cum *funeſta clade fugatis*, ac deletis e regione quadam, ut Deut. VIII. 20. XXVIII, 22. Iud. V, 31. Idem hoc loco uſus adhibita illius אָבַד cum מִן conſtructione, ut Ierem. XLIX, 38. exſeritur, ut ſit: *diſperierunt fugatae atque deletae gentes e terra ejus.*“ SCHROEDERUS. In ſenſu autem hujus hemiſtichii conſtituendo interpretum eſt diſſenſus, dum alii ad *praeteritum*, alii ad *futurum* tempus illud referunt. I) Qui prius ſequuntur, ſub גוֹיִם vel 1) *gentes exteras* intelligunt, quae non tam multo ante compoſitum hoc carmen Palaeſtinam invaſerint, ſed, Iovae auxilio, expulſae fuerint, vel 2) ſeptem illas *Cananiticas* gentes, quas Iova olim in gratiam populi ſui extirpaverit, ſive, quod HENSLERO veriſimile eſt, *Iebuſaeos*, a Davide expugnatos, vid. 2 Sam. V, 6; ut itaque poeta recordatione eorum, quae Iova antea perpetraverit, ſpem ſuam confirmet. 3) Paullo aliter SIMEON DE MUIS: „Forte David, poſtquam Deum obteſtatus eſt, ut impiorum potentiam everteret, concludit gratiarum actione de lato auxilio, et tanquam certus ſe exaudiendum, ante victoriam encó-

encomium canit; q. d. Deus ille, quem impii illi negant regere humanum genus, ſolus rex eſt, quippe qui ſuam potentiam in delendis impiis oſtenderit. Ita David omnes Pſalmos, in quibus Dei auxilium implorat, gratiarum actione claudit, ceu certus ſe exaudiendum." — II) Sed e SCHNURRERI ſententia אָבְדוּ „futuri ſignificationem hic habet, etſi verbum aliud, in futurum poſitum, in ſuperiore ſententia haud conſpicitur.„ Quod enim ſaepe ſit, ut futurum, quo ſpectat praeteritum, futuri ſignificationem induens, per ellipſin ſupprimatur, id hoc quoque loco accidit, quo poſt יְהוָה ſubaudiendum eſt יִהְיֶה. Nec obſtat abſentia copulae *Vau* a verbo אָבְדוּ nam in ſtilo ſublimiore, etiam hac abſente, futuri ſenſum induit praeteritum alii futuro ſubjunctum. Cf. NICOL. GUIL. SCHROEDERI Syntax. Verbor. Reg. XLVII, 7. 8. Senſus itaque eſt: Iovam ſeſe populi ſui regem demonſtraturum eſſe, barbaraſque gentes ſui imperii finibus ejecturum."

17. תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה *Deſiderium manſuetorum exaudiviſti, Iova!* i. e. annuiſti cultorum tuorum deſiderio. עֲנָוִים ſunt *animo humiles, Deo ſe ſubmittentes*, et *religioſi ejus cultores*, qui injuriis affecti ad Deum ſolum confugiunt, ut Pſ. XXII, 27. XXV, 9. XXXIV, 3. Ieſ. LXI, 1. Verbum שָׁמַע, recte obſervante SCHROEDERO, hic ſenſu judiciali, ut patet ex לִשְׁפֹּט, *ad judicandum*, Verſu ſequenti, uſurpatur, ut ſit *admittere* deſideria tanquam judicem, judicium, ad ſatisfaciendum laeſis, exercendo, ut 1 Reg. VIII. 32. — תָּכִין לִבָּם *Confirmas cor eorum. Cor firmatum* opponitur *concuſſo, agitato, palpitanti*, quales locutiones ad *vehementiorem*, qua quis commovetur, *dolorem, metum*, et *conſternationem* exprimendam uſitatae ſunt, ut Deut. XXVIII, 65. Ieſ. VII, 2. Pſ. LV, 5. Hinc *cor* נָכוֹן eſt *ſedatum* a tali commotione doloris et metus, ad ſtabilem tranquillitatem redactum, et felicis rerum eventus fiducia obfirmatum. Ita clariſſime Pſ. CXII, 7.

LVII,

LVII, 8. — Verba תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ non funt vertenda *attenta erit auris tua*, ut Aben-Efra praeeunte quidam reddunt, fed: *attendam reddes*, *f. praebebis aurem tuam*, quum fit Conjugatio *Hiphil*. Eft autem fecundum naturam radicis קָשַׁב, *nitidus, purgatus fuit*, propria locutionis תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ vis, *purgatam, emundatam efficere et praebere aurem*, f. expurgatis fordibus apertam et patulam, ad fonum accurate percipiendum. Totius commatis fenfum ita illuftrat SCHNURRERUS: „Celebratur hoc Verfu eximia Iovae, ut regis, erga illos, qui ipfius imperio fubfint, gratia ac benevolentia, qua effecturus fit, ut mala ex barbarorum incurfionibus orta brevi tollantur reparenturque. Scilicet debellatis pulfisque hoftibus fore, ut rex, data civibus fuis adeundi copia, afflictos animos blanda compellatione recreet excitetque, ac fingulos de injuria accepta querentes benigne audiat, ut, dum fingulorum defideriis fatisfiat, univerfa respublica in antiquum ftatum reftituatur, non amplius ab hoftibus turbanda.“

18. לִשְׁפֹּט יָתוֹם וָדָךְ *Ad judicandum*, judicio vindicandum, *pupillum et attritum*. In voce דָּךְ SCHROEDERUS fcite hic obfervat *ufum forenfem*, quo notat *injuria ac vi jure fuo cadentem et oppreffum*, ex loquendi formula דִּכֵּא *conterere aliquem in porta, i. e. judicio*, Proverb. XXII, 22. Iob. V, 4. Videtur autem haec fententia non, ut multis placuit, ad folam proxime praecedentem, *attentam praebebis aurem tuam*, reftringenda, fed cum Schroedero ad fingulas Verfu praecedente pofitas referenda, praefertim ad primam illam, *defiderio cultorum tuorum annuifti*. — In verborum בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ מִן־הָאָרֶץ explicatione in duas maxime partes interpretes difcedunt, dum alii nomen אֱנוֹשׁ cum מִן־הָאָרֶץ conjungunt, ut compofitam haec verba efficiant appellationem; alii vero מִן־הָאָרֶץ cum לַעֲרֹץ connectunt. 1) Si priorem fequaris rationem, qua *homo e terra* pro *homine*

terre-

terreno, fragili et *impotenti*, accipitur; duplex datur fenfus. 1) Alter eft, quo *mifer oppreffus* intelligitur; unde, adhibita verbi עָרַץ vi neutrali *timendi, formidandi*, haec prodit fententia: *ne addat amplius formidare homo e terra*, fcilicet improbum vexatorem. 2) Alter vero, quo *improbus vexator* defignatur, cujus audacia et atrocitas illo *hominis terreni*, qui *Deo coelefti* oppofitus fit, nomine perftringatur. Sic vero in conftituenda phrafi magna exiftit varietas. α) Retenta illa verbi עָרַץ notione, multi dederunt: *ne pergat amplius formidare hominem miferum e terra*, fcil. quisquam, aut, ut alii voluerunt, pupillus et attritus. β) Alii, KIMCHIO praeeunte, verbum illud tranfitiva *terrendi* notione accipiunt, hoc fenfu: *ne pergat amplius terrere* eos *homo e terra*, fcil. pupillum et attritum. Verum omni huic rationi, qua אֱנוֹשׁ cum מִן־הָאָרֶץ connexum *homo terrenus* vertitur, fcite oppofuit SCHROEDERUS, quotiescunque hominis e pulvere origo innuatur, fatis conftanter folere adhiberi nomen עָפָר, aut הָאֲדָמָה, veluti Genef. II, 7. III, 19. Pf. CIV, 29. Ecclef. III, 20. Iob. X, 9. al.; vocabulum הָאָרֶץ autem hoc fenfu adhiberi nusquam alias. Erit itaque II) לַעֲרֹץ cum מִן־הָאָרֶץ connectendum. Verum poteft fic etiam *duplex* fenfus prodire, pro ambiguitate vocis אֱנוֹשׁ aut *oppreffòrem*, aut *oppreffum defignantis*. 1) Priori modo Alexandrinus, verbo עָרַץ *intranfitive* pro *jactare fe* fumto, dedit: ἵνα μὴ προσθῇ ἔτι μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς. Sed voculae מִן־הָאָרֶץ cum verbo עָרַץ conftructae, manifefte *tranfitivam* ejus vim defiderant; אֱנוֹשׁ vero, quod tam ex etymo, quam ex linguae ufu *debilitatis* notionem habet, multo aptius ad *oppreffum* applicatur. Praeferenda itaque 2) SCHROEDERI interpretatio, quae talis eft: *nec addat amplius*, non pergat fcil. improbus *exagitare*, exturbare, *hominem debilem*, miferum, *e terra* fua, e patria. Eadem tranfitiva *excutiendi, exagitandi* notione verbum עָרַץ Iob. XIII, 25. occur-

occurrit. *Excuti* vero graviore ſtylo dicuntur, qui *violenter* e loco, e ſedibus ſuis, *ejiciuntur*, quomodo נָעַר *quatere, excutere*, ſaepius uſurpatur, veluti Ieſaj. XXXIII, 3. „Neque huic interpretationi multum obſtat, quod nomen, unde pendet יוֹסִיף, expreſſum non ſit. Nihil enim vetat, vel nomen רָשָׁע ex ſuperioribus repetere, vel ſubintellecto nomine אִישׁ, locutionem impersonalem ſtatuere; vid. Schroderi Syntax. Verbor. Reg. LX.“ SCHNURRERUS. In eundem ſenſum etiam Syrus: ܠܐ ܢܘܣܦ ܬܘܒ ܠܡܘܒܕܘ ܒܢܝܢܫܐ ܡܢ ܐܪܥܐ *ne addat ultra perdere homines e terra.*

PSAL-

PSALMVS VNDECIMVS.

ARGVMENTVM.

Quum auctori hujus carminis amici fugam suasissent, ne per insidias ab inimicis circumveniretur; repudiat hoc consilium, suam in Iova fiduciam praedicans, quem speret hostium consilia et technas eversurum. Rationem suae fiduciae affert, quod rerum omnium moderator et dominus sit Deus, neque sine ejus providentia quidquam geratur ab hominibus, quare innocentes bono animo esse debere, improbis autem certam perniciem exspectandam esse.

Inscriptio *Davidi* hoc carmen assignat, nec occurrit in eo quidquam, quod a Davidico ingenio abhorreat. Sed prorsus incertum est, qua occasione editum sit. De qua quid interpretes conjecerint, quidque verosimillimum videatur, breviter dispiciamus.

Adversus terrores eorum, qui solliciti de Davide, in periculis a Saule, fugam ei suaderent, factum esse Psalmum, sententia est interpre-

pretum longe plurimorum. Sed in tempore preffius finiendo diffentiunt. VENEMA carmen ad illud tempus exiftimat referendum, quo Davides a Siphaeis proditus, et a Saule obfeffus, in Philifthaeorum regionem discedere confilium ceperit *). Quae fuga quum anfam dederit de firmitate animi atque fiducia Davidis male opinandi, resque ejus pro defperatis habendi, eum hunc Pfalmum compofuiffe, ut fe ab ifta calumnia liberaret, et fiduciam in Iehova teftificaretur. Verum carminis initium manifefte continet non exprobrantium voces, fed hortantium, ut fuga fibi caveret, et amicorum de falute Davidis metuentium.

Ex aliorum fententia in fpecu Adollamico hic Pfalmus factus eft, cum, interfectis jam facerdotibus Nobicis, nemo Davidem exulantem recipere auderet, fed omnes amici ei fugam fuaderent, qui tum ibi ad eum frequentes convenerunt **), atque ideo terram Ifraeliticam relinquere neceffe haberet. Et fic oporteret inter initia latebrarum illarum factum effe carmen, et ante adhuc, quam de caede Nobicorum cognofceret. Majorem enim animum fpirat, quam illius temporis cetera, cum fatis diu ibi fubftiterit, et vix tandem repererit, quo fugeret.

Pro-

*) Vid. 1 Sam. XXIII, 14—21.

**) Vid. 1 Sam. XXII.

Propius ad veritatem accedere videtur AMYRALDI de hujus Pſalmi tempore et occaſione ſententia. „Quum adhuc, inquit, in aula Saulis verſaretur Davides, ejus amici, ficti an veri incertum eſt, obſervato regis in eum infeſto animo, qui nondum tamen aperte in perſecutionem exarſerat, ne quid gravius accideret, id illi conſilium dederunt, ut in montana loca Iudaeae, unde oriundus erat, ad aliquod tempus ſecederet; donec regis animus mitigaretur: quod conſilium non videtur tum probaſſe, quamquam poſtea id ſequi coactus eſt. Verum eo tempore aliter ſenſit, fretus innocentia ſua, et confiſus bonitate Dei, quam ſibi adverſus hoſtium ſuorum molitiones et inſidias ſatis firmum praeſidium eſſe putabat." — IACOBI quidem quo minus ad Saulicum odium hoc carmen referatur, impedire putat Verſum ſecundum, quo non ſinguli cujusdam hominis inſidias ſed bellicas molitiones innui opinatur. Cur vero Verſus ille non de Saulis aſſeclis poſſit intelligi, equidem cauſam video nullam. Ac prorſus ſine fundamento eſt alterum, quod Saulico tempori opponit, indicari Vs. 4. *ſancto Iovae palatio* tabernaculum in Sionio poſitum, quod multo demum poſt Saulem ſit factum; quum coelum potius ibi videatur intelligendum, ut videbimus.

Inter initia conjurationis Abſalonicae, cum Davides moneretur ab amicis, ut relicta regia Sio-

Sionica et urbe, fuga fibi confuleret, hunc Pfalmum ab eo factum effe adverfus formidolofas voces amicorum illorum, qui ei metuebant, quorum tamen confilium poftea fecutus fuit; opinio eft RUDINGERI, quae nec Dathio improbanda videtur. Ad hoc ipfum tempus IACOBI carmen exiftimat referendum.

H. E. G. PAULUS hunc Pfalmum carmen martium effe cenfet, quo rex, forfan Hifkias, Senacheribo Hierofolymis obfidionem minitante, fe et fubditos protectionis divinae fpe confirmaret, quum amici fugam in loca montana ei fuafiffent; atque in vocibus הרכם (Vs. 1.) et שתות (Vs. 3.), nec non in timidae aviculae imagine, fimilitudinem quandam cum eo, quod Ief. XXXVIII, 10. feqq. legitur, Hifkiae carmine deprehendere fibi vifus eft. Sed quae Iefaj. XXXVII, 1. feqq. legimus de Hifkia, fciffis veftibus atque cilicio amicto templum Iehovae adeunte, quum Senacheribum cum exercitu appropinquare accepiffet, cum noftri carminis animo certo et confirmato parum conveniunt. Preces etiam, quas Hifkias illo tempore fudit (Iefaj. XXXVII, 16 — 20.), huic Pfalmo plane funt diffimiles.

DE WETTE, cui infcriptio carminis, ad Davidem id referens, fufpecta eft, quod nulli vitae illius regis tempori apte accommodari poffit, *improbis* (רְשָׁעִים) Vs. 2. 5. 6. memoratis, bar-

barbaros, a Iovae religione alienos, piisque, id vero eſt, Iſraelitis, infeſtos, intelligi arbitratur, ut igitur carmen de totius populi vexationibus, ab exteris illatis, queratur, et piorum animos opis divinae ſpe erigat.

---

1. בַּיהוָה חָסִיתִי *Ad Jovam confugio,* me recipio, ſub ejus protectionem ſuccedo. De primigenia hujus loquutionis vi cf. not. ſupra ad Pſ. II, 12. p. 67. ſequ. Quum igitur tanto protectore tutus ſim, אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי *quomodo dicitis,* dicere audeatis, *animae meae,* i. e. mihi, ut Pſ. VI, 5. VII, 3. נוּדוּ הַרְכֶם צִפּוֹר *Fugite ad montem veſtrum ut avis.* „Haec editorum librorum lectio," inquit I. F. FISCHERUS in *Proluſſ. de Verſſ. Graecc. Librr. V. T. Litterarum Hebraicar. magiſtris,* p. 165., „iis premitur difficultatibus, ut de veritate ejus atque elegantia recte dubitari poſſe videatur. Nam primo non apparet, quid ſibi velit Pluralis נוּדוּ, quum praecedat Singularis לְנַפְשִׁי, ad quem verbum illud referri debere, quum totus Hymnus nonniſi Davidis querelas cum adverſariis complectatur; manifeſtiſſimum eſt: deinde non poteſt intelligi, quare, quum vocabulum צִפּוֹר non minus quam verbum נוּד nomen generis defideret, hoc eſt ejusmodi, quo omnino montes, perfugia avicularum, ſignificentur, ei junctum ſit vocabulum certi montis, hoc eſt, Sionis: hunc enim volunt plerique interpretes montem piorum hominum propterea dici, quod ſteterit in eo templum, in quo deum gloriati eſſent praeſentem ſedere, cujus numine tuti ab omni vi, ab omnibus inſidiis viverent. His vero difficultatibus libera eſt lectio altera: נוּדִי הַר כְּמוֹ צִפּוֹר, quam praeter Alexandrinos Iudaeos, Aquilam, quintaeque Verſionis auctorem, propagavit ad noſtram memoriam Chaldaeus interpres. Hujus enim in Ver-

ſione

fique legitur אַטַּלְטְלִי לְטוּרָא הֵיךְ צִפְּרָא: fed Alexandrina Verfio, cum Aquila, Graecam rationem fequuta, Singularem הַר, qui vim Pluralis habet, Plurali expreffit; nam ut in Aquilae reliquiis extat: *ἀναστατοῦ εἰς τὰ ὄρη ὡς στροῦθιον* ita Codices Verfionis Alexandrinae omnes habent verba: *μεταναναστεύου* [Hefychius: *μεταναστεύου, μετέρχου, μετοίκει, καὶ τὰ ὅμοια*] *ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον* quae ipfa verba Syrus interpres reddidit: ܫܢܝ ܥܠ ܛܘܪܐ ܐܝܟ ܨܦܪܐ; unde in Vulgata Verfione pro *transmigra in montem, ficut paffer*, reponendum: *transmigra in montes, ficut paffer*, puto: cujus Verfionis auctor etiam pro *paffer* ponere verius *avicula* potuiffet, quum *στρουθίον* Graecis interpretibus dicatur omnis generis *avicula*, ut Matthaeo, X, 29. 31. et Lucae, XII, 6. Et נוּדִי quidem Masorethae quoque legendum viderunt: quam eorum emendationem, praeter illos interpretes, quorum verba modo laudavimus, ipfe Verfionis quintae auctor confirmat, cujus in reliquiis habetur *μετακινοῦ*. In hac igitur idonearum auctoritatum multitudine dubitabimus lectionem נוּדִי הַר כְּמוֹ צִפּוֹר recipiendum putare? praefertim quum, ea recepta, totius orationis membra apte inter fe et praeclare cohaereant? Nam queritur Davides cum invidis, quod ipfum jubeant faluti fuae confulere fuga in montes, per quos, velut avicula, volitet atque erret." Eandem illam legendi rationem probant VENEMA, IO. AUG. STARK in *David. Carminn.* Vol. I. p. 239. et DOEDERLEIN in *Scholiis in Libros Poeticos V. T.* p. 78. Prodibit tamen etiam fenfus commodus, fi retineas Pluralem נוּדוּ, qui Davidem et affeclas ejus complectitur. Tum הַרְכֶם, *montes veftri*, erunt ii, in quibus foletis latere, in quibus latebras veftras habetis. Ante צִפּוֹר autem, bene monente Aben-Efra, fubaudiendum eft כ, fimilitudinem indicans, ut alias faepe, veluti Iefaj. XXI, 8. וַיִּקְרָא אַרְיֵה עַל־מִצְפָּה, *et clamavit* [ut] *leo in fpecula.* Cf. Genef. XLIX, 9. 14. M. H. STUHLMANN in *Nott. critt.*

critt. et exegett. in nonnulla Pfalmor. loca, in *den Analekten*, T. IV. P. I. p. 12. cum veteribus (vid. fupra) נֻודִי הָרִים צִפּוֹר legendum putat, fine Suffixo; quod tamen illi interpretes ideo non videntur expreffiffe, quod fine illo orationem melius fluere putarent. LUDOVICO *de* DIEU נוּדִי הַרְכֶם eft conftructio, qualis illa Mich. I, 4. עִבְרִי לָכֶם יוֹשֶׁבֶת שָׁפִיר *Tranfi vobis, habitatrix Saphirae*, ut Affixum plurale rem refpiciat, non praecedens nomen, et, quemadmodum *habitatrix Saphirae* habitantes fignificat, ita hic *anima Davidis* fuos comprehendat. — VENEMA dictionem נוּדִי הַר fubaudito מ, mallet vertere: *vagari ex monte*, i. e. eum, tanquam nidum, et tutiffimum refugium deferere, ut Prov. XXVII, 8. כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ *ficut avicula, quae e nido fuo palatur, ita vir palabundus e loco fuo.* Sed quum his verbis manifefte Davidi confulatur, ut in talem locum fe conferat, ubi ab hoftium infidiis tutus effe poffit, in locis montanis vero et faltuofis facilius aliquis lateat, quam in planis et apertis; ego veteres interpretes fequendum, et *confugere ad montes* vertendum cenfeo. Metaphora defumta eft ab aviculis, quae ad montes arbuftis confitos fe conferendo, a perfequentibus, vel aucupibus, vel accipitribus aliisque alitibus rapacibus profpicere fibi affolent. צִפּוֹר non femper *pafferem* fignificare, fed etiam *aviculam* in genere, ut Levit. XIV, paffim, Iob. XL. 24. Pf. LXXXIV, 4. CII, 8. al., pluribus demonftravit BOCHARTUS in *Hieroz.* P. II. L. I. Cap. XXII. Tom. II. p. 727. 729. edit. Lipf.

2. Pergunt benevolentes Davidi, et caufam indicant, cur ei fit fugiendum: כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל־יֶתֶר *Etenim arcum intendunt impii, aptant ad nervum fagittas fuas.* De loquutione דָּרַךְ קֶשֶׁת, *calcare arcum*, cf. not. fupra ad VII, 13. לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי לֵב *Ut jaculentur in caligine*, ex infidiis obfcurisque latebris *in homines rectos corde.* Apte vero fimilitudini aviculae trepidae fubjecta eft imago arcus et fagittarum, ut volantem avem, quia apprehendere manu nequeunt aucu-

 pes,

pes, jaculis dejicere moliuntur, ita Saulus et ceteri Davidis hoftes, cum vi eum capere non poffent, artibus et dolis circumveniebant. Alii haec verba *Davidis* effe putant, et cum Verfu praecedente hoc modo conjungunt: cogor equidem imitari ingenium avis, quae oculos fagittariorum fugere vult, quod nonnulli eorum, qui funt Saulo a confiliis, homines improbi et nequam, vitae meae et fociorum infidiantur.

3. כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן *Nam f. fi fundamenta deftructa funt.* Interpretationis diverfitatem hic creat vox שָׁתוֹת. Eam I) alii, ad radicem Chaldaeis ufitatam, שְׁתָא *texit*, referentes, מצודות, *retia*, interpretantur, ut Aben-Efra, qui locum Iefai. XIX, 3. adfert, ut eum, in quo שָׁתוֹת ad eandem illam *texendi* notionem fit referendum; cf. not. ad loc. illum. Qui hanc fignificationem admittunt, ii haec verba fic vertunt: *certe retia deftructa funt*, ut Davides amicis fugam ei confulentibus refpondeat, nihil effe neceffe, ut fugeret, divinitus ex retibus hoftium effe ereptum. Tum hemiftichium alterum: צַדִּיק, מַה-פָּעָל, *juftus quid fecit?* ita erit capiendum: ego enim quid fceleris commifi, ut falutis meae Iehova rationem non habeat? Sed quum vocabulo שָׁתוֹת *retium* notio fine ratione idonea tribuatur, cui praeterea nec verbum הָרַס congruit; rectius II) alii *fundamenta* vertunt, a שׁוּת, *ponere*, unde et Chaldaeis שית eodem illo fignificatu ufurpatur. Ita Chaldaeus (אֲשִׁיתָא,) Syrus (ܫܘܬܐܣܐ), atque Aquila (τὰ θεμέλια). *Fundamentis* vero plerique intelligunt *leges*, Symmacho praeeunte, cujus talis eft interpretatio: ὅτι οἱ θεσμοὶ κατελύθησαν, *Leges perfractae jacent, leges nihil valent.* Θεσμοὶ vero, ut obfervat I. F. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff. Graec. V. T.* p. 58., plane accedunt ad שָׁתוֹת, a שׁוּת, *ponere;* ita dicti, quia leges funt quafi fundamenta, quibus fuperftructa nititur omnis hominum focietas, ut iis convulfis evertantur ipfae civitates. Alii *perfugia*, five arces

ces intelligunt, quibus dirutis neſciret Davides, quo tutus evadere poſſit. Ego verterim: *ſi fundamenta collapſa ſunt, quid faciat probus?* Videtur autem *fundamenta collapſa ſunt* proverbialis locutio eſſe, qua uti ſolebant, ſi quando res publica ad extremam deſperationem devenerit, ita ut omnia ſint disſoluta, metaphora ab aedificiis ſumta, quae dirutis fundamentis tota concidere neceſſe eſt. Continere autem hoc modo hunc Verſum adhuc verba amicorum Davidis, rationes, quibus ad fugam eum moveant, proponentium, vix monitu opus. Alexandrinus ſic vertit: ὅτι ἃ κατηρτίσω καθεῖλον, *quoniam, quae perfeciſti, deſtruxerunt.* Videtur intelligere illud Iovae decretum, quo Davidem regem Iſraelitarum conſtituerat, quod vero ab impiis illis everſum ſit. Etulit vero ille interpres הֲשָׁתוֹת, vel certe הֲשִׁתֹּתָ, *fundaſti.* MUNTINGHE Participium Paſſivum, הֲשֻׁתוֹת, ponendum cenſet, ut vertendum ſit: *evertunt fundata,* i. e. ſumma infimis permiſcent. Mutatio nec elegans, nec neceſſaria, ſi quid video.

4. Reſpondet Davides, cum omnes humanae ſpes ſe deſtituant, in Iova ſibi ſpem eſſe poſitam; qui ut ſummus judex, qui in coelo thronum habet, inde cuncta in his terris obſervat, ac diligenter res hominum curat. יְהֹוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ *Iova in palatio ſanctitatis ſuae,* ſcil. ſedet, id eſt in *coelo,* ut apparet ex altero hemiſtichio, ubi בַּשָּׁמַיִם ponitur. Sic Habac. II, 20. וַיהֹוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ *Iova in palatio ſuo ſanctiſſimo habitat, revereatur eum univerſus terrarum orbis.* יְהֹוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ *Iovam* quod attinet, *in coelo eſt thronus ejus,* Iovae thronus in coelis eſt. Nominativus abſolutus pro Genitivo poſitus; de qua loquendi ratione plura vid. in STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 292. ſeqq. עֵינָיו יֶחֱזוּ *Oculi ejus reſpiciunt,* nihil eſt, quod ille non videat; calamitates afflictorum et impiorum conatus novit. עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם *Palpebrae ejus examinant,* explorant *filios hominum.* Verbum בָּחַן proprie uſurpatur de aurificibus, qui terendo

 et

et fricando ad coticulam aurum argentumve explorant, an cum impuriore materia mixtum fit, vid. Proverb. XVII, 3., confentiente Arabum محكن (commutatis ejusdem organi literis, מ et כ) *terere, laevigare*, hinc *aurum argentumve explorare* ad lapidem Lydium. Cf. ALB. SCHULTENSIUM in *Clavi Dialector.* p. 194. feq., nec non *ad Harir. Confeff.* II. p. 95. et *in Commentar. ad Iob.* VII, 18. XXXIV, 3. Noftro vero loco transfertur ad oculos, omnia, intimos etiam receffus, diligentiffime explorantes. Senfus itaque est, Iovam fecretiffimas abftrufiffimasque hominum confpirationes perfpectas compertasque habere.

5. יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן *Iova juftum explorat*, cognofcit penitus, et cognitum amat et protegit; metonymia caufae, ut cognofcitur ex hemiftichio antitheto: וְרָשָׁע וְאֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ *impium vero eumque qui violentiam amat*, qui malo delectatur, quique potentia fua ad injuftam violentiam abutitur, *odit anima ejus*.

6. יַמְטֵר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים *Pluere faciet fuper impios carbones*, five, ut alii vertunt, *laqueos*. 1) Qui priorem fignificationem eligunt, iis פַּחִים idem eft ac פֶּחָם fed alius formae; vel pluralis, pro פַּחְמִים, quae Iarchii eft fententia. Hanc interpretationem praeter alios commendavit LOWTH *de Sacra Poefi Hebraeor.* Prael IX. p. 166. edit. Goett.; p. 94. ed. Lipf., not. פַּחִים, inquit, 1) „*prunas ardentes*, *ἀνθρακὰς*, uti reddit vetus interpres apud Chryfoftomum in loc., intelligi videntur *globi ignis*, vel quas *Bolidas* vocat PLINIUS *Hiftor. Natur.* II, 26.; vel fimpliciter *fulmina*, cf. Pf. XVIII, 13. 14. IOSEPHUS *Antiquitt.* I, 11. de excidio Sodomorum: *ὁ θεὸς ἐνσκήπτει βέλος εἰς τὴν πόλιν.* PHILO *de Vita Mof.* I, 11. de eodem: *κεραύνοι ῥοέντες ἐξ οὐρχνοῦ.* Hoc certe multo melius congruit cum fequentibus, quam *laquei*; et conftat Analogia. Radix enim פּוּחַ, quanquam interdum fignificat *illaqueare*, faepius tamen notat *fufflare*, *exfufflare*,

flare, ignem nimirum. Ezech. XXI, 31. בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי אָפִיחַ עָלָיִךְ *in igne iracundiae meae ſuper te inſufflabo.* In eodem ſenſu occurrit verbum פּוּחַ Proverb. XXIX, 8. אַנְשֵׁי לָצוֹן יָפִיחוּ קִרְיָה *deriſores inflammabunt urbem.* Ex hac notione radicis פּוּחַ recte deducitur פַּח *pruna exſufflata*, et פִּיחַ Exod. IX, 8. *favilla*, quae flatu in ignem exitari poſſit." Haec LOWTH. Sed digna ſunt, quae perpendantur, quae ad commendandam 2) ſententiam alteram, ex qua פַּחִים ſunt *laquei*, huic notae ſubjecit I. D. MICHAELIS: „Forte de פַּחִים paulo aliter ſenſiſſet auctor, ſi Arabicae phraſis meminiſſet, *fulmina laqueos* dicentis. Longi enim fulminum tractus, a coelo ad terram pertinentes, eminus viſi laqueos quodammodo referunt, Arabibusque in proſa etiam, mediocrique carmine سَلَاسِل vocantur. Haud ſcio, an et Chaldaicum שְׁבִיבָא דִּי נוּרָא Dan. III, 22. VII, 9. ex etymo funem igneum denotet. Recte ergo, licet magis ad verbum, quam ad ſuae linguae ingenium LXX. et Syrus פַּחִים *laqueos* verterunt; qui autem ἄνθρακας addidit, anonymus Graecus, cum פֶּחָם contuliſſe, et ם pro radicis litera habuiſſe videtur. A פּוּחַ aut נָפַח, verecundia vocalium, a quibus numquam ſine neceſſitate recedo, derivare malim: Patach enim ſub פ in ſyllaba ſimplici poſitum, indicio eſt, literam Chet ex analogia grammatica geminandam fuiſſe, niſi ut gutturalis Dages reſpueret. פַּח vero, *funis*, ex פַּחַח contractum eſſe, argumento eſt Arabicum فَخّ pluraliter فِخَاخ. Praefero etiam notum aliunde vocabulum, eximiam hic ſententiam fundens, ignoto et novo, quod ſola conjectura ex verbo ſeu radice producitur. Verto ergo, *longos fulminum tractus ſuper impios depluet.* Videor mihi aliquid hujusmodi in noſtrorum poetarum monumentis legiſſe, cujus in memoriam redire non poſſum. Interrogatus a me illuſtris Gesnerus non illa quidem, quae neſcio ubi legi, haec tamen reſpon-

reſpondit: *nihil jam ſuccurrit, quod huic conveniat, niſi forte illud, quod μάστιγα de fulmine uſurpat Homerus Il. N. 812. et Lycophron 436. ac 740. ἱμάσσειν de percuſſione fulminis, Homerus* Il. B. 782. ἀμφὶ τυφωεῖ γαῖαν ἱμάσσῃ. *Schol.* ἱμάσσῃ, μαστίζῃ, ὅ ἐστι κεραυνοῖς πλήττῃ" — וְרוּחַ זִלְעָפוֹת *Et ventus ardorum.* „Ventus *Zilgaphot* peſtilens Eurus eſt, Orientalibus notiſſimus, qui Iulio et Auguſto menſibus nonnumquam per octavam horae partem ſpirans, obvia quaevis necat. سموم, *Samum* illum vocant Arabes, finguntque eorum poetae, venenatum hunc ventum impios in ſuppliciorum aeternorum loco pro aura vitali hauſturos. Verum vidiſſe Syrum interpretem arbitror, qui *ventum plagae* (ܪܘܚܐ ܕܡܚܘܬܐ) vertit. Nec abludit derivatio, ſeu potius compoſitio ex زعف, *aeſtuante veneno adflavit*, et لع *interemit.*" Haec MICHAELIS in not. 41. ad Lowth., cf. eundem in *Supplemm.* p. 622. ſeq., ubi et veterum interpretationes recenſuit. Nec praetereunda eſt CASTELLI ſententia, Arabum أَزْلَعَبَ, *ambuſta et uſtulata fuit cutis,* conferentis. — מְנָת כּוֹסָם *Pars calicis eorum*, metaphora a more veteri mutata, quo pater-familias domeſticis ſuis ſuam cuique potus portionem in calicem infundere ſolebat. Plura vide in GATACKERI *Adverſariis Miſcellann. poſthumm.* Cap. V, p. 444.

7. Mire exercuit interpretes hemiſtichium hujus Verſus poſterius: יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ, quum incertum ſit, ad quem ſuffixum מוֹ in voce ultima pertineat. I) Atque primo quidem, quum illud apud poetas pro ſuffixo *plurali* הֶם ſoleat uſurpari; haud pauci 1) ad *pios* referunt, atque יָשָׁר de *Iova* intelligunt, hoc modo: *facies eorum,* pietatis ſtudentium, *adſpicient* Iovam, *qui rectus eſt,* ſ. quod rectus ſit et aequus. Sed 2) LUDOV. DE DIEU ad *impios* ſuffixum illud refert, atque יָשָׁר ob accentum (Rebhia gereſchatum) a vocibus ſequentibus ſeparat; unde haec

haec prodit verfio: *Nam juftus eft Dominus, juftitias amat, rectus; videbunt id facies eorum.* Verum quum יָשָׁר nusquam de *Iova* dicatur, fed femper de *homine* recto et probo; malim repetito אָהֵב ad יָשָׁר in Accufativo capiendum, verba ita capere: *rectum*, f. collective, rectos, probos amat, *videbunt id facies eorum*, experientur id, ipfo eos ab hoftibus vindicante. Alii quidem II) מוֹ pro affixo *fingulari* habent, ut Gen. IX, 26. *Laudetur Iova, Deus Semi, Canaan vero fit* עֶבֶד לָמוֹ *fervus ejus.* Cf. Iob. XX, 23. XXII, 2. XXVII, 22. 23. Unde KOEHLERUS, יָשָׁר collective fumto, verba fic vertit: *probi faciem ejus adfpicient*, Iovam propitium fibi habebunt, ut Pf. XVII, 15. אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ *Ego in juftitia contemplabor faciem tuam;* et CXL, 14. יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ *Sedebunt recti coram facie tua.* Sed locis illis, quibus מוֹ in Singulari ufurpari volunt, id potius *collective*, adeoque in Plurali capiendum effe, oftendimus ad Jefaj. LIII, 8.

PSAL-

PSALMVS DVODECIMVS.

ARGVMENTVM.

Opem Iovae implorat Davides, satis longam querelam instituens de moribus suis seculi, in quo omnia plena sint fraudibus et simulatione, et nulla in hominibus reliqua probitas aut fides; optatque, ut Iova assentatrices et superbe sese efferentes linguas exscindat. Postea Iovam ipsum inducit loquentem opemque pollicentem.

RUDINGERUS ad Absolonicum Davidis tempus carmen referre mallet; videri autem inprimis contra Ahitophelem factum esse.

Haud pauci interpretes, quibus et nos olim adstipulati sumus, hoc carmen a Davide editum putant cum a Doëgo et Siphaeis Saulo esset proditus, ac nusquam tutus haerere posset *), ut aulicos praecipue notet. Nunc tamen mallemus cum DE WETTIO communes totius populi querelas et preces contra hostes impios, qui Iovae cultores fraudibus et calumniis opprimere studerent, hoc Psalmo contineri.

הוֹשִׁיעָה .2

*) Vid. 1 Sam. XXII, XXIII.

2. הוֹשִׁיעָה *Salva,* ſalutem et auxilium praeſta. כִּי־גָמַר חָסִיד *Nam deficit probus.* Recte Chaldaeus collective *conſumti ſunt pii* vertit. Significat חָסִיד virum probum et beneficum, qui de aliis bene mereri ſtudeat, et ſuam operam atque officium probare Deo et hominibus, qui nihil per dolos et fraudem agat. Qui ad Davidem Pſalmum referunt, חָסִיד oppoſitum putant adulatoribus illis poteſtatis et imperii, qui innocentem Davidem apud Saulum accuſabant, ejusque perfugia et latebras indicabant, et, ut illum facilius capere poſſent, benevolentiam et fictam amicitiae ſpeciem verbis blandis et doloſis oſtendebant. כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי־אָדָם *Nam evanuerunt fideles ex hominibus.* Verbum ἅπαξ λεγόμενον, פָּסַס, varie interpretantur. I) *Imminui*, praeeunte Alexandrino, qui ὠλιγώθησαν, atque Aquila, qui ἐπεράνθησαν poſuit, unde, et quia פַּסָּה *particulam* ſignificat, I. F. FISCHERUS in *Specim. Clavis Verſſ. graecarr. V. T.* p. 72. conjicit, verbum Hebraicum פָּסַס olim hanc vim habuiſſe, ut eſſet proprie *diſſecari in particulas;* deinde poneretur pro *minui, conſumi, deſinere eſſe,* ut fere conveniret cum אָפֵס, quo non dubitat, quin Aquila reſpexerit, quia τὸ אֶפֶס vertit per πέρας. Etiam Chaldaicam linguam juvare hanc ſententiam, nam פַּסְפֵּס Chaldaeis eſt *comminuere, discerpere.* Sed recte I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 2029. monet, eſſe diverſiſſima *minuere* numero, i. e. paucos facere, ac *comminuere*, in fruſta contundere. Non prius, ſed poſterius פַּסְפֵּס ſignificare; denominativum a פְּסִיפַס 1) *ſortes;* 2) *lapilli;* 3) *fruſta minuta.* Hinc Michaelis verbum Hebraicum explicandum cenſet II) e Syriaco ܦܣܐ, *ſors*, unde denominativum ܦܣܦܣ, et ܐܬܦܣܝ, *ſortitus eſt.* Hinc, verbo paſſive accepto, quam ſignificationem habitura ſit forma פָּסַס per Tſere, פַּסּוּ אֱמוּנִים vertit: *ſorte ducuntur*, i. e. moriuntur *fidi* ex ho-

hominibus; quod poetae morti urnam tribuere folerent. Hoc in verfione vernacula fequutus, pofuit: *das Loos des Todes trifft die Redlichen, die noch unter den Menfchen find.* Eademque fignificatio placet KOEHLERO, qui fic vertit: *probi forte ablati funt* [*die Redlichen find herausgeloofet unter den Menfchen*]; collato illo HORATII *Od. LIII.* 1.

— — aequa lege neceffitas
Sortitur infignes et imos;
Omne capax movet urna nomen.

Quod mihi tamen quaefitum videtur, neque verbo גָּמַר in hemiftichio praecedente fatis congruens. Affentior itaque IARCHIO, qui III) פָּסַס ejusdem cum אָפֵס fignificationis effe ait, *defiit, defecit.* Primigeniam poteftatem effe: *exfpiravit*, in gemino Arabum فشّ oftendit ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb.* XXVI, 20. p. 370. feq. Atque quemadmodum verbum illud Arabicum etiam ufurpatur de *ulceribus, tumoribus refidentibus et evanefcentibus*, ita Hebraicum hoc loco in univerfum *deficere* fignificat. Senfus itaque eft: nusquam tuta fides, omnes enim, ii etiam, quorum ego fide nitebar maxime, infidias mihi comparant, ftudiofe explorantes loca, ubi delitefco, ut me Saulo prodant. אֱמוּנִים et *veritates* feu *fidelitates*, et *veraces* feu *fideles* poteft fignificare; fed prius membrum, ubi eft adjectivum, poftulat, ut hic adjective fumatur.

3. שָׁוְא יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ *Vanum loquuntur unusquisque cum focio fuo*, nulla nunc dictis fides, dum quisque aliud fentit ac loquitur, et falfo blandiendo aliud ore promit, aliud intus claudit. שְׂפַת חֲלָקוֹת *Labium glabrarum, f. blandarum,* fubaudi אמרות, *locutionum,* recte monente Aben-Efra, ut Genef. XLII, 7. וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת *locutus eft cum eis dura verba.* Senfus: verbis utuntur ad alios fpeciofis et blandis, fed ficta funt, et fubdola omnia. בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ *Cum corde et corde loquun-*

quuntur, quod bene IARCHI interpretatur: בשני לבבות לי מראים שלום ויש שנאה טמונה בלבם *duplici corde, quippe qui verbis amicitiam profiteantur, cum acerba odia intus occultent;* etenim מי שמראה בפיו שלבו טוב והוא רע הנה כשידבר ידבר בשני לבבות *qui ore probitatem et ingenuitatem prae ſe fert, intus autem pravam mentem gerit, is cum loquitur, haud aliter loquitur, ac ſi duo corda haberet,* ut KIMCHI inquit. Diverſitas vel duplicitas repetitione vocis denotari ſolet, ut Deut. XXV, 13. אֶבֶן וָאָבֶן *lapis et lapis,* i. e. diverſum pondus, et Vs. 14. אֵיפָה וְאֵיפָה. Sic 1 Paral. XII, 33. בְּלֹא לֵב וָלֵב *non corde et corde*, exponitur Vs. 38. בְּלֵבָב שָׁלֵם *integro corde.*

4. יַכְרֵת יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת *Exſcindat Iova omnia labia blandorum*, ſubaudi *eloquiorum* (vid. ad Verſ. praeced.), exſtirpet oris ſubdoli blandiloquentiam. לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת *Linguam eloquentem magnas* ſcil. דברות, *res*, i. e. nil niſi alta crepantem de magnis viribus, opibus, item de grandibus contra probos et imbelles inſtitutis. Cf. Pſ. XXXI, 19. *Obmuteſcant labia falſiloqua, quae loquuntur contra innocentem dure, ſuperbe, et contemtim.*

5. אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר *Qui dicunt: propter linguam noſtram robuſti erimus, ſ. praevalebimus*, nihil eſt, quod linguis noſtris perficere non queamus; eloquentia noſtra facile perſuadebimus, quidquid voluerimus. שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ *Labia noſtra nobiscum ſunt,* nos adjuvant, *quis nobis dominus?* Lingua noſtra omnia efficere poſſumus, ut, qui innocentes ſunt, criminoſi videantur; neque quisquam eſt adeo probus, cui lingua noſtra non ſit pertimeſcenda. Tam invictis igitur armis muniti, quid nobis timendum eſt? cujusnam imperium et vires formidemus?

6. Promittit ſibi Davides ſalutem a Iehova, et quo efficacior ſit ſermo, Iehovam ipſum facit loquentem, et ſalutem promittentem. מִשֹּׁד עֲנִיִּים *Propter vaſtationem afflictorum*, commotus calamitate afflictorum, quam video. מֵאַנְקַת *Propter gemitum ſ. ejulatum*, ut ſcilicet opem eis

feram:

feram: ac ſi dicat: adhuc ſum viſus connivere, nunc tandem ſurgam. אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ *Ponam in ſalute in quem ſufflat* ſcil. *ſufflans* ſ. *impius*, i. e. qui faſtu impiorum opprimitur. In his verbis interpretandis difficultus oritur e verbi יָפִיחַ ambiguitate, quod alii I) ad פַּח, *laqueus*, referunt, ut ſignificet, *laqueum injicere, illaqueare.* Poteſt autem, hac ſignificatione admiſſa, duplici modo explicari. 1) KIMCHI: מי שהרשע יפיח לו ויסבב ללכדו והוא העני אני אצילנו מידו ואשיתנו בישע וכן יפיחו קריה פירושו ישימו פח *Illum, cui improbus laqueos disponit, quemque ambit, ut eam capiat, i. e. afflictum, eripiam ex iſtius poteſtate, et in tuto conſtituam. Eadem* laqueos disponendi *ſignificatione verbum* פּוּחַ *occurrit Proverb. XXIX, 8. homines profani* יָפִיחוּ קִרְיָה, illaqueant *civitatem.* Quo ipſo loco tamen illa ſignificatio perquam in dubio poſita eſt, et a plerisque interpretibus rejicitur. 2) SIMEON DE MUIS ita vertit: *ponam in ſalute, laqueum injiciat illi:* quod hoc modo explicat: „Ironica eſt conceſſio, hoc ſenſu: omnia experiatur Saul, nihil non tentet, moveat omnes machinas, tendat undique laqueos, ſtruatque inſidias, ego ipſum Davidem ſervabo.“ Quae interpretatio hoc incommodo premitur, quod ex ea oratio eſt imperfecta, quum non exprimatur, quis in tuto ſit collocandus? ut taceam, ſignificationem *laqueum injiciendi* perquam dubiam eſſe. Rectius itaque alii II) verbum noſtrum ad פּוּחַ referunt, cujus primigenia poteſtas eſt in *ſpirando*, cf. ſupra not. ad Pſ. X, 5. Sed hi etiam in varias partes discedunt. 1) Quum Proverb. VI, 19. XIV, 5. verbum פּוּחַ *eloqui* verti poſſit [יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר, *exſufflat*, i. e. profert, loquitur *mendacia teſtis falſus*]; haud pauci, IARCHIO praeeunte, et hoc loco *loquendi* ſignificationem adhibendam exiſtimarunt; ut ita ſit vertendum: *ponam* afflictos *in ſalutem; dicit* Iova *ei*, oppreſſo; ut repetitio ſit illius יֹאמַר יְהוָה, ad majorem auxilii promiſſi certitudinem. Sed פּוּחַ, abſolute poſitum, non verti poſſe *eloqui*, intelliget, qui illorum ex Proverbiis

biis locorum rationem conſideret. 2) LUDOVICUS DE DIEU, propria verbi notione retenta, ſic reddit: „*Ponam in ſalute; ſpiret ſibi*, nempe hoſtis. Distinctionem illam confirmat Rebia in בְּיֵשַׁע, et ſenſus congruit, q. d. Spiret hoſtis, quantum velit [ſicut Saul, Act. IX, 1. *ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου, ſpirans minas et caedes*], non impediet, quo minus eos in ſalute ponam. Vel ſic: *ſpirabit ſibi* [hoſtis], prae ira et fremitu ob ſalutem illis collatam.“ 3) ALBERT. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Proverb.* XII, 17. p. 115. ita vertendum eſſe ait: „*Ponam in laxitate*, quae *reſpiret ſibi*, quae ampliſſimis gaudeat ſpatiis, bonisque: vel etiam: *ponam in laxitate; reſpirabit ſibi*, nempe oppreſſus omnis.“ 4) VENEMA: „*ponam in ſalute*, quae *reſpirationem ei praebeat.* יָפִיחַ לוֹ enim ad אֲשֶׁר pertinet, et per ellipſin τοῦ אֲשֶׁר cum יֵשַׁע connecti debet, ut ſenſus ſit: ſalutis ſtatum, in quo ponerentur, ipſis exſpiraturis laxitatem allaturum, qua *reſpirare* poſſent. Phraſis יָפִיחַ לָךְ Arab. eſt pro *reſpiratio ſit tibi*, Deus te omni felicitate mactet.“ Nobis facillimus videtur ſenſus, ſi 5) ſubaudito אֲשֶׁר ita vertatur: *in tuto conſtituam, in quem ſufflat*, ſcil. *ſufflans*, ſ. impius, i. e. qui opprimitur, quod Piſcator praeivit, quem et Dathius ſequutus eſt. יֵשַׁע propr. *locus amplus*, ſpatioſus, pro *ſecuritate*, cf. not. ad Pſ. IV, 1. p. 87. Alexandrinus interpres verba poſtrema, יָפִיחַ לוֹ ita reddit: *παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ*, quod AGELLIUS recte hoc modo interpretatur: „*libere defendam*, aperte tuebor, illi patrocinabor. Videtur hoc verbum proprium eſſe judicis, aut advocati, reum defendentis. Vulgatus *ponam in ſalutari, fiducialiter agam in eo* poſuit; *in eo* autem aut *ſalutari* intelligendum eſt; ut ſit, illud ſalutare, ſeu illam ſalutem aperte et manifeſte et clare tribuam, ut Symmachus transtulit: *τάξω σωτήριον ἐμφανὲς, ſtatuam ſalutare manifeſtum:* aut *in eo*, paupere accipiendum eſt, ut ſenſus ſit: libere et fiducialiter defendam et tuebor hujusmodi pauperes. Illud advertendum, Alexandrinum non legiſſe יָפִיחַ,

ſed

fed אוֹפִיעַ, et quidem prima perfona.“ Quod ipfum etiam Michaelis et Koehlerus conjiciunt, atque confirmant eo, quod Alexandrinus Pf. XCIV, 1., ubi in Hebraeo verbum הוֹפִיעַ legitur, eodem illo *παρρησιάζεσθαι* utitur. Accedit Syrus, qui vertit ܘܐܥܒܕ ܦܘܪܩܢܐ ܒܓܠܝܐ *et faciam falutem manifefte*, quomodo הוֹפִיעַ et Pf. LXXX, 2. XCIV, 1. interpretatus eft.

7. Verba promiffaque Iovae (אִמְרוֹת יְהוָֹה), quae fuperius pofuit, auxilium, falutem, patrocinium afflictorum promittentia, ejusmodi effe dicit, ut omnino factis ipfis exhibenda fint; nihil enim habent falfitatis, tanquam impurioris materiae admixtum, funt אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת *eloquia munda*, hoc eft vera, atque ab omni mendacii forde ac fcoriis pura, funtque veluti כֶּסֶף צָרוּף *argentum eliquatum*, f. depurgatum, צָרַף enim eft metallicorum, fcorias igne feparantium, ut patet ex Pf. LXVI, 10. Efai. XLVIII, 10. Ierem. VI, 29. In exponendis verbis בַּעֲלִיל לָאָרֶץ difficultatem creat vocabulum prius, *ἅπαξ λεγόμενον*. I) Quidam pro nomine habent, quod fignificatione cum בַּעַל, *dominus*, conveniat. Inter quos 1) primo nominandus Aben-Efra, qui haec notat: מלה בעליל כפול הלמ״ד כדרך סגריר והוא מגז׳ בעל הארץ שהוא אדוניה ויהיה כסף צרוף כסף אדוני הארץ *Vocabulum* בַּעֲלִיל, *geminato Lamed, ad formam* סַגְרִיר (pluvia, Proverb. XXVII, 15.), *ejusdem cum* בַּעַל *fignificationis eft;* בַּעַל הָאָרֶץ *vero eft* dominus terrae, *funtque igitur haec verba fic capienda: argentum depuratum, argentum domini terrae.* Quem fenfum VATABLUS ita expofuit: „verbum Iovae eft inftar argenti puriffimi, quod exacte fummaque arte et cura omni faece purgatum eft, non in ufum vulgarem, fed principis terrae.“ Alia ratione 2) KIMCHI: הבית שרשית והלמד כפולה בשקל סגריר ופירושו אדון הארץ ושבח המלה כנגד השם יתברך שאמר בתחלה אמרות יי׳ אמרות טהרות אמר כי אמרותיו כסף צרוף מאדון הארץ שהוא השם יתברך שהוא צרף וזקק אותם ולמד לארץ כלמד

כלמר הרנו לאבנר השלישי לאבשלום או תהיה במקום הא חירועה *Litera* Beth *in* בַּעֲלִיל *eſt radicalis, ac* Lamed *eſt geminata, ad formam* סַגְרִיר; *ſignificatur* dominus terrae, *quo* Deus *intelligitur*; *etenim quum ſub Verſus initio divina eloquia pura dixiſſet, nunc ſubdit, eſſe ea inſtar argenti ab ipſo* (Iova) *liquati et depurati.* Lamed *vero* ante ארץ *ſive* redundat, ut 2 Sam. III, 3. 1. Paral. III, 2., *ſive loco* He demonſtrativi *poſitum eſt.* II) Quum A. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Prov.* p. 475. verbo בעל, بعل, *turgendi* et *extrudendi* notionem vindicare ſtuderet; D. A. WALRAVEN, a Scheidio in Diſſertat. ad Cantic. Hiskiae, p. 104. laudatus, noſtrum בַּעֲלִיל Participium paſſivum Conjugationis *Pihlel* eſſe putat, vertendumque: *terrae cum turgore extruſum,* quo indicetur nobilius illud argenti genus, quod ſponte ſua ex terra promicet et extrudatur, ἄπυρον. Quae interpretatio tamen fundamento prorſus eſt deſtituta, quum illa *turgendi* ſignificatio ſit commentitia, atque ſoli Schultenſii ingenio debeatur. Sed longe plerisque III) litera ב eſt praefixum nomini עֲלִיל in quo explicando tamen magna ſententiarum eſt diverſitas. 1) Haud pauci *catinum terrae,* i. e. terreum, ſignificari putant, Chaldaei interpretis auctoritate, qui בְּכוּרָא עַל אַרְעָא poſuit. De qua interpretatione I. H. VERSCHUIR in literis ad Venemam datis, hujusque Commentario p. 392. not. inſertis, haec differit: „Vocabuli עֲלִיל, alibi nuspiam reperti, veram ſignificationem ignorantes interpretes ex verbo צָרַף, ſaepius de *metalli purgatione* uſurpato, illud exponendum conjecerunt de *catino,* ſeu inſtrumento, quo metalla purgantur, nec infelix videtur conjectura; namque Arabum عَلّ et غَلّ ſi conſulamus, apparet, notiones *fuſionis* et *fluxionis* in his verbis reperiri; potuit itaque עֲלִיל notare χωνευτήριον, *fornacem, catinum,* aut aliud inſtrumentum, in quo metalla eliquantur, fundun-

duntur, et conflantur; quemadmodum enim χωνευτήριον a χέω vel χόω, *fundo*, ita עֲלִיל a עָלַל, cui ineft notio *fundendi* et liquoris *fusi*. Sed in eo erraffe videntur, quod vocem לָאָרֶץ putaverunt exprimere *materiam* catini *terream figulinam*, quafi עֲלִיל לָאָרֶץ effet *catinus terreus*. Multis fane haec verfio laborat incommodis: *primo* non apparet, quid hoc ad rem faciat, ut catinus dicatur ex terra paratus pro argento purgando, *dein* durum eft, particulam ל ita accipere, ut notet materiam, ex qua vas aliquod paratum eft, non enim Hebraei dicunt כְּלִי לְכֶסֶף pro *vase argenteo*, fed כְּלִי כֶסֶף fine ל; *denique* alienum eft ab ufu vocis אֶרֶץ, ut notet *argillam*, ex qua teftacea parantur. Quid ergo? mihi nil aliud fuppetit, quam ut phrafis כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ reddatur *argentum, purgatum in χονευτηρίῳ in ufum terrae*, feu incolarum terrae; ita enim abfolute vox אֶרֶץ fumitur, veluti Genef. XI, 1, ל non *genitivi*, fed *dativi*, fignum erit, nec illud additamentum לָאָרֶץ fupervacuum eft, fenfus bene fe habet: fubinnuitur, puriffima Dei promiffa hominibus aeque utilia effe, ac argentum purgatiffimum." Quod quam quaefitum fit, fponte quisque intelliget; taceo, fignificationem *catini*, voci עֲלִיל tributam, perquam incertam effe, atque etymologicis tantummodo conjecturis niti. Quod ipfum valet 2) de H. E. G. PAULI fententia, qui *catini* fignificatum voci עֲלִיל vindicare ftudet ex Arabum غَلَّ *immifit, indidit* rem rei, ut illa indicetur *vas cui quid inditur*, ut verba בַּעֲלִיל (אֲשֶׁר) לָאָרֶץ ita fint exponenda: *in catino qui terrae imponitur*, i. e. obtegitur, uti facere folent chymici ad calorem continendum. Nova eft 3) NIC. GUIL. SCHROEDERI fententia, quam Verfchuir l. c. attulit. Sufpicatur ille, עֲלִיל proprie notaffe *venam fontis jugiter manantis* ab غَلَّ, עלל, *haurire iterum iterumque*, et inde translatum effe ad *venam metallicam* in terra latentem; ut עֲלִיל לָאָרֶץ fit *vena*, quae eft *terrae*, id eft, quam

quam terra in suo sinu habet, et *argentum purgatum in vena terrae* sit argentum nobilius, quod ipsa terra in suis venis ad plenam maturitatem perduxit, et a scoriis purgavit; quoniam autem vel sic aliquid sordium praestantiori tali argento adhaerere solet, ideo addit: מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם, *percolatum septies.* Verum illa *venae metallicae* significatio, quam nomini עֲלִיל tribuit Schroederus, etymo perquam incerto nititur. 4) Quum in Talmude עִלָּה *laudare, laudibus efferre* significet; quidam inter Hebraeos interpretes a Iarchio et Salomone Melechide commemorati, בַּעֲלִיל לָאָרֶץ explicant: במשובח שבעפר ובעליון שבו כי כורי חמצרוף יעשה. ארם מן העפר המשובח *in laudatissimo praestantissimoque argillae genere, etenim ea catini, in quibus argentum purgatur, solent confici.* Verum אֶרֶץ de *argilla*, ex qua testacea fiant, non usurpari, recte supra Verschuir monuit. *Catini argillacei* significationem WEPLERUS quidem (in *den Philolog. und krit. Fragmenten,* Part. I. p. 38.) linguae Arabicae usu firmare studuit, ad Corani Cap. XIII, Vs. 18. provocans, ubi propheta, de metallis igne excoquendis loquutus dicit, *spumam auferri, sed quod hominibus inserviat, remanere* في الارض, quod Weplerus *in catino testaceo* vertendum opinatur, quum tamen *in fundo,* scil. *vasis* sit reddendum, qua significatione nomen illud saepissime apud Arabes occurrit. *Catini* notio plane est commentitia. 5) Antiquiores Hebraei interpretes, inter quos IARCHI, פירשו בעליל במקום הנראה והנגלה כאמרם בין שנראה בעליל ואמרו מאי משמע דהאי עליל לישנא דגלויי הוא *vocem* בַּעֲלִיל *manifesti* et *conspicui* significatione accipiunt, quemadmodum hoc Tractatus Talmudici de *initio anni* (ראש השנה) loco: *sive manifeste* (בעליל) *luna conspiciatur, sive non manifeste.* Sic igitur כֶּסֶף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ esset argentum nativum, *ἄπυρον,* quod sponte sua e terra promicat. Sed tale argentum cur *septies percolatur,* quod statim subjungitur, non facile intelligitur. 6) ALB. SCHULTENSIUS

in *Origg. Hebrr.* L. I. C. VI. p. 104. ex Arabum عَلّ, *repetitis vicibus haurire*, עֲלִיל *hauftionem* vertit, totumque locum fic reddit: *argentum conflatum iterum, tertio, faepius exhaufta terra*, i. e. argentum, ex quo omnes terreae particulae, omnes faeces fordesque fublatae funt. Idem probant Venema, Doederlein, Dathius, alii, explicantque ex antiqua ratione metalla purgandi, qua in partes minutiffimas diffecta, a partibus terreis purgabantur. Interpretatio etymologia extorta! 7) ANT. DRIESSEN in *Specim. Obfervatt. in quaedam V. T. loca*, Groning. 1774. (in *Sylloge Differtatt. fub Schultenff. et Schroederi praefidio defenfarr.* P. II. p. 1089.) hanc loci noftri interpretandi rationem in medium protulit: „Apud Arabes Thema أرض binas habet fignificationes, e diametro fibi oppofitas; notat enim *fordibus infectum effe*, et contra, *purum, mundum effe*. Utrumque puto ex nomine אֶרֶץ, أرض, *terra* effe deductum, ut prius fit, adhaerente terra fordibusque obductum effe, quemadmodum in radice عفر ex notione *pulveris* vis eft *pulvere obducendi*; alterum autem, *a terra, fordibusque repurgatum*, et quafi *deterratum* effe. Hinc אֶרֶץ effet nomen actionis, *ipfum metallorum a partibus terrae repurgandi actum* denotans, quod forfan antiquitus, ad diftinctionem a vulgato אֶרֶץ aliis punctis vocalibus fuit elatum. Hanc notionem fi adoptemus, omnia fatis erunt liquida. *Verba Iehovae funt verba pura*

כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל
לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם

Argentum conflatum in fornace,
Ad purgationem a terra eliquatum fepties."

Sed voci בַּעֲלִיל *fornacis* notio fine ratione affingitur, atque nomen אֶרֶץ, locis tam innumeris *terrae* notione occurrens, hoc folo loco alia fignificatione ufurpari, vix cogitari poteft. In vocis בַּעֲלִיל explicatione propius ad veritatem

tatem accedere videtur 8) I. D. MICHAELIS, dum, Coccejo praeeunte, ad fignificationem *faciendi*, *operandi* referens (quam verbum עָלַל apud Hebraeos obtinuiffe exempla complura probant), *officinam* vertit. Sed quod locum fic interpretatur: *argentum in officina terrae purgatum*, i. e. *ἄπυρον* (in *Supplemm.* p. 1915.); cum eo, quod fubjungitur, מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם, non fatis congruit. 9) Aptiffimus fenfus prodire videtur, fi עֲלִיל five *officinae*, five *operationis* notione adfumta; quae verbi Hebraici עָלַל ufu nititur (unde עֲלִילָה *opus*), verba noftra fic vertamus: *argentum purgatum in officina*, f. *operatione*, *quod ad terram attinet*, five, *ratione terrae*, partium terrearum, i. e. argentum fordibus terreis defaecatum. De illa praefixi *Lamed* vi jam faepius monuimus, et cf. STORRII *Obfervatt.* p. 283. feq. Veteres interpretes fententiae fummam tantummodo expreſferunt. Alexandrinus: *δόκιμον τῇ γῇ·* Vulgatus: *probatum terrae*; Hieronymus in fua verfione: *feparatum a terra*; Aquila: *χωροῦν τῇ γῇ*, *fecedens a terra*, fenfu haud dubie eodem; ὁ Ἑβραῖος in Hexaplis citatus: *τὸ ῥέον ἐν τῇ γῇ*, *argentum fluens in terra*, i. e. in ipfa terra liquatum. Syrus: ܣܐܡܐ ܓܒܝܐ ܕܒܚܝܪ ܒܐܪܥܐ *argentum felectum quod probatum eft in terra.* KOEHLERUS exiftimat, antiquos interpretes non legiffe בַּעֲלִיל, fubftantivum cum praepofitione, fed adjectivum, fortaffe בחור, vel כבחר הארץ, Syri potiffimum auctoritate permotus. Quod tamen a lectione recepta non folum longius recedit, verum et fenfum multo minus aptiorem videtur reddere, quam is eft, quem nos fupra e lectione recepta eruimus. מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם *Percolatum*, defaecatum *feptuplum* i. e. KIMCHIO explicante, פעמים רבות כפולית כי מספר שבע ושבעה יבא בענין מספר רב *multoties*, *nam feptenarius numerus pro magno ufurpari folet*, exempla adfert Salomon Melechides Levit. XXVI, 24. *Percutiam vos* שֶׁבַע fepties *propter peccata veftra.* Cf. Prov. XXIV, 16. Genef. IV, 15.

8. אַתָּה־יְהוָה תִּשְׁמְרֵם *Tu, Iova, fervabis* five *eos*, i. e. inopes, five, ut fuffixum cum Aben-Efra ad אמרות השם *eloquentia divina* referatur, *ea*, promiffa; factis comprobabis, vera effe, et ab omni falfitate remota. תִּצְּרֶנּוּ *Servabis eum*, h. e. unumquemque eorum, *eos*; nomen enim vel pronomen fingulare cum alio plurali junctum, *distributive* explicandum effe, notum. KIMCHI: לשון יחיד על כל עני ועני או על כל צדיק וצדיק *Singularis de unoquoque inope, vel probo eft explicandus.* Supervacanea itaque eft VOGELII crifis, qui in *Vatabli Grotiique Nott. in Pfalmos* a fe editt. p. 42. hanc adfperfit notulam: „Veteres interpretes variant. Chaldaeus legiffe videtur תצרמו vel תצרם. LXX. Vulgatus et Arabs praecedens תשמרם verterunt ad noftrum תשמרנו-תצרנו. Syrus legit תצרני. Sed optima erit lectio Chaldaei, five fuerit conjectura ipfius, five fit vera lectio; cum prius membrum eam poftulet, ipfaque in praecedentem orationem multo melius, quam mafcrethica lectio quadret.“ Sed hos interpretes, Syrum fi excipias, fuffixa ideo permutaffe, ut oratio facilius fluat, facile quisque videt. Neque neceffe eft, ut *undecim* codicum Roffii auctoritate תִּצְּרֵנוּ *ferves nos* legamus, quod Michaëlis et Dathius lectioni receptae praeferunt. Verborum ultimorum, מִן־הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם, fenfus poteft effe duplex. 1) Aut enim fic accipiendum eft: *ferves eum ab hac generatione*, i. e. ab hujus noftri feculi perverfis hominibus, qui inopes ac innocentes affligunt, eosque linguae viribus et calumniis opprimunt; aut 2) durationem tantummodo temporis fignificat, ab hoc feculo usque in aeternum nos tuearis.

9. סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן *In circuitu impii ambulant.* Recte KIMCHI: הרשעים יתהלכון סביב לצדיקים להרע להם לפיכך צריך שתשמרם מהם. *Quoniam improbi homines circum pios obambulant, ut eos injuria afficiant, ideo neceffe eft, hos ab illis ferves.* In explicandis verbis כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם magna diverfitas eft. Ut ab antiquiffimis ordiamur, 1) Alexandrini fic vertunt: *κατὰ τὸ ὕψος σου*

ἐπο-

ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· pro tua altitudine extuliſti, ſublevaſti multum *homines*, maximam inopum curam geris. Cujus verſionis non facile rationem idoneam reddideris, niſi interpretem illum in ſuo codice aliter legiſſe ſumas, quum verbum זָלַל, quod cum Arabico ذلّ convenit, alias *ταπεινοῦν* vel *ἀτιμοῦν* reddere ſoleret. HUBIGANTIUS eum כְּרֻמְּךָ לויתָ, *ſecundum altitudinem tuam adhaeſiſti*, ſ. multam curam habuiſti, legiſſe conjicit; ſed, ut ipſe ſubdit, incommode et mendoſe. Rectius AGELLIUS et SIMEON DE MUIS Alexandrinum דִּלִּיתָ in ſuo codice reperiſſe obſervant; quod verbum *ſublevandi* notione Pſ. XXX, 2. occurrit. In eandem cogitationem incidit etiam KOEHLERUS, qui codicis Alexandrini interpretis lectionem ita conſtituit: כְּרֻמְּךָ דִּלִּיתָ בְּנֵי אָדָם. FISCHERUS tamen in *Specim. Clav. Verſſ. Graearr.* V. T. p. 56. etſi non neſcire ait, in Gloſſar. Heſych. gloſſam reperiri hanc, ad noſtrum haud dubie locum ſpectantem: *ἐπολυώρησας· πολὺ ἐφύξας·* nihilominus verbum hoc loco idem opinatur valere, quod *εὐωρεῖν, non curare, nullam rationem habere*, putatque Alexandrinum legiſſe זַלּוֹתָ. — 2) Chaldaei verſio eſt talis: *circum circum impii obambulant*, כְּעַלּוּקָא דְמִצְצָא דִּבְנֵי נָשָׁא *ſicut ſanguiſuga, quae exſugit ſanguinem hominum.* „Quod quo referam," inquit BOCHARTUS in *Hieroz.* P. II. L. V. C. XIX. (Tom. III. p. 786. ed. Lipſ.), „non ſatis ſcio, niſi impios, quorum viae ſunt obliquae et flexuoſae, ideo cum ſanguiſuga conferri poſſe putaverit ille interpres, quia hirudinum greſſus ſpecies eſt volutationis, quam voce maxime propria Graeci *ἰλύσπασιν*, et *ἰλύσπωμα* vocant, a verbo *ἰλυσπᾶσθαι*, quia, poſtquam priore parte proceſſerunt, poſteriorem ad illam ſe convolvendo trahunt, ita ut videantur arcuatim et annulatim progredi. — — Quod inceſſus genus, cum non poſſit non eſſe ſinuoſum, utcunque exprimit impiorum artes, qui non recto, ſed oblique et per ambages feruntur." Cauſſam vero illius inter-

terpretationis BOCHARTUS reddit hanc: „זולל, unde זלות, *vilitas*, non ſolum *vilem hominem*, ſed et *epulonem* ac *comeſſatorem* ſignificat. Hinc זלות *vorare* et *epulari* reddidt, tanquam Infinitivum verbi זלל. Quomodo fit חנות, *miſereri*, a verbo חנן, Pſ. LXXVII, 10. Item pro כרם, per *res*, id eſt, *cum exaltatur*, legit כדם, per *daleth*. Sic כְּדָם זלות ſonaret: *ſicut ſanguinem vorare*, id eſt, *ſicut ſanguinem vorans*, vel, *ſicut quae ſanguinem vorat filiorum hominum*. Prout Infinitivus ſaepe pro Participio ſumitur, ut Ioſ. III, 17. *Stabant ſacerdotes* etc. *in medio Iordane* הָכֵן, *firmari*, id eſt, מוכנים *firmati*. Habac. II, 15. *Vae potum danti ſocio ſuo, et etiam* שכר, *inebriare*, i. e. inebrianti. Haec porro verba, כדם זלות, *ut quae ſanguinem vorat hominum*, ſic accepta ſunt ab illo interprete, quaſi pertinerent ad *ſanguiſugae* deſcriptionem.“ Cujus Bochartianae obſervationis ſi meminiſſet KOEHLERUS, eum vix ſcripſiſſe putem (in *Repertor.* P. III. p. 75.), Chaldaeum רָם ejusdem cum רִמָּה, *vermis*, ſignificationis exiſtimaſſe. 3) Aquila ſic vertit: *κατὰ τὸ ὕψος εὐωνισμένοι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων; quanta eſt eorum ſuperbia atque inſolentia, tantus erit contemtus eorum apud omnes*, ut FISCHERUS l. c. explicat, qui interpretem hunc זלות aut זָלוּת legiſſe putat. 4) Syrus: *Circumeunt impii etiam bulant* ܐܝܟ ܪܘܡܐ ܕܫܝܛܐ ܕܒܢܝ ܐܕܘܡ *ſicut altitudo vilis filiorum Edom*, quaſi אֱדֹם etuliſſet. Sed KOEHLERUS illum ܐܢܫ, *hominis*, ſcripſiſſe cenſet. 5) IARCHI locum noſtrum hoc modo interpretatur: מקנאתם שעינם רעה בגדולתי שנלקחתי מאחרי הצאן למלך וזהו פתרון כרום זלות לבני אדם כשמתרומם איש הזולל בעיני בני אדם וזהו דוגמא האמור במקום אחר אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה „Impii invidia crepant, quum homo infimae ſortis evehitur [in cujus perniciem tunc undique conſpirant], quod certe in me, qui ex paſtore rex ſum factus, quotidie experior. Etenim זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם *vilitas filiis hominum*, eſt ejusmodi homo, qui ab aliis vilis

lis aeftimatur. Quemadmodum Davides Pf. CXVIII, 22. de fe ait: *lapis, quem architecti reiecerunt, factus eft lapis angularis.*" Eodem fenfu verba noftra accipit Aben-Efra, nifi quod ita vertit: quum exaltantur *viri vilitatis,* nam ad זֻלּוּת fubaudiendum effe vult אַנְשֵׁי. Profert fimiles ellipfes ex Ief. III, 25. *Viri tui enfe cadent* וּגְבוּרָתֵךְ *et viri fortitudinis tuae in proelio,* atque ex Ezech. II, 8. et Pf. CIX, 4. Poffit tamen hoc loco abftractum pro concreto pofitum effe. Plerisque placet 6) KIMCHI explicatio: כשיתרוממו הרשעים הוא זלות ושפלות לבני אדם *cum exaltantur impii, vilitas eft hominibus,* jacent ceteri homines; ut hic fit fenfus, florere impios et libere fe diffundere, cum exaltantur homines nihili, quibus graffanti malo fe opponere, et unumquemque intra officii fui fines coërcere, nulla cura eft. זֻלּוּת eft הפך הכבוד *oppofitum honoris,* ut Kimchi inquit, five, ut SALOMON MELECHIDES explicat, קלון ובזיון *vilipendium et contemtus,* qui et locum parallelum adfert Prov. XXIX, 2. בִּמְשֹׁל רָשָׁע יֵאָנַח עָם *cum dominatur improbus, fuspirat populus.* Adde Vs. 16. בִּרְבוֹת רְשָׁעִים יִרְבֶּה־פָּשַׁע *cum praevalent improbi, praevalent peccata.* In eundem fenfum Symmachus: (ubique obambulant improbi) *ὅταν ὑψωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων, cum hominum viliffimi eveluntur.* Senfus tamen non minus aptus prodibit, fi 7) cum Gefenio in Lexico זֻלּוּת *tremoris* notione capias, collato Arabum زَلْزَالٌ a زَلْزَلَ *commovit, tremore affecit,* quomodo verbum זָלַל et Jefai. LXIV, 1. capiendum fuerit. A reliquis omnibus recedit 8) I. D. MICHAELIS, cui רֻם eft Infinitivus verbi רָמַם, *verminare* (a רִמָּה, *vermis*), coll. Exod. XVI, 20. וַיָּרֻם תּוֹלָעִים. Hinc totum verfum fic vertit: *ubique improbi obambulant, ac fi vilitas,* i. e. nequiffimi *hominum, vermium inftar prorepere*t (*Ueberall gehen Ungerechte herum, als wenn die Schande der Menfchen dem Gewürm gleich auskröche*). Quod et Mendeli fil. atque Muntinghio placuit. Verum *verminandi* notio illo Exodi loco perquam incerta eft. Imago autem ipfa parum elegans eft, et nefcio quid infoliti habet.

PSAL-

PSALMVS DECIMVS TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Davides, aut ſi quis alius, qui hoc carmine loquens inducitur, magnis quibusdam aerumnis conflictatus, ac veluti circumventus ingentibus periculis, ad Iovam cum extraordinaria aliqua animi vehementia recurrit, ejus auxilium imploraturus; quod ſub finem certiſſime ſe ſperare diſertis verbis teſtificatur.

De tempore et occaſione hujus Pſalmi RUDINGERUS ita diſſeruit: „Referri poteſt hic Pſalmus ad exilia, quae ſub Saule pertulit, quorum miſeriis et curis continentibus fractus (et non proeliorum cladibus, ut aliqui putant; quae et cum Rex eſſet, nulla geſſit infeliciter) queretur ad Deum, quod tam diu differat auxilium ſuum, et petet ab eo liberationem a Saule et perſecutionibus hujus. — In magna quidem aegritudine, et quae paene exanimarit eum, haec precatum poetam, verba Pſalmi oſtendunt. Et ſi Saulici temporis Pſalmum facimus, vel ad Miſpehenſe tem-

tempus, vel antequam ad Achim regem Gatham cum exercitu ſeu cohorte deſcenderet, referri poterit; ad Miſpeheſia tamen magis. Quodſi particulae: *quousque; perpetuo; quamdiu;* in primo et ſecundo Verſu urgentur, nulli tempori convenientior erit, quam ei, quod exilium e terra Iſraëlica tertium, id eſt, ad Achim regem fugam ſecundam, proxime praeceſſit; tum enim aliquot annorum exilium pertulerat, neque ullum locum in terra Iſraëlica reperit amplius, cui ſe crederet, cum in deſertiſſimas ſolitudines ter eum jam eſſet perſequutus Saulus cum exercitu, neque apud Moabitas conſiſtere potuiſſet. Poſt tertiam igitur expeditionem Sauli, cum non reperiret, quid faceret, haec orare potuit, inprimis quod eſt in Verſu ſecundo. Simpliciſſimum tamen fuerit, hunc etiam Pſalmum *Abſolonicis* aggregare." Sed quam vagae ſint conjecturae iſtae omnes, quum nulla earum argumento aliquo *certo* in carmine obvio nitatur, unusquisque intelliget ipſe. Nos quidem nulli dubitamus cum de Wettio noſtrum facere quod Iarchi tradit, contineri hoc Pſalmo communes totius populi oppreſſi preces. Videtur autem huic et Pſalmis pluribus aliis ſimilis argumenti *Davidis* nomen praepoſitum, quod rex ille, multis ipſe aerumnis et periculis conflictatus, talis cogitaretur, qui totius populi ſui perſonam commode ſuſtineret.

2. עַד־אָנָה

2. עַד־אָנָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח *Usquequo, Iova, oblivifceris mei prorfus?* curam mei abiicies, differes auxilium ac talem te mihi exhibebis, ac fi mei prorfus effes oblitus? עַד־אָנָה תַּסְתִּיר אֶת־פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי *Quousque abfcondes faciem tuam a me*, h. e. non me dignaberis adfpectu, imo vultum a me avertes. *Avertere* antem *faciem*, irati cujuspiam eft, cum affligi finit, neque refpicere vult afflictum.

3. עַד־אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי *Quamdiu ponam confilia in anima mea?* confilia inibo apud me? *Ponere confilia in animo* dicitur, qui confilia quaerit, quibus periculum evadat. Senfus eft: quousque anxius, et dubius rerum agendarum apud me confilia inibo, ut rationem inveniam, quo a tot periculis liberer? יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם *et dolorem in corde meo interdiu?* quam ultimam vocem KIMCHI fic interpretatur: אפי׳ היום שאדם מתעסק בצרכי העולם ושוכח יגונו. אני לא כן .כי רבות אנחותי *Interdiu etiam, quando alioquin mortales, negotiis addicti, fuarum curarum oblivifci folent; nam usque adeo multi funt dolores mei, ut ex animo numquam recedant.* Eum fenfum AMYRALDUS paraphrafi ita expreffit: non folum de nocte, quo tempore filentium et tenebrae omni genere moleftarum idearum miferos mortales terrent atque conturbant; fed etiam de die, qui folet mentem a moleftis cogitationibus nonnihil abducere, femper plenus fum angorum et formidinum acerrimarum. Sed videtur potius fignificari *toto die.* — עַד־אָנָה יָרוּם אֹיְבִי עָלָי *Quamdiu exaltabitur hoftis fuper me?* i. e. ut recte KIMCHI interpretatur, שהוא מושל בי, *mihi* et fortunis meis *dominabitur?*

4. הַבִּיטָה *Refpice*, כנגד מה שאמר הסתיר את פניך ממני *oppofitum eft illi quod carminis initio dixerat, abfcondis faciem tuam a me*, ut Kimchi obfervat: quafi diceret: tu, qui hactenus vifus es vultum a me avertiffe: nunc tempus eft, ut ad me oculos et aures convertas. הָאִירָה

עֵינַי

עֵינַי *Illumina* me refpiciendo *oculos meos*, tot miferiis ac calamitatibus, veluti tenebris, obcaecatos. „Ratio forfan hujus metaphorae eft," inquit SIMEON DE MUIS, „quod in rebus profperis et ad voluntatem fluentibus, omnia apparent lucida, ac fplendida magis, quippe fpiritibus ipfis tunc lucidioribus; contra vero in calamitatibus, fpiritibus perturbatis, oculi caligant; ideoque tunc adfpectus omnium rerum fqualidior, et videntur cuncta tenebris involvi." פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת *Ne dormiam* dormitionem f. fomnum *mortis*; ante הַמָּוֶת fubaudiendum eft שְׁנַת, ut recte obfervat Aben-Efra, כי שמות בכח הפועלים *fiquidem nomina in vi* feu virtute *verborum*, h. e. nomina verbalia in ipfis verbis includuntur. Senfus itaque eft: tenebras dispelle tribulationum mearum, quae me prope enecant, ne eis fuccumbam. Alius interpretationis verborum הָאִירָה עֵינַי פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת VATABLUS mentionem facit: „dona mihi vigilantiam et cautionem, ne imprudens incidam in manus hoftis mei et interficiar, dormiam, non eum fomnum, quo reparantur vires, et membra feffa levantur, fed qui eft mors."

5. פֶּן־יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו *Ne dicat hoftis meus: praevalui ei*, ne me cadente glorietur, et fe viciffe gaudeat, et infultet victo, proftratumque etiam fuperbis arrogantibusque verbis obterat. יְכָלְתִּיו, Aben-Efra monente, pro יְכָלְתִּי לוֹ pofitum eft, ut Nehem. IX, 28. וַיִּזְעָקוּךָ pro וַיִּזְעֲקוּ אֵלֶיךָ, *clamarunt ad te*. צָרַי יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט *Neque inimici mei exultent, ubi motus fuero*. Verbum מוט, *moveri, vacillari*, faepe in Pfalmis ufurpari folet, cum in discrimen aliquod et periculum maximum quispiam adducitur; metaphora ab iis fumta, qui in praerupto et lubrico loco verfantur, ut, fi ab angufta femita vel tantillum pes excefferit, praecipites ruant. Senfus itaque eft: ne, fi praeceps in periculum ac discrimen vitae ruero, inimici mei laetentur.

6. וַאֲנִי

6. וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי *Ego vero in miſericordia*, bonitate, *tua fiduciam pono*, ſpero; quaſi diceret: ita, obſecro, mecum age, ut precatus ſum, nam ego ſpero in te. יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ *Exultabit cor meum in ſalute tua*, i. e. quum ſalutem mihi attuleris. אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָמַל עָלָי *Cantabo Iovae, quod mihi retribuit*, pro ſiducia in eo poſita, quod opem mihi tulit. Loquitur, quaſi jam beneficio ſperato potiretur, et ex malo emerſiſſet, ut certus omnino, non defuturum Iovam. Vel ſenſus eſt: tunc, quum mihi Iova opem tulerit, laudes ejus canam, quod beneficia in me contulit.

PSALMVS DECIMVS QVARTVS

CVM

QVINQVAGESIMO TERTIO.

ARGVMENTVM.

Queritur, omnia plena esse impiis et contemtoribus Dei, qui potentia ad tenuiorum perniciem abutantur, quorum ingenium pluribus describit, ita tamen, ut in eos invehatur, et divinam ultionem praedicat, piis contra salutem precetur ac polliceatur.

Epigraphe ad Davidem auctorem hunc Psalmum refert. Quum vero ex toto carmine appareat, poetam non valuisse, impiorum illorum hominum, de quibus queritur, potentiam reprimere; plerique eorum, qui inscriptioni fidem adhibent, de consceleratis et perditis hominibus, qui, dum Saulus regnum obtinebat, bonis omnibus infesti erant, virtutem omnem pessum dabant, flagitia evehebant, Psalmum conqueri existimant. Quibus accensendus est REDDIN-

GIUS

gius [1]) qui statuit, „Davidem carmen hoc composuisse, cum, vita pastoritia vix relicta, in aulam regis se contulisset, ubi omnis generis crimina patrabantur, et aulici, effraenae voluptati, petulantiae, aliisque flagitiis dediti, vitam degerent, a Deo plane alienam. Novum sane et inauditum pio ac simplici pastori spectaculum! non mirum ergo, Davidem carminibus suis de hujusmodi hominum perversitate questum esse, ut simul occasionem haberet obtestandi, se toto corde Deum suum culturum, et medios inter pessimos istos homines omnipotentis et fidelis sui tutoris asseclam constanter permansurum esse.“ Verum enimvero quo minus ad Davidem aut ejus aetatem Psalmum referamus, omnino vetant quae Versu septimo leguntur preces, velit Iova suum populum in patrias sedes reducere, quae manifeste exilii tempora arguunt, quibus Hebraeus populus a barbaris hostibus, Iovae contemtoribus, misere oppressus erat, de quorum crudelitate Versus quartus queritur. Nos quidem olim, ut inscriptionis fidem tueremur, sumsimus, Psalmum hunc, excepto Versu septimo a Davide in Sauli aula degente [2]) compositum

1) In *Observationibus Philologico-Criticis de Psalmis bis editis*, Franequer. 1795. p. 6.

2) Illi enim tempori, quo Saulus adhuc regnaret, nullo modo convenire Sionis mentionem Vs. 7., quisque ipse intelliget; siquidem hujus montis sanctitas sub Davi-

pofitum, poftea vero, cum prifca carmina in templo publice decantari et ferioribus temporibus accommodari folerent, hic illic mutatum, atque novo etiam Verfu, feptimo, auctum fuiffe[3]). Sed vere monuit de Wette, fumi id pro mero arbitrio, nec tantam effe infcriptionis auctoritatem, ut ejus tuendae gratia talis conjectura fit admittenda.

Quum hoc carmen in hac ipfa poematum fylloge hic illic mutatum recurrat (LIII.); duplex

Davidico regno demum confpicua effe coepit, altumque de illo monte filentium fub Saulo erat.

3) Similem de hocce carmine fententiam attulit VENEMA, qui auctorem ejus, qualem nunc habemus, non *Davidem* effe putat, fed alium aliquem divinum vatem in ipfo exilio Babylonico; Davidi autem effe attributum, non ex errore ab illis, qui titulis ornarunt Pfalmos, nec ut ad Davidis leges poeticas Pfalmum effe compofitum indicaretur, fed ex aliqua Davidis oda defumtum, ac in aliam formam effe concinnatum, et tempori praefenti accommodatum. „Cui et inde robur accedit, quod idem hoc canticum tempore Epiphanico fuerit cum aliqua variatione, ifti tempori congrua, a divino aliquo viro revifum, et cum Ecclefia communicatum, locum inter Pfalmos tenens LIII. Quid autem in hoc Pfalmo fit, aut effe potuerit a Davide et qua occafione factum, tanti non eft inquifiviffe.“ Ad exilium Babylonicum carmen noftrum plerique ex Hebraeis interpretes referunt; inter quos KIMCHI: זה המזמור הוא על לשון הגלות ונבל הוא מלך בבל שישראל בידם וחושב בלבו בהריעו לישראל כי אין אלהים ואין שופט ודין בעולם לשלם לאיש כמעשהו *Hic Pfalmus ad exilium eft referendus:* Infipiente (Vs. 1.) *Babyloniae rex innuitur, qui Ifraelitas fubegit, atque, dum malis eos afficeret, nullum Deum, nullum judicem exiftere cogitavit, qui hominibus facta aliquando fit repenfurus.*

plex exoritur quaeftio, *una*, de caufa hujus repetitionis, *altera*, utrum illorum genuinum fit, aut prius editum. Qua de re quamvis certi quidquam nemo definiverit, veri faltem fimile conjectura quid affequi poffimus, tentandum eft. Atque haud pauci quidem a Davide ipfo duplicem recenfionem factam effe exiftimant. In quorum numero eft AMYRALDUS [4]), qui „ego," inquit," nullum aliud in ea repetitione myfterium effe fuspicor, nifi quod, cum David poëmata fua recenferet, ut, quod vifum effet in his immutaret, verba aliqua ad hoc odarium addidit, aliis quibusdam omiffis, quae ad tempus recenfionis non aeque accommodata videbantur. Quod pofteaquam ab eo factum eft ad compactionem horum Canticorum in unum corpus, collector, quisquis eft, neutrum illorum fupprimere; fed utrumque, quemadmodum vel primum fcriptus, vel revifus et interpolatus fuerat, confervare atque edere voluit." Ad hanc claffem et REDDINGIUS eft referendus, cui ex locutionibus exquifitioribus, in Pf. LIII. obviis, atque ex infigni mutatione, quae ibi Vs. 6. occurrit, maxime probabile fit, Pfalmum XIV. prius editum effe, eo tempore et occafione, quo antea dictum eft, poftea autem a Davide ipfo, Abfalonicis vexationibus [5]) retextum, quae pofte-

4) In Argumento ad Pf. LIII.

5) RUDINGERUS eo tempore Psalmum a Davide compofi-

posterior editio legatur Ps. LIII., cui etiam Versus ultimus sit additus, quem tamen Iudaei serioris aetatis etiam priori editioni adjunxerint. Illum Versum autem satis arguere tale tempus, quo Davides exul a Zione remotus vagaretur, quod accidit tum, cum impius Absolomus, excusso omni sensu humanitatis, patrem acerbissimo odio persequeretur. Verum Davidem carmen, ante plures annos diverso plane consilio et sensu confectum, recoquisse, equidem mihi per-

positum arbitratur. „Ut breviter dicam," inquit p. 129., „de tempore Psalmi conjecturam meam, *Sionii* mentionem neque propheticam, neque prolepticam, neque attextam puto eo tempore, quo decantatus fuit: sed simpliciter esse historicam. Non igitur neque de Saulicis, neque de Hebronicis, neque de Israeliticis initiis, atque ne externis quidem hostibus ullis Psalmum interpretor. Sed de *Absalonico* tempore hunc etiam, ita ut σύγχρονος sit Psalmo inprimis XII. et XXXVI, qui hunc omnino explicat, atque etiam quinto, et ceteris ejus temporibus pluribus." Ad Absalonicas turbas HENSLERUS quoque carmen refert. Verum *captivitatis* nomen in eam, quam Davides ab Absalomo vexatus arripuit, fugam, recte non quadrat. Et si vel maxime concedamus, *captivitatem* pro quavis calamitate gravi, aut misera et afflicta conditione ab Hebraeis dictam esse (coll. Iob. XLII, 10.); certe hic dictionis usus sub exilio demum Babylonico obtinere coepit. Neque vero Absalonicis temporibus generalis illa, quae in Psalmo describitur, corruptio convenit; nam universa Davidica domus, legiones Crethi et Plethi, omnes Gethaei sexcenti viri, Ethai Gethaeus, Sadoc, Abiathar, universi Levitae, et Chusai Arachites, 2 Sam. XV. Vs. 18. seqq. memorati, qui Davidem sequuti fuerunt, probitate ac fidelitate clari erant.

perſuadere nullo modo poſſum. EICHHORNIUS [6]) hanc ejusdem Pſalmi repetitam deſcriptionem repetit inde, quod noſtrum Pſalmorum volumen poſt rempublicam Cyri beneficio reſtitutam ex pluribus minoribus carminum antiquorum ſyntagmatibus ſit congeſtum. Quo in labore fieri potuiſſe, ut collector, immemor, carmen in ſylloge ſua jam extare, illud repeteret. Eum vero errorem potuiſſe eo facilius admitti, quum brevis eſſet Pſalmus, atque eo loco, ubi primum legitur, ſatis longe remotus. Equidem hanc ejusdem Pſalmi repetitionem non per incuriam, ſed conſilio potius a noviſſimis collectoribus factam eſſe ſuspicor, quod, quum utriusque exempli discrepantias non putarent contemnendas, hanc fidem et diligentiam lectoribus praeſtare vellent, ut utrumque repraeſentarent.

Ad illud tempus, quo Senacheribus, Aſſyriorum rex, Iudaeam bello infeſtaret atque Hieroſolymis etiam minitaretur, hocce carmen THEODORETUS [7]) retulit; in quam ſententiam noſtra

6) In *Iſagoge ad Vet. Teſt.* P. III. p. 425. Eichhornio adſtipulatur DATHIUS in Argumento Pſalmi LIII.

7) Is poſtquam hiſtoriam ex 2 Reg. XIX. ſive Ieſaj. XXXVII. expoſuiſſet, in hunc Pſalmum ita commentatur: *Σφόδρα τοῖς τοῦ Σενναχηρεὶμ καὶ τοῦ Ῥαψάκου λόγοις συμβαίνει τοῦ ψαλμοῦ τὸ προοίμιον. ἐκεῖνοι γὰρ ὡς μὴ ὄντος τοῦ Θεοῦ, προϊσταμένου τῆς Ἰουδαίας, ἀπατᾶσθαι ἔλεγον τὸν Ἐζεκίαν. ἦν δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Σενναχηρεὶμ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα διεφθαρμένα, ἤγουν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία, ὡς μηδὲ τὸν Θεὸν εὑρεῖν ἐν αὐτοῖς*

ſtra aetate PAULUS incidit, qui praeterea, illud non improbabile Ieſaiae tribui poſſe, exiſtimat

τοῖς ἕνα γ' οὖν τῆς ἀρετῆς ἐπιμελούμενον· πάντα γὰρ εἰς φαυλότητα ἐξέκλιναν. τί δέ; οὐκ ἔργοις αὐτοῖς οὗτοι γνώσονται τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, οἱ τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀντὶ ἄρτου δαπανῶντες καὶ κατεσθίοντες; καὶ πάντες γνωρίσουσιν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὸν πολεμοῦντα αὐτοῖς κἀκεῖθεν ὁ φόβος αὐτοῖς ἐλεύσεται, ὅθεν οὐ προσεδόκησαν. ποῦ γὰρ ἂν ᾠήθησαν ὅτι ὑπὸ ἀγγέλου ἀναιρεθήσονται; ὅτι ὁ Θεὸς κήδεται τῶν Ἰουδαίων· καὶ οἱ μυκτηρίσαντες τὴν βουλὴν τοῦ πτωχοῦ καὶ ταπεινόφρονος Ἐζεκίου, Θεῷ μᾶλλον ἢ ὅπλοις θαῤῥήσαντος, νοήσουσιν, ὅτι ὁ ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ ἀναρτήσας τὴν μὴ καταισχύνουσαν ἐλπίδα ἐκτήσατο. τίς γὰρ ἄλλος ἢ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἀπομείναντας ἐν τῇ Σιὼν σώτει, καὶ τὰς ἤδη αἰχμαλωτισθείσας φυλὰς, ἐπανήγαγε, ὥστε κοινὴν εὐφροσύνην γενέσθαι ταῖς δώδεκα φυλαῖς; ὧν ῥίζα καὶ ἀρχὴ ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ ἐχρημάτισεν, ὁ καὶ Ἰσραὴλ μετονομασθεὶς ὥστε ἀπ' αὐτοῦ καὶ ταύτας Ἰακὼβ καὶ Ἰσραὴλ ὀνομάζεσθαι. *Exordium Pſalmi ſermonibus Senacheribi et Rabſaces optime congruit. Illi enim, quaſi Deus non eſſet defenſor Iudaeae, deceptum eſſe ajebant Ezechiam. Erant autem eorum, qui cum Sennacheribo militarent, ſtudia corrupta, nimirum vita ac mores, ut ne vel unum quidem inter illos Deus reperiret, qui virtutem coleret. Omnia enim in pravitatem declinaverant* (Vs. 1. 2. 3.). *Quid vero? nonne ex ipſo rerum eventu cognoſcent Dei potentiam, qui abſumunt populum ejus, ſicut eſcam panis, et devorant* (Vs. 4.)? *Sane cognoſcent omnes ex operibus eum, qui adverſus eos dimicat; et inde veniet illis tremor, unde futurum non credebant. Qui enim ſuſpicati eſſent, ſe ab angelo eſſe perdendos* (Vs. 5.)? *Deo enim curae ſunt Iudaei; et qui deridebant conſilium inopis et modeſte de ſe ſentientis Ezechiae, in Deo magis, quam in armis, ſpem ſuam collocantis, intelligent, eum, qui unius Dei praeſidio ſe committit, habere ſpem, quae non confundit* (Vs. 6.). *Quis enim praeter Deum, et eos, qui in Sione manerent,*

 ſalvare

mat [8]). Verum huic ſententiae Verſus undecimus, qui *captivitatem Iſraelis* memorat, repugnat; quum Senacheribus etiamſi quasdam Iudae urbes cepiſſet, tamen Iſraelem non in ſervitutem redegerit, et extra patriam abduxerit.

Ceterum utriusque illius editionis discrepantiae ut uno quaſi obtutu conſpici poſſint, ipſum carminis textum, varietatibus Pſ. LIII. ſubjunctis annotationi praemittere commode viſum eſt.

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד (a

1 אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים
הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה (b
אֵין עֹשֵׂה־טוֹב׃

VARIANS LECTIO PS. LIII.

a) לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל לְדָוִד

b) וְהִתְעִיבוּ עָוֶל

ſalvare poſſet et convertere captivitatem tribuum, quae jam erant in ſervitutem redactae, ut eſſet communis laetitia duodecim tribubus, quarum radix et princeps patriarcha Iacob appellatus eſt, qui et Iſrael eſt cognominatus, ita ut ab eo ipſae tribus Iacob et Iſrael nomen acceperint (Vs. 7.).

8) Paulo adſtipulatur IACOBI, qui in Vs. 1. et 4. noſtri Pſalmi quandam cum Ieſ. I, 4. 7. ſimilitudinem ſibi deprehendere videtur.

2 יְהוָה (c מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם
לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל
דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃

3 הַכֹּל סָר (d יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ
אֵין עֹשֵׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃

4 הֲלֹא יָדְעוּ כָּל(e־פֹּעֲלֵי אָוֶן
אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם
יְהוָה (f לֹא קָרָאוּ׃

5 שָׁם פָּחֲדוּ פָחַד (g
כִּי אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק (h׃

6 עֲצַת־עָנִי תָבִישׁוּ (i
כִּי יְהוָה מַחְסֵהוּ (k׃

7 מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת (l יִשְׂרָאֵל
בְּשׁוּב יְהוָה (m שְׁבוּת עַמּוֹ
יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃

c) אֱלֹהִים
d) כֻּלּוֹ סָג
e) כל abest.
f) אֱלֹהִים
g) Addit. לֹא־הָיָה פָחַד
h) כִּי־אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ
i) Pro his verbis tantummodo הֱבִשֹׁתָה legitur.
k) כִּי־אֱלֹהִים מְאָסָם
l) יְשֻׁעוֹת
m) אֱלֹהִים

---

1. אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים *Dicit nequam homo in corde fuo: non eft Deus*, homines fcelefti et impii nullum exiftere Deum judicem cogitant, qui res humanas curet,

curet, et ſcelera hominum puniat. נָבָל fere vertunt *ſtultus* ſive *inſipiens*, neque ſine ratione, quum Deut. XXXII, 6. *ſapienti* opponatur *populus* נָבָל *ſtultus*, וְלֹא חָכָם *nec ſapiens*. Verum non quamlibet ſtultitiam, ſed quae cum ſcelere ſit conjuncta, hoc nomine ſignificari, ex pluribus locis manifeſtum eſt. Sic *vitium* oblatum Dinae, filiae Jacobi (Geneſ. XXXIV, 7.), *ſtuprum virginis* (Deuteron. XXII, 21.), *ſacrilegium* (Ioſ. VII, 15.) נְבָלָה dicitur, quae non tam *ſtultitiae*, quam perditae *nequitiae*, et perverſitatis facta fuere. Hinc et Abigail de viro ſuo, qui durus et malitioſus eſſet, 1 Samuel. XXV, 25. dicebat, *juxta nomen ſuum ſe habet*, נָבָל *vocatur*, וּנְבָלָה עִמּוֹ *et nequitia* ſ. perverſitas *cum eo*. Ut igitur folium, cui ſuccus ſuus defecit, item cadaver, eo quod exceſſerit vita, נָבָל, *marcidus, exſuccus* dicitur, ſic et nihili homo, cui deſit recta ratio, nec bonae mentis vel mica inſit, נָבָל dicitur. Latine commode *nequam* reddideris. *Veteres enim*, teſte GELLIO *Noct. Att.* VII, 11., nequam *dixerunt, hominem nihili neque rei neque frugis bonae, quod genus Graeci fere ἄσωτον, ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν dicunt.* De ſenſu dictionis אֵין אֱלֹהִים cf. not. ſupra ad Pſ. X, 4. — הִשְׁחִיתוּ *Corruperunt*, depravare ſolent, ſubaudi דַּרְכָּם *viam ſuam*, ex Geneſ. VI, 12. (הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ) niſi cum עֲלִילָה conjungere malis, ut Zephan. III, 7. הִשְׁחִיתוּ כֹּל עֲלִילוֹתָם *corruperunt omnes actiones ſuas*, male et perverſe egerunt. הִתְעִיבוּ עֲלִילָה *Abominandum reddiderunt opus*, abominanda facinora perpetrare ſolent. „Omnes verſiones antiquae עֲלִילָה in Plurali exprimunt; in verſione Syriaca et Vulgata affixum inſuper additum eſt, ac ſi in textu fuiſſet עֲלִילוֹתָם. Et recte quidem, quoad ſenſum, ſic legeremus; Davidem vero ita ſcripſiſſe (quod forte ob metrum facere non potuit), id ex his verſionibus probari nequit. Pro vulgata lectione facit locus Pſ. LXVI, 5., ubi ſimiliter ſing. num. emphatice adhibetur, etiamſi praeceſſerat Plur. מִפְעָלוֹת." REDPINE. Verbo הִתְעִיבוּ Syrus

atque

atque Alexandrinus particulam ו praemittunt, quam et editio altera exhibet. Sed concilior oratio videtur illa omiſſa; nec Pſ. LIII. legitur in viginti codicibus a Kennicotto collatis. Pro vocabulo medio עֲלִילָה in editione altera עָוֶל, *iniquitas*, poſitum eſt; quod utrum conſulto factum ſit, an librarii errore, hodie vix dici poterit. Davidem, cum prima vice hoc carmen ederet, vocabulo עֲלִילָה aulicorum actiones univerſe notaſſe, in ſecunda vero editione peſſimum filium, qui omnia contra jus fasque perpetraret, nomine עָוֶל accuſare *injuſtitiae*, Reddingii obſervatio eſt arguta magis, quam veri ſpecie ſe commendans. Quidquid autem de ea re ſtatuas; certe multo aptius videtur עֲלִילָה, quum in dictione הִתְעִיבוּ עָוֶל ταυτολογία parum elegans inſit. — Sub finem verſiculi in Alexandrina verſione οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός additur, quod, quamvis Vulgatus etiam exprimat, tamen per incuriam ex comm. 3. huc translatum eſſe, cognoſcitur ex eo, quod nec in verſionibus ceteris, nec in codicibus manuſcriptis reperitur.

2. Fingit Deum e ſummis coelis in homines deſpicientem, et ſpeculatum eorum vitam, ut videret, num quis recta intelligentia valeret, et ipſius eſſet ſollicitus, hoc enim ſignificat dictio דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים, quam I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 479. quaeſite *palpans Deum* interpretatur, i. e. Deum, quem ipſa ubique praedicat natura, vel invitus tandem ex operibus agnoſcens, coll. Actor. XVII, 17. Verum locutione illa in genere pietatem totius animi erga Deum, et ingenuum, quo ille recte colatur, ſtudium, exprimi, ſatis patet ex locis 2 Chron. XXII, 9. (ubi de Ioſaphato rege dicitur דָּרַשׁ אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ) Hoſ. X, 12. Amos. V, 6. 2 Chron. XIV, 3. 6. al. cf. AURIVILLII Diſſertat. *de varia per particulas conſtructione verbi* דָּרַשׁ §. IV. p. 434. ed. Goetting. Et fruſtra Michaelis huic interpretationi opponit, inter atheos et irreligioſos neminem talem hominem quaeſitu-

fiturum effe; quum vates manifefte de iis loquatur, qui, ut eo tutius flagitiis fe addicere et in quaevis fcelera praecipitare poffint, primum obfirmant apud fe, quantum poffunt, non effe Deum, etfi id penitus perfuadere nequeant, id quod eo de fe produnt, quod divinae ultionis metu identidem exanimantur (Vs. 5.).

3. הַכֹּל סָר *Numquid omnes deflexit?* Subaudi מהדרך הישר *a via recta,* ut Aben-Efra monet. Quidam, a Kimchio memorati, סָר fignificatione cum Chaldaico סְרִי, *foetuit*, convenire putant, quod congruat ei, quod proxime fequitur, נֶאֱלָחוּ. His adnumerandus eft HAMMONDUS, qui verbum סור a *recedendi, declinandi a via* notione, metaphorice etiam ufurpatum credit de *vino*, quando acefcit aut emoritur. „Ita, inquit, Hof. IV, 18. סָר סָבְאָם potus *eorum receffit*, i. e. acidus factus eft. Tale vinum Graecis vocatur οἶνος ἐξεστηκὼς, *vinum quod ex feipfo exceffit;* et CICERONI [*Offic. III.* 23.] *vinum fugiens.* Ita hic, *omnes acidi facti funt.* Hunc fenfum fuadet fequens verbum נֶאֱלָחוּ, *putidi facti funt*, quod de *carne* dicitur, ut hoc de *potu.*" — In editione altera ponitur affirmative כֻּלּוֹ-סָג. Quum סְיָג apud Chaldaeos et Syros *fepem* fignificet, ALBERT. SCHULTENS in *Commentar. ad Proverb.* XIV, 14. hanc dictionem fic vertit, *omnis quiscunque ille fpinofe difeptus;* nimis etymologiam premens. I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 1723. mallet vocabulum סָג ad *fcoriae* notionem referre, et fic vertere: *omnes funt adulterinum metallum*, ut fortius verbum de induftria fit pofitum pro Pfalmi XIV. סָר. — I. B. KOEHLERO in Obfervatt. ad Pf. LIII. (in *Repertor.* P. VIII. p. 233.) primigenia verbi סוג poteftas in *feparando* effe videtur, unde tam *fepimenti*, quam fcoriarum notio defcenderit; ut verba noftra ita fint vertenda: *omnes fepararunt fe*, fubaudi: *a via recta.* Ego notionem התאחרות והתנכרות, *retrocedendi atque abalienandi*, quam Salomo Ben Melech in *Michlal-Iophi* ad Pf. LIII. ex communi

muni fententia verbo סוג tribuit, retinendam cenfeo, quae Arabico ساج, *lentiore gradu inceffit,* unde سوجان *abitio et adventus,* quodammodo firmatur; quomodo סָג optime cum סָר congruet. Koehlerus סָג vocabulum minus ufitatum, a Davide fcriptum putat, pro quo poftea potius סָר fit repofitum. — יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ *Una,* i. e. ad unum omnes, *corrupti funt,* נשחתו, ut Aben-Efra interpretatur. Verbum אָלַח CROMAYER ad Iob. XV, 16. recte cum Arabum إيتلخ contulit, *acuit, feu in acorem verfum fuit lac.* Cf. Schultenfium ad loc. illum. Alexandrinus ἠχρειώθησαν, *innutiles facti funt,* reddidit, ad fenfum, uti Drufius obfervat, non male, nam et *rancida* inutilia funt ad ufum hominum, et ἀχρεῖος vocatur in ea lingua *homo nequam,* qui nec fibi nec aliis utilis eft; ut poffis vertere: *nequam facti funt.* — אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד *Non eft, qui faciat bonum, non eft vel unus.* Quae verba quum de generis humani univerfi perverfitate agere videantur, ad quam etiam Paulus in Epiftola ad Romanos III, 10 — 12., cum aliis quibusdam ex tribus hisce Verfibus prioribus refert; magnopere interpretes laborarunt, quomodo haec commata concilianda fint cum Verfu quarto, ubi *populi Dei* mentio fit, quem hoc genus ἀθεὸν abfumat. Quem nodum ut folvant, alii reftrictius accipiunt. Ex his Pfeudo Hieronymus in Pf. LII. ad eos reftringit, quos vates fuperius dixerat. „Non de omnibus“ inquit, „fed de his omnibus tantum, qui Deum negant, propheta dicit.“ Verbum hoc, ut bene GATACKERUS monuit, in *Adverfarr. Mifcell. pofthum.* Cap. XVIII, p. 610., frigidum nimis foret, fi diceretur, atheorum, impiorum, flagitioforum hominum neminem quemquam bene agere. Quod ipfum valet de his, qui Michaelem fequuti, ad בְּנֵי־אָדָם, Vs. 2., haec reftringunt, quibus *homines impios* defignari putant; quae illius dictionis fignificatio linguae ufu nequaquam poteft probari. Alii

Alii rectius ad *gentes exteras,* quae Ifraeliticum populum opprimerent, haec referunt, cui interpretum claffi et ZACHARIAE poteft accenferi, qui de gentium, a veri Dei cultu alienarum, perverfitate hic agi obfervat, quod עַמִּי, Vs. 4., דּוֹר צַדִּיק, atque יִשְׂרָאֵל, cui genus ἄθεον opponitur, manifefte Ifraeliticus populus indicatur. Qui Davidi carmen tribuunt, *populum Iovae,* atque *pium genus* (דּוֹר צַדִּיק) meliorem populi Hebraei partem, quae a peiore illa male tractaretur, dici volunt, a cujus vexationibus ut liberaretur, petat. Ita HENSLERUS, qui fenfum et nexum horum Verfuum hunc in modum conformat: Davidem poftquam Vs. 1. dixiffet, exiftere perverfos homines, qui Deum plane non curent, atque in quaevis fcelera fefe praecipitent, Verfu fecundo generale hoc enuntiatum proferre, fpeculari Iovam humanum genus, num quis inter eos fit, qui ipfum recte colat et veneretur; hinc ita pergere: *hi omnes a recta via deflexerunt, ne unus quidem inter hos, qui recte faciat;* digito quafi illam fceleftorum turbam monftrans, ut ה ante כֹּל fit δεικτικῶς accipiendum; quibus apte deinceps fubjungatur, fore, ut Iova in illorum fcelera animadvertat. Sed recte GATACKERUS obfervare videtur, „*filiorum hominum,* בְּנֵי־אָדָם, nomine minime neceffe effe, aut gentes univerfas aut gentium univerfarum mortales fingulos defignari; fufficere, quod *filii* fint *hominum,* et *confpectui divino fubjecti* de quibus poeta conquerendi caufam habuerat. Sic Hymn. IV. 3. *Filii hominum, quousque gloria mea ignominiofe a vobis habebitur?* cum Saulis affeclas et aulicos duntaxat alloqueretur; et ne quis ibi בְּנֵי־אִישׁ non אָדָם pofitum cauffetur; Hymn. XII, 1. qui locus huic geminus: *Serva, Domine, nam defiit benignus; nam defecerunt veraces de filiis hominum;* cum de eisdem verba faceret, ubi diferte Pifcator, *filiis hominum,* i. e. Saulis confiliariis, Synecdoche generis." Ceterum patet, hyperbolen in his effe agnofcendam, ut hoc velit: tam longe lateque graffatam fceleris hujus contagem, ut vix unus, aut nec unus etiam

etiam ab ea purus reperiatur, ut fi Deus ipfe omnituenti oculo defpexerit, difquifierit, vix unum aliquem, aut ne hunc quidem inventurus fit, pefte ifta immunem et integrum. Cf. Ierem. V, 1.

Poft hunc Verfum in Codice quodam Hebraeo, Lugduni Batavorum in Bibliotheca publica affervato, qui numero 649. a Kennicotto defignatus eft, haec addita leguntur: קֶבֶר פָּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת לְשׁוֹנָם אֲשֶׁר פִּיהֶם אָלָה וּמִרְמָה מָלֵא קַלּוּ רַגְלֵיהֶם לִשְׁפֹּךְ דָּם׃ מַזָּל רַע וּפֶגַע רַע בְּדַרְכֵיהֶם וְדֶרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינֵיהֶם׃ *Sepulchrum patens eft guttur eorum, lingua fua blandiuntur; venenum afpidis fub lingua eorum, quorum os execratione et fraude plenum eft, velocesque pedes ad effundendum fanguinem. Infauftum fydus malusque eventus in viis eorum, nec viam pacis cognofcunt. Non eft timor Dei ante oculos eorum.* Atque e vetufto Anglicanae Ecclefiae Hebraico Pfalterio eundem locum afferri a Lindano in libro *de optimo genere interpretandi fcripturas,* auctor eft LUCAS BRUGENSIS in *Notationibus in Biblia Sacra* ad h. l. Quod additamentum genuinum qui putant, inter quos KENNICOTTUS etiam in *Differtat. Gener. in V. T.* §. 84. 9. p. 203. ed. Bruns., hisce fere nituntur argumentis: 1) *primo,* quod Paulus, Apoftolus, Rom. III. 13 — 18., poftquam Pfalmi noftri Verfum 2. et 3. attuliffet, eadem illa commata, tanquam de uno eodemque loco defumta fubjungit: *τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν, ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. Ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει. Ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα. Σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν· καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν· οὐκ ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.* 2) *Deinde,* quod eadem haec in verfionis Alexandrinae codice Vaticano reperiuntur, ac, tefte Bar-Hebraeo (a Brunfio ad Kennicott. Differt. p. 205. e Manufcripto Huntingdoniano adducto) in *Horreo Myfteriorum,* in nonnullis exemplaribus vetu-

ftis

ſtis Graecis extiterunt, atque a Iuſtino quoque Martyre in Dialogo cum Tryphone exhibentur, quod, ut Brunſius obſervat, eo magis memoratu dignum eſt, quod Iuſtinus, Strothio animadvertente (in *Repertor. Literar. Bibl.* P. II. p. 85.), loca e ſacris libris deprompta, non ex memoria citare, ſed accurate exſcribere ſolet. 3) Idem illud additamentum legitur in verſionis Arabicae, e Graeca factae, recenſione tam *Syriaca* (Rom. 1614. in quaternis), quam *Aegyptiaca* (in Polyglottis Pariſſ. et Londinn. edita) *); neque non 4) in verſionis vulgatae codicibus fere omnibus, atque a Ruffino, Auguſtino et poſterioribus Pſalmorum Latinis enarratoribus, agnoſcitur et exponitur. Sunt tamen plura, ex quibus apparet, totum illum locum minime ad Pſalmum noſtrum pertinere. Quod enim 1) *primum* attinet codicem illum Hebraeum Lugdunenſem; de fide ejus et auctoritate multum derogatur, quod verſione latina atque gloſſis latinis eſt inſtructus, atque, ut Kennicottus ipſe in Clavi Codicc. ait, exeunte Seculo XIV. a Chriſtiano exaratus. Eum vero codicem non eſſe diverſum a Pſalterio illo hebraico Anglicano, cujus Lindanus atque Lucas Brugenſis mentionem faciunt, maxime probabile eſt non tantum ex eo, quod additamentum illud in codice nullo alio eorum, qui adhuc detecti atque collati ſunt, niſi in Lugdunenſi illo reperitur, et eodem plane, quo a viris iſtis adducitur, modo; verum etiam ex iis, quae IO. CHRISTOPH. WOLFIUS refert in duobus *Biblioth. Hebraicae* locis. Unus extat Tom. II. p. 315. ubi, codices recenſens Hebraeos adhuc extantes, „*Mechliniae*,“ inquit, „apud Io. Clementem quondam fuit *Pſalterium Hebr.* dictum *Anglicanum* ideo, quod in Anglia extabat, et ex Thomae Mori familia ad laudatum Clementem pervenit. Hoc *Guil. Lindanus* ex alterius relatione pro correctiſſimo perperam habuit,

*) De qua utraque editione conſulenda eſt EICHHORNII *Iſagoge* in V. T. P. I. p. 538. 542. edit. ſec.

buit, ceu oſtendit *Bened. Arias Montanus* poſt Praefationem de varia in hebraicis litteris lectione, qui αὐτόπτης confirmat, nec antiquum eſſe librum, nec ab aliquo hebraeae linguae guaro, ſed a ſcriba latinas eleganter pingendi litteras non iguaro, octoginta aut ad ſummum centum abhinc (i. e. inde ab an. 1571.) annis depictum adeo corrupte, ut vix ullum verbum integritatem ſuam retinere videatur. Capitales litterae aliquot in initiis Pſalmorum aureae ſunt, ſed quae latinam magis, quam hebraicam formam referant.“ Cum eo codice unus eſſe videtur ille, de quo Wolfius, T. IV. p. 93.: „Inter codices Scaliger. Biblioth. Leid. extat — — *Pſalterium*, ornamentis aureis diſtinctum, cum vocalibus et accentibus rubro colore depictis. Ab altero latere verſio latina vocum difficiliorum, ab altero gloſſae quaedam leguntur. Sed hae quidem non niſi ad Pſalmum XLVII. procedunt.“ Videtur ille codex poſt Clementis mortem ad Ioſ. Iuſt. Scaligerum, atque ab eo in Bibliothecam Lugdunenſem perveniſſe. BRUNSIUS quoque in *Annall. Helmſtadienſſ.* Anni 1782. p. 107. Leidenſe Pſalterium cum Anglicano illo idem eſſe, pro certo habet *). Maxime ſuspectum itaque additamentum iſtud redditur vel eo, quod in uno tantummodo codice, et in tali quidem exſtat qui a Chriſtiano ſcriptus, et Vulgatae haud dubie eſt accommodatus. Quae ſuspicio magis adhuc firmatur hac Lucae Brugenſis obſervatione: „Quae in illo Anglicano Pſalterio leguntur, fictitia et ſuppoſititia eſſe non dubitant, nimirum quae nec ſcite juxta Hebraicam Grammaticam ſcripta ſint. Quod quum oſtendere conati ſint quidam, hoc tantum nos addemus, illud ipſum Pſalterium aſſerere, hos Verſus in Hebraeo non legi. Sunt enim Latinae quaedam

*) Quid IACOBI ſibi velit, cum in Nota ad h. l. cod. Kennicott. 694. unum eſſe ait cum Vaticano 649., me non intelligere, ingenue fateor. Sed videtur codicem hebraeum Lindani atque Vaticanum graecum confudiſſe.

dam annotationes in ejus margine adſcriptae, quae circa hunc locum hoc habent modo: *Sepulcrum*] *Tres iſti Verſus in Hebraeo non habentur. Apoſtolus autem de Deuteronomio, Pſalterio, et caeteris Scripturarum locis hoc teſtimonium texuit.* Sunt fere Hieronymi in Commentariis verba. Quid amplius deſideres, quam teſtimonium illius exemplaris, quod refragari exiſtimabatur? Sed ne forte dicas, annotationes illas ab indocto quopiam adjectas, qui quid hoc libro Hebraice ſcriptum eſſet, aut legere non potuerit, aut non intelligere; in altero margine Latinam is ipſe ſcripſit explicationem, et quidem Hebraicis dictionibus qualitercunque accommodatam, ut praecedentium et ſubſequentium, ita et iſtorum Verſuum. Videtur igitur adeo parvi exemplar illud feciſſe, ut, quamvis in eo verſus illos eſſe non ignoraret, non ideo negandum putaret, in Hebraeo non haberi. Neque vero iſta ex relatu dico; ipſe deprehendi: exemplar namque illud commodato nobis miſit, qui eo utitur, Franc. Raphelengius, Plantini gener.“ 2) Quod autem *Alexandrinam verſionem*] attinet, additamentum illud in nullo ejus codice reperitur, niſi in Vaticano, et in eo quidem non in textu, ſed ad marginem, hoc addito Scholio: *οὐδαμοῦ κεῖνται τῶν ψαλμῶν· πόθεν δὲ ὁ ἀπόστολος εἴληφεν αὐτοὺς, ζητητέον· nusquam exſtant in Pſalmis, undenam vero Apoſtolus excerpſerit eos* (Verſiculos), *quaerendum eſt.* Quod ſatis arguit, adſutum eſſe illum locum Vaticano codici a quopiam ex Epiſtola ad Romanos. „Inſuper,“ Brugenſis inquit, „ab omnibus paene Graecis exemplaribus praetermittuntur, nec tantum impreſſis, verum etiam manuſcriptis, Pariſienſi S. Victoris, Tornacenſi S. Martini. Nec Sereniſſimus Dominus Cardinalis Sirletus in ſuis in Graecum Pſalterium Annotationibus, Vaticanis codicibus legi notavit, cum tamen id praeſertim agat, ut vulgatum Graecorum Pſalterium ex Vaticanis exemplaribus corrigat. Similiter neque illi quidquam annotarunt, qui illuſtriſſimi Cardinalis Granvellani juſſu, Graeca Argentoraten-

ratenfium Biblia ad Vaticana exemplaria duo contulerunt.“ 3) Neque in Chaldaica Paraphrafi illi verfus leguntur. 4) Tum ab antiquis Pfalmorum tractatoribus, Arnobio inter Latinos, Chryfoftomo, Theodoreto et Euthymio inter Graecos non agnofcuntur; quamvis enim in Arnobii textu leguntur, in Commentario tamen ab eo ita praetermittuntur, ut nec vidiffe, nec noviffe appareat. 5) Apoftolum vero totum illum locum ex variis V. T. locis contexuiffe, jam optime obfervavit HIERONYMUS, cujus verba ex *Prooemio Libri* XVI. *Commentariorum in Iefaiam* adfcribere operae pretium fuerit. Euftochii quaeftio erat: Quomodo verum effet, quod Hieronymus fcripferat, Apoftolos ea tantum de LXX. interpretibus ponere teftimonia, quae cum Hebraeo confonarent, fi quá autem ab aliis addita funt, omnino negligere; *cum XIII. Pfalmi octo Verfus qui leguntur in Ecclefiis, et in Hebraeo non habentur, Apoftolus Paulus Romanis fcribens ufurparit?* Huic quaeftioni Hieronymus his tandem refpondet verbis: *Itaque omnem Scripturam mente perluftrans, animadverti, ficut omnis paene ad Romanos epiftola de Veteri ftructa eft Inftrumento, fic et hoc teftimonium de Pfalmis et Efaia effe contextum. Nam duo primi Verfus:* fepulcrum patens eft guttur eorum; linguis fuis dolofe agebant, *quinti Pfalmi* [Vs. 10.] *funt; illud autem, quod fequitur,* Venenum afpidum fub labiis eorum, *centefimi tricefimi noni Pfalmi* [Hebr. CXL, 4.] *eft. Rurfumque cum dicitur,* Quorum os maledictione et amaritudine plenum eft, *de nono Pfalmo* [Hebr. X. 7.] *fumtum eft. Tres autem Verficulos, qui fequuntur,* Veloces pedes eorum ad effundendum fanguinem: Contritio et infelicitas in viis eorum: Et viam pacis non cognoverunt, *in Efaia Propheta* [LIX, 7. coll. Proverb. I, 26.] *reperi, quos in XVI. explanationis ejus libro, quem nunc dictare cupio, expofiturus fum. Nec in hoc cuiquam videatur effe diverfum, fi quod in fuis locis numero dicitur fingulari, ab Apoftolo pluraliter dicatur, qui fcribebat ad pluri-*

plurimos, et in [illegible] sensum multa cogebat exempla. Arbitror solutam quaestionem tuam, et nostram regulam super translatione Veteris Instrumenti concussam magis esse, quam motam; et non tam Apostolum de Psalmo tertio decimo sumpsisse, quod in Hebraico non habetur, quam eos, qui artem contexendarum inter se Scripturarum Apostoli nesciebant, quaesisse aptum locum, ubi assumtum ab eo testimonium ponerent, quod absque auctoritate in Scriptura positum non putabant. Denique, omnes Graeci tractatores, qui nobis eruditionis suae in Psalmos commentarios reliquerunt, hos Versiculos veru annotant, atque praetereunt, liquido confitentes, in Hebraico non haberi, nec esse in LXX. interpretibus, sed in editione vulgata, quae Graece κοινὴ dicitur, et in toto orbe diversa est. Κοινή vero ista editio, eodem Hieronymo docente, in Epistola ad Suniam et Fretelam, Alexandrinae versionis pro locis et temporibus et pro voluntate scriptorum corrupta editio erat, cui opponitur correctus et ab interpolationibus purgatus textus, quem Origenes in Hexaplis edidit.

4. הֲלֹא יָדְעוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן *Nonne sciunt omnes facinorosi?* ad quod alii subaudiunt, *Deum esse*; alii *me esse judicem*. Simplicissimum mihi videtur vel cum Salomone Ben-Melech interpretari: אין להם דעה ובינה *nulla scientia, intelligentia, praediti sunt*; sive, ut MUNTINGHIO placet: num isti mente praediti sunt, ac non potius desipiunt et delirant prorsus? *vel*, cum VENEMA, verbum יָדַע *poenas luendi* significatione accipere, qua Iud. VIII, 16. Iob. XXI, 19. Iesai. IX, 8. Hos. IX, 7. usurpari SCHULTENSIUS ostendit in *Operib. Minorr.* p. 48., ex simili, qui apud Arabes obtinet, loquendi usu, quo synonymum Hebraico ידע, علم, *novit, scivit*, non in Corano tantummodo (ut Sur. XL, 72. XXVI, 48. 49.), verum apud alios quoque scriptores, *poenas luendi* notione adhibetur, ut apud ABULPHARAGIUM, *Hist. Dynast.* p. 530. قبل ان يأتيكم العذاب بغتة وانتم تعلمون *antequam vos poena de*

de improviſo obruat, et *luatis*, proprie *cognoſcatis*. יָדְעוּ Alexandrinus interpres in *futuro* γνώσονται expreſſit, quaſi יֵדְעוּ enuntiaſſet, quod ipſum in codice Caſſellano, tribusque aliis, a de Roſſio collatis, reperitur, atque a Michaele, Dathio, Henslero, aliis, recepto textui praefertur. Aquila tamen maſorethicam lectionem exprimit; dum μὴ οὐκ ἐπέγνωσαν πάντες ponit. Sed prorſus ſupervacanea FRANNKUCHII eſt conjectura, יָדְעוּ commutantis in ירעוּ, a רעע conquaſſare, ſive רוּעַ, *terrere*, ut vertendum ſit: *nonne tandem frangentur facinoroſi?* Ceterum vocula כָּל ante פֹּעֲלֵי Pſ. LIII. in hodiernis codicibus longe plerisque omiſſa eſt, quamvis ibi in verſionibus antiquis, ſi Hieronymum excipias, atque codicibus XXXIII. Kennicottianis et XXXIII. Roſſianis, nec non in libris quibusdam editis expreſſa reperiatur. — Dictionem פֹּעֲלֵי אָוֶן I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 43. *fabros doloris* reddere mallet, adſcita ſignificatione vocis اون apud Arabes uſitata; ſed bene obſervat Reddingius, *vanitatis* notionem, apud Hebraeos uſu receptam, ad omnis generis *nequitiam* translatam eſſe. Neque cum COCCEIO aliisque אָוֶן hoc loco ad *deorum falſorum cultum* referre velim, quum poeta, ut in toto carmine, ita praeſertim in hemiſtichio altero, de eorum, qui poteſtate praediti eſſent, vexationibus potius conqueratur. — In verborum אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם interpretatione diſſentitur. 1) Quidam ex Hebraeis, a Kimchio commemorati, de verbo ad verbum reddentes: *comedentes populum meum comederunt panem*, ſenſum hujus inciſi, et ejus, quod ſequitur, יְהוָה לֹא קָרָאוּ, hunc in modum conformant: לפי שהם אכלו עמי ועדיין אכלו לחם כלומר כי לא מתו ולא נענשו חשבו כי לית דין ולית דיין לפיכך לא יי' יקראו *Propterea quod illi comedunt populum meum, nec tamen adhuc deſierunt comedere panem, id eſt, quoniam non perierunt, nec poenas dederunt; in animum induxerunt, non eſſe judicium nec judicem* (nullum ſcelerum vindicem), ac

ac propterea Deum non invocant, i. e. Deum non colunt, quem non arbitrantur ſe cernere; aut, quod in idem recidit, in ſceleribus perſeverant. Sed illam phraſeos אֹכְלֵי לֶחֶם interpretationem alicui probari vix putem, utpote ex qua ſenſus exilis nec poeticae orationis elegantia ſatis dignus prodire videatur. Anteponenda haud dubie 2) ABEN-ESRAE et KIMCHI interpretatio: אוכלי עמי כמו שיאכלו הלחם [annon *mente praediti ſunt?* quod ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum] *qui populum meum comedunt, ſicut devorant panem?* כלומר כאילו הם לחם למאכלם, *quaſi diceret, perinde ac ſi in cibum illis eſſent, ut* ABENDANA addit. Particulam כ vero, ſimilitudinem indicantem, haud raro omitti, ſaepius jam obſervavimus. יְהוָה לֹא קָרָאוּ *Iovam non invocant*, id eſt, ut Iarchi explicat, לא חשבוהו *eum non reputant*; nullam prorſus Dei curam habent, nihil ab ipſo exſpectant, nihil petunt. Niſi cum VENEMA, cui et Muntinghe atque Iacobi adſtipulantur, ita reddere malis: *Iovam Nihil appellant*, h. e. non eſſe Deum, vel, nullius eſſe potentiae. Et certe vocula לא, ut Subſtantivum, ſignificatione *Nihili*, haud raro uſurpatur, ut Iob. VI, 21. הֱיִיתֶם לֹא *facti eſtis nihil*, Pſ. LXXIII, 25. לֹא חָפַצְתִּי *nihil deſidero*. Ceterum ſenſum totius verſus optime AGELLIUS videtur expreſſiſſe: „His verbis praecipue in judicum illius populi ac principum inhumanitatem et ſaevitiam, qua pauperes vexabant, invehitur, tamquam adeo cupiditate et avaritia excaecati eſſent, ut rem, quae illis notiſſima eſſe debebat, nempe juſtum et rectum judicium, et quae ad officium ipſorum maxime pertinebat, ultro ignorarent. Tantane, inquit, in vobis juſtitiae aequitatisve ignorantia eſt, adeone ſtupidi eſtis, ut rem, quae ad veſtrum munus maxime ſpectat, neſciatis, et populum meum injuria, fraudibus, dolis opprimatis?" Iisdem paene verbis Michas III, 2. ſeqq. in Iſraelitarum principes et gubernatores invehitur, ubi inter alia: *carnem populi mei comeditis, eumque deglubitis et oſſibus diſcerptis ea uti carnis fruſta diviſa in ollam vel ahenum*

num ingeritis. — REDDINGIUS hemiſtichia hunc in modum dividit:

הֲלֹא יָדְעוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי
אָכְלוּ לֶחֶם יְהֹוָה לֹא קָרָאוּ

Quae ſic vertit:

Nonne poenas luent omnes illi improbi, qui populum meum vexant?

Laute vivunt, Iehovam non invocant?

Sed אָכַל לֶחֶם, *panem comedere*, uſurpari pro *laute vivere*, nemo facile ſibi perſuadebit. Quod ipſum valet de PFANNKUCHII interpretatione: *qui maximis Dei beneficiis ornati* (אכל לחם, in abundantia eſſe, bonis frui), *ſummum numen non curant.*

5. שָׁם פָּחֲדוּ פָחַד *Tunc trepidabunt pavore.* Quum particula שָׁם plerumque in deſignando *loco* uſitata ſit; Aben-Eſra, cui haud pauci adſtipulantur, ſic interpretatur: במקום שאכלו שם עמי, *in eo ipſo loco, quo populum meum devorarunt, pavore contremiſcent*, ſive, ut KIMCHI expreſſit: במקום גדולתם וגאותם, *eo ipſo in loco, ubi quondam ſummis ornati honoribus, inſolenter ſe extulerant.* Verum quum שָׁם quoque, ut Arabum ثُمَّ, de *tempore* uſurpari ſoleat, ut Pſ. IV, 5. Prov. VIII, 27. Hoſ. II, 17. *tum, deinde, aliquando;* hoc etiam loco ita capiendum videtur, atque totius commatis interpretatio, GEIERO et SCHARFENBERGIO praeeuntibus (in Not. ad CAPPELLI *Crit. S.* P. II. p. 743.), ita inſtituenda: *tunc trepidabunt pavore, quando Deus in piorum gente* erit, tunc, cum Deum adeſſe piis viderint, ſe vero ope ex auxilio deſtitutos, tremore corripientur. Quare minime opus videtur, הֲלֹא cum Koehlero ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetere. — Alii hunc in modum: „*At metuent aliquando, et trepidabunt,* ſubaud. cum in mediis ſucceſſibus ipſorum poenae divinae ingruent; *neque enim Deus pios ſuos cultores deſerit.*“ Sed ex noſtra interpretatione nil ſubaudire neceſſe eſt. Poſterioris hemiſtichii, אֱלֹהִים בְּדוֹר

צַדִּיק *Deus erit in gente pia, ſ. inter gentem piam,* ſenſum recte KIMCHI enarrat: עמהם יהיה ובעזרתם *ad-erit eis et auxilium eis praeſtabit.* Alexandrinus reddidit: *ἐκεῖ ἐδειλίασαν φόβῳ, οὗ οὐκ ἦν φόβος,* quod manifeſte reſpondet editioni alteri Pſ. LIII., ubi ſic legitur: שָׁם פָּחֲדוּ פַחַד לֹא־הָיָה פָחַד, *illic trepidabunt timore, ubi nullus timor,* ubi nulla timoris cauſa, ubi nil erat timendum (Cf. GLASSII *Philol. S.* p. 886. ed. Dath.), ſubito terrore correpti, ut Proverb. XXVIII, 1. *Fugit impius nemine perſequente; juſtus autem quaſi leo confidit.* Aben-Eſra poſt פַּחַד ſubaudiendum vult כמוהו, *ſicut ille,* hoc ſenſu: *timebunt timore tanto, cui ſimilis non extitit alius;* quod duriuſculum videtur. Ceterum haec Pſalmi LIII. varietas haud obſcure prodit ſerioris manus emendationem, quae conciſam Pſalmi noſtri XIV. phraſin pluribus vocabulis clariorem reddere ſtuduit; ſed parum feliciter, ut patet ex his, quae ſupra in prioris editionis verba diſſeruimus; niſi forſan ſingulus ille veteris carminis Verſus ſeriori aetati ita ſit accommodatus, ut ea mutatio ad res aut facta nobis ignota reſpiciat. Qua quidem in conjectura magis adhuc confirmor hemiſtichii poſterioris discrepantia multo inſigniori, quum pro Pſalmi decimi quarti verbis his: כִּי אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק in Pſ. LIII. haec legantur: כִּי אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ *etenim Deus diſpergit,* ſive diſpergere ſolet *oſſa obſidentium te,* i. e. omne robur hoſtium imminuit, diſſipat, evanidumque reddit. Verbum פִּזֵּר uſurpatur de *diſperſione, ſ. diſſipatione,* veluti *ovium,* Ierem. L, 12.; *hoſtium,* Pſ. LXXXIX, 11. CXII, 9.; *fugitivorum,* aut in *captivitatem* hinc inde abductorum, Ioel. IV, 3.; *oſſium,* Pſ. CXLI, 7. Atque ſic et h. l. oſſa hoſtium dicuntur diſſipanda, *vel* metaphorice, ut robur omne hoſtium, quod alias per *oſſa* ſolet indicari, cf. Pſ. VI, 3. XXXII, 3. XXXVIII, 4., a Deo frangatur atque debilitetur; *vel* proprie, quatenus hoſtium cadavera proſtrata, atque a feris volucribusque abſumta in loco proelii commiſſi, dilaniata ac diſcerpta jacent undique. Cf. Ezech. XXXIX, 15. — חֹנָךְ *Obſidentis*

is te, h. e. uniuscujusque hoftium, caftra adverfus te ponentium. Singularis חֹנֶה, *caftra ponens*, distributive accipiendus eft, cum Vs. anteced. hoftes in plurali numero effent commemorati. Ceterum quod affixum attinet, notandum eft 1), per apoftrophen fermonem converti ad pios Iovae cultores; et 2) refolvendum effe in hunc modum: חֹנֶה עָלֶיךָ, *caftra ponentis contra te.* Praeterea et haec punctorum anomalia accedit, quod pro חֹנְךָ, vocali fuffixi ad literam praecedentem revocato, pofitum fit חֹנֵךְ, aeque ut loco אִתְּךָ, *tecum* in paufa ponitur אִתָּךְ. Vid. NIC. GUIL. SCHROEDERI *Inftitt. ad fundam. Ling. Hebr.* Reg. CLXXVI. b. *e.* ב. — Iarchius et Kimchi affixum ad Hierofolymam referunt; quafi pofitum effet, *nationum* החונות עליך *quae caftra metantur adverfus te, offa Iehova diffipabit;* quorfum Kimchi allegat locum fimilem Zachar. XIV, 3. *Exibit Deus, et pugnabit adverfus gentes illas*, ubi mox Vs. 5. fequitur: *omnes fancti* עִמָּךְ *tecum*, fubaud. Hierofolyma. Qua tamen ratione foemininum effet adhibitum, חֹנֵךְ. Meminit alius adhuc interpretationis, ut חֹנְךָ deducatur a radice חָנַךְ *initiavit*, quae forma nominis prorfus infolens, quem fenfum gignat, non fatis poteft percipi. — REDDINGII interpretatio, חֹנֶיךָ (fic enim, in plurali, veterum auctoritate, cenfet efferendum) vertentis: *qui tibi propitii funt, amoris affectione in te propenfi, qui tuas partes fequuntur*, quam notionem verbum חָנָה et חָנַן tam apud Arabes, quam apud Hebraeos obtinet, dubito, an aliis fit placitura. — Alexandrinus fic vertit: ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὀστᾶ ἀνθρωπαρέσκων· quod Vulgatus fequitur: *offa eorum, qui hominibus placent*, cum quibus et Syrus convenit, licet is aliter dispungat:

ܡܛܠ ܕܐܠܗܐ ܒܕܪ ܓܪ̈ܡܝܗܘܢ ܕܐܠܝܢ ܕܫܦܪܝܢ

ܠܒܢܝ̈ܢܫܐ ܒܗܬܘ *quia Deus dispergit offa eorum, quoniam ii, qui placent hominibus, pudefacti funt.* Hos interpretes pro litera finali ךְ vocis חנך legiffe cum ף Phe finali חָנֵף, *hypocrita* (hypocritae autem funt ἀνθρωπαρέσκοι,

κοι, quum hominum captent laudem et gloriam), poft Brentium fufpicatus eft CAPPELLUS *Crit. S.* L. IV. Cap. V. p. 606. ed. Halenf., qui tamen addit ipfe: „Nifi quis forte fufpicetur, eos deduxiffe hanc vocem a חנן, quod fignificat *gratiofum* effe, ita ut ך finale fit affixum fecundae perfonae, q. d. *gratificantium tibi.* Quod et inde eft verofimile, quod Chaldaeus, Aquila, Symmachus atque Hieronymus manifefte noftram lectionem expreflerunt (אֲרוּם אֱלָהָא מְבַדֵּר תְּקוֹף מַשְׁרְיַת חַיָּבַיָּא *quoniam Deus disfipans robur exercituum,* f. *caftrorum, peccatorum;* Aquila: *ὅτι ὁ Θεὸς ἐσκόρπισεν ὀστὰ παρεμβεβληκότων σου.* Symmachus: *ὁ γὰρ Θεὸς διασκορπίσει ὀστᾶ τῶ παρεμβαλλόντων περὶ σέ.* Hieronymus: *quoniam Deus disperfit offa circumdantium te*). Ceterum CLERICUS in *Arte Crit.* P. III. Sect. I. Cap. XVI. p. 254. quae in Pf. LIII. exftant verba genuina a poeta ipfo profecta cenfet, quae vero Pf. XIV., vitiata vetuftate atque manca comparere. KOEHLERUS contra in *Repertor.* P. VIII. p. 234. quae Pf. LIII. leguntur, librariorum five ofcitantia five intempeftiva mutandi cupiditate ex genuina lectione Pfalmi XIV. orta exiftimat. Extitiffe tamen eas mutationes jam tum, cum haec carmina colligerentur, manifeftum eft inde, quod verfiones antiquae magna ex parte utroque loco, Pf. XIV. et LIII., receptam lectionem exprimunt. Quae mihi vero omnis inter utrumque carmen diverfitatis caufa videatur, in Argumento declaravi.

6. עֲצַת עָנִי תָבִישׁוּ *Confilium egeni*, f. *afflicti*, quo a Iova auxilium exfpectat, fiduciam, quod in Deo ponit, ut ex hemiftichio altero apparet, *pudefacere foletis*, fannis ac illufionibus deridetis, ita ut pudorem ipfi incutere, et confilium hoc ejus ridiculum reddere annitamini quam maxime. כִּי יְהוָֹה מַחְסֵהוּ *Quod Iova perfugium ejus*, quod Iovam fibi protectorem elegit, fub quo fe tutum effe, et a malis omnibus liberatum iri confidit. Sunt tamen, qui כִּי *fed* vertant, neque id male; profano impiorum rifui enim fic gratiofum piorum, quo femper apud Iehovam fruun-

fruuntur, praefidium oppofitum erit. Ceterum pro fecunda perfona, תֵּבִישׁוּ, Dathius mallet legere tertiam, יֵבִישׁוּ, quam Syrus et Arabs exprimunt, vel הֵבִישׁוּ, quod unus Kennicotti codex exhibet. Verum illi liberius vertiffe videntur, atque unici codicis fingularis lectio fcribae haud dubie errori originem debet. — In Pf. LIII. eorum, quae modo explicavimus, verborum loco, haec leguntur: הֱבִישֹׁתָה כִּי־אֱלֹהִים מְאָסָם *pudore afficies*, f. deludes eos, fubaudi: tu, piorum gens, ab impiorum turba antea oppreffa et vexata (Vs. 5.), *nam Deus eos reprobavit.* Pro הֱבִישֹׁתָה Dathius et hic, Alexandrini atque Vulgati interpretis auctoritate (κατῃσχύνθησαν, *confufi funt*), in tertia perfona הוֹבִישׁוּ efferre mallet.

7. מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל *Quis dabit*, utinam aliquis praeftaret (folent enim Hebraei ita Optativum exprimere, cf. not. ad Deut. V, 26.), *e Sione*, ubi Iovae fedes erat, *falutem Ifraelis*, i. e. utinam Iova Ifraelitico populo opem et auxilium praeftaret! Pro יְשׁוּעַת legitur in Pfalmo LIII. in hodiernis codicibus plerisque in plurali יְשֻׁעוֹת, fenfu eodem manente. Quae mutatio an librario, qui literam ו errore transpofuerit, fit tribuenda, aut confulto facta, nemo facile dixerit. KOEHLERUS יְשׁוּעַת genuinum effe cenfet, quod etiam in altero loco fit retinendum, atque eo magis quidem, quod Veteres, Chaldaeo excepto, fingularem illic expresserint. — בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ וגו׳ *In reducendo*, quando reduxerit *Iova captivitatem populi fui*, i. e. populum fuum captivum, abstracto pofito pro concreto, *exultabit Iacob*, *laetabitur Ifrael.*

PSAL-

PSALMVS QVINTVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Docetur, qui ſint veri Iovae cultores, et ejus favorem ac tutelam ſibi promittere poſſint. Interpretes fere ſtatuunt, Pſalmum factum eſſe tum, cum arcam in tabernaculum Sionium introduxit David *), et ut ante, regnum, in arce ibi, ita tum ſacerdotium, ad Moriam conſtituit, ut hac occaſione populum hoc Pſalmo ad verum Iovae cultum veraeque pietatis et juſtitiae ſtudium adhortari voluiſſe videatur. — MICHAELIS atque DOEDERLINIUS proceribus inprimis et magiſtratibus, TOBLERVS **) autem et PAULUS ſacerdotibus atque cultus ſacri miniſtris vitae morumque exemplar hocce carmine propoſitum eſſe putant. Sed eſt ejus, aeque ac Pſalmi primi, argumentum generale prorſus, neo facit ad ejus intelligentiam, ſi certo alicui hominum ordini applicamus.

1. **)

*) Vid. 2 Sam. VI, 12. et 1 Chron. XVI, 1.

**) In *den Anmerkungen zur Ehre der Bibel,* Particula III. p. 81.

1. מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ *Quis commorabitur*, i. e. ut recte Chaldaeus expreffit, מַן חֲמֵי לְמֵדַר *quis dignus eft, ut commoretur in tabernaculo tuo*, in loco fancto, ubi Iovae cultus, Davidis tempore, celebrabatur, in tentorio Mofaico, five ad arcam foederis, cui Davides tentorium tetenderat, templo nondum extructo, vid. 1 Paral. XV, 1. In verbo יָגוּר interpretando argutatur VENEMA, dum fic reddit: *quis in tuo tentorio cliens diverfabitur?* quod Arabibus verbum جار in conjugatione tertia fignificat: *in fidem et clientelam recepit.* Sed fruftra hic emphafis captatur, quum גור, ex hemiftichiorum parallelismo, merum fit verbi שָׁכַן fynonymum. — מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ *Quis habitabit in monte fanctitatis tuae*, in monte tuo fancto, pofterius enim fubftantivum adjectivi loco ponitur, ut Pf. XI, 4. הֵיכַל קָדְשׁוֹ. Intelligitur autem vel mons *Sion*, arcae facrae, Davidis tempore, domicilium, vel *Moria* mons, templo extruendo deftinatus.

2. Inducitur jam Iova refpondens, et declarans, quem fecum habitare finat: הוֹלֵךְ תָּמִים *Ambulans integer*, vitae fcelerisque purus. תָּמִים enim ufurpatur de omni, quod *perfectum eft*, five *quantitatem* fpectes, de eo, quod omnibus partibus fuis conftat, veluti *annus*, Levit. XXV, 30., *dies*, Iof. X, 13.; five *qualitatem*, de eo, quod macula omni et labe caret, ut *hoftiae* Iovae offerendae (in Levitico paffim). Unde transfertur ad *animum rectum* et probum, ut h. l. et Genef. XVII, 1. *ambula coram me, et efto* תָּמִים *perfectus.* Prorfus itaque convenit cum Latinorum *integer.* KIMCHI: אם תמים הוא תֹואר ר"ל הולך בדרך תמים ואם הוא שם ר"ל הולך בתמימות *Si* תָּמִים *eft adjectivum, pofitum erit* pro בְּדֶרֶךְ תָּמִים [quae ipfa locutio plena occurrit Pf. CI, 6. *ambulans in via integra miniftrabit mihi*]; *fi vero* fubftantive *accipiatur, pro* בְּתְמִימוּת *erit;* five pro בְּתֻמִּים, ut Pf. LXXXIV, 12. *nullum denegabit bonum* לַהֹלְכִים בְּתָמִים *illis, qui in integritate ambulant.* Cf. Iof. XXXIV, 14. Iud. XIX, 16. 19. Notiffi-

mum

mum vero, praepofitionem ב faepe omitti, adeoque fubftantivum nude pofitum, adverbiafcere. — וּפֹעֵל צֶדֶק *Et faciens rectitudinem*, i. e. KIMCHIO interpretante, שכל מעשיו יעשה בצדק, *qui omnia, quae agit, recte* beneque *agit.* — וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ *Et qui loquitur veritatem in corde fuo*, i. e. verba, quae conveniant tam cum rebus, quam cum animi fui fententia; qui non aliud in corde habet reconditum, aliud ore prodit, ut faciunt bilingues ifti, Pf. XIII, 3. KIMCHI: לא ימצא שקר בדבריו והאמת שידבר בפיו הוא בלבבו כי איננו אומר אחר בפה ואחר בלב *in cujus fermonibus nil falfi reperitur; fed qui vere ita fentit ut loquitur, neque aliud loquitur, aliud fentit.*

3. לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ *Non obtrectat lingua fua*, nominis famam aliorum non laedit, nec lingua fua infidias ftruit ullas, vel falfa affingendo, vel vera prodendo aut exaggerando ultra veritatem, aliumque in fenfum detorquendo. Verbum רָגַל in Conjugatione *Cal* hoc tantummodo loco occurrit; in *Piel* fignificat *explorare* urbem aut regionem, ut *Aegyptum*, Genef. XLII, 30., *Ierichuntem*, Iof. VI, 25. (a רֶגֶל, *pes*, quod exploratores *circumeundo* atque *ambulando* quaerere folent), hinc *traducere* aliquem, quomodo fervus Mephibofethi herum fuum יְרַגֵּל, 2 Sam. XIX, 27. Convenit itaque ut fono, ita et fenfu cum רָכִיל, quod apud Hebraeos *negotiatorem*, apud Chaldaeos *obtrectatorem*, *calumniatorem* fignificat. Sic quoque SALOMON BEN MELECH verbum noftrum interpretatur: ענין המלשינות והרכילות ונפשר שיהיה מלשון רגל לפי שהמלשין והרכיל הולך תמיד ומספר דברים מזה לזה *Significat* calumniari *atque* detrectare alicui. *Videtur eam notionem a nomine* רֶגֶל *accepiffe, quod calumniatores et detrectatores continuo circum ambulare, atque res ab uno ad alium deferre folent.* Chaldaeus: לָא אֲכַל קוּרְצִין בְּלִישָׁנֵיה *lingua fua non calumniatur.* Syrus: ܠܐ ܢܟܠ، ܒܠܫܢܗ *non fraudulentus lingua fua;* et Alexandrinus: ὃς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ *non decepit*, aut *egit dolofe lingua*

gua

gua fua. Aben-Efra hoc verbum refert לגלות המסתרים כדרך המרגלים *ad manifeftationem fecretorum, quomodo facere folent exploratores.* Etenim quemadmodum hi ea regionis alicujus loca, quae praefidiis nuda fint, explorare, modosque nocendi perfpectos aperiunt aliis; ita verbo רָגַל, ex Aben-Efrae mente, defignantur ejusmodi infidiae, quibus aliquis alius infirmitatem expifcatur, eandem calumniofe divulgat, aliisque occafionem ipfi nocendi fuppeditat. — PAULUS verbum רָגַל in *Clavi,* p. 70. edit. fec. interpretatur: 1) *pede aliquid facere;* 2) *conculcare, proterere.* Hinc nomen fubftantivum רָגַל (ita enim h. l. vult enunciandum) *malum, infortunium,* fignificare ait, idque Arabum رجل *calamitas,* et رجل, *contufio, infolentia* confirmari opinatur. Ut igitur vertendum fit: *cujus fuper lingua non infortunium,* noxa. Vel, fi verbum retineas: *qui non conculcat fuper lingua fua.* Verum רָגַל fimpliciter *ambulare,* non *pedibus proterere* fignificare verifimile eft. Particula עַל hic infervit conftructioni verbi רָגַל, idem valens quandoque ac ב, denotatur enim detrahendi, five calumniandi inftrumentum. Cf. NOLDII *Concordantt. Particular.* p. 554. feq. — לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה *Non fecit,* non facere, inferre folet, *proximo,* f. *focio fuo malum.* Per רֵעָה, *focium,* f. *proximum,* non tantum intelligit eos, quibuscum familiaris ufus intercedit, fed omnes omnino homines, inter quos communis focietas debet effe. Recte KIMCHI: רעה וקרובו הוא שיש לו משא ומתן עמו או שכנו ובאמרו לא עשה לרעהו רעה אינו אומר כי לאחרים עשה אלא דבר הכתוב על ההווה כמו לא תונו איש אֶת־עֲמִיתוֹ אינו אומר כי מותר לו להונות אדם אחר שהוא נכרי שאינו עמתו וכן לא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר אינו אומר כי באחר שאינו רעו מותר להעיד שקר אלא לפי שמשאו ומתנו ועסקיו עמו וכן הוא מנהג הלשון בהרבה מקומות i. e. רֵעָה *et, in fequenti incifo,* קָרוֹב, *defignat omnem, quocum res et ratio nobis eft, five qui eundem cum nobis vicum colit. Cum igitur dicit:* proximo fuo malum

malum non folet inferre, *nequaquam innuit,* aliis (praeter proximum) inferre; *fed eadem hujus loci eft ratio, atque illius,* Levit. XXV, 17. Nemo proximum injuria afficiat, *quo minime alienigena affligi permittitur* [Cf. enim Levit. XVII, 33. 34.]. *Sic cum* Exod. XX, 16. *praecipitur* ut non teftemur falfum adverfus proximum, *non fequitur inde, quod liceat teftari falfum contra alium; fed mos loquendi talis Scriptorum Sacrorum, quo per* proximum *defignant eum, quicum nobis negotium eft.* Valet igitur utrumque vocabulum fimpliciter idem, quod Latinorum *alter.* — וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא עַל־קְרֹבוֹ *Et opprobrium* f. ignominiam *non elevat fuper proximum fuum,* i. e. ut SALOMON BEN MELECH interpretatur, לא הטיל עליו שום דבר חרפה *probro eum non afficere folet,* five, ut Aben-Efra: לא עשה דבר שיחרפו בו קרוביו *nihil facit, quo alius probro afficiatur,* non in caufa effe folet, ut propinquus defpiciatur ab aliis, fed famam ejus femper falvam cuftodire annititur. IARCHI: אם עבר קרובו עבירה שיש בה עונש ענשו במשפט ולא נשא עליו חרפתו שיהא פתחון פה לםחרף *Si alius quidpiam commiferit, quod dignum fit poena, ipfe illum caftigat in judicio, nec calumniatori occafionem illi detrahendi praebet;* etiamfi prudenter emendare eum annitatur, ftudiofe tamen declinat ejus defpectum et vilipendium. Vox חֶרְפָּה (propr. τὸ *carpere, decerpere,* coll. Arab. خرف, cf. ALB. SCHULTENS ad Iob. XXVII, 15.) notat vel dictum vel factum, quo alicujus famae vel exiftimationi detrahitur et nocetur. Sic Goliath 1 Sam. XVII, 26. maledictis fuis Ifraelitico populo intulit חֶרְפָּה, *opprobrium.* לֹא־נָשָׂא, qui *non elevat,* i. e. non producit, ut Exod. XXIII, 1. לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא *ne proferas* f. fpargas *rumorum falfum.* Cf. Exod. XX, 7. Ezech. XXXVI, 15.

4. נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס *Contemtus* eft *in oculis ejus reprobatus.* Quod Chaldaeus fic interpretatur: דְשָׁט בְּאַנְפּוֹי וּבְסִיר *qui defpectus in adfpectu fuo et contemtus.* Quem Aben-

Aben-Efra fequutus, verba noftra hunc in modum explicat: נבזה קשור בעיניו גם נמאס והטעם כי עובר כל מצוה השם ששמר וכל טוב שעשה נבזה ונקל הוא בעיניו כנגד מה שהוא חייב לעשות לכבוד בוראו *Utrumque, et* נִבְזֶה, *et* נִמְאָס, *cum* בְּעֵינָיו *eft conftruendum, ut fenfus fit, hominem pium quicquid recti bonique fecerit, atque divinis juffis confentaneum, nihili tamen aeftimare, comparatis cum his, quae teneatur facere creatoris fui in gloriam.* Verum quum in eo, quod proxime fequitur, incifo, manifefta fit antithefis; praeferenda haud dubie Iarchii interpretatio: מי שהוא נבזה ברשעו נמאס בעיניו של צדיק *qui contemtus eft propter impietatem, apud pium reprobus eft*, eum pius averfatur; five, quod praetulerim: *contemtus eft in oculis ejus reprobus*, h. e. five, qui ob fcelera fua defpicabilis factus, atque contemni meretur, five, qui a Iova propter malitiam repudiatur. Sic Ierem. VI, 30. *argentum* נִמְאָס *reprobum* vocantur principes pravi (Vs. 28.), כִּי־מָאַס יְהוָה בָּהֶם *quod Iova eos reprobavit.* Subdit nofter: וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד *qui vero Iovam colunt, eos honorabit*, i. e. magni facere, atque in pretio habere folet. — In explicandis verbis נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר difficultatem interpretibus creat dictio לְהָרַע, quae num *focio*, an vero *ad malefaciendum* fit vertenda, ambigitur. Atque 1) prius illud quidem praeivit Alexandrinus: ὁ ὀμνύων τῷ πλησίον αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀθετῶν· quod fic expreffit Vulgatus: *qui jurat proximo fuo et non decipit.* In eundem fenfum Syrus, qui fic reddit: ܡܰܢ ܕܝܳܡܶܐ ܠܚܰܒܪܶܗ ܘܠܳܐ ܡܕܰܓܶܠ *jurat focio fuo nec mentitur.* Idem fequuntur e noftratibus ZACHARIAE, SCHULZIUS, KOEHLERUS, DATHIUS (*qui jurat alteri, nec mutat*), alii. Verum huic interpretationi obftat *primo*, quod *focius* ubique in Codice Hebraeo רֵעַ, five רֵעֶה, nusquam רַע, dicitur; *deinde*, quod ex Hebraico loquendi ufu ponendum fuiffet five לְרֵעֵהוּ (ut fupra Vs. 3.), quod ipfum MUNTINGHE olim et hic in codd. extitiffe, fed a librario quodam vel ofcitantia, vel vocabulum in fen-

ſenſum allegoricum detorquendi ſtudio, in לְהָרַע mutatum cenſet), ſive לְרֵעוֹ, ſive לְרֵעוֹ. Ad eandem hanc claſſem eorum, qui dictionem noſtram ad רָעָה, ſive רַעָה, *aſſociavit*, referunt, pertinet quoque Symmachus, cujus talis eſt verſio: *ὀμόσας ἑταῖρος εἶναι, καὶ μὴ ἀλλαγεὶς*, *qui juravit, amicum ſe fore, et non mutavit.* Quae interpretatio arriſit DURELLIO atque MOSCHIO, cui (in libro, cujus epigraphe eſt: *der Bibelſreund*, P. V. 305.) לְהָרַע Infinitivus eſt Conjugationis *Hiphil* verbi רעע, quod quamvis plerumque *conquaſſare* denotet, tamen hic, ut verba alia *imperfecta*, (veluti בָּרָה et בָּרַר, *eligere* 1 Sam. XVII, 8. Ezech. XX, 38., שָׁסָה et שָׁסַס, *diripere*, Hoſ. XIII, 15. 1 Sam. XVII, 53.); communem habere putat ſignificationem cum רָעָה, *ſocium, amicum eſſe*, quemadmodum Prov. XVIII, 24. לְהִתְרוֹעֵעַ ab interpretibus haud paucis eodem cum הִתְרָעַ ſenſu accipitur; quod tamen minime eſt neceſſe, ut Schultenſius ad eum locum oſtendit; quare hoc loco iſta ſignificationum permutatio, utpote nullo alio exemplo indubio nixa, non videtur admittenda; atque id eo minus, quod II) לְהָרַע reliquis omnibus, quibus occurrit, locis, manifeſte eſt Infinitivus Conjugat. *Hiphil* (a verbo רוּעַ) *maleſacere.* Vid. Geneſ. XXXI, 7. Levit. V, 4. Ierem. IV, 22. XXV, 29. Zachar. VIII, 14. Ita quoque Aquila: *ὀμόσας τοῦ κακῶσαι, καὶ οὐ σφάλῃ.* Vel ſic tamen integri hemiſtichii ſenſus non uno modo explicari ſolet. 1) Interpretes ex Iudaeis tantum non omnes לְהָרַע, *ad maleſaciendum*, reciproco ſenſu de voto intelligunt jejuniorum et abſtinentiae, quibus corpus maceretur, Chaldaeo praeeunte, qui ſic vertit: דְיוּמֵי לְאַבְאָשָׁא לְגַרְמֵיהּ וְלָא מְשַׁלְּחַף, *qui juravit male habere corpus ſuum, neque mutat.* Quod Aben-Eſra ſic explicat: נשבע להרע נפשו כמו לצום כי יבאיש הבשר *Iuravit malo afficere ſe ipſum, veluti jejunando, quod carnem macerat.* Quae interpretatio minime probari poteſt, quia Hebraei illud per נָדַר, *vovere*, non נִשְׁבַּע, tum *affligere propriam carnem* per עִנָּה נֶפֶשׁ (Num. XXX, 14. Ruth. I, 21.), *caſtigare animam*,

non

non per הָרַע, fignificare folent; ut taceam, talia officia a poeta hic enumerari, quae fint erga proximum. Quare 2) alii vertunt: *qui jurat in damnum fuum*, et hunc locum de fidei conftantia intelligunt, ut cum vir probus quid juraverit, etiamfi poftea contingat, id illi moleftum et damnofum effe, praeftet tamen, neque ullo periculo ab eo, quid juraverit, animum deflectat. Hunc fenfum vero fi vates exprimere voluiffet, fcribendum ipfi fuiffet לְהָרַע לוֹ, five לְנַפְשׁוֹ. Nos quidem olim 3) verba נִשְׁבַּע לְהָרַע contracte pofita cepimus pro loqnutione plena נִשְׁבַּע לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב (Levit. V, 4.), quafi haec jurisjurandi formula fuerit, hunc in modum interpretanda: *juravit ad malefaciendum aut benefaciendum*, five, *ut male aut bene faciat* ei Iehova, i. e. fidem fuam adftrinxit hac interpofita jurisjurandi formula, *male mihi Deus faxit*, male mihi fit, fi umquam promiffum fallam, five: *ita me Deus iuvet*, hoc vel illud faciam; ut hic effet loci fenfus: fi exfecratione fe devinxerit, fe quidquam facturum, numquam fallit. Jam tamen id nimis quaefitum nobis videtur, malumusque cum de Wettio לְהָרַע pro frequentiori לְרַע capere, hoc fenfu: *et malo*, improbo quoque *fi juraverit*, promiffum fervat. Simili plane modo לְהָעָם *populo pro* לָעָם legitur 2 Chron. X, 7., et plura alia exempla fervati ה articuli poft praefixa בְּ, כְּ, לְ collegit GESENIUS in *dem ausführl. Lehrgeb.* p. 198. וְלֹא יָמִר *Neque mutat*, i. e. conftans eft in fervandis promiffis.

5. כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ Qui *argentum fuum non dat*, non exponit *ad foenus*. Ufuram a populari exigere, lege prohibuit Mofes, Exod. XXII, 24. Levit. XXV, 36. collat. Deuteron. XXIII, 19. 20. Ezech. XVIII, 8, 13. *Foenus* autem apud Hebraeos a *mordendo* נָשַׁךְ *dicitur*, quod tecte hominem mordet, rodit et conficit res ufuraria; five quod ad ufuram dans, eo pacto dat, ut aliquid de bonis ejus, cui dat, tamquam morfu auferat. — וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח *Munus adverfus innocentem nullum accipit*, quod recte IARCHIUS interpretatur: ושוחד לא לקח

לקח על עני להרשיעו בדין להטות משפטו, *munus non accipit contra pauperem, ut in judicio illum condemnet, ad pervertendam caufam fuam,* non finit fe pecunia aut mercede corrumpi, fi judex fedeat, ut innocentem condemnet. Addit Iarchius: ועוד פירשוהו רבותינו לא לקח שוחד על נקי לנקותו בדינו קל וחומר שאינו לוקח שוחד להטות המשפט *Sunt ex viris doctis noftratium, qui fic exponant: non accipit munus, ut jus innocenti fervet, ac multo minus, ut illum condemnet.* Kimchi hanc interpretationem fequitur, quod jam dictum fit, *proximum malo non afficit,* ut non neceffe fuerit addi, *munera propter innocentem non accipit,* priore fenfu. Sed prima expofitio, utpote fimplicior, et magis prompta praeferenda videtur; cui praeterea convenit Exod. XXIII, 6. *Ius pauperis ne pervertatis;* atque Deut. XVI, 19. *Iuftitiam ne violate, perfonarum refpectum numquam habete, nec munera accipite. Munera enim excoecant fapientum oculos et pervertunt res juftorum.* — Subjungitur epiphonema et conclufio carminis: עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם *Qui facit haec,* his rebus qui ftuduerit, *non movebitur umquam,* i. e. dignus eft, qui femper tecum diverfetur atque in domo tibi facrata commoretur. Sive: non labetur, non praeceps ruet, fed ftabili firmoque veftigio ftabit, Deo eum adjuvante et continente.

PSAL-

PSALMVS SEXTVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Poeta in extremo discrimine ac dimicatione fortunae et vitae ardentes ad Iovam preces fundit, velit ipſum conſervare, periculumque ab ipſius capite propulſare; quibus conſolationem miſcet, a fiducia, quam in Iova ponat, petitam, prolixe teſtatus de eo, quod ſolum eum verum Deum colat, ipſumque et verum cultum eius ſummum bonum eſſe ſtatuat; tum ab omni falſorum deorum cultu ſe abhorrere profitetur, ſibique gratulatur, quod Iovae beneficio e populo ejus ſit. Non dubitat autem hac in fiducia ſe exaudiri, et conſervatum iri; qua ſpe erectus, tanquam perfunctus periculis eſſet, divinam benignitatem, quae beata hac vita ulterius ipſum frui ſinat, laeto animo celebrat; quod huic poetae eſt familiare.

Inſcriptio Davidi hoc carmen aſſignat; nec reperitur in eo quidquam, quod ut fidem illi denegemus, nos moveret. Tempus vero atque conſilium carminis inveniendi tutiſſima via erit

haec, ut quaeramus alia ſimilia carmina, quorum tempus certioribus indiciis conſtat. Atque talia quidem reperimus *tria*, LVI., LVII., LIX., quae inſcriptiones, quibus interna argumenta ſuffragantur, ad Davidis exilia referunt [1]), cum Saulinas inſidias effugeret. Ineſt vero noſtro carmini tanta ſtyli, ſententiarum atque affectuum cum tribus iſtis ſimilitudo, ut ad eadem cum his tempora referre illud nullus dubitem. Quum autem Davides, ut Saulinas inſidias vitaret, per plures menſes ſedibus incertis profugus vagaretur; quaeri poteſt, quonam loco exul carmen hocce confecerit? Atque ex KNAPPII quidem ſententia, quocum HEZEL [2]) in rei ſumma conſentit, Davides hunc Pſalmum Ziclagae commoratus compoſuit [3]) (quod oppidum Philiſthaeorum rex, Achis, ei aſſignaverat, quod cum ſuis incoleret), ubi Philiſthaei, quod non crederent ei, dum patrium Deum coleret, ad ſuorum Deorum cultum eum perlexerint; quae cauſa fuerit, cur tam ſerio affirmet, ſe a Deorum falſorum cultu magnopere abhorrere, nec niſi Iehovam venerari, a quo tot beneficiis ornatus ſit. Verum ut taceam, in hiſtoria nil tale narrari, apud Phili-

1) Gerunt etiam cuncta illa, ut noſtrum, nomen מִכְתָּם, de quo Prolegomena ſunt videnda, p. XLVIII. ſeqq.

2) Tam in Bibliis gloſſatis, quam in ſcripto menſtruo, cujus epigraphe eſt: *der Schriftforſcher*, Faſcic. IV. p. 796., ubi hujus carminis explicatio exſtat.

3) Vid. 1 Sam. XXVIII, XXIX.

Philiſthaeum Regem tutus tum fuit Davides, neque potuit de ullis periculis à populo hujus queri; neque Saul, neque ex Saulicis quisquam, eo perſequi Davidem audere potuit. Quare ego Pſalmo potius LVI. συγχρονὸν noſtrum putem, quum Davides, a Ionatha certior factus de implacabili Saulis odio, ad Philiſtaeum regem prima vice confugiſſet [4]), ubi agnitus ſtatim a Regis miniſtris, et ad Regem adductus, admonitum hunc eſſe Davidem, Philiſthaeorum hoſtem infeſtiſſimum, a Rege ſibi metueret, atque aegre tantum, dementiae ſimulatione, evaderet, pro qua liberatione Iovae Pſ. XXXIV. gratias agit, adeo ut haud longe antea noſter compoſitus eſſe videatur.

Quatuor poſterioribus hujus carminis Verſibus Petrus [5]) et Paulus [6]), Apoſtoli, Ieſum Meſſiam, ab inferis excitandum, a Davide adumbratum crediderunt. Quorum auctoritas apud interpretes ex Chriſtianis longe plerosque tantum valuit,

4) Vid. 1 Sam. XXI, 11—16.

5) Act. II, 25. ſeqq.

6) Act. XIII, 34. ſeq. Neque *accommodaſſe* illos tantummodo, ſive deflexiſſe ad Ieſum, quae ſenſu vero et proprio de *Davide* dicta exiſtimaſſent, ut noſtra aetate Theologorum haud pauci contendunt, inter quos praecipue ECKERMANNUS eſt nominandus (vid. Ejus *Theologiſche Beiträge*, P. I. Faſc. II. p. 98. ſeqq.); verum perſuaſiſſimum ipſis fuiſſe, Pſalmum *unice* et *vere* de *Ieſu* agere, manifeſte patet ex rationibus, quibus evincere ſtudent, de *Davide* carmen *non* poſſe accipi.

valuit, ut *Meſſiam* in hoc carmine loqui ſtatuerent, qui primum in malis, quibus urgeatur, ſiduciam ſuam in divina benignitate repoſitam declaret, deinde (Vs. 4. et 5.) Iovae ſacerdotem ſe eſſe profiteatur, et denique a Deo ſe e mortuis revocatum, corpusque ſuum a corruptione ſervatum iri confidat. „Quae interpretatio," ut veriſſime RUPERTI animadvertit, „non modo ab orationis poeticae, Ebraeorum inprimis, indole et natura abhorret, ſed ne notioni quidem Meſſiae, qualem Judaei ab omni tempore ſibi informabant, reſpondet. Hi enim Meſſiam ſibi heroem, victorem regemque potentiſſimum, non ſacerdotem, vel hominem, cum adverſa fortuna multisque aerumnis conflictantem fingebant [7])." Sed multo minus probari poſſunt illi, qui hocce carmen, ut Pſalmos plures alios, ſenſu literali, aperto et hiſtorico, de Davide, myſtico vero,

7) Meſſiam ex morte in vitam rediturum eſſe, Judaei numquam exſpectarunt: ואלמשיח ימות וילי אבנה ואבן אבנה וקד בין אללה מותה קאל לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט וכו׳ *Morietur autem Meſſias, regnabuntque poſt ipſum filius et nepotes. Moriturum enim ipſum indicat Deus* [vaticinio Ieſaiae XLII, 4.]: *Non caligabit, nec frangetur, donec ponat in terra judicium* etc., inquit MAIMONIDES in Diſſertatione ſermone arabico ſcripta et Commentario in Talmudis Tractat. פרק חלק praemiſſa, in qua de Religionis Iudaicae fundamentis agit. Extat illa in Diſſertatt. Maimonidis praeliminaribus, quae ED. POCOCKIUS ſub titulo *Portae Moſis*, Oxon. 1655. junctim edidit; ubi locus excitatus legitur p. 159. 160.

vero, allegorico et ſublimi de Chriſto accipiunt. Quae interpretandi ratio, qua una eademque oratione, dispari ſenſu accepta, plures ſimul eventus, disjunctos tempore, natura disſimiles deſignari ſtatuatur, ab omnibus rectae interpretandi artis praeceptis ita aliena eſt, ut qui in Graeco aut Romano aliquo ſcriptore adhibere illam velit, is in communem prudentiorum reprehenſionem incurreret. Quod autem in aliorum ſcriptorum interpretatione omnes repudiarent, idem cur in ſacri codicis explicatione admittatur, nulla idonea cogitari poteſt ratio [8]).

---

1. שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ *Cuſtodi me, Deus, nam confugi ad Te.* Significanter אֵל, quod *fortem* notat, videtur poſitum. Senſum Aben-Eſra exprimit: שמרני כי אתה יי׳ והטעם גבור שתוכל להושיענו *Tuere me, quia tu Iova es, cui facultas eſt, ſalutem mihi praeſtandi;* ſerva me, tu, qui ſolus potes me ſervare, quia nihil non potes. Quare Aquila etiam *ἰσχυρέ* poſuit. Ratio tutelam Dei

8) Multam operam in hujus Pſalmi explicationem contulerunt I. D. MICHAELIS, in libro, quem inſcripſit: *Critiſches Collegium über die drey wichtigſten Pſalmen von Chriſto, den 16ten, 40ſten und 110ten.* Frnf. et Goett. 1759, 8.; GUIL. FRIDER. HUFNAGEL in Diſſertat. ſuper Pſalmo XVI., Erlang. 1787.; CHRIST. THEOPH. KUINOEL in *Vaticiniorum Meſſianorum verſione et interpretatione vernacula,* p. 22.; et GEORG. ALEX. RUPERTI in *Pſalmo XVI. varietate lectionis et perpetua annotat. illuſtrato,* in *Commentatt. Theologg.* Vol. I. II. Lipſ. 1794. 95.

Dei orandi et exorandi ſubjicitur haec: *quia ad te confugi,* quia tuo praeſidio nitor, in te ſpem omnem conjeci. Quis autem bonus deſerat eos, qui ſuae ſe fidei commiſerint?

2. אָמַרְתְּ לַיהוָה *Dixiſti Iovae,* ſubaudiendum נַפְשִׁי, *anima mea,* ex communi interpretum ex Hebraeis ſententia, quod idem cum illo: *ego dixi.* Praeivit Chaldaeus: מַלֵּילַתְּ אַנְתְּ נַפְשִׁי *loquuta es, tu anima mea.* Hoc autem quum a noſtro loquendi more magnopere abhorreat, noſtratium plures cupide arripuerunt, quod in libris manu ſcriptis atque editis haud paucis, a de Roſſio enumeratis, reperitur, אָמַרְתִּי, idque in receptae lectionis אָמַרְתְּ locum reſtituendum exiſtimarunt. Provocant praeterea ad Alexandrinum, Vulgatum, et Syrum, qui primam perſonam vertendo expreſſerunt. Verum rectiſſime SCHNURRERUS in *Animadverſſ. ad quaedam loca Pſalmorum* Faſc. I. (in Ejus Diſſertatt. junctim editt. p. 121.) monet, argumenta illa tantam vim minime habere, ut a lectione recepta ſit recedendum. „Nam quod attinet antiquos interpretes, quanquam illi habent *dixi domino,* exinde tamen non ſatis tuto conficitur lectionis in ipſorum codicibus diverſitas; ſed ſenſum potius expreſſiſſe videntur ejusdem, quae in vulgatis exemplis extat, locutionis, quam in ſua verſione preſſe imitari non poterant ſine ſumma obſcuritate. Librorum autem, et ſcriptorum et editorum, qui vocem אָמַרְתִּי habent, auctoritas parum valet in hac cauſa, quum ex utriusque lectionis natura et indole haud obſcure intelligi queat, utra ſit antiquior altera et praeferenda. Eſt enim lex critica, raro fallens, e duabus lectionibus praeferendam eſſe eam, ex qua alterius origo probabiliter poſſit cognoſci. Iam vero qui factum ſit, ut dictio אָמַרְתִּי degenerarit in alteram אָמַרְתְּ, multo ſane duriorem et difficiliorem, vix ulla probabilis cauſa afferri poteſt: quis enim haeſiſſet in voce tam facili atque perſpicua? contra vero, hac poſita, non poterat non illa facillime ſe offerre et quaſi obtrudere libra-

librariorum ingenio. Unde conſequitur, praeferendam hic eſſe lectionem duriorem atque inuſitatam, cujus tamen, niſi nos omnia fallant, ſimillimum exemplum deprehenditur Pſ. CXXXVII, 5. [*Si oblitus fuero tui, Hieroſolyma*, תִּשְׁכַּח יְמִינִי *obliviſcatur* anima mea, *dextrae meae*]." Haec Schnurrerus. Atque ſolenne eſſe Hebraeis, ut nomine femineo נֶפֶשׁ, *animae*, ad perſonam tam aliorum quam ſui ipſius deſignandam utantur, manifeſtum eſt ex Pſ. XLII, 6. XLIII, 5. [מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי *Quid conturbaris anima mea, et tumultuaris apud me?*], et Thren. III, 24. [*Sors mea eſt Deus*, אָמְרָה נַפְשִׁי *dicit anima mea*]. Idem loquendi uſus apud Arabes obtinet, qui pro formula illa frequenti ipſis uſu, qua amorem erga aliquem ſummum teſtificari ſolent, انّي فداً لك *ego redemtio tua ſum*, i. e. tu mihi vita *carior es*, etiam dicunt فداك نفسي *redemtio tua anima mea*, ſive فدتك نفسي *redimat te anima mea*. Vid. SCHULTENSIUM ad *Haririi Conſeſſ.* II. p. 82. atque ad *Excerpta ex Hamaſa*, p. 326. Iam vero cur quis, ſe ipſum alloquutus, nomine illo נֶפֶשׁ notiſſimo omiſſo, verbum ſolum, ad quod illud ſubaudiendum ſit, ponere non poſſit, ego profecto non video. Exemplum noſtri ſimillimum occurrit in hoc Atnabitae, veteris poetae, verſiculo, quem ABULFEDA in Anall. T. I. p. 306. in medium profert, ubi ſe ipſum, ſive *animam ſuam*, omiſſo tamen ejus nomine, alloquitur:

وقولي كلّما جشاءت وجاشت
رويدك تحمدي او تستريحي

Dico, quoties pavida trepidat: acquieſce! celebraberis [ob fortitudinem], *aut requieſces* [ſi moriendum fuerit]! Ubi ſimiliter, ut in noſtro Pſalmo, verba feminina adhibita vides, omiſſo nomine نفس, ad quod illa referenda ſunt. Eſſe autem nomen illud vere ſubaudiendum, ex hoc Merzuckii ad Hamaſam Scholio ita manifeſtum eſt, ut nulla du-

dubitatio fuperfit: جاشت النفس وجشاءت بمعني واحد حميت من الفزع وارتفعت *Utraque elocutio* جاشت النفس et جشاءت *fignificat: incalefcit prae metu et effervefcit.* Quae quum ita fint, fupervacaneam effe patet PAULI conjecturam in *Clavi* ad h. l. fuspicantis, verba שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ fententiae loco in fuperiore monimenti parte fcripta, et deinde ejus titulum אָמַרְתְּ לַיהוָה, *verba ad Iovam*, feorfim appofitum fuiffe. Sed multo minus placet RUPERTII fententia, qui vocibus aliter divifis, fic legendum jubet; אֹמַר חֵל יְהוָה *dicam* h. e. celebrabo *benignitatem Iehovae;* חֵל five חַל, et in ftatu conftructo חֵל, convenire putat cum Arabum نول et نولة, *fafcinus, philtrum, blanditia, gratia, comitas, benignitas.* אֲדֹנָי אָתָּה *Dominus meus tu es!* Pro אֲדֹנָי I. D. MICHAELIS cum Alexandrino et Syro אֲדֹנִי, *dominus meus*, efferendum ftatuit, quod, quum אֲדֹנָי aequipolleat τῷ יְהוָה, fere identica fit propofitio, *dico Iovae, tu es Iova.* Sed optime monet SCHNURRERUS: „Identicum profecto non eft, fi dicatur: *Iehovae dico, tu es Iehova;* idem enim hoc valet, ac fi dixeris, o Iehova, te Iehovam, h. e. Deum, a me colendum profiteor: quapropter veterum quoque interpretum nonnulli hoc modo, et recte quidem, expreffe-runt.“ — In verbis טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ interpretandis in *duas* potiffimum partes interpretes abeunt, aliis nomen טוֹבָתִי *active*, aliis *paffive* accipientibus. I) *Priore* modo, *bonum, quod ipfe faciat*, five, a *loquente profectum*, intellexit Alexandrinus, qui fic vertit: τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις, quod Vulgatus fequitur: *quoniam bonorum meorum non eges.* Ita quoque ex Hebraeis *Iofephus* KIMCHI a filio commemoratus: הטובה שאני עושה אינה עליך כלומר אינה מגעת עדיך *Bonum, quod facio, minime ad te pertinet.* Benefacta mea haud ejus generis funt, ut ex iis fructum aut emolumentum percipias, aut ut iis favorem tuum promerere poffim. Quae fententia huic

loco

loco parum concinna esse videtur. II) Plerique טוֹבָתִי *passive*, de *bono*, *quo poeta afficitur*, accipiunt, quamvis nec hi consentiant. 1) Quum particula עַל haud raro *debitionem* indicet (veluti Esr. X, 12. עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת *Nobis incumbit, ut faciamus*, Proverb. VII, 14. זִבְחֵי שְׁלָמִים עָלָי *sacrificia eucharistica mihi incumbunt*, debeo); IARCHI verba nostra ita explicat: טובות שאתה עושה לי לא עליך הם לגמלני כי לא בצדקתי אתה מטיב לי, *bona, quae mihi impertis, non teneris mihi conferre, nec enim meritis vicem reddis.* Quod et KIMCHI sequitur: הטובה שאתה עושה לי איננו מוטל עליך לעשות אלא הכל חסד מאתך *Bonum, quod mihi praestas, non tu praestare cogeris officio, vel debito aliquo, sed ad bene mihi faciendum tua clementia te adduxit.* His forsan Aquila est accensendus: ἀγαθωσύνη μου οὐ μὴ ἐπὶ σέ· *bonitas mea*, felicitas, qua fruor, *non est super te*, mihi conferre non tenebaris. 2) GEIERUS עַל significatione *super* accipit, atque sic vertit: *bonum meum non est supra te*, h. e. omnis mea felicitas in te solo residet, nihil tibi praefero, aut supra te aestimo. Sed rectius 3) SYMMACHUS sensum expressisse videtur: ἀγαθόν μου (al. μοί) οὐκ ἔστιν ἄνευ σου· quod Hieronymus sic reddidit: *bonum mihi non est sine te.* A quo nec Chaldaeus absonus est: טִיבָתִי מִתְיְהִיבָא בַּר מִנָּךְ *bonum meum non conceditur nisi a te.* Invenerunt autem hi in suis codicibus pro עָלֶיךָ minime בִּלְעָדֶיךָ, ut post Agellium Michaelis et alii suspicati sunt; verum acceperunt particulam עַל significatione satis usitata *praeter.* Eodem modo SCHNURRERUS verba nostra interpretatur: „*felicitas mea nihil quidquam est praeter te.* Est hic עַל, quod COCCEIUS in *Lexico* vocat *accessionis* et *adjunctionis*, cujus usus cognoscitur ex locis sequentibus, Genes. XXXII, 12. Exod. XXXV, 22. Iud. XII, 1. XV, 8. Ezech. XVI, 37. Amos III, 15. Quemadmodum enim te tali homine, qui praeter Iovam alium quempiam, fictitium Deum, veluti Baalem, salutis suae auctorem coleret, bene hebraice dici posset: טובתו הבעל על יהוה; ita vicissim qui Iovam so-

folum veneratur, omnisque fuae felicitatis verum ac unicum fontem et auctorem putat, certe dicere poteft: טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ." Eundem fenfum expreffit Syrus: ܘܛܒܬܝ ܡܢ ܠܘܬܟ ܗܝ. *et bonum meum a te eft.*

3. Verba לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה 1) nonnulli conjungunt cum Verfu praecedente, atque 1) alii quidem ita, ut pendeant ab אָמַרְתְּ. Ita KIMCHI: אחרי שתכנעי לאל והאמרי לו אדני אתה תכנעי גם כן לקדושים ואדירים ותאמרי כל חפצי להדבק בהם וללמוד ממעשיהם לאהבת אותם ועל הדרך הזה אמרו רבותינו ז"ל את יהוה אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים *Poftquam coram Deo te fubmiferis eique dixeris: tu es Dominus, etiam coram fanctis te fubmitte, et dic: omne ftudium meum collocatum eft in eo, ut his adhaeream, exemplumque eorum fequar. Cui fimile illud magiftrorum noftrorum: Iovam Deum tuum cole, ut honorentur difcipuli fapientum.* Qui fenfus etfi iis, quae proxime fequuntur, fatis conveniat, tamen non talis effe videtur, quem poeta exprimere voluit; qui haud dubie praepofita voci לִקְדוֹשִׁים particula ו indicaffet, repetendum effe ἀπὸ τοῦ κοινοῦ verbum אָמַרְתְּ. — 2) Ex aliorum fententia verba noftra pendent a טוֹבָתִי, Vs. praeced., quod quum alii *active*, alii *paffive*, ut fupra vidimus, acciperent, nova interpretationis diverfitas oriatur neceffe eft. α) Atque IOSEPHUS quidem KIMCHI, qui טוֹבָתִי de bono accipit, quod ipfe poeta faceret, Verfum noftrum ita enarrat: הטובה שאני עושה וגו — — — כי לא יועיל לך אלא לקדושים אשר בארץ הזה ולאהבתי אותך אני אוהב אותם שהם קדושים ואני מטיב להם Quorum verborum fenfus fimulque nexus cum Verfu praecedente fic exprimendus videtur: *Quid eft, quod mea opera fieri poffit, quod tibi aliquid conducat? Celfior infinito es, quam ut meis beneficiis fruaris. Attamen, quoniam tu Dominus, et omnia mea tibi debeo, erit interim omnis meus amor, omne ftudium, in fanctos, qui hic in terra mecum degunt, infignes pietate, et praeclaros*

ros virtutibus homines. Hi beneficiis a me poſſunt affici; his illa ſtudioſe impendam. β) IARCHI vero, qui טוֹבָתִי de bono intelligit, quo poeta afficitur, verba noſtra ita explicat: *bona, quae in me confers, minime mihi conferre teneris, ſed impertis mihi* בשביל הקורשים אשר חמה קבורים בארץ אשר התהלכו לפניך באמת *propter ſanctos, qui ſepulti jacent in terra, et ſincere coram te ambulaverunt.* δ) Cum בַּל־עָלֶיךָ in Verſu praecedente, noſtri hemiſtichium prius conjungit TELLERUS (in *Praeteritis in quatuor hymnos Davideos,* 1773.) hoc ſenſu: *Nihil ſupra te optimatibus, qui in terra ſunt.* — Nec minus inter ſe diſſentiunt, qui hoc Verſu II) ſeorſam ſententiam exprimi ſtatuant. A) Plerisque noſtrae aetatis interpretibus hic locus, uti nunc in codicibus manu ſcriptis et editis legitur, talis eſſe videtur, ex quo ſenſus bonus nullo modo queat elici, quique igitur veterum verſionum ope in melius ſit reſtituendus. Id vero alii aliter inſtituunt. Atque haud pauci quidem 1) *Alexandrinum* ducem ſibi eligunt, qui ſic vertit: Τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ, ἐθαυμάστωσε πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. Quod Vulgatus ſequutus: *Sanctis, qui ſunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in iis.* Alexandrinus vero quomodo in ſuo codice Hebraeo legerit, iterum diſſentiunt. — α) FERRANDUS: „LXX. Senes legiſſe videntur: לקדושים אשר בארצו המה האדיר כל חפצי בם id eſt, *ſanctis, qui* (ſunt *ipſi*) *in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.* Auguſtinus legit *mirificavi* pro *mirificavit*: Euſebius autem ac Theodoretus legunt *ejus* pro *meas.* Utraque lectio vitioſa eſt.“ Ex Ferrandi igitur ſententia in Alexandrina verſione pro θελήματα αὐτοῦ reponendum eſt θελήματα ΜΟΥ, quomodo etiam Montefalconius et Clericus (in Commentar. ad h. l.) exhibent, quamvis non conſtet, utrum per errorem hoc factum ſit, an ex auctoritate librorum. — β) I. D. MICHAELIS Alexandrinum ſic putat legiſſe: לִקְדֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְצָה מְהָאֲדִיר כָּל חֲפָצָיו בָּם, *in ſanctis ſuis, qui ſunt in terra ejus* ſepulti, *miracula edit*

edit eos refuscitaturus, nam *maxime illis delectatur*; quam legendi et interpretandi rationem ceteris omnibus praeferendam cenfet. Cui fententiae tamen SCHNURRERUS recte opponit; 1) „parum credibile effe, in uno eodemque loco adhibitas fuiffe ab auctore Pfalmi duarum vocum formas infolitas inufitatasque בְּאַרְצָה et מַהֲאַדִּיר, quas folitis בְּאַרְצוֹ et מַאֲדִּיר majorem vel vim vel elegantiam habere, ne per fomnium quidem cogitari poffit. Neque vox חפציר multum probabilitatis habere videtur: nam חֵפֶץ, fenfu *voluntatis, delectationis* adhibitum, haud umquam in numero multitudinis poni folet, adeoque fcribendum erat, ex conftanti linguae ufu, חֶפְצוֹ. 2) Porro verbum האדיר minus recte conjungi cum praefixo ל, ex altero loco Efai. XLII, 21. facile cognofcitur. 3) Rurfus et illud verendum, ne, quae verbis לקדשים בארץ parum dubitanter tribuitur, fignificatio mere arbitraria fit, atque ex noftra tantum loquendi confuetudine ducta; etenim bene quidem hebraice dixeris, defunctos effe בָּאָרֶץ, חשֶׁךְ Iob. X, 21., בְּאֶרֶץ תַּחְתִּית, Ezech. XXXI, 18., בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת, ibid. XXXII, 18., vel בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ Pf. LXIII, 10., fed illam formulam, qua dicerentur effe בָּאָרֶץ f. בְּאֶרֶץ יְהוָה apud Hebraeos in ufu fuiffe, id vero ne unico quidem exemplo demonftrari poffe exiftimaverim. 4) Denique, quod praecipuum eft, ipfe etiam fenfus haud admodum magnam videtur habere commendationem. Quid enim? num fancti tantum homines a Deo in vitam reducendi, non impii pariter et profani omnes? Ego vero putaverim, fanctorum fi fit praedicanda felicitas, commemorari debere, non quae communia his cum reliquis hominibus omnibus, fed quae priva ipfis fint, et fic comparata, ut cum iis, qui fanctorum nomine non veniunt, communicari nulla ratione poffint.“ Haec Schnurrerus. — γ) KOEHLERUS in Alexandrini codice Hebraeo fic fcriptum fuiffe exiftimat: לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאַרְצוֹ הֵמָּה יַאְדִּיר יְהוָה כָּל חֲפָצוֹ בָּם *In fanctis, qui in terra ipfius funt, miracula edit Iova; omnis ejus oblectatio in*

iis

iis eft. Quod Alexandrinum vero in fuo codice יְהוָה reperiffe ftatuit, id fecit auctoritate non modo editionis Aldinae et Complutenfis atque Theodoreti, verum etiam duorum codicum Parifienfium, a STARKIO commemoratorum (in *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeor. Carminn. Libb. V, p.* 30.), quibus accedit exemplum manufcriptum verfionis Pfalmorum Alexandrinae, quod SCHNURRERUS poffidet. In quibus omnibus poft ἐθαυμάστωσε additum eft ὁ κύριος. Et Hubigantus quidem, ut Schnurrerus monet, defendit lectionem יְהוָה, tanquam veram et genuinam; fed rectius ftatuiffe Michaelem, qui gloffam, five additamentum effe putarit. Arabicae certe verfionis auctorem in exemplo graeco, quo ipfe ad vertendum ufus effet, vocem κύριος hoc loco non habuiffe videri. — 2) KNAPPIUS coll. 2 Theffal. I, 19. lectionem atque interpretationem hujus commatis ita conformandam ftatuit: לִקְדשִׁים בְּאַרְצוֹ מָה יַאְדִּיר כָּל חֲפָצָיו בָּם *In fanctis, qui in terra ipfius* fepulti jacent, *quam magnificum fe exhibet!* a morte eos ad vitam revocans, et in fedes beatorum eos traducens: *nam maxime illis delectatur.* Verum fi poeta dicere voluit, *Iovam in fanctis magnum fefe exhibere,* ita ponendum ipfi erat: הֶאְדִּיר בִּקְדשִׁים. Neque nomen חֵפֶץ, fenfu *voluntatis, delectationis* adhibitum, numero multitudinis ufurpari folet, ut jam fupra monitum eft. — 3) DOEDERLEIN in *Scholiis ad Libros Poetico.* h. l. hanc legendi et interpretandi rationem commendat: לִקְדשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּיר כָּל־חֲפָצַי־בָם *Sanctos beatos in terra praedico* (quafi אֲשֶׁר pofitum effet pro אַאַשֵּׁר, nec infolentem dictionem effe, probat ex Pf. XLI, 3. וְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ) *commercia habeo, iis delector,* intimo eos amore amplector. אַדִּיר ad verbum דּוּר, *commorari,* Pf. LXXXIV, 11. refert. Declarare autem Meffiam, fe verum Dei cultorem verfaturum effe cum populo Iudaico, neque gentium profanitati umquam litaturum; fe patriae et divinae genti falutis praeconem futurum, eamque propenfiffima voluntate profecuturum effe.

Sed

Sed אֲשֶׁר pro אֲאַשֶּׁר pofitum effe, nemo facile fibi perfuadebit. — 4) SCHNURRERUS antiquitus hoc modo fcriptum fuiffe exiftimat: לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה אָדִיר וְכָל־חֶפְצִי בָּם, *et fanctos*, qui *in terra* funt, quod attinet, *magnifacio eos, et unice illis delector.* Per particulam ל voci קְדשִׁים praefixam indicari ftatuit nominativum abfolute pofitum, veluti Efai. XXXII, 1. Eccleſ. IX, 4. — אָדִיר ipfi eft prima perfona Futuri *Hiphil*, pro אַאְדִיר, ex אַאְדִיר, quemadmodum Iob. XXXII, 11. אָזִין dictum eft pro אַאְזִין. „Quum vero," addit, „litteram ו voci אדירי praefixam abeffe volumus, utimur nos auctoritate non folum Aquilae Symmachique, fed Alexandrini etiam Vulgatique interpretis, quorum utrumque, fi Vav adfuiffet, verbo potius futuri temporis quam praeteriti in vertendo ufurum fuiffe, credibile eft. Et quamquam in verfione Syriaca exiftit illud Vav, vidimus tamen Pfalmorum tranflationem Arabicam, ex Syriaca factam (Londini, in Mufeo Britannico, infignita num. 5469.), in qua copula ante אדירי pariter omiffa eft, voci autem כל rectiffime praefixa. Hanc certe commendationem habere videtur lectio propofita, ut non modo nihil peregrini fuperfit in fermone, fed fponte etiam nunc fluat oratio, fenfusque cum illis, quae ftatim fequuntur, cohaereat aptiffime." — HENSLERUS pro חֶפְצִי Alexandrini auctoritate חֶפְצוֹ, atque pro וְאַדִּירֵי, Theodotionem fequutus, וְאַבִּירֵי legendum cenfet, totumque verfum ita interpretandum: *Sanctis, qui in* hac *terra verfantur*, nil fupra te (quod e commate praecedenti fubaudit); *et Magnus* ille *meus vehementer eis delectatur.* Nomine אַדִּיר fummum numen hic appellatum putat, ut Pf. XCIII, 4. Iefai. XXXIII, 21. Quemadmodum vero addito fuffixo Habac. I, 12. קְדשִׁי occurrit, ita et hic אַדִּירִי dici potuiffe. Neque in fubita perfonarum mutatione quidquam Hebraeis poetis infoliti ineffe. Aptiffime denique huic fententiae, quae ex hac interpretatione prodiret; *Iova fanctos*, fibi deditos, *homines fummo amore profequitur;* in verfu fequente fubjici:

alii

alii vero, qui eum negligunt, ipfi fibi dolores contrahunt. 6) PAULUS, in *Clavi Pfalmorum*, וְאַדִּירֵי mutato in וְאַדִּירֵי, quod ipfi eft futurum verbi נדר *vota facio* (coll. Arab. نذر), cum י paragogico; five fuffixo pro נִי, verfum noftrum ita interpretatur: *Sanctiffimo*, h. e. Deo (plural. majeft.), *qui in hac terra*, in Palaeftina eft (הֵמָּה id quod הָיָה, ut Pf. IX, 21.), vel, *qui hujus terrae dominus eft* (בְּ pro עַל), *vota facio*, five, *me addico et devoveo, vehementer illo delector.* — 7) RUPERTI tenebras Maforetharum, ut autumat, ignorantia huic Verfui obductas, hac vocalium accentuumque mutatione dispellere conatur:

לִקְדוֹשִׁים אֶשֶׁר [f. אשֶׁר] בָּאָרֶץ
הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי בָם

„*Piis Dei cultoribus felicitas eft*, h. e. cultores Dei felices funt, *in terra*, h. e. in Palaeftina; *eos et magnifacio, unice illis delector.* De voce אֶשֶׁר vel אשֶׁר vid. Michaelis *Bibl. Orient.* T. XI. p. 202. T. XIX. p. 154. et *Supplemm. ad Lexx. Hebrr.* p. 130. 140. אַדִּיר contracte pro אַאֲדִיר (ut אַזִּין Iob. XXXII, 11. et forte אַחַר Iob. XIX, 26. et אַשֶּׁר Pf. X, 6. CXLIV, 12.) cum praefixo ו, quod paffim *etiam* fignificat, et cum paragog., nifi illud י cum כל jungere malis, ut יְכֹל חֶפְצִי בָם, *praevalet*, h. e. magna eft *oblectatio mea in illis*, ἀρχαικῶς dictum fit pro *magnopere illis delector.*" Cui interpretationi tamen obftat primo, quod haec fententia: *eos etiam magnifacio*, ex linguae Hebraeae ufu, ita exprimenda fuiffet: וְהֵמָּה אַדִּירֵם *eosque*, quod attinet, *magni facio eos*, deinde, quod *Jod* paragogicum non nifi in Verborum *ultima He* futuris apocopatis adhiberi folet; vid. SCHROEDERI *Inftitt. Ling. Hebr.* Sect. IX. Reg. CLXVII. c. — Eft vero hic locus non ita comparatus, ut textum mutare opus effet. Poteft enim B) *lectio recepta* non uno modo explicari. 1) STORRIUS in *Obfervatt. ad Analog. et Syntax. Hebr.* p. 295. in nota, poftquam obfervaffet, nominibus, abfolute pofitis, faepe *Lamed* praemitti (ut Iob. VI, 4. לָמָּם,

לַמָּם *quod attinet ad contabeſcentem*, etc.), hanc loci noſtri interpretationem in medium affert: *quod attinet ad ſanctos, qui in terra ſunt; illuſtres*, magni (ſcil. ſunt; particula *Vau* enim in hujusmodi loquendi formâ utramque ſententiam conjungit, vid. Pſ. CXV, 7. Prov. XXIII, 24. 1 Sam. XXV, 27. aliisque locis quam plurimis), *quibus unice delector*, h. e. ſancti, qui in terra ſunt, magni ſunt, quibus unice delector. Forte etymologia vocis אֶרֶץ *(humilitas)* reſpicitur: ſancti, qui in terra, igitur *humili loco*, ſunt (cf. Coh. V, 1.), tamen magni et *alti* ſunt, meaeque deliciae. Neque huic interpretationi obſtat, quod וְאַדִּירֵי in ſtatu conſtructo poſitum eſt, qui ante pronomen relativum (vel expreſſum, vel ſubauditum, ut Ieſ. XXIX, 1.) ſaepius obtinet.“ Haec Storrius, qui itaque *Iovae* haec verba eſſe cenſet. Cujus ſententiae tamen ſubſcribere dubitamus, quod in toto carmine ſolus poeta loquitur. 2) Nos quidem olim locum ita interpretati ſumus: *Sanctos, qui in terra ſunt, quod attinet, amplitudines*, ſ. magnitudines *omnis meae propenſionis in iis;* Adjectivo אַדִּירֵי ſenſu neutro accepto, ut אַדִּירִים proprie ſint *ampla, magna*; quemadmodum רַע *malum*, hinc ſubſtantive *adverſitatem* (Proverb. XX, 14.), טוֹב *bonum*, hinc *felicitatem* (Iob. VII, 7.), יוֹתֵר *reliquum*, hinc *reliquias*, חָצֵר, *cingens*, hinc *atrium* deſignat. Vocem אַדִּיר autem non de *illuſtri* aut *magnifico* tantummodo, ſed de quacunque re *ampla* et *frequenti* uſurpari, patet ex eo, quod Exod. XV, 10. de *aqua* dicitur, pro רַבִּים. Verum habet phraſis אַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי inſoliti quid et minus concinni. Quare nunc malim אַדִּירֵי, ſtatum conſtructum, pro אַדִּירִים poſitum capere, cujusmodi exempla GESENIUS in *dem ausführlichen Lehrgeb.* p. 680. adducit שִׁפְעַת 2 Reg. IX, 17. et חַיַּת infra LXXIV, 19.; vel eſt ex hemiſtichio praecedente הָאָרֶץ ſubaudiendum, ut ita vertendus ſit Verſus: *Sanctos qui in hac terra ſunt, quod attinet, et eximios*, praeſtantes pietate et virtutibus hujus terrae, *in his omnis mea delectatio.* Itaque ſenſus atque nexus erit talis:

Ie-

Iovam ut ſolum Deum et unicum ſalutis meae auctorem veneror (Vs. 1.), atque ad eorum tantum hominum amicitiam aggregare me ſoleo, eos tantum in pretio habeo iisque delector, qui illum colunt, et inſignes ſunt ſua probitate (Vs. 2.); quum contra Iovae contemtores deteſter, nec quidquam cum iis commercii habeam.

4. יִרְבּוּ עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ] Interpretationis varietatem hic praecipue nomen עַצְּבוֹת efficit, cui quidem haud dubie *moleſtiarum*, *dolorum* ineſt ſignificatio, verum et *idola* deſignare poſſit, ut עֲצַבִּים, quum Hebraeae linguae inſolens non ſit, eadem nomina et *foeminine* per וֹת, et *maſculine* per ִים, inflectere. Atque I) de *idolis* vocabulum Hebraeum acceperunt e veteribus Chaldaeus et Symmachus, quos e recentioribus haud pauci ſequuti ſunt. Ex his I. F. FISCHERUM nominaſſe ſufficiat, qui in *Clavi Reliquiar. Verſſ. Graecarr. V. T.* p. 45. ad voc. εἴδωλον in hunc locum ſic commentatur: „Symmachus: ἐπληθύνθησαν τὰ εἴδωλα αὐτῶν, εἰς τὰ ὀπίσω ἐτάχυναν. *Augetur numerus deaſtrorum eorum, avertunt ſe a deo:* legit enim Symmachus, cui haec verba, quae antea Theodotioni tribuebantur, e duobus Codicibus bibliothecae Pariſienſis Regiae feliciter reſtituit Montefalconius, אָחֹר pro Vulgato אַחֵר, quae lectio אָחֹר, quam et Chaldaeus interpres ſequutus eſt, mihi quidem magis, quam Vulgata, placet, ſed ita, ut אָחֹר מָהָרוּ dictum ſit pro אַחֲרֵיהֶם מָהֲרוּ, et Suffixum pertineat ad עַצְּבוֹת, per Syneſin, hoc ſenſu: *augeatur numerus deaſtrorum barbarorum: ſectentur deos alienos:* nam עַצְּבוֹת ſunt hoc loco *deaſtri*, qui alibi dicuntur עֲצַבִּים; ut intelligenter praeter Symmachum interpretatus eſt Paraphraſtes Chaldaeus, qui habet צַלְמָנֵיהוֹן, id quod ipſa verborum συνάφεια ſatis declarat; nam primo נִסְכֵּיהֶם oſtendit, ſermonem eſſe de *idolis*, non de *doloribus*, de quibus praeter alios accepit Aquila; vertit enim διαπονήματα. Deinde nec שְׁמוֹתָם poteſt pertinere alio, quam ad *deaſtros*." Eadem *idolorum* ſignificatione adſumta, ſed retento Vulgato אַחֵר, notione *Dei alieni*, I. D. MICHAE-

LIS vertit: *multa ſunt idola eorum*, vel (יַרְבּוּ) *multiplicant idola ſua*, qui *alium* Deum *fèſtinanter ſequuntur*. Cui interpretationi veriſſime opponit TELLERUS, primo אַחֵר abſolute poſitum, nullo in loco deſignare *Deum alium*, niſi quo Iova ipſe verba faciens illum alium ſibimet ex adverſo ponat, velut Ieſ. XLII, 8. XLVIII, 11.; deinde, מָהַר, ſi *feſtinandi* ſenſum habeat, non eſſe verbum tranſitivum, quod cum accuſativo nominis jungi poſſit, dicendumque potius fuiſſe מָהֲרוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, ut Deut. VI, 14. [Sed eo loco adhibitum eſt verbum הָלַךְ, talis enim eſt: לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִם] Sed omnino huic interpretandi rationi, qua noſtrum עַצְּבוֹת de *idolis* accipitur, obſtat linguae uſus, qui de *idolis* conſtanter עֲצַבִּים, numquam עַצְּבוֹת adhibere ſolet, quod poſterius vocabulum, quum ſemper *dolores* ſignificet; II) ea notio et hoc loco ſervanda eſt, quam inter veteres etiam Alexandrinus cum Vulgato (*αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν, infirmitates eorum*), Aquila (*διαπονήματα*), alius Graecus (*κακοπάθειαι*), et Syrus (ܟܐܒܘܗܝ), expreſſerunt. Verum hi etiam, qui in hac notione tenenda conſentiunt, diſcedunt tamen in reliquorum hujus inciſi vocabulorum interpretatione. Ac primo quidem de voce אַחֵר, quod 1) quidam aliter enunciandum putant, et α) alii quidem אַחַר cum Alexandrino (*μετὰ ταῦτα*), Vulgato (*poſtea),* et Chaldaeo (מִן בָּתַר). Ita HENSLERUS, in *Obſervatt.* p. 30., qui praeterea יַרְבּוּ in Hiphil effert; ut hic prodeat ſenſus: *illi dolorum multitudinem ſibi parant; poſtea,* aliquando, *accelerant* [*Iene bereiten ſich der Schmerzen Menge; einſt eilt ſie daher!*]. Verum hunc ſenſum ſi poeta exprimere voluiſſet, poſuiſſet haud dubie verbum in futuro. β) SCHNURRERUS vero אָחוֹר effert, *retrorſum*, vid. Ieſai. I, 4. XLII, 17. Symmachum (*εἰς τὰ ὀπίσω*) ſequutus. Hinc יַרְבּוּ inſuper in Hiphil. enuncians, verba noſtra ſic interpretatur: *multiplicabunt dolores ſuos, qui retrorſum feſtinant,* quos oppoſitos eſſe di-

dicit τοῖς קְרוֹשִׁים Vs. 3., hoc eſt, ejusmodi hominibus, qui toti ſunt Meſſiae addicti conſecratique. Plerique tamen 2) receptum אַחֵר retinent, quod tamen non uno modo interpretantur. α) Alii enim *alium Deum* intelliguni. Sic IARCHI: כל זה אמרו לייʼ ירבו עצבותם של כופרים בך המהרים וחרדים לעבודה אל אחר *Haec omnia ad Jehovam directa ſunt: multiplicabuntur dolores eorum, qui te negantes feſtinant trepidi ad cultum Dei alieni.* אַחֵר tamen, abſolute poſitum, de alieno Deo non uſurpari, ſupra jam monitum. β) KIMCHI אַחֵר collective de *hominibus* accipit, ſenſumque et nexum horum verborum ita declarat: אני אהיה דבק בקדושים ובאדירים וירבו עצבות הממהרים אל אנשים וולתם ללכת ארחכים אחרים שאינם דרכי השם *Ego ſemper me aggregabo ſanctis et illuſtribus; eorum vero, qui alios homines ſectentur, atque alia, quam divina, inſtituta, multae erunt moleſtiae.* γ) STORRIUS in *Obſervatt.* p. 434. vocabulum noſtrum *ſenſu neutro*, vi adverbii, *alio*, *aliorſum* ſignificare ſtatuit, ut vertendum ſit: *multiplices erunt dolores eorum, qui aliorſum*, h. e. non ad Iehovam, *feſtinant.* — Diſſentiunt vero de מָהָר quoque. Atque plerique quidem *feſtinandi* notione accipiunt. Sed quum ea ſignificatione alias tantummodo in Conjugatione *Piel* occurrat; *Cal* autem Exod. XXII, 15. *dotandi* notione uſurpetur [*Siquis virginem nondum deſponſatam pellexerit, et cum ea concubuerit;* מָהֹר יִמְהָרֶנָּה *dotando dotabit eam ſibi in uxorem*]; fuerunt, qui noſtrum מָהָרוּ 1) *donandi* ſignificatione accipiendum putarent. Ita SALOMON MELECHIDES in *Michlal Iophi:* מָהָרוּ ענין המתן ושליח ופירושו ירבו עצבות המוהרים לאל אחר כלומר שנוהין לאל אחר מוהר ומתן ומקרבים קורבנות *Verbum* מָהַר donandi, munerandi *notionem hic obtinet, ut ſenſus ſit: multiplices erunt dolores eorum, qui alienum deum donis venerentur, qui ei donaria et munera offerant.* Cui interpretationi tamen jam BUCERUS oppoſuit, verbum et nomen illud nusquam ad donaria diis oblata transferri; ſed tantum de *dote* uſurpari, qua illo-

illorum populorum more, fponfa quafi emi foleret. 2) PAULUS in *Clavi* h. l. verbo מָהַר *quaerendi* fignificationem tribuit, collato Arabum مهر, quod inter alia etiam notat: *ingenii acumine penetravit* quidquam. Unde hanc interpretationem producit: *multa fibi parant mala*, qui *alium* felicitatis fuae auctorem *quaerunt*. Sed quum verbum Arabicum folum *penetrare, perfpicere aliquid*, fignificet, minime *quaerere*, haec notio nullo prorfus fundamento nititur. — 3) Aliam interpretationem in medium attulit RUPERTI, „*Plurimum fibi contrahunt mali* (יִרְבּוּ), *qui aliud*, contrarium, *docent* et fentiunt. Radix מהר Arabibus, Aramaeis et inprimis Aethiopibus proprie fignificat *docere*, *erudire*, et hinc *ingenio acutum effe*, *ingenii acumine aliquid perfpicere*, unde ܡܗܝܪܘܬܐ, *doctrina*, *exercitatio*, ماهر et מָהִיר (Pf. XLV, 2. Iefai. XXXII, 4. Mal. III, 5. Efr. VII, 6.) *prudens*, *peritus*, *doctus*.“ Sed ut taceam, frigidam effe hanc fententiam: *qui docent aliud*; illam *docendi* notionem apud Hebraeos in ufu fuiffe, nullo argumento conftat. Quare ego 4) *feftinandi* fignificationem retinendam cenfeo, quum conjugationes *Cal* et *Piel* faepiffime fenfu conveniant. אַחֵר vero cum Storrio (vid. fupra) *alium* fcil. locum, i. e. *alio*, *aliorfum* verto, ut haec exeat fententia: *multiplices erunt dolores eorum*, *qui aliorfum feftinant*. בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם *Non libabo libamina eorum ex fanguine*. Verbum נָסַךְ eft facrificiale notatque *effufionem libaminis* in honorem vel veri Dei (ut Num. XV, 5. 7. 10. XXVIII, 7. 2 Sam. XXIII, 16. 2 Reg. XVI, 13.), vel falfi, ut Ierem. VII, 18. XIX, 13. XXXII, 29. XLIX, 17. et hoc loco. Quod vero illa libamina *ex fanguine* effe dicuntur, id alii *proprie*, alii *translate* accipiunt. 1) Priori modo IARCHI: אני לא אהיה כמותם לזרוק דם לעבודה זרה *Ego nequaquam*, *quemadmodum illi faciunt*, *fanguinem effundam in deaftrorum facrificiis*. Concinit Aben-Efra, qui

qui *ſanguine mixta* intelligit. Verba ejus ſunt: לא אסיך נסכיהם שהם מעורבים בדם ובחיהם. Id enim apud gentes aliquas in uſu fuit, ut ſanguinem pro vino, aut etiam ſanguinem vino mixtum, in quibusdam ſacrificiis libarent. De priſcis Latinis hoc teſtatur FESTUS: *Aſſiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino et ſanguine temperatum, quod Latini priſci ſanguinem Aſſir vocarent.* Ad eandem interpretum claſſem I. D. MICHAELIS eſt referendus, qui his verbis ad ſceleſtas conjurationes illas ſpectari putabat, in quibus, ut plus ſanctitatis atque horroris iis conciliarent, ſanguinem humanum, vino permixtum, in pateris circumferri, et poſt exſecrationem, horrendoque jurejurando interpoſito, ab omnibus, atroci ſcelere ſe obſtringentibus, guſtari mos fuerit; quem nefarii foederis ſanciendi ritum, pluribus olim populis communem, aliquot veterum auctorum locis illuſtravit in *Colleg. Crit.* p. 207. ſeq. in *Commentar. in Epiſt. ad Hebraeos IX,* 18., et in *Jure Moſ.* §. 70. RUPERTI ad ſacrificia humana, Molocho (Num. XVIII, 21. XX, 2. 3.), Saturno aliisque olim diis a variis populis oblata, reſpici exiſtimat. PAULUS מִדָּם pro מִהְיוֹת דָּם dictum accipit hoc ſenſu: *libamina iis offerri non ſinam,* vetabo, *magis quam ſi ſanguis eſſet,* i. e. in eos, qui illis libabunt, ſeverius animadvertam, quam ſi ſanguinem hominum occiſorum efferrent: ac ſi Rex loquatur. 2) Alii vero *tranſlate* verba noſtra accipiunt. Inter hos KIMCHI: חלילה לי שאסיך נסכיהם שהם מדם כלומר נסכיהם אינו יין אלא דם שהוא גזל כי העולה והנסכים עם מעשים רעים לא יועילו *Abſit, ut libem libamina eorum ſanguinea, neque enim ex vino conſtant, ſed rapinis. Holocauſta vero atque libamina cum maleſactis nihil proſunt.* Salomo Ben-Melech conferre jubet Prov. XXI, 27. זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה *Impiorum ſacrificia neſaria ſunt.* Eodem SCHNURRERI ſententia redit, qui *libamina* h. l. per ſynecdochen dici monet pro univerſo genere ſacrificiorum, eaque *cruenta* vocari, quod aeque ſint deteſtabilia

bilia Deoque ingrata, ac fi vini loco, quod fuerit lege divina fancitum, fanguis ad ea fuiffet adhibitus. — Alexandrinus fic vertit: *οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων*, quod Vulgatus hoc modo reddidit: *Non congregabo conventicula eorum de fanguinibus.* Quare Michaelis poft Agellium fufpicatur, Alexandrinum in fuo codice הכנים reperiffe. Sed ex Ruperti fententia Alexandrinus fenfum receptae lectionis expreffit, eamque ad fceleris focietatem retulit, ut Michaelis fecit. — וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי, quae verba Aben-Efra recte explicat: ואפילו שמותם לא אזכירם בפי *quin etiam mihi erit religio, eorum hominum nomina proferre.* Suffixum enim non ad *idola* redit, ut ii volunt, qui עצבות ea fignificatione accipiunt, verum ad homines iftos perverfos, quafi dictum effet שמות האנשים ההם, ut Kimchi exprimit. „Videtur autem poeta hoc velle: nihil divini aut humani cum illis commune habebo. *Nihil divini,* hoc innuit, cum ait: *non libabo* etc. *Nihil humani,* hoc: *neque nomina eorum profero.*" DRUSIUS.

5. יְהוָה מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי *Iova eft portio partis meae et poculum meum.* In vocis מְנָת punctis vocalibus anomali quidquam ineft. Etenim quum in ftatu regiminis מְנַת fcribendum fuiffet, ut Ierem. XIII, 25. [מְנַת־מִדַּיִךְ, *portio menfurarum tuarum*], hic cum Camez מְנָת ponitur. Quare alii, Kimchium fequuti (in *Grammatica*, quam מכלל infcripfit, p. 19.), pro *abfoluto* acceperunt: *Iehova eft portio, pars mea, poculum meum.* Verum cur fuffixum, duobus pofterioribus nominibus additum, in priori omiffum fuerit, nulla apparet caufa; requirebat hoc orationis concinnitas. Multo minus eorum probanda eft fententia, qui hanc formam Affixo complendam putant, quafi pro מְנָתִי pofita fit. Vid. BUXTORFII *Thefaur. Gramm.* Lib. II. Cap. IV. p. 385. Sed מְנָת certe eft ftatus conftructus, ut cognofcitur ex Pf. LXIII, 11., ubi fimiliter cum Camez מְנָת שֻׁעָלִים, *portio vulpium*, fcriptum eft. Sic et 2 Paral. XXXI, 3. מְנָת הַמֶּלֶךְ, *portionem regis,*

gis. Rationem I. D. MICHAELIS repetit inde, quod מְנָת ex מְנָהַת contractum fit; SCHROEDERQ vero (in *Inftitt.* Reg. XCVII. p. 125.) rectius ex מְנָאת contractum videtur. Eft igitur Camez literae נ fuppofitum quod Grammatici vocant *impurum*, (vid. GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 56. et 160.), quod et in ftatu regiminis invariatum retinetur, ut in כְּתָב, *fcriptura*, (Ezech. XIII, 9.), שְׁאָר, *refiduum* (Iefai. X, 19. מַתַּן, *donum* (Proverb. XVIII, 16.), קְצָת *finis*, Dan. I, 18. Metaphoram autem, quae huic hemiftichio ineft, 1) alii a *conviviis* fumtam putant, ut DRUSIUS, HENSLERUS, et RUPERTI, cujus haec funt verba: „*Iova eft cibus meus* (propr. *portio, demenfum ciborum*, ut חֵלֶק Deut. XVIII, 8., et מְנָת paffim, a مني, *certa menfura, modo, numero praefinire* et *adfignare), et poculum meum*, h. e. fummum meum bonum, cui omnem meam felicitatem acceptam refero, quique maximis me beneficiis complectitur, et ab omni periculo tuetur. Quidquid enim boni a providentia Dei in nos redundat, magna inprimis beneficia, piis ejus cultoribus collata, faepius cibis, lauti potiffimum convivii, hofpitioque, quo Deus nos blande ac benigne excipere dicitur, comparantur. Cf. XXII, 26. XXIII, 5. XCI, 1. Pf. XV, 1. al. Haec imago, ab hofpitalitate Orientalium defumta, eo facilius poetae h. l. in mentem venire poterat, quum modo facrificiorum vel epularum facrarum et libationis mentionem feciffet. Vulgo haec facerdotis putant verba effe, ad Levitarum facerdotium referenda. His enim agri deerant et vineae, quocirca epulis facris, victimis et vino, quae Deo offerri atque libari folebant, alebantur. Cf. Exod. XXIX, 26. Levit. VII, 33, al." 2) Alii חֵלֶק accipiunt de *parte, quae alicui ex haereditate* aut quacunque ex divifione *obtigit*, ut Genef. XXXI, 14. Deut. X, 9. aliisque locis pluribus. Hi vero nomen כּוֹס *five a*) figurate pro *parte* dictum fumunt, ut KIMCHI, quem AGELLIUS fequitur, „*calicem*," inquiens, „idem fignificare quod *partem*,

Hebraei

Hebraei afferunt, et vere, fed fi accurate verba perpendamus, nonnihil intereft; *partem* enim continuae alicujus rei vocant, ut agri et campi; at in numero, feu multitudine dividunda, quae pars ex fupputatione alicui obtingit, eam *oulicem* vocant:" *five* β) referunt ad radicem כָּסַס, *numerare, computare,* unde מִכְס *pars numerata, portio*, Num. XXXI, 28. 37. 40. 41., cui noftrum fignificatione conveniat. Sic MENAHEM, a Iarchio memoratus, כּוֹסִי h. l. interpretatur: חשבוני כמו תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה *pars mihi adnumerata, a verbo* כָּסַס, *Exod. XII*, 4. Idem probat Aben-Efra, qui peaeterea addit: לְהיותו משקה כמו כוסי רְוָיָה אונכו נכון, *eorum fententiam, qui ad potum referant* (five *calicem* intelligant, *ut* Pf. XXIII, 5.), *effe falfam.* Sic itaque Iova *pars* et *portio* dicetur poetae, quod velut ex divifione quadam, pluribus factis partibus, et aliis alios deos fibi adoptantibus, fibi ille verus Deus obtigerit, quem pro domino deoque agnofceret, cui pareret, quem coleret. Simili figura Deut. IV. 19. dicitur: *Ne colas ea,* fidera, *quae* חָלַק *pro parte attribuit Iova omnibus populis fub coelo.* Atque illum quidem fenfum, utpote his, quae fequuntur, aptiorem, ego praetulerim. — אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי *Tu fustentas fortem meam.* Vocem תּוֹמִיךְ I) quidam, ALB. SCHULTENSIUM in *Grammat. Hebr.* p. 298. fequuti, referunt ad radicem יָמַךְ, cui Arabici ومك notionem tribuunt, *amplus et latus fuit*, unde הוֹמִיךְ effet *amplificare*, atque totum incifum fic vertendum: *tu amplificas fortem meam.* Ita etiam RUPERTI: *Tu amplificas opes meas*, vel conditionem, fortem, provinciam, poffeffionem meam, h. e. felicem me reddis. Cf. Pf. XXV, 12. 13. XXXIV, 11. XXXVII, 9 — 11. XLI, 3. et alia loca, ubi Deus homines pios fortunare dicitur." Sed quum verbi יָמַךְ nusquam alias in codice Ebraeo veftigium reperiatur, plerique II) noftrum vocabulum ad תָּמַךְ referunt, cujus Participium fit, pro תּוֹמֵךְ, five תּוֹמֵךְ (Amos I, 5. 8) pofitum, quemadmodum יוֹסִיף pro יוֹסֵף *addens*, fcribitur Iefai. XXIX, 14. XXXVIII, 5. et

pro-

promifcue מוֹצֵא (Pf. CXXXV, 7.) *educens*, et מוֹצִיא (Pf. LXVIII, 7. Ierem. XV, 19.) dicitur. Etenim *Zere* et *Chirek longum* faepe fibi invicem fubftituuntur, ob foni affinitatem, vid. SCHROEDERI *Inftitt.* Reg. XLI. a et Reg. LXVII, e. Quum autem verbum תָּמַךְ et *apprehendere* et *fustinere* fignificet; duplex hemiftichii noftri interpretatio oritur. 1) Alii enim, qui *fustentandi*, *fulciendi*, notionem (ut Genef. XLVIII, 17. וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו, *fustinuit manum patris fui*) adhibendam cenfent, fic vertunt: *tu fuftines*, tueris, defendis, *fortem meam*, partem, quae forte mihi obvenit; tibi omnia bona mea, eorumque confervationem debeo. Sic inter veteres Chaldaeus: אַנְתְּ תְּסוֹבַר עַדְבִי *tu fustentas fortem meam*, inter noftrates DRUSIUS, GEIERUS, et DOEDERLEIN. Hi *fortem* metonymice pro re, quae forte obtigit, accipiunt, ut Iud. I, 3. Pf. CXXV, 3. Ierem. XIII, 25. — 2) Alii vero *apprehendendi* notione fumunt, ut Alexandrinus, cujus verfionem: *σὺ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου ἐμοί* quam Vulgatus de verbo ad verbum reddidit: *tu es, qui reftituis hereditatem meam mihi*, vulgo perperam intellectam, primus recte AGELLIUS explicavit: „*Σὺ εἶ ἀποκαθιστῶν, tu es reftituens*, i. e. elevans, attollens, educens fortem, unde etiam verbo fimplici *ἱστᾶν* folent iidem uti pro eo, quod eft *appendere, ponderare.* Eft ergo fenfus: tu es, qui reftituis, et tamquam aptam et paene tuo judicio mihi congruentem fortem reddis et affignas; qua forte tu mihi pro Deo, quem colerem, et cui fervirem, obtigifti; tu mihi pars es, tu etiam diftributor. Quibus verbis indicat, ejus praecipue beneficium fuiffe, quod illum Deum tutelarem confequutus fit.“ Eodem modo et Syri verfio eft explicanda: ܐܢ̱ܬܗ̱ܘ ܡܦܢܢܐ ܠܝ ܝܪܬܘܬܝ *tu hereditatem meam mihi reftituis.* Hunc fenfum KIMCHI etiam innuit, dum verba noftra convenire dicit cum adagio illo הבא לטהר מסייעין אותו. *Qui venit, ut mundetur, adjuvant eum*, five *adjuvatur*, fubaudi מן השמים, *coelitus*; i. e. adfpiranti ad bonum, divina benignitas fem-

ſemper adeſt. Vid. DRUSII *Adag. Hebr.* Decur. III. Ad. 6. Ut igitur ſenſus ſit, Deum juviſſe Davidem, ut ſibi eligeret hanc ſortem, q. d. tua benignitate factum eſt, ut tu mihi Deus tutelaris obtigeris. Sine omni neceſſitate I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* No. 990., et in *Biblioth. Orient.* T. I. p. 178. et T. XI. p. 295. תֻּמֶּיךָ legendum putat, unde vertit: Urim et *Thummim tuum*, ornatus ſacerdotalis, *eſt pars* vel *hereditas mea*, h. e. ſacerdotium tuum mihi obtigit, aut, contentus ſum, ſacerdotis tui munere fungi. Qui ſenſus Davidi certe nullo modo congruit.

6. חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִמִים *Funes ceciderunt mihi in amoenis*, ſubaudi locis. Aben-Eſra: בנעימים תאר כמו נֶאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים וחסר מקומות *Vocabulum* נְעִימִים *eſt adjectivum, ut* 2 *Sam. I,* 23., *ad quod* מקומות *ſubaudiendum.* Idem recte monet, eſſe in his verbis דרך משל *figurati aliquid*, atque חֲבָלִים לשון חלקים כמו יוסף חֲבָלִים *funes hic* portionum *ſignificatione eſſe accipiendos, ut* Ezech. XLVII, 13. „*Ioſepho duo funes*, i. e. portiones." Quod pluribus declarat SALOMON BEN MELECH: לפי שהנחלה תחלק בחבל כמו שאמר מַשְׁלִיךְ חֶבֶל בְּגוֹרָל נקרא החבל והמחוז כן *Quoniam in terrae ſpatio distribuendo funes adhiberi ſolerent, ut patet ex Mich. II,* 5. (projiciens funem in ſortem), *ideo funis omnino de eo quod quis poſſidet, uſurpatum.* „*Funes* hic appellantur pro haereditate, ſeu terrae dimenſa portione, quod olim in Palaeſtina ad metandos agros funes adhiberi moris eſſet, ſicuti hodie apud nos decempedam; qui agri dimenſi ſortibus deinde distribuebantur. Quum ergo ait, *funes ceciderunt mihi*, metonymia eſt; ac ſi diceret, ſpatia funibus dimenſa ſortito mihi obtigerunt; non enim proprie *funes* dicuntur *cadere*, ſed ſors de ſpatiis fune dimenſis, exempli gratia libri Ioſuae multis in locis. Huic porro ſimilis phraſis extat Ioſ. XVII, 5. *Et ceciderunt funes Manaſſe decem.* Quod denique moris eſſet, agros fune dividi in Palaeſtina, probat illud Amos VII, 17. *Et terra tua funiculo dividetur.* Hinc *funiculus menſurae* dicebatur

Za-

Zachar. II, 1. Hic, et Iofuae loco notato, ubi *funes* Chaldaeus interpretatus eſt עַרְבִין, *ſortes.*“ SIM. DE MUIS. — *Senſum* vero, qui huic figurae ineſt, IARCHI ſic enarrat: כשנפל לי הגורל להיות בחלקך חבל בנעימים הוא זה *Quum mihi ſors contigit; ut eſſem in parte tua* (h. e. in tuo coetu), *amoena portio mihi obtigit.* Ego tamen *Deum* ipſum figurate a poeta *portionis praeſtantiſſimae* nomine, quae ipſi ſorte obtigerit, appellatum putem, quod magis Verſui praecedenti congruit. Verborum אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי ſenſum vimque particulae אַף, recte KIMCHI exponit: וטעם אף כי דרך אנשי העולם כשיחלקו ביניהם כל אחד מקנא לחלק חבירו וירמה בעיניו כי חלק חבירו טוב מחלקו ולא כן אני כי אף עלי שפרה נחלתי וחלקי ואינני מקנא לחלק אחר *Si quando homines partiti ſunt aliquam hereditatem, unus alterius parti invidet, quod autem ad me attinet,* etiam mihi pulchra hereditas obtigit, *nec cujusquam parti ego invideo, quia optima mihi portio contigit.* Igitur ex illius mente haec vis particulae אַף, *etiam,* quaſi diceret, non ſolum optima portio mihi obtigit, ſed etiam ea eſt, quae mihi optima videatur, quod hereditatem aliquam partientibus non ſolet contingere. Ad vocem נַחֲלָת Maſora marginalis notat ל׳, i. e. *nusquam alias cum Camez recurrere.* Aben-Eſrae eſt סמוך אל השם *ſtatus conſtructus, ad quem nomen divinum ſit ſubaudiendum,* quemadmodum Pſ. CXVIII, 14. עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ dictum ſit pro עָזִּי וְזִמְרָת עָזִּי, *robur meum, et canticum roboris mei eſt Iah.* KIMCHI vero התי״ו במקום הא״ ואיננו סמוך *nequaquam conſtructum eſſe,* notat, *ſed* Thau *poni pro* He. Quod et mihi praeplacet, quum nomen *Iovae* h. l. parum commode ſubaudiatur. Sunt autem plura nomina, quae *Thau,* praecedente Camez, terminantur, veluti שֵׁנָת, *ſomnus,* Pſ. CXXXII, 4. עֶזְרָת, *auxilium,* Pſ. LX, 13., יִתְרָת, *reſiduum,* Ierem. XLVIII, 36. Cf. GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 467. I. D. MICHAELIS Alexandrinum et Syrum נַחֲלָתִי legiſſe ſuſpicatur, atque totum hemiſtichium ſic vertendum: *et haereditas mea placet*

eet mihi, quum Chaldaeis verbum שְׁפַר ſequente קֳדָם, quod convenit cum עַל, ſignificet *pulchrum eſſe, placere*, Dan. III, 32. IV. 24. VI, 2. Cui ſententiae tamen recte RUPERTI opponit, dubium eſſe, an שָׁפַר apud Ebraeos eadem ſignificatione, qua apud Chaldaeos, in uſu fuerit, alioquin etiam Syrus, qui hebraica h. l. ad verbum fere expreſſit, non ܫܦܪ, ſed ܚܠܟ dixiſſet.

7. אֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר יְעָצָנִי *Bene precabor*, gratias agam, *Deo, qui mihi conſuluit*, ut praeclaram illam portionem, i. e. ipſum numen tutelare, mihi eligerem; cujus conſilio et voluntate ipſum mihi delegi, quem colerem, et in quo fiduciam ponerem. אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי *Noctu etiam erudiunt me renes mei*, שלא אעזוב זה הדרך, *ne viam hanc*, a Deo monſtratam, *deſeram*, ut recte KIMCHI addit, verum forte illa, ſ. portione, quam mihi, ejus conſilio, elegi, ſemper contentus eſſem, ab ejus cultu numquam recederem. לֵילוֹת *Noctu* (proprie: *noctes* quod attinet), dicit, ut nullum omnino tempus, ne illud quidem quo ceteri mortales ſomno indulgent, eſſe innuat, quo ea de re non cogitaret. Verbum יָסַר primo *acuere*, hinc in Piel, quaſi *acuere animum, erudire*, ſignificare, notum eſt, uti et hoc, per כְּלָיוֹת, *renes*, interiores affectus ſignificari, unde cum Iehova dicitur omnia hominum ſecreta noſſe, *ſcientia* ei tribuitur *cordis et renum*, Ierem. XI, 20. Pſ. VII, 10. Cujus rei cauſam comminiſcuntur hanc, quod cum *gignendi affectus* in *renibus* ſedem habeat, et is ſit omnium potentiſſimus, *renes* tanquam omnium affectuum ſedes atque origo, pro ipſis *affectibus*, per metonymiam, uſurpentur. Ergo ſicut ſi quis animo vehementer aliquo propendens, affectibus dies noctesque ſollicitatur, ut cogitet, quonam pacto illud aſſequatur; ſic ſignificat vates, adeo ſua deſideria omnia ad Iovam propendere, ut his ipſis accenſus, noctibus inſomnis et cogitabundus erudiretur, et huc impelleretur, ut quaecunque Iehovae diſplicent, ſummo ſtudio vitaret, ſectaretur autem,

tem, quaecunque Deo fint grata, eique, qui fefe ipfi addixerit, convenientia.

8. שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד *Pofui*, f. propofui *Iovam coram me continuo*, ut illum tanquam viae ducem fequerer. Vel, Deum femper cogito adeffe mihi praefentem atque auxiliatorem: כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט *Nam a dextra mea* eft, *non movebor*, f. vacillabo, tanquam in via difficili et periculofa; h. e. ne titubem, ne praeceps labar, dirigit viam ac ducit; dextra quodammodo manu injecta me, ne prolabar, fuftinet. Qui *Aretii Felini* nomine latet, BUCERUS, hujus commatis fenfum hoc modo enarrat: „Verfus hic id continet, quod Deus confultat, et ad quod renes, fancto per Dei fpiritum affectu accenfi erudiunt, nempe ut vates proponat fibi Deum femper, hoc eft, eum in oculis continuo ferat: numquam non obfervet, et omni ftudio colat, ficut et ipfo uno nititur. Is fiquidem dum *a dextris* eft, id eft auxilio eft, tanquam focius vel patronus latus cingens: et quidem dextram, ut prior fe periculis objiciat, et mala imminentia depellat, non mutabimus, omnes cafus usque fecuri erimus."

9. לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי *Propterea*, לפי ששמתיך כנגדי תמיד, *quod te mihi propono*, ut Kimchi recte fubaudit, *laetatur cor meum, et exultat anima mea,* intimo fummoque gaudio afficior. כָּבוֹד, quod alioqui *gloriam* et *dignitatem* fignificat, Hebraei unanimi confenfu נשמתי *animam, mentem*, interpretantur, ut Pf. III, 4., שהוא כבוד הגוף, ut KIMCHI inquit, id eft, quod ea nihil fit in homine praeftabilius, et id, unde omnis homini dignitas conftat. Sed Alexandrinus interpres ἡ γλῶσσά μου reddidit, quod et Vulgatus fequutus eft. Quod BUCERUS etiam defendit: „Haud fcio (inquit), an non magis, hoc praefertim loco, כָּבוֹד per *linguam*, quam per *mentem* reddi conveniat, ut intelligas Vatem canere, ita fe laetitia perfufum, ut et cor gaudeat, et corpus omnium fecurum optata quiete et pace fruatur. Certe et fermo eft, quo praecipua hominis dignitas conftat,

ſtat, ut haud inſolens foret haec transnominatio, per *linguam* vel *ſermonem*, כָּבוֹד, id eſt, *dignitatem* ſignificari. Pſ. XXX, 13. canit vates: *propterea canet tibi* כָּבוֹד, *et non ſilebit.* Quid hic magis quadret, quam *lingua?* Ita Pſ. CVIII, 2. *Paratum cor meum, Deus, cantabo, et canam etiam* כְּבוֹדִי, id eſt, *lingua mea.* Ut autem *cor ſuum gaudere* et *linguam laetari*, ita corpus ſuum ſedere confidenter et ſecure praedicat.“ Eſſe tamen locis adductis non minus *mentis* notionem aptam, quisque ipſe intelliget. KOEHLERUS in Alexandrina verſione ἡ δόξα μου pro ἡ γλῶσσά μου reſcribendum cenſet. Quod ipſum jam olim AGELLIO in mentem veniſſe videtur, qui tamen ipſe quid ſuae conjecturae oppoſuerit, audiamus: „*Linguam* vulgati codices habent, et ſic etiam citat in in Actis II, 26. beatus Lucas. Eſt autem ſimilitudo aliqua inter vocem Graecam, quae *linguam*, et quae *gloriam* ſignificat, hoc eſt, inter γλώσσαν et δόξαν: ſed temerarii eſſet mutare; praeſertim quum beatus Lucas, et omnes interpretes tam Graeci, quam Latini *linguam* legant; niſi forte Origenes opponatur, qui tamen incertum eſt, legeritne id in LXX„ an ab aliquo alio interprete, quod magis ſuſpicor, acceperit.“ — אַף־בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח *Etiam caro mea*, corpus meum, *quieſcet ſecure*, ſecurus ſum omnium caſuum, quia te auxiliatorem habeo. Paulo aliter RUPERTI: „*Etiam corpus meum* obdormiet *ſecure*, et ab omni periculo tutum; nam noctu quoque nihil adverſi mihi continget, quoniam Deus me tuetur. Sed eodem forte ſenſu verba haec accipienda ſunt, quo Pſ. XXV, 13. dicitur, נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין *anima ejus in bono pernoctabit*, h. e. pius bono Dei hoſpitio fruetur, vel Pſ. XCI, 1. בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן *in umbra* ſeu potius hoſpitio; *ſummi Dei pernoctabit.* Proverb. XIX. 23. וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל־יִפָּקֵד רָע, *ſatur pernoctabit, non viſitabitur*, ſecurus erit, *a malo.*“ De *corpore*, poſt hanc vitam, *in ſepulchro ſecure*, ſalvo et illaeſo a vermibus vel putredine, *quieſcente*, haec verba acceperunt allegorici quidam ex Hebraeis interpretes, ut ex Kimchio diſcimus:

ſcimus: ובדרש אחר מיתה מלמד שלא שלטה בו רימה ותולעה *Poſt mortem docet non dominaturum in ſe eſſe vermem.* Quod quum in Davidem non cadat, noſtratium haud pauci de Ieſu Meſſia haec intelligenda eſſe exiſtimarunt. Sed a poetae mente hic ſenſus plane alienus eſſe videtur; quod et Kimchi vidit, qui ſenſum hunc potius eſſe monet: בעודנו בחיים ישכין לבטח שתצילנו מכל נזק *Adhuc dum vivimus, ſecure habitabit* corpus noſtrum, *quod tu,* Iova, *ab omni malo nos defendis.*

10. כִּי לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל *Etenim non derelinques animam meam orco*, non ita deſtitues me, ut morti jam concedam, ſed longam adhuc, ſpero, dabis mihi vitae hujus uſuram. נַפְשִׁי hic poſitum pro ſimplici pronomine, *me*, cf. not. ſupra ad Vs. 1. Sed Hebraeorum quidam interpretes vocabulum illud propria ſignificatione, totumque locum de *animae immortalitate* accipiunt. Aben-Eſra: הזכיר סבת גילת הנשמה כי לא תמות ותאבד *Rationem adfert exultationis ipſius animae, quod non ſit moritura et peritura.* Sic etiam KIMCHI: ידעתי כי לא תעזוב נפשי לרדת שאול עם הגוף אלא תקימנה אל כבודך *Scio, te non paſſurum, ut anima mea deſcendat in ſepulchrum una cum corpore, ſed illam ad gloriam tuam evecturum.* Verum quum nullum aliud veſtigium appareat, ex quo colligi poſſit, habuiſſe Davidem immortalitatis animae cognitionem, ego priorem interpretandi rationem praeferendam cenſeo. — לֹא־תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת *Non dabis,* permittes, *pium tuum videre foveam,* ſepulchrum; non permittes, ut pius tuus cultor ſepulchro committatur. Vocem שַׁחַת recte monet RUPERTI reſpondere nomini שְׁאוֹל in membro priori, atque ſignificare vi ſua primigenia *foveam,* ſeu potius locum depreſſiorem, in quem aqua defluit, inprimis *palum*, a radice שׁוּחַ, ſ. שִׁיחַ, coll. Arabum سَاخَ *deſcendere, immergi*, in Conjug. V. *ſubſidere,* unde سُوَّاخَى *locus depreſſior, terra mollis* et *lutum*, in quod

quod pedes immerguntur. Deinde effe fynonymum vocabulo בּוֹר, et de *fepulchro* ufurpari, ut Iob. XXXIII, 18. Pf. XXX, 4. coll. 10., ubi poeta utraque formula רֶדֶת בּוֹר et רֶדֶת אֶל־שְׁאוֹל, eodem fenfu utitur. Sed Alexandrinus interpres *διαφθορὰν*, *corruptionem*, i. e. putredinem reddidit, vocabulum noftrum ad radicem שָׁחַת, *corrumpi*, referens. Quod et plerique ex Chriftianis interpretes, qui hoc Pfalmo Iefum Meffiam adumbratum exiftimant, fequuntur, quod illius corpus *fepulchro* utique eft commiffum, *corruptione* vero non eft affectum. Hi autem vocem שַׁחַת ea notione accipiunt, qua nusquam alias in codice Hebraeo occurrit, neque adeo vigente adhuc lingua in ufu fuiffe videtur. Quod nos tamen, qui de *Davide* carmen agere cenfemus, non cogimur facere. רְאוֹת, „*videre*, in antiquis linguis eft *fentire, experiri, frui*, ut *ἰδεῖν*, v. c. *ἰδεῖν τὴν ζωὴν, τὸν θανατὸν, τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ*, quae formulae loquendi in N. T. ubivis obviae funt. Cf. textum hebraeum et LXX. Pf. XXXIV, 13. LXXXIX, 49. CVI, 5. Ecclef. III, 3. VI, 6. IX, 9. Efai. XXVI, 14. Ita et *ὁράειν* et *παροράειν* in verf. Alexand. Hinc רְאוֹת שַׁחַת, ut *ἰδεῖν τὸν θανατὸν*, idem quod רֶדֶת בּוֹר, vel רֶדֶת אֶל־שַׁחַת (Pf. XXX, 4. et 10.), *defcendere in foveam*, h. e. מוּת, five אָבַד, de quo vid. loc. claffic. Pf. XLIX, 10. 11." RUPERTI. חָסִיד *omnem* omnino *bonitatis ftudiofum* fignificat, et hic, ubi cum יְהוָה conjungitur, *pium in Iovam*, pium ejus cultorem, ut Pf. IV, 4., ad quem loc. vid. not. p. 94. Eft autem magna hic in ea voce legendi varietas. Etenim quae in textu extant literae confonantes, his haud dubie punctis vocalibus funt inftituendae: חֲסִידֶיךָ, quod eft *pluralis*. Maforethae autem *fingularem* ponendum jubent, dum literam Iod ante ךָ redundare (יתיר י׳), et חֲסִידְךָ efferendum monent. Atque hoc pofterius quidem tuetur criticorum et interpretum pars longe maxima, partim *argumento interno*, quod res ipfa fingularem defideret, in priori enim hemiftichio, ubi נַפְשִׁי occurrit, non de pluribus fed uno fermonem

monem eſſe; membrorum igitur concinnitatem eundem ſingularem numerum requirere ajunt: partim *argumentis externis*, quod lectionem marginalem, חֲסִידְךָ, univerſae verſiones antiquae, ne una quidem excepta, confirment, retineant Paulus et Petrus, Apoſtoli; quod ita legatur in plerisque codicibus ſcriptis, iisque probatiſſimis (quorum ingens agmen Kennicottus atque de Roſſi producunt); quod denique principes Seculi XV. et ineuntis XVI. editiones, quae ad vetuſtiſſimorum exemplarium fidem ſint deſcriptae, ſingularem exhibeant. Examinavit eas editiones diligentiſſime CAROL. AURIVILLIUS in Diſſertat. *de vera lectione vocis* חסירך *Pſ. XVI,* 10. Upſal. 1773., quae *quinta* eſt in ſuarum Diſſertationum ſylloge, I. D. MICHAELIS cura, Goettingae, 1790. edita. Cujus diſſertationis ſummam ſaltem, qualem Aurivillius ipſe ſectione XIV. comprehendit, hic apponere non inutile erit. „Primus, quem nos quidem vidimus, in impreſſis, poſuiſſe חסיריך, cum circello maſorethico, et reſpondente in margine nota, eſt Iacob Ben Chajim, in Bibliis Ebraeo-Chaldaeo-Rabbinicis, editis Venet. 1520. apud Bombergum 1526. folio. Earum, quae hanc anteceſſere, nec ulla adhuc editio patuit nobis, nec memorata aliis, obvenit, quae in textu י iſtud ſuperfluum exhibeat. Ac ſi fidere licuerit Kennicotto (*Diſſertat. II. ſuper ratione Textus Hebraei,* p. 449. verſ. Lat.), ne nunc quidem in manuſcriptis, niſi paucis et valde recentibus, reperitur, talibus forte, quos et ipſe Kennicottus, poſt peractum cenſum, non inficietur juniores vulgatis initio typorum ope. Largiamur oportet, potuiſſe accidere, ut ſumſerit Ben-Chajim e codice, quem forte, errore ſcribae, intempeſtivum י invaſerat, qualis erroris, circa quieſcibiles י et ו, in exaratis calamo membranis, veſtigia coguntur ſaepius animadvertere, qui eas pervolvent. Tum vehementer cupimus, ut, vereri quod et noluit Ill. Michaelis (*Colleg. Crit.* p. 217.), ſtudio quidpiam ac de induſtria nec Iudaei olim alii, nec Rabbinus ille usquam

deprehendatur finxiſſe. Sed tamen, ad liquidum donec rem perduxerint librorum ipſorum teſtimonia, ſit nobis integrum, ambigere. Ante impreſſum ullum Hebraeum codicem, ſolitos jam diu fuiſſe, praeeuntibus Apoſtolis, Chriſtianos, ex Pſalmi noſtri verſu decimo, reſurrectionem, e mortuis, Meſſiae, contra Iudaeos evincere, atque adeo potuiſſe locum iſtum videri inimicum Iudaeo editori, fidem facit Petrus Schwarz, in libro, quem dixit *Stern des Meſchiah* edito Eſlingae, 1477. 4. ubi tractatu VI, Cap. VI. cui titulus: *das der Meſchiah ſolt auferſteen von dem todt yn dem dritten tag*, latinis litteris locus noſter allegatur hunc in modum: *lo titten hazidcha lirot ſchahat.*" Atque ad codices manuſriptos quod attinet, Aurivillius §. XII. judicat ita: „In antiquiſſimis membranis non niſi unicam, loco quidem noſtro, fuiſſe lectionem, vel quod idem, a textuali diverſam haud injunctam margini, valde eſt probabile. In Erfurtenſium primo codice marginalis nota omnino nulla, vid. I. D. Michaelis *Biblioth. Orient.* P. III. p. 213. In ceteris bene multis, quos legendum exhibere חסידך jam obſervatum Criticis, adeo ἄτοπον Maſorethicum יחיר י׳, ut, quia poni nullo videatur potuiſſe, modo, neque poſitum reapſe credatur. Tum editores, quales vidimus primos Baſilienſes, in יהוד et אלרים [pro יהוה et אלהים ſuperſtitioſe poſitis] manifeſto judaizantes, ullane ſpecie putabuntur a lectione textuali auſi diſcedere, ſi quidem ſuis in archetypis reperiſſent ab ea, quam evulgarunt, aliam?" — Alterius vero quoque lectionis, חסידיך, defenſorem audiamus aequum erit, et eum quidem prae aliis idoneum, IOH. FRIDER. FISCHERUM, qui in *Proluſſ. de Vitiis Lexicor. Novi Teſt.* Lipſ. 1791. p. 184. ſeqq. ita de hac re diſſerit: „Gloriantur ſapientiae novae auctores, et jactant, ſe multa reperiſſe indicia atque ſigna, e quibus non cognoſci, verum perſpici plane ab omnibus poſſet, auctorem hymni חֲסִידְךָ ſcriptum reliquiſſe, non חֲסִידֶיךָ. Etenim primum quidem interpretes veteres omnes ajunt in verſionibus ſuis uſos eſſe nominibus ſingularibus,

ribus, non pluralibus: deinde in plerisque codicibus manuſcriptis clamant legi חֲסִידְךָ; denique hanc ipſam lectionem contendunt eſſe conſilio Davidis, qui Meſſian loco illo inducat canentem reditum ſuum ab inferis in terras, unice accommodatam, ita, ut, ſi poeta ſcripſiſſet חֲסִידֶיךָ, neque Petrus neque Paulus, apud Lucam in Apoſtolorum actis afferre potuiſſent verba illa, ut Iudaeis probarent perſuaderentque, Meſſian ab inferis extitiſſe: ſed qui factum ſit, ut in codicibus quibusdam pluralis pro ſingulari ſubſtitutus cerneretur, ſe expedire ſatis, atque ita demonſtrare, quin ad tenues quasdam et novas ratiunculas confugere cogantur, poſſe negant. Nos vero, boni viri, non ſolum hac haeſitationis veſtrae confeſſione, ſed multo etiam magis ipſa argumentorum, quibus ad confirmandam veſtram ſententiam utimini, levitate, quae legibus artis et criticae et grammaticae certis, firmisque praeceptis prorſus repugnent, ne iſthanc rationem veſtram noſtra aſſenſione comprobemus, impediri, libere et aperte profitemur. Quid enim? Interpretes librorum ſacrorum veteres omnes quum aliis quoque in locis pro numeri pluralis nominibus Hebraicis, et rerum, et perſonarum poſuiſſe reperiantur nomina alterius numeri, ſi quidem ea, et ipſius rei ingenium, et natura linguarum ferret; quum non tantum ex argumento et oeconomia hymni, ſed vel maxime ex altero verſiculi membro intellexiſſe videantur, nomine חֲסִידֶיךָ, quod nomini בְּשָׂרִי reſponderet, unam modo perſonam, non plures, declarari: quidni exiſtimabimus, eos, etiamſi ſuis in codicibus pluralem numerum invenerint, rectiſſime tamen ſingulari nomine uſos eſſe? In libris porro humanis ſicubi duae inveniantur lectiones, e quibus unus idemque naſcatur ſenſus, ſed quarum una vulgaris ſit, et gloſſematis ſpeciem habeat, etiam e codicibus recentioribus, dubiaeque fidei, quamvis multis, depromta feratur; altera antiquiſſimorum optimaeque notae codicum, quamvis paucorum, atque adeo unius, auctoritate confirmetur, atque ſit adeo exquiſita et recondita,

 ut

ut nullo modo videri poſſit ex ingenio interpretis alicujus et grammatici profecta, qui eam, interpretationis cauſſa, adſcripſerit: nonne boni quidem critici omnes raram hujus generis lectionem vulgari ita praeferunt, ut eam veram genuinamque, alteram ſuppoſititiam atque falſam arbitrentur et cenſeant? Iam vero illi codices, quos Maſorethae in recenſendis verborum Hebraicorum contextis adhibuere, et in quibus ſcriptum extitiſſe teſtantur חֲסִידֶיךָ, antiquitate non minus quam bonitate longe ſuperant omnes libros calamo ſcriptos, qui hodie reſtant, quorumque maxima pars alteram lectionem חֲסִידְךָ exhibet; ſed antiquitatem ſcripturae codicum Maſorethicorum loquuntur etiam illi codices, in quos inciderat auctor, incertus ille quidem, ſed antiquior tamen omnibus librariis, qui codices noſtrae aetatis Hebraicos deſcripſere; commentariorum in hymnos Davidis, qui vulgo ipſi Hieronymo, ſed falſo, qua de re jam Eraſmus aliique monuere ſtudioſos, tribuuntur. Is enim, quicunque tandem fuerit, quum ad verba Latini interpretis, *Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, adſcripſerit haec (fol. 10. a. To. VIII. Opp. Hieronymi edit. Froben.): *Non de corruptione corporis Chriſti in ſepulcro dicit, ſed de caeterorum ſanctorum:* libros conſuluerit neceſſe eſt, in quibus nomen plurale legeretur, qui tamen codices, utrum Hebraici fuerint, an Graeci Latinive, non ſatis apparet. Et quis, quaeſo, eſt judicii vetuſtatis adeo expers, qui non ſentiat inſignem magnitudinem elegantiae lectionis חֲסִידֶיךָ, qua lectio altera, חֲסִידְךָ, plane careat? Etenim quum uſus nominum pluralium de ſingulorum, ſed ſummorum in ſuo genere, virorum perſonis, etiam in Hebraica lingua exquiſitus eleganſque judicetur: quanto accommodatius majeſtati Meſſiae putari debet nomen plurale חֲסִידֶיךָ, quod recte verteris Latine *me, delicias tuas!* quanto dignius ipſa orationis poeticae granditate! cujus virtutis magnam partem jam Longinus (περὶ ὕψους c. 23. 2.), magiſter optimus, praecepit etiam uſu nominum pluralium recto contineri, et quam Davi-

Davides, ceterique vates Hebraei ipſius naturae inſtinctu, ita ſequuti reperiuntur, ut carminibus eorum nihil grandius, nihil ſublimius, judicio omnium habeatur. Et profecto Davides eo tutius poterat illo loco plurale nomen ſingulari praeferre, quum nullam ea ex re orationis obſcuritatem, nullam ambiguitatem, oriri videret. Nam quum ea ſit hymnorum ejus ratio, ut uno eodemque verſiculo, qui quidem duobus membris ac partibus conſtet, una res bis dicatur: quum adeo verba ſingula hemiſtichii לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל, reſpondeant ſingulis verbis alterius hemiſtichii, לֹא תִתֵּן חֲסִידֶיךָ לִרְאוֹת שָׁחַת: nemo ſane dubitare ullo modo recte poteſt, quin nomine plurali חֲסִידֶיךָ, ut vocabulo נַפְשִׁי, una perſona, hoc eſt, Meſſias, non plures ſignificetur. Hac vero ipſa ex re facile intellegi ab omnibus poſſe ſperamus, primo, Petrum et Paulum, Apoſtolos, ſapienter uſos eſſe iſto Davidis loco, ut Judaeos docerent, deum redire juſſiſſe Meſſian ab inferis, neque ex eorum oratione ullo modo patere, Davidem ſcripſiſſe חֲסִידְךָ: deinde, hanc ipſam lectionem eſſe alterius lectionis interpretamentum; quae tamen fieri poteſt, ut extiterit ex verbis Maſoretharum male intellectis. Hi enim quum ad nomen חֲסִידֶיךָ appoſuiſſent hanc notam, יתיר י׳, qua, ut opinor, admonerent lectores hymni, pluralem numerum pro ſingulari poſitum eſſe: ſane incredibile non eſt, repertos eſſe, qui putarent, eos pro חֲסִידֶיךָ reponi juſſiſſe חֲסִידְךָ, atque adeo ſingulare vocabulum ſubſtituerent in locum pluralis nominis. Sic 1 Sam. II, 9. pro חֲסִידוֹ, haud dubie legi debet חֲסִידָיו, quum referatur ad רְשָׁעִים. Sic Habacuc. III, 13. pro מְשִׁיחֶךָ, ut Aquila quoque legit, in libris nonnullis olim videtur ſcriptum extitiſſe מְשִׁיחֶיךָ. Certe Euſebius d. l. e verſione τῶν ό laudat verba τοῦ σῶσαι τοὺς χριστούς σου, quae ipſa nunc in Cod. Alex. leguntur.“ Haec FISCHERUS, quibuscum, qui plura cupit, conferre poteſt BRUNSIUM ad *Kennicotti Diſſertat. General. in V. T.* p. 23. ſeqq. atque STANGIUM

GIUM in *Anticrit.* P. I, p. 101 — 121., qui et alia fimilia exempla adducit, nominum pluralium pro fingularibus pofitorum. Sic 2 Chron. XXXII, 4. לָמָּה יָבוֹאוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר, *nonne venient Reges Affyriae?*, unum Senacheribum tantum intelligi, patet ex Verfu feptimo hujus capitis, ubi מֶלֶךְ in fingulari de eodem ufurpatur. Quare et Alexandrinus eo loco vertit: *μὴ ἔλθῃ βασιλεὺς Ἀσσούρ;* Add. Ierem. XLVI, 15. Pf. LXXXIX, 20. Pf. LXXIV, 15. Iof. III, 16. Neque tamen opus eft, pluralem hic pro fingulari pofitum capere. Dicit enim vates univerfali propofitione, non permittere Deum, ut pii fui cultores, quibus ipfe fefe accenfet, malis fuccumbant, fed eripere eos periculis, quae ipforum faluti et vitae minantur.

11. תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים *Notam mihi facis*, oftendis, *mihi viam vitae*, „antique et poetice, RUPERTI obfervat, pro, vitam mihi conferva s; nifi malis, felicem me reddis, vel doces me, qua ratione vitam feliciter inftituere poffim. חַי vel חַיִּים *vita beata, felicitas*, Proverb. XV, 24. et al. paffim, ut *ζωὴ* centies in N. T. pro *εὐδαιμονία*. חָיָה, ut *ζῆν*, ex vulgari omnium linguarum ufu, fignificat *vitam jucunde feliciterque agere, florere* et *vigere*, v. c. 1 Sam. X, 24. 1 Reg. I, 25. Pf. XXII, 27. LXIX, 33. חַי, *vivens*, pro *fortunato* dicitur 1 Sam. XXV, 6. et Cohel. VI, 8. Vulgo vertunt: *tu vitam mihi reddis*, a mortuis me excitas; quod, ut alia taceam, parallelismo membrorum et orationi poeticae minus convenit. PAULUS coll. Pf. IX, 14. *tu viam mihi ad vitam oftendis*, h. e. a portis quafi inferorum me reducis, ut verba fint hominis, ex gravi morbo convalefcentis." — שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ „*Saturatio gaudii*, h. e. plurimum gaudii, magna felicitas eft *coram* [אֶת־פָּנֶיךָ ut לִפְנֵי] *facie tua*, h. e. in cultu et religione tua (nam in antiqua lingua pii et religiofi homines הִתְהַלֵּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים *coram Deo*, vel *facie ejus, ambulare* dicuntur, v. c. Gen. V, 24.), vel in templo

plo tuo, quo fenfu formula ifta non tantum de facerdote, fed de quovis etiam pio cultore paffim adhibetur, v. c. Pf. V, 4. 6. 8. XVII, 15. XXI, 7. XXIV, 6. XLII, 3." — נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח *Laetitia eft in dextra tua in perpetuum*, ἀρχαϊκῶς, pro, conftanti et perpetuo gaudio me, cultorem tuum, perfundis. Poeta more Ebraeorum eam fententiam aliis verbis expreffit. בִּימִינְךָ *dextra* manu *tua*, qua laetitiam quafi diftribuis; nifi hanc quoque vocem, ut פָּנֶיךָ, ad *templum* referre malis, prope quod David habitabat." RUPERTI.

PSAL-

PSALMVS SEPTIMVS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Preces ſunt ſollicitae et acres periclitantis in innocentia, et injuſta perſecutione, de qua innocentia ſua etiam glorioſe profitetur et implorat opem Iovae, adverſus hoſtes ſuos, quos ſignificat eſſe homines profanos et ſuperbos, affluentes opibus, dignitate, et bonis omnibus; ſe autem ſalutem et liberationem a numine ſuo tutelari exſpectare, et a ſpe hujus indubitata pendere.

Hebraeorum interpretum haud pauci Davidem poſt mortem Uriae hoc carmen feciſſe putant, cum Ioab et Iſraelitae Rabbam urbem obſiderent*), verereturque, ne propter culpam, adulterio cum Bathſeba contractam, male cederet exercitui**). Quod

*) 2 Sam. XII, 26. ſeqq.

**) Ita IARCHI, cujus verba ſunt haec in nota ad Vs. 11. נראה לי שנתפלל דוד תפילה זו לאחר שבא לידו מעשה שעשה של אוריה ויואב וישראל היו בארץ בני עמון צרים על רבה ויירא דוד שלא יכשלו שם בשביל עבירה שבידו וישמעו פלשתים ומואב ואדום וכל שכיני אי״

Quod a ſententia totius Pſalmi alieniſſimum videtur. Adeo enim ſidenter de integritate ſua loquitur, adeoque vehementer a Deo contendit, ut in ea controverſia, qua ſibi cum adverſariis intercedit, ad juſtitiam cauſae ſuae reſpiciat, ut id nihil cum peccato in Uriam commiſſo commune habere poſſit. RUDINGERI vero ſententiae, ad Abſalonicae ſeditionis tempus Pſalmum referentis *), maxime obſtat Verſus 13., quo Davides Iovam orat, velit adverſarium ſuum gladio conficere. Filii enim necem numquam optavit, contra, acerbis lamentis deflevit. Mihi eorum ſententia probatur, qui carmen hoc a Davide eo tempore putant compoſitum eſſe, quum Saulis aulicorumqne inſidiis undique obſeſſus, ſaluti et vitae fuga conſulere coactus eſſet, ut itaque σύγχρονον ſit *ſeptimo* et *decimo*, cum quibus multa habet communia, inprimis querelas de inimicorum

אי״ הרעים המצפים ליום אידם ויבאו עליהם: *Ego Davidem has preces fudiſſe puto poſt facinus in Uria commiſſum, quum Ioab cum exercitu Iſraelitico Rabbam urbem in terra Ammonitarum obſideret, vereretur que Davides, ne male cederet Iſraelitis ob crimen a ſe commiſſum, neque Philiſthaei, Moabitae, Edomitae ceteraeque vicinae gentes, Iſraelitis infenſae, eorumque interitum opperitae, bellum in eos molirentur.*

*) *Acquieſco in nota temporis Abſalonica, et inter Abſalonicos σύγχρονον facio maxime* VII. et CXXXIX, *et quarto, hic quidem et quartus inter ſe unus explicat alterum,* inquit in hujus Pſalmi προθεωρίᾳ, p. 149.

rum inſidiis et calumniis. — PAULUS hoc carmine preces Davidis contineri putat, velit Iova ipſi victoriam in hoſtes concedere, feroces illos qui terram et Iſraeliticam invadere minitati eſſent, inque tabernaculo ſacro, ante expeditionem ſusceptam, decantatum exiſtimat. Atque hoſtes quidem *exteros* Verſſ. 11. 12. deſcriptos videt. Verum quae ibi habentur cur exteris potius, quam Saulis aſſeclis, qui Davidi inſidias ſtruxerunt, conveniant, non vidimus.

---

1. Duo primi Verſus, recte obſervante SIMEONE DE MUIS, „continent propoſitionem, qua precatur, ut adverſus Saulem ejusque aulicos, qui non ceſſabant, ipſum apud Saulem criminari quaſi ſceleratum, et nova in regno molientem, defendatur. Hoc cauſae eſt, cur propoſitioni mox rationem ſubjiciat a ſua innocentia, quam ſciebat variis aulicorum artibus oppugnari, petitam.“ שִׁמְעָה יְהֹוָה צֶדֶק *Audi, Iova, juſtitiam.* Eam duplici modo h. l. interpretantur. I) Plerique intelligunt *juſtam petitionem*, juſtam cauſſam. Ita ABEN-ESRA שמעה כי צדק ארבר כי השׁוְא לא־יִשְׁמַע אל *Audi, nam juſtam rem eloquar: vanas preces enim non audit Deus, Iob. XXXV,* 13. Quod praeter plures alios ſequitur et GEIERUS: „*Audi juſtitiam*, h. e. querelam meam de injuſta Saulis aliorumque hoſtium perſecutione, adeo aequam, ut ſit ipſa veluti juſtitia.“ Sed hanc ſententiam ſi poeta exprimere voluiſſet, poſuiſſet haud dubie צִדְקִי, ſive צִדְקָתִי. 2) Genuinum ſenſum Chaldaeus expreſſiſſe videtur: קַבֵּל יְיָ צְלוֹתִי בִּצְדָקָה *Suscipe, Iova, orationem meam,* quae ſit *in juſtitia*, ex juſtitiae, i. e. recti et ſinceri ſtudioſo

dioſo corde profectam, quum adverſarii mei fraudi, fallaciis et mendaciis, prorſus devoti exiſtant. KIMCHI: שמעה תפלתי שהיא בצדק כי פי ולבי שוים וזהו צדק וזהו בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה *Audi preces meas, quae fiunt animo ſincero; verba et animus enim conſentiunt.* צֶדֶק, *ex parallelismi lege*, labiis fraudis expertibus *reſpondet, in ultimo verſus hemiſtichio.* — Sunt, qui ſepoſita interpungendi ratione Maſorethica (quae יְהוָה a צֶדֶק accentu distinctivo ſeparat), ita vertant: *Audi, Deus juſtitiae!* Praeiverunt Symmachus et Theodotion: *ἄκουσον Κύριε δικαιοσύνης.* Quod vix admitti poteſt, quum nomen יְהוָה, tanquam proprium, in regimine poni non ſoleat. — Alexandrinus ſic vertit: *κύριε τῆς δικαιοσύνης μου·* ad quae verba AGELLIUS: „Quamvis in Graeco ambiguum ſit, ut intelligi etiam poſſit: *Domine juſtitiae meae,* tamen optime ad ſenſum transtulit Latinus *juſtitiam meam,* ut etiam inferius legimus in hoc ipſo Pſalmo: *εἰσάκουσον τῶν ῥημάτων μου, exaudi, Domine, verba mea.*" KOEHLERUS Graeci interpretis auctoritate צִדְקִי legit, vertitque: *audi Iova, juſtitia mea!* qui juſtam meam cauſam tueris, ut Ierem. XXIII, 6. יְהוָה צִדְקֵנוּ. Sed receptae lectioni patrocinatur tam membrorum parallelismus (vide obſervationem Kimchianam); quam Chaldaei, Aquilae, Symmachi et Theodotionis conſenſus. — הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי *Attende clamorem meum*, ſuscipe vociferationem meam. Vocem רִנָּה bene explicat KIMCHI: הוא כמו צעקתי כי המתפלל צועק בקול רנה וכל לשון רנה הוא לשון צעקה יש מהם לשירה ויש להכורה ויש לתפילה ויש לבכי ואנקה *Idem ſignificat quod* צעקה, clamor; *nam qui orant, ſubinde,* ubi magnis et et ſubitis periculis urgentur, *vocem ſolent attollere et vociferari.* רִנָּה *enim vocem* et clamorem quendam *ſignificat, quocunque affectu edatur; diciturque de clamore canentium, ut contra flentium ſuſpirantiumque; item de clamore precantium et rogantium. Significat etiam clamorem illum, quem edunt praecones, cum aliquid promulgant* (1 Reg. XXII, 36.). Ceterum et congeries iſta, *Audi*

Audi sinceras preces meas, suscipe vociferationem meam, ausculta precationi, quibus nihil nisi vota sua admitti petit, aestuantis ex periculi persecutionis magnitudine animi affectum bene exprimit. Quod vero addit: בְּלֹא שִׂפְתֵי־מִרְמָה, *non labiis fraudulentis*, suam innocentiam testatur, qui innocenti et simplici ore, omnisque doli experti, precetur. Ante בְּלֹא subaudiendum est pronomen relativum אֲשֶׁר. *quae*, oratio, *non* sit, vel funditur *labiis fraudis*, fraudulentis; posterius enim substantivum vim habet *adjectivi*, ut supra Ps. V, 7. אִישׁ דָּמִים וּמִרְמָה *vir sanguinis et fraudis*, h. e. sanguinolentus et fraudulentus.

2. Fieri tandem a Iehova inter se et hostes suos judicium petit; orat, ut ope lata declaret, se ipsius caussam approbare, ejusque dignam rationem habere. מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא *A coram vultu tuo*, abs te, in tribunali velut sedente, causamque meam cognoscente, *judicium meum exeat*, prodeat aliquando in publicum conspectum omnium mea innocentia. עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים *Oculi tui respiciant rectitudines*, aequae caussae rationem habeant.

3. Quo autem animi sui integritatem magis testetur, offert se Iovae quaestioni, et illi quam exactissimae. בָּחַנְתָּ לִבִּי *Probas cor meum.* Quod haud pauci in *Praeterito* accipiunt, hoc sensu: Tu animum meum prorsus exploratum habes, occultos cordis mei recessus excussisti, omnes cordis mei sensus tenes; nosti, me non esse duplicem, nec quidquam fraudis intus alere, ut isti perperam falsa invidia me gravant. Ego potius *subjunctive* acceperim: *explores animum meum*; quod futuro mox sequenti melius congruit. — פָּקַדְתָּ לַּיְלָה *Invisas noctu*, quo tempore, dum ab externis negotiis animus vacat, ea, quae in penetralibus animi latent, magis sese proferunt. Nisi quis malit hanc allegoriam ex more hominum mutuatam, qui eos, quorum secreta noscere cupiunt, nocte inopinatos, et omnium securos, ac in iis praecipue occupatos, ad

ad quae fertur eorum animus, obruunt, et res atque actiones eorum perveſtigant. Ad haec tertium gradum adjungit: צְרַפְתַּנִי, *igne me examines,* quo alludit ad probationem auri et argenti, vid. ſupra Pſ. XII, 7. Sic vero ſe habet animus, ſibi recte conſcius, Deo ipſo quaeſtionem exercente, et eam quamlibet ſeveram, ita innocentiae nihil metuit, ut ſubjiciat: בַּל־תִּמְצָא, *non invenies,* פסול או מום *vitium aut maculam,* quod Aben-Eſra ſubaudit; ſive: quod umquam contra iſtos hoſtes meos eſſem prave molitus, uti de me falſo jactant. In verbis זַמֹּתִי בַּל־יַעֲבָר־פִּי in duas potiſſimum partes interpretes explicandis diſcedunt, aliis Maſorethicam interpunctionem ſequentibus, aliis relinquentibus. Ordiamur ab illis, qui I) receptam diſtinctionem retinent. Sed hi etiam non uno modo rem inſtituunt. A) Aliis enim זַמֹּתִי eſt *verbum,* prima perſona Praeteriti verbi זָמַם, quod 1) plerique *conſtituendi, proponendi, cogitandi* ſignificatione accipiunt, qua Deut. XIX, 19. Thren. II, 17. Deut. VIII, 14. aliisque locis occurrit. Unde quidam ſic vertunt: α) *cogitavi, non deflectet,* ſive, *transgredietur os meum* in recto caſu; quorum verborum ſenſum dicunt eſſe hunc: non ſoleo aliud cogitare, aliud eloqui, verba mea ſunt cogitationibus conſentanea. β) GEIERUS: „*cogitavi,* firmiter apud animum propoſui, crebrisque ſemper meditationibus ac curis in id unice incubui, *ne transgrediatur os meum,* i. e. ne ſermone meo contra Deum vel proximum delinquerem.“ Quae interpretatio ferri poſſit, ſi עָבַר, ſolum poſitum, umquam *delinquere* ſignificaret. Sed ea notio admitti nequit, niſi ſequatur בְּרִית יְהוָה, *foedus Iovae* (Ieſ. VII, 15. Hoſ. VI, 7.), ſive תּוֹרֹת, *leges* (Ieſ. XXIV, 5.), ſive מִצְוֹת יְהוָה *praecepta Iovae* (2 Chron. XXIV, 20.), ſive פִּי־יְהוָה, *os Iovae* (Num. XXII, 18. XXIV, 13.). γ) Quum nomen זִמָּה plerumque ſenſu malo de perverſis et malitioſis molitionibus uſurpetur, veluti Pſ. XXVI, 10. Prov. X, 23. Pſ. X, 2.; ſunt, qui noſtrum quoque verbum *ſenſu malo* accipiant, Chaldaeo praeeunte: חַשְׁבִית

בִּישְׁתָא

בִּישְׁתָּא לָא עֲבַר פּוּמִי, *cogitavi malum, fed non transgreffum eft os meum*, quemadmodum verbum עָבַר ufurpatur Pf. LXXIII, 7. עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב *transgreffi funt fpeculationes cordis*, erumpunt confilia eorum. Hanc interpretationem elegit etiam VAN DER-PALM, qui, Muntinghio referente, fic interpretatur verba noftra in batavica Pfalmorum verfione: *Si vel umquam malum cogitavi, tamen numquam excidit ore*, i. e. quamvis hoftium meorum interitum fubinde apud me optaverim, ita tamen affectum meum femper continui, ut non in diras et exfecrationes prorumperem. Senfu haud multum diverfo, fed verbo זָמַם 2) primaria *nectendi*, *ligandi* notione accepto, quam apud Arabes obtinet; ALB. SCHULTENSIUS in *Not. ad Hariri Confeff. II.* p. 70., poftquam monuiffet, زَمَّ effe *alligavit*, *capiftravit* jumentum, verba noftra fic vertit: *capiftro alligavi, ne transgrediatur os meum*, quemadmodum Hariri Confeffu XXVII. dicit لَمَّا زُمَّتِ الأَلْسِنَةُ, *quum capiftratae fuiffent linguae*, pro, *conticuiffent*. Et Confeffu XI.

فَزَمَّ اللَّفْظَ إِنْ نَدَّ فَمَا أَسْعَدَ مَنْ زَمَّ

Et capiftrat fermonem, fi vagatur: felicem vero, qui ita capiftrat. — B) Maforethae huic voci adfcripferunt, effe מלרע, i. e. *oxytonon*, five accentum habere in ultima fyllaba. Qua obfervatione haud dubie innuere voluerunt, זַמֹּתִי effe *nomen*, quum verba alias fint in prima perfona paroxytona; five potius *Infinitivus*, addito fuffixo, ut fit proprie: *cogitare meum*, quemadmodum Latini etiam dicunt: *fcire tuum nihil eft*, pro, fcientia tua nulla eft. Et forma Infinitivi זַמּוֹת poffit a Quiefcentibus tertia radicali ה petita effe, ut חַנּוֹת, *gratiam facere*, Pf. LXXVII, 10., et שַׁמּוֹת, *defolare*, Ezech. XXXVI, 3. Cf. GESENIUS *ausführl. Lehrgeb.* p. 365. Hinc ita vertunt: *cogitatio mea non transgreffa eft os meum*, quod Aben-Efra fic explicat:

plicat: מחשבתו בדברי פיו ואיננה להפך *verba fua cum animo congruunt; oratio fua nihil a mente discrepat;* verbum עָבַר idem Aben-Efra eadem *transgrediendi* notione monet accipiendum, qua Proverb. VIII, 29. occurrit: *Mari pofuit terminum*, וּמַיִם לֹא־יַעַבְרוּ פִיו, *ita ut aquas oram non transirent.* Sed BUCERUS *praetereundi* fignificatione accipit, atque hunc in modum interpretatur: „*Cogitatio mea non praeteribit os meum*, id eft, animus a verbis minime variabit. Animum meum fidum Sauli et fuis femper verbis et factis exhibui, neque aliud animus unquam molitus eft; nihil fecus aliquando vel cogitavi." II) Sed a Maforethica interpungendi et legendi ratione plane discedit Alexandrinus interpres, qui fic vertit: *καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων·* quod Vulgatus reddidit: *et non eft inventa in me iniquitas: ut non loquatur os meum opera hominum.* Isigitur זמתי, quod זַמֹּתִי, *iniquitas mea,* pronuntiavit, conjunxit cum בַּל־תִּמְצָא, atque verba ultima: בַּל־יַעֲבָר־פִּי, ad comma quod proxime fequitur traxit. Eodem modo Syrus: ܘܠܐ ܐܫܟܚܬ ܒܝ ܥܘܠܐ, *nec inveniſti in me iniquitatem.* Quod ipfum noftrae aetatis interpretes haud pauci funt fequuti, veluti Michaelis, Koehlerus, Knappius, Dathius, Muntinghius, Henflerus, alii. Verba hujus commatis ultima vero: בַּל־יַעֲבָר־פִּי cum fequentis Verfus primis vocabulis: לִפְעֻלּוֹת אָדָם, MICHAELIS hoc fenfu conjungit: *non transit os meum ad molitiones hominum,* quod et Koehlerus, Knappius et Dathius probant, qui in verfione fenfum fic exprimit: *non approbo aliorum facinora.* Sed MUNTNGHIUS verbum עָבַר ea fignicatione fumit, qua Proverb. VIII, 29. occurrit (vid. fupra), vertitque: *os meum non redundat*, numquam in diras et exfecrationes prorupi, *propter facinora hominum,* hoftium meorum. HENSLERUS יַעֲבִר, *Futur. Hiphil,* effert, quod de *fermone proferendo* accipi poffe putat, ut fimile הוציא. Hinc, repetito e fuperioribus זַמֹּתִי, ita vertit:

vertit: *os meum nefarii nihil profert, ad* f. juxta *facinora hominum,* i. e. ut alii facere folent. Quae interpretatio tamen fundamentis non fat firmis niti videtur. Primo enim זַמֹּתִי genuinam effe lectionem, non ita certum eft; quum Alexandrino et Syro, cujus auctoritate illa nititur, opponi poffit Chaldaeus, qui, ut fupra vidimus, receptam lectionem exprimit. Tum, verbum עָבַר in Conjugatione *Hiphil* de *fermone proferendo* dici quidem *potuiffe,* non negaverim, ufurpatum vero fuiffe ab Hebraeis, nullo exemplo probari poterit. Sed ea lectionis receptae interpretatio, quam Bucerus dedit, fupra allata, et ufui linguae eft confentanea, et orationis contextui atque poetae confilio inprimis apta.

4. לִפְעֻלּוֹת אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ] Etiam hic Verfus non parum interpretes exercuit. Nos in eorum fententiis enarrandis eundem, quem in Verfu praecedente, ordinem fervabimus, ut ordiamur I) ab illis, qui distinctionem receptam retinent. Horum 1) primus efto Chaldaeus, qui fic vertit: בְּרַם אַכְסַנְתָּא עַל עוֹבָדֵיהוֹן דִּבְנֵי נָשָׁא בְּמֵימַר סִפְוָתָךְ אֲנָא נְטַרִית אָרְחָת חֲצִיפָא *Utique tu increpafti in facinora hominum verbo labiorum tuorum; ego obfervavi vias protervi,* fcil. ut eos vitarem, i. e. quum mala facinora tibi maximopere difpliceant, ego mihi diligenter caveo, ne improborum hominum vivendi rationem fequar. — 2) Ex interpretandi ratione, Hebraeis recepta, Davides hoc Verfu de fe teftatur; quod et alios a perverfis actibus avocaverit, quod hominum fe opera obfervaffe, et a femitis malorum, juxta divina praecepta, eos fe dicit arcuiffe. KIMCHII verba haec funt: במה שצוית והזהרת אני מתבונן לפעולות אדם ומונע מהם העברות וזהו אני שמרתי ארחות פריץ מנעתי שלא ילך אדם באורחות פריץ ורשע וכמוהו לשמור את דרך עץ החיים למנוע האדם שלא ילך בה וכן שומר הפרדס *In iis, quae tu praecepifti ac monuifti, intentus ego fui ad actiones hominum, eosque prohibui a peccando; hic enim verborum* אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ *eft fenfus: curavi ne quis femitas effracto-*

effractoris et improbi ingrederetur. Verbum שָׁמַר *eadem fignificatione hic eft accipiendum, qua* Genef. III, 24. Collocavit Deus ante hortum deliciarum Cherubim et aciem gladii, utrinque incidentis, לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים ad obfervandam viam arboris vivificae. Obfervari *enim hanc Deus volebat, ne homo ad eam iret.* Sic Davides perverforum hominum vias et inftituta obfervavit, ne quem pateretur illa fectari. Sub פָּרִיץ vero interpretes illi intelligunt *perverfum,* proprie talem, qui leges perrumpit et omne jus diffipat, quod פָּרַץ *perrumpere* et *diffecare* fignificat. Eodem modo DRUSIUS, nifi quod is ל ante nomen hujus Verfus primum, hac vi: *quod attinet ad,* fumit, quam faepe alias obtinet. Senfum fic exprimit: „Quod ad opera hominum attinet, ego cavi diligenter, quia verbo tuo ita praecepifti, ne quis latronum et effractorum viam impune ingrederetur." — 3) Alia prorfus ratione Verfus noftri interpretationem inftituit AGELLIUS: „פְּעֻלּוֹת אָדָם, *opera hominum,* appellat *fervitutem* et *laborem,* ab homine injunctum, ufitato facrarum literarum loquendi more, ut Ezechielis Cap. XXIX, 20. *Et erit merces exercitui illius,* פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר עָבַר־בָּהּ *et operi, quo fervivit adverfus eam; dedi ei terram Aegypti.* Ubi LXX *ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἧς ἐδούλευσεν ἐπὶ* Τύρον· *pro fervitute et minifterio, quo fervivit in Tyrum.* Ait igitur: haec opera mihi injuncta, et laborem a Saule imperatum, ego exfecutus fum et complevi *propter verba labiorum tuorum,* ut tibi obtemperarem jubenti, quae opera funt *viae durae* [אָרְחוֹת פָּרִיץ]; nam afpera quaedam mandata illi Saul injungebat; ut cum juffit centum illi afferre praeputia Philifthaeorum, cum illum Tribunum creatum ad bella mittebat (1 Sam. XVIII, 25 — 30.) — Aut fub אָרְחוֹת פָּרִיץ intelligit *mores homicidarum,* ut indicet, fe legis praeceptorumque divinorum caufa ab his moribus abftinuiffe, atque etiam focios fuos cohibuiffe, ne latronum more Saulem adorti in fpelunca occiderent." — 4) LUDOVIC. DE DIEU duplicem interpretandi rationem proponit. Unam: *„In operibus homi-*

nis, per verbum labiorum tuorum, obſervavi vias latronis: id eſt, quum auxilio verbi tui attente conſideravi opera hominis, animadverti in illis ac deprehendi latronis vias; ſumitur שָׁמַרְתִּי ſicut Pſ. XXXVII, 37. שְׁמָר־תָּם, *obſerva,* conſidera, *juſtum.*" 5) Alteram, quae ipſi magis arridet: „*Quia mercedes hominis ſunt in verbo labiorum tuorum, ego cavi vias latronis:* פְּעֻלָּה paſſim *mercedem* ſignificat potius quam *opus.* לִפְעֻלּוֹת אָדָם proprie *propter mercedes hominis,* ſupple eſſe, id eſt, quia ſunt; deinde שָׁמַרְתִּי verto *cavi,* ſicut Ioſ. VI, 18. שִׁמְרוּ מִן הַחֵרֶם, *cavete ab anathemate;* ל autem verti *propter,* non eſt inſolens; tale eſt Geneſ. II, 23. לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה, *propterea vocabitur vira.*" Quibus tamen omnibus praeferenda videtur, quam 6) GEIERUS propoſuit, interpretatio: „*Inter opera hominis,* quae hominum vulgus facere ſolet (ל *inter,* ut Exod. XII, 2. לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה *inter menſes anni*), *per,* vel *propter* (ut Pſ. V, 11. VI, 8. VII, 7. IX, 15.) *verbum oris tui,* h. e. propter interdicta minasque tuas, *obſervavi ſemitas latronis,* ne ad eas deflecterem [לנטות מהם *ad declinandum ab iis,* ut IARCHI explicat], ullove pravo opere me inquinarem." — 7) Digna etiam, quae commemoretur, BUCERI eſt loci hujus explicatio. „Mihi (inquit) videtur, voce פָּרִיץ vatem ſignificare eos voluiſſe, qui ad ſe transfugerant, rupto et abjecto jugo, ſive Saulis, ſive aliorum, quo durius premebantur; rationem mox reddam. Senſu ergo hujus Verſus erit: Non ſolum ipſe me innocenter ſervavi, et ab injuria eorum, qui me perſequuntur, continui [vid. ad Verſ. praeced]; ſed et alios inde revocavi. *Operibus hominum* meorum *juxta verba labiorum tuorum,* id eſt, juxta tuum praeceptum, intentus fui, curamque habui, ut mandatis tuis minime adverſarentur; diligenter enim *obſervavi ſemitas eorum,* qui ad me confugerunt, perrupto, quo imperio tenebantur. Propterea enim, quod collegerant ſe apud Davidem quique obaerati et animis perturbati, numero plus minus quadringenti et ipſe illorum princeps erat (1 Sam. XXII, 2.); facile creditu

ditu eft, inimicos ejus plurima et infanda mala de eo fparfiffe, quae contra regem et regnum moliretur. Certe Nabal ille Carmelita nunciis illius objiciebat, multos fervos fe a dominis fuis avellere, et Davidi adjungere (1 Sam. XXV, 9.). Haud igitur abs re fuit, ut fuam innocentiam, etiam quod ad transfugas iftos attinebat, et ipfi praeftandum erat, teftaretur. Quia vero illo loco fcriptura verbo, unde פָּרִיץ deductum eft, utitur (dicebat enim Nabal: *hodie multi funt fervi* הַמִּתְפָּרְצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו, *qui erumpunt, five avellunt fe a Dominis fuis*); fatis patere puto, פָּרִיץ etiam *fugitivum* fignificare. Durius fane eft illud, *obfervavi vias* פָּרִיץ, pro eo accipere, quod eft, *a viis* פָּרִיץ *meos arcui*, quam fi intelligamus, eum fuorum vias obfervaffe. ne quando ad mala deflecterent, et eos פָּרִיצִים vocaffe, idque ideo, quod a patria et a creditoribus fuis aliisque oppreffforibus effent avulfi, et, quibus tenebantur, vincula perrupiffent. — — Neque abfurdus fenfus fuerit, fiquis intelligat Davidem teftatum, fe operibus hominum, juxta Dei praeceptum, fuiffe fic intentum, ne quid mali fequeretur, et vias perverforum ita obfervaffe, ne quando in eas incideret. Priorem interpretationem ideo probabiliorem puto, quod omnino haec precatio inftituta effe videatur contra hoftes Davidis, qui eum, et fui et fuorum cauffa, multorum malorum accufabant, ut ei cauffa fuerit, fuam innocentiam et quantum ad illos attinebat, defendere." — II) Eorum vero, qui, Maforethica diftinguendi ratione fepofita, priora hujus Verfus vocabula cum antecedente conjungunt, ut hic vocibus בַּל־יַעֲבָר־פִּי incipiat, 1) primus fit Alexandrinus, qui fic vertit: Ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου· *Ut non loquatur os meum opera hominum*, ut Vulgatus reddit; unde AGELLIUS colligit, illum in fuo codice Hebraeo ita fcriptum reperiffe: בַּל־יְדַבֵּר־פִּי, quae etiam Koehleri eft fententia, qui praeterea ל ante פְּעֻלּוֹת in illo afuiffe putat Sed potuit interpres ille verbo עָבַר in Conjugat. *Hiphil* eandem cum הוֹצִיא fignificationem tribuere, ut Henslerum quoque

 feciffe,

feciſſe, vidimus ad Verſ. praeced. Senſum vero Alexandrinae verſionis Agellius ſic explicat: „Solet ſcriptura uti hac forma dicendi, *loqui ore*, pro eo quod eſt, *promittere ſe facturum*, vovere, aut minari; et Hebraica vox בַּל habet univerſalem quandam definitionem, quaſi dicat: ut *prorſus numquam* loquatur os meum. Me igitur examinaſti, et cognoviſti, nihil perverſi in corde meo reſidere, adeo ut ore meo nihil umquam loquar, ac miner, polliccarve me facturum juxta opera hominum, et vicem inimicis ac perſecutoribus redditurum." Sed paulo aliter THEODORETUS: *τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ λυμήνασθαι τὸν πολέμιον, ὅτι καὶ κατ' αὐτοῦ λοιδορίας ἐλευθέραν τὴν γλῶτταν ἐφύλαξα, καὶ ἃ πράττων ἐκεῖνος διατελεῖ, ταῦτα λέγειν οὐκ ἠνεσχόμην ἐγώ. Tantum abfuit, ut hoſtem offendederem, ut etiam linguam ſervaverim liberam a convitiis contra illum, et quae ille perpetrare non ceſſat, haec dicere noluerim.* Alterum vero hujus Verſus hemiſtichium Alexandrinus ita vertit: *διὰ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς*· quod Vulgatus ita reddit: *propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras*, et AGELLIUS hoc modo explicat: „Quin etiam non modo nihil dixi me facturum, ut homines faciunt, qui inimicos ulciſcuntur, et ſuam perſequuntur injuriam; ſed etiam diligentiſſime obſervavi cavique vias duras, ne per eas incederem. *Vias* autem *duras* appellat aſperas et periculoſas, et quodammodo rupibus ac praecipitiis interruptas; eae ſunt autem actiones illae, quibus homines mandata divina transgrediuntur. Nam Dei viae ſeptae ſunt, et quibusdam legis maceriis ac ſepibus munitae, cumque eam violamus, tunc ſepem ac maceriem disjicimus, et vias abrumpimus. — *Cuſtodivi* autem non pro eo dictum eſt, ac ſi eſſet *perſeci, exſequutus ſum*, ſed pro eo, quod eſt, *obſervavi me ab illis*, cavi diligenter, vitavi." THEODORETUS vero, qui in iis, quae praeceſſerunt, Davidem teſtatum putat, ſe inimicorum injuriam beneficio rependiſſe, atque adeo linguam ſervaſſe liberam a convitiis contra illos, rectius, ut mihi

quidem

quidem videtur, interpretatur: τοῦτο δὲ τὸ δυσχερὲς καὶ ἐπίπονον δέδρακα ταῖς σαῖς πειθόμενος ἐντολαῖς· *hanc vero rem arduam et moleſtam feci, ut tuis mandatis morem gererem.* Sed alio plane modo 2) Syrus diſtinguit et interpretatur: ܘܠܐ ܢܥܒܪܘܢ ܦܘܡܝ ܥܒܕܐ ܕܒܢܝ̈ܢܫܐ ܒܡܠܬܐ ܕܣܦܘ̈ܬܐ: ܐܠܐ ܢܛܪܬܢܝ ܡܢ ܐܘܪܚܬܐ ܒܝܫܬܐ *et non transieruntos meum opera filiorum hominis per ſermonem labiorum; verum cuſtodiviſti me a viis malis.* Koehlerus eum exiſtimat legiſſe in Hebraeo שְׂפָתַיִם pro noſtro שְׂפָתֶיךָ, atque אַתָּה שְׁמַרְתָּנִי pro אֲנִי שָׁמַרְתִּי. 3) I. D. MICHAELIS, qui Verſum 4. voce בִּדְבַר orditur, ultimo, פָּרִיץ, collato cum Arabum فَرِيضَة, *ſtatutum*, ſic vertit: *ſecundum verbum labiorum tuorum ſervo vias ſtatuti.* Sed eam notionem apud Hebraeos in uſu fuiſſe, nullo teſtimonio probari poterit. 4) KOEHLERUS, retenta uſitata vocis illius ſignificatione: *ſecundum verbum labiorum tuorum caveo,* vito *vias perverſi*, a quo nec MUNTINGHE abludit, niſi quod is פָּרִיץ notione *violenti, tyranni* accipit.

5. Poſtquam innocentiam ſuam confidenter teſtatus eſſet, nunc ſubjicit precem, qua primum cuſtodiam innocentiae, deinde depulſionem perſequutionis orat. תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ *Sustenta greſſus meos in orbitis tuis,* ad quae verba recte KIMCHI: תמוך במקום צווי ואמר במעגלותיך כלומר אשורי שהם הלכו במעגלותיך ובדרכך תמוך אותם שלא ימוטו *Infinitivus*, תָּמֹךְ, *poſitus pro* Imperativo [cf. SCHROEDERI *Inſtitutt.* Syntax. Reg. LIV. c. p. 271., et GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 783.]. *Conciſe vero haec dicta ſunt, pro eo, quod plene eſſet: ſuſtenta greſſus meos, qui in orbitis et ſemitis tuis incedunt, ne labantur.* Senſus eſt: dona, ut a tuo inſtituto numquam deflectam, בַּל־נָמוֹטּוּ פְעָמָי *ne labantur paſſus*, i. e. רגלי, pedes *mei*, ne peccem tibi, atque ita et ultioni tuae me ipſum reddam obnoxium. מַעְגָּל *orbita*, plan-

plauſtro (עֲגָלָה) facta, impreſſum rotae veſtigium, hinc ipſa via orbitoſa, ſemita. Unde מַעְגְּלֵי־צֶדֶק, *orbitae recti,* Pſ. XXIII, 3. Prov. IV, 11.

6. אֲנִי קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל *Ego invoco te, nam tu exaudies me, Deus.* KIMCHI: לפיכך קראתיך כי בטחתי שתענני ואתה יכול לעוזרני וזה טעם אל *Ideo invoco te, quia confido, te exauditurum me, teque poſſe mihi opem ferre, quod nomine* אֵל, fortis, *innuit.* — הַט־אָזְנְךָ לִי *Inclina aurem tuam mihi*, benevole preces meas ſuſcipe, inſtar parentis aut principis, ad petitionem filii vel ſubditi prompte aures arrigentis. שְׁמַע אִמְרָתִי *Audi eloquium meum* hujus ſupplicationis.

7. הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ] Quum verbum פָּלָה, uti פָּלָא, proprie *ſeparare* ſignificet, hinc, praeſertim in Conjugatione *Hiphil, ſeparatum* h. e. extraordinarium, admirandum, *aliquid facere;* in *duas* potiſſimum partes interpretes diſcedunt, aliis ſecundariam, aliis primariam notionem hic adhibentibus. Atque illi quidem, qui I) *ſeparandi* ſignificationem eligunt, non uno modo verborum ordinem conſtituunt. 1) IARCHIUS: הַפְלֵה דשיבר״א בלע״ז כמו וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ: מוֹשִׁיעַ בִּימִינֶךָ אֶת־הַחוֹסִים בך מִמִּתְקוֹמְמִים עליהם הפלא חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים: הרי זה מקרא מסורס הפלא חסדך להושיע בימינך החוסים וגו׳ *Verbum* הַפְלֵה *h. l. eſt idem, quod in lingua vernacula* ſeparer, *quemadmodum* Exod. XXXIII, 16. et ſeparabimur ego et populus tuus. *Dictio* מוֹשִׁיעַ *vero eſt conjungenda cum* בִּימִינֶךָ, *hoc ſenſu: tu qui ſervas dextera tua qui in te fiduciam ponunt, ſegrega,* ſubtrahe, *gratiam tuam ab iis, qui contra illos inſurgunt. Inverſus enim eſt ordo hujus contextus, ita conſtituendus:* הַפְלֵה חַסְדְּךָ לְהוֹשִׁיעַ בִּימִינְךָ הַחוֹסִים *Separa gratiam tuam* [ab iis, qui conſurgunt], *ſervando dextera tua eos, qui ſperant.* 2) Aben-Eſra: הַפְלֵה בארו הפרש כמו אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה ובימינך דבק עם חוסים כי לא מצאנו זאת הגזרה בלא בי״ת *Verbum* הַפְלֵה *hic* ſegregandi *notione eſt accipiendum, ut* Exod. XI, 7. quod discriminavit Deus [inter Aegyptios et Iſraelitas], *atque*

atque חוֹסִים *cum* בִּימִינֶךָ *conjungendum*, חָסָה *enim conſtanter cum* Beth *conſtruitur.* Hinc ſenſus erit: ſubtrahe gratiam tuam, o tu, qui ſervas eos, qui in te fiduciam ponunt, iis qui inſurgunt in eos. 3) KIMCHI: הַפְלֵה הפרש אמר אתה שאתה מושיע חוסים הפרש והעבר חסדיך מאותם אנשים שהם מתקוממים בימינך כי כולם ידעו כי המלוכה לי מאתך והמורדים בי מורדים בך *Tu, qui ſalvos facis fidentes, ſubtrahe gratiam tuam illis, qui contra dextram tuam inſurgunt; nam omnes illi, quum ſciant, regnum mihi abs te traditum eſſe, et tamen rebelles ſint, tuae potentiae reſiſtunt.* Ita Hebraei. Sed quum verbum הַפְלֵה, ubi propria *ſeparandi* ſignificatione adhibetur, non tam *ſubtrahere* (ſequente Particula מ), quam potius *discernere, ſegregare duas res* ſignificet; ego II) *mirum faciendi* notionem aſſumendam cenſeo, Alexandrino praeeunte, qui ſic vertit: Θαυμάστωσον τὰ ἐλέη σου, ὁ σώζων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σὲ ἐκ τῶν ἀνθεστηκότων τῇ δεξιᾷ σου quod Vulgatus ſic reddit: *mirifica miſericordias tuas, qui ſalvos facis ſperantes in te a reſiſtentibus dexterae tuae.* Qui ſenſus conſilio ac menti prophetae optime congruit: nam quum in maximis periculis verſaretur, orat, ut Iova inſignem reddat bonitatem ſuam; quaſi diceret: non exiguo mihi opus eſt auxilio tuo, ſed illo admirabili, quod mihi latum, qui audierint, mirentur ac ſtupeant. Itaque מוֹשִׁיעַ jungendum erit cum מִמִּתְקוֹמְמִים *qui liberas* ſperantes *ab iis, qui conſurgunt.* Sic מ cum הוֹשִׁיעַ conſtructum, ſignificat *ab, ex,* ut Pſ. XXXIV, 7. מִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ, *ſalvavit eum ab omnibus anguſtiis ſuis;* Iud. VIII, 22. הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד *ſalvaſti nos e manu* Midianitarum; Pſ. XLIV, 8. מִצָּרֵינוּ, *ab hoſtibus noſtris.* Verbum קוּם in *Hithpael* eſt *inſurgere* contra aliquem, ut Iob. XXVIII, 7., ubi מִתְקוֹמְמַי ſynonymum habet אֹיְבַי. Cf. Iob. XX, 27. Pſ. LIX, 2. Conſtruitur hic cum particula ב (בִּימִינֶךָ), *in, contra* denotante, ut Mich. VII, 6. בַּת קָמָה בְאִמָּהּ *filia inſurgit contra matrem ſuam.* Ceterum *inſurgentes in dextram Iehovae* qui h. l. ſint, bene THEODORETUS exponit: 'Av-

Ἀνθεστηκότας τῇ τοῦ Θεοῦ δεξιᾷ τοὺς πολεμοῦντας αὐτῷ προσηγόρευσεν· καὶ μάλα εἰκότως· ὑπὸ Θεοῦ γὰρ ἐχρίσθη, καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς βασιλικῆς χειροτονίας τετύχηκεν· λέγει τοιγαροῦν, ὅτι τῇ σῇ ἀντιτάττονται ψήφῳ οἱ κατ' ἐμοῦ τὴν μάχην ἀναδεξάμενοι. *Reſiſtentes dexterae Dei eos appellat, qui contra ipſum bellum gerunt. Et merito quidem: a Deo namque unctus erat, ab eoque regiam electionem conſequutus. Ait igitur: illi, qui contra me pugnant, tuae ſententiae ſe opponunt.*

8. Quum in tantis conſtitutus ſit periculis, exactam cuſtodiam, non vulgarem precatur: nempe ut homines pupillam oculi, et aves pullos ſuos, quos imminente periculo ſubter alas ſuas abscondunt. שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן *Cuſtodias me inſtar pupillae oculi.* De vocabuli אִישׁוֹן notione disſentiunt. 1) Quidam diminitivum nominis אִישׁ *vir*, putant, quaſi *homunculum* deſignet, quo nomine *pupillam* oculi autumant inſignitam, quod illa imaginem hominis reddat, quomodo et Graeci pupillam dicunt ἄνδριον, ἀνδρίσκον. Ita KIMCHI: שָׁמְרֵנִי כמו ששומר אדם אישון עינו והוא השחור שממנו המאור ונקרא אישון לפי שנראה בו צורת איש והו״ו והנ״ון להקטין לפי שהצורה היא קטנה ובן תוספת יו״ד האמינון להקטין וכן וי״ו נו״ן שבתון *Cuſtodi me, quemadmodum homo cuſtodire ſolet* τὸ אִישׁוֹן *oculi ſui, i. e. nigrum, a quo lumen. Vocatur vero* homunculus, *quod imago hominis in oculo apparet intuenti. Syllaba* ון diminitivum *indicat, quod imago illa eſt parva. Ita in nomine* אֲמִינוֹן 2 *Sam.* *XIII,* 20. *litera* Jod *minuit; et ſyllaba* ון *in* שַׁבָּתוֹן Exod. XVI, 23. Sabbathulus. Arabes quoque pupillam إِنْسَانُ ٱلْعَيْنِ, *hominem oculi,* appellant ob imagunculam in oculi pupilla apparentem. 2) Sed alii a *nigredine* pupillam dictam putant, inter quos IARCHI: אישון הוא השחור שבעין שהמאור תלוי בו על שם שחוריתו הוא קרוי אישון לשון חשך *Vocabulum* אִישׁוֹן *ſignificat* nigredinem *in oculo, a qua lumen pendet; dicitur-*

eiturque illo nomine ob nigredinem, eam enim deſignat אִישׁוֹן et quidem Proverb. XX, 20. יִדְעַךְ נֵרוֹ בֶּאֱישׁוֹן חֹשֶׁךְ *extinguetur lucerna ejus in nigredine tenebrarum;* et Proverb. VII, 9. *in crepuſculo, veſpera diei,* בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה *in nigredine noctis et caliginis.* Chaldaeis quoque אִיתוֹן eſt *nigredo, obscuritas;* quare ego hoc praetulerim. Idem diſſenſus eſt de voce בַּת, quam alii contracte poſitam putant pro בָּבַת, ſicut habetur Zachar. II, 12. *Quisquis vos tangit, tangit* בְּבָבַת עֵינוֹ *pupillam oculi ſui,* proprie *januam oculi ſui,* quemadmodum et Syris ܒܒܬܐ ܕܥܝܢܐ *porta oculi* (quod ipſum et Syrus interpres hic poſuit) eſt *pupilla.* Niſi potius conveniat cum Arabum بُؤْبُؤ *imaguncula in medio oculi apparens, pupilla ipſa,* vid. GOLII *Lexic.* p. 207. Sed quum בַּת alias ſemper *filiam* denotet, contractum ex בִּנַת, alii בַּת־עַיִן vertunt *filiam oculi,* quo nomine deſignari putant pupillam, cum, quidquid tanquam minus ad aliud refertur ac pertinet, *filius* aut *filia* dicatur, veluti Thren. III, 13. ſagittae בְּנֵי־אַשְׁפָּה *filii pharetrae.* Ac eadem prorſus dictione, بِنْتُ العين, *filia oculi,* utuntur Arabes ad *pupillam* deſignandam; vid. Golium, p. 170. Quamcunque vero vocibus אִישׁוֹן et בַּת notionem propriam tribuas, ſemper ſignificatio pupillae certa manet. Quum Alexandrinus et Syrus *pupillam oculi* reddant, neque אִישׁוֹן exprimant; VOGELIO (in not. ad Vatabli et Golii Annotatt. a ſe editt.) probabile eſt, eſſe vocabulum illud Scholion, olim in margine ad illuſtrationem τοῦ בַּת adſcriptum, ab imperito librario vero in textum receptum. Quae conjectura etiam Koehlero et Dathio arriſit. Chaldaeum tamen אִישׁוֹן jam in ſuo textu reperiſſe, patet ex eo, quod vertit: כִּבְלְגוּל דִּי בִמְצִיעוּת עֵינָא, *ſicut pupilla, quae eſt in medio oculi;* בַּת fortaſſe ad radic. בּוּב, *cavum eſſe,* referens. Ceterum eadem imago providae curae (*cuſtodivit eum* בְּאִישׁוֹן עֵינוֹ) uſurpatur Deut. XXXII, 10. Prov. VII, 2. — בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי *In umbra alarum tuarum faciat*

facias me deliteſcere, ſicuti gallina pullos alis abſcondit et protegit; ſic tu refugium mihi praeſta, ne hoſtes me invenire, multo minus me laedere aut internecioni dare queant.

9. מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי *A facie impiorum qui incurſant in me*, ſubaudi, cuſtodi me, שָׁמְרֵנִי, e Verſu praeced. זוּ hic poſitum pro אֲשֶׁר ut ſupra IX, 16. ubi cf. not. Verbum שָׁדַד hic propria, *incurſandi*, notione ſumendum eſt, qua pollet Arabum شَدَّ, *incurrit* in proelio *impetum faciens* in hoſtem. Cf. A. SCHULTENSIUM *ad Iob. V*, 21. p. 156. Aben-Eſra interpretatur סבבוני, *circumdant me*, quaſi שָׁדַד conveniret cum Arab. سَدَّ, *obſtruxit* viam, *occluſit*. — אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי conciſe dictum pro eo, quod plenius KIMCHI reddit: שָׁמְרֵנִי מִפְּנֵי אֹיְבַי אֲשֶׁר יַקִּיפוּ ויסבבו עָלַי בְּנַפְשִׁי כלומר לקחת נפשי *Cuſtodi me ab hoſtibus meis, qui me cingunt contra animam meam, id eſt, ut vitam mihi adimant*; quemadmodum Latini dicunt *animam alicui auferre, adimere, animam* pro *vita* uſurpando. Alii, nihil ſubaudientes, de verbo ad verbum reddunt: אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ *hoſtes mei in animam*, vitam, i. e. qui ſunt hoſtes capitales, internecino adverſus me odio ardentes. Magis proprie accepit Chaldaeus, qui vertit: בְּרַעְוַת נַפְשָׁהּ *meditationibus animae ſuae*: quod ſequutus Aben-Eſra: בתאות נפש, *ſumma animi cupiditate*. Nec multum diſcrepat ALB. SCHULTENSIUS, qui in *Origg. Hebrr.* L. I. C. XII. §. VII, p. m. 157. בְּנֶפֶשׁ valere putat *cum flatu, cum faſtu*, cum *ſpiritu* et *ferocia*, quod Euripidi eſt πνόας θέρμας πνεῖν, et ſub *flandi flatusque* vocabulis Romanis haud incognitum fuit. — יַקִּיפוּ Qui *circumponunt*, circumdant, qui ex omni parte, tum dolo, tum aperta violentia, me impugnant, non aliter, ac urbem obſidere hoſtis, vel venator undique circa feras ponere ſolet retia. Sic enim verbum הִקִּיף in Conjugatione *Hiphil* uſurpatur, veluti Iob. XIX, 6. *Deus* מְצוּדוֹ עָלַי הִקִּיף

rete

rete ſuum adverſus me circumduxit. Pſ. LXXXIX, 18. *Circumdederunt me inſtar aquarum*, הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד *ambierunt me ſimul* omnes. 2 Reg. VI, 14. *Currus et equi* יַקִּיפוּ עַל־הָעִיר *circumdederunt urbem* Dothan. עָלַי *contra me*, hoſtili animo. ALB. SCHULTENSIUS l. c. יִקִּיפוּ refert ad radicem נָקַף, cui, collato Arabum نقف, *contundendi*, *comminuendi* notionem tribuit, unde verba noſtra ita vertit: *qui ſuper me tundunt, mihique caput et cerebrum commitigant.* Sed quum verbum הִקִּיף locis ſupra allatis, et pluribus aliis, aperte *circumdandi* notionem habeat (coll. Syriaco ܢܩܦ, *adhaeſit, propinquus fuit*, ſive Arab. وقف, *conſtitit, detinuit, retinuit* aliquem), adeoque ſaepius cum סָבַב, *circumdetit*, tanquam idem valens, conjungatur (v. c. Pſ. XXII, 17.); vulgaris interpretatio videtur retinenda eſſe.

10. חֶלְבָּמוֹ סָגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת] Hic interpretes primum magnopere diſſentiunt in diſtinguendis hemiſtichiis, prius hemiſtichium aliis voce סָגְרוּ, aliis voce פִּימוֹ finientibus. Neque, quomodo Maſorethae diſtinguendum praecipiant, conſentiunt. Quamvis enim illi verbo סָגְרוּ appoſuerint accentum diſtinctivum *Athnach*, tamen LUDOVIC. DE DIEU eum h. l. non diſtinguere ſententiam putat, ſed alium habere uſum, ut omnino accentus in libris metricis; quod, quotiescunque diſtinguit, producat pronunciationem ſyllabae, cui apponitur, vertatque Schva in Camez, hic vero eſſe סָגָרוּ, non סָגְרוּ, relicto Schva. Sed obſervat DACHSELIUS in *Bibliis Accentuatis*, p. 680., in propoſitionibus brevibus, qualis haec, non retrahi accentum in penultimam, quare nec Pſ. XVIII, 13. in עָבְרוּ accentus ſit retractus. Eam vero rationem, qua l) prius hemiſtichium verbis חֶלְבָּמוֹ סָגְרוּ פִּימוֹ efficitur, praeivit Aben-Eſra, cujus haec ſunt verba: חֶלְבָּמוֹ חסר בי״ת בחלבמו סגרו פימו אשר דברו בגאות או חלבמו סגור בקרבם ופימו ידבר גאוה והראשון נכון בעיני כי הוא כדרך כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ *Ante* חֶלְבָּמוֹ *ſubaudiendum eſt*

eft praefixum Beth, *ut vertendum fit, adipe fuo occluferunt os fuum, qui fuperbe loquuntur. Alii fic: adeps eorum conclufus eft in vifceribus fuis* [q. d. intra vifcera infignem geftant pinguedinem conclufam, tanquam voluptatis ac lautae vitae teftem]. *Sed ego prius probo, quod convenit Iob. XV, 27.* „Quod faciem haberet adipe obtectam." Eodem modo KIMCHI: רוב שמנם סגר פיהם על כן דברו בגיאות מרוב העֲנוּגם *Multa pinguedo os illorum occlufit, propterea loquuntur fuperbe prae nimia fua voluptate.* Quafi defcriberet inimicos fuos pingues adeo, ut pinguedo eis os reddiderit anguftum, unde delicatius et faftuofius loquerentur. Quod MUNTINGHIO etiam placuit. Nec multo diverfus eft I. D. MICHAELIS, qui fic vertit: *os fuum claudunt*, implent, cibis exquifitiffimis. Qui fenfus tamen parum videtur concinnus. Quare iis accedo, qui II) פִּימוֹ ad alterum hemiftichium referunt. Discedunt tamen iterum et hi. 1) IARCHI ante חֶלְבָּמוֹ cenfet fubaudiendum effe praefixum *Beth*, atque poft סָגְרוּ *animum:* בחלבם ובשמנם סגרו לבם ועיניהם מהביט אל פעליך לירא מפניך *Adipe fuo et pinguedine fua occluferunt animum et oculos, ita ut ad opera tua non refpiciant teque timeant.* 2) Subandito praefixo *Beth*, atque verbo סָגַר reciproce accepto, vertit Symmachus: *τῷ στέατι αὐτῶν ἀπεφράγησαν, adipe fe obftruxere*, h. e. toti obefi funt, hoc fenfu: opibus pleni et pingues facti, ad affligendos alios convertuntur, opibusque ad fuperbiam abutuntur. Eundem fenfum expreffit Chaldaeus: עֻתְרְהוֹן סְגָא שׁוּמְנְהוֹן כַּסָּאוּ פּוּמְהוֹן מַלֵּלוּ בְּרַבְרְבוּתָא *Opulentia eorum multiplicata eft, pinguedine funt operti, ore fuo fuperbe loquuntur.* 3) Alexandrinus de verbo ad verbum: Τὸ *στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν*, quod Vulgatus reddit: *adipem fuum concluferunt.* Ad quae verba 1) THEODORETUS: Τὸ *στέαρ τινὲς εὐημερίαν καὶ εὐεξίαν ὠνόμασαν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τὴν εὔνοιαν καὶ φιλαδελφίαν οὕτω καλεῖν· τοῦτο ἡ τῶν ῥητῶν ἀκολουθία παραδηλοῖ· πᾶσαν γὰρ φυσικὴν ἀποκλείσαντες φησὶν εὐσπλαγχνίαν, καὶ οὐδεμίαν χώραν τοῖς τῆς φιλαν-*

λανθρωπίας λογισμοῖς δεδωκότες. Φθέγγονται μὲν ὑψηλὰ καὶ ὑπέρογκα· ἐνέδρας δὲ μοι παντοδαπὰς καὶ λόχους ἱστᾶσιν· *Adipem nonnulli felicitatem et bonam corporis habitudinem intelligunt. Mihi vero videtur benevolentiam et fraternam caritatem fic nuncupare. Hoc enim verba fequentia demonftrant. Omnem enim, inquit, naturalem mifericordiam excludentes, nullumque locum benignis cogitationibus relinquentes, loquuntur alta et tumida, mihique infidias, et omnis generis dolos ftruunt.* In fimilem cogitationem incidit GEIERUS: „Expendat lector, inquit, num liceat exponere: *clauferunt adipem fuum*, h. e. adipata fua vifcera, adeo ut nullam fentiant commiferationem erga preffos, 1 Ioh. III, 17. [Ὃς δ' ἂν ἔχῃ τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρείαν ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ;] Qua ratione *adeps* metonymice poneretur pro *vifceribus obefis.*" 2) Nova ratione AGELLIUS dictionem: *adipem concludunt*, interpretatur: „Exquirenti, quidnam fit *adipis conclufio*, locus in Hofea occurrit, Cap. XIII, 8., ex quo ad hunc locum Pfalmi intelligendum iter patefieri fortaffe poterit. *Occurram eis*, inquit Deus, *quafi urfa raptis catulis, et disrumpam conclufionem cordis eorum* [אֶקְרַע סְגוֹר לִבָּם], h. e. duritiem, denfitatemque et conftipationem cordis eorum, qui audacia quadam, et obftinatione cordis a me averfi funt; et cor, quod ad mea praecepta audienda tenerum et molle, atque humile effe debuerat, fuperbia ac tumore et audacia obduraverunt, ut me non timeant. Quod ergo in Hofea eft *conclufio cordis*, hoc eft in hoc Pfalmo *adipis conclufio*. *Adipem* ergo *concluferunt*, idem eft, ac fi dixiffet, *cor fuum concluferunt*, hoc eft, temeritate et audacia ac fuperbia cor obduraverunt, ut adverfus Dei voluntatem obluctari et repugnare non timerent. Accedit etiam ille alter Pfalmi CXIX, 70. locus, ubi de fuperbis loquens propheta, *coagulatum eft*, inquit, *ficut lac*, *cor eorum* [טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם], h. e. obduratum, denfatum, confti-

ſtipatum. Habet autem חֵלֶב affinitatem quandam literarum cum לֵב, *cor.* Ex quo liquet, ad tumorem et audaciam animi et ſuperbiam cordis, pertinere adipis, ſeu lactis, congelationem et concluſionem.“ Haec Agellius. Sed ad quem is multis anfractibus pervenit, ſenſum, ad eundem via multo breviori atque rectiore nos ducit SCHNURRERUS in *Animadverſſ. ad quaedam loca Pſalmor.* Faſc. II. p. 152. Diſſertatt. „Nos, inquit, putaverimus vocem חלב ſumendam hoc loco eſſe ea ſignificatione, quae obtinet in lingua Arabica, in qua nomen خِلْبٌ, eſt *pericardium*, verbumque خلب, ex hoc nomine ortum, *affecit in pericardio.* Sic enim TEBLEBIUS Scholiaſtes, ad *Haririi Conſeſſ. I.* p. 55. edit. Schultenſ. الخلب هو غشا القلب يقال خلبني حب فلان اي وصل حبّه الي خلبي *Nomen* חלב *ſignificat tegumentum cordis, diciturque* חלבני *amor alicujus, id eſt, penetravit in cor meum.* Et Haririus ipſe, Conſeſſu XXXV. فلما خلب كل خلب وقلب اليه كل قلب *quum affeciſſet omne pericardium, atque attraxiſſet ad ſe omne cor.* Ex quibus quidem locis conficitur, haud dubiam atque incertam eſſe, quam arabico nomini tribuimus, *praecordiorum* ſignificationem. Eandem vero huic loco noſtro longe aptiorem eſſe vulgari illa *adipis*, haud difficulter intelligitur. Quemadmodum enim Hebraeis מַקְשֶׁה אֶת־לִבּוֹ *indurans cor ſuum,* Proverb. XXVIII, 14, Pſ. XCV, 8. Ezech. III, 7 al., et חֲזַק לֵב, *firmus corde*, Ezech. II, 3. ille dicitur, qui contumax eſt, atque intractabilis, nec animum ſuum moveri patitur conſiliis, beneficiis, minis, etc., ita credibile eſt, quando רְשָׁעִים et אוֹיְבִים *occluſiſſe cor ſuum* dicuntur, homines innui, quorum animus ad nocendum ita obfirmatus ſit obſtinatusque, ut ſenſus recti probique penetrare in eum non poſſit.“ Haec Schnurrerus,

rus, qui et Pſ. LXXIII, 7. Hebraeum חֵלֶב eandem illam *pericardii* notionem obtinere putat. Ac ſane utroque loco ſenſus perquam aptus efficitur, ſignificatione illa adhibita. Si quis tamen *pinguedinis, ſ. adipis* notionem, tanquam uſitatiorem, retinere malit, verba Hebraica חֶלְבָּמוֹ, סָגְרוּ *adipem ſuum concluſerunt*, BUCERO praeeunte, commodiſſime ſic intelligentur: opes et copias ſuas ſibi repoſuerunt, inde ita ſuperbiunt, et faſtuoſa contra Deum et homines loquuntur. Ut itaque *pinguedine* rerum abundantia et opulentia ſignificetur, ut Deut. XXXII, 15.

11. אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנוּ *Greſſus noſtros* quod attinet, *nunc circumdant nos*, quocunque modo ego, Davides, cum ſociis meis greſſus noſtros dirigimus, eo nos fervide inſectantur, ac undique circum vallant hoſtili animo, undique occaſionem, nos, vel dolo, vel vi, invadendi, captant. Ita haec verba intelligenda ſunt ex mente Maſorethar um, qui pro eo, quod in textu ſcriptum eſt, סְבָבוּנִי legendum praecipiunt cum affixo plurali סְבָבוּנוּ, quod Chaldaeus praeivit: אִסְתְּוָרָנָא הַשְׁתָּא חֲזוֹרוּ לְנָא *Greſſum noſtrum* quod attinet, *circumdant nos.* De utriusque lectionis diſcrimine KIMCHI obſervat haec: סבבוני כתיב ביוד וקרי בויו והוא לשון רבים עליו ועל חביריו אשר התלקטו עמו בברחו מפני שאול ולשון יחיד על עצמו כי הוא העיקר ואמר אשורנו כשידעו דרכינו שאנחנו בה עתה סבבונו תכף ילכו אחרינו ויסובבו עלינו *Lectio marginalis eſt* סְבָבוּנוּ, *in Plurali, qui referendus eſt tam ad ipſum* (Davidem), *quam ad ſocios, qui eum comitarentur, quum a Saule fugeret. Si vero in Singulari*, סְבָבוּנִי, *legas, ipſe ſolus reſpicitur, qui eſt principale* (carminis ſubjectum). *Senſus vero eſt hic: quum ſciant, quasnam ingreſſi ſimus vias, continuo nunc nos inſectantur, ac hoſtili animo nos ambiunt.* Olim vero plures lectionis diſcrepantias noſtro loco fuiſſe, veterum interpretationes arguunt. 1) Alexandrinus, ἐκβαλόντες με νυνὶ περιεκύκλωσάν με· quod Vulgatus ſic reddit: *projicientes me, nunc* cir-

circumdederunt me; THEODORETUS vero ita exponit: *Αὐτοί με τῆς πατρῴας ἐξήλασαν γῆς· καὶ πάλιν τῇδε κἀκεῖσε διατρέχουσι συλλαβεῖν ἐφιέμενοι· Ipſi me e patrio ſolo exegerunt, ac rurſus huc et illuc concurrunt, me arripere deſiderantes.* Quocum AGELLIUS convenit: „*Projicientes me,* inquit, cum ex urbe expuliſſent; *nunc* illico, e veſtigio, ne mihi reſpirandi ſpatium darent, ne evadendi tempus haberem, *circumdederunt me,* ad me inſequendum exierunt, et loca, in quae, tanquam in tutum, me receperam, militibus cinxerunt.“ Pro אַשֻּׁרֵנוּ vero Agellius Alexandrinum cenſet legiſſe הוֹרִישֻׁנִי. Ac certe Exod. XXXIV, 24. et Num. XXI, 32. utitur Alexandrinus interpres pro Hebraeo הוֹרִישׁ Graeco ἐκβάλλειν. KOEHLERUS tamen illum h. l. non aliter, ac nos, legiſſe putat, ſed tantum אִשְּׁרֻנִי etuliſſe, idque ſic intellexiſſe: *ſinunt me procedere,* i. e. me expellunt. ב) Symmachus: *μακαρίζοντές με παραχρῆμα περιεκύκλωσάν με· Vix me felicem et beatum praedicarunt, quum me circumvenire conantur,* ut I. F. FISCHERUS in *Clavis Verſſ. Graecarr. V. T. Specim.* p. 65. verba illa vertit, qui ſimul hanc addit obſervationem: „Legit אִשְּׁרֻנִי עַתָּה סְבָבוּנִי, quae lectio mihi quidem ita arridet, ut eam veram exiſtimem, praeferendamque adeo Vulgatae אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנִי, aut, ut Chaldaeus interpres legit, סְבָבוּנוּ. Certe qui ipſum locum inſpexerint, videbunt, praeclare ſic inter ſe cohaerere dicta, multoque commodiorem ſenſum e lectione Symmachiana, quam e lectione Vulgata, naſci.“ Similem ſenſum expreſſit Syrus: ܫܒܚܘܢܝ ܘܗܫܐ ܚܕܪܘܢܝ *Glorificarunt me, et nunc me circumdant.* עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ Interpretationis diſcrepantias hic oreant verbi נָטָה diverſae notiones, quarum unaquaeque hic adhiberi poteſt. Significat enim primum *inclinare,* tum *deflectere,* denique, *expandere in terra.* 1) Priorem *inclinandi, declinandi* ſignificatum Alexandrinus elegit, dum vertit: *τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ, oculos*

los ſuos ſtatuerunt declinare in terram, ut Vulgatus reddit. Id e noſtratibus ſequitur VENEMA: „Poſterius, inquit, membrum, quod proprie ſonat, *oculos ſuos ponunt, ut declinent in terra*, ad inſidiatores reſpicit, qui corpore inclinato humi inſidias quam occultiſſime ſtruunt, et cuncta perſcrutantur. *Oculi* intelliguntur emiſſarii, inſidiatores, a Saulo quaquaverſum miſſi, qui refugia et latibula Davidis obſervarent, et occaſiones, eum capiendi, explorarent. Phraſis *inclinandi in terra* deſumta eſt a poſitura et geſtu corporis, quo inſidiatores humi procumbunt, ut lateant, et omnia quam occultiſſime perveſtigent.“ Huc Symmachus quoque eſt referendus, qui vertit: τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔταξαν ἑτεροκλινεῖν ἐν τῇ γῇ, quod FISCHERUS, in libro ſupra memorato, p. 55. ſic explicat: *oculos dejiciunt in terram*, velut modeſti et prudentes, ut ſic etiam magis occulſent inſidias: verbum ἑτεροκλίνω enim, Fiſchero monente, ſignificat *deprimo in alteram partem*, et intellecto ἐμαυτὸν idem eſt quod καταῤῥέπω, *praeponderο*, *propendeo*, proprieque de lancibus dicitur. Sed aliter Symmachianam verſionem interpretatur THEODORETUS: τὸ εὐθὲς οὐκ ἐθέλουσι βλέπειν· ἀλλ᾽ ἑτεροκλινὲς ἔχουσι τῆς διανοίας τὸ ὄμμα. *Nolunt rectum adſpicere, ſed habent mentis oculum obliquum.* II) *Deflectendi* ſignificatione adhibita, Aben-Eſra interpretatur: עיניהם ישיתו אולי יבטו אשרנו בארץ *oculos ſuos ponunt, num forte deflectat greſſus noſter in terra*, quod BUCERUS ſequitur: „perpetuo in nos oculos ſuos fixos habent, ſi qua obveniat occaſio nos dejiciendi, ut labamur in terra.“ Convenit Syrus: *poſuerunt oculos ſuos* ܕܢܪܡܘܢܢܝ ܒܐܪܥܐ *ut dejiciant me in terram.* III) *Extendendi* notione, ſed verbo reciproce accepto, interpretatur Iarchi, qui hoſtes exteros intelligit (vid. Argument.): *oculos ſuos ponunt* לפשוט בארץ, *ut diffundant ſe, atque graſſentur in terra.* In quam ſententiam et PAULUS in *Clavi* h. l. incidit. Sed quum verbum נטה haud rare de *expanſione retis in ter-*

ra ufurpetur, IV) KIMCHI fic interpretatur: עיניהם על דרכינו לנטות לנו רשתם בארץ ללכדנו, *accurate noftrum iter obfervant, ut rete, quo nos capiant, in terra extendant.* Quovis autem modo verbum נְטוֹת accipias, manifeftum eft, vatem his verbis fignificare, hoftes fuos attentos effe et invigilare, ut ipfum perdant.

12. Summum hoc inimicorum fuorum ftudium ipfum perdendi, fummae crudelitati conjunctum, magis exprimit, dum eos fimiles leonibus facit, praedam captantibus. דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרֹף *Similitudo ejus ficut leonis, qui appetit discerpere.* Tam cupide et furenter a Saule ad necem expeti fignificat, quam cupide et furenter praedam leo, fame ftimulante, perfequitur. יִכְסוֹף IARCHI interpretatur יחמוד, *defideravit,* ut Genef. XXXI, 30. כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה, *quia defiderando defiderabas.* Convenit Arabum كسف vid. ALB. SCHULTENSIUM *ad Iob.* C. XIV. p. 358. Suffixum tertiae perfonae fingularis in דִּמְיֹנוֹ Aben-Efra ad כל אחד מהסובבים *unumquemque ex iis, qui eum perfequerentur,* vult pertinere, quafi fit fingulare, diftributive accipiendum. Sed KIMCHI ad Saulem reftringit: לשון יחיד על שאול אמר. — וְכִכְפִיר יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים *Et quafi leunculi* eft fimilitudo ejus, *fedentis in locis abfconditis,* qui caute ex infidiis obfervat feras et homines praetereuntes, ut eos fubito adoriatur, cf. X, 8. 9. Saulem non modo aperta vi agentem, fed etiam occultis infidiis perfequentem exhibet.

13. Dejici hoftes fuos orat: קוּמָה, *Surge,* להראות הכח *ad oftendendam potentiam* tuam, ut Aben-Efra fubaudit. קַדְּמָה פָנָיו *Praeverte faciem ejus,* hoftis mei; intercipe illum, כשיבוא לטרפני *cum me raptum venit,* Kimchio notante; rabidos ejus ac crudeles impetus antevertas, atque te coram ipfo, poftquam ad opem meam furrexifti, potentia tua fiftas, terreas, confundas. הַכְרִיעֵהוּ *Profternas eum,* שלא יהיה בו כח להרע לי *ne ei poteftas fit, mihi nocendi.* KIMCHI. — פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ *Eripe animam meam* ab

ab impio gladio tuo, potentia tua, hoftes omnes facile et penitus profternente, me falvum praefta. Ante nomen hujus hemiftichii ultimum praefixum ב eft fubaudiendum, ut faepiffime, veluti Pf. II, 7. 12. Chaldaeus quoque בְּסַיְפָךְ, *per gladium tuum,* pofuit. Sed Hebraei interpretes tantum non omnes חַרְבֶּךָ ut epitheton רָשָׁע, *impii,* accipiunt hoc fenfu: *eripe me ab impio, qui eft gladius tuus,* (מרשע שהוא חרבך), quo poenas exercere foles; comparantque, ut fimilem locum, Iefai. X, 5., ubi Affyrius rex *virga furoris divini vocatur.* Mihi tamen prius concinnius videtur.

14. מִמְתִים־יָדְךָ *Ab hominibus,* fubaudiendum e Verfu praecedenti פַּלְּטָה נַפְשִׁי, *eripe me.* יָדְךָ Hebraei interpretes iterum pro epitheto habent, ut antea חַרְבֶּךָ. KIMCHI: פלטה נפשי ממתים שהם ידך ומכחך כמו שקראם חרבך קראם ידך *Eripe me ab hominibus, qui tibi vice manus funt, qua plagas infers,* quorum opera uteris ad caftigandos aut exercendos alios. *Quemadmodum hos antea gladium divinum vocaverat, ita nunc* manum divinam *appellat.* Ego tamen mallem et hic ante יָדְךָ praefixum ב fubaudire: *eripe me manu,* potentia, *tua, a viris;* hos enim nomine מְתִים fignificari, ex ufu linguae Aethiopicae conftat, quamvis primaria illius notio non fatis certa fit. Alii enim referunt ad radicem, apud Hebraeos inufitatam, מתה, quam ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Iob.* p. 292. cum Arabico متي comparat, 1) *extendit,* 2) *affinitatem et fodalitatem inivit cum aliquo,* quemadmodum et אֲנָשִׁים homines vocantur a *confuetudine* et *fodalitate.* Alii ad מוּת, *mori,* referunt, ut fignificet *mortales.* Ab hoc Verbo vero nomen noftrum non derivaffe Maforethas, indicio eft, quod non vocali longa, fed per Schva efferre jubent. Alias fententias recenfitas et dijudicatas vide in I. D. MICHAELIS *Supplemm.* p. 1575. — מִמְתִים מֶחֶלֶד *A viris* inquam (repetitur hoc nomen, Geiero obfervante, quia, cum generalius effet, reftringendum erat ad certam homi-

num

num fpeciem) *de mundo*, i. e. ut KIMCHI explicat, ממתים שהם מזה העולם שכל תאותם וחפצם בזה העולם *ab hominibus hujus vitae, quorum defiderium omne et voluptas in hac vita*, vitae deliciis addictis, quorum defideria praefens feculum non excedunt. חֶלֶד ab Arab. خلد, *manere, durare*, proprie eft *duratio*, hinc, de hominibus ufurpatum, *duratio vitae humanae*, ut Pf. XXXIX, 6. חֶלְדִּי *duratio mea eft ut nihilum coram te;* denique *mundus*, ut Pf. XLIX, 2. *Audite, omnes* יֹשְׁבֵי חָלֶד *incolae mundi*, quia mundus, et res, quae in eo funt, certa duratione conftant. Particula מן ante חלד hic Genitivo exprimendo infervit, ut Iob. VI, 25., ubi not. vid. — Subdit poeta eodem fenfu: חֶלְקָם בַּחַיִּים, fubaudiendum eft Pronomen אֲשֶׁר, *quorum portio in vita*, quod Aben-Efra exponit: שאלתם שיחיו שנים רבות, *longa vita frui cupiunt*. Aliis בַּחַיִּים pro בְּהַחַיִּים, *in hac vita*, cum ה demonftrativo pofitum videtur, ut cum KIMCHIO interpretandum fit: חלקם הוא בחיי העולם הזה כי לא יצפו לעולם הבא, *Portio eorum in hac vita, nec de futura cogitant.* וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם *Et thefauro tuo adimples ventrem eorum,* כל טוב צפון שיש לך שתמלא בטנם בעולם הזה ויתענגו בו הם וישמחו *Omne bonum* eorum conftat in *opibus, quae tibi funt, quibus ventrem eorum in hac vita imples, et de quibus laetantur*, ut Aben-Efra interpretatur. Symmachus vertit: *καὶ τῶν ἀποθέτων σου πληρώσεις τὰς γαστέρας αὐτῶν*, quod FISCHERUS in *Specim. Clavis Verff. Graecarr.* p. 26. vertit: *abundantque victu*, f. funt divites et opulenti, hancque addit notam: „צָפוּן fignificat per fe quidem *omnia, quae folent recondi.* Sed quum hic addantur verba: תְּמַלֵּא בִטְנָם, quis non videt, intelligi tantummodo *cibum* et *potum*, uno verbo *victum?*" — יִשְׂבְּעוּ בָנִים *Saturantur filii*, ita divitiis abundant, ut neque ipfi neque liberi eorum aliqua premantur penuria, adeo ut וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם *etiam parvulis eorum* fcil. filiorum, i. e. nepotibus *refiduum*, quod ipfimet cum filiis, dum vivunt, abfumere nequeunt, *reponant.* — Mirum in

mo-

modum in hoc Verfu interpretando discedunt veteres. 1) Alexandrinus: *ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου. κύριε ἀπολύων* [f. *ἀπὸ ὀλίγων*, quod in Codice Alexandrino atque in Aldina editione extat] *ἀπὸ γῆς διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν, καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστὴρ αὐτῶν. ἐχορτάσθησαν υἱῶν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν.* Quod Vulgatus fic reddit: *Ab inimicis manus tuae* (fcil. *eripe animam meam*), *Domine a paucis de terra divide eos in vita eorum, et de abfconditis tuis adimpletus eft venter eorum: faturati funt filiis, et dimiferunt reliquias fuas parvulis fuis.* Cujus verfionis fenfum AGELLIUS ita explicat: „Orat, feu praedicit potius, quae mala inimicos fuos maneant, Saulem dico et fuos perfecutores. *Domine*, inquit, difperge illos, et *divide a paucis*, hoc eft, a populo Ifrael, et ab hominibus, quos quia nimimium afflixerant, ideo paucos et paene mortuos vocat, divide item eos de vita hac praefenti, ac *de terra*; idque *in vita eorum*, dum adhuc, quod ad naturae curfum attinet, vivere poffunt. Quod illis accidit, cum Saul et filii ejus a Philifthaeis occifi funt. Proxime ad hanc fententiam interpretatus eft Eufebius, feu quivis alius ille eft: *Εἰ καὶ τῷ θανάτῳ τούτους παραπέμψαι σοι ῥᾴδιον, ὦ δέσποτα, ἀλλ' οὖν ἱκετεύω ζῶντας αὐτοὺς σκεδασθῆναι, καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν συμφωνίαν διαλυθῆναι· Etfi morti hoc tradere tibi facile eft, o Domine, precor tamen, ut vivi diffipentur, et perverfa illorum confenfio difpergatur.* Deinde orat pro iis hominibus, qui inter filios Ifrael jufti erant, ex quibus multi illum fequebantur, ejusque partibus favebant, et eos *abfconditos Dei* vocat, quafi ab eo protectos et defenfos. Et abfconditorum tuorum *venter impletus eft;* bonis temporalibus, inquit, permitte ut abundent, et laete jucundeque vivant. Id autem infirmioribus animis optat, ut honeftis virtutis et fidei fuae praemiis etiam in hac vita fruantur. Neque folum orat abundantiam rerum temporalium illis contingere, verum etiam, quod illi

illi rudi adhuc populo erat in primis exoptabile, fecunditatem: *faturabuntur,* inquit, *filiis.* Praeterea, ut bona illa fua, quorum fructum in vita percepiffent, etiam filiis et nepotibus relinquant: *et dimittent reliquias fuas parvulis fuis.*" Senfum nonnihil diverfum FERRANDUS exprimit: „Eos, Domine, de numero hominum et de terra tolle, dum vitam ducunt felicem, quae vel hinc apparet, quod venter eorum eximiis tuis bonis repletus eft, illique filiis abundant, et, quae gulae ac luxui fuperfuerunt, morientes liberis fuis relinquunt." Atque in nota praeter alia obfervat haec: „*Homines* cum Hebraeo textu appello, quos vocant *paucos* noftri Senes [praefert enim lectionem ἀπὸ ὀλίγων, quam in *feptem* codicibus manufcriptis invenerat]; qui nomen hoc hominibus dediffe videntur, aut quia pauco tempore vivunt, ut ait Iob, *breves dies hominis funt,* aut quia voce מתים *paucos* multis in locis, ut Genef. XXXIV, 30. Deut. IV, 27. Pf. CIV, 12. fignificare animadvertebant." Sed quum in aliis codicibus ἀπολύων extet, HENSLERUS id errore fcribae pofitum cenfet pro ἀπὸ λαῶν, *ab hominibus,* qua fignificatione λαοὶ etiam apud Hefiod. (ἔργα, Vs. 764.) occurrit. — 2) Syrus: ܘܡܢ ܡܝܬܐ ܕܡܝܬܝܢ ܡܢ ܐܝܕܟ ܡܪܝܐ ܘܡܢ ܡܝܬܐ ܕܚܦܝܪܐ ܦܠܓ ܐܢܘܢ ܒܚܝܐ ܘܣܝܡܬܟ ܡܠܐ ܟܪܣܗܘܢ ܢܣܒܥܘܢ ܒܢܝܐ ܘܢܫܒܩܘܢ ܫܪܟܐ ܠܒܢܝܗܘܢ *Et a mortuis* (libera animam meam), *qui moriuntur a manibus tuis, Domine, et a mortuis foveae* [חֶלֶד interpretatur *foveam* quia ܚܦܪ apud Syros fignificat *fuffodere*]; *divides eos in vita; et thefauris fuis imple ventrem eorum; fatientur filii, et relinquant refiduum filiis fuis.* — 3) Chaldaeus: וְצַדִּיקַיָּא דִמְסָרִין נַפְשֵׁיהוֹן מְטוּלְתָךְ יְיָ לְמִיתוּתָא בְּאַרְעָא חוּלָקְהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא וּמְשֵׁיזְתָךְ טָבָא יִתְמַלְיָן

יִתְמַלְיָן כְּרֵיסְהוֹן יִסְבְּעוּן בְּנִין וְיִשְׁבְּקוּן שְׁיָרֵיהוֹן לְטַלְיֵיהוֹן *Iuftorum vero, qui vitam fuam propter te, Iova, morti tradunt in terra, pars erit in vita futura; reconditis bonis tuis venter eorum replebitur; faturabuntur filii, et relinquent refiduum fuum parvulis eorum.*

15. Illis hominibus, omnibus vitae deliciis affluentibus, nunc fe opponit, et eorum felicitati fuam praefert. אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ *Ego in juftitia*, i. e. juftus, *videbo faciem tuam.* אֲנִי בְּצֶדֶק „*Ego in juftitia*, h. e. ego juftus, innocens ratione hujus perfecutionis et calumniarum, ab his fortunatis hoftibus adverfus me vibratarum. Ita Vs. 1. dixerat, *audi juftitiam etc.* Sic abftractum cum praefixo ב ponitur pro concreto vel adjectivo, ut *confiliarius* בְּשֶׂכֶל *in intelligentia*, i. e. intelligens 1 Paral. XXVI, 14.; *vox Domini* בֶּהָדָר *in vehementia*, i. e. vehemens, Pf. XXIX, 14.“ QEIER. Sed in fenfu horum verborum conftituendo interpretes discrepant. Plerique conceptam a poeta fpem futurae poft mortem vitae expreffam putant, KIMCHIO praeeunte, cujus haec funt verba: אמר דוד הרשעים אין להם חפץ בעולם הבא אבל אני מצפה לחזות בצדק פניך לעולם הבא בצדק שעשה בעולם הזה לא לאכול והתענג כמוהם *Ait Davides: improbos in futura vita nulla manet felicitas; ego vero non, ut illi, lautam vitam et delicias cupio, fed faciem tuam fpero confpicere propter reotam, quam egi, vitam.* Cui interpretationi HENSLERUS quidem opponit, tantum abeffe Davidem, ut praefentis vitae felicitatem negligat, ut potius Iovam oret, velit hoftium fuorum potentiam infringere (Vs. 8. 13.), ipfumque ab eorum vexationibus defendere. Quare *divinam faciem confpicere* hic *apud Iovam in gratia effe*, propitium habere Iovam, fignificare Henslerus putat, ficut enim *faciem ab aliquo avertere*, irato in eum animo effe, ita *faciem fuam alicui confpiciendam praebere*, ad aliquem convertere, ei favere denotare. Cf. Pf. IV, 7. XIII, 2. XXXI, 17. Sed iis locis *Deus hominem*, non vero, ut

ut hic, *homo Deum adſpicere* dicitur. Praeterea ex Hensleri interpretatione, quod hic de ſe dicit vates non ſatis oppoſitum erit iis, quae antea dixit de hominibus, qui omnem ſuam curam fugaci huic vitae impendunt. Alii de viſitatione ſacrorum, ſive tabernaculi haec verba intelligenda arbitrantur ut Pſ. XLII, 3. *Quando ingrediar* tabernaculum, וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים *et conſpiciar coram facie ejus?* Sic Exod. XXXIV, 24. לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה *conſpici coram facie Dei* in tribus feſtis, ſignificat ad tabernaculum ſacrum comparere, item Deut. XVI, 16. XXXI, 11. Cf. Exod. XXIII, 17. 1 Sam. I, 22. al. Ut itaque horum verborum hic ſit ſenſus: ego non levia illa praemia concupiſco, ſed ut ad tabernaculum tuum, a quo nunc exul amotus ſum, redire liceat, et ſacrificia mecum afferre, quae tibi pro ſalute mea, a maximis periculis, tua ope, liberatus, offeram. Cui interpretationi tamen, vere monente de Wettio, hoc obſtat, quod diverſae ſunt phraſes לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה et חָזוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה, quae poſterior hic uſurpata ſignificat *adſpicere faciem Iovae.* Id vero quum nulli mortalium in hac vita conceſſum ſit, ſequitur, haec verba de adſpectu Dei in vita futura intelligenda eſſe, eo, quem Kimchi expreſſit ſenſu (vid. ſupra), quem etiam commendant, quae ſubjunguntur: אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ *ſatiabor in evigilando imagine tua,* quae quidem vix aliter, quam de ſpe quae vatem tenuit de beata Iovae viſione in futura vita poſtquam a ſomno mortis expergefactus fuerit, intelligi poſſunt. תְּמוּנָתֶךָ convenit cum פָּנֶיךָ, ut Num. XII, 8. *ore ad os loquar ei,* וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט *et imaginem,* ſpeciem *Domini intuebitur.* Verbum הָקִיץ de evigilando a ſomno mortis in futura reſurrectione uſurpatur et Dan. XII, 2. Jeſ. XXVI, 19. Jerem. LI, 39. 57. Qui hemiſtichium prius de laetitia e cultu religioſo percipienda interpretantur, eodem ſenſu et hoc poſterius capiunt. Atque de בְּהָקִיץ quidem RUDINGERUS haec obſervat: „hoc aliquando ſic

ſic fecimus: *quando de ſomno perturbationis hujus evigilavero* [ita etiam VATABLUS: „*evigilandi* verbum tantumdem valet, ac *reſpirare a triſtitia*; fieri enim non potuit, quin poſt longam fatigationem ſopitus jaceret; quam perturbationem ſopori comparat"]; quod durius videtur: lenius fuerit, magisque conſentaneum, *evigilare* interpretari *exſurgere* ſimpliciter, cum non niſi expergefacti ſurgere poſſint, ut ſit *evigilare* exſurgere *μεταληπτικῶς*, q. d. et liberatus e praeſentibus miſeriis meis, et his ſuperatis" *ſatiabor imagine tua*, ſummam voluptatem percipiam, cum in tabernaculo ſacro gratias tibi agam. Quem ſenſum ita expreſſit FERRANDUS: „Ego autem, ubi illos ex numero viventium exturbaveris, templum tuum pie adibo; et gaudio complebor, quum arcae tuae videndae copia mihi facta fuerit." Quae tamen interpretatio ob ea, quae ad prius hemiſtichium monuimus, vix admittenda fuerit. Syrus ultima verba ita vertit: *ſatiabor*, ܐܣܒܥ ܟܕ ܐܬܬܥܝܪܬ ܗܝܡܢܘܬܟ *cum evigilaverit fidelitas tua*; quibus DATHIUS hanc addit notam: „Non dubito, quin Syrus idem vocabulum, quo utitur, etiam in textu hebraeo legerit, nempe אֱמוּנָתֶךָ loco תְּמוּנָתֶךָ. Noſtri interpretis lectioni favet ejus facilitas et membrorum parallelismus. Diverſa ab hac eſt lectio Theodotionis: *ἐν τῷ ὀφθῆναι τὴν δεξιάν σου*, quae et ipſa quoad literas non longe recedit a textu hebraeo, atque etiam commodam admittit explicationem, non comparanda tamen quoad utrumque cum lectione Syri. Non ſatis certum videtur, quid *οἱ ό* legerint: *ἐν τῷ ὀφθῆναι τὴν δόξαν σου*, quos Vulgatus ſequitur [Videntur תְּמוּנָתֶךָ eadem cum פָּנֶיךָ ſignificatione accepiſſe, atque הָקִיץ, *evigilare*, exſurgere, apparere, conſpicuum fieri interpretati eſſe]. Receptam vero lectionem clare indicant Aquila, *ἐν τῷ ἐξυπνιασθῆναι ὁμοιώσεώς σου*, et Symmachus: *ἐξυπνιασθεὶς τῆς ὁμοιώσεώς σου*, nec non Chaldaeus, qui praeterea verbo הָקִיץ ſuf-

fuffixum primae perfonae addit, quo totius fententiae hunc fenfum facit, qui plerumque ei ineffe putatur, quamquam hoc fuffixum neque in textu hebraeo legitur, neque reliquis interpretibus lectum fuit: *Satiabor tempore, quo evigilavero, de gloria vultus tui* [אֶשְׂבַּע בְּעִדָּן דְּאִתְּעַר מִן יְקָר פַּרְצוּפָךְ; ego tamen fuffixum perfpicuitatis ergo in verfione ab eo expreffum puto, quemadmodum et nos facimus]. Ex quo fonte fluxit fine dubio Hieronymi verfio: *cum evigilavero fimilitudine tua.*"

PSAL-

PSALMVS OCTAVUS DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Magnificum euchariſticon, quod poeta orditur celebratione numinis, cujus auxilium et inſignem opem tam ſaepe fuerit expertus. Sua igitur pericula et hoſtium ingentem vim poetice deſcribit, et depingit potius; moxque ſuam liberationem ac vehementem praepotentis Dei in hoſtibus evertendis iram eo ſcribendi genere, et iis figuris amplificat, ut paene adhuc inter legendum coelum ipſum et terram Dei fulminantis ictibus conquaſſari ac prope incendio ardere videamus. Poſtea victorias, quas de hoſtibus reportavit, ita deſcribit, ut qui legit, illas ſub oculis habere ſe putet. Regni quoque mirum in modum prolatos terminos praedicat. Tandem laeta cum acclamatione Iovam celebrat, quem peculiarem ſui curam gerere agnoſcit.

Inſcriptio prodit, ceciniſſe Davidem hunc hymnum, poſtquam ab omnibus hoſtibus, a Saule inprimis, liberatus eſſet. Quae Saulis diſerta mentio FERRANDO totius hujus inſcriptionis fidem

ſidem ſuſpectam reddit. „Totus, inquit, Pſalmus pugnam cum inimicis commiſſam et ſumma contentione pugnatam ſpirat: ſed talem cum Saule pugnam numquam inivit David, qui fuga, non armis, ſaluti ſuae conſulebat; igitur diſerta Saulis mentio a Pſalmi textu abhorret. Ad haec Verſus 49. et 50. proelium, quod in Pſalmo deſcribitur, cum Ethnicis tantum aut ſaltem potiſſimum commiſſum fuiſſe demonſtrant." Quod tamen quam leve ſit, quisquam intelliget ipſe, quum inſcriptio *exteros hoſtes* minime ab hujus carminis argumento excludat; dicit enim: „poſtquam ab *omnibus* hoſtibus liberatus eſſet Davides." Saulis vero, ut hoſtis omnium acerrimi, diſerte mentionem facit[1]), cujus vexationes etiam priores carminis Verſus (3—6) reſpiciunt. Aben-Eſra hunc hymnum a Davide cantatum eſſe autumat poſt proelium cum Philiſthaeis commiſſum, de quo 2 Sam. XXI, 15—18. refertur, cum poſt periculum tum exantlatum milites ejus juraſſent, non paſſuros ſe illum deinceps cum hoſte manum conſerere[2]), quod parum

1) Recte IARCHI: הלא שאול בכלל היה אלא לפי שהיה קשה אליו ורודפו יותר מכלם כיוצא בדבר אחת אומר וראו את־הארץ ואת־יריחו *Nonne Saul comprehenditur, cum omnium Davidis inimicorum mentio fiat? Ita ſane: ſed diſerte nominatur, quod acerrimus Davidis hoſtis fuit; eumque magis quam ceteri omnes vexabat. Eodem modo et* Ioſ. II, 1. *dicitur: „Inſpicite,* explorate, *terram, inprimis Hierichuntem."*

2) Verba ejus ſunt: ואת השירה חברה בהשבע אנשיו שלא יבא עמהם עוד למלחמה.

parum abfuiſſet, quin interficeretur ab hoſtibus. Ad quam ſententiam ille haud dubie delatus eſt eo, quod in Samuelis libro hic Pſalmus hiſtoriam eam proxime ſequeretur. Mihi tamen omnia optime congruere videntur, ſi, ſimplicem inſcriptionis ſenſum ſequuti, carmen a Davide editum ſtatuamus ſerioribus vitae annis, quum domi bellique potens, hoſtibus circumquaque devictis, et regno conſtituto, in altiſſima pace degeret [3]). Eandem RUDINGERI eſſe ſententiam video, cujus verba ipſa apponere lubet: „Hic Pſalmus in libro Samuelis ultimis verbis Davidis proxime praemittitur, ut veriſimile ſit, non hac tantum de cauſſa, ſed de multis etiam aliis, a Davide ſene, cum jam in pace diu regnaret, et ſub ultimos annos vitae ejus, decantatum fuiſſe, ut, ſicut ſub initia parti regni Iſraelitici, ſublato Isboſetho, et Philiſthaeis turbantibus, Pſalmi alii; ita hunc ſub extrema tempora vitae, parta jam pace undique, et ſuperatis hoſtibus univerſis, tam Saule, quam ceteris, qui tempora hujus ſequuti fuerunt, Ammonitis inprimis, ceciniſſe videatur, tanquam cycnaeam cantionem,

3) IARCHI: בשהזקין וכבר עברו עליו כל צרותיו ונצול מהם *Quum conſenuiſſet Davides, et transiiſſent ſuper ipſum omnes ejus afflictiones; et ex iis ereptus eſſet.* Conſentit KIMCHI: זאת השירה חיברה בסוף ימיו כשהניח יי׳ לו מכל אויביו *Compoſuit hoc carmen extremis vitae ſuae annis, quum ab omnibus hoſtibus Iova quietem ei conceſſiſſet.*

nem, qua hanc celebrationem et has gratias Deo canit pro univerfis victoriis, quas in tota vita fua ei Deus contulit plurimas et gloriofiffimas; ficut et Hebraea infcriptio docet, in qua peculiariter fit, etiam apud Samuelem, Saulis mentio, fimplici et incuriofa infcriptione, quae et an Samuelis fit, dubito, et fortaffis non quod illis temporibus Saulicis factus fit hic Pfalmus, fed quod inter graviffimos hoftes ejus Saul fuerit, et qui maxime, diutiffime certe omnium, exercuerit Davidem, quippe cum ne tempore quidem Abfalonico omne odium tribus Benjaminicae in Davidem exoleverit [4])."

Legitur

4) Quaerit tamen DATHIUS compofueritne Davides hoc carmen, poftquam Saulis familia jam deleta et gentes vicinae omnes fubactae effent, fed antequam peccatum iftud cum Bathfeba commififfet, atque illud fubfecutam domus fuae calamitatem expertus effet? an vero poftquam haec quoque omnia fuperaffet et a Nathane promiffonem de regni fui perpetuitate accepiffet. Etfi Dathio videtur, favere huic fententiae ultimum carminis Verfum, tamen priorem praeferendam putat, tum, quod parum probabile fit, animum Davidis gratum erga divina beneficia laudes Dei tam diu fecum continuiffe, neque palam ea, uti dignum erat, praedicaffe; tum, quod de innocentia fua morumque puritate multa loquitur, a quibus haud dubie abstinuiffet, fi priorem illam vitae fuae integritatem peccato illo cum Bathfeba commiffo jam contaminaffet. Parum tamen ponderis ineffe his rationibus, recte obfervat Auctor anonymus Symbolarum ad hiftoricam V. T. interpretationem, vernacule fcriptarum, qui multus eft in vindicanda fententia priori, et praeter alia Dathio haec opponit (p. 116.): *Ich frage, war es nicht anfänglich der Klugheit gemäfs,*

Legitur hoc ipſum carmen noſtrum et ſub finem ſecundi Samuelis libri (Cap. XXII.), ſed verbis, imo ſententiis, discrepantibus haud paucis. Cujus diverſitatis cauſam HAMMONDUS [5]), CLERICUS [6]), KENNICOTT [7]), alii, quaerunt ſola in librariorum oſcitantia. Sed plura huic ſententiae oppoſuit I. I. SCHULTENSIUS [8]). Primum

1)

müſs, die dankbare Freude des Herzens zu verbergen? Verfertigte nicht David ſogar ein Trauergedicht auf den gebliebenen König? — Hat er nicht die Hülfe und Rettung Gottes in andern Pſalmen beſungen? — Meynt denn David, wenn er von ſeiner Unſchuld, Frömmigkeit und Tugend redet, eine ganz vollkommne, ganz reine und untadelhafte? etc. In ipſis regni ſui initiis, quum, innumeris malis hoſtiumque vexationibus feliciter exantlatis, tandem regium ſolium conſcenderet, Davidem hoc carmen edidiſſe, veriſimile eſt PAULO, in *Clavi* ad Pſ. Et ante Hieroſolyma quidem expugnata eſſe compoſitum, colligit ex eo, quod *ſacri montis* (הר קודש) in hoc carmine mentio non ſiat.

5) In *Commentar. ad Hebr. VIII,* 9.: „Omnes libros, de manu in manum transſcriptos, obnoxios eſſe nonnullis levioris momenti mutationibus, non infrequens eſt; imo certum eſt, ex comparatione 2 Reg. XX, 12. et Ieſai. XXXIX, 1. ejusmodi peccata fuiſſe admiſſa. — — Pſalmus XVIII. identidem, qui a Davide procul dubio ſcriptus fuit certa quadam, nec duplici, forma, minime totitem verbis et literis extat 2 Sam. XXII, quod ſolis librariis tribuendum eſt. Neque labor, a Maſoretis exantlatus, isque diu, poſtquam hae mutationes irrepſerant, contra illas tutamen vel ſepem potuit extruere."

6) In *Commentar. ad 2 Sam. XXII.* ſub fin.

7) In *Diſſertatione ſecunda ſuper ratione textus Hebraei,* p. 549. ſeqq. verſ. lat.

8) In Diſſertat. altera *de utilitate dialectorum Orientalium*

1) quidem illarum *varietatum multitudinem et copiam*. „Ullamne, inquit, habet speciem, brevissimum carmen eodem in codice repetitum socordi exscriptorum supinitate tot tamque insignes subiisse variationes? — Finge quaeso Pindarium vel Horatianum melos vicenis tricenis in locis insigniter variatum in eodem codice iterari, nonne omnes eruditi cujusvis alterius potius, quam librariorum manui hoc deberi contenderent?“ Deinde 2) conspirantem *codicum et versionum concentum*. Licet vero Schultensius ipse agnoscat, soli *codicum* consensui tantum tribuendum non esse, quum obverti possit, hodiernos codices non satis vetustos esse ad genuinam illarum varietatum antiquitatem pervincendam, quippe qui omnes ex *Masorethico exemplari* promanaverint; tamen quum plurimae atque notabiliores differentiae versionum antiquarum, Alexandrinae etiam, auctoritate confirmentur, utriusque exemplaris diversitatem ultra Masorethicum textum exsurgere, concludit. Tum 3) *naturam et indolem mutationum*. „Primum a) non leves modo et unius litterulae vel punctuli adjectione demtioneve exortae differitates hic

lium ad tuendam integritatem Codicis Hebraei, Lugd. Batav. 1742., inserta etiam *Sylloges Differtatt. sub praesidio* A. Schultens, I. I. Schultens *et* N. G. Schroederi *defensar.* Parti I. p. 397. seqq.

hic confpiciuntur, fed et ejusmodi, quae nimium quantum discrepant. Animadvertantur modo hae differentiae:

Pfalm. XVII.	Vs.	2 Sam. XXIII.
מיר *e manu*	1	מכף *e vola*
חבלי *tormenta*	5	משברי *fluctus fracti*
אשוע *vociferabor*	7	אקרא *clamabo*
הרים *montium*	8	השמים *coelorum*
וזולתי *exceptione mei*	33	מבלעדי *non acceffione mei*
המאזרני *accingens me*	33	מעוזי *roborans me*
וידבר *et deducit*	48	ומוריד *et dejiciens*
מפלטי *liberator meus*	49	ומוציאי *et eductor meus.*

Deinde b) animadvertitur, *conftantem* fere et *aequalem mutandi tenorem* obfervatum effe. Utrumque exemplar conferenti offeret fe ftatim faepius inducta in alterum (quod 2 Sam. XXII. extat) unius vocis repetitio, ut Vs. 1. מכף מכף, Vs. 7. אקרא אקרא, Vs. 32. מבלעדי מבלעדי, Vs. 21. 25. כצדקתי כצדקתי, Vs. 37. 40. 48. תחתני. Contractae dein formae ibidem crebrius adhibitae: Vs. 6. סבני, 40. תזרני, 27. התבר, 4. מאיבי, 46. ממסגרותם, 49. מקמי. — Pariter *formae paragogicae* pro fimplicibus, Vs. 24. 38. 50. *Copula* etiam frequentius *omiffa*, Vs. 5. 8. 14. 15. 16. 30. — *Puncta* denique ad eandem legem immutata, Vs. 1. 5. 6. 19. 44. 47. ac. 6. 16. 31. 35. 38. 48.“ Tertium c) adhuc pro discrepantiae hujus genuitate argumentum ex varietatum illarum natura indole affert Schultenfius. „Solenni, inquit, argumento ex litterarum ductu et adfinitate liben-

ter hic Critici utuntur, ut magnam discrepantiae partem e *diverſis codicibus* et ſcribentium feſtinatione et incuria manaſſe demonſtrent. Sic Verſu 12, חשרת־מים ex חשכת מים; Verſu 46. יחגרו transpoſitis litteris ex יחרגו exorta eſſe non dubitant. Sic etiam Vs. 11 וירא, *et viſus eſt ſuper alas venti* apud *Samuelem*, ex וידא, *et volavit*, quod eſt in Pſalmo, litteris ר et ד permutatis, quemadmodum viciſſim in *Samuele* Vs. 43., ארקם, *comminuam eos*, pro אריקם, *evacuabo eos*, ut habet *Pſalmus*. In his *neceſſe eſſe alterutris verſibus litteras* ר *in* ד, *aut e contra fuiſſe permutatas, quandoquidem eſt idem canticum, et iisdem verbis conſtare debet*, pronuntiare non dubitavit STEPH. MORINUS de *lingua primaeva*, III. XIV. p. 441. Et paſſim Cappellus, Clericus, Hare, alii, hanc litterarum adfinitatem ingeminant. Ego vero, ſi conſideratius expendatur, eam pro intemerata harum ſinceritate ſatis validam rationem adferre pertendo. Etenim ſi in *diverſis codicibus* hujusmodi varietas obſervaretur, difficilius forte cupidiori Critico probarem, alias eam cauſſas praeferre, quam deſcriptorum oſcitationem. Nunc vero quum in *eodem volumine* idem carmen iteretur, mihi quidem fieri fere non potuiſſe videtur, ut frequentes adeo, atque eae quidem tam leves, in utrumque, vel in alterutrum irreperent mendae. Quid enim? num ignorare potuerunt codicis noſtri

noſtri exſcriptores, idem canticum diverſo in loco recurrere? an vero adeo fuerunt negligentes, ut differentiam inter utrumque non animadverterent, atque adeo ſi quid incurioſius ſcriptum deprendiſſent, neutrum ex altero reſtituerent et emendarent? Quod quum factum non ſit, jure merito colligitur, etiam has ipſas lectiones, etſi magnam adeo errorum ſuſpicionem injiciunt, tamen majora adhuc integritatis indicia prae ſe ferre.“ Denique d) in exemplarium altero (in Samuelis libro) nullam paene alicujus momenti diverſitatem reperiri exiſtimat SCHULTENSIUS, „quin vel majorem vim et ſignificantiam, vel ſubtiliorem quandam venuſtatem, vel ſplendidiorem figurationem, vel florentiorem ſtili gratiam praeferat.“ Ex quibus omnibus colligit, carmen hoc denuo ſub ſtilo eſſe revocatum, atque a *Davide* quidem ipſo; quae jam ABARBENELIS erat ſententia, qui illud, quod in Samuelis libro legitur, exemplar, *prius*, hoc vero, quod in Pſalmis exſtat, *poſterius* eſſe ſtatuit [9]). In quo tamen ab Abarbenele Schultenſius diſcedit, quippe qui in Sa-

9) Is poſtquam in *Commentar. ad 2 Sam. XXII, 2.* (fol. 175. col. 1. ed. Lipſ. 1686. fol.) obſervaſſet, praemitti in Pſalmis integrum verſiculum, אֶרְחָמְךָ יְהֹוָה חִזְקִי, ejus varietatis cauſſam reddit hanc: שכאן שהיתה השירה שבח והודאה על תשועות דוד שעברו עליו התחיל ויאמר ה׳ סלעי וגו׳ כי זה היה התחלת השירה אבל בספר תהילים שסדר המזמור לכל מתבודד שיבקש רחמים ויתחנן לפני המקום לא לבד לתת הודאה על מה שעבר סדור כי אם לבקש רחמים על העתיד הוצרך

Samuelis libro *poſteriorem* editionem, utpote elegantiorem, et politiorem, exhiberi arbitratur, quod ex ipſa variatione illuſtrat. Sed Abarbenelis ſententiam tuetur VENEMA, *primum*, quod noſter Pſalmus ſit uberior, et additamentis auctus, quae in nova editione non fuiſſent ablata; *tum* quod fuerit hic Pſalmus ſacro cultui in templo dicatus, ut inſcriptio docet, adeoque non prior, ſed poſterior, et reviſus, quippe ſacris aptatus; *denique* quod hic ſit altero planior, et hic illic facilior. Eadem DOEDERLEINII eſt ſententia: „Regis quidem res geſtas deſcripſerunt hiſtorici Judaeorum vel prophetae, coaevi rebus

הוצרך להקרים שם ארחמך השם חזקי רל״ אבקש רחמים מטך ה׳ חזקי כי בזה יבקש המתבודד רחמים ועזר האלקי בכל עניניו *Quia hic* (in Samuele) *carmen hoc eſt hymnus laudis et gratiarum actionis pro auxilio divino ſaepius ipſi lato; ideo incipit:* Dominus petra mea; *hoc enim tunc verum fuit carminis initium. Sed cum in libro Pſalmorum hoc carmen ordinaſſet in uſum privatum omnium eorum, qui miſericordiam divinam implorant, et ei deprecantur, non ſolum ut Deo gratias agant pro eo quod Davidi contigit, ſed etiam ut petant miſericordiam pro futuro, idcirco neceſſe fuit, ut praemitteret ibi verſum illum, cujus ſenſus eſt: Peto miſericordiam a te, Domine, fortitudo mea. His enim verbis orans privatus aliquis implorat miſericordiam et auxilium divinum in omnibus rebus ſuis.* — Cum Abarbenele in rei ſumma conſentit auctor diſſertationis, quae inſcripta eſt: חלוף והסכמת המקרא שבין תלים י״ח ובין שמואל ב׳ כ״ב *De discrepantia et conſenſu Pſalmi XIIX. et 2 Sam. XXII. Diſſertatio philologica, quam Praeſide* IO. CHR. HEBENSTREIT — *defendet* IO. GODOFR. HIRSCHIUS Lipſ. 1736. 4.

rebus geſtis, ideoque primam hymni editionem poſt devictum Saulum, propheta neſcio quis, hiſtoriae Davidis inſerere haud dubitavit ob carminis gravitatem et elegantiam: alteram autem vates carminum ſuorum corpore noluit exulare (necdum enim tum in canonem relatae videntur vel hiſtoriae, vel hymni); at perpoliens ſubinde, melioremque in formam, pro more eruditi ſcriptoris, retractans antiquum carmen vates immutavit quaedam, vel elegantiae cauſa et puritatis, vel ob perſpicuitatem, vel denique propter aptitudinem ad uſum publicum. Itaque nec in mendorum rationem omnes diverſitates conſendae, neque vocum differentium conformatio ſolicitanda nimis videtur. Utrumque enim exemplum genuinum, probum, elegans, ſublime; alterum antiquius, limatius alterum atque caſtigatius editum [10])."

Ego

10) Eadem I. A. STARKII eſt ſententia, in *Davidis aliorumque Poetarum Hebraeorum Carminum Libris V.*, Vol. I., p. 346: „Niſi me omnia vehementer fallunt, ille, qui Pſalmorum volumini inſertus hymnus eſt, emendatius exemplar ſiſtit; quae utrum ab ipſo Davide profecta ſit emendatio, an ab eo, qui carmina Davidica collegit, dubium eſt. Qualem autem nobis hunc Pſalmum exhibet auctor librorum Samuelis, hoc primum exemplar eſſe videtur, a poſteriori poetae manu nondum emendatum et politum. Tamen conſentientibus antiquis non negaverim, Pſalmum decimum octavum ex loco parallello, ubi laborat lectio, ſanari poſſe." Nec diverſus eſt GERH. BENTH. REDDINGIUS in *Obſervatt. Philologico-Critt. de Pſalmis bis editt.*, Franequ. 1795. p. 24. et Auctor *Symbolar. ad hiſtoric. V. T. interpretat.* p. 123. ſeq.

Ego vero, cur *Davidem* earum, quae inter utrumqe exemplar deprehenduntur, varietatum, auctorem cenſeamus, rationem idoneam prorſus video nullam. Quae enim Schultenſius affert ad convellendam eorum ſententiam, qui discrepantiae illius cauſam librariorum oſcitantiae tribuunt, hoc tantum probant, extitiſſe jam vetuſtiſſimis temporibus, longe antea, quam ii libri, qui nunc Veteris Teſtamenti nomine comprehenduntur, in unum corpus eſſent redacti, duplex noſtri carminis exemplar. Utriusque vero apographi varietates quum vel in vocibus aequipollentibus, vel in literis figura ſimilibus inter ſe permutatis, vel in earundem vocum formis duntaxat diverſis vel denique in uno alterove vocabulo aut verſiculo ſive addito, ſive omiſſo, ſint poſitae; ejusmodi eas cunctas eſſe apparet, ut antiquiſſimis carminis Davidici exſcriptoribus originem debere, veriſimillime ſit, a quibus certe accurata illa et anxia in deſcribendo diligentia exſpectanda non erat, qua poſteriores duplicis, quod circumferebatur, exempli differitates ſervare ſtuduerunt. Iſtius generis diverſitates in omnibus omnino monumentis ſcriptis, praeſertim priſcis, quorum plura ſuperſunt exempla, deprehendere neceſſe eſt, quae rariſſime ab auctoribus ipſis proficiſcuntur [11]). Ac noſtri

11) Sic in *Ibn Doreidiani* Poematii (primo ab EBERH. SCHEIDIO, Harderov. 1768. arabice ſolum, poſtea ab AGG. HAITSMA cum largo Commentario Franequ.

noſtri carminis ſi tertium extaret exemplar, ſane et huic ſuas fore varietates, nulla poteſt eſſe dubitatio.

nequ. 1773. denique etiam ab EBERH. SCHEIDIO, cum verſione et animadverſſ. Harderov. 1786. editi), quibusdam codicibus, *octo* integri verſiculi hic illic inſerti leguntur, qui in aliis codicibus deficiunt, quorum nonnullos certe ſpurios eſſe, et additos a ſeriore manu, ſatis verſimile fecit Scheidius pag. 70. 71. Animadverſſ. Taceo alias, minoris momenti varietates, partim ex vocabulorum aequipollentium, partim ex punctorum diacriticorum permutatione ortas, quas ex tribus carminis illius codicibus manuſcriptis collectas Haitsma textui Arabico a ſe edito p. 154 — 160. addidit, hac tamen ſubjuncta obſervatione: „Facile *Philarabibus*, ſi attenderint cum ad exiguam in Variantibus lectionibus differitatem, tum ad vocum, *quae magis disſonant*, ac *in ſignificatione disſentiunt*, collationem, patebit, non adeo, ſi rite perpendantur, disſenſum reperiri quoad ſenſum vel mentem Autoris." Et in *Praefatione* pag. XXIII. „Eſt ſane mirandum, in Poëmatio 240. Verſuum plusquam 150. *Variantes* reperiri Lectiones, idque ex tribus tantum exemplis Manuſcriptis, adeo ut vix dubium ſuperſit, quin ſi plura exempla Mſs. conferantur, numerus earum augmentum adciperet. Hoc ne ex ſuspicione levi vel conjectura probabili ſit poſitum a nobis, juvat documento inſigni comprobaſſe. Verſus 34. Ibn Doreidi ab *Elmacino* Hiſt. Sarac. L. I. pag. 66. [ed. Erpen.] citatus, hoc modo impreſſus legitur:

وابن الاشعب الغيل فان نفسه
الي الردا حدار سمات العري

Filium Aſſabi juvit ſe interfeciſſe in veſte metu opprobrii nuditatis. In noſtro vero Cod. Mſto. et duobus collatis extat ut dedimus:

وابن الاشجّ القيل ساق نفسه
الي الردي حذار اشمات العدى

Aſſa-

tatio. Quae vero nobis hodie ſuperſunt, duo apographa, ex ſe invicem, ad ſanioris critices leges, emendari poſſe videntur.

Reſtat, ut carmen ipſum ſubjunctis varietatibus alterius exempli, quod 2 Sam. XXII. extat,

Aſſachides, princeps, animam ſuam impulit in mortem prae metu inſultationis hoſtium. Si reſpexeris ad collationem horum, modo tres voces ſunt ſimiles, ادبر, الى et نفسه, reliquae diſſimiles, partim ex *Erratis Typographicis*, partim ex variante in exemplo Mſto., quo uſus fuit Erpenius, per *librarios* lectione.“ Quam varietatem dehinc pluribus illuſtrat Haitsma. Cauſam vero et originem tot variantium lectionum in uno carmine recte quaerit partim in *oſcitantia librariorum,* qui literas figura affines, inter ſe confuderunt, partim in *Critica docta* eorum, qui circa codices manuſcriptos verſati fuerunt, eosque curarunt, ut emacularentur, et nitidi eſſent; qui, cum quae ipſis mendoſa viderentur, vel in textu ipſo corrigerent, vel ad marginem, vel denique alio loco, fieri non aliter potuit, quin in ſubſequentibus transſcriptionibus in textum inducerentur. Subdit tamen Haitsma etiam poſt hasce obſervationes (p. XXIX.): „ex omnibus iſtis variantibus Lectionibus, ſi expendantur, nihil vel parum ſenſum textus turbari, cum vel in minimis haereant, vel voces, haud multum ſuis ſignificatibus ab iis, quae in textu, diverſas ſiſtant. Ita Vs. 24. pro شكا *queſtus fuit,* in aliis codicibus legitur اشتكي, in Conjug. VIII., ſed non diverſa ſignificatione. Vs. 76. pro الغري, *dorſum* in al. المطا ejusdem ſignificatus. Vs. 131. pro حادي, *agaſo,* in al. رعي, *paſtor,* quod ſenſum mutat. Eadem eſt ratio earum lectionum variantium, quas in Zoheiri Carmine obſervatas, textui Lipſiae 1792. a nobis edito ſubjunximus, et omnium omnio carminum Arabicorum, quorum plura extant apographa.

tat, apponamus, eodem conſilio eademque ratione, ut ſupra (p. 334.) in Pſalmo *quarto decimo* fecimus [12]).

---

1 לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר (a לַיהוָה
אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה
אוֹתוֹ מִכַּף כָּל־אוֹיְבָיו וּמִיַּד (b שָׁאוּל

---

2 וַיֹּאמַר אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי (c :

3 יְהוָה סַלְעִי וּמְצוּדָתִי (d וּמְפַלְטִי (e
אֵלִי (f צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ
מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי († :

4 מְהֻלָּל

VARIANS LECTIO 2 SAM. XXII.

a) וַיְדַבֵּר דָּוִד	e) וּמְפַלְטִי־לִי
b) וּמִכַּף	f) אֱלֹהֵי
c) Integrus verſiculus abeſt.	†) Additur: וּמְנוּסִי מֹשִׁעִי
d) וּמְצֻדָתִי, per *Kibbutz.*	מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי

12) Carmen noſtrum in verſus *acatalecticos* diviſum, novisque punctis vocalibus inſtructum, additis notis criticis, una cum verſione latina, exhibuit E. I. GREVE in *Tractatu de numeris Hebraeorum poeticis*, qui inſertus eſt *Ultimis Capitibus libri Iobi ab ipſo ad Graec. Verſ. recenſitis et notis inſtructt.* P. II. p. 207 — 216. Extat etiam I. G. VOGELII *Obſervationum criticarum in V. T. Specimen I. ſiſtens collationis* 2 Sam. *XXII. cum Pſalmo XVIII partem priorem*, Hal. 1770. 4., ſed *decem* tantum priores carminis noſtri Verſus comprehendit.

4 מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה
וּמִן אֹיְבַי g) אִוָּשֵׁעַ:

5 אֲפָפוּנִי h) חֶבְלֵי־מָוֶת i)
וְנַחֲלֵי k) בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי l):

6 חֶבְלֵי שְׁאוֹל סְבָבוּנִי m)
קִדְּמוּנִי n) מוֹקְשֵׁי o) מָוֶת:

7 בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה
וְאֶל־אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ p)
יִשְׁמַע q) מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי
וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו תָּבוֹא r) בְאָזְנָיו:

8 וַתִּגְעַשׁ s) וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ
וּמוֹסְדֵי הָרִים t) יִרְגָּזוּ
וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ:

9 עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ
וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל
גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ:

10 וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד
וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו:

11 וַיִּרְכַּב

VAR. LECT.

g) מֵאֹיְבַי
h) כִּי אֲפָפֻנִי
i) מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת
k) נַחֲלֵי
l) יְבַעֲתֻנִי
m) סַבֻּנִי
n) קִדְּמֻנִי
o) מֹקְשֵׁי, defective.
p) אֶקְרָא
q) וַיִּשְׁמַע
r) Duo haec vocabula desunt.
s) Lectio marginalis וַיִּתְגָּעַשׁ
t) מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם

11 וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף
וַיֵּרָא u) עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃

12 וַיָּשֶׁת x) חֹשֶׁךְ סְתָרוֹ y) סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ z)
חַשְׁכַת־מַיִם a) עָבֵי שְׁחָקִים׃

13 מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ b)
בָּרָד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ c)׃

14 וַיַּרְעֵם d) בַּשָּׁמַיִם e) יְהוָה
וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ f)
בָּרָד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ g)

15 וַיִּשְׁלַח חִצָּיו h) וַיְפִיצֵם
וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם i)׃

16 וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי מַיִם k)
וַיִּגָּלוּ l) מוֹסְדוֹת m) תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ n) יְהוָה
מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ o)׃

17 יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי
יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃

18 יַצִּילֵנִי

VAR. LECT.

u) וַיֵּרָא
x) וַיָּשֶׁת
y) Deest
z) סֻכּוֹת
a) חַשְׁרַת־מַיִם
b) Desunt haec duo vocabula
c) בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ
d) יַרְעֵם
e) מִן־שָׁמַיִם
f) קוֹלוֹ
g) Deest hoc hemistichium
h) חִצִּים
i) בָּרָק וַיָּהֹם
k) יָם
l) יִגָּלוּ
m) מֹסְדוֹת
n) בְּגַעֲרַת
o) אַפּוֹ

18 יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז
וּמִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃

19 יְקַדְּמוּנִי (p בְּיוֹם אֵידִי.
וַיְהִי־יְהוָה לְמִשְׁעָן (q לִי׃

20 וַיּוֹצִיאֵנִי (r לַמֶּרְחָב (†
יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי

21 וְגִמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקִי (s
כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי׃

22 כִּי־שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה
וְלֹא־רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃

23 כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו (t לְנֶגְדִּי
וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מֶנִּי (u׃

24 וָאֱהִי תָמִים עִמּוֹ (x
וָאֶשְׁתַּמֵּר (y מֵעֲוֹנִי׃

25 וַיָּשֶׁב־יְהוָה לִי כְּצִדְקִי (z
כְּבֹר יָדַי (a לְנֶגֶד עֵינָיו׃

26 עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד
עִם־גְּבַר (b תָּמִים תִּתַּמָּם׃

27 עִם־נָבָר

VAR. LECT.

p) יְקַדְּמֻנִי
q) מִשְׁעָן
r) וַיֵּצֵא
†) אֹתִי
s) כְּצִדְקָתִי
t) מִשְׁפָּטוֹ

u) לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה
x) וָאֶהְיֶה תָמִים לוֹ
y) וָאֶשְׁתַּמְּרָה
z) כְּצִדְקָתִי
a) כְּבֹרִי
b) גִּבּוֹר

27 עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר c)
וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל d);

28 כִּי־אַתָּה עַם e)־עָנִי תוֹשִׁיעַ
וְעֵינַיִם רָמוֹת f) תַּשְׁפִּיל:

29 כִּי־אַתָּה תָּאִיר נֵרִי g)
יְהוָה h) אֱלֹהַי i) יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי:

30 כִּי בְךָ אָרֻץ k) גְּדוּד
וּבֵאלֹהַי l) אֲדַלֶּג־שׁוּר:

31 הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ
אִמְרַת־יְהוָה צְרוּפָה
מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים m) בּוֹ:

32 כִּי מִי אֱלוֹהַּ n) מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה
וּמִי צוּר זוּלָתִי o) אֱלֹהֵינוּ:

33 הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי p) חָיִל
וַיִּתֵּן q) תָּמִים דַּרְכִּי r):

34 מְשַׁוֶּה רַגְלַי s) כָּאַיָּלוֹת
וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי:

35 מְלַמֵּד

VAR. LECT.

c) תִּתָּבָר
d) תִּתַּפָּל
e) וְאֶת־עַם
f) וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים
g) נֵירִי יְהוָה
h) וַיהוָה
i) Abeſt.
k) בְּכָה אָרוּץ
l) בֵּאלֹהַי
m) הַחֹסִים
n) אֵל
o) מִבַּלְעֲדֵי
p) מָעוּזִּי
q) וַיַּתֵּר
r) דַּרְכּוֹ lect. text.
s) רַגְלָיו lect. text.

35 מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה
וְנִחֲתָה t) קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי u):

36 וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי x)
וְעַנְוָתְךָ y) תַרְבֵּנִי:

37 תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי z)
וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי:

38 אֶרְדּוֹף a) אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם b)
וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם c):

39 אֶמְחָצֵם וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם d)
יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי:

40 וַתְּאַזְּרֵנִי e) חַיִל לַמִּלְחָמָה
תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי f):

41 וְאֹיְבַי נָתַתָּה g) לִּי עֹרֶף
וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם h):

42 יְשַׁוְּעוּ i) וְאֵין מוֹשִׁיעַ
עַל־יְהוָה k) וְלֹא עָנָם:

43 וְאֶשְׁחָקֵם

VAR. LECT.

t) וְנִחַת
u) זְרֹעֹתָי
x) Deſunt haec duo vocabula
y) וַעֲנֹתְךָ
z) צְעָדַי תַּחְתֵּנִי
a) אֶרְדְּפָה
b) וָאַשְׁמִידֵם
c) כַּלֹּתָם
d) וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן
e) וַתַּזְרֵנִי
f) תַּחְתֵּנִי
g) תַּתָּה
h) מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם
i) יִשְׁעוּ
k) אֶל־יְהוָה

43 וָֽאֶשְׁחָקֵם ״כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ (l
כְּטִיט חוּצוֹת ״אֲרִיקֵם (m:

44 ״תְּפַלְּטֵנִי (n מֵרִיבֵי ״עָם (o
״תְּשִׂימֵנִי (p לְרֹאשׁ גּוֹיִם
עַם לֹא־יָדַעְתִּי ״יַעַבְדוּנִי (q:

45 ״לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי
בְּנֵי נֵכָר יְכַחֲשׁוּ־לִי (r:

46 בְּנֵי־נֵכָר יִבֹּלוּ
״וְיַחְרְגוּ (* מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם:

47 חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי
״וְיָרוּם (s אֱלוֹהֵי († יִשְׁעִי:

48 הָאֵל הַנּוֹתֵן ״נְקָמוֹת (t לִי
וַיַּדְבֵּר (u עַמִּים ״תַּחְתָּי (x:

49 ״מְפַלְּטִי

VAR. LECT.

l) כַּעֲפַר־אָרֶץ
m) אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם
n) וַתְּפַלְּטֵנִי
o) עַמִּי
p) תִּשְׁמְרֵנִי
q) יַעַבְדֻנִי
r) בְּנֵי־נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי
לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ־לִי:

*) וְיַחְגְּרוּ
s) וְיָרֻם
†) צוּר
t) נְקָמֹת
u) וּמוֹרִיד
x) תַּחְתֵּנִי

49 מְפַלְּטִי y) מֵאֹיְבָי
אַף מִן־קָמַי z) תְּרוֹמְמֵנִי
מֵאִישׁ חָמָס a) תַּצִּילֵנִי׃

50 עַל־כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם יְהוָה b)
וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה c)׃

51 מַגְדִּיל d) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ
וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ
לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃

VAR. LECT.

y) ומוציאי	b) יְהוָה בַּגּוֹיִם
z) וּמִקָּמַי	c) אֲזַמֵּר
a) חֲמָסִים	d) מִגְדּוֹל lect. margin.

---

2. אֶרְחָמְךָ יְהוָה *Diligo te, Iova!* Diffentiunt interpretes de verbo רָחַם, *diligere* num vertendum fit, an *mifericordiam petere?* 1) Alteram fignificationem hic adhibendam cenfet Aben-Efra: מלת רחמים בכל המקרא מהבנין הכבד וארחמך מבנין הקל ואיננו פועל יוצא על דרך בני יצאוני יצאו ממני וזה אבקש רחמים ממך *Verbum* רָחַם *ubique alias in Conjugatione* Piel *occurrit, qua* mifereri alicujus *denotat. Hic vero, ubi in* prima *Conjugatione eft pofitum, transitiva notione non poteft accipi, fed vertendum:* mifericordiam abs te petam. *Ita Ierem. X, 20.* בָּנַי יְצָאֻנִי *non vertendum eft:* filii mei eduxerunt me, *fed, quum in* Cal *pofitum fit, reciproce,* egreffi funt a me." Quod ipfum fequutus BUCERUS, fenfum exprimit his verbis:

verbis: „Tua paterna caritate atque benevolentia perpetuo confidam, hanc femper implorabo, poftquam tam prolixe opem mihi tulit, et a puero usque in hanc horam me mirifice adeo per mille rerum difcrimina duxit.“ 2) Sed multo aptior videtur altera *diligendi* notio, quam Alexandrinus expreffit, qui *ἀγαπήσω σε* ponit, nec non Chaldaeus: אֲחַבְּבִינָךְ, *diligam te.* Ita et IARCHI אֶרְחָמְךָ אוהבך כדמתרגם וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ ותרחם *idem effe* notat *cum* אֲהָבְךָ, *eademque* amandi *fignificatione etiam apud Chaldaeos in ufu fuiffe, hinc Chaldaeum interpretem Levit. XIX,* 18. *pro Hebraeo* אָהַב *verbum* רָחַם *ponere.* Recte hujus verbi fignificationes exponit VENEMA: „Radix רָחַם, quae in origine dicit *molliter fovit*, ut ex Arab. colligigitur [رَخَمَ, *incubavit ovis gallina*], et inde ad *uterum*, *τὸ ἐμβρυοδόχον ἔντερον*, quo *foetus* molliter fovetur, transiit, hinc *cum* ad *mifericordiam*, *tum* ad *intimam* dilectionem fefe flexit, cum foetus intime ab utero comprehendatur, et matris ardentiffimum affectum excitet. Quum autem amori matris erga foetum, utpote fuperioris inferiorem egenum et miferum, rectius refpondeat amor *mifericordiae;* hinc de Deo paffim ufurpatur, ejusque intimum affectum erga miferos et inopes homines expingit.“ חִזְקִי *Robur meum*, qui omne robur, omnem virtutem mihi fuppeditas. In Samuelis libro integrum hoc hemiftichium abeft, quamvis et ibi a Syro et Arabe exhibeatur, fed, ut recte KOEHLERUS obfervat, haud dubie ex Pfalmo introductum. A Davide ipfo additum effe in pofteriori editione, REDDINGIUS cenfet: „Davides,“ inquit, „hoc carmen primum compofuerat, cum a profligatis hoftibus vix reverfus, flagranti amore erga Deum et indignatione in hoftes fuos totus abreptus erat; carmen hinc abrupte et magno cum furore inchoabat, quod ei non poterat in oculos incurrere, cum illud revidebat. Tum vero judicaviffe videtur, carminis initium ita mutandum effe, ut debita allocutione ad Deum inciperet; fed fimul attendens ad partes fibi invicem refpondentes, neceffe habuit, ut ultimam par-

partem commatis tertii totam rejiceret, quod et fine textus detrimento facile fieri potuit.“ Equidem potius ab eo, qui carmen hoc cultui publico accommodaret, vel ab alia Davide feriore manu additum hoc hemiftichium puto. Certe Carmen grandius ftatim abrupte inchoare videtur: *Iova rupes mea*, reliqua, ut Pfalm. XXVI. *Iova lux mea et falus.*

3. יְהוָה סַלְעִי *Iehova, rupes mea!* Hiftorice hoç interpretatur IARCHI: סלעי שעזרותני בסלע המחלקות כשהייתי מצומצם בין שאול ואנשיו להתפש כמו שנ׳ ושאול ואנשיו עוטרים אל דוד *Petra mea, qui opem mihi tulifti apud* petram divifionis (2 Sam. XXIII, 28.), *quum ab ipfo Saule ejusque copiis obfeffus, parum abfuit, quin comprehenderer, juxta illud* 1 *Sam. XXIII,* 26. „Itaque Saul et focii ejus in modum coronae cingebant Davidem.“ Quod AGELLIO etiam placuit, qui fenfum ita exprimit: „Non tam illi abruptae petrae deferti Maon confidebam, et me, cum ad eam perfugiffem, tutum ab hoftibus putabam, quam de tuo auxilio, et in te tutus eram.“ Quod argutum videtur. Rectius 2) Aben-Efra: דרך משל כאדם שהוא במקום גבוה ולא יפחד מהשפל ממנו figurate *hoc dictum effe ait, imagine defumta ab homine, qui in editum locum fe recipit, ubi hoftem, qui inferius eft, non metuit.* Senfus igitur hic erit: „Ad te, hofte me perfequente, confugio, tanquam ad praealtam invictamque rupem, quorfum vis hoftilis penetrare nequit. Metaphora petitur ab inexpugnabilibus illis Palaeftinae rupibus, quae praecipitia difficilemque aditum tutas praeftabant latebras, non folum fugitivis, fed et quandoque latronibus; ceu patet ex hiftoria Herodis, tales petras non nifi fumma induftria ac ftratagematibus expugnantis (IOSEPHI *Antiqq. Iudd.* L. XIV. Cap. XXVII.); item ex Iud. VI, 2., ubi Ifraelitae contra irrumpentes Midianitas exftruunt fibi in montibus מִנְהָרוֹת et מְצָדוֹת, *fpeluncas et afyla.* Hinc illae phrafes: *in petra exaltavit me*, Pf. XXVII, 5. LXI, 3. Ierem. XLVIII, 28. *Linquite urbes et habitate in petris.* Pf.

Pf. XXXI, 4. XLII, 10. Alias *petra* opponitur etiam *coeno*, in quo pedes ftare nequeunt, fed vacillant; item luto, ubi fubfidit homo, magisque femper demergitur. GEIER.

3) Hebraeo סֶלַע collato cum Arabum سلع, *fiffura in monte*, REDDINGIUS nomen Hebraeum *fpeluncae* notione h. l. cenfet adhiberi, ut aliis in locis, I. D. MICHAELE praeeunte, qui in *Supplemm.* p. 1770. Iud. XV, 8. et 1 Sam. XXIII, 25. סֶלַע *petram* fignificare fibi perfuafit. „Hinc", Reddingius inquit, „quia homines femet in fpeluncis contra hoftium invafiones faepiffime abscondere folebant, orta eft notio *afyli, refugii*, quae obtinet in locis, ubi de Deo adhibetur, porro a parte facta denominatione ad totam *petram* vox eft translata. Davides forte fpeluncae nomine h. l. refpicit ad requiem gratiffimam, quam poft acerbiffimam pugnam nactus erat; fic enim paftores olim ac viatores meridiano tempore antra et fpeluncas ingredi folebant, calore folis defeffi. Ad מְצוּדָתִי recte obfervat MICHAELIS in *Supplem.* p. 1538., effe nomen מְצוּדָה non ad radicem צוּד, ut faciunt plerique, verum ad מצר referendum idemque effe cum Arabum مصاد, Plur. مصادان, *vertex montis.* „Hae propria fignificatione ponitur Iob. XXXIX, 28., ubi aquila pernoctare dicitur עַל־שֶׁן־סֶלַע וּמְצוּדָה, certe non in *caftello*, fed in fummo *montis faftigio;* fic et acceperim nomen, ubi frequens in hiftoria fugae Davidis occurrit, nec enim caftella habebat, in quae fe reciperet, fed inacceffa montium. Vide et Ief. XXXIII, 16. *Is excelfa habitabit,* מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ *inacceffa montium faftigia funt locus ejus tutus.* Verum et poteft *caftellum in monte* fignificare, ficque accipiendum, ubi de Sione ponitur, 2 Sam. V, 7." Atque *locum aditu et expugnatu difficilem*, in quem fe quis recipit, ut ab hofte tutus fit, et hic videtur indicare. In altero exemplari vocabulum eft defective, litera ו omiffa, fcriptum, forfan hisce punctis

 vocali-

vocalibus instruendum: מְצֻדָתִי. Sequitur: וּמְפַלְטִי *Et evadere me faciens* ex maximis periculis hostiumque insidiis, quomodo verbum פִּלֵּט usurpari vidimus supra XVII, 13. KIMCHI additi hujus epitheti rationem reddit hanc: כי הסלע והמצודה שישגב האדם בו פעם ינצל ופעם לא ינצל שם כי שם יתפשהו אויביו אבל אני כשנגבתי בשמך והצלת אותי בכל הפעמים *Nam qui in petram et locum munitum sese recipit, interdum evadit, interdum vero non, siquidem ab hoste ibi interdum comprehenditur; me vero, qui ad tuum nomen, tanquam ad editam arcem confugio, semper salvum praestitisti.* Alterum exemplum addit לִי, *servator meus mihi*, quod Clericus inutile pronuntiat, Schultensius vero novum pondus et gratiam adferre ait, cum quo consentit Reddingius. N. G. SCHROEDERUS quoque in *Syntaxi* Reg. XXXII. d) affixa pronomina cum particula ל composita, saepe redundare observat cum quadam elegantia, aut levi emphasi, qua id, quod in alicujus commodum vel damnum fit, significetur, veluti Amos II, 13. הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ *plaustrum plenum sibi.* לִי h. l. et mihi genuinum videtur, quum et infra CXLIV, 2. gravius מְפַלְטִי־לִי occurrat, et, quod in nostro Psalmorum exemplo sequitur, אֵלִי, ex לִי ortum credibile sit, quod posterior manus, sive oscitantia, sive consilio, pronomen repetitum inutile reputans, in nomen divinum mutaverit, propterea que אלהי, quod in Samuele legitur, omiserit. Ceterum in eô, quod nunc in Psalmis extat, אֵלִי, haud pauci *roboris* notionem respici putant, quum אֱיָל sit *virtus, robur*, q. d. tu, cui numquam ad adjuvandum potentia deest. — צוּרִי *petra mea*, quo adjutore, tanquam in petra praealta constitutus tutus sum, in quem praesidium meum posui, defensor, et propugnator meus. Sic Deut. XXXII, 30. cum Moses caussam vellet ostendere, cur unus persequuturus sit mille, et duo fugaturi sint decem millia, juxta divinam praedictionem, subdit, quia צוּרָם, *propugnatorem suum*, commutarunt, et Iovam rejecerunt. Et mox Vs. 31. כִּי לֹא

כְּצוּרֵנוּ צוּרָם *Quoniam non ut propugnator noſter eſt propugnator illorum.* Sic et Hannah, mater Samuelis. 1 Sam. II, 2. *Non eſt* צוּר *propugnator*, defenſor, *ut Deus noſter.* Et infra in hoc ipſo Pſalmo, Vs. 31. *Quis Deus praeter Iovam, et quis* צוּר, *propugnator, praeter Deum noſtrum?* et item Deut. XXXII, 37. irridens Moſes fiduciam populi collocatam in diis alienis, *ubi*, inquit, *ſunt dii illorum*, צוּר חָסָיוּ בוֹ, *petra*, propugnator, *in quo praeſidium collocarunt?* Et Ieſai. XXX, 29. Deus vocatur צוּר יִשְׂרָאֵל *propugnator Iſraelis*, Iſraelitici populi numen tutelare. KIMCHI hoc loco אֵל et צוּר dicit בכל ענין במלות שונות כי האל נקרא כן לפי שהוא חזק ויכול *ejusdem eſſe ſignificatus, et utrumque ideo Deo tribui, quod virtute et robore omnibus praepolleat.* Recte Alexandrinus hic vertit βοηθός μου, *adjutor meus*, et in Samuelis libro Φύλαξ μου, *cuſtos meus.* — In altero exemplo pro אֵלִי צוּרִי extat אֱלֹהֵי־צוּרִי *Deus rupis meae.* Quod quum KOEHLERO non ſatis commodum videretur, אֱלֹהַי, *mi Deus*, legendum conjecit. Sed quemadmodum ſupra IV, 2. אֱלֹהֵי־צִדְקִי *Deus juſtitiae meae*, et infra LIX, 10. 17. אֱלֹהֵי חַסְדִּי, *Deus benignitatis meae*, pro, Deus benigniſſimus meus, dicitur, ita et אֱלֹהֵי צוּרִי dici poteſt, quod A. SCHULTENSIUS recte ſic explicat: „*Deus, qui eſt rupes mea*, qui ubique omni tempore et loco rupem mihi praeſtat. Non abſimilis ratio in אֱלֹהֵי יִשְׁעִי *Deus ſalutis meae*, qui ſalutem mihi praeſtet. Quae phraſis perquam frequens in Pſalmis, ut XXXIII, 5. XXVII, 9., etiam infra Vs. 47. aucta et intenſa, אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי, *Deus qui eſt rupes ſalutis meae.*" Quae VOGELII quoque ſententia eſt, dum dicit, אֱלֹהֵי ſenſu *auctoris* hic accipiendum eſſe, quod a Koehlero non intellectum eſſe, miror. — אֶחֱסֶה־בּוֹ, *in quem confugio*, ad quem praeſidii cauſa omne meum pono refugium, cf. ſupra V, 12. Eſt hic ellipſis pronominis relativi אֲשֶׁר, ut ſaepe. Notum autem, Hebraeis אֲשֶׁר בּוֹ poni pro בַּאֲשֶׁר. Paulo aliter IARCHI hanc figuram interpretatur: אֶחֱסֶה־בּוֹ אחסה בצלו בענין שנאמר

שנאמר מִצֵּלֵי מַחְסֶה חִבְּקוּ־צוּר שהסלעים כסוי ומגן להולכי דרכים מן הרוחות ומזרם גשמים *cujus umbra contegar, eadem metaphora, quae Iob. XXIV,* 8. defectu refugii petram amplectuntur; *eft enim rupes viatoribus protectio contra ventos et imbres.* — מָגִנִּי, *clypeus meus,* quem hostium ictibus veluti objicio; qui me clypei inftar tuitus es contra hoftium tela ictusque. Bene Alexandrinus pofuit ὑπερασπιστής μου, qui objecto fcuto me a telis hoftium defendis. — וְקֶרֶן יִשְׁעִי *Et cornu falutis meae.* In hac figura explicanda interpretes non confentiunt. 1) Plerique eam defumtam effe putant ab *animalibus corniferis,* quae cornubus fe defendunt, et contra pugnantia repellunt. Ita THEODORETUS: τό δὲ κέρας σωτηρίας τέθεικεν ἐκ μεταφορᾶς τῶν ζώων, τῶν τοῖς κέρασιν τοὺς πολεμίους ἀμυνομένων. KIMCHI: דרך המקרא לכנות החוזק בקרן כמו וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו לפי שהאיל והשור והראם חוזקם וכחם בקרנים שהם מנגחים בהם *Solent Hebraei fcriptores robur cornu figura exprimere. Sic Deut. XXXIII,* 17. Cornua orygis cornua illius, quibus populos cornupetet; *translatione fumta a cervis, tauris et capris, quorum robur et vitae praefidium eft in cornubus, quibus cornupetunt.* 2) Sed I. A. NOESSELT, in Differtat. quae infcribitur: *Iefus Chriftus* τὸ κέρας τῆς σωτηρίας *ad locum Lucae I,* 69. (recufa in Eiusd. *Opufcull. ad Interpretat. Sacrar. Scriptur.* Fafc. I. edit. fec. Hal. 1785. p. 31. feqq.) §. V. VI. קֶרֶן יֶשַׁע exiftimat de *galea* dictum, quae incolumitatem praeftet, five ita quafi caput muniat, ut de ictibus hoftium nihil fit metuendum. „Namque inter veteres populos quemadmodum illi apud PHAEDRUM *Fab.* L. III. Fab. V. Vs. 5. feqq.

> *Duces — —, qui capitibus cornua*
> *Suis ligarant, ut confpicuum in proelio*
> *Haberent fignum,*

multi *cornua galeis* applicabant, five ut hoftibus terrorem incuterent, quod de Gallis DIODORUS Siculus refert (*Biblioth.* L. V, C. XXX. T. I. p. 353. ed. Weffel.), five ut

ut duces facilius internofcerentur, ut PLUTARCHUS Pyrrhum regem ab infigni crifta cornibusque hircinis in galea narrat cognitum fuiffe (in *Pyrrho* Opp. T. I. ed. Francof. p. 384. B.). Quod etfi de Ebraeorum gente non legitur, tamen neque ab illa prifca fimplicitate abhorret, quae pellibus et exuviis animalium inprimis utebatur, et quodam modo intelligitur e 1 Reg. XXII, 11. Nec defiderantur in facro codice exempla, in quibus fimilia pro capitis tegumento ponuntur. Etenim Davides Pf. LX, 9. et CVIII, 9. Ephraimitas appellat מָעוֹז רֹאשִׁי, *robur capitis mei*. Quod Ebraicum מָעוֹז רֹאשִׁי eft quidem de iis, qui corporis funt aut capitis cuftodes, fed fimilitudo tamen a galea ducta eft, quae caput contra ictus defendit, atque cum קֶרֶן etiam de *robore* dicatur, quae poteft major inter illud et alterum vocabulum מָעוֹז fimilitudo intercedere? Ac profecto illud adjunctum יֶשַׁע, quod eft in Pfalmo noftro, alibi quoque cum *galea* conjungitur, ut כּוֹבַע יְשׁוּעָה Efai. LIX, 17. Significationem illam vero Pfalmi locus poftulare videtur. Dicitur enim Deus Davidi *rupes*, *propugnaculum*, *arx*, *clypeus*, nominibus e re bellica ductis, qui contextus defiderat in קֶרֶן eandem fignificationem bellicam; et, quum hic Deum dixiffet קֶרֶן יִשְׁעִי, in Verfu 36. ab eo fe accepiffe ait מָגֵן יִשְׁעֶךָ, *clypeum incolumitatis.*" Haec Noeffeltus (quibuscum conferri poffunt, quae attulimus in *dem a. u. n. Morgenl.* P. IV. No. 844. p. 85.), docte et ingeniofe quidem; cui tamen accedere dubito, quum cornua galeis non tam *defenfionis*, quam *ornatus* potius cauffa applicata fuiffe videantur, fi etiam demus, fuiffe ejusmodi galeas apud Ebraeos ufu receptas. *Ornamentum* vero galeae a noftro poeta pro galea ipfa pofitum effe, vix mihi perfuadere poffum. 3) IOH. FRID. FISCHERUS in *Prolufi. de Vitiis Lexicor. N. T. VIII.*, §. VI. p. 217. metaphoram arceffitam cenfet ab *eminentiis et anfis altaris* ejus, quod in atriis templi, et Mofaici, et Hierofolymitani, non procul ab introitu ejus fletiffe accepimus. „Etenim in qua-

quatuor angulis, five partibus extremis hujus altaris, iisque fummis, extitiffe leguntur totidem eminentiae atque anfae, ligneae, fed aere obductae, quae ab Hebraeis קְרָנוֹת, et ab interpretibus Alexandrinis *κέρατα* dicuntur (vid. Exod. XXVII, 2.). Quicquid enim in re aliqua fumma et extrema *extat*, et *eminet*, id קרן Hebraice, Graece *κέρας* appellatur. Hae vero eminentiae et anfae illius altaris, haec *cornua*, ut vocantur ab interprete Latino vetere, erant tum apud Iudaeos fupplicum perfugia, ut arae et foci apud barbaros, ita ut, qui eorum unum manu teneret, is falvus effet, neque violari a quoquam, fine nefario fcelere, poffet. Adonias quidem (1 Reg. I, 50.) et Ioabus (1 Reg. II, 28.) faluti fuae atque vitae ita confuluiffe perhibentur, ut confugerint ad altare illud templi Mofaici, manuque ejus cornua apprehenderint. Hoc igitur Iudaeorum illius aetatis more et inftituto factum effe facile apparet, ut nomen קֶרֶן, addito etiam, adjuvandae perfpicuitatis caufa, vocabulo יֶשַׁע, eleganter transferretur a poetis Hebraeis ad perfonam ejus, qui effet perfugium, praefidiumque falutis aliorum. Davides certo in hoc hymno — ut nomina tralata סֶלַע et מְצוּדָה ipfe interpretatus eft proprio nomine מְפַלְטִי, ita verbis מָנוֹס, מִשְׂגָּב, קֶרֶן יֶשַׁע, מָגֵן fubjecit, tanquam interpretamentum, vocabulum מוֹשִׁיעַ. Nam fenfus fummae laetitiae, qua pectus regis totum perfudiffet acris et attenta cogitatio inenarrabilis benevolentiae favorisque divini, mentem ejus congerere coëgit, et conferre quafi in unum, omnia hujus laudis vocabula." Sed quum metaphorae ceterae omnes a locis praealtis adituque difficilibus fint arceffitae; 4) PAULI haud dubie praeferenda eft fententia, קֶרֶן h. l. effe *verticem montis*, quae notio non tantum Arabico قَرْنٌ, verum Hebraico quoque vocabulo ineft, ut cognofcitur ex Ief. V, 1. ubi de colle ufurpatur, in quo vinea plantata. Cf. I. D. MICHAELIS *Supplemm.* P. V. p. 2205. Erit itaque קֶרֶן יִשְׁעִי *excelfus vertex montis*,

tis, qui mihi fugienti *falutem praeftat.* Senfu non diverfum eft, quod fubjicitur, מִשְׂגַּבִּי, *locus meus praealtus*, in quo ab hoftium infultibus, ac velut fuper eos exaltatus maneo. — Sequitur in altero exemplari: וּמְנוּסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי, *et refugium meum, falvator meus, a violentia fervabis me*, a violentis hominibus (מאנשי חמס, ut Kimchi explicat) falutem mihi praeftare foles. Adfentior Koehlero, atque Vogelio, qui hunc Verficulum librarii culpa in noftro exemplari omiffum effe putant.

4. In verbis מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה explicandis interpretationis diverfitas nafcitur e verbi הָלַל πολυσημίᾳ. I) Plerique illud accipiunt *laudandi* fignificatione, qua in Conjugatione *Piel* frequentiffime ufurpatur, ut מְהֻלָּל fit *laudatus* i. e. laudandus, laudabilis, Participio pofito pro Latinorum Participio futuro paffivo, in quo metonymia confequentis eft, ut דְּחִיל (Dan. VII, 7.), et נוֹרָא (Pf. LXXVI, 8.), *qui timetur*, eft pro *eo, qui timeri debet, metuendo, formidabili.* Vid. STORRII *Obfervatt.* ad Analog. et Syntax. Hebr. p. 135. not. **). Neque tamen qui *laudandi* fignificationem admittunt, una ratione verborum noftrorum interpretationem inftituunt. 1) Sunt, qui vertant: *ego invoco Deum laudatum*, quod IARCHI ita explicat: בהלולים אקרא ואתפלל לפניו תמיד כלומר אף לפני התשועה אני מהללו לפי שבטוח אני שאושע מאויבי *Laudibus eum invocare foleo, et preces coram eo fundere, quafi diceret: etiam ante auxilium latum laudo eum, eo quod perfuafus fum de certa ejus ope.* KIMCHI: כשאני מתפלל אקרא יי' מהלל שאהללנו בתהלותי *cum ego preces fundo, invoco Deum laudatum, quem in carminibus meis celebravi.* Nec multo differt HAMMONDUS: „*Laudatum invocabo;* primo, laudabo pro praeteritis beneficiis, deinde, invocabo eum pro aliis, five novis. Sic Latine dicimus, *laudatum dimifit*, i. e. primo laudavit, deinde dimifit.“ 2) STORRIO l. c. p. 394. מְהֻלָּל eft *Vocativus*, ut vertendum fit: *laudabilis! clamo ad Iovam:* conftructionem vero et fenfum ita explicat: „Vocativus, *laudabilis!* colloca-

locatur ante verbum *clamo*, quod includit *ſubjectum*, ſeu pronominis primae perſonae nominativum, ſed *reliqua pars praedicati*, h. e. accuſativus, qui valet: *ad Iehovam*, ſequitur. Senſus eſt: laudabilem voco (conf. Vs. 2. 3.), laudo Iovam, nam ab hoſtibus meis liberor, per eum, ſervatorem meum (v. 3.)." Duplicem interpretandi rationem proponit VENEMA, *unam* 3): „*clamabo, laudatus ſit Iova*, ereptus ſum hoſtibus et in ampliſſimum libertatis ac proſperitatis campum eductus; *alteram* 4): „qua haec locutio ad morem Orientalium pertinebit, quo anguſtiis preſſi hac formula, *laudatus eſt*, vel *ſit*, *Iova* [الحمد لله], uti ſolebant, ad mala averruncanda. Quae A. Schultenſii eſt obſervatio (in Collegio Msto.) non ſpernenda: indicatur, ſolum Deum eſſe auxiliatorem." Αἰνετὸν Alexandrinus quoque vertit 2 Sam. XXII, 4., ſed noſtro loco *αἰνῶν*, *laudans*, quaſi מְהַלֵּל enuntiaſſet. Syrus legit quidem מְהֻלָּל, ſed conjungit cum praecedente מִשְׂגַּבִּי, vertit enim ita: ܡܥܘܕܝ ܡܫܒܚܐ *refugium meum laudatum*. II) Sed quum הֹלֵל *inſanire*, *mente privatum eſſe* ſignificet (proprie *lunaticum eſſe*, coll. Arabum هِلَال, *luna*) ut Cohel. VII, 7. Ieſ. XLIV, 24. Iob. XII, 17; GEIERUS ſic vertit: *mente ob anguſtiam ferme alienatus*, ut Davides ſe ob graviſſima pericula deliquium animi paſſum dicat ad Deum clamaſſe. Idem I. D. MICHAELI placuit, qui in *Supplemm.* p. 536. vertit: *amens*, i. e. terrore et timore limphaticus, omnia deſperans, invoco Iovam. PAULUS in *Clavi* ad h. l. monet, ſi haec ſumatur ſignificatio, reſpici forſan hiſtoriam 1 Sam. XXI, 13 — 16. narratam. Ipſe tamen III) מְהֻלָּל mallet interpretari *excitatus*, *commotus* (*aufgejagt*), collato Arabico هَلَّ, quod a primaria *ſplendendi*, *lucendi* notione etiam in univerſum *apparuit* ſignificat (quamvis ex Pauli ſententia haec *apparendi*,

parendi, prodeundi, notio prima fit), unde in Conjugatione transitiva, *facit ut appareret*, excitat, notare exiftimat. Sed quum מְהֻלָּל et aliis Pfalmorum locis, ut infra XLVIII, 2. XCVI, 4. CXIII, 3. CXLV, 3. Dei fit epithetum; non dubitamus, Iarchii fupra primo loco pofitam interpretationem ceteris omnibus praeferre.

5. אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת] Primo de verbi אפף notione eft videndum, de qua interpretes discrepant. 1) Veteres confentiunt in *circumdandi* notione. Alexandrinus verbo *περιέχειν*, Chaldaeus יְקַף, Syrus ܢܚܕ utitur. Quos fequuti Hebraei, ufitatiore סבב, tanquam fynonymo, noftrum explicant. Unus tantum ex iis, LEVI Gerfonis fil. in fuo ad Samuelis libros Commentario, poftquam illius *circumdandi* notionis mentionem feciffet, fuam conjecturam addit, 2) או יהיה אֲפָפוּנִי מענין אַף והוא מענין פנים כאמרו וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה והרצון בו שמו פניהם אלי *forfan verbum* אָפַף *ad nomen* אַף, facies (*qua fignificatione occurrit* 1 *Sam.* XX, 41.), *effe referendum, ut fignificet*, faciem mihi oppofuerunt. Duplicem A. SCHULTENSII interpretationem adfert filius in Differtatione ad hunc Pfalmum, unam, 3) verbum אָפַף effe propagatum ab אַף, *nafo*, unde אָפַף effet *ad nafum pervenit, pertigit*, quemadmodum Arabibus أنف tranfitive et intranfitive ufurpatur de *fluctibus ad nafum usque pertingentibus*; alteram, 4) effe primariam illius notionem in *cumulando, coacervando* pofitam, quod ipfi ex cognato themate وفى *complevit, confummavit*, eft verofimile. 5) I. D. MICHAELIS in *Epimetro ad Lowthi Praelect.* X. p. 204. edit. Goetting., 5. p. 506. ed. Lips., verbum noftrum *virtutem excuffit* interpretatus erat, collato أفّ, cujus vis in *pufillanimitate* turpi et contemta eft. Sed in *Colleg. crit. ad Pf.* XL, 13. mutaffe fententiam, atque tutius fibi videri, cum Veteribus *circumdare* vertere, fatetur, praefertim quum ea notio tam Pf. CXVI, 3., ubi eadem noftra locutio occurrit, quam Ion. II, 6. ubi de רָוָה

ma-

maris fluctibus et Ps. XL, 13. ubi de רָעוֹת, *malis*, *infortuniis*, usurpatur, inprimis fit apta; praeter quae loca verbum אָפַף non occurrit. 6) PAULUS in *Clavi* h. l. Hebraeum אָפַף explicat ex Arabum أفّ, *dixit Phy*, *detestatus est*, *fastidivit*. Hinc nostrum vocabulum, sed in Conjugatione *Piel* אִפְפוּנִי enunciatum, vertere mallet: *fastidium*, *aversationem*, *horrorem mihi injiciunt*. Ego tamen unanimem et constantem Veterum consensum deserere dubito. Nec minor sententiarum discrepantia in dictione חֶבְלֵי־מָוֶת. Etenim quum nomen חֶבֶל primo quidem *funem* significet, ut Arab. حبل, tum vero ad *dolores* translatum sit, quemadmodum a constringendo etiam צִירִים, et עֲצָבִים, *dolores* vocantur; nostram dictionem 1) haud pauci *dolores mortis* reddunt. Sic interpretum antiquissimus, Alexandrinus: περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου. ABEN-ESRA: בעל הַחֲבָלִים להפריש בין חֶבְלֵי מָוֶת חבלי מות כמו צירים בקירור בשלש כן *Significat dolores mortis*, *ut Ies. XIII, 8.*, *ubi cum* צִירִים, *torminibus*, *jungitur*. *Ut vero a* חֶבֶל, funis, fors, *discerni possit*, *retinet* Segol *in statu constructo Plural.*, *quum illud vocali* Pathach *instruatur*, *ut* Ios. XVII, 5, *funes*, *sortes*, *Manasses*. Nec discrepat KIMCHI: חֶבְלֵי מָוֶת בסגול החית ואמר זה על הצרות הגדולות שהיה בם קרוב למות כמו חֶבְלֵי יוֹלֵדָה ועבירכם אחד חֶבְלֵי *Nomen* חֶבְלֵי *cum* Segol *sub litera* Cheth *dolorum significatione sumendum est*, *ut Hos. XIII*, 13. *ubi de doloribus mulieris parturientis ponitur*. *Indicat vero poeta maximas angustias*, *in quibus morti vicinus esset*. Sed Versu proxime sequ. חֶבְלֵי, cum *Segol*, manifeste *funes* denotat, ut e membrorum parallelismo cognoscitur. Quare 2) alii retinent primariam *funium* notionem. Ita GEIERUS: „*Circumdederunt me funes mortis*, h. e. ejusmodi periculis mortiferis eram cinctus, qualia prae oculis sentiunt damnati ad mortis supplicium vinculisque jam constricti, atque ad locum illum infamem

mem abducti. Vel *Mors* per profopopoeiam introducitur tanquam carnifex, qui vincula jam injecerit Davidi. Aut metaphora petitur a jumentis vel beftiis, quae fi vinculis ligantur, non amplius fuae funt poteftatis, fed alterius arbitrio parere coguntur." A *funibus* metaphoram arceffitam exiftimat etiam DE MUIS, qui verba noftra fic explicat: „Non femel mortis anguftiis oppreffus fum, ac veluti mortis funibus conftrictus et circumplicatus." Cf. not. ad Vs. fequ. 3) IARCHI חבל *catervae* notione h. l. adhibitum cenfet, ut 1 Sam. X, 5. 10., ubi חבל נביאים eft *coetus, caterva prophetarum;* explicatque noftram phrafin per מחנות אויבים, *caftra hoftium.* 4) I. I. SCHULTENS a *torquendi* notione, quam verbo חָבַל tribuit, חֲבָלִים et *vortices, aquarum gyrationes,* fignificare exiftimat. Quae tamen mera eft conjectura, nullo vel Hebraei fcriptoris loco, vel cognata dialecto firmata. 5) PAULUS in *Clavi* hoc quidem Verfu חֶבְלֵי מָוֶת *pernicies mortis,* coll. Arab. خَبَل, *corruptio,* fed Verfu fequ. *funes mortis* effe cenfet, ut ἀνταναάκλασις, five *dilogia* inter utramque fit, cujus figurae Hebraeis, ut Orientis fcriptoribus in genere, perquam frequentis, exempla plura collegit GLASSIUS in *Philol. S.* P. I. p. 1342. feqq. ed. Dath. Sed priusquam quidquam definiamus, videndum eft de eo, quod pro חֶבְלֵי in altero exemplo reperitur, מִשְׁבְּרֵי, de cujus fignificatione tamen h. l. ambigitur. Etenim a primaria *confringendi* notione, quae verbo שָׁבַר ineft, 1) alii מִשְׁבָּרִים de *doloribus* accipiunt, qui *confractiones* dicantur i. e. fubiti, violenter perrumpentes, et omnia confringentes dolores, ut funt ii, qui exagitant parturientes. Qua fignificatione hoc vocabulum haud pauci Hof. XIII, 13. adhiberi cenfent, quo loco in priori hemiftichio חֶבְלֵי יוֹלֵדָה occurrunt. Eundem fenfum hoc carminis noftri loco in Samuele expreffit Alexandrinus, συντριμμοὶ θανάτου, quod Vulgatus reddidit *contritiones mortis,* nec non Chaldaeus, qui fic παραφράζει אַקְפְּתֵנִי עָקָא

עָקָא כְּאִתְּתָא דְּיָתְבָא עַל מַתְבְּרָא וְחֵיל לֵית לַהּ לְמֵילַד וְהִיא מְסַכְּנָא לְמֵמַת *Circumdedit me anxietas sicut mulierem, quae sedet super sella* (quod est Hebraeorum מַשְׁבֵּר, 2 Reg. XIX, 3. convenitque cum Arabum مَشْبَس, *locus ubi mulier parit*), *cui vires desunt ad parturiendum, et quae proinde de morte periclitatur.* Ad eandem classem KIMCHI referendus ad Samuelem: משברי מות הם הצרות החזקות שהיה בהם קרוב למות כמו שהיה בסלע המחלקות ופי' משברי כי הצרות שוברות לב האדם באנחותיו ודאגותיו i. e. מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת *sunt anxietates vehementes, in quibus morti propinquus erat, v. g. cum esset in petra Machlecoth. Ratio autem, cur anxietates appellentur* מִשְׁבָּרִים, confractiones, *haec est, quia frangunt cor hominis per gemitus et moerores.* Similiter LEVI Ben Gerson משברי מות רעות שוברות מובילות מות, i. e. מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת *sunt mala confringentia, et adducentia mortem.* 2) Alii vero מִשְׁבָּרִים *fractiones undarum*, i. e. fluctus fractos, qui magno impetu rupibus illiduntur, interpretantur. Quemadmodum Graecis ab ἄγω, *frango*, ἀγὴ est *fractio fluctus*, et *littus*, ubi fluctus franguntur. Sic κυματὸς ἀγὴν dixit APOLLONIUS Rhodius *Argon. I*, 554. *Fluctum frangi* etiam CICERO dixit *Epist. L. IX.* epist. 16., et PRUDENTIUS *Cathemer. VII*, 128. *Gurgitem frangi* PETRONIUS *Satyr. c.* 124. *Undam frangi* dixerunt VIRGILIUS, OVIDIUS, STATIUS et VALERIUS FLACCUS, *Argonaut.* L. VII, 581.

> — — — — *Aequora non sic*
> *In scopulos irata ruunt, eademque recedunt*
> *Fracta retro* — — — —

Plura vid. apud HEINSIUM in *Curis secundis*, ad Ovid. *Epist. Heroid. VII*, 169. KIMCHI ad Samuel.: או פי' משברי על דרך משל כאילו אמר גלי מות כי הגלים החזקים נקראים משברים כמו שאמר כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ ונקרא הגל כן לפי שהוא נשבר בתנועתו החזקה *Vel etiam posset,*

poffet τὸ מִשְׁבְּרֵי explicari metaphorice, quafi diceret, fluctus mortis, nam fluctus majores et vehementiores appellantur מִשְׁבָּרִים, uti Ion. II, 4. Omnes fluctus tui et undae tuae transeunt fuper me. *Vocatur autem fluctus מִשְׁבָּר, quia per motum fuum vehementem frangitur.* Atque haec fignificatio et hic omnino adhibenda videtur, quum in altero hemiftichio refpondeant נְחָלִים, *torrentes.* Ob quam ipfam rationem et in eo exemplo, quod in Pfalmis extat, מִשְׁבְּרֵי reponendum videtur, pro חֶבְלֵי, quod ibi ex vicino Verfu fexto in noftrum quintum transiiffe videtur, מִשְׁבְּרֵי etiam Vogelius, Koehlerus, atque Reddingius pro folo genuino habent. — [וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי] Hujus hemiftichii fenfum ut recte conftituamus, ante omnia quid nomine בְּלִיַּעַל fignificetur, disquirendum erit. I) Haud pauci *hominem nequam et improbum* eo indicari putant, ut vel ex הועיל, *profuit,* et בְּלִי, *absque,* compofitum, *hominem improficuum, nullius frugis,* vel a יַעַל *adfcendit,* et בְּלִי, *minime altum,* abjectum ad omnia fcelera (*niederträchtig*) proprie fonet. Hanc *improbitatis* notionem huic nomini Alexandrinus ineffe putavit, vertit enim ita: *καὶ χειμάῤῥοι ἀνομίας ἐξεταραξάν με, torrentes iniquitatis conturbaverunt me.* Quod THEODORETUS ita exponit: *χειμάῤῥους ἀνομίας καλεῖ τὰς ἀδίκους καὶ ἀθρόας τῶν ἐχθρῶν προσβολὰς, καθάπερ γὰρ ὁ χειμάῤῥους, τὰς τῶν ὑδάτων συῤῥοίας ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν Φερομένας δεχόμενος, ἐξαπιναίως προσβάλλει· οὕτω καὶ ὁ Σαοὺλ, καὶ οἱ ἄλλοι πολέμιοι ταῖς ἐΦόδοις ἐχρῶντο. Torrentes iniquitatis injuftos atque frequentes inimicorum impetus appellat. Etenim ficut torrens, aquas hinc inde concurrentes recipiens, repente impetum facit, fic etiam Saul, ceterique hoftes, invafionibus utebantur.* Aben-Efra: דמה האויב למים כמלך אשור את־מי הַנָּהָר אָזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ *Comparat hoftes fuos cum aquarum fluctibus; quemadmodum Rex Affyriae Ief. VIII, 7.* fluminis undis *confertur; et Pf. CXXIV, 4. eadem figura dicitur:* tunc fluctus nos obruiffent. KIMCHI: חצרות הם כנחל השוטף ובליעל אמר על כל אחד ואחד מאויביו

מאויביו *Vexationes indicat torrentis inſtar inundantis.* Belial *vero collective de hoſtium ſuorum unoquoque eſt accipiendum.* Quod ſequutus VATABLUS: „*Torrentes Beliial,* vocat multitudinem tribulationum, quae ab impiis infliguntur; quia, ut aqua pereunt homines, cum non poſſunt reſiſtere, ita et multitudine tribulationum. Alii injurias graviſſimas et crebras interpretantur; vel potius improbos homines ac perverſos, qui in eum conſpiraverunt." Nec multo aliter BUCERUS: „*Torrentes Belial,* hoc eſt, nihili et perverſorum hominum, nam ut torrentibus, id eſt, fluminibus, e ſubitis imbribus, vel eliquantibus nivibus, concitatis, homines inopinantes ſolent obrui, idque vi inevitabili, ita improbitati hoſtium Davidis et ſtudio perdendi eum, quo illi flagrabant, et impigre omnia tentabant, nihil fere potuit conferri." VENEMAE contra נַחֲלֵי בְלִיַּעַל non ſunt *torrentes, qui ab impio immittuntur,* ſed ii, qui *in devotum et ſceleratiſſimum caput effundi ſolent.* „Quemadmodum enim (inquit) *dolores, funes* et *laquei mortis* ſunt, qui cum morte cohaerent, et eo ducunt, ſic et *torrentes Belial* commode dicuntur, qui viro Belial conveniunt, eum feriunt, et eo tendunt, ut quis in viri *belial* ſortem et claſſem redigatur. Eſſe autem *Belial* virum nequam, ſceleratum et nullius frugis, tralaticium eſt; ſed minus notum, quod nos docuit A. SCHULTENS *ad Proverb. X, 2.,* proprie eſſe *virum, cui nihil aſyli relictum,* ex בְלִי *non,* et יַעַל, *ſcandere culmen,* inde, *refugium habere tutiſſimum;* quod in rem eſt egregium. Indicat enim David, ſe in eo fuiſſe ſtatu, quo ſolet eſſe nequam, cui nihil praeſidii eſt, homo profligatus ad omnem nequitiam, in quem torrentes irae divinae, ſeu malorum irruunt, absque ut alicubi refugium habeat, adeoque ſupplicat, ne tanquam talis a Deo tractetur, et eandem ſortem ſubeat." II) Quum vero hoc nomen, omnem in genere *impium* proprie denotans, poſtea *malo* in ſpecie *daemoni,* malorum auctori, tributum eſſe, colligi poſſit ex 2 Cor. VI, 15. (Τίς δὲ συμ-

συμφώνησις Χριστῷ πρὸς βελίαλ; quod Syrus ܣܛܢܐ *Satanam* interpretatur), fueruut, qui et noſtro loco, malorum daemonum ſummum, diabolum, indicari cenſerent. Nec abſurdum hoc eſſet, ſi *Tartari principem* ſub eo intelligas, quo parallelismus quidam cum מָוֶת in hemiſtichio priori prodiret. A qua ſententia non multum diverſus eſt C. F. AMMON (in Commentat. *de Orco ad Hebraeorum notionem*, vernacule ſcript. inſerta Parti IV. *der Memorabilien*, p. 200 ſeqq.), qui, quum Iudic. XIX, 22. dictionem אַנְשֵׁי בְנֵי בְלִיַּעַל reperiret, *Belial* immanis alicujus primaevi orbis tyranni nomen eſſe putat, quem fabula ad Tartari tenebras detruſum, ibique incluſum narraret, ut rector umbrarum ibi eſſet. Sed rejicienda videtur omnis haec ſententia, quum nullum veſtigium certum in Pſalmis occurrat, viguiſſe Davidis tempore apud Hebraeos hanc opinionem de malo daemone, qui ſimul Tartari princeps eſſet. Quod autem Iud. XIX, 22. homines peſſimi אַנְשֵׁי בְנֵי בְלִיַּעַל dicuntur, inde minime ſequitur, fuiſſe בְלִיַּעַל nomen alicujus proprium. Certe ex eo, quod 2 Sam. II, 7. ſtrenui et fortes homines בְּנֵי חָיִל vocantur, nemo colliget, eſſe *Chail* nomen priſci cujusdam herois. III) I. D. MICHAELIS (in *Epimetro ad Lowthii Praelect. IX. de Sacra Hebr. Poeſi,* p. 204. edit. Goetting. p. 507. edit. Lips.) בְלִיַּעַל *Infernum* interpretatur, a בְּלִי, *non,* et وعل *altus fuit,* ut proprie denotet *minime altum.* Unde נַחֲלֵי בְלִיַּעַל *inferorum flumina* eſſe cenſet, ut Stygem, Cocytum, Graecorum. Quod et in *Supplemm.* p. 1119. recepit, hac addita obſervatione: „Quae verſio ne cui nimis videatur Latina aut Graeca, notemus, Graecos flumina inferorum ab Aegyptiis habere, ipſumque nomen, *Charon,* Aegyptium eſſe, ſic enim illis dicebatur portitor mortuorum, qui eos cymba ad ſepulcrum devehebat. Ipſe ille lacus, in cujus inſula mortuos ſepelire Aegyptii ſolebant (Moeris), *lacus Charrun* nomen retinet.“ PAULO etiam in *Clavi Belial* eſt *triſtis umbrarum*

rum locus (das traurige, oede Todtenland), a בְּלִי, *non*, et הוֹעִיל, *prodesse*, quasi *improficuum*, *desertum*. Cujusmodi interpretationi tamen HENSLERUS in *Observatt.* p. 41. recte, meo judicio, opponit idem, quod de ea sententia, cujus proxime antea mentio est facta, monuimus, niti eam argumentis prorsus nullis. Neque enim ille, ad quem Vir quidam doctus in libri Hensleriani censura (in EICHHORNII *Biblioth. Univ. Literat. Bibl.* P. IV. p. 120.) provocat, IOSEPHI locus tanquam ad eum, ex quo Hebraeorum mythus de orco cognosci possit (in *Antiqq. Iudd.* L. XVIII. Cap. I. §. 3., ubi de *Pharisaeorum* secta agens, inter alia haec dicit: *ἀθανατόν τε ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι, καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιώσεις τε καὶ τιμὰς οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ γέγονε· καὶ ταῖς μεν εἱργμὸν ἀΐδιον προστίθεσθαι, ταῖς δὲ ῥαστώνην τοῦ ἀναβιοῦν. Credunt etiam, animis vim esse immortalem, ac sub terra vel praemiis vel poenis eos affici, qui in hac vita virtuti se aut vitiis addixerint; et hos quidem sempiterno carcere clausos teneri, illis vero facultatem esse in vitam redeundi*), probat, fuisse Hebraeos in ea opinione, esse flumina in orco. IV) Equidem accedo RUDINGERO, qui, postquam observasset, בְּלִיַּעַל proprie esse *improficuum, nocivum*, a בְּלִי et הוֹעִיל, hinc in universum *malum, perniciosum*, addit: „Usurpatur de *hominibus* et *rebus* aliis; de *hominibus* usurpatum, significat *nequam, perniciosos, sceleratos*; de *rebus* autem *malum, noxium* atque *exitiale* significat; hoc loco *torrentes Belial* erunt *exitiales torrentes*, et infra Ps. XLI, 9. דְּבַר־בְּלִיַּעַל *facinus inexpiabile*."

— יְבַעֲתוּנִי *Conturbarunt, perterruerunt me*, coll. Syr. ܒܥܬ, *horrere, perterreri*. Sic de vehementi consternatione usurpatur Ies. XXI, 4. Iob. XVIII, 11. XV, 24. Ita adhibetur, quando spectris terrificis aliquis stupesit, Iob. VII, 14.; quomodo Haman consternatur ob faciem regis fremebundi, Esth. VII, 6.

6. חֶבְלֵי שְׁאוֹל סְבָבוּנִי *Orci laquei*, ſive *retia, me circumdederunt.* חֶבֶל convenit cum Arabum حَبْل, *funis, vinculum, rete*, unde verbum حَبَلَ etiam *retia tetendit* denotat. Sic poeta quidam vetus in *Anthologia Hudeilitarum* (adductus ab A. SCHULTENSIO in *Commentar.* ad Iob. V, 6. p. 137.) eadem et voce et imagine uſus:

فَعَلْتُمْ بِهَا حَبْلًا مِنَ ٱلدَّهْرِ حَابِلَا

Poſuiſtis ei rete exitii circumretiens.

קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת *Praeverterunt me*, id eſt, incautum vel improviſo occuparunt, antequam cavere mihi potui, vel etiam periculum proſpicere, *tendines mortis.* מוֹקֵשׁ enim ſignificat *tendiculam*, vel laqueum, qualem aucupes et venatores ponere ſolent avibus et feris, ut Amos III, 5. *Num cadet avis in laqueum*, וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ *niſi ei tendicula poſita ſit?* Pſ. LXIV, 6. לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים *in occulto tendiculas ponere.* Pſ. CXL, 6. *Abdiderunt mihi ſuperbi* פַּח וַחֲבָלִים *laqueos et funes*, פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת *expanderunt rete juxta viam*, מוֹקְשִׁים שָׁתוּ לִי, *tendicula mihi poſuerunt.* מוֹקְשֵׁי־מָוֶת vero, *tendicula mortis*, ſunt inſidiae mortiferae, a Saule reliquisque hoſtibusque Davidi ſtructae. Verbum קִדֵּם plerique *praevertendi* ſignificatione accipiunt, quam cum Arabum قَدَمَ communem habet, et apud Hebraeos ſaepius obtinet, veluti Ion. IV, 2. קִדַּמְתִּי לִבְרֹחַ *praeverti fugere;* Pſ. CXIX, 147. קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף *praeverto crepuſculum.* Qua ſignificatione adhibita ſenſus erit is, quem ſupra expreſſimus. Sed quum verbum cognatum Arabum etiam *obviam venire, occurrere* denotet, nec raro et ipſum Hebraeum, ut Deut. XXIII, 5. לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם *non obviam iverunt vobis cum pane;* Ieſ. XXI, 14. בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד *cum pane ſuo obviam ite fugienti;* et noſter locus verti poteſt: *obviam mihi erant tendicula mortis*, quod

 melius

melius cum סָבַב in hemiſtichio priori convenire videtur.

7. Significat, ſe in anguſtiis poſitum Iovam oraſſe, ſeque ab eo exauditum. בַּצַּר־לִי „*In anguſtia mihi*, h. e. mea, cum eſſem in anxietate conſtitutus ita, ut evadendi nullum viderem locum; צוּר enim ſignificat *comprimere, anguſtare hoſtiliter;* hinc מָצוֹר, *obſeſſio*, צַר, *hoſtis*, item anguſtia, ab hoſte coarctante ac premente concitata, ut Pſ. IV, 2. Hoſ. VI, 1. Evidentiae cauſa poſſet in hac conſtructione ſuppleri אֲשֶׁר, hoc modo: אֲשֶׁר לִי בַּצַּר, *in anguſtia, quae mihi* obtigit, vel pronomen ſeparatum pro affixo fuit poſitum.“ GEIER. וְאֶל־אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ *Et ad Deum meum vociferatus ſum.* Pro אֲשַׁוֵּעַ in altero exemplari in Samuelis libro legitur אֶקְרָא, ex priori hemiſtichio repetitum, quod Koehlerus recte ex noſtro exemplo corrigendum pronunciat. Repetitur enim prior ſententia cum aliqua epitaſi, ad precum vehementiam exaggerandam, quare poeta intenſiore שִׁוַּע utitur, quod ſignificat *anxie vociferari*, quemadmodum uſurpatur de Iona in ventre balaenae, Ion. II, 3.; de Davide, ſumma miſeria oppreſſo, Pſ. XXII, 25., de Iobo, XIX, 7. XXX, 20. al. — יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי *Exaudivit e palatio ſuo vocem meam.* Nomen הֵיכָל Alexandrinus ναὸν, *templum*, vertit, qua ſignificatione 1 Reg. VI, 2. occurrit. Sed recte obſervat THEODORETUS: ναὸν ἐνταῦθα οὐ τὸν χειροποίητον λέγει· οὐδὲ γὰρ ᾠκοδόμητο τηνικαῦτα· ὁ Σολομῶν γὰρ αὐτὸν ἐδείματο μετὰ ταῦτα· ἀλλὰ τὸν οὐρανὸν προσηγόρευσεν οὕτω. *Templum hic non manufactum intelligit, nec enim tunc temporis erectum fuerat, quum Salomo poſtea illud exſtrueret, ſed* coelum *ita appellat.* Cf. Pſ. XI, 4. et ibi not. — וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו תָּבוֹא בְאָזְנָיו *Et vociferatio mea coram eo pervenit ad aures ejus;* datus eſt clamori meo locus, ubi coram eo cauſam meam agerem. Recte KIMCHI tam grammaticam ſtructuram, quam ſenſum illuſtrat: שַׁוְעָתִי ששִׁוַּעתי לפניו באה באזניו מיד והיה מושיעני *Clamor, quo clamavi coram eo, ſtatim ad aures ejus pervenit, ipſeque*

ſeque opem mihi tulit. Paulo aliter I. I. SCHULTENS in *Diſſertat.* pag. 416. verba noſtra capit: וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו (inquit) „*quiritatio mea coram eo* ſeorſum et abſolute capiendum, ut Pſ. XIX, 15. אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ *verba oris mei et meditatio cordis mei coram te;* deinde repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ שַׁוְעָתִי תָּבוֹא בְּאָזְנָיו *quiritatio mea penetravit in aures ejus;* eleganti et ſignato uſu verbi בּוֹא. Pſ. CII, 2. וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא *et clamor meus ad te penetret.* 2 Chron. XXX, 27. וַתָּבוֹא תְפִלָּתָם לִמְעוֹן קָדְשׁוֹ לַשָּׁמָיִם, *ac penetrarunt preces eorum ad habitaculum ſanctitatis ejus, ad coelos,* et cum לִפְנֵי Pſ. LXXIX, 11. תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר, *penetret coram te gemitus vincti.* Heman, Pſ. LXXXVIII, 1. תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי, *penetret coram te oratio mea;* alibi ſaepius." — Sed in Samuelis libro, omiſſis duabus vocibus mediis, לְפָנָיו et תָּבוֹא, tantummodo וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו legitur; quod Schultenſius l. c. *longe fortius et nervoſius enuntiatum* cenſet, dum verbo omiſſo ellipſis ſit, quae magnam habeat vim et emphaſin; quemadmodum Geneſ. IV, 10. dicitur: קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה, *vox ſanguinum fratris tui ad me de terra,* ſcil. בּוֹא, *pervenit, penetravit.* KOEHLERO vero in *Repertor.* P. IV. p. 113. duo illa vocabula in altero exemplo a librariis male omiſſa videntur; quae etiam KENNICOTTI eſt ſententia, qui in *Diſſertat. II.* p. 348. provocat ad verſionis Syriacae auctoritatem, quae tamen ſola, recte obſervante REDDINGIO, „vix quidquam valet, nec ſufficere videtur, quum alii teſtes non conſentiant: provocat praeterea ad Codd. Mſs. qui haec verba in editione in Samuele habent. Sed ab aliis eadem in editione altera omittuntur. E codicibus itaque nihil concludi poteſt." Reddingio ipſi vero vocabula לְפָנָיו תָּבוֹא, licet omnes Veteres ea habeant, tamen ſuſpecta ſunt, quae a librario quodam, poëſeos Hebraicae ignaro, jam ante quam verſiones compoſitae eſſent, textui inſerta eſſe, ut durior ellipſis poetica ſuppleretur, exiſtimat.

8. Ex-

8. Exponit nunc, quomodo a Iova, cujus opem efflagitaverat, adjutus fit, magnifica ufus tempeftatis graviffimae defcriptione (usque ad Verf. 17.), quae tamen figurate, an hiftorice fit intelligenda, discrepat inter interpretes. Atque tempeftatem quidem, inter pugnandum aliquando ortam, qua Davides ab hoftibus liberatus effet, hic defcribi, verifimile eft, ut alios taceam, HERDERO, qui in praeclaro illo de *Poefeos Hebraicae ingenio* libro, P. I. p. 196. feqq. elegantiffimam loci noftri verfionem vernaculam exhibet. Sed quemadmodum Davides Pf. CXLIV, 5. feqq. Iovam orans, velit in fui vindictam confurgere, iisdem plane imaginibus a tempeftate arceffitis utitur; atque alii etiam Hebraei poetae Iovam iratum, gentisque fuae hoftes everfurum, depingunt terram commoventem, tonitruis, fulgetris, fulminibus, atque reliquis tempeftatibus totum orbem concutientem; vid. Ief. XXIX, 6. Nah. I. Habac. III, Hagg. II, 21. Zachar. IX, 14. XIV, 2. al.; ita et hic poëtica *εἰδωλοποιΐα* videtur, quae fimpliciter hoc dicit, Deum iratum hoftibus Davidis, et precibus ejus contra hos excitatum fubveniffe invocanti ope mirabili atque gloriofa. Eodem fpectat quod IARCHI obfervat de hujus Verfus verbis ordinandis: מחובר ראשו לסופו כי חרה לו ותגעש ותרעש הארץ כי משמש בלשון כאשר כשחרה לו געשה ורעשה הארץ *Ultima hujus Verfus verba cum initio funt conjungenda, atque particula* כִּי *pro* כַּאֲשֶׁר, *quando, fumenda, hoc fenfu, ira ejus exardente conquaffatur tellus.* Ceterum hujus defcriptionis imagines bene illuftravit I. D. MICHAELIS in *Not.* 44. *ad Lowth. Praelect. IX;* p. 175. edit. Goetting. (p. 485. edit. Lips.), ubi fcenam ita inftituit: „Stygia ad flumina inque umbrarum vicina conftitutus David Deum invocaverat. Audit in fancto fuo et fublimi templo preces ex Acherontiis fedibus fufas; venit, fed ut ducet fummum Deum, curru tonante vectus. Intremifcit pondere terra, et fundamenta montium, ut fieri ad graviora tonitrua folet, commoventur. Vere

Sub

Sub pedibus mugire solum, et juga coepta moveri
Silvarum — — — —
Adventante Deo.“

וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ *Et conquassata est terra ac contremuit.* Verbum גָּעַשׁ, coll. Syr. ܢܓܚ, *cornu feriit,* proprie significat *ferire*: hinc, paulo latius sumtum, ut Germanorum *stossen,* de omni ictu et quassatione graviore usurpatur, ut hic de *terrae motu*, aut vero, aut cum tacta fulmine intremiscere videtur, quemadmodum et nos nomen *Stösse, succussiones,* de terrae motu ponimus. Vid. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 342. sequ. — In Samuelis libro in textu quidem eaedem, quae hic, extant literae, sed talibus instructae vocalibus, quae ad lectionem marginalem, וַיִּתְגָּעַשׁ, pertinent, quam tamen, aeque ac nostram, VOGELIUS, cui KOEHLERUS accedit, falsam esse censent, ejusque loco reponendam eam, quam in *novem* Codd. Mss. Kennikottus reperit, וַיִּתְגָּעַשׁ. Nec ego refrager, quum verbum גָּעַשׁ nusquam alias in Conjugatione *Cal* occurrat, atque ex וַיִּתְגָּעַשׁ utrumque, tam וַתִּגְעַשׁ, quam וַיִּתְגָּעַשׁ oriri potuerit. — Verbum רָעַשׁ convenit cum Arabum رعش, *tremuit, trepidavit.* Sic in Hamza Ispahanensi (apud LETTENIUM *ad Cantic. Mosis Exod. XV.* Vs. 6): قالوا وانما سمي يرعش للارتعاش كان به *Narrant, eum nomine* Iaraasch (*Tremuit*) *adfectum, ob tremorem corporis, quo laborabat.* Hinc apud Hebraeos de *commotione* coelorum, Iud. V, 4. Ioel. II, 10. IV, 16.; insularum, Ezech. XXVI, 15.; murorum, Ezech. XXVI, 10.; montium, Nahum I, 5.; spicarum vento motarum, Ps. LXXII, 16.; saepissime autem de motu terrae, Ps. LXVIII, 9. LXXVII, 19. Ierem. VIII, 16. al. usurpatur. — וּמוֹסְדֵי הָרִים יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ *Montiumque fundamenta concutiuntur conquassanturque,* infimae montium partes concussae titubare faciunt magnam montium imminentem molem. Eadem imago Nah. I, 5. *Montes commoventur, colles dis-*

dissolvuntur; tremit ejus adventu tellus, orbis et omnes ejus incolae. Et Ierem. IV, 24. *Montes considero: en moventur et colles trepidant.* Cf. etiam Ies. XXIV, 18. Ps. CXIV, 4. — In Samuelis libro pro הָרִים extat הַשָּׁמַיִם. Sed *fundamenta coelorum quaenam* sint, non consentiunt interpretes. 1) CLERICUS intelligendum censet illud, quod coelum eodem in statu conservat, et quod concuti videtur, cum coelum veluti tremit, seu cum stellae contrariis motibus videntur agi. Quod non satis clarum. 2) VENEMAE *fundamenta coelorum* videntur eadem esse ac *potentiae coelorum*, Marc. XIII, 25., causae interiores et latentes, quibus coelorum machina continetur. 3) I. A. ERNESTI in *Dissertat. de difficultate interpretat. Gramm. N. T.* in *Opuscc.* p. 275. locutionem nostram de coelo ipso et στοιχείοις οὐρανίοις, i. e. astris intelligit, propterea quod מוסדות significet, quibus aliquid constat, summam rei. Alii 4) *altissimos montes* intelligunt, quibus quasi coelum videtur incumbere, et qui *vertice coelum ferire* poetarum stilo dicuntur. Praeivit hanc sententiam LEVI Ben *Gerson*, qui ad Samuelis locum haec observat: ויתכן שרמז באמרו מוסדות השמים על מוסדי ההרים כי הם גבוהים ולזת תארם כשם שמים כאומרו אֲשֶׁר תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם *Videtur poeta indicare, dum dicit, fundamenta coelorum, fundamenta montium, quia hi sunt excelsi, et forma eorum est, quasi coeli ibi (requiescerent). Hinc dicitur Deut. IV*, 17. aves, quae volant in coelis, i. e. in montibus. Sic etiam עַמּוּדֵי שָׁמַיִם *columnas coelorum*, Iob. XXVI, 11. complures non spernendi interpretes cum GROTIO de altissimis montibus interpretantur, qui coelum quasi, ut ipse ait, sustinere videntur, et provocat ad fabulam de Atlante, coelum humeris gestante. Nec multo alienus est I. D. MICHAELIS, cui ad Lowth. p. 176. (485.) fundamenta coeli, *extremae* sunt *terrae*, ubi coelum sive circulo, prospectum definienti, ὁρίζοντα dicunt, sive summis montium jugis incumbere videtur. Utramque legendi rationem itaque sic differre volunt, quod quum *fundamenta coelorum* montes

tes denotent, Pſalmus, qui *fundamenta montium* inquit, montes eosdem aliter deſcribit, et montes *fundatiſſimos* appellat, quos ille montes *excelſiſſimos.* Sed videntur haec argute magis, quam vere dici, neque imago poetica, qua coelis tribuuntur fundamenta, eſt ad vivum reſecanda. Eſt vero in Samuele elegans oppoſitio *terrae*, quae in praecedenti hemiſtichio memoratur, et *coeli*, atque omnino magis poeticum, quam quod in Pſalmo legitur; quare et Koehlerus illud, tanquam a Davide ſcriptum, praeferendum cenſet. — Verbi רָגַז propriam vim eſſe in *concuſſione cum fremitu et fragore*, oſtendit ALB. SCHULTENSIUS in *Commentar. ad Iob. III*, 17. p. 72. ſeq. ex Arabum رِجْزٌ, *fragor nubis tonantis*, hinc *horror* et *concuſſio febrilis*. Atque de *fragore tonitru* adhibetur Iob. XXXVII, 2. — כִּי־חָרָה לוֹ *Quando* (cf. Iarchii not. ad hujus verſus initium adductam) *exarſit ipſi* Deo, ſubaudi חָרוֹן *ira*, ita enim phraſis integra habetur Num. XI, 33. אַף יְהוָה חָרָה בָּעָם *ira Iovae exarſit in populum;* item 2 Reg. XXIII, 26. Iob. XXXII, 2. 3. Ieſ. V, 25. Elliptice autem, absque אַף, ut hic, Geneſ. IV, 6. לָמָּה חָרָה לָךְ *quare exardet tibi*? quid iraſceris? et 2 Sam. XIX, 42. Ion. IV, 4. 9. Male itaque Alexandrinus, לוֹ ad hoſtes poetae relato, vertit ὅτι ὠργίσθη αὐτοῖς ὁ θεός, quod et reliqui veteres ſequuntur.

9. Induit Iova irati hominis perſonam, qui fumum ſpiret e naribus, ignem ex ore. עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ *Aſcendit fumus per nares ejus.* Fumus vehementi flatu e naribus propulſus egregiam irae et indignationis gravioris ſiſtit imaginem; metaphora ducta ab *equis*, *leonibus*, aliisque generoſi ſpiritus animalibus, quae furore concitata, fortiter naribusque dilatatis ſolent anhelare, concitatoque motu ſpiritum reciprocare atque fremere. XENOPHON *περὶ ἱππικῆς*, Cap. I. §. 10.: *Καὶ μυκτῆρές γε οἱ ἀναπεπταμένοι τῶν συμπεπτωκότων εὐπνούστεροί τε ἅμα εἰσί, καὶ γοργότερον τὸν ἵππον ἀποδεικνύουσι· καὶ γὰρ ὅταν ὀργίζηται*

ἵππος

ἵππος ἵππῳ ἢ ἐν ἱππασίᾳ θυμῶται εὐρύνει μᾶλλον τοὺς μυκτῆρας. Nares patulae compreſſis ad reſpirandum commodiores ſunt, et equi ſpeciem magis terribilem efficiunt. Nam et quum equus equo iraſcitur, et quum inter equitandum ferocior evadit, magis diducit nares. Hinc veteribus *naſus* irae ſedes. Ita *bilem in naſum concire*, quod Plautinum eſt, ex Theocriti Idyll. 1. *βαρεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.* Cf. ERASMI *Adag.* Centur. VIII. No. 22. et CASAUBONUM *ad Theocrit.* Cap. I. p. 218. Eadem quae hic, figura occurrit Pſ. LXXIV, 1. יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ, *fumat naſus tuus in gregem paſcui tui;* et Deut. XXIX, 49: כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא, *nam tunc ira et zelus Iovae fumavit in virum iſtum.* — וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל *Et ignis ex ore ſuo conſumit.* Continuatur metaphora, et *fumanti naſo* jungitur *ardens oris halitus.* Supplendum Participium יֹצֵא, *exiens, emicans ignis*, ut Iob. XLI, 12. de Leviathane: נַפְשׁוֹ גֶּחָלִים תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא, *halitus ejus prunae, quae amburunt, et flamma ex ore ejus exit.* — Addit גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ *Prunae ardent ex eo*, pro גֶּחָלִים בֹּעֲרִים יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ *prunae ardentes ex eo exeunt.* Magnifica ſane tempeſtatis deſcriptio! Indicat autem *fumo* aſcendentem nebulam, quae inſtante tempeſtate denſatur in atram nubem, *igni*, fulmina, quae ſunt ignes in nubibus excitati, *prunis* tela illa fulminea, quae coelitus vibrantur. — Paullo aliter MICHAELIS ad Lowth. l. c.: „Montes gravi procella inſtante, fumare ſolent, jam toti nebula tecti, jam fumi tanquam columnas erigentes: quod vallium planitierumque incolis fortaſſe ignotum, ſciunt, qui altiores montes, ut Hercynium noſtrum, imbrium et tonitruum praenuntios viderunt. Has ergo nebulas fumo ex irati Dei naſo erumpenti comparat vates; fulmina ipſa ſcintillis, ardentis ab ore abſiſtentibus."

10. וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד *Et inclinat coelos, nubes, deſcenditque.* Habitum coeli deſcribit ſaeviente tempeſtate; demiſſum videtur, et terrae incumbere. Deum vero quum priſci illi

illi homines nequeant cogitatione niſi loco alicui affixum conſiderare, in coelis habitare eum faciunt. Hinc ergo cum coelum videatur in tempeſtatibus demitti, noſter *Deum* canit *deſcendere.* וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו *Et caligo ſub pedibus ejus,* intelligit ſpiſſiſſimarum et tenebroſicarum nubium conglomerationem, quae tempeſtates, fulmina et tonitrua minatur, hominumque capitibus imminet. „Appropinquante jam procella, ima magis petere, atque in terram ſubſidere nubes incipiunt, ipſum autem coelum, grandinis et pluviae nimium onus aegre ferens, ruere.

> *Ruit arduus aether,*
> *Et pluviae ingenti ſata laeta, boumque labores*
> *Diruit.*

Noſtro praeſens in nube Deus, Tartareasque ſedes petens, ipſum inclinare coelum dicitur, nimbos pedibus ſubſtratos habens.“ MICHAEL.

11. וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף *Et vehitur ſuper Cherubis et volavit.* כְּרוּב propr. *fortis, validus,* coll. Syr. ܟܪܘܒܐ, *potens, magnus,* et ܟܪܘܒܘܬܐ, *vis, fortitudo*), fictam figuram fuiſſe, ex humana, bovina, leonina, atque aquilina compoſitam, apparet ex Ezech. I, 10. et Apocal. IV, 6. 7. Quae quum in arcana vetuſtiſſimorum Aegyptiorum diſciplina, e qua Moſes ipſam transtulit ad Hebraeorum ſacra, ſymbolum fuiſſet divinae naturae (vid. notata ad Geneſ. III, 24. p. 122. T. I. edit. tert., et ad Ezech. I, 10.) poſtea a vulgo, cui illius ſymboli interior ſignificatio ignota eſſet, tributa eſt daemonibus, ſive naturis, hominibus fortioribus atque auguſtoribus, quibus ſummum numen tanquam miniſtris uteretur. Ita his Paradiſi cuſtodia creditur, Gen. III, 24. Hic eorum miniſterio ad tempeſtatem commovendam Iehova uti fingitur; quemadmodum Pſ. CIV, 3. dicitur: הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ, *ventorum alis incedit.* I. D. MICHAELI כְּרוּבִים ſunt *animalia ſphingica, tonanti Dei currui juncta,* Graecorum Latinorumque poe-

poetarum *equis tonantibus*, Iovi tributis, ſimilia, quam ſententiam pluribus evincere ſtuduit in Commentatione de *Cherubis, equis tonantibus*, Commentatt. Societ. Scientt. Goett. T. I. inſerta, e qua plura excerpſit in *Supplemm.* p. 1343. ſeqq. Sed *currum tonantem* iis locis, quibus Cheruborum mentio fit, Michaelis intulit ſine ratione idonea, veluti noſtro, ubi ſimpliciter ventorum vis deſcribitur. Sic et Pſ. XCIX, 1. ita vertit: *Iova ſedet in curru tonante,* quum in Hebraeo ſit יֹשֵׁב כְּרוּבִים, *ſedens ſuper Cherubim* ſubaudi מֶלֶךְ, *imperat*, ex hemiſtichio priori. Studuit tamen hanc Michaelis ſententiam firmare I. R. FORSTER, cui in libro *de Byſſo Antiquorum*, p. 116. כְּרוּב vocabulum eſt Aegypticum, ex IX-XAPABAI, *ſpiritus tonans.* PAULUS in *Clavi* collato كُرُوب, *angores, moerores*, Hebraeum כְּרוּב interpretatur *ſpecies*, figuras, *terribiles*, terrorem injicientes, *malorum nuntios*, (*Angſterſcheinungen, Unglücksboten*). — Poſteriori hemiſtichio noſter eandem, quam in priori expreſſit, ſententiam verbis paullo diverſis declarat: וַיֵּדֶא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ, *volatque ventorum alis,* venti immenſa coeli ſpatia, rapido curſu pervolitant, eadem figura, quae in loco Pſ. CIV, 3. ſupra allato. — Pro וַיֵּדֶא in Samuele legitur וַיֵּרָא, *viſus eſt*, apparuit. Prius illud praeferendum cenſent CAPPELLUS in *Crit. Sacra* L. I. Cap. VII, §. 11. p. 80. ed. Vogel. CLERICUS ad Samuel. KOEHLERUS, alii. Sed BUXTORFIO in *Anti-Crit.* p. 385. utraque lectio aeque bona videtur, in Samuele enim ſenſum eſſe, *Deum Cherubinis inſidentem et volantem adparuiſſe,* in Pſalmis *volatum* ſuper Cherubinis deſignari. Quod tamen I. I. Schultenſius merito improbat, quum וַיֵּרָא eo ſenſu non ſuſtineat inchoatam hujus Verſus granditatem. Neque tamen, quod ipſe affert ad utriusque lectionis majorem convenientiam oſtendendam, magis placet. Derivat וַיֵּרָא a radice ראה cujus propriam vim, collato Arabum رأرأ, in *vibratione et agitatione tremula* ſitam eſſe, dicit, unde dictionem, עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ ſic vertit: „vi-

„*vibratus fuit*, vel *vibravit fefe fuper alas venti*, j. e. vibrantiffimo volatu fe extulit, vel libratis fefe alis evibravit.“ Verum fi etiam demus, ineffe verbo Arabico *vibrandi* poteftatem, de quo tamen vehementer dubito, quum notio illa ex ufitata *fplendendi* fignificatione ratiocinatione potius quadam etymologica fit elicita, quam exemplis comprobata; tamen inter Hebraeos, vigente eorum lingua, verbi דאה five דוא illam notionem in ufu fuiffe, nullum veftigium apparet. Mihi omnino וַיֵּרָא unice genuinum videtur, utpote hemiftichiorum parallelismo, coeptaeque imagini optime confentaneum, quod ipfum in Samuele quoque Syrus, Arabs et Chaldaeus legiffe videntur, quemadmodum et Kennicottus atque Roffi eo loco in codicibus pluribus fcriptum repererunt; quamvis nec libri defint, qui in Pfalmis וַיֵּרָא exhibeant.

12. Tenebras nunc defcribit, vimque atrarum nubium, quae terrae incumbunt, dum tempeftas viget. יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ *Ponit tenebras latibulum fuum*, f. velamentum fuum (collato Arabico سِتْرٌ, *aulaeum, cortina*), caliginofis craffisque nubibus latet, e quibus, tanquam e vehiculis bellicis, tela fulminea explodit. „Notandi ufus militares, quibus שִׁית, *pofuit*, fpeciatim invaluit pro *caftra pofuit*, *difpofuit*, *caftrametatus eft*, et סֵתֶר, quod *latibulum* fignificare dicitur, proprie *velum*, *cortina* (Pf. LXI, 5. *habitabo in tabernaculo tuo*, אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ, *confugiam fub velum alarum tuarum*), fynecdochice venit pro *tabernaculo*, *tentorio caftrenfi*.“ SCHULTENS. — סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ *Undique circa fe tabernaculum fuum* fcil. pofuit *caliginem*, quemadmodum Iob. XXXVI, 29. *nubes tonantes* Iovae tentorium dicuntur. — In Samuele, omiffo סִתְרוֹ, tantummodo habetur: *pofuit tenebras circum fe tentorium*, quo hemiftichia quidem aequalia fiunt, fed dubito tamen, recte סִתְרוֹ omitti. — חֶשְׁכַת־מַיִם „*Caliginem aquarum*, h. e. aquofae illae nubes, denfitate fua caliginem efficientes, funt itidem Iovae tentorii loco: per appofitionem

nem enim hi accufativi: *caliginem*, *obfcuritatem aquarum*, *nubes denfas*, dependent a verbo *pofuit*. Vel enunciatio pofterioris hujus membri conftitui poteft haec: *denfae coelorum nubes* funt *aquae obfcuriffimae*. Nomen חֲשֵׁכָה quater, praeter hunc locum, occurrit, Genef. XV, 12. (ubi de Abrahamo: אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו, *horror et caligo gravis ei fupervenit*), Ief. VIII, 22. (צָרָה וַחֲשֵׁכָה *anguftia et tenebrae* in terra), Pf. LXXXII, 5. (*nihil fciunt*, *nihil intelligunt*, בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ, *in tenebris incedunt*), Pf. CXXXIX, 12. (*ipfae adeo tenebrae nihil tibi obfcurare poffunt*, כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה, *caligo ficut lux*). In quibus locis caligo vehemens ac terrifica defignatur, qualis confpicitur in nubibus illis foecundis et nigricantibus, quae tempeftatum tempore omnem coeli lucem intercludunt, magnoque metu percellunt afpectantes quosvis." GEIER. Sed PAULO in *Clavi* h. l. חֶשְׁכַת diverfum eft nomen a חֲשֵׁכָה. Statum, quem Grammatici vocant abfolutum, חֶשְׁכָה cenfet effe, idque *congregationem* interpretandum, collato Arabum حَشَكَ, *congregatum*, *copiofum effe*, Syrorumque ܚܫܟ, *cohibuit*, quare חֶשְׂכָה, cum *Sin*, fcribendum putat. Sed quum verbum Arabicum inprimis de coelo, magnam pluviae copiam emittente, ufurpari foleat, unde حَشَكَةٌ *pluvia uberior*; nomen Hebraeum forfan *nimbum* interpretari liceat. — In Samuele חַשְׁרַת־מַיִם fcriptum eft, quod interpretes haud parum exercuit. 1) Quidam חַשְׁרַת *colligationem* expofuerunt, quafi חָשַׁר et קָשַׁר idem fit, quia ח et ק, unius organi literae, facile permutantur. Ita KIMCHI: חַשְׁרַת־מַיִם הוא קשור העבים זו בזו. כמו וְחִשֻּׁקֵיהֶם וְחִשֻּׁרֵיהֶם הַכֹּל מוּצָק *Defignatur nubium inter fe colligatio*, *unde et* 1 Reg. *VII*, 33. modioli, *five rotarum radii* חִשֻּׁרִים *vocantur*, quod orbis ambiens et includens eos colligat. Quod conjecturam tantum effe, eamque perquam infirmam, quisque intelliget ipfe. 2) Quum Chaldaeis חֲשַׁר *cribrare* fignifi-

significet (Arab. حشر *mundavit à quisquiliis et sequioribus*); IARCHI vocem nostram accipiendam esse ait לשון כברה שהוא נופל הארץ דק דק *notione* cribrationis, *quia pluvia minutis guttis ad terram cadit:* eamque interpretationem jam longe olim a Iudaeis traditam esse, apparet inde, quod Vulgatus ponit *cribrans aquam*, nubes, pluviam demittentes, cribro comparans. 3) Rectius CAPPELLUS in *Crit. S.* Lib. I. C. VII. §. 7. T. I. p. 83. ed. Vogel. coll. Arab. خثر, *crassescere, coagulari*, חַשְׁרַת־מַיִם interpretatur *aquas densatas*, et quasi coagulatas. Quam significationem Lexicorum scriptoribus inter Arabes pluribus confirmat I. I. SCHULTENSIUS. 4) Sensu parum diverso I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 979. 980. adhibita *congregandi* notione, quae Arabico حشر inest, *congregationem aquarum* vertit. Quidquid horum sumas, sententia semper eadem manet. Ceterum Alexandrinum in Samuele quoque חַשְׁכַת legisse, colligi potest inde, quod *σκότος ὑδάτων, caligo aquarum* reddidit. Koehlerus חַשְׁרַת erranti librarii alicujus calamo tribuit, in qua sententia praeeuntem habet Clericum, qui ex lingua Hebraea nomen illud vix putat posse explicari. Addit poeta: עָבֵי שְׁחָקִים *nubes nubium*, scil. Iova circum se posuit, i. e. nubes nubibus impositas. שְׁחָקִים I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 2313. recte observat esse proprie quae Arabibus مساحيق السما, *tenuia coeli* dicantur, *tenuiores nubium partes;* qua significatione propria hoc loco nomen Hebraeum positum credit: „gravi (inquit) tempestate oritura saepe videas, sub aliis crassioribus nubibus tenuiores ire, atque adeo saepe contrario cursu ferri, hinc fulmina erumpere, atque deinde totum coelum in imbres subsidere.“ Quod argutum videtur. Gravitati hujus descriptionis magis consentaneum videtur,

nubes

nubes omnino intelligere, ſenſumque ita conſtituere, ut ſupra fecimus.

13. מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ *Prae fulgore* qui *ante eum nubes ejus transierunt.* Non plane conſentiunt in his verbis interpretandis ob verbum עָבַר, quod quamvis *transire, praeterire* notare conſtet, tamen hic ſenſu non uno adhiberi poſſit. 1) KIMCHI: עביו עברו לאויביו, *nubes ſuae transierunt ad hoſtes ſuos.* Quod ſequutus VATABLUS: „A ſplendido conſpectu ejus profectae ſunt nubes contra inimicos.“ Senſus nec elegans, nec ſatis commodus. Magis probandi quibus *transire* hic idem eſt, quod *praeterire, abire, evaneſcere.* Sic BUCERUS: „Deſcribit tonitrua, fulmina, fulgura, vibrata tela et grandinem, quae cum crebeſcere incipiunt, tenebrae diſcuti, et atrae, ob craſſitiem, nubes extenuari ſolent. Inde ait, *prae ſplendore*, vel *a ſplendore, qui coram eo eſt,* denſae *nubes transierunt*, hoc eſt, extenuatae diſparuerunt, crebro ſcilicet micantibus fulgetris, et decidentibus fulminibus.“ Simili ratione DE MUIS: „prae fulgore micantium fulgurum disruptae ſunt nubes, et in hanc illamque partem varie diſtractae, indeque grando et tela fulminea eruperunt.“ 3) *Pertransire, pervadere* COCCEIUS vertendum cenſet, hocque hemiſtichium cum proxime conjungendum, hac ratione: *nubes ejus perrumpebant grando et prunae ignis,* vi grandinis et ignium micantium nubes diſplodebantur. 4) Aben-Eſra *excedendi* ſignificatum adhibet; verba ejus ſunt: עברו החוק הידוע ברוב, *transierunt,* ſuperarunt, *motum notum,* i. e. ſolitum et vulgarem *magnitudine;* nubes ſolito majores et denſiores erant. A quo non multum diſcedit A. SCHULTENS, qui in *Origg. Hebrr.* L. I. C. V. §. 4. p. 59. locum ſic interpretatur: „*a coruſco ejus fulgore nubes ejus intumuere, atque aeſtu correptae efferbuere;* gravidas expingit nubes, et ingenti aquarum pondere ruinam minitantes, quas deinceps Verſſ. 14. 15. cum tonitruum fragore, fulminumque jactibus diſploſas exoneratasque inducit.“ Sed quid tum

voces

voces ſolitariae בָּרָד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ? Senſum longe commodiorem exhibet quam ſupra ſub No. 2. attulimus interpretatio. In Samuele legitur: מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ *prae fulgore, qui coram eo, ardent prunae ignitae;* vivida imago fulminum perpetuo micantium! Verbum בָּעַר dictioni גַּחֲלֵי־אֵשׁ bene congruit (et dicitur etiam ſupra Vs. 9. גֶּחָלִים בָּעֲרוּ), melius quam עָבַר, quod quum facili literarum permutatione textui ſemel illatum eſſet, librariorum aliquem moviſſe videtur, ut עָבִים e Verſu, qui proxime praeceſſerat, repeteret. בָּרָד vero haud dubie ὁμοιοτελευτῳ Verſus ſequentis ortum debet. Singularis eſt Syrus, qui hic et in Samuele vertit: *per ſplendorem* ܒܙܠܝܩܐ ܕܡܫܟܢܗ *tabernaculi ſui nubes ſuas* ܥܒܕ *facit grandinem et prunas ignitas.* Legit עָבַר pro בָּעֲרוּ. Eum ſequitur in Samuele Arabs, niſi quod is verba מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ omittit: جعل سحابه بردا وجمرا من نار *facit nubes ſuas grandinem et prunas ignitas.* Senſus non incommodus; ſed עָבַד ſimplici *faciendi* ſignificatione Chaldaeis magis et Syris uſitatum eſt, quam Hebraeis, qui de *opere faciendo, ſerviendo, terram colendo* עָבַד adhibere ſolebant. Poeta ſi illum ſenſum exprimere voluiſſet, verbo פָּעַל uſum fuiſſe credibile eſt.

14. וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ *Tonatque in coelo Iova, et ſummus vocem ſuam edit.* Duo priora vocabula rectius videntur in Samuele ſcripta eſſe: יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם, quemadmodum et noſtro Pſalmorum loco veteres videntur legiſſe, Syro excepto, qui ܒܫܡܝܐ ponit. Sed quae noſtro loco ſequuntur verba: בָּרָד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ aperte e Verſu antecedente illata ſunt, quum in Samuele abſint, nec h. l. ab Alexandrino, Latino vetere, et Auguſtino videantur lecta eſſe. Inaequalia praeterea hemiſtichia reddunt, atque ſenſum reliquis minime congruentem. Spuria etiam Cappello, Kennicottio, Vogelio, Koehlero, aliis, videntur.

15. וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם *Emittit tela sua, illosque dis-*
pergit, vibratis fulminibus hostes disturbat. Ad eos enim
referendum esse relativum verbo affixum, cognoscitur ex
hemistichio altero: וּבְרָקִים רָב וַיְהֻמֵּם *et fulgura multa eja-*
culatur (quod repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ) *eosque dissi-*
pat, proprie: *diffluere facit*; hanc enim verbi הָמַם pri-
migeniam esse potestatem, cognoscitur ex Arabico هَمَّ,
quod vernaculi Philologi explicant أذاب, *fluere facit*,
liquefecit, e. g. sol nivem, ignis aliquid, quod liquescere
potest; id quod multis ostendit A. SCHULTENS in
Origg. Hebrr. L. I. C. V. p. 61. seqq. Is vero verbum
פוּץ, in priori hemistichio, hoc loco ea significatione pro-
nunciat accipiendum, quam Arabum فاض obtinet, quod
de *flumine extra ripas exundante* primo dici, deinde de
nubibus, *coeloque largis imbribus descendente*, comproba-
vit C. IV. libri cit. Hinc pronominibus, verbis פוּץ et הָמַם
affixis, relatis ad *coelos*, quorum mentio Versu 14. praecess-
sit, hanc dedit Versus nostri interpretationem: „*Contorsit*
tela sua, corusca illa et trisulca, *et fecit exundare et ef-*
fervescere eos, coelos, *fulmina vibravit, eosque collique-*
fecit: nihil enim cum tonitribus fulminibusque conjun-
ctius, quam coelestium vis aquarum, quae hic tanto aestu
praecipites sese effundunt, ut coelum ipsum quasi colli-
quescere et tabe nimborum dilabi videatur.“ Quae inter-
pretatio minime placet, quum verbis eae notiones tri-
buantur, quibus vigente lingua adhibita fuisse, nullis
exemplis potest probari. Verborum פוּץ et הָמַם vero se-
cundarias tantummodo significationes, *dispergere* et *fugare*,
apud Hebraeos in usu fuisse, docent exempla innumera.
Recte BUCERUS V[illegible]s hujus sensum expressit: „Fulgu-
ribus dispersit et consternatos reddidit hostes Davidis,
quos relativis, cum tamen nomina eorum non praemise-
rit, ad indicandum animi sui affectum, designavit. Circa
quae enim magno affectu animi occupantur, numquam satis

fatis folent explicare, putantes, non poffe latere alios, in quibus ipfi funt toti." Ceterum pro וַיְהֻמֵּם in Samuele Maforethae legendum praecipiunt fine fuffixo וַיָּהֹם. „At vero hanc eorum emendationem, inquit DE ROSSI, damnant veteres omnes interpretes, qui illud exprimunt; codices et antiquae nonnullae editiones, quae eam exhibent in textu, folum Keri videntur fecutae, non auctoritatem codicum."

16. וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם *Tum apparuerunt alvei aquarum.* De nominis אָפִיק fignificatione ambigitur. 1) I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 113. ad verbum נָפַק, Syriace ܢܦܩ, *exire*, referendum, et אַפִּיקֵי fcribendum cenfet, ut vertendum fit *egreffiones* i. e. *fontes aquae.* Praeivit Alexandrinus, qui noftro loco πηγαὶ τῶν ὑδάτων, *fontes aquarum*, et in Samuele ἀφέσεις θαλάσσης, *effufiones maris*, reddidit. Ita et Syrus, qui ܡܒܘܥܐ, *fontes*, ponit. 2) Chaldaeus עַמְקֵי מַיָּא, *profunditates aquae* vertit. Senfum tantum utcumque videtur expreffiffe. 3) Sed KIMCHI Hebraeum nomen tradit fignificare עמקים מלאים מים *valles aquis repletas*, i. e. alveos, fluviorum receptacula, quod Lexicorum conditores inter noftrates longe plerique funt fequuti, qui a *continendo* alveos dictos putant: הִתְאַפֵּק enim eft *fe continere* (Genef. XLV, 1. Iefai. XLII, 14. LXIII, 15.), et alvei aquas continent, ne exundent. Ac certe *alvei* notionem poftulat locus Iefai. VIII, 7., ubi de Euphrate וְעָלָה עַל־כָּל־אֲפִיקָיו *transfcendet omnes alveos fuos, et excedet* עַל־כָּל־גְּדוֹתָיו *omnes ripas fuas.* Unde ad *valles* nomen hebraeum translatum eft, ut Ezech. VI, 3. *Sic dicit Dominus montibus et collibus*, לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת, *locis declivis et vallibus. Alveorum* notione igitur adhibita locus nofter ita vertendus erit: *confpiciuntur*, apparent, *alvei aquarum*, qui antea femper aquis erant operti, illi jam, fluviis vehemente ventorum exficcantium flatu abfumtis, vel

 per

per ingentes terrae motus trajectis, aut alio derivatis, confpiciuntur nudi. In Samuele pro מַיִם legitur יָם, *mare,* quod magis poeticum videtur. — Sequitur in hemiſtichio altero: וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל, *et retecta ſunt fundamenta terrae,* quod optime explicavit AGELLIUS: „Terram ſuper aquas fundatam ſaepe legimus, ut in Pſalmo XXIV, 2. *Ipſe ſuper maria fundavit eam, et ſuper flumina praeparavit eam.* Conſequenter igitur mari, et aquis ſeu fontibus apertis, apparuerunt fundamenta terrae. Loquitur autem non ad exactam philoſophiae normam, ſed ad vulgarem opinionem, ſeu potius ad ſpeciem ac ſimilitudinem quandam accommodate. Nam quia quod ſubjectum eſt aedificiis, id illorum fundamentum eſt, ad eandem ſimilitudinem pars illa terra inferior, quae maria continet, quia ultima et extrema videtur, et ſuper eam niti ea pars terrae, quam incolimus, ideoque ad ſimilitudinem quandam *fundamentum terrae* dicta eſt.“ מִגַּעֲרָתְךָ יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ, *Prae increpatione tua, Iova, prae flatu ſpiritus naſi tui;* ſolet enim aqua vento vehementiore aperiri quaſi et hiſcere. — In Samuele perſona ſecunda mutata in tertiam exhibetur בְּגַעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ. Ego tamen cum Koehlero quod in Pſalmo praeferendum exiſtimo.

17. Adhuc Iovae in hoſtes ſuos iram, ipſis perniciofam deſcripſit; nunc ſui liberationem canit. Inducit vero Iovam manu e ſublimi protenta et demiſſa, ſe ex aquis, in quibus periclitabatur, eripuiſſe, ac jam demerſum extraxiſſe. יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי *Miſit* ſubaudi *manum ſuam* (ut plene habetur Pſ. CXLIV, 7. שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם), *de excelſo, et accepit,* apprehendit *me,* in praeſentiſſimis periculis jamjam occubiturum. יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים *Extraxit me ex aquis multis,* e multorum hoſtium, vitae meae undique inſidiantium turbis: *Calamitates* aquarum moli undique ingruenti comparantur non tantum ab Hebraeis ſcriptoribus, vid. e. c. Pſ. XXXII, 6. LXIX, 1. 2. Ieſ. XXVIII, 2. XLIII, 2., verum etiam a Graecis. Exempla

pla ex Aefchylo adduxit A. SCHULTENSIUS ad Iob. XXII, 11. p. 606. Ita in *Prometh.* Vs. 885. et 1014. Οἷός σε χειμὼν καὶ κακῶν τρικυμία ἔπεισ' ἄφυκτος· *Qualis tempeftas malorum et inundatio te invadit inevitabilis!* Item Verfu 745. Δυσχείμερον πέλαγος ἀτηρᾶς δύης, *tempeftuofum pelagus aerumnofiffimae calamitatis.*

18. Eandem fententiam nunc fimpliciter, demta figura, enunciat: יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז *Eripuit me ab hofte meo valido,* quod collective haud dubie eft accipiendum, quemadmodum id, quod fequitur, וּמִשֹּׂנְאַי כִּי־אָמְצוּ מִמֶּנִּי *et ab iis qui me oderunt, quia,* fcil. *quando validi fuerunt prae me,* viribus praecelluerunt me defertum et undique afflictum.

19. יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם־אֵידִי *Praeverterunt me,* five, *incurfarunt in me* (vid. not. fupra ad Vs. 6.) *tempore calamitatis meae.* אֵיד convenit cum Arabum آدَ unde مُؤْيِد, quod داهية دهيا, *graviffimum infortunium,* explicant. TEBLEBI, Grammaticus, citatus ab ALB. SHULTENSIO ad Iob. XVIII, 12. p. 449. يقال آدني الامر وآدني اي اثقلني وعظم علي ومنه شي اد *Verba* אוד *et* איד *ufurpantur in re, cujus moles praegravat et opprimit, unde portentofum malum vocatur* איד. — וַיְהִי־יְהוָה לְמִשְׁעָן לִי *Sed factus eft Iova mihi baculus,* me jamjam labantem, nec amplius confiftere valentem fustinuit. Particula לְ, nomini praefixa, fi verbum היה fequatur, commode vertitur *fieri aliquid.* In Samuele tamen illa eft omiffa.

20. וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב *Eduxit me in fpatiofum,* reftituit mihi, hoftilibus copiis undique cincto, priftinam libertatem. Cf. de hac locutione not. ad Pf. IV, 2. — יְחַלְּצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי *Eripuit me,* tutatus eft, *quia amat me,* mihi favet.

21. „Suc.

21. „Succedit,“ recte notante VENEMA, „ea Pſalmi pars, quae mirabilis hujus liberationis *rationes moventes*, a Davidis innocentia et pietate ductas, complectitur (Vs. 21 — 24.), cujus *duae* ſunt partes, *prior* eas rationes explicat Vs. 21 — 24., *poſterior* illuſtrat et confirmat ex ordinaria agendi ratione, quam Deus cum hominibus tenere ſolet.“ יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקִי *Rependit mihi Iova ſecundum juſtam cauſam meam*, כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי, *ſecundum puritatem manuum mearum mihi retribuit*, i. e. innocentiae meae convenienter. בֹּר יָדַיִם de *integro vitae ſcelerisque puro* homine uſurpari, notum eſt, vid. Iob. IX, 30. XXII, 30.

22. כִּי־שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה *Nam obſervavi vias Iovae. Vias obſervare* eſt tanquam oſtenſa ac demonſtrata veſtigia, per quae incedere debeamus, advertere. Figurate autem plerumque *viae Iovae* ejus praecepta ac mandata ſignificant; quare noſtra loquendi formula ſtudium vitae, quam Iova praecipit, denotabit. וְלֹא־רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי *Nec impie egi a Deo meo*, deficiendo ab eo, conſtructio praegnans. Sine ratione itaque Clericus ad genium linguae cenſuit accommodatius, ſi legatur פָּשַׁעְתִּי, maxime quum ut plurimum non cum מ ſed cum בּ conſtrui ſoleat.

23. כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי *Etenim omnes leges ejus in conſpectu meo*, h. e. praeſenti animo ſemper intueor, quid praeceperit Iova, quid huic probetur, et huic tum vitam meam conformo; quod repetit hemiſtichio poſteriori: וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מֶנִּי *et ſtatuta ejus non moveo a me*. מִשְׁפָּטִים et חֻקּוֹת proprie quidem ita differre volunt, ut illae ſint leges *forenſes*, hae *ceremoniales*; hoc vero loco in genere omnia omnino divina praecepta indicari, vix monitu opus. — In exemplari carminis noſtri altero, quod in Samuele exſtat, legitur וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה *et ſtatuta ejus* quod attinet, *non deflexi ab eis*, ſive potius *ab eo*, i. e. ab ullo eorum. „Alexandrinus vertit hoc Pſalmorum loco οὐκ ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ, a ſi legiſſet

לא

מִנְּי קָרוּ לא׳, quae lectio non omnino improbanda eft, quia membra fic optime fibi refpondent; probabilius tamen eft, eum interpretem fenfum tantum eo modo exprimere voluiffe. Licet de ejusmodi mutationibus vix certi quid definiri poffit, auctori an librario cuidam adfcribi debeant, praeferrem tamen lectionem Pfalmorum, quam Clericus jam *paullo molliorem* pronunciavit. Syrus etiam et Vulgatus ita legiffe videntur in utraque editione, quare improbabilis non eft conjectura Vogelii a Roffio citati, putantis, אֱסוּר a librariis ortum effe: idem forte de מִמֶּנָּה dicendum eft. Objici tamen poffet, faepius correctores folere faciliorem lectionem pro difficiliore fubftituere, adeoque difficiliorem fuiffe ipfius auctoris. Difplicet lectio quorundam Codd. ממנו." REDDING.

24. וָאֱהִי תָמִים עִמּוֹ *Et fui integer*, fincero animo, *coram eo*. Ita Particula עִם vertenda eft etiam Pf. XXXIX, 13. גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ *peregrinus fum coram te;* 1 Sam. II, 26. וָטוֹב גַּם־עִם יְהוָה וְגַם עִם־אֲנָשִׁים *bonus tam coram Deo, quam coram hominibus.* — וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֹנִי *Et cavi me ab iniquitate mea*, i. e. ut VATABLUS explicat: „ad quam natura pronus fum;" cavi, ne fcelus admitterem, ad quod indoles et temperamentum inclinat. Sed aliter VOGEL: „Cavi, ne quid pravi admitterem. Latet enim in his verbis fingularis Hebraismus, ex breviloquentia Hebraeorum ortus, pro מֵאֲשֶׁר עָוֹן לִי, *cavique, quod reum me peragere potuiffet.* Cf. Pf. CXV, 7. collat. v. 5. et 6."

25. כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו *Secundum puritatem manuum mearum*, quae *in confpectu oculorum fuorum*, quam optime novit, rependit mihi. In libro Samuelis fcribitur כְּבֹרִי. „Nulla fere codicum varietas ad h. l. adnotata eft, fed, excepta paraphrafi Chaldaica, omnes verfiones veteres libri Samuelis probare videntur, Pfalmi lectionem folam genuinam effe; cf. et Iob. XXII, 30." REDDING, qui Koehleri judicium hic fequutus eft.

26. עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד *Quicunque probitati ftudet, ei benigne facis*, עִם־גְּבַר תָּמִים תִּתַּמָּם *cum viro integritatis* in-

integre agis, i. e. non fruftraris eum fpe aut fiducia, in te collocata. Sed quum גְּבַר forma nominis fit Chaldaeis magis ufitata, quam Hebraeis, reponendum videtur, quod in Samuele legitur, גִּבּוֹר. Etfi enim hoc plerumque de *forti, heroe*, dicatur, quare Cappellus et Clericus hanc legendi rationem minus probant, videtur tamen, vivente lingua, latiore etiam fignificatione, de omni omnino viro ufurpatum fuiffe, pro גֶּבֶר, quemadmodum in fexcentis aliis vocibus eadem fignificatio diverfa forma exprimi folet. Certe I. I. SCHULTENSII locutionis גִּבּוֹר תָּמִים interpretatio, qua *ftrenuus, potens integri*, eum denotet, qui fe *in integro ac recto omni, fortem et firmum praeftet*, parum placebit,

27. עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר *Cum puro purum te exhibes*, cum candido candide agis. Sed pro תִּתְבָּרָר in Samuele תִּתַּבָּר legitur, de quo interpretes non prorfus confentiunt. Plerique quidem 1) ad verbum בָּרַר referunt, fed nec hi uno modo. I) KIMCHI: תִּתַּבַּר משפטו תִּתְבָּרַר ונבא חסר הכפל ואם היה אומר תתבר ידמה מנחי הלמ"ד לפיכך שמו תנועת התבר בתתבר ודגש הת"יו להורות שהוא מפעלי הכפל *Vocabuli* תִּתַּבַּר *regularis forma eft* תִּתְבָּרַר, *fequitur formam defectivorum mediae geminatae. Si autem dixiffet* תִּתְבַּר [quod ad formam *Hithpael* propius accedit], *videri potuiffet, effe ex anomalia quiefcentium Lamed* [i. e. tertiae radicalis ה, quafi radix בָּרָה effet; ad hunc itaque errorem evitandum, transpofuerunt vocales τοῦ תִּתְבַּר in תִּתַּבַּר]. *Literae Tau vero Dagefch eft inditum, ut indicetur, effe ex verbis mediae geminatae* [cujus defectus per Dagefch compenfari folet.] 2) HEBENSTREITIO in hac forma duarum conjugationum, *Niphal* et *Hithpael*, confufio videtur effe. „Nempe *Niphal* (inquit) תִּבַּר ad formam תִּסַּב, et *Hithpael* eft תִּתְבָּרֵר, ex quibus mixtis emanavit noftrum תִּתַּבָּר, pro תִּתַּבַּר; fed pro *Patach* penultimo, fequente Dagefch, *Camez* retinetur, tanquam vocalis τοῦ ב ob indagefchabile ר in regulari תִּתְבָּרֵר, vel etiam arbitrarie, qualis fubftitutio vocalis longae pro brevi fequente

quente Dagesch, Hebraeis usitatissima est; *Patach* autem ultimum ob Accentum in Camez mutatur. Cui affine est, aut certe illustrationis loco esse potest, ut ex multis unum adducamus, exemplum haud dissimile הֻכַּבֵּס ex Hophal הֻכַּבֵּס et הֻתַּכַּבֵּס, Levit XIII, 56." 3) OPITIO תִּתַּבָּר est forma Chaldaica. Nam Chaldaei literam ת verborum mediae geminatae in praeformativa Conjugationis passivae *Ithpeel* per Dagesch forte, ob elegantiorem enunciationem solent geminare, ut אִתַּדַּק *comminutus fuit,* אִתַּעַל, *illatus fuit.* אִתַּחַל, *violatus fuit.* Huc referendus KOEHLERUS, qui תִּתַּבָּר mendum existimat, librarii Chaldaici incuria textui illatum. Quod vero A. SCHULTENSIUM dicit תִּתַּבָּר habuisse pro forma *Ittaphal*, in eo errat. Altingii potius haec opinio est, a Schultensio memorata. Ipse תִּתַּבָּר contractum putat pro תִּתְחַבָּר, in *Instit. Hebr.* pag. 482. — II) VENEMA נָבַר explicandum censet ex Arabico نَبَرَ *intumuit;* תִּתַּבָּר vero derivat ab אָבַר, cui, collato Arabico أَبَرَ, *pungendi, rumpendi pungendo* notionem tribuit. Unde hanc interpretationem procudit: *cum purulento tumido te praestas robustum perruptorem;* quorum verborum sensum hunc esse dicit: Deum sese tumido et insolenti improbo praebere fortem, pungentem, et bellatorem, qui omnem illum tumorem expungat. In qua quidem sententia parum est elegantiae. Nec majori plausu digna quam cum Venema communicavit VERSCHUIR, interpretatio, allata ab illo in Nota ad Commentarium p. 599.: „Pro תתברר forsan rectius et elegantius legeretur תִּתְנַבַּר, propius ad hanc lectionem accedit illa, quae legitur 2 Sam. XXII, 27. תתבר; haec autem forma תתנבר derivatur a נבר, quemadmodum praecedens נָבָר non est in Niphal a ברר, sed nomen formatum a themate נבר, quod nuspiam alibi in S. S. obvium, sed apud Arabes conservatum, notat *tumere, tumidum esse,* ut quando manus, aut aliud corporis membrum malo ulcere tumet;

tumet; unde نبرة talem *tumorem foedum*, seu *ulcus* notat, proprie quidem corporis, sed figurate animo *ulcus* tribuitur, quando malignis et purulentis affectibus tumet; quare noster locus vertendus erit: *cum tumido praestabis te tumidum*," Nos quidem haud dubitamus, quam supra primo loco attulimus, Kimchii sententiam nostram facere. Nec minor dissensus in hemistichio posteriori: וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל Verbum תִּתְפַּתָּל, pro quo in Samuele iterum contractae תִּתַּפָּל reperitur, 1) quidam ad verbum תָּפֵל, *insipidus fuit*, referunt, veluti COCCEIUS, qui vertit: *cum perverso fatuum et insulsum te praebes*, scil. agendo praeter spem hominis distorti. 2) ALTINGIUS recurrit ad radicem פָּלַל, *judicare*, unde per formam *Hittaphal*, אִתַּפַּל, *judicem egit*, ut sit, *cum perverso judicem agis*. 3) A. SCHULTENSIO a נָפַל, *cecidit*, descendere videtur, unde הִפִּל, in *Hiphil*, *stravit*, et in *Hithpael* הִתְנַפֵּל, *luctatorem et stratorem egit*. „Hoc iterum (inquit) sine ulla Anomalia in תִּתַּפָּל contractum, unde תִּתַּפָּל et תִּתְנַפָּל unum idemque consignare quivis cernit." 4) Equidem eis accedo, qui ad verbum פָּתַל, فتل, *torsit*, (cf. A. Schultensium ad Iob. V, 13.), referunt, vertuntque: *cum perverso tortuosum*, sive *perversum*, *te praebes*. Verba עִקֵּשׁ et פָּתַל enim alias etiam conjunguntur, veluti Proverb. VIII, 8. *Recta sunt omnia, quae eloquor*, אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ, *nihil in in iis contortum aut perversum*. Et Deuter. XXXII, 5. דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל, *genus perversum et tortuosum*. Sensus totius hujus Versus est hic, gerere se Iovam erga homines pro eorum moribus; benefacere bonis, plectere malos. KIMCHI: וענין תִּתַּפָּל תביא עליו כדרכו הנפתלה וכן ענין אם לַלֵּצִים הוא יָלִיץ יביא עליהם שיכשלו מליצנותם *Sensus hemistichii posterioris est, retribues illi juxta mores ejus perversos: quo sensu etiam* Proverb. III, 34. Nonne sanniones ipse illudet? *h. e. faciet, ut impingant et corruant in sua subsannatione.*

28. Redit

28. Redit ad praedicandam Iovae in ſe bonitatem, ita probaturus, quod jam cecinit, bonum illum praebere ſe bonis, integris integrum, invertentem vero pravis: כִּי־אַתָּה עַם־עָנִי תוֹשִׁיעַ *Nam tu populum adflictum ſervas*, iis, qui injuria immerito afficiuntur, auxilium praeſtare ſoles. וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל *Oculosque ſublimes*, homines faſtuoſos et arroganter ſuſtollentes oculos, *deprimis.* His vero ad ſe atque hoſtes ſuos reſpicit, per adflictum populum ſe cum ſuis, per faſtuoſos vero hoſtes intelligens. — Hemiſtichium alterum in Samuele paullo aliter ſonat: וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל, quae verba non una ratione explicant. 1) Aliis eſt conſtructio, quae dici ſolet *praegnans*, quam KIMCHI ita exponit: עיניך על רמים תתן עד שתשפלם, *oculos tuos in ſuperbos intendis, ut eos humilies*; verbum תִּתֵּן ex Levit. XVII, 10. ſupplet; potuiſſet etiam תָּשִׂים ex Levit. XX, 5. Nec multo aliter LEVI Ben *Gerſon:* ר״ל עיניך על רמים להוכיחם עד שתשפילם *Vult hoc: oculi tui ſunt ſuper ſuperbos, ad puniendum eos, ut eos ſupprimas.* 2) HEBENSTREITIUS pronomen relativum אֲשֶׁר ſubandit, vertitque: *oculos tuos intendis in ſuperbos, quos tu ſupprimis.* 3) DATHIUS nomen עֵינֶיךָ cum verbo תַּשְׁפִּיל conjungit: *oculi tui ſuperbos deſpiciunt*, atque in nota obſervat, ſolere Hebraeos verbum ſingularis foem. gener. cum nomine pluralis numeri utriusque generis conſtruere, modo illud *rem*, non *perſonam* ſignificet, e. c. Pſ. XXXVII, 31. CXIX, 98. Ierem. II, 15. Cf. GLASSII *Philolog. S.* p. 328. ed. Dath. et SCHROEDERI Syntax. Reg. LXII. d). Vellem, locum alium attuliſſet, quo הִשְׁפִּיל *deſpicere* ſignificet. Sed multo concinnior ea legendi ratio videtur quae in Pſalmo extat.

29. Sibi et ſuis latam divinitus opem *accenſae* a Iova *lucernae*, dejectosque hoſtes diſpulſis tenebris comparat: כִּי־אַתָּה תָּאִיר נֵרִי *Tu enim accendiſti lucernam meam.* נֵר, *lampas, lucerna*, metaphorice ſaepe uſurpatur pro felicitate alicujus, ſtatuve proſpero aut ſplendido, ut Iob. XXI, 17. Proverb. XXIV, 20. נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ, *lucer-*

lucerna improborum extinguetur; praeſertim de ſplendido Davidis regno uſurpatur 1 Reg. XI, 36. 2 Reg. VIII, 19. Illius igitur felicitas aut regnum *illuſtratur*, cum, infortuniorum pulſa caligine, undique proſpera quaeque affulgent; quod ipſum poſteriori hemiſtichio ita exprimit: אֱלֹהַי יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי *Deus meus ſplendere facit*, illuminat, *tenebras meas.* — In Samuele paullo aliter legitur: כִּי־אַתָּה נֵירִי יְהוָה וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי *Nam tu, Iova, lucerna mea* (cf. ſimiles imagines Pſ. XXVII, 1. CXIX, 105. Iob. XXIX, 3.), *et Iova tenebras meas illuminat*, quod praetulerim, niſi quod pro וַיהוָה ex Pſalmo אֱלֹהַי reponendum putem.

30. Deſcendit jam ad explicandam ſalutem, quam ſibi Iova tulerat, et memorare incipit, ut adjutus ab eo hoſtes ſuos devicerit. כִּי בְךָ אָרֻץ גְּדוּד *Nam per Te infregi turmas*, ſignificat proelia commiſſa, in quibus victor evaſit. KIMCHI: כי בך בעזרתך אשבר גדודי אויבי וארוץ משורש רצץ ובא בשורק או פירושו ארוץ לקראת גדודי אויבי ולא אירא מהם *Nam per te, i. e. per opem tuam, fregi hoſtium meorum turmas,* אָרֻץ *enim a verbo* רָצַץ *deſcendit, atque hic cum* Schurek *ſcribitur* [contracte pro אֲרֹצֵץ]. *Alii ad verbum* רוּץ, currere, *referunt, ut ſenſus ſit, incurri in hoſtium meorum turmas ſine metu.* Sic verbum רוץ ſaepius uſurpatur de incurſione hoſtili, ut Iob. XV, 26, יָרוּץ אֵלָיו בְּצַוָּאר, *impetum in eum fecerat extenſo collo.* XVI, 14. יָרֻץ עָלַי כְּגִבּוֹר, *incurſavit in me inſtar bellatoris.* Sed cum רוץ alias particularum עַל ſive אֶל ope cum verbis jungi ſoleat, quarum nulla hoc loco legitur, mallem ad radicem רָצַץ noſtrum אָרֻץ referre. — וּבֵאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר *Et per Deum meum tranſilivi muros*, ſignificat urbes a ſe expugnatas. KIMCHI: ארלג חומת ערי אויבי לכובשם *tranſilivi muros urbium hoſtium meorum, ut eas caperem.*

31. Hujus divinae erga ſe bonitatis admiratione et laude plenus, nunc exclamat: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת־יְהוָה צְרוּפָה *Deum quod attinet integra, recta eſt ejus via,* ſine

fine doloſis anfractibus; juſte et veraciter cum ſuis agere ſolet, promiſſis facta probe reſpondent, *ſermo ejus igni probatus*, i. e. exploratiſſimae et certiſſimae veritatis eſt; de quo loquendi modo cf. not. ſupra ad Pſ. XII, 7. — Ultima vero Verſus hujus particula exprimit, quid prioribus dicere voluerit: מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ *Clypeus, defenſor eſt omnium, qui in ipſo ſuum praeſidium collocant.* De formula חָסָה בּוֹ cf. not. ad Pſ. II, 12.

32. כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה, *Quisnam eſt Deus praeter Iovam?* KIMCHI: שיפר אמרתו ומי ישיב גזרתו, *qui verbum ſuum irritum reddat, aut quis decretum ſuum revocet?* qui poſſit impedire, quo minus praeſtet promiſſa, aut ſuis opituletur, quemadmodum pollicitus eſt? — וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ *Et quis petra,* ita immutabilis, fugientibus ad ſe tam potens propugnator (vid. ſupra ad Vs. 3.), *praeter Deum noſtrum?* — Pro זוּלָתִי in Samuele repetitur מִבַּלְעֲדֵי, ex hemiſtichio priore. Sunt tamen codices, qui et ibi זוּלָתִי ſervarint. — צוּר LXX. verterunt *κτίστης* (in Samuele) et *Θεὸς* (in Pſalmo). Dubitari poteſt, an aliud quid legerint. Trommius jam, citante Koehlero, „eos יצר legiſſe conjecit, quod mihi non ita certum videtur. Forſan hoc modo ſenſum exprimere voluerunt, quem צור hic habere putabunt.“ RENDING.

33. Virtutem nunc, qua tot victoriis potitus eſt, per partes canit; et primo quidem gloriatur, virtute ſe heroica a Iova eſſe inſtructum: הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי חָיִל *Deus eſt, qui me accingit robore.* „Qui mihi robur conciliat. Proprie lumbi ſuccinguntur. Porro in lumbis ſedes eſt virium. Igitur accingit lumbos meos fortitudine tanquam balteo aliquo. Ut hic *accingi robore*, ſic alibi *indui fortitudine*. Forte in verbo latet nomen verbale, ut ſolet; *accingit me cingulo roboris.*“ DRUSIUS. Metaphora a balteo ac cingulo, ſive, quo quis accinctus, ad laborem expeditior redditur, ſive a quo arma militis in aciem contendenti dependent, deſumta eſt. Cf. GLASSII *Philol. S.* p. 1167. 1190. ed. Dath. — In Samuele iterum lectionis

nia discrepantia: הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל, quae verba non uno modo explicant. 1) Plerique fubaudita conjunctione ו, reddunt: *Deus ille robur meum et virtus mea.* 2) Alii fupplent particulam ב: Ita KIMCHI: פי׳ חיל בחיל כלומ׳ בכח או פירושו כשהייתי בחיל ובצבא חיה הוא מעוזי *Nomen* חַיִל *hic idem eft ac* בחיל, *cum robore. Nifi,* חַיִל *fignificatione* exercitus *accepto, vertere malis: cum verfatus fum in exercitu, ille erat robur meum.* 3) Alii מָעוּז repetendum putant. Sic LEVI Ben *Gerfon:* ר״ל האל הוא מעוזי חיל והרצון בו מעוז נפלא *Hac vult dicere: Deus eft robur meum, robur, inquam, fortitudinis, cujus loquendi formulae fenfus eft: robur admirabile et eximium.* Tale eft in illo Iof. III, 14. הָאָרוֹן הַבְּרִית pro הָאָרוֹן אֲרוֹן הַבְּרִית *arcam, arcam, inquam, foederis,* item Pf. LXXX, 5. אֱלֹהִים צְבָאוֹת pro אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, *Deus, Deus exercituum.* Idem Gerfonides 4) aliam adhuc vertendi rationem proponit: או יהיה בזה הנה האל הוא מעוזי לתת לי חיל וירמה שכן הוא כי כבר אמר בספר תהלים תמורה זה האל המאזרני חיל *Aut etiam hoc vult in hac lectione, ecce Deus eft robur meum, ad dandum mihi virtutem. Et verifimile eft, eum hoc velle, quia dudum (ante quam liber Samuelis fcriberetur) David in Pfalmo pro illo dixerat: tu accingis me robore;* cingere autem robore, et conferre, aut dare robur, fenfu conveniunt. 5) COCCEIUS vertit *arx mea valida;* מָעוּז enim ei idem eft quod מָעוֹז, *arx, propugnaculum.* 6) Alexandrinus interpres vertit: κραταιῶν με δυνάμει, *roborans me potentia,* quafi effet מְעַזִּי, Participium Hiphil. Sive enuntiavit הַמְעַזִּי, Particip. *Piel.* 7) I. I. SCHULTENSIO מָעוּז eft forma Infinitivi Conjugationis Cal per מ praeformativum; unde verba הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל vertit: *Deus ille roborare mei virtute;* i. e. Deus eft, qui roborat me virtute. Verum illius formae Infinitivi exemplum alias extare puto nullum. Utra lectionum illarum fit genuina, nemo facile definiverit; praeplacet tamen, quae in Pfalmo extat. — Quum vero bellum gerentibus non tantum maximis animis, verum fingu-

ſingulari etiam ſucceſſu opus ſit; hunc etiam ſibi divina benignitate adfuiſſe canit in hemiſtichio poſteriori: וַיִּתֵּן תָּמִים דַּרְכִּי *Dedit*, fecit, reddidit (quo ſignificatu verbum נָתַן et alias occurrit, ut Pſ. XLIV, 12. Ezech. VI, 14.) *viam meam perfectam*, i. e. planam, expeditam, offendiculo omni carentem; ſucceſſus proſperos ubique mihi largitus eſt. — In Samuele et hic diverſitas. Legitur ibi: וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכּוֹ, quod varie interpretantur. Occurrit verbum נָתַר in libris Hebraeis tam *ſolvendi*, quam *ſubſiliendi* ſignificatione. 1) Priori adhibita quidam vertunt: *ſolvit perfectam viam ſuam*, quod IARCHI explicat ſubaudiendo: מכל מכשול ומכל חטא ומכל מסוכות עד כי היה שלם וככוש *ob omni offendiculo, errore, ſepimento; ita ut ſit applanata et ſubacta.* Sed ratione paulo diverſa KIMCHI: דמי ויתר שהתיר ופתח דרכי במלחמה ושמהו תמים ושלם שלא נפקד אחד מאנשי במלחמה *Senſus τοῦ* וַיַּתֵּר *eſt, quod ſolvit, id eſt, aperuit viam mihi in bello eamque conſtituit ita perfectam et integram* (ſive *tutam*); *ut ne unus quidem militum meorum in bello deſideraretur:* cum in mediis hoſtium agminibus non haberem, quo evaderem, ſolvit me Deus ea quaſi obſidione, et tutam mihi viam veluti aperuit, meque illaeſum eduxit. — Sed qui 2) *ſaliendi, ſubſiliendi* ſignificationem adhibent, repentinam ac inopinatam opem Davidi latam exiſtimant indicari, q. d. ſubito aſſilire mihi fecit perfectam tutamque viam, ſive ſalutem et liberationem. Sic LEVI Ben *Gerſon:* ר״ל כל כן מהר להגיע אלו הטוב עד שהוא כאילו יתר ויקפץ דרכי אל המקום היותר שלם ותמים *Usque adeo feſtinavit adducere illud bonum, ut quaſi exilire faceret* (*quod alias per* קָפַץ *exprimitur*, Cant. II, 8.) *viam meam in locum multo tutiſſimum.* Similiter R. IESAIA ad Samuelem, qui, τὸ וַיַּתֵּר, inquit במו לנתר בהם שהוא מקפץ לפני דרכי לרוץ כשהייתי בורח מפני שאול *explicandum eſt ex Levit. XI, 21.* (ubi de *ſalientibus volucribus* uſurpatur), *ut ſenſus ſit: Iova exilire fecit coram me viam meam ad currendum* [h. e. repente mihi viam ad fugam pandit], *ut cum*

fuge

fugerem a Saule; vid. 1 Sam. XIX, 12. XXIII, 26. Ab his diſcedit 3) I. I. SCHULTENSIUS, qui, poſtquam multum in eo laboraſſet, ut oſtenderet, collato Arabum نتر, eſſe propriam ejus verbi poteſtatem in *vibramine tremulo*, in *tenſa pulſave chorda* ſitam, locum noſtrum ſic reddit: *et elibravit perfectiſſime viam meam ſibi*, ad *amuſſim* quaſi et *funiculum menſorium complanatiſſimam* ſimul, ſimul *munitiſſimam viam* mihi *perlibravit*. Quae omnia quam longe ſint quaeſita, quisque intelliget ipſe. Neque ex lectione וַיַּתֵּר facile ſenſum concinnum elicias. Quare non dubito, eſſe וַיִּתֵּן a Davide ſcriptum. Litterarum ר et ן commutatio vero ſatis erat proclivis, eamque in Alexandrini interpretis codice jam extitiſſe, inde colligere licet, quod is vertit ἐξετίναξεν ἄμωμον (ita in Vaticano codice legitur, quod genuinum videtur, non ἐξέτεινε, ut eſt in Alexandrino, aut ἔθετο, ut eſt in Aldina et Complutenſi editione, ex Pſalmo noſtro). Adhibuit Chaldaici נְתַר ſignificationem, *defluxit, decidit*. Sed interpretatio illa ſenſu caret. Ceteri vero antiqui interpretes tantum non omnes, in Samuele etiam וַיִּתֵּן exhibent. Et pro דַּרְכּוֹ in Samuele דַּרְכִּי legendum eſſe, ipſi Maſorethae monent.

34. Praeterea magnam quoque corporis celeritatem et agilitatem a Iova ſibi ſuppeditatam canit, quam inter primas herois virtutes a veteribus habitam fuiſſe, norunt, qui vel primum Iliados librum legerint, ubi Achilles ſemper πόδας ὠκύς, *pedibus celer*, dicitur, v. l. c. A, 58. cf. Odyſſ. VII, 147. Sic 1 Paralip. XII, 8. ii, qui e tribu Gad ad Davidem venerant, memorantur *facie leonibus, pedum celeritate capreis ſimiles fuiſſe* (וּפְנֵי אַרְיֵה פְּנֵיהֶם וְכִצְבָאיִם עַל־הֶהָרִים לְמַהֵר), et ea laude bello illos maxime idoneos ſcriptor praedicare voluit. Ita poeta noſter de ſe ipſo: מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת *Ponens*, efficiens, *pedes meos tanquam cervarum*, cervarum pedibus meos ſimiles fecit. Verbi שָׁוָה notio primitiva videtur eſſe *aequare*, com-

complanare, quae Arabico سوى ineft, unde reliquae fignificationes, *exaequare*, aequalem facere, porro *aequaliter*, *convenienter* et *apte ponere*, nec non *ponere* fimpliciter, facile deducuntur. Quaeritur, cur אַיָּלוֹת, *cervae*, potius quam אַיָּלִים, *cervi*, dictum fit. Atque ejus quidem rei varii rationes afferunt varias. 1) Ex IARCHII fententia in cervino genere רגלי הנקבות עומדות ביושר משל זכרים *foemellis crura funt rectiora*, et ex confequenti firmiora, *quam mafculis*; quod commentitium videtur, quum cervorum foeminis nil tale tribuant naturae fcriptores. 2) Alii *agiliores* opinantur effe cervis mafculis cervas, quod cornuum pondere nullae praegraventur. Nec hoc tamen teftimoniis fide dignis conftat. Quare 3) ego GATACKERO accedo, qui in *Adverfarr. Mifcellann.* Lib. II. Cap. VIII. p. 310., „mihi," inquit, „אַיָּלוֹת nomine, etiamfi formula fit foeminina, fexus uterque promifcue defignatus videtur, ficut et אֲתוֹנוֹת nomine, cum tamen foemininum fit, tam afini, quam et afinae comprehenduntur Genef. XII, 16. Iob. I, 3. XLII, 12. Sed et אָתוֹן fingulare, cum formam praeferat mafculinam; ἐπικοίνως tamen et ipfum adhibetur. Itaque in Balaami hiftoria Num. XXII, 23. 25. 30. 33. verbis foemininis junctum identidem reperitur, quod et idem de voce חֲמוֹר patet ex Exod. XIII, 13. ubi פֶּטֶר חֲמוֹר, *apertura afini*, dicitur foetus is, qui afinae vulvam primus recludit. — — Animalium vocabulis citra formationis refpectum, nunc de meliore, nunc de fequiore fexu utuntur fcriptores facri, quod ad Ierem. II, 24. Camius [Kimchi] obfervat, quo loco cum nomen ipfum, tum et attributa formam mafculam habent, quum tamen de femina cevente maremque fectante agatur. — Nec exteri fecus. Graeci enim in quibusdam mafculeam formam frequentius, in aliis foemineam familiarius ufurpant. De elephante Ariftoteles *Hiftor. Animal.* L. VI, c. 27. ὁ δ' ἐλέφας ὀχεύει καὶ ὀχεύεται πρὸ τῶν κ' ἐτῶν *Elephas init et initur ante annum vicefimum.* Et L. V, c. 14. ὃν

δ'ἂν ἐγκύμονα ποιήσῃ, τούτου πάλιν οὐχ ἅπτεται, quem impraegnaverit, eum non attingit denuo. At contra de *cervis,* prout et Hebraei, genere foemineo utuntur crebrius. Sic enim Philoſophus idem, operis ejusdem L. VI, c. 29. Ἡ δ'ἔλαφος τὴν μὲν ὀχείαν ποιεῖ, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, *Cervus coitum perficit, prout ſupra dictum eſt.*" Cf. STORRII *Obſervatt. ad Analog. et Synt. Hebr.* p. 89. Poeta vero noſter quid formula illa *factos fuiſſe pedes ſuos cervinorum inſtar,* deſignare voluerit, non conſentiunt interpretes. 1) BOCHARTUS in *Hieroz.* P. I. Lib. II. Cap. XVII. [T. II. p. 256. ſeq. ed Lipſ.] ad inconcuſſam pedum et inceſſus firmitatem haec pertinere putat, quia cervi maxime pedibus valent, duriſſimamque habere ungulam dicuntur, quare VIRGILIUS *Aeneid.* L. VI. Vs. 884. *cervam* vocat *aeripedem,* et Arabicus Samuelis interpretes vertit: ثبت قدمي وصلبها مثل ارجل الايل, *firmavit pedes meos et ſolidavit eos ut pedes cervi.* Ego tamen eorum ſententiam magis probo, 2) qui *agilitatem, celeritatemque* indicari putent, ac eam quidem, quae in hoſtibus fugiendis adhibetur, quemadmodum cervi facile rupes aſcendunt, et loca inacceſſa, unde venatores cum contemtu deſpiciunt; quare poeta ſtatim ſubdit: וְעַל בָּמוֹתַי יַעֲמִידֵנִי, *et ſupra excelſa mea ſtare me fecit,* i. e. ad loca inacceſſa, quibus tutus eſſem, et quorſum vis hoſtilis penetrare non potuit, me perduxit. Qui hoſtem fugit, ſolet montes et rupes petere, ad quas non tam facilis eſt acceſſus. Alii *locis excelſis* arces hoſtium, a Davide expugnatas, intelligunt. Quod ſi ſumas, ſimilitudine, hemiſtichio priori adhibita, loca munitiſſima cum celeritate et facilitate eximia ſuperandi occupandique facultas adumbrabitur. Pronomen voci בָּמוֹת additum Alexandrinus, Vulgatus, Syrus et Arabs nec hic, nec in Samuele exprimunt, unde tamen minime ſequitur, eos illud in ſuis codicibus non legiſſe. Exprimitur vero a Chaldaeo: וְעַל בֵּית תּוּקְפִּי יְקִימִנַּנִי, *in domo fortitudinis meae collocat me,*

me, arcem Davidis regiam forſan intelligens; atque ab Aquila: *καὶ ἐπὶ τὰ ὑψώματά μου στήσεις με.* Extat etiam ſuffixum in Habacuci loco parallelo, III, 19., qui aperte ex noſtro eſt deſumtus. Eſt autem pleonaſtice hic additum, ut in locis aliis innumeris.

35. Manuum datam promtitudinem et lacertorum inſigne robur nunc praedicat: מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה *docens manus meas ad bellum*, gerere bellum; quod fortiter toties pugnavi, illud ſane Iovae acceptum refero, cujus magiſterio formatus ſum ad militiam, *qui*, ut dicitur Pſ. CXLIV, 1. הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה *informat manus meas ad proelium, et digitos meos ad bellum.* — Sequitur noſtro loco: וְנִחֲתָה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי qua in dictione explicanda verbum וְנִחֲתָה magnam interpretationis discrepantiam creat. I) Sunt, qui ad radicem חָתַת, *confregit*, referant, praefixoque *Beth* ante nomen זְרוֹעֹתָי ſubaudito, vertant: *confractus eſt arcus aeneus* (hoſtis) *brachiis meis.* Quae KIMCHII eſt interpretatio: כך למד ידי עד שיפילו קשת נחושה מאויבי והיתה נשברה בזרועותי *Ita inſtruxit manus meas* ad proelium, *ut excuſſerim arcum chalybeum e manibus hoſtium, meisque brachiis facile fuerit confractus.* Atque ad Samuelem notat: ונחתה שרשו חתת והוא נפעלי מפעל הכפל, *eſſe* נִחֲתָה *a verbo* חָתַת *derivandum, et formam* Niphal *verbi ſecundum radicalem geminantis.* Sed Aben-Eſra obſervat, literam *Nun* eſſe שרש, *radicalem,* ut Pſ. XXXVIII, 3. וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ, adeoque dictionem noſtram II) ad verbum נָחַת, *deſcendit*, referendum. Neque tamen, qui hoc probant, conſentiunt. Aliis enim נִחֲתָה 1) eſt *Niphal*, ut IARCHIO: ופעל שלו נחת וכשמת פעל בא דגש ומחסר את הנון ונחתה מגזרת ככחתה *Radix* (ſ. Conjugatio *Cal*) *eſt* נָחַת, *quae ſi formam* Paſſivam *inducit, literam* Nun *abjicit, atque per* Dageſch *compenſat: ut itaque* נִחֲתָה *hic poſitum ſit pro* נִנְחֲתָה, quemadmodum נִחַר Pſ. LXIX, 4. pro נִנְחַר; nec non נִכַּף Ieſaj. XIX, 7. pro נִנְכַּף; item נִגָּרָה Thren. III, 49. pro נִנְגָּרָה. Aliis vero 2) eſt *Piel*, vertendum, *deſcendere fecit.*

cit.

cit. Utrique tamen consentiunt in eo, ut *descensum arcus* indicare ejus *tensionem* pronuntient. Locutionis rationem LEVI Ben Gerson aperire conatur in *Commentario ad Samuelem:* וענין ההורדה בקשת היא הורדת ראשי הקשת בכפיפתו כדי לירות בו חצים או יהיה חסר יתר אז יהיה הרצון והוריד יתר קשת נחושה כל אחד מזרועותי בענין היתר הוא שיורידוהו אל המקום מהקשת המוגבל לירות משם החצים *Descensus ille, qui arcui adscribitur, est descensus cornuum ejus, cum inclinantur, ut sagittae emitti possint. Vel subaudiendum est nomen* יֶתֶר, nervus. *Tunc erit sensus: unumquodque brachiorum meorum descendere facit arcus aenei nervum, eum enim de arcu deduci attrahique,* s. tendi, *eo usque oportet, dum resiliendo sagittas ejaculetur.* Neque alienus ab hac explicatione est A. SCHULTENSIUS in *Animadverss. Philoll.* „נִחַת קֶשֶׁת (inquit), *demergere arcum*, non simpliciter *tendere* notat, sed *validissime attrahere* et *incurvare*. Arabes hoc docebunt. Verbum غرق est *subsidere*. In II. quae *Pihel* respondet, dicunt غرق في القوس *demersit arcum*, i. e. exponente Golio, *summa, qua potuit vi, traxit et tetendit arcum.* Ita et in *Hiphil*, seu IV. Conjug. أغرق في القوس. Arcum aeneum intendere posse, summarum virium signum semper est habitum. Nota est in hanc rem e profanis de Ulysse historia. Ceterum verti poterit: *descendere factus est;* unde ב ante זְרֹעֹתָי esset supplendum, vel, quod praefero, ex *Piel*, *descendere fecerunt brachia mea arcum aeneum.* Hanc constructionem confirmat locus parallelus 2 Sam. XXII., ubi legitur נִחַת, quod τῷ קֶשֶׁת jungi nequit, at cum זְרֹעֹתָי recte, nam foeminin. plural. connecti mascul. alibi ex Arabismo doceo [vid. SCHROEDERI *Syntax.* Reg. LXII, et I. D. MICHAELIS *Grammat. Arabic.* §. 70. 71.]." Alexandrinus interpres hunc locum ita vertit: καὶ ἔθου τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου quod Vulgatus sequitur: et *posuisti*

fuifti ut arcum aereum brachia mea. Legiffe illum in fuo codice ונחתה, obfervavit jam AGELLIUS, et probavit: „quod admodum (inquit) placet: tantam firmitatem, tantum robur brachiis meis indidifti, ut arcus ferreus viderentur. Poftquam enim expofuit agilitatem et firmitatem pedum, reliquum erat, ut indicaret firmitatem brachiorum.“ Eundem fenfum exprimit Chaldaeus: וּמְתַקֵּיף הֵיךְ קֶשֶׁת פַּרְכּוּמָא דְרָעַי, *roborat inftar arcus aenei brachia mea.* Nec non Syrus: ܘܥܫܢ ܐܝܟ ܩܫܬܐ ܕܢܚܫܐ ܕܪ̈ܥܝ, *et firmavit ficut arcum aeris brachia mea.* Et legitur quoque in eorum codicum, quos Kennicottus contulit, uno, ונחתה. Quibus teftimoniis motus HAENLEIN in *Obfervatt. Critt. atque Exegett. ad loca quaedam Vet. Teftam.* p. 12. non dubitat, Koehlero praeeunte, illam veterum interpretum legendi rationem vulgato praeferre, fenfumque hujus hemiftichii fublimiorem atque poefeos indoli magis convenientem inde elicere: *fimilia reddis brachia mea arcui aeneo,* i. e. firma hoftibusque meis terribilia. Videtur tamen rarius, quale וְנִחֲתָה eft, ufitatori נִחֲתָה praeferendum, praefertim quum in Samuele Alexandrinus manifefte hodiernam lectionem, נִחַת, exhibeat, vertit enim: κατάξας τόξον χαλκοῦν ἐν βραχίονί μου· *inclinafti,* flexifti, adduxifti *arcum aereum brachio meo.* In Pfalterio ex officina Ioan. Cratonis, Vitemberg. 1566. in octonis edito pro וְנִחֲתָה legitur וְנִעֲתָה. „Quae lectio, inquit HAENLEIN l. c., quamvis pofthabenda vel vulgatae, vel antiquiori in verfionibus veterum interpretum expreffae, et ex mendo fortaffe, five fcribae, five typographi orta, fenfum tamen fundit haud contemnendum, dummodo aliis animetur punctis vocalibus, וְנֻעֲתָה. Sic enim enunciata haec vox ab עות, *curvus fuit,* media tamen ו hic quiefcente, quod alias huic verbo infolitum eft, derivari, vertique poffet, *incurvatur brachiis meis arcus aeneus.*“ — נְחוּשָׁה KIMCHI effe dicit הברזל החזק *ferrum perdurum;* fed monet DRUSIUS in *Quaeft.*

Ebra-

Ebraicc. L. I. Qu. LXXI. arma antiquitus ex aere fabricata fuiffe propter ferri penuriam. „Teftatur clare HESIODUS [Ἐργ. καὶ ἡμερ. V. 149. feq.]

Τοῖς δ' ἦν, inquit, χάλκεα μὲν τεύχη
[*Arma aerea illis erant*]

et mox

— — Μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.
[*Nondum nigrum ferrum exftabat*].

Quem locum enarrans Proclus ita fcribit: *In armorum fabricatura aere utebantur, quodam ad id folidandum temperamento adhibito; quod temperamentum cum defeciffet, ad ferrum tandem deventum eft.* Eadem fcribit Tzetzes, alter Hefiodi interpres. Quin Alcaeus poeta apud Athenaeum meminit tibialium, quae ex aere fiebant, et enfium quoque." LUCRETIUS *de Rer. Nat.* L. V. Vs. 1282.

Arma antiqua manus, ungues, dentesque fuere;
Et lapides et item fylvarum fragmina rami:
Pofterius ferri vis eft aerisque reperta,
Et prior aeris erat quam ferri cognitus ufus.

Maffagetas narrat HERODOTUS L. 1. Cap. 25. haftas, pharetras et fagares ex aere parare [ὅσα ἐς αἰχμὰς, καὶ ἄρδεις, καὶ σαγάρεις, χαλκεῖ τὰ πάντα χρέωνται]. Cf. POTTERI *Archaeol. Graec.* P. II. p. 45. fequ. ex Verf. Rambach.

36. וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ *Dedifti mihi clypeum falutis tuae;* auxilium tuum in proeliis clypei inftar mihi fuit, cum ad me protegendum, tum ad repellendos hoftes; id quod planius dicit, cum fubjungit: וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי, *et dextera tua me fuffulfit*, ne hoftium ictibus, laboribus et periculis fuccubuerim unquam. In Samuele haec verba non leguntur, licet et ibi a Syro et Arabe expreffa, fed haud dubie e Pfalmo noftro inferta. — וְעַנְוָתְךָ תַרְבֵּנִי *Et benignitas tua multiplicavit me.* עֲנָוָה, quod proprie *manfuetudinem* fignificat, ut Zeph. II, 3. Pf. XLV, 5. (quibus locis cum צֶדֶק jungitur), cum de Deo ufurpatur, *clementiam* defignat, qua fupplicibus auxilium praeftat. Senfum recte KIMCHI explicat: אף על פי שהייתי בעם

מעט

מעט ואויבי בעם רב אני הייתי מנצח כי ענותך היתה עמי כאילו הייתי אני עם רב מהם *quamquam hoftes copiarum numero me fuperarent, ego tamen victor evafi, nam tua benignitas effecit, ut ego cum paucis hominibus licet numerofos vicerim, perinde ac fi militum numero fuperaffem.* DATHIUS, Venemam fequutus, עֲנָוָה, *opulentiam, divitias* interpretatur, ex Arabum غني, *dives fuit, nullius rei indiguit* (cf. A. SCHULTENSII not. ad *Harir. Confeff. I.* p. 17. et III. p. 154.). Quare vertit: *divitiis tuis me auges,* quibus verbis Davidem exiftimat divitias fuas tot bellis congeftas, liberalitati Iehovae acceptas referre. Cui interpretationi tamen recte opponit REDDINGIUS, poetam in tota hac orationis ferie agere de auxilio, quod Iova fibi in ipfa acie praeftiterit, non vero de fructibus, quos ex una vel pluribus victoriis reportaverit, opulentiffimis. — In Samuele pro עַנְוָתְךָ legitur עֲנֹתְךָ, quod non uno modo explicant. 1) Quibusdam eft nomen ejusdem formae grammaticae, ejusdemque fignificationis, nifi quod ו, in Pfalmo expreffum et mobile, in Samuele quiefcat. Ita R. IESAIA: וענותך כמו וענווחך ונעלם הו״ו כמו וְעוֹלָתָה קָפְצָה שהוא כמו ועלתה i. e. וַעֲנֹתְךָ *idem eft ac* וְעַנְוָתְךָ, *nam ibi delitefcit* ו *ficut Iob. V,* 16. *in* וְעֹלָתָה, *iniquitas, cujus loco Pf. CVII,* 41. *in eadem locutione* עַוְלָה *ponitur.* Et KIMCHI ad Samuelem: ובספר תהלים וענותך בקראת הוי״ו מן עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְיָ וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ שהוא ענין חסידות ורוח נמוכה ויהיה וענותך הנכתב הנה כמוהו ואף על פי שכחה הוי״ו *In libro Pfalmorum eft* וְעַנְוָתְךָ, *cum lectione τοῦ* ו, *cujus vocabuli fignificatio eadem h. l. eft, quae Prov. XXII,* 4. *et Pf. XXXVII,* 11., *ubi* benignitatem *et* mentem manfuetam *indicat;* eftque τὸ וַעֲנֹתְךָ, *quod hic* (in L. Sam.) *extat, idem ac illud* וְעַנְוָתְךָ, *etiamfi hoc loco* ו *quiefcat.* — 2) Chaldaeus עֲנוֹתְךָ pro Infinitivo verbi עָנָה, *refpondit, exaudivit, precibus annuit,* accipiebat, vertit enim: וּבְמֵימְרָךְ אַסְגֵּיתָנִי, *per verbum tuum me multiplicafti.* — 3) Alii, inter quos MI-

CHAE-

CHAELIS, עַנְוָתְךָ enuntiant, quod interpretantur: *humiliari* ſ. *adſligere tuum*, i. e. diſciplina tua, *me adauxit*. Ita non Syrus tantum, qui ܡܪܕܘܬܟ, *caſtigatio tua*, poſuit, verum Alexandrinus quoque, Theodotion et Symmachus. Duorum priorum interpretationes in hodiernis Alexandrinae verſionis editionibus conjunctae ſunt; legitur enim in illis: *καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος, καὶ ἡ παιδεία σου αὐτή με διδάξει* quae Vulgatus reddit: *et diſciplina tua ipſa me in finem, et diſciplina tua ipſa me docebit*; ad quae verba AGELLII apponere obſervationem operae pretium fuerit: „Haec extrema verba, *et diſciplina tua ipſa me docebit*, non ſunt LXX. ſed adjecta e Theodotionis interpretatione. Duae ſunt igitur eorundem Hebraeorum verborum interpretationes, prior LXX., poſterior Theodotionis. Pro eo autem, quod LXX. dixerunt: *et diſciplina tua correxit me in finem*, in libro ſecundo Samuelis transtulerunt iidem: *καὶ ἡ ὑπακοή σου ἐπλήθυνέ με· et obedientia tua multiplicavit me*. Quod etiam Symmachus in hoc loco dixit: *καὶ τὸ ὑπακούειν μέ αὐξήσει με· et quod obtemperavi tibi*, id me augebit. Ergo *παιδεία*, *diſciplina*, ſic eſt accipienda, quod me tuis verbis obtemperantem, et dictis tuis obſequentem praebui, haec me ſubjectio extulit, et ſublimem reddidit: nam *correxit* ita intelligendum puto, *elevavit*, magnum fecit, ideoque *ἀνώρθωσεν* poſuerunt, quod etiamſi *corrigere* ſignificet, aliquando tamen idem eſt, quod *ſublevare*, jacentem erigere. Quod vero Theodotion dixit: *διδάξει*, *docebit*, id fecit ex ea ſignificatione Hebraei verbi רָבָה, qua ſolent Hebraei magiſtros et doctores *Rabbi* vocare. Ergo erit ſenſus fere idem: diſciplina tua, quod tibi auſculto, et humiliter obtempero, quod tanquam diſcipulus me tibi magiſtro ſubdidi, id me magiſtrum et magnum faciet, cumulabitque ſapientia ac doctrina. Itaque LXX. generaliter dixerunt *ἀνώρθωσεν*, *erexit*, extulit, magnum fecit; Theodotion ſpecialiter *magnum ſapientia atque doctri-*

doctrina reddet, intellexit. Hebraei pro *diſciplina* manſuetudinem interpretari maluerunt, quod Hebraice eſt עֲנָוָה, quos ſequutus Aquila reddidit: *καὶ πραότης σου ἐπλήθυνέ με· et manſuetudo tua multiplicavit me.* Sed LXX. interpretatio et Theodotionis praeponenda eſt," quod mihi quidem aliter videtur: hemiſtichiorum parallelismo certe magis congruit ea verborum Hebraeorum in Pſalmo noſtro interpretatio, quam primo loco e Kimchio attulimus. Inoffenſum et expeditum curſum in hoſtibus perſequendis a Iova ſibi conceſſum nunc praedicat:

37. תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי *Dilataſti greſſum meum ſub me*, latum mihi locum praeſtitiſti, ubi tuto pedes figerem. Nam ubi anguſtus eſt locus, neque tantus, ut ad veſtigia ſuſtinenda ſufficiat, ibi plerumque pes labitur. Ita Pſ. XXXI, 9. *Non concluſiſti me in hoſtium meorum manus,* הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב רַגְלָי, *in locum ſpatioſum conſtituiſti pedes meos.* Et Proverb. IV, 12. בְּלֶכְתְּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ *Cum incedes, non prementur tua veſtigia,* וְאִם־תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל *et ſi curres, non impinges.* Sic et noſter addit: וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי *Neque tali mei vacillarunt.* Hoc igitur dicit: ſic firmaſti veſtigia mea, dum currerem, et hoſtes meos perſequerer, tanquam ſi per ſpatioſam planamque viam incederem, ubi latiſſimum haberem ſpatium ad figenda firmiter veſtigia.

38. אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם *Perſequutus ſum hoſtes meos et aſſequutus*, evadere ſua celeritate ac dolis nequibant, quin penitus a me proſternerentur. In Samuele pro וְאַשִּׂיגֵם extat וָאַשְׁמִידֵם, *eosque perdidi.* Prius praeferendum cenſet KOEHLERUS, quod poetae menti obverſata putat verba Moſis Exod. XV, 9. אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג *Dixit hoſtis: perſequar, aſſequar.* Eadem locutio reperitur Pſ. VII, 6. יִרַדֹּף אוֹיֵב נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג *Perſequitur hoſtis animam meam et aſſequitur.* Verum hoc ipſum in cauſa eſſe potuit, ut librarius aliquis formulam ſaepius occurrentem, ſibique notiorem, pro rariore poneret. — וְלֹא־אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם *Neque reverſus ſum, usque dum eos con-*

confummaverim, non fatis habui, illos in fugam vertiffe, verum etiam numquam caedendi finem feci, quoad omnes perderem. Ex KIMCHII fententia haec victoriam de Amalecitis fpeciatim fpectant, quos ftrenue perfequutus David, omnes ad internecionem delevit, praeter quadringentos juvenes, qui camelis infidentes fugam capefferunt, vid. 1 Sam. XXX, 17.

39. אֶמְחָצֵם וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם *Percuffi eos, ut furgere nequirent.* In Samuele auctius: וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן *confumfi percuffique eos, ut furgere nequirent*, quod Koehlerus praefert. Reddingio vero quod in Samuele praepofitum eft, verbum, fpurium videtur, neque a veterum ullo exprimitur. יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי *Sub pedes meos ceciderunt*, prociderunt lethaliter vulnerati, penitus occubuerunt.

40. Caufam nunc canit bellorum tam felici fucceffu a fe geftorum, fcilicet fe a Iova virtute heroica ad bellum fuiffe inftructum, Iovam ipfum dejeciffe hoftes, fibique fubjeciffe. וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה *Nam tu accinxifti me robore ad bellum*, verba repetita ex Vs. 33., ubi cf. not. Pro וַתְּאַזְּרֵנִי in Samuele extat וַתַּזְרֵנִי (pro וַתְּאַזְרֵנִי), Syriaca fcribendi ratione, ex qua א et י, literae tenuiffimae, adeoque quietem amantes, vocalem fuam ad proxime praecedentem literam fchwatam folent rejicere, ut מַלְּף Iob. XXXV, 11. pro מְאַלֵּף, *docens*, et תֵּזְלִי Ierem. II, 36. pro תֶּאֱזְלִי, *curfitas*. — תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי *Proftravifti qui adverfus me infurrexerant*, ad verbum: *cadere in genua fecifti fub pedibus meis*, proprie eft vulneratorum, cum in pugna cruribus debilitatis in faciem cadunt.

41. וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי עֹרֶף quae verba Aben-Efra fic ordinanda jubet: נָתַתָּה לִּי עֹרֶף אֹיְבַי *dedifti mihi cervicem hoftium meorum*, fcil. בנוסם, *fugam ipfis capeffentibus.* Verum poteft retento eo, quo fequuntur, ordine, עֹרֶף abfolute accipi, *quoad cervicem eorum*, h. e. vertifti in fugam hoftes meos, ut non faciem forti animo mihi

mihi opponere auderent, ſed tergum obverterent, in fugam proni. Eadem locutio Exod. XXIII, 27. וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף *dedi omnes hoſtes tuos ad te cervicem*, feci, ut cervices tibi dederint. Sic Ioſ. VII, 8. *Iſrael* הָפַךְ עֹרֶף *vertit cervicem*, et Vs. 12. *Non poterunt Iſraelitae ſtare coram hoſte, ſed* עֹרֶף יִפְנוּ לִפְנֵי אוֹיְבֵיהֶם, et 2 Paral. XXIX, 6. *verterunt faciem* וַיִּתְּנוּ עֹרֶף *cervicemque dederunt.* Eandem figuram a *Motanabbio* adhibitam, Carm. XLVII, Vs. 10. affert Koehlerus:

غادرت اوجههم بحيث لقيتهم اقفاءهم

Reddis facies eorum, ubicunque deprehenderis eos, terga ipſorum. Sunt, qui locum noſtrum ita interpretentur: *dediſti mihi cervices inimicorum*, ut mihi ſubjicerentur, jugumque cervicibus eorum imponerem. Vel ſic: *dediſti hoſtium cervicem* ſcil. feriendam, i. e. tradidiſti eos mihi mactandos, quo fere modo Latini dicunt, *dare alicui cervicem.* Sed utrumque a conſuetudine Hebraei ſermonis alienum eſt. — Pro נָתַתָּה in Samuele legitur תַּתָּה, quod Clerico vitioſum videtur; ac certe litera *Nun* per incuriam facile omitti potuit. Sed l. l. Schultenſio eſt Infinitivus femininus, contractus ex תְּנָתָה, quemadmodum ſimplex תֵּת ex תֶּנֶת. Infinitum verbum vero ſaepe poni pro finito, nemini ignotum. Vid. N. G. SCHROEDERI *Syntax. Verbor.* Reg. LIV, p. 270. Verſimilius, eſſe תַּתָּה per aphaereſin pro נָתַתָּה poſitum, ut רַד pro יָרַד Iudic. XIX, 11. Alia exempla attulit Geſenius in *dem ausführl Lehrgeb.* p. 139. וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם *Et oſores meos* quod attinet, *ſilere eos feci* (ea enim eſt verbi Hebraei ſignificatio, docente Arabico صَمَتَ, et Syr. ܐܨܛܡܬ, *conticuit*, vid. I. D. MICHAELIS *Supplemm.* p. 2104.), i. e. interfeci, nam ſignificatione הכריה, *exciſionis*, obſervante R. Nathanae, ſaepius occurrit, v. c. Pſ. LIV, 7. LXXIII, 27. — In Samuele transpoſita particula ו habetur

tur מְשַׂנְאַי וְאַצְמִיתֵם *ofores meos* dedifti mihi quoad cervicem, quod fubaudiendum ex hemiftichio priori, *atque filere eos juffi*, quam loquendi formulam, ut minus ufitatam, praetulerim. Alexandrinus verbum in fecunda perfona reddit, tam hoc loco (καὶ τοὺς μισοῦντας με ἐξωλόθρευσας), quam in Samuele (τοὺς μισοῦντάς με, καὶ ἐθανάτωσας), unde Koehlerus colligit, illum, nifi ipfe quidquam mutaverit, legiffe five וְהִצְמִיתֵם, five in Praeter. Hiphil וְהִצְמַתָּם.

42. יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ *Vociferati funt* auxilii ferendi caufa, five ad Iovam, fi hoftes ex Ifraelitico populo spectat, five, fi hemiftichio hoc priori barbaros intelligit, ad Deos fuos (לעבודה זרה שלהם, ut Iarchi inquit); *nec erat falvans.* Elegans, ex Hebraeorum fenfu, verborum fimilitudo in יְשַׁוְּעוּ et מוֹשִׁיעַ, quam feliciffime Alexandrinus eft imitatus in Samuele: βοήσονται καὶ οὐκ ἔστι βοηθῶν, *opem implorabunt, nec eft opem ferens*, quamvis ibi in Hebraeo hodie legatur יִשְׁעוּ, *circumfpectarunt*, auxilium opemque quaerentes. Sed recte CLERICUS: „magis placet lectio Pfalmi, שִׁוְּעוּ, ob fequentia verba עַל יְהוָה וְלֹא־עָנָם *ad Iovam, neque illis refpondit*, annuit, quae verba oftendunt, praecedere oportuiffe verbum, quod fignificat *clamare*, aut *invocare.*" Ceterum עַל hic, ut alias faepe, ponitur pro אֶל, quod in Samuele extat.

43. וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ *Comminui eos inftar pulveris ante faciem venti*, coram vento, i. e. comminui eos et diffipavi, quemadmodum vento pulvis diffipatur: *conftructio*, quam vocant, *praegnans*, in qua verbum *disfipare* latet, non enim nifi comminutus pulvis a vento diffipatur, et pulvis comminutus, fi vento expofitus fit, ab eo non poteft non disfipari. — In Samuele fimplicius: וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־אָרֶץ *Pulveris terrae inftar illos comminui.* כְּטִיט חוּצוֹת אֲרִיקֵם *Sicut lutum platearum effudi*, everri, *illos*; imago fatis quidem apta ad abjectiffimam devictorum hoftium conditionem exprimendam; verumtamen praeferendum videtur, quod in Samuele habetur, אֲדִקֵּם,

con-

contudi eos, quod magis conſonat verbo שָׁחַק in priori hemiſtichio. Similitudo arceſſita vel inde, cum terra antea ſolida et denſa, affuſis aquis diluitur, et pedibus laterariorum aut aliorum opificum, quorum labor in argilla, limo aut calce macerandis occupatur, attenuari ſolet; vel cum per imbres humectata, viatorum itione comminuitur, ut coenum ſive lutum fiat, quale eſt, quo plateas viasque, inprimis ubi frequentia hominum teruntur, tempeſtate pluvia obductas videmus. Id expreſſit Chaldaeus interpres verbo בְּעַט, *conculcavit*, quod h. l. in Pſalmis adhibuit. Quod additur in Samuele, אֲרַקְּעֵם, *calcavi eos* (ea enim notione hic ſumendum eſt verbum רָקַע, ut Ezech. VI, 11. cf. not. ad Geneſ. I, 6.), gloſſema ſapit.

44. תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם *Eripies me a contentionibus populorum*, etenim nomen עַם collective hic eſſe intelligendum, cognoſcitur ex iis, quae in altera verſiculi parte ſequuntur, גּוֹיִם et עַם, quod poſterius cum verbo plurali jungitur. In Samuele legitur עַמִּי, cum ſuffixo, *populi mei*, quare interpretes, quos vidi, tantum non omnes, haec ad bella civilia referunt, a Saule et Abſalomo commota, a quibus Davidem Iova eripuit, cum effecit, ut totus ſe illi populus Iſraeliticus ultro ſubderet, vid. 2 Sam. V. et 1 Paral. XI. XII. Sed quum reliqua, ut monnimus, verſiculi pars de exteris populis agat, ego eam legendi rationem, quae in Pſalmo extat, cenſeo praeferendam. Et fortaſſe in Samuele olim extiterat עַמִּים, quod ipſum in duobus codicibus repererat Kennicottus, unde facile hodiernum עַמִּי oriri potuit. Certe Alexandrinus eo loco λαῶν ponit, licet in Pſalmo ſingularem, λαοῦ, expreſſerit. Nullus praeterea veterum interpretum, ſi Vulgatum in Samuele excipias, ſuffixum reddidit. Verum et ipſum עַמִּי pro forma Pluralis habent Grammatici ex Iudaeis non pauci. Maſora in Samuele obſervat: ג׳ סבירין עמים, tria loca in codice occurrere, quibus עַמִּי pro עַמִּים accipi poſſe videatur, 2 Sam. XXII, 44. Thren. III, 14. Pſ. CXLIV, 2. Idem aliis videtur de לְבָרִי, *ad primores*,

2 Reg.

1 Reg. XI, 4. it. הַכָּרִי ibid. v. 19. חִצַּי *fagittas*, 2 Sam. XX, 38. Cf. GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 525. Quod ipfum attingit KIMCHI cum ad עַמִּי notat: כמו עמים, *pofitum eft pro* עַמִּים, et allegat Pf. CXLIV, 2., quamvis addat: ויתכן לפי' כמשמעו והוא שאול והסומכים אותו, *rectius tamen, fi fenfu literali accipiatur de Saule ejusque affeclis.* Clarius poetae fententiam fuam explicat, dum addit: תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם *Conftituifti me caput, principem gentium.* In Samuele תִּשְׁמְרֵנִי *fervafti me*, legitur, quod alii interpretantur: confervafti me, et confervatum gentium principem conftituifti, ut KIMCHI: שמרתני ונחת עיניך בי לטובה עד שהייתי לראש גוים *falus tibi mea curae fuit, ut fierem caput gentium;* alii: *conftitutum me caput gentium fervas*, i. e. in regno pofitum me vindicas et fuftentas. תְּשִׂימֵנִי an תִּשְׁמְרֵנִי fit praeferendum, dubito. Subdit poeta: עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי *Populi, quos non cognovi*, quorum nullam antehac geffi curam, exteri, *fervierunt mihi*, imperio meo fubjecti funt.

45. לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי *Ad auditum auris obedivérunt mihi*, ad folam famam nominis mei; quamprimum victoriarum mearum fama ad iftos populos pervenit, ftatim metu perculfi, armis depofitis, fe mihi fubmiferunt. Sic auditus auris et vifioni oculi Iob. XLII, 5. opponitur: לְשֵׁמַע אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ וְעַתָּה עֵינִי רָאָתְךָ, *ad auditum auris audivi te*, audiveram quidem de te, fed nihil praeter auditum habebam, *nunc vero confpicit te oculus meus.* Ac faepius שֵׁמַע fignificat *famam de aliquo*, rumorem, qui auribus percipitur; ut Deut. II, 25. *Tantum veftri terrorem omnibus gentibus injiciam, ut* אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ *qui audiant famam tuam*, h. e. de te, *expavefcant.* Vid. quoque Exod. XXIII, 1. Iof. VI, 27., 2 Chron. IX, 1. Niphal יִשָּׁמְעוּ eft: facti funt mihi audientes, i. e. obedientes. In Samuele pro לְשֵׁמַע extat לִשְׁמוֹעַ, quod Salomo Ben Melech recte obfervat effe ejusdem fignificationis nomen, fed formae חָתוֹם, יָאוֹר, שְׁאוֹר. — In hemiftichii pofterioris, בְּנֵי־נֵכָר יְכַחֲשׁוּ־לִי, explicatione interpretes ver-

verbum כִּחֵשׁ multum exercuit. Veteres interpretes partim de verbo ad verbum vertunt, ut Alexandrinus, qui utroque *ἐψεύσαντό μοι*, pofuit, quod Vulgatus fequutus, *mentiti funt mihi*, et Chaldaeus: יְכַדְּבוּן קֳדָמַי, quod idem eft; partim fenfum reddunt, ut Syrus, qui dedit: ܢܫܠܡܘܢ ܠܝ, *fubjecerunt fefe mihi.* Videndum itaque, quid recentiores attulerint. 1) IARCHI poft verbum יְכַחֲשׁוּ־לִי *mentiti funt mihi,* fubaudit מחמת יראה, *prae timore,* quod clarius KIMCHI exponit: מיראתם אותו יכחשו ויכזבו לי אותם, שהיו במלחמה יאמרו לא נלחמנו עליך ולא היינו לצרך *prae timore negarunt, fe umquam mihi fuiffe adverfarios, et contra me pugnaffe.* Qua interpretatione textui nimium infertur, neque fenfus priori hemiftichio fatis congruus efficitur. 2) Aliam adhuc explicationem Kimchi fubdidit, qua לִי *propter me* fignificat: יכחשו לבני בריתם בעבורי *mentiti funt foederatis fuis propter me,* i. e. foedera, quae cum aliis inierant, propter me ruperunt, atque ad me defciverunt. 3) Ex Aben-Efrae fententia poeta gloriatur, quod inimici fui jactantes fuam virtutem, et fibi victoriam de ipfo pollicentes, deprehenfi funt falfi et mentiti fuiffe [והטעם שיכחשו לי שהיו מתהללים בגבורתם כנגד גבורתי]. Senfus non multo diverfus 4) ex AGELLII interpretandi ratione nafcitur: „*Mentiendi* verbum apud Hebraeos non folum falfum dicere, verum etiam *arefcere* et *tabefcere* fignificat; ac proprie de frugibus et fructibus dicitur; nam quando haec extenuantur et arefcunt, *fallunt* quodammodo *fpem* agricolae, ac *mentiuntur;* aliud enim ferunt, quam ille expectabat. Ex hac fignificatione dictum eft in Cantico Habacuci III, 17. כִּחֵשׁ מַעֲשֵׂה־זַיִת *mentietur opus olivae, et arva non afferent cibum* [Addere potuiffet locum Hofeae IX, 2. *Area et torcular eos non pafcet,* וְתִירוֹשׁ יְכַחֶשׁ בָּהּ *muftumque mentietur,* fallet *eam,* Hierofolymarum urbem: nec non illud HORATII *Epift.* L. I. Ep. VII. Vs. 87. *Spem mentita feges*]. Ait ergo David: debiles et infirmi praeter exfpecta-

cta-

ctationem aliorum et opinionem fuam reperti funt. Nam qui putabant fe fortes et inexpugnabiles fore, ii mihi adeo fe debiles exhibuerunt, ut nihilo a foliis marcidis atque cadentibus differrent." Quam interpretationem Agellius commendari exiftimat et eo, quod verbum יִבְּלוּ proxime Vs. 46. fequitur, quod de foliis et fructibus marcefcentibus dici folet, unde quoque in illo Habacuci loco verbo כִּחֵשׁ refpondet. Verum quo minus huic enarrationi fubfcribam, impedit me additum in textu Hebraeo לִי, quod illa interpretandi ratione adhibita, aptum fenfum aegre admittit. Quare 5) iis accedo, qui verbum כִּחֵשׁ, *mentiri*, per fynecdochen *fupplicem fieri*, animo licet invito ac propterea mendaci, valere putant. Certe *fubjectionem fupplicem* et *fervilem* ifte loquendi modus manifefte indicat Deut. XXXIII, 29. *Beatus es Ifrael, quis tibi conferendus? fervatus es per Iovam, qui clypeus auxilii tu, et gladius potentiae tuae, et mentientur tibi inimici tui, et tu fuper excelfa eorum calcabis;* in quibus verbis fatis liquet, *mentiri inimicos Ifraeli* idem effe, quod fieri ei fupplices, et penitus potentiae illius fubjici. Sic Pf. LXXXI, 16., inducitur Deus de Ifraëlitis loquens: *Utinam populus meus mihi aufcultaffet — — brevi tempore dejeciffem hoftes eorum, et in adverfarios eorum convertiffem manum meam; ofores Iovae* יְכַחֲשׁוּ־לוֹ *mentiti ei fuiffent,* fupplices ei facti fuiffent. Eadem locutio reperitur Pf. LXVI, 3. „Et forfan," inquit BUCERUS, „inde *mentiri* pro trepidante et maxime fervili fubjectione ufurpari folet, quod qui ita fubjecti funt, multa foleant, timore nimio adacti, iis mentiri, quibus ferviunt, et quorum potentiam maxime formidant." Sive, ut GEIERUS illius locutionis rationem exponit: „Quia in novis dominationibus penes coactos fubditos fictus plerumque folet effe cultus, periculi faltem amovendi meliorisque temporis exfpectandi caufa, idcirco tales fcripturae phrafi dicuntur *mentiri,* h. e. fimulare obfequia, cum corde fuo diverfa plane foveant ac molian-

molianfur." Quare fenfus hujus Verfus erit hic: tantum valuit etiam apud exteros celebritas nominis mei, fama et opinio concitata de me, ut vel inviti prae fe tulerint amicitiam, ac voluntariam quoque fervitutem. Leguntur Syri, et quotquot focietatem cum Ammonitis coierant, quod viderent fe ab Ifraelitis effe fuperatos, pacem cum Ifraelitis feciffe veritique effe deinceps ferre auxilium Ammonitis, 2 Sam. X, 13. — Pro יְכַחֲשׁוּ in Samuele extat יִתְכַּחֲשׁוּ, fenfu quidem non diverfo; plura enim funt verba, quae in Piel et Hithpael fignificationibus conveniunt, ut נִכֵּר, *alienum fe oftendit* Deut. XXXII, 27. et הִתְנַכֵּר, idem, Genef. XLII, 7.; שׁוֹטֵט, *curfitavit*, Zach. IV, 10. et הִתְשׁוֹטֵט, Ierem. XLIX, 3.; עוֹלֵל, *fecit*, Thren. I, 22, et הִתְעַלֵּל 1 Sam. VI, 6. Praeferendum tamen putem, quod in Pfalmo extat, quum et duobus aliis locis in eadem locutione Piel ufurpetur, ut ufu loquendi hoc receptum videri poffit. Praeterea in Samuele Verfus hujus hemiftichia funt transpofita, ut quod in Pfalmo fit prius, illic pofterius. Sed aptior videtur is ordo, quo in Pfalmo hemiftichia fequuntur. Illum tamen ab Alexandrino jam et Chaldaeo interprete in Samuele mutatum repertum fuiffe, teftantur eorum verfiones. Arabs vero, Syrus etiam in Samuele, rectum ordinem exhibent.

46. בְּנֵי־נֵכָר יִבֹּלוּ *Alienigenae emarcuerunt*, quod bene KIMCHI interpretatur: מיראתם אותי הם כעלה נובל; *prae metu mei foliis deciduis fimiles funt facti.* De foliis marcidis et decidentibus verbum נָבַל ufurpari, vidimus Pf. I, 3. Senfus itaque: hoftium meorum vires tot bellis, quae cum iis geffi, debilitatae ac penitus exhauftae funt. Quod ipfum Iarchi fpectat, cum יִבֹּלוּ interpretatur ילאו, *defatigati funt*, eademque metaphora monet accipi, qua Exod. XVIII, 18. נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם *fatigas cum te ipfum, tum populum.* Alexandrinus hoc loco vertit ἐπαλαιώθησαν, quod Vulgatus fequitur, *inveterati*

 funt

ſunt. Suspicari poſſis, illum יִבְּלוּ enunciaſſe, a בָּלָה *veteraſcere;* neque non Symmachum, qui ἀτιμωθήσονται poſuit, *dehoneſtabuntur,* quia res vetuſtate conſumptae viloſcunt. Syrus interpres quid dederit, dubium eſt, aliis codicibus ܢܒܠܘܢ, *veteraſcent* aliis ܢܒܠܘܢ, *conſumentur*, exhibentibus. Ita et Chaldaeus, יְסוּפוּן, *deficient.* Sed potuerunt illi omnes hodiernum יִבְּלוּ legere, ſenſum vero ita, ut nos ſupra expoſuimus, accipere: prae vetuſtate humoris et debilitate cadent, ut ſolent folia fructusque, quando vel areſcunt vel marceſcunt. Certe in Samuele Alexandrinum eodem modo, ac nos, legiſſe, patet inde, quod ἀποῤῥιφθήσονται, *defluent,* poſuit. Addit poeta: וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם, quae verba interpretes non parum exercuerunt. Atque primum quidem anceps eſt nomen מִסְגְּרוֹת, quod a *claudendi* notione, quae verbo סָגַר ineſt, tam *clauſtra, caſtella,* quam *vincula, compedes* ſignificare poteſt. Nec minus dubium, quae verbi חָרַג, hoc tantummodo loco occurrentis, ſignificatio h. l. ſit adhibenda. Duplicem enim offert lingua Arabica: unam, ut Hebraeum verbum idem eſſe putemus D cum حَرِجَ, *arctus, anguſtus fuit,* in Conjug. ſecunda حَرَّجَ, et quarta أَحْرَجَ, *arctavit, in anguſtias redegit.* Hinc I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 909. Verſum hunc ſic vertit: *filii peregrini populi marceſcunt et coarctantur vinculis ſuis,* in vinculis conſeneſcunt et tabeſcunt. Verum ſi poeta hanc ſententiam exprimere voluiſſet, בְּמִסְגְּרוֹתֵיהֶם ponere debebat. Ab *anguſtiae* ſignificatione Chaldaeis חַרְגָא eſt *horror, timor, trepidatio.* Ita Deut. XXXII, 25. pro Hebraico אֵימָה Chaldaicus interpres poſuit חַרְגַת מוֹתָא, *timor mortis.* Qua *timendi* notione h. l. adhibita, duplici modo

do

do verba Hebraea verti poſſunt. Etenim 1) מִסְגְּרוֹת *vinculorum* ſignificatione accepta, IARCHI locum noſtrum ita explicat: מחמת יסורי מסגרות כלא שאני מסגירם שם ומייסרן בהן timent, anguntur *propter caſtigationes clauſtrorum carceris, quibus illos concluſos teneo et punio.* Sed 2) *caſtellorum* notione nomini מִסְגְּרוֹת tributa, ABEN-EZRA ſic interpretatur: מארמוניהם הנשגבים שיסגרו בהם מפחד horruerunt etiam *e palatiis praealtis, quibus ſe prae timore concluſerant;* quod Kimchi ſequutus eſt. Metuerunt etiam in ipſis ſuis turribus et munitionibus, in quibus, quamvis firmiſſimae eſſent, tamen parum ſibi tuti videbantur. Niſi potius idem ſit hujus loci ſenſus, qui Mich. VII, 17. יִרְגְּזוּ מִמִּסְגְּרֹתֵיהֶם *trepidabunt*, i. e. trepidi egredientur *e caſtellis ſuis.* Non abſimilis loquendi formula Hoſ. XI, 11. יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם *trepidabunt, ſicut avis, ex Aegypto,* trepidantes, ut fugitiva et perterrefacta avis, ex Aegypto exibunt. Eadem fere ſententia efficitur, ſi II) חָרַג, collato Arabum خرج, *egrediendi* notione accipias. Ea adhibita FULLERUS in *Miſcellann. Sacris* Lib. VI. Cap. XVII. verba noſtra יִבְּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם ſic interpretatur: „*cadent et prodibunt e clauſtris* (ſive *penetralibus ſuis*). Senſus eſt: cadent animis vel audaciſſimi confidentiſſimique hoſtes mei, et latibulis ſuis, quibus ante fidebant, ſeque eorum praeſidio ab omni periculo tutiſſimos exiſtimabant, egreſſi, deditionem facient. *Latibulorum* nomine propugnacula et potiſſimum vaſtas ſpeluncas in aſperrimis montibus rupibusque editiſſimis ſitas intelligo.“ I. D. MICHAELIS quoque in Supplemm. l. c., ſi illa *egrediendi* notio h. l. admittatur, vertendum cenſet: *deditionem facient*, „hanc enim qui faciunt (addit), *egredi ex urbe* vel *caſtello* Orientalibus dicuntur. Munimentum expugnatu facile, pomo maturo comparabitur, ſua ſponte ex arbore deciduo.“ Eundem ſenſum Chaldaeus expreſſit: יִטַּלְטְלוּן

מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם *migrabunt*, vel *ejicientur e caſtellis ſuis.* Ego tamen eam, quam proxime antea, dedi, interpretationem: *trepidi e caſtellis ſuis egredientur*, praeferendam exiſtimo, tanquam ſenſum magis poeta dignum efficientem, qui praeterea parallelo Michae loco confirmari videtur. Neque *egrediendi* ſignificatione verbum חָרַג Hebraeis in uſu fuiſſe credo; poſuiſſet noſter haud dubie, ſi eam notionem exprimere voluiſſet, יָצָא. Sed quod in Samuele legitur, וַיַּחְגְּרוּ, non minus diverſe explicatur. I) Sunt, qui חָגַר ſignificatione non diverſum putent a חָרַג, imo hoc ipſum verbum, transpoſitis tantummodo literis duobus poſterioribus. Ita KIMCHI ad Samuelem: ופי׳ ויחגרו כמו ויחרגו הפוך כמו שכתוב בספר תהלים והוא ענין הנועה ופחד וכתו׳ וְיִזּוֹעוּן מִמִּסְגְּרוֹתֵיהוֹן i. e. וַיַּחְגְּרוּ *idem eſt quod* וַיַּחְרְגוּ, *quod in Pſalmo extat; literis tantummodo transpoſitis, ſenſusque utriusque eſt: commoveri metu*, *ſuffragio etiam Chaldaei interpretis, qui hoc loco transtulit: commovebuntur horrore*, trement. Mera conjectura, ceterarum dialectorum teſtimonio prorſus deſtituta. II) Ex linguae Hebraeae uſu חָגַר ſignificat *cinxit, accinxit*, praeſertim adhibetur de iis, qui *ſe ad iter accingunt*; viatores enim promiſſas veſtes zonis ſolebant cingere, ut eo expeditiores eſſent, more Iſraelitarum ex Aegypto emigraturorum in primo paſchate, qui erant מָתְנֵיהֶם חֲגֻרִים, *lumbis accincti*, Exod. XII, 11. Hinc וַיַּחְגְּרוּ hic ita erit explicandum: *accingunt*, ſcil. lumbos ad fugam capeſſendam e clauſtris ſuis ſcil. latibulis, caſtellis ac rupibus, in quibus adhuc metu Davidis delituerunt, ne, illis a victore expugnatis, male excipiantur. Sed eſſe duri quidquam atque inſoliti in hac locutione, *accingunt ſe e clauſtris*, pro, *ad fugam e clauſtris*, quisque ipſe ſentiet. III) A primaria *ligandi* notione, quae radici חָגַר ineſt, Syris atque Talmudicis id verbum *claudicare* ſignificat. Quare DONES, a Iarchio citatus, locum noſtrum ita interpretatur: ויפסחו מכבליהם הנתונים על רגליהם *claudi-*

claudicarunt propter compedes suis pedibus injectas.' Eundem sensum videtur Alexandrinus expressisse, cum in Samuele ponit: *σφαλοῦσιν ἐκ τῶν συγκλεισμῶν αὐτῶν, labentur ob vincula sua,* quibus in eundo impediuntur. Sed I. D. Michaelis, altera nominis מִסְגְּרוֹת significatione adhibita, vertit: *claudicabunt ex claustris suis,* i. e. victi et humiles ex castellis suis prodibunt; „claudicare enim (inquit) Hebraei eum dicunt, qui male rem gerit, inferior et victus discedit.“ — וְיַחְגְּרוּ etiam in Psalmo Alexandrinus videtur legisse, sed aliud nomen pro hodierno מִסְגְּרוֹת, transtulit enim: *καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν, claudicaverunt a semitis suis:* consentit Syrus, qui utroque loco habet: ܘܢܬܚܓܪܘܢ ܡܢ ܫܒܝ̈ܠܝܗܘܢ *et claudi fient a semitis suis.* Alexandrinum מִמְּסִלּוֹתֵיהֶם in Psalmo legisse, non improbabilis est AGELLII conjectura: „solent enim (inquit) מְסִלָּה *τρίβον* transferre, ut Iudic. V, 20. *ἐξ οὐρανοῦ παρετάξαντο οἱ ἀστέρες, ἐκ τριβῶν αὐτῶν,* [מִן־שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם] *e coelo congressae sunt stellae e semitis suis,* quod alius interpres reddidit, *ἐπ ταῖς τάξεως αὐτῶν, ex ordine suo,* ex ordine, inquam, et statione militari, quasi ex instructa acie. Similiter Ioel II, 7. 8., ubi de exercitu sermo est, in quo quisque ordinem et locum suum non reliquit [גֶּבֶר בִּמְסִלָּתוֹ יֵלֵכוּן], Septuaginta ibidem transtulerunt: *τρίβον, καὶ οὐ μὴ ἐκκλίνωσι τὰς τρίβους αὐτῶν, et non divertent a semitis suis.* Igitur manifestum est, *τρίβον,* seu *semitam,* dici *ordinem militarem.* Et quia in instructa acie ita fit, ut suum locum et ordinem milites teneant, dum gradiuntur, aut manus conferunt, ideo *τρίβον,* id est *semitam,* ordinem militum in gradiendo appellavit. Ergo *claudicaverunt a semitis suis* hoc significat, miscuerunt ordines, confuderunt aciem, et in fugam effuse et nullo servato ordine versi sunt.“ Eodem modo Agellius etiam Alexandrinam interpretationem in Sa-

Samuele, *σφαλοῦσιν ἐκ τῶν συγκλεισμῶν αὐτῶν*, *labentur ex conclufionibus fuis*, exponit; idem poffumus, inquit. „intelligere per *conclufiones*, quod per *femitas*, quia videlicet milites eodem ordine et loco progredientes quafi conclufi lineis quibusdam videantur, et eandem viae lineam tenere, et inter fe conjuncti atque connexi incedere." Quidquid autem veteres in fuis codicibus legerint, ego nullus dubito, וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם, *trepidi e caftellis fuis egreffi funt*, a Davide fcriptum effe.

47. Verba חַי־יְהוָה duplici ratione interpretantur. 1) Sunt, qui poft adjectivum חַי verbo fubftantivo *eft*, fubaudito, ita vertant: *vivus eft Iova*, h. e. ille, cujus ope tantas obtinui victorias, non eft fimulacrum, quod fenfu et vita caret, cujusmodi funt hoftium meorum numina, fed vivus ille ac verus eft Deus, qui ab hoftibus meis expugnari et deleri numquam poterit. 2) Aliis autem formula haec eft faufta acclamantis, *vivat Iova!* quemadmodum homines regibus gratulaturi faufta et felicia omnia precantur, vid. 1 Sam. X, 24. 1 Reg. I, 39. 2 Reg. XI, 12. Quam interpretationem ego praeferendam cenfeo, quum fimiles acclamationes fubjiciantur: וּבָרוּךְ צוּרִי *Et benedictus petra mea*, i. e. praefidium meum et propugnator meus, omnibus laudibus celebrandus! וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי *Exaltetur*, laudibus evehatur *Deus*, auctor *falutis meae!* In Samuele ante יִשְׁעִי repetitur צוּר, librarii, ut videtur, incuria.

48. Celebretur הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי *Deus, qui mihi dedit vindictas*, vires mihi dedit, ut ab hoftibus meis vindictam fumerem. KIMCHI: הנקמות שאני נוקם מאויבי הוא נותן לי כלומר הוא נותן לי הכח *Ultiones, quas de hoftibus meis fumfi, ille mihi dedit, quafi diceret, ille vires mihi praebuit.* Formula autem, *dare alicui ultionem*, hoc vult, ulcifci aliquem, fupplicium de hofte fumere, oppreffi vindicandi caufa. Ita Iud. XI, 36. יְהוָה עָשָׂה

עָשָׂה נְקָמוֹת מֵאוֹיְבֶיךָ, vid. etiam 2 Sam. IV, 8. Ezech. XXV, 17. Addit poeta: וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי, in quibus verbis vertendis interpretes discrepant. 1) Sunt, qui verbum דִּבֵּר *perdendi* notione accipiant, Chaldaeo praeeunte, qui hoc modo transfert: וּמְתַבַּר עַמְמַיָּא דְקָיְמִין לְאַבְאָשָׁא לִי חֲחוֹתִי *et confringit populos, qui exsurgunt ad mala mihi inferenda, pro me.* Cujus interpretationis rationem reddit IARCHI: וַיַּדְבֵּר יהרוג לשון דֶּבֶר *denotat occidit, ex significatione nominis* דֶּבֶר, *pestis.* Hac ipsa notione verbum דִּבֵּר reperitur 2 Paral. XXII, 10., ubi de Athalia dicitur: וַתְּדַבֵּר אֶת־כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה, *et perdidit omne semen regium*, pro quo in loco parallelo 2 Reg. XI, 1. וַתְּאַבֵּד, tanquam synonymum, ponitur. 2) Alii vero significationem *ducendi*, qua verbum דִּבֵּר tam apud Hebraeos quam apud Chaldaeos polluit, h. l. adhibendam putant. IARCHI: לישנ׳ אחרינא כמו וינהג דמתרגם ודבר, *ex alia interpretatione* וַיַּדְבֵּר *hic idem est quod* וינהג ducit, *quod verbum Chaldaeus 2 Reg. IX, 20. per* דבר *transtulit.* Allegat etiam locum parallelum Ps. XLVII, 4. יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ *et deducit*, subdit, *populos sub nos, et gentes sub pedes nostros.* Eadem Aben-Esrae est sententia, qui huic loco eundem sensum inesse observat, ac Mich. II, 12. *Colligam ego vos Iacobitas omnes, et Israelitarum reliquias congregabo, eosque una collocabo ut oves Bosrae,* כְּעֵדֶר בְּתוֹךְ הַדָּבְרוֹ *ut gregem in caula sua* (nam a *ducendi* significatione דבר est *caula,* in quam ducuntur, aguntur, pecora, cf. BOCHARTI *Hieroz.* P. I. L. II. Cap. XLIV. p. 519. edit. Lips.). Tunc loci nostri sensus erit: *duxit,* egit, coëgit, *gentes sub potestatem meam,* gregis pecudum instar, imagine non ineleganti ex vita pastoritia arcessita. In Samuele legitur מוֹרִיד, *descendere faciens,* h. e. dejiciens gentes, easque prosternens, ac sub pedibus subjungens. Eadem formula Ps. CXLIV, 2. הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי, *qui subdit populum meum sub me.* Hoc vero loco poeta וַיַּדְבֵּר scripserit, an מוֹרִיד, incertus sum.

49. מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי *Qui me eripit ex hoſtibus meis*, pro quo in Samuele: וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי, *faciens me exire ex hoſtibus meis*, me eorum manibus expediit, vel in praeliis, yel in fugiendo Saule. אַף מִן־קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי *Imo exaltaſti me prae iis, qui contra me inſurrexerunt*, ſecurum me reddidiſti, tanquam in praealta quadam arce vel monte conſtitutum, quorſum hoſtilis vis pervenire nequiret, cujusmodi ſimilitudine ſupra Vs. 3. eſt uſus. KIMCHI; לא די שמציל אותי מהם אלא שמרומם אותי עליהם וזהו אף מן קמי תרומםני *Non ſufficiebat tibi, me ab illis* (hoſtibus meis) *liberare, extuliſti me etiam ſuper illos, id quod particula* אַף *indicat*; ſed ea omiſſa in Samuele contracte legitur וּמִקָּמַי. Nota perſonae enallagen, ſequitur enim hic ſecunda, quum Vs. 48. fuerit tertia. מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי *Hominibus violentis me eripuiſti.* Ad verbum: *viro violentiae*, i. e. violento; poſterius ſubſtantivum enim eſt adjectivi loco. *Violentum* Kimchi putat notare *Saulem*, eumque ultimo loco nominari a poeta, quod ſui ab illo liberatio initium fuerit gloriae ſuae (משאול שהיה עושה לו חמס ברדפו אחרי הצלחני ובאותה ההצלה באו אליו כל הכבוד). Aben-Eſra vero regem aliquem exterum putat intelligi, quod Davidem vocaſſe Saulem *virum iniquum* vix credibile ſit (כמלך הגוים כי רחוק הוא שיאמר על שאול מאיש חמס). Sed quum poeta antea ſemper de hoſtibus ſuis in univerſum loquutus eſſet, et haec formula collective videtur intelligenda eſſe. Quod ipſum magis adhuc valet de eo, quod in Samuele legitur, מֵאִישׁ חֲמָסִים.

50. עַל־כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם יְהוָה *Propterea confiteor*, i. e. *celebro te inter gentes, Iova!* KIMCHI: לפני כל הגוים שהם נשמעים אלי ועובדים אותי אודה כי הגבורה והכח מאתך הם לי *Coram omnibus populis meo imperio ſubditis confiteor, vim et potentiam me tibi debere.*

51. Illum, inquit, Deum celebrabo, et laudibus efferam מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ, *qui magnas facit ſalutes regis ſui*,

fui, qui beneficiis ampliffimis et multiplicibus fuis auget et confervat, quem ipfe regem conftituit. Pro מַגְדִּל in Samuele Maforethae ad marginem notant legendum effe מִגְדּוֹל, *turris*, ut vertendum fit: *turris*, praefidium *eft falutis regis fui*, quod praeplacet Koehlero, qui affert eandem fimilitudinem ex Proverb. XVIII, 10. מִגְדַּל־עֹז שֵׁם יְהוָה *Turris firma eft Iova, ad quam confugit pius et protegitur.* Ego retinendam putaverim eam legendi rationem, quae in Pfalmo reperitur. Poftrema hujus Verfus verba, לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם, Reddingio a feriori manu videntur adjecta effe; rationem tamen fufpicionis addidit nullam.

PSAL-

PSALMVS VNDEVICESIMVS.

ARGVMENTVM.

Celebrat hic Pſalmus duplicem rationem, divinam potentiam ſapientiamque cognoſcendi, unam ex coeli mirifica ſtructura, alteram ex legum divinarum praecellentia. „Vel,“ inquit RUDINGERUS, „praeconium eſt legis peculiare, quo celebrat ſapientiam et uſum legis divinae, ſicut et Pſalmus CXIX. hcc facit copia admirabili. Sic utetur exordio illo ſpecioſo et poetico (Vs. 2 — 7.) et celebrando coeli opus (id quod et alias facit, ut Pſ. VIII. LXXIV, 16. LXXXIX, 6. CIV. ex profeſſo, et CXLVII, 8), et ſolis et lunae (ſub quibus ſane comprehendere licet totum mundi opus, quum haec ſit pars mundi pulcherrima et κάλλιστον ποίκιλμα τέκτονος σοφοῦ). Hoc igitur exaggerandae rei cauſa ita aſſumet, et praemittet de verbo creationis, atque hac occaſione poſtea ad verbum legis, ſeu legem Domini, convertet praeconium, in qua non tantum non minus, ſed multo etiam magis eluceat ſapientia et providentia Dei, quam in illo pulcher-

cherrimo coeli opere, q. d. legem et verbum Domini effe ipfo coelo praeftantius et magis aliquid, in quo Deus ipfe fe depingit qualis fit, et quale exemplum virtutum omnium. Petit etiam (Vs. 13. feqq.) fibi remitti peccata, quibus ab hoc archetypo et imagine Dei recefferit, et fe et illam polluerit, tam occulta illa, quae per imbecillitatem, quam quae per contumaciam manifeftam commiferit, et ut grata Deo faciat, loquatur et cogitet, quae fumma eft legis totius."

Ad tempus, quo editus fit Pfalmus, quod attinet, FERRANDUS hymnum hunc a Davide compofitum putat, quum in defertis paffim erraret, ut Saulis acerbitatem fubterfugeret, tunc enim fuam omnem confolationem ex legis divinae meditatione reportaffe. Et Vir ille doctus, qui nomine fuo fuppreffo Symbolas ad hiftoricam V. T. interpretationem edidit, Davidem mane illius diei, quo a Philifthaeorum rege, Achifo, una cum copiis Ziclagam reverti juffus effet [1]), hocce carmen exiftimat effudiffe, quo pium futum gratumque in Iovam animum, fuamque praeceptorum ejus reverentiam teftaretur, a qua Philifthaeorum follicitationes ipfum fruftra abducere tentaffent. H. E. G. PAULUS vero non Davidis, fed Salomonis putat hoc carmen, quo Iovam roget, velit fibi mentem dare prudentem et fapientem, ut legibus divinis, quibus nihil

1) Vid. 1 Sam. XXIX.

hil eſſet praeſtantius et magis aeſtimandum, convenienter jus diceret populumque gubernaret [2]); atque quum Vs. 6. exorientis ſolis mentio fiat, dum ſacrificium matutinum fieret, decantatum carmen colligit. Verum hae omnes conjecturae quam ſint incertae, et quam parum ſolidis rationibus nitantur, non eſt, ut oſtendamus; neque ad carminis intelligentiam juvat temporis, quo ſcriptum ſit, notitia.

Ob ſubitaneum Vs. 8. transitum a celebrata Dei, qualis in coelorum opificio ſeſe exſerit, potentia, ad praeſtantiae legum divinarum praeconium, nos olim in hanc incidimus conjecturam, eſſe hoc Pſalmo duo diverſa carmina, aut certe diverſorum carminum particulas, quorum unum virtutem Iovae ex opificio coelorum mire relucentem, alterum legum divinarum praeſtantiam et excellentiam celebraret, caſu vel conſilio in hoc uno conjuncta, quae proinde ab interprete ſint ſejungenda. Quae conjectura nec displicuit de Wettio [3]), ideo potiſſimum, quod in parte ea, quae inde a Vs. 8. decurrit, alius prorſus tenor, imo et diverſa parallelismi ratio regnet. Quae tamen parallelismi diverſitas qualis ſit, non indicavit Vir doctiſſimus. Sed miſſam

2) Coll. 1 Reg. III, 7. ſeqq.

3) Nec non M. H. STUHLMANNO in *den exeget. krit. Anmerkk. zu einzelnen Stellen der Pſalmen* in den *Analekten* Vol. IV. P. I. p. 19.

miſſam jam facimus iſtam conjecturam, ut minime neceſſariam. Neque quid moverit aliquem, ut duorum carminum fragmenta in unum compingeret, facile perſpicitur.

---

2. הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל *Coeli enarrant gloriam Dei*, corporum coeleſtium ordo et pulchritudo teſtes ſunt ac praecones aſſidui gloriae atque potentiae divinae, dum, quantus ſit Deus, quanquam taciti, quotidie docent et admonent; quam ipſam ſententiam, pro more carminis, repetit hemiſtichium alterum: וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ *Et firmamentum praedicat opus manuum ſuarum*, quaè et quanta perficere queat divina ſapientia et potentia, docent ſiderum ornatus et ingentes machinae. De nomine רָקִיעַ vide not. ad Geneſ. I, 6.

3. Divinam gloriam nunquam ceſſant coeli celebrare die nocteque: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר *Dies diei manifeſtat* (coll. Arab. نبع, *apparuit, manifeſta evaſit res*, unde Syris ܐܒܥ, *evulgavit, propalavit*, vid. I. D. MICHAELIS ad *Caſtelli Lexic. Syriac.* p. 532.) *dictum*, verba laudis divinae, וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת *noxque nocti indicat cientiam* laudandi Deum. Declaratur praedicatio ſine intermiſſione. Et quia coelum praedicat per dies et noctes, cum interdiu princeps aſtrorum, ſol, conſpicitur, noctu ſtellarum pulchritudo; et quia dies et noctes ſibi invicem ſuccedunt, ideo poëtico artificio fingit noſter, unum diem peracto curſu et praedicatione ſua, tradere diei ſequenti verba praedicationis, et noctem quoque, peracto curſu, et quaſi hymno cantato, tradere nocti ſequenti munus canendi, ut ita continue, et ſine ulla intermiſſione dies et noctes quaſi choreas ducant, et Deum laudibus celebrent.

4.

4. אֵין־אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם *Non eſt illis ſermo, nec verba, neque auditur vox eorum.* Sunt, qui nominibus אֹמֶר et דְּבָרִים diverſas *gentes*, diverſis linguis loquentes, intelligant, Verſumque hunc ita interpretentur: nulla eſt natio, nulla gens aut lingua, nulli homines, ad quos coeli et firmamenti voces non pervenerint; quamvis alii aliis ſermonibus, aliisque loquelis ac linguis ſint homines, tamen eadem apud omnes haec vox coelorum inſonat, et omnes illam audiunt. Eadem videtur mens fuiſſe Alexandrini interpretis, qui ſic vertit: *οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν·* quod Vulgatus ad verbum reddidit: *non ſunt loquelae, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum.* Verum Hebraeos nominibus אֹמֶר et דְּבָרִים illo ſenſu uſos fuiſſe, teſtimonio idoneo vix probari poterit. Rectius alii vertunt: *non eſt ſermo, nec ſunt verba, non auditur vox eorum,* quod ita accipiunt, quaſi ſit *ἀνθυποφορὰ*, qua emolliat poeta ſuperiorem proſopopoeiam, ac dicat: non quidem nos alloquuntur coeli, ſed illorum ſtructura ac motus docet nos Dei potentiam et magnificentiam, quod quidem ſignificabit Verſus, qui proxime ſequitur. Quodſi hoc ſequamur, ſub illius initio, ante בְּבַל, particula *Vav* erit ſubaudienda, quae nobis *attamen* valebit. Praeplacet tamen ea interpretandi ratio, quam LUDOVICUS DE DIEU attulit: „*Sine ſermone, et ſine verbis, non audita voce eorum,* in univerſam terram exit ſonus eorum (Vs. 5.). אֵין pro *ſine* accipi putamus etiam Ierem. XXXVIII, 5. Proprie autem negationem dicit cum incluſo verbo ſubſtantivo, quod interdum per Indicativum, interdum etiam per Participium reddi poteſt, pro ſubjecta materia, ut ad verbum ſit: *non exiſtente ſermone, et non exiſtentibus verbis, non audita voce eorum,* ſicut Proverb. XXVI, 20. בְּאֵין נִרְגָּן *in non exiſtente ſuſurrone,* id eſt, deficiente ſuſurrone, absque ſuſurrone, *ceſſat lis.*" CAMP. VITRINGA in *Obſervatt. S. S.* L. III. Cap. XXIV. p. m. 850., ubi varias hujus loci inter-

interpretationes in cenfuram vocat, eum ita exponit: *Non eft dictum, et non funt fermones, quorum non auditur vox*, i. e. coeli inftitutio eft clara, eft intellectu et auditu facilis; vox coelorum ab omnibus audiri, eorumque dicta et fententiae ab omnibus poffunt intelligi. Obfervat praeterea *ὁμοιοτέλευτον* in קוֹלָם et קַוָּם atque in מִלֵּיהֶם et בָּהֶם.

5. In explicandis verbis בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם difficultatem creat vocabulum קַו, quod quum primo *funem* quemlibet fignificet (a *contorquendo*, quae notio Arabum قوي ineft, unde قوة et قوي *funis*), deinde praefertim de *refticula menforia* ufurpetur, quae *κανὼν* Graece dicitur (ut Ief. XLIV, 13. *Faber lignarius* נָטָה קָו *extendit refticulam*), hoc loco figurate dici neceffe eft; fed quo fenfu, diffentiunt interpretes. 1) Chaldaeus ita vertit: בְּכוֹלָא אַרְעָא נְפַק מְתַח עֲבִידָתְהוֹן *in omnem terram exit extenfio rerum ipforum*, i. e. corporum coeleftium, quod IARCHI fic explicat: קו השמים שהם נמתחים על פני כל הארץ ומחמת כן בקצה תבל מליהם שהכל מדברים בנפלאות שהם רואים *Linea coelorum, hi enim extenfi funt fuper totam terram, et hinc in fines terrae exeunt verba eorum* (ut in hemiftichio altero dicitur), *quoniam omnes loquuntur de rebus mirandis, quae vident.* Quae quidem interpretatio et nominis קַו ufui, et rei, de qua agitur, ita conveniens videtur, ut nos in ea acquiefcere haud dubitemus. Quod aliis tamen minus placuit, qui proinde varie hunc locum tentarunt. 2) KIMCHI: קום בניינם לפי שבניין יעשה בהטית הקו כלומר מעשה הגלגלים והכוכבים יצא בכל הארץ *Funis eorum, id eft, aedificium eorum, nam in aedificiorum exftructione funes menforii extendi folent. Senfus eft: orbes illi coeleftes*, tam eleganter, quafi lineatim fabrefacti, *fuper totam terram extenduntur.* 3) Aben-Efra intelligi putat *lineam fcripturae.* En verba illius: קו הוא המכתב ומ״ס [מגלת ספר] והטעם

והטעם כי מכתבם יקרא בכל מקום ויבינו מה טעמו כל המשכילים בכל מקומות הארץ *Linea h. l. fignificat fcripturam et volumen libri; fenfusque eft, fcripturam coelorum ubique legi, atque a prudentibus ubique locorum poffe intelligi.* Quod tamen e longinquo petitum videtur, nec fatis congruere cum hemiftichio altero. Alii 4) *funem* coelorum intelligunt *regulam*, tanquam praeceptum et doctrinam eorum. Quod coactum videtur. Sunt, 5) qui קַו h. l. *chordam* notare velint, et per metonymiam, *fonum*, quem illa reddit, cum extenditur; quod ipfum interpretes antiqui videntur fpectaffe. Alexandrinus enim pofuit: *ὁ φθόγγος αὐτῶν* (quod ipfum fequitur Paulus, Apoftolus, Rom. X, 18. ubi hunc Verfum *ἀλληγορικῶς* accommodat ad evangelii per univerfum orbem propagationem), Symmachus: *ὁ ἦχος αὐτῶν*. Vulgatus et Hieroymus: *fonus eorum;* Syrus: ܣܒܪܬܗܘܢ, *annunciatio eorum.* Minime igitur opus erit, ut fumamus, illos vel קוֹלָם *vox eorum,* vel חַוָּם legiffe, a verbo חָוָה, quod Syriace fignificat *loqui, eloqui,* quae LUD. CAPPELLI funt conjecturae in *Crit. S.* Lib. IV. Cap. IX. §. IV. pag. 652. edit. Halenf. Eas effe fupervacaneas, vidit et EDUARD. POCOCKIUS in *Notis Mifcellaneis,* Portae Mofis annexis, Cap. IV. p. 48. feqq., ubi linguae Arabicae ope probabile reddere ftuduit, obtinuiffe nomen קַו *clamoris* feu *vociferationis* non minus quam *lineae* feu *amuffis* fignificatum. „Conjecturae ratio inde, quod in illa قَوْقَا, formâ (ut fieri folet in ejusmodi Verbis) quadrilitera ex primae radicalis repetitione a themate قَوِيَ (quod Hebraico קָוָא et קָוָה cum *He* leni feu quiefcente refpondet) idem denotet ac صاح *clamare, exclamare, vociferari*", tefte al-Firuzabadio in *Oceano* fuo, in quo forfan et ufitatioris ejusdem thematis intellectus (fcil. *fortitudinis, roboris* et *potentiae*) veftigia non funt obfcura, ut

ut ſit non quovis modo, ſed *μετὰ βοῆς φθέγγεσθαι, fortiter et alta voce clamare. . . . . .* Hoc licet omnium maxime convenire vocis hujus rationi videatur, unde et primum ei locum attribuimus; nequaquam tamen ab ejus, quod eſt inter has linguas commercii et convenientiae analogia recedemus, ſi ad قَوَّهْ, i. e. cum *He* الظاهر (ut loquuntur) *claro*, ſeu manifeſto (*Mappicatum* Hebraeorum Grammatici vulgo vocant), lectorem remittamus; neque enim inſolens videbitur, ſi quod in altera harum linguarum in *He* clare pronunciato, in altera eadem quieſcenti deſinat, in pluribus ſit; imo et in una eademque quod natura mobile eſt, inſtar quieſcentis excidit, quorum utrumque eadem exempla confirmatum dabunt: שָׂפָה Hebraicum in linguam Arabicam migrans *He mobile* acquirit, ut ſit شَفَهٌ, quo tamen in formatione nominis vim ſuam amittente ſit شـفـة, quod in Plurali شفاه reſumit; a פֶּה *os* ſit Arabicum فُوهٌ, cum *He moto*, quod tamen in فَمٌ inde formato rurſus excidit. Iam vero قوه cum *He mobili* ejusdem eſt cum Verbo prius memorato ſignificatus, videlicet صرخ *clamavit, exclamavit*, imo ſenſu loco iſti [Pſ. XIX, 5.] mire commodo, quum ſit ita clamare, ut alter alteri reſpondeat voce mutuo agnita, quaſi ſigno utrinque dato, ut ita coeli ſe invicem inclamare fingantur ut cum *cantarent pariter aſtra matutina, et jubilarent Dei*, Iob. XXXIII, 7." Quia vero nullum aeque ſidus, ut Solis jubar, Dei majeſtatem atteſtatur; de Sole peculiariter ſubjicit: לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל בָּהֶם *Soli poſuit tabernaculum in illis* coelis. Eo vero rationem reddidit ejus, quod de coelis cecinit, quod, et ſi nihil loquantur more humano, in omni tamen terra multo praeclariſſime Dei virtutem

 et

et fapientiam depraedicent. Rudingero hoc dicere videntur verba illa, coelum effe conditum, ut fit tabernaculum Solis atque ita Solis caufa quum et hunc folum nominet, et hic vere fit *Φωστὴρ* Dei, in quem omnem lucem coeli congeffit, et qui de luce fua lunae et ftellis omnibus communicat. Ita et Campenfis fenfiffe videtur, cujus Paraphrafis habet: *et imperium dedit Soli in coelis, eft dux, et princeps, et moderator luminum reliquorum.* Similiter Venema: „Sol hic tanquam *rex* coelorum, aut imperator exercitus coeleftis repraefentatur, cum Deus ei *tentorium* dicatur fixiffe in coelis, non qualecunque; fed auguftale et praetorium: quo ftatio ejus magnifica, fplendidiffima, et fuper omnia fidera, quae *exercitus coeleftis* nomine veniunt, fulgens fignificatur." Nefcio tamen annon fit praeferenda GEIERI fententia, *tentorio* indicari nocturnum folis domicilium, in quo, hominum oculis abfconditus, quietem quafi capere videatur, unde in Verfu proxime fequenti dicatur, *egredi illum fponfi inftar e thalamo.* Eadem imagine ufus Habacuc III, 11. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה *Sol, luna, fubftitit in fede fua,* ubi זְבוּל idem plane eft quod hic אֹהֶל, denotatque, fcite Schnurrero obfervante, „locum illum, in quem occidens fol defcendere atque intrare fingitur, ut, nocte ibidem peracta, prodeat iterum, curfum fuum denuo peracturus: trita eft Hebraeorum formula, qua fol occidens dicitur *intrare*, בּוֹא; oriens *exire*, צֵאת." Legenda etiam funt, quae de hac imagine monuit HERDERUS in libro de *Poef. Hebr. Gen.* P. I. p. 78. 79. Alexandrinus ita vertit: *ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, in fole pofuit tabernaculum fuum,* quafi in fuo codice Hebraeo ita legiffet: בַּשֶּׁמֶשׁ שָׂם אָהֳלוֹ, quibus verbis AGELLIUS hunc fenfum putat ineffe: „fecit, ut fol non femper luceret, fed viciffitudine lucis ac tenebrarum, de dominatu etiam lunae concederet: pofuit ergo in fole fuum tabernaculum, fuum ipfius folis, quo abderetur, ne femper in aperto effet, fed in tenebris, tanquam in tabernaculo,

con-

conderetur.“ Quod quam coactum ſit, quisque ſentiet ipſe. Magis probandi ſunt, qui haec ita explicant, tantam ſoli ineſſe majeſtatem, ut videatur in eo Deus ſuummet conſtituiſſe habitaculum, et quaſi tabernaculum imperatorum, unde omnia gubernat. Sed longe commodiorem ſenſum prodire ex eo, quod nos in codicibus Hebraeis legimus, vix eſt, quod moneamus.

6, וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ *Similis eſt ſponſo, qui e thalamo ſuo procedit,* quemadmodum ſplendidiſſimis ornatum veſtibus amici progredientem e cubili ſponſum hilares et gratulabundi excipiunt (cf. Ioh III, 29.), et nuptiarum feſtum incipitur; ſic exoriente ſole, et mane os aureum orbi proferente, omnes laetantur, univerſi orbis facies mirum in modum recreatur et velut innovatur. Videtur autem vere pulchrior et clarior quodammodo ſol in ortu; ſeu quod ex intervallo noctis jucundius adſpicitur; ſeu quod caligo illa noctis, cum ſolis radiis dispellitur, ex ipſa lucis orientis comparatione decorem illi adjicere videatur. Sed fortaſſe ſponſo prodeunti eam ob cauſam poeta comparat ſolem orientem, quia inter cetera ornamenta (vid. ARVIOSII libellum *de moribus Arab. Nomad.* p. 122. verſ. germ.) *corona* ſponſi utebantur, ut colligere licet ex Cant. III, 11. *Prodite, ſpectate Sionis puellae, Salomonem corona* [בַּעֲטָרָה] *ornatum, qua mater eum coronavit ſponſuliorum die.* Sol autem cum oritur, quaſi diademate quodam, et corona radiorum vibrantium redimitus videtur. Rudingerus ſimpliciter poetice hoc dici putat, Solem orientem tanquam de cubiculo et lecto ſuo ſurgentem procedere, ſicut Tithoni croceum linquit aurora cubile, quando Sol oritur, poetis. חֻפָּה, a חָפַף, Arab. حَفَّ, *obivit, circumdedit, operuit,* Ieſ. IV, 7. de omni *velo* et *tegumento* ponitur, hic vero ſignificat *lectum, velis circumdatum,* aut cui velum certe praetenſum eſt, *thalamum nuptialem,* qua eadem notione praeter hunc locum, nusquam alias in Codice Hebraeo occur-

 rit,

rit, niſi Ioel. II, 16., ubi ſynonymum eſt חֶדֶר, *penetrale, velo diſcluſum, cubile* [יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ]. Cf. I. GLOB. CARPZOVII *Apparat. Antiqq. Hebr.* p. 630. Simul vero ut progreſſus eſt ſol, יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח, *gaudet, herois inſtar, viam* (niſi legendum ſit cum affixo, אָרְחוֹ, *viam ſuam*, quod ipſum Alexandrinus Syrusque exprimunt) *currere*, cum tam magnum itineris ſpatium diurno curſu illi ſit emetiendum, tantum abeſt, ut fatigetur, ut etiam exultet, et ſummis viribus ac vigore pergat, ſtrenui viri inſtar, pedum pernicitate praediti, quae dos praecipuis heroibus tribuitur, ut vidimus ſupra ad XVIII, 34. Quanta autem ſit Solis via, nunc declarat.

7. מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם *Ab extremo coelorum egreſſio ejus, et circuitus ejus ad extremum illorum*, a ſummo coelo, ab Oriente, exit, ac pervenit ad ſummum ejus, nempe in Occidentem. תְּקוּפָה, quod Exod. XXXIV, 22. 1 Sam. I, 20. 2 Chron. XXIV, 23. de *circuitu*, converſione, *anni* dicitur, a verbo קוּף, *obire, ambire*, (cf. A. SCHULTENSII *Commentar.* ad Iob. I, 5. p. 9. 10); hic uſurpatur de fine viae, cum ad eundem locum pervenitur, unde diſceſſum erat. וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ *Nec eſt, qui ſe ab ejus calore abſcondat*, omnia luſtrat et complet vitali luce ſua, neque calorem hujus latere, neque ardorem effugere quisquam poteſt, uti Rudingerus ſenſum declarat, hac tamen addita annotatione: „Quaerendum an hoc etiam dicatur? quod et nihil eum lateat, ut qui terrarum flammis opera omnia luſtrat, ſecundum Homerum et Maronem, et inſuper calorem communicat omnibus, et fovet, alit, producit hoc omnia, ut aliqui hoc accipiunt; etſi quum *latendi* et *abſcondendi* Verbum uſurpetur, ardorem potius et aeſtum, quam calorem ſignificare videtur. Et tamen veriſimile, non incommoda tantum, ſed commoda etiam Solis in tali mentione ſignificari; itaque utrumque refert paraphraſis."

8. Iam

8. Iam tranſit ad legis divinae praeconium, cum praecedentibus hoc ſere modo continuandum: etſi autem hoc coeli opus praeclarum eſt et ſpectabile, et documenta atque praeconia edit ſapientiae Dei, lex tamen Iovae idem praeſtat, et multo quidem luculentius, quae et ipſa eſt opus Dei terſum, politum, et ſapientiam perfectam complectitur. תּוֹרַת יְהוָה תְּמִימָה *Lex Iovae eſt perfecta.* תּוֹרָה ſignificat in univerſum praecepta a Iova tradita et patefacta, eſtque vocabulum generale, quod omnes partes ipſius doctrinae ſimul complectitur. Cf. not. ad Pſ. I, 2. תָּמִים, ut Latinorum *integer*, dicitur de omni, quod non eſt truncatum, veluti de *victimis*, Exod. XII, 5. Levit. I, 3. 10., item de *tempore*, cui nihil deeſt, v. c. יוֹם תָּמִים, *dies integra*, Ioſ. X, 13. et שָׁנָה תְמִימָה, *annus integer*, Levit. XXV, 30. Quare cum lex divina hic תְּמִימָה dicitur, erit vel omnibus ſuis numeris abſoluta, cui nihil addi, nihil demi poteſt, vel ἄμωμος, ſincera, vitiorum carens, erroriſque plane vacua. מְשִׁיבַת נָפֶשׁ *reducens animum*, reficit, confirmat, erudit animum. Locutio illa proprie ſignificat, animam, gravibus malis et perturbationibus e corpore veluti depulſam, revocare iterum. Ita panis *revocare* dicitur *animam* famelici Thren. I, 12. Hinc in univerſum *conſolari*, *placare animum*, denotat, ut Thren. I, 16. רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי *Longe a me remotus eſt conſolator, qui animam meam recreet.* Sic et Ruth. IV, 15. וְהָיָה לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת־שֵׂיבָתֵךְ *Erit tibi filius, qui animum tuum recreet, et ſenectutem tuam ſuſtentet.* Pergit noſter: עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה *Iovae praeceptum* (ab עוּד, i. q. יָעַד, Arab. وعد, *conſtituit*, vid. I. D. MICHAELIS *Supplemm.* p. 1108.), *eſt verax*, erroris expers. מַחְכִּימַת פֶּתִי *Sapientem efficiens imperitum*, rudes ſapientia inſtruit.

9. פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים *Quae praeſcribit Iova, recta ſunt*, εὔθεα, nihil habent fallax aut anceps, מְשַׂמְּחֵי־לֵב, *animum exhilarant.* מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם *Praeceptum*

ptum Iovae eſt purum, clarum, dilucidum, *illuſtrans oculos*, recreans, abſtergens quaſi caliginem oculos ſubeuntem. cf. not. ad ſupra XIII, 4. et infra XXXIV, 6. Cohel. VIII, 1.

10. יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה *Timor Iovae*, i. e. per metonymiam religio ea, quae Iovam colendum, et praecepta ejus obſervanda jubet, *pura eſt*, ſincera, omnis labis expers; עוֹמֶדֶת לָעַד *perſtans perpetuo*, Iovae praecepta non ſunt inſtabilia aut flexibilia in contrariam partem, ut pleraeque fere omnes declarationes voluntatis humanae, quae levibus momentis huc et illuc inclinantur, ſed numquam mutantur, conſtant ſibi et permanent eadem in aeternum. מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת *Quae edicit et decernit Iova judicio ſuo, ipſa ſunt veritas*, vera ſunt et recta, צָדְקוּ יַחְדָּו *juſta ſunt univerſa*, Iovae mandata miram quandam inter ſe habent juſtitiae et aequitatis convenientiam.

11. Nihil eſt, quod pluris homines aeſtimant auro et gemmis, nihil quod aeque oblectet, ut cibus, praeſertim delicatior, jam utrisque magis optabilia et dulcia eſſe praecepta Iovae canit: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב *Magis ſunt expetenda auro et obryzo multo.* פַּז eſt *aurum praeſtantiſſimum*, a פָּזַז, diverſo tamen ab eo quod Geneſ. XLIX, 24. habetur, *levem, agilem eſſe* denotante, ſed cum Arabico فذّ *unicum, ſolum, ſingularem eſſe* conferendo (recte obſervante I. H. PAREAU in *Animadverſſ. ad Iob.* XXVIII. ad calcem *Commentat. de immortalitatis notitiis* etc. p. 320.), unde كلمة فاذّة apud Giggejum eſt *dictio raro uſitata.* Videtur פַּז proprie Adjectivum eſſe, quod deinde Subſtantivi uſu dictum fuerit de eo, quod *maxime rarum, ſingulare*, fere *unicum* adeoque *pretioſiſſimum* eſſet, peculiariter tamen de auro praeſtantiſſimo. Pareau tamen et de *optimis* iisque *rariſſimis gemmis* uſurpatum exiſtimat. atque eo generaliori ſignificatu hoc loco accipere maluerit, ubi auro ſubjungitur פַּז רָב, quod

quod ſignificat *res rariſſimas et pretioſiſſimas quam plurimas.* Veteres, Chaldaeo excepto, *gemmas* vertunt (Alexandrinus λίθον τίμιον, Vulgatus *lapidem pretioſum*, Syrus ܟܐܦܐ ܝܩܝܪܬܐ). GESENIUS in utroque Lexico פַּז *aurum epuratum* interpretatur, פָּזַז collato cum Arabico فَضَّ, quod *purgare* denotare, et praeſertim de *purgatione metallorum* uſurpari ait. Quod unde hauſerit Vir Doctiſſimus, vellem indicaſſet. Nam Lexica nonniſi *frangendi, abrumpendi, avellendi, disgregandi* notionem produnt. וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים *Et dulciora melle ac deſtillatione favorum* (vid. BOCHARTI *Hieroz.* P. II. L. IV. Cap. XII. T. III. p. 380. edit. Lipſ.). Mel in favis ſapidius eſſe exemto illis traditur; vid. *das alte und neue Morgenl.* P. IV. No. 810. p. 30.

12. Suo ipſius teſtimonio vim legis declarat, et de ſe loquitur in tertia perſona, per Apoſtrophen ſermonem ad Deum convertens: גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם *Etiam ſervus tuus illis admonetur*, i. e. contra peccatum munitur, ad ſalutem eruditur, quia ad vitam inculpatam inſtruitur. Quod autem verſo ad Deum ſermone dixit: גַּם־עַבְדְּךָ *etiam ſervus tuus*, haud caret affectu; quaſi enim exclamatio quaedam eſt, qua ſimul experientiam ejus, quod praemiſit teſtatur. Alexandrinus ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτὰ vertit, *etenim ſervus tuus cuſtodit ea*, ut Vulgatus reddidit, non quod נוֹצֵר in Hebraeo reperit, verum, ut recte Koehlerus monet, quod Hebraeum verbum ſignificatione *cavendi ſibi* accepit, qua Chaldaeis in *Itpehal* uſurpatur. Nec hoc ſatis eſt, pergit poeta, quod ad formandam vitam lex tua juvat, ſed etiam affert amplam mercedem: בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב, *in obſervatione eorum merces magna*, ampliſſimam utilitatem afferunt iis, qui ea diligenter obſervant.

13. Ego pro virili, et quantum poſſum, tua lege edoctus atque illuſtratus, mihi ipſe caveo; ſed vereor tamen,

tamen, ne forte in errorem aliquem imprudens ac neſciens incurram, quis enim cuncta ſua errata poſſit animadvertere? שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין *Errores quis intelliget*, quis eſt, qui animadvertere poſſit, quoties aut quantum contra leges tuas peccet? שְׁגָגָה et שְׁגִיאָה plerumque uſurpatur de peccatis ex ignorantia et incogitantia commiſſis, ut Levit. IV, 2. 22. 27. Cohel. V, 5. Addit: מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי *ab occultis*, ab iis, quae me ipſum latent, *munda me*, expia me. Peto a te, ut me ab iis abſolvas, quae noſſe non poſſum, ea non punias.

14. גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ *Etiam a protervis abstrahe ſervum tuum*, quod Aben-Eſra interpretatur מחברת הזדים ומרעתם *a ſocietate protervorum eorumque flagitiis*. Et certe Pſ. CXIX, 21. זֵדִים *protervos*, flagitioſos homines denotat. Sed magis probo eorum ſententiam, qui זֵדִים ſenſu neutro accipiunt, ut vim ſubſtantivi זדונות (quo Iarchi h. l. utitur) obtineat (quod haud raro adjectiva ſolent, vid. STORRII *Obſervatt*, p. 248. not. **)), oppoſitumque ſit erratis, quae nos ipſos latent, שְׁגִיאוֹת et נִסְתָּרוֹת in Verſu praeced. Erunt igitur זֵדִים *proaeretica peccata*, quemadmodum Deut. XVII, 12. XVIII, 22. qui non errore et ignorantia peccant, ſed ſcientes, facere id dicuntur בְּזָדוֹן, *ſuperbia*, i. e. *proaereſi*, nempe exiſtimatur ſuperbia, legi, quam ſcias, obedire nolle. Quare recte KIMCHI hunc locum ita explicat: גם ועוד אני מבקש ממך שאלה גדולה יותר ממה ששאלתי שתמנע אותי מן הזדונות *Majus quid praeterea abs te peto, ut me prohibeas a peccatis ſcienter commiſſis*: non tantum, inquit, peto, ut me ab occultis abſolvas, et quae forte imprudens commiſi, ſed facias, ut numquam volens et ſciens adverſum te peccem. Alexandrinus ita vertit: *καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου, et ab alienis parce ſervo tuo*, ut Vulgatus reddidit, quaſi מִזָּרִים pro מִזֵּדִים in Hebraeo legiſſet. *Alienis* vero vel *homines*, vel *dii* indicantur. Ita poeta Iovam orabit, velit prohibere, ne aut ipſe umquam deorum alienorum cultui ſeſe addicat, aut in conſortium et

pote-

poteftatem eorum hominum veniat, qui deos alienos colerent. Sed fenfum reliquo contextui multo aptiorem efficere, quae in Hebraeo nunc leguntur, nemo, opinor, non intelliget. אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי, *ne dominentur in me,* tunc enim tuus fervus effe definerem. אָז אֵיתָם *Tunc integer ero,* i. e. innocens coram te, et vacabo culpa gravi, quae irritet iram tuam. Verbum אֵיתָם varie interpretantur. Alii I) ad יָתַם referunt, fed hi etiam in duas partes discedunt. Etenim Arabicum يَتِمَ quum primo *tardus fuit,* hinc *remanfit,* fignificet; 1) I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 1187. haec verba cum iis, quae proxime fequuntur, ita vertit: *tunc remanebo et innocens ero a defectione magna,* i. e. a fceleribus enormibus. Peccata, addit, „proaeretica via tanquam et fcala funt, cui infiftens ad enormia etiam delicta, et fcelera praeceps ruet: ab his fervatur, qui numquam proaeretice peccare fuftinet, confcientiae fervus." Quae fimilitudo tamen non fatis congrua videtur. 2) Quum vero verbum יָתַם praeter illas, quas paullo ante memoravimus notiones, etiam *folitarius fuit,* hinc *orphanus remanfit,* denotet (unde יָתוֹם Hebraice *orphanus, pupillus*); CLERICUS, cui A. SCHULTENSIUS adftipulatur in *Inftitt. Ling. Hebr.* p. 448., locum noftrum hoc modo explicat: *infanti tunc pupillo fimilis ero quoad innocentiam.* Quod e longinquo petitum videtur. Multo commodior nafcetur fenfus, fi אֵיתָם II) ad verbum תָּמַם *integer fuit,* referamus, ut fit prima futuri Cal, inferto Iod per epenthefin (pro אֶתָּמֵם), et cum Camez ob paufam. Aben-Efra: טעם אֵיתָם אהיה תם והיא מלה זרה *Significat haec locutio: ero integer; vox eft anomala.* Ejus rationes explicat KIMCHI: כתוב ביו"ד אחר האל"ף והוא הנה שהוא המורה הדג"ש בלא יו"ד *Scribitur cum* Iod *poft* Aleph, *pro* אֶתָּם, quod ipfum reperitur in quinque codicibus a Kennicotto collatis, atque in margine Pfalterii, Vitebergae anno 1566. editi, obfervante HAENLEINIO in *Obfervatt. Critt. et*

Exe-

Exegett. Specim. I. p. 14. 15. Cf. GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 366. Ita quoque veteres omnes, excepto Syro, qui haec verba omiſit. Alexandrinus, *ἄμωμος ἔσομαι*, Vulgatus et Hieronymus: *immaculatus ero*, Chaldaeus: אֱהֵי בְּלָא מוּם *ſine labe ero.* Addit: וְנַקִּיתִי מִפֶּשַׁע רָב *et mundus ero a delicto magno*, ſi ſemel compeſcueris affectus malos, immunis ero a multis delictis.

15. יִהְיוּ־לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ *Sint ad beneplacitum*, i. e. grata et accepta ſint tibi *verba oris mei, et meditatio cordis mei coram te.* Haec non pauci, ut ea, quae praeceſſerunt, praedicendi modo accipiunt, hoc ſenſu: tunc dicta et cogitata mea omnia grata tibi erunt et accepta. Verum epiphonemati ſub finem Verſus magis congruum videtur, optantis has voces eſſe, ut orationi ſuae annuat Deus, et votis propitius adſit. Niſi ſenſus forſan ſit hic: os meum loquatur tantum quod tibi placet et gratum eſt, nihil conſtituat aut concipiat animus meus, quod tibi contrarium ſit. Quod vero Iovam צוּרִי, *petram*, i. e. tutorem, propugnatorem ſuum, vocat, ut ſupra XVIII, 3. 32. 47., eo ſignificat, ſe Iovae ſolius praeſidio niti, et omnis ſalutis auctorem agnoſcere. Quod autem addidit גֹּאֲלִי *vindex meus*, videtur ad id reſpexiſſe, quod ſola ejus bonitate ea peccatis eorumque poenis, liberari ſe poſſe ſentiret.

PSAL-

PSALMVS VICESIMVS.

ARGVMENTVM.

Populus regi cum exercitu ad bellum anceps et difficile proficiscenti omnia fausta et prospera apprecatur (Vs. 2 — 5.), speratque, cum victor e bello fuerit reversus, exultaturum et triumphaturum (6 — 9.), atque ut in posterum etiam Iova eum salvum et incolumem servare velit, orat (Vs. 10.).

Plerique interpretes in expeditione contra Ammonitas suscepta *) carmen hoc compositum cre-

*) 2 Sam. X, 6. seqq. Ad bellum Ammoniticum Psalmum refert jam Syra inscriptio: ܠܕܘܝܕ ܟܕ ܒܥܐ ܕܢܬܦܨܐ ܡܢ ܩܪܒܐ ܕܥܡܘܢܝܐ ܘܠܢ ܗܫܐ ܠܝܘܬܪܢܐ ܕܒܥܘܬܐ ܠܗ *Davidis, quum rogaret, ut salvaretur a bello Ammonitarum. Nobis autem nunc precatio utilis.* E recentioribus hanc sententiam prae aliis commendavit BUCERUS: „Videtur," inquit, „hoc hymno memorari insignis quaedam et publica, in certo aliquo

credunt, propter mentionem curruum et equitum in Versu septimo, cum nulli umquam hostes plus

aliquo periculo, pro Davide, rege, suscepta supplicatio. Et haud scio, an id fuerit, cum susciperet bellum cum Ammonitis, ii enim una cum auxiliaribus copiis, quas a Syris conduxerant, semel ab exercitu Davidis fusi, omnem fere Syrorum, etiam eorum, qui ultra Euphraten habitabant, potentiam, contra Davidem collegerant, ut illum totum Israelem cogere, et contra illos educere oporteret. Quantus vero hostilis exercitus fuerit, inde licet conjicere, quod sacra historia narrat, ex eo, quamquam fugerint, caesa quadraginta millia equitum (2 Sam. X, 18.), et totidem peditum (1 Chron. XIX. al. XX, 18.), et captos currus septies mille. Secundo Samuelis numerantur nonnisi septingenti; sed ducum tantum numerum illic Scriptura perstringit, in libro autem Paralipomenon, summam posuit singulorum; ut et peditum numerum expressit, quem tacuit scriptor libri Samuelis, solum equitum numerum indicans. Verum non solum haec conjectura, quod belli hujus periculum tam anceps fuerit, ut totum Israelem educendi necessitas esset, me invitat, ut credam, de hoc bello ab Ammonitis et Syris illato, hunc Psalmum compositum; sed et illa me huc movet, quod hostes hoc Psalmo peculiariter notentur fiduciae in multitudine curruum et equitum positae. Jam nullum bellum Davidi motum Scriptura memorat, in quo tantam narret fuisse contra eum adductam vim curruum et equitum. In primo Paralip. XIX, 6. 7. legimus ab Ammonitis conductos fuisse ex utraque Syria et Mesopotamia duo et triginta millia curruum. Quumque liber Samuelis narret quadraginta equitum millia caesa, facilis conjectura est, et horum fuisse multitudinem immensam. Nam quum fugerint, et Israel equitatu et curribus haud quaquam ita instructus fuerit, verisimile, fuga plurimos elapsos fuisse. Ut igitur insigne fuit periculum, ita solennem pro Rege supplicationem suscipere conveniebat."

plus curruum et equorum contra Davidem eduxerint. Quod tamen nequaquam esse τεκμήριον, quum et alii Hebraeis vicini et infesti populi in bellis curribus et equis uti solerent, unusquisque intelligit. Quum igitur generaliora sint, quae in Psalmo occurrunt, quam ut certae temporis, quo editus sit, notae haberi possint, in eo acquiescimus, ut illum occasione certae expeditionis factum, mansisse postea communem precum formulam ad omnes statuamus, ut inter preces et sacrificia regis (Vs. 4.) a populo aut Musicis templi caneretur, forsan alternis choris, ut alter chorus vota pro salute regis faceret, alter de re prospere gesta testaretur, populoque acregi de ea gratularetur.

---

2. Precatur populus: יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה *Respondeat tibi Iova die angustiae*, exandiat Iova te, regem, cum bello imminente, aut aliis temporibus difficilibus, in periculis et rebus adversis auxilium ejus rogas. יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב *Exaltet te*, in tuto te collocet, tanquam in locum altum, aut praecelsam arcem constitutum, quo vis hostilis pertingere nequeat, *nomen Dei Iacobi*, i. e. deus populi Israelitici praeses, et custos, et propugnator. *Iacobum* enim saepe pro *Israele* poni, notum est, veluti Jes. XLIV, 2. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב *Noli timere, serve mi, Iacob*, id est, Israelita.

3. יִשְׁלַח־עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ *Mittat auxilium tuum de sancto*, a se submittat tibi opem et auxilium e sede sancta

cta ſua, quae qualis ſit ſtatim declarat, dum ſubjungit: וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ *et ex Sione*, ubi tunc erat arca ſacra, *ſuſfulciat*, confirmet et corroboret, *te*. Quod vero ex ipſa numinis ſede auxilium regi mitti orant, illius opis certitudinem videntur indicare, perinde ac ſi dixiſſent: certum tibi a ſe ipſo Iova auxilium mittat, ipſe tibi opituletur.

4. Solebant qui ſerio quid precaturi tabernaculum adibant, ſimul hoſtiis, et nominatim holocauſtis atque pacificis, quae vocantur, ſuam pietatem teſtari, et Dei benevolentiam quaſi eblandiri. Id cum alia veterum exempla, tum factum Saulis, 1 Sam. XIII, 9. et Davidis, 2 Sam. XXIV, 25., ſatis confirmant. Ita veriſimile eſt, Davidem, priusquam difficile et arduum bellum aggrederetur, cujus occaſione hic Pſalmus eſt factus, publicam ſupplicationem inſtituiſſe, et rege dignas hoſtias immolaſſe, ſic opem Dei precatus. Hinc orat populus: יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶיךָ *Recordetur*, rationem habeat, *omnium libamentorum tuorum*. De מִנְחָה, *ſacrificio farreo*, quod libis oleo adſperſis, additoque thure conſtabat, vid. Levit. II. וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה *Et hoſtiae tuae ſint pingues*, ſic gratas habeat, tanquam ſi pinguiſſimae eſſent. Gratiores erant hoſtiae, quae religioſiore animo, et ex ſinceriore Dei ſtudio offerebantur. His vero qui erant praediti, ſelectiores et pinguiores ſolebant hoſtias immolare. Inde eſt, quod *pinguem haberi hoſtiam* pro *haberi acceptam* Vates hic poſuerit. Lex ſane ipſa poſcebat hoſtiam תָּמִים, id eſt, *integram*, et nulla ex parte vitiatam. Quare et per prophetam Maleachi I, 8. Iova Judaeos objurgat, quod ſibi hoſtias claudas, male ſanas, et macras offerrent. Non utique quod hominis dona, aut quaslibet victimas moraretur per ſe Deus, id quod infra L, 8. 9. 13., et multis aliis locis abunde teſtatus eſt; ſed quod viles hoſtiae, vilem quoque haberi ipſum in animis offerentium demonſtrarent. Alii verbum, quod hic uſurpatur, referunt ad nomen דֶּשֶׁן, *cinis*. Ad horum mentem vertendum erit:

ad

id cinerem redigat hoftias tuas, hoc fenfu, mittat ignem, qui illas confumat, indicetque gratas Iovae fuiffe (Ita IMCHI: ישימה רשן כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלה ברצו). Refpicietur fic ignis aliquoties coelitus miffus, qui victimas confumfit, quo Iova probavit, effe fibi illas acceptas. Vid. 1 Reg. XVIII, 24. 36. 1 Paral. XXI, 26. Sed tale prodigium hic peti, haud eft verifimile.

5. יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ *Det tibi fecundum cor tuum*, largiatur tibi, quicquid expetit animus tuus, et nunc praefertim felicem fucceffum expeditionis, quam contra hoftes fuscipis. וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא, *Et omne confilium tuum impleat*, optato eventu fecundet.

6. Cum victor e bello fueris reverfus, ac ita Iova votorum compotem te fecerit, יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ quod ex fine commatis huc trahendum eft, tunc נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ *ovabimus de falute tua*, וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל *Et in nomine Dei noftri vexillum erigemus*, quod ita explicant: in Dei noftri gloriam figna fustollemus, et victoriae monumenta ponemus; five levatis in fignum laetitiae vexillis ac fignis carmina tibi canemus. Sed Alexandrinus et Syrus videntur legiffe נִגְדַּל, ille enim vertit μεγαλυνθησόμεθα *magnificabimur*, ut Vulgatus reddit; Syrus vero: ܢܬܪܘܪܒ, *exaltabimur*. Ita fenfus erit: gloriabimur et exultabimus de Deo noftro. Eodem modo verba רָנַן et גָּדַל etiam conjunguntur Pf. XXXV, 27. Eandem tamen *gloriandi, exultandique* notionem etiam verbo דָּגַל tribui poffe, Muntinghe cenfet, quum primigenia illius poteftas (coll. Arab. نجل) in *fplendendo* fit pofita, eademque figura verbi הָלַל, هَلَّ, propria fignificatio, quae eft *fplendere*, ad *gloriandum* et exultandum transferatur.

7. Sequitur informatio eorum, quae pro gloria Dei dicturus fit populus parta victoria, et quale ἐπινίκιον tum canere velit, formulâ Epinicii compofitâ ante victoriam.

riam. Ita omnia erunt plana et confentanea, quae alioqui impeditiffima funt, et temporum mutationibus minime erit opus. Mimefi vero poeta inducit fingulos Ifraelitas, ut unumquemque pro fe gratulari, idque magno animi fervore, indicet, et fortaffe hic Verfus ab uno folo tantummodo cantorum recitabatur. עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ *Nunc cognovi, quod Iova fervat unctum fuum,* nunc animadvertere licet, Iovam adeffe Regi fuo, יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ, *exaudit eum de coelo fancto fuo,* abunde patefactum eft, precem regis noftri in monte Sion fufam, a Iova in facrario coelorum auditam, id eft, Deum ipfum illi opem tuliffe, בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ *potentia falutis dexterae fuae,* adeffe illi falvifica potentiae virtute fuae.

8. Verfu hoc et proximo gemina antithefi et hoftibus propria virtute confifis infultat, et Dei bonitatem fuos magnifice defendentis, praedicat: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים *Ifti,* hoftes noftri, *curribus, ifti equis* fcil. gloriati, confifi funt. הִזְכִּירוּ, proprie, *recordati funt,* faftuofe illos femper commemorarunt, quod fub finem commatis. *Currus* intelligendi funt *bellici,* e quibus milites pugnare folebant; five *currus falcati,* quorum axibus additae erant falces ferreae acutiffimae, quibus ipfis citato curfu in medium perrumpebant militum agmen, illudque confundebant. Legenda funt, quae de hifce curribus, in quibus praecipuum in proeliis robur apud veteres populos fitum erat, congeffit DILHERR in *Differtatt. Academicc.* Tom. I. p. 129. MENOCHIUS de *Republica Hebraeorum,* L. VI. C. XI. §. VIII. quem excerpfit IAC. LYDIUS in *Syntagmate Sacro de Re Militari,* Lib. III. C. X p. 129 — 137. qui tamen et ipfe quaedam addidit, atque IO. CHRIST. WICHMANNSHAUSEN in Differt. *de curribus bellicis Orientalium,* Viteberg. 1706. Currus vero illos eo magis metuebant Hebraei, quo minus ipfi illis utebantur. Vid. Iof. XVII, 16. XXXI, 1. Iud. I, 19. IV, 3. et locis compluribus aliis. Verba וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר plures fic vertunt: *fed nos*

nos Deo noſtro gloriamur. Nam Verbum זָכַר in *Hiphil* primo eſt *commemorari*, tum vero praeſertim *cum laude alicujus mentionem facere*, aliquem celebrare, ut innumeris Pſalmorum locis, veluti XLV, 18. LXXI, 16. LXXVII, 12. Verum quum videatur vates hoc Verſu canere voluiſſe, quibus rebus hoſtes, quibus et ipſe cum ſuis confiſi ſint, refert Iarchi נַזְכִּיר, id eſt, *memorari fecimus*, ad preces et incenſum, ut intelligas in hunc ſenſum: illi confidebant multitudine curruum et equitum, nos autem ſola Dei noſtri ſpe nixi ſumus, eoque in nomine ejus preces fudimus, et incenſum adolevimus, ut ab ipſo, quo noſtri ad ſalutem memor eſſet, impetraremus. Nam מִנְחָה. *ſacrificium farreum*, (vid. ſupra Vs. 4.), Levit. II, 2. XXIV, 7. אַזְכָּרָה *memoriale*, ſeu *commonefactorium* dicitur, quod nimirum offerentes per illud ſe Deo commendarent, et eum, quo ſui ad bonum recordaretur, orarent. Hanc igitur ſententiam ſi ſequamur, ita vertendum erit: *nos vero Deum noſtrum invocamus.* Futurum enim actum indicat continuum. Attamen quum ejusmodi invocatio cum laude fieri ſoleret, non abs re foret, נַזְכִּיר hic *celebrare* reddere. Ita Ioſaphatum antequam cum Ammonitis pugnam committeret, invocaſſe Deum ejusque potentiam praedicaſſe legimus 2 Paral. XX, 6. ſeqq.

9. הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ *Iſti incurvarunt ſe*, i. e. plane fracti et humiliati ſunt, quum antea erecto collo ſuperbe incederent, *et ceciderunt.* Nihil illis profecit tantus belli apparatus, nil curruum atque equorum multitudo; nam ipſi de curribus et equis dejecti terram ſuis corporibus tegunt; ipſi, qui in curribus et equis ſublimes feruntur, jacent proſtrati, וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד *nos vero*, qui Iovam propugnatorem habemus, *ſtamus et erectos nos ſuſtinemus*, erecti et firmi in acie conſiſtimus. Verum עָדַד, *ſtetit*, in *Piel* bis occurrit, Pſ. CXLVI, 9. *Pupillum et viduam Iova* יְעוֹדֵד erigit, *ſed malos* יְעַוֵּת *curvat*, et Pſ. CXLVII, 6.

מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה *ſtatuminat*, confirmat, *Iova pios*, מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ *impios vero humi deprimit.*

10. Maſorethae, qui voci הוֹשִׁיעָה accentum *Athnach* apponunt, ita jubent diſtinguere et vertere: *Iova, ſerva* (ſcil. *nos*), *Rex exaudiat nos cum eum invocaverimus.* Emphaſin eſſe volunt in voce הַמֶּלֶךְ *ille rex noſter*; ſignificare ſiquidem vatem, ſeu, quem ille loquentem introducat, regem non ſe, ſed Iovam, verum populi regem eſſe, et ipſius opus victoriam illam fuiſſe. Atque ita jam Syrus: ܡܪܝܐ ܢܦܪܘܩܢ ܘܡܠܟܢ ܢܥܢܝܢ *Dominus ſervabit nos, et rex noſter reſpondebit nobis.* Verum commodior haud dubie ſenſus naſcitur, ſi, Alexandrinum et Vulgatum ſequuti, poſt הַמֶּלֶךְ demum interpunctionem ponimus, atque ſic vertimus: *Iova ſerva regem!* Quis enim hujus carminis, quo votum pro ſalute regis continetur, aptior epilogus, et quae melior ἀνακεφαλαίωσις quam illa? Et quis non videt, fieri vim non modo argumento, ſed etiam dictionibus, ſi priori modo vertas? Vix enim reperias in ſacrorum Hebraeorum librorum volumine locum, quo Deus *rex* abſolute appelletur. Pro יַעֲנֵנוּ Alexandrinus poſuit ἐπάκουσον ἡμῶν, *exaudi nos*, ut Vulgatus reddit, vel quod legerit in Hebraeo וַעֲנֵנוּ, quod ipſum Hubigantius atque Koehlerus probant, vel quod emendare voluerit enallagen perſonae, quae hic forſan eſſet durior; ut ſaepe alias facit. Verum retenta hodierna legendi ratione absque enallages figura licet hunc Verſum ſic interpretari, ut in priore quidem hemiſtichio populus Iovam oret, velit praeſto adeſſe regi, in poſteriore vero idem populus, certa concepta fiducia, hoc dicat: profecto Iova noſtras audiet preces, quotiescunque eum appellabimus. Huic ſententiae ſuffragari videntur Verſ. 7. et 9.

CORRIGENDA.

Pag. 174. Lin. 8. pro نعصهم lege نعصهم

— 222. — 4. — ܫܡܚܐ — ܫܡܚܐ

— 338. — 7. — *Numquid omnes deflexit?* — *Omnis deflexit.*

— 339. — 11. — *innutiles* — *inutiles*

— 370. — 2. — الغزع — الفزع

— 387. — 6. ab imo — ܦܚܬܐ — ܡܚܢܬܐ.

LIPSIAE,

EX OFFICINA DÜRRIA.

tamen, ne forte in errorem aliquem imprudens ac nefciens incurram, quis enim cuncta fua errata poffit animadvertere? שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין *Errores quis intelliget*, quis eft, qui animadvertere poffit, quoties aut quantum contra leges tuas peccet? שְׁגָגָה et שְׁגִיאָה plerumque ufurpatur de peccatis ex ignorantia et incogitantia commiffis, ut Levit. IV, 2. 22. 27. Cohel. V, 5. Addit: מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי *ab occultis*, ab iis, quae me ipfum latent, *munda me*, expia me. Peto a te, ut me ab iis abfolvas, quae noffe non poffum, ea non punias.

14. גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ *Etiam a protervis abstrahe fervum tuum*, quod Aben-Efra interpretatur מחברת הזדים ומרעתם *a focietate protervorum eorumque flagitiis*. Et certe Pf. CXIX, 21. זֵדִים *protervos*, flagitiofos homines denotat. Sed magis probo eorum fententiam, qui זֵדִים fenfu neutro accipiunt, ut vim fubftantivi זדונות (quo Iarchi h. l. utitur) obtineat (quod haud raro adjectiva folent, vid. STORRII *Obfervatt*, p. 248. not. **)), oppofitumque fit erratis, quae nos ipfos latent, שְׁגִיאוֹת et נִסְתָּרוֹת in Verfu praeced. Erunt igitur זֵדִים *proaeretica peccata*, quemadmodum Deut. XVII, 12. XVIII, 22. qui non errore et ignorantia peccant, fed fcientes, facere id dicuntur בְּזָדוֹן, *fuperbia*, i. e. *proaerefi*, nempe exiftimatur fuperbia, legi, quam fcias, obedire nolle. Quare recte KIMCHI hunc locum ita explicat: גם ועוד אני מבקש ממך שאלה גדולה יותר ממה ששאלתי שתמנע אותי מן הזדונות *Majus quid praeterea abs te peto, ut me prohibeas a peccatis fcienter commiffis*: non tantum, inquit, peto, ut me ab occultis abfolvas, et quae forte imprudens commifi, fed facias, ut numquam volens et fciens adverfum te peccem. Alexandrinus ita vertit: καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου, *et ab alienis parce fervo tuo*, ut Vulgatus reddidit, quafi מִזָּרִים pro מִזֵּדִים in Hebraeo legiffet. *Alienis* vero vel *homines*, vel *dii* indicantur. Ita poeta Iovam orabit, velit prohibere, ne aut ipfe umquam deorum alienorum cultui fefe addicat, aut in confortium et pote-

poteſtatem eorum hominum veniat, qui deos alienos colerent. Sed ſenſum reliquo contextui multo aptiorem efficere, quae in Hebraeo nunc leguntur, nemo, opinor, non intelliget. אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי, *ne dominentur in me*, tunc enim tuus ſervus eſſe deſinerem. אָז אֵיתָם *Tunc integer ero*, i. e. innocens coram te, et vacabo culpa gravi, quae irritet iram tuam. Verbum אֵיתָם varie interpretantur. Alii I) ad יָתַם referunt, ſed hi etiam in duas partes diſcedunt. Etenim Arabicum يَتَمَ quum primo *tardus fuit*, hinc *remanſit*, ſignificet; 1) I. D. MICHAELIS in *Supplemm.* p. 1187. haec verba cum iis, quae proxime ſequuntur, ita vertit: *tunc remanebo et innocens ero a defectione magna*, i. e. a ſceleribus enormibus. Peccata, addit, „proaeretica via tanquam et ſcala ſunt, cui inſiſtens ad enormia etiam delicta, et ſcelera praeceps ruet: ab his ſervatur, qui numquam proaeretice peccare ſuſtinet, conſcientiae ſervus.“ Quae ſimilitudo tamen non ſatis congrua videtur. 2) Quum vero verbum יָתַם praeter illas, quas paullo ante memoravimus notiones, etiam *ſolitarius fuit*, hinc *orphanus remanſit*, denotet (unde יָתוֹם Hebraice *orphanus, pupillus*); CLERICUS, cui A. SCHULTENSIUS adſtipulatur in *Inſtitt. Ling. Hebr.* p. 448., locum noſtrum hoc modo explicat: *infanti tunc pupillo ſimilis ero quoad innocentiam.* Quod e longinquo petitum videtur. Multo commodior naſcetur ſenſus, ſi אֵיתָם II) ad verbum תָּמַם *integer fuit*, referamus, ut ſit prima futuri Cal, inſerto Iod per epentheſin (pro אֶתְמָם), et cum Camez ob pauſam. Aben-Eſra: טעם אֵיתָם אהיה תם והיא מלה זרה *Significat haec locutio: ero integer; vox eſt anomala.* Ejus rationes explicat KIMCHI: כתוב ביו״ד אחר האל״ף והוא הנה שהוא תמורה הדג״ש: בלא יו״ד *Scribitur cum Iod poſt Aleph, pro* אֶתָּם, quod ipſum reperitur in quinque codicibus a Kennicotto collatis, atque in margine Pſalterii, Vitebergae anno 1566. editi, obſervante HAENLEINIO in *Obſervatt. Critt. et* Exe-

Exegett. Specim. I. p. 14. 15. Cf. GESENII *ausführl. Lehrgeb.* p. 366. Ita quoque veteres omnes, excepto Syro, qui haec verba omifit. Alexandrinus, *ἄμωμος ἔσομαι*, Vulgatus et Hieronymus: *immaculatus ero*, Chaldaeus: אֱהֵי בְלָא מוּם *fine labe ero.* Addit: וְנַקִּיתִי מִפֶּשַׁע רָב *et mundus ero a delicto magno*, fi femel compefcueris affectus malos, immunis ero a multis delictis.

15. יִהְיוּ־לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ *Sint ad beneplacitum*, i. e. grata et accepta fiut tibi *verba oris mei*, *et meditatio cordis mei coram te.* Haec non pauci, ut ea, quae praeceſſerunt, praedicendi modo accipiunt, hoc ſenſu: tunc dicta et cogitata mea omnia grata tibi erunt et accepta. Verum epiphonemati ſub finem Verſus magis congruum videtur, optantis has voces eſſe, ut orationi ſuae annuat Deus, et votis propitius adſit. Niſi ſenſus forſan ſit hic: os meum loquatur tantum quod tibi placet et gratum eſt, nihil conſtituat aut concipiat animus meus, quod tibi contrarium ſit. Quod vero Iovam צוּרִי, *petram*, i. e. tutorem, propugnatorem ſuum, vocat, ut ſupra XVIII, 3. 32. 47., eo ſignificat, ſe Iovae ſolius praeſidio niti, et omnis ſalutis auctorem agnoſcere. Quod autem addidit גֹּאֲלִי *vindex meus*, videtur ad id reſpexiſſe, quod ſola ejus bonitate ea peccatis eorumque poenis, liberari ſe poſſe ſentiret.

PSAL-

PSALMVS VICESIMVS.

ARGVMENTVM.

Populus regi cum exercitu ad bellum anceps et difficile proficiscenti omnia faufta et profpera apprecatur (Vs. 2 — 5.), fperatque, cum victor e bello fuerit reverfus, exultaturum et triumphaturum (6 — 9.), atque ut in pofterum etiam Iova eum falvum et incolumem fervare velit, orat (Vs. 10.).

Plerique interpretes in expeditione contra Ammonitas fuscepta *) carmen hoc compofitum cre-

*) 2 Sam. X, 6. feqq. Ad bellum Ammoniticum Pfalmum refert jam Syra infcriptio: ܠܕܘܝܕ ܟܕ ܒܥܐ ܕܢܬܦܨܐ ܡܢ ܩܪܒܐ ܕܥܡܘܢܝܐ܂ ܘܠܢ ܗܫܐ ܨܠܘܬܐ ܕܡܘܬܪܐ ܠܢ *Davidis, quum rogaret, ut falvaretur a bello Ammonitarum. Nobis autem nunc precatio utilis.* E recentioribus hanc fententiam prae aliis commendavit BUCERUS: „Videtur," inquit, „hoc hymno memorari infignis quaedam et publica, in certo aliquo

credunt, propter mentionem curruum et equitum in Verfu feptimo, cum nulli umquam hoftes plus

aliquo periculo, pro Davide, rege, fuscepta fupplicatio. Et haud fcio, an id fuerit, cum fusciperet bellum cum Ammonitis, ii enim una cum auxiliaribus copiis, quas a Syris conduxerant, femel ab exercitu Davidis fufi, omnem fere Syrorum, etiam eorum, qui ultra Euphraten habitabant, potentiam, contra Davidem collegerant, ut illum totum Israelem cogere, et contra illos educere oporteret. Quantus vero hoftilis exercitus fuerit, inde licet conjicere, quod facra hiftoria narrat, ex eo, quamquam fugerint, caefa quadraginta millia equitum (2 Sam. X, 18.), et totidem peditum (1 Chron. XIX. al. XX, 18.), et captos currus fepties mille. Secundo Samuelis numerantur nonnifi feptingenti; fed ducum tantum numerum illic Scriptura perftringit, in libro autem Paralipomenon, fummam pofuit fingulorum; ut et peditum numerum expreffit, quem tacuit fcriptor libri Samuelis, folum equitum numerum indicans. Verum non folum haec conjectura, quod belli hujus periculum tam anceps fuerit, ut totum Ifraelem educendi neceffitas effet, me invitat, ut credam, de hoc bello ab Ammonitis et Syris illato, hunc Pfalmum compofitum; fed et illa me huc movet, quod hoftes hoc Pfalmo peculiariter notentur fiduciae in multitudine curruum et equitum pofitae. Jam nullum bellum Davidi motum Scriptura memorat, in quo tantam narret fuiffe contra eum adductam vim curruum et equitum. In primo Paralip. XIX, 6. 7. legimus ab Ammonitis conductos fuiffe ex utraque Syria et Mefopotamia duo et triginta millia curruum. Quumque liber Samuelis narret quadraginta equitum millia caefa, facilis conjectura eft, et horum fuiffe multitudinem immenfam. Nam quum fugerint, et Ifrael equitatu et curribus haud quaquam ita inftructus fuerit, verifimile, fuga plurimos elapfos fuiffe. Ut igitur infigne fuit periculum, ita folennem pro Rege fupplicationem fufcipere conveniebat."

plus curruum et equorum contra Davidem eduxerint. Quod tamen nequaquam eſſe τεκμήριον, quum et alii Hebraeis vicini et infeſti populi in bellis curribus et equis uti ſolerent, unusquisque intelligit. Quum igitur generaliora ſint, quae in Pſalmo occurrunt, quam ut certae temporis, quo editus ſit, notae haberi poſſint, in eo acquieſcimus, ut illum occaſione certae expeditionis factum, manſiſſe poſtea communem precum formulam ad omnes ſtatuamus, ut inter preces et ſacrificia regis (Vs. 4.) a populo aut Muſicis templi caneretur, forſan alternis choris, ut alter chorus vota pro ſalute regis faceret, alter de re proſpere geſta teſtaretur, populoque acregi de ea gratularetur.

---

2. Precatur populus: יַעַנְךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה *Reſpondeat tibi Iova die anguſtiae*, exaudiat Iova te, regem, cum bello imminente, aut aliis temporibus difficilibus, in periculis et rebus adverſis auxilium ejus rogas. יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב *Exaltet te*, in tuto te collocet, tanquam in locum altum, aut praecelſam arcem conſtitutum, quo vis hoſtilis pertingere nequeat, *nomen Dei Iacobi*, i. e. deus populi Iſraelitici praeſes, et cuſtos, et propugnator. *Iacobum* enim ſaepe pro *Iſraele* poni, notum eſt, veluti Ieſ. XLIV, 2. אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב *Noli timere, ſerve mi, Iacob*, id eſt, Iſraelita.

3. יִשְׁלַח־עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ *Mittat auxilium tuum de ſancto*, a ſe ſubmittat tibi opem et auxilium e ſede ſan-

cla

cta ſua, quae qualis ſit ſtatim declarat, dum ſubjungit: וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ *et ex Sione*, ubi tunc erat arca ſacra, *ſuſfulciat*, confirmet et corroboret, *te*. Quod vero ex ipſa numinis ſede auxilium regi mitti orant, illius opis certitudinem videntur indicare, perinde ac ſi dixiſſent: certum tibi a ſe ipſo Iova auxilium mittat, ipſe tibi opituletur.

4. Solebant qui ſerio quid precaturi tabernaculum adibant, ſimul hoſtiis, et nominatim holocauſtis atque pacificis, quae vocantur, ſuam pietatem teſtari, et Dei benevolentiam quaſi eblandiri. Id cum alia veterum exempla, tum factum Saulis, 1 Sam. XIII, 9. et Davidis, 2 Sam. XXIV, 25., ſatis confirmant. Ita veriſimile eſt, Davidem, priusquam difficile et arduum bellum aggrederetur, cujus occaſione hic Pſalmus eſt factus, publicam ſupplicationem inſtituiſſe, et rege dignas hoſtias immolaſſe, ſic opem Dei precatus. Hinc orat populus: יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ *Recordetur*, rationem habeat, *omnium libamentorum tuorum*. De מִנְחָה, *ſacrificio farreo*, quod libis oleo adſperſis, additoque thure conſtabat, vid. Levit. II. וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה *Et hoſtiae tuae ſint pingues*, ſic gratas habeat, tanquam ſi pinguiſſimae eſſent. Gratiores erant hoſtiae, quae religioſiore animo, et ex ſinceriore Dei ſtudio offerebantur. His vero qui erant praediti, ſelectiores et pinguiores ſolebant hoſtias immolare. Inde eſt, quod *pinguem haberi hoſtiam* pro *haberi acceptam* Vates hic poſuerit. Lex ſane ipſa poſcebat hoſtiam תָּמִים, id eſt, *integram*, et nulla ex parte vitiatam. Quare et per prophetam Maleachi I, 8. Iova Judaeos objurgat, quod ſibi hoſtias claudas, male ſanas, et macras offerrent. Non utique quod hominis dona, aut qualibet victimas moraretur per ſe Deus, id quod infra L, 8. 9. 13., et multis aliis locis abunde teſtatus eſt; ſed quod viles hoſtiae, vilem quoque haberi ipſum in animis offerentium demonſtrarent. Alii verbum, quod hic uſurpatur, referunt ad nomen דֶּשֶׁן, *cinis*. Ad horum mentem vertendum erit:

ad

ad cinerem redigat hoftias tuas, hoc fenfu, mittat ignem, qui illas confumat, indicetque gratas Iovae fuiffe (Ita KIMCHI: ישימה רשן כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלה ברצון). Refpicietur fic ignis aliquoties coelitus miffus, qui victimas confumfit, quo Iova probavit, effe fibi illas acceptas. Vid. 1 Reg. XVIII, 24. 36. 1 Paral. XXI, 26. Sed tale prodigium hic peti, haud eft verifimile.

5. יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ *Det tibi fecundum cor tuum*, largiatur tibi, quicquid expetit animus tuus, et nunc praefertim felicem fucceffum expeditionis, quam contra hoftes fuscipis. וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא, *Et omne confilium tuum impleat*, optato eventu fecundet.

6. Cum victor e bello fueris reverfus, ac ita Iova votorum compotem te fecerit, יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ quod ex fine commatis huc trahendum eft, tunc נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ *ovabimus de falute tua*, וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל *Et in nomine Dei noftri vexillum erigemus*, quod ita explicant: in Dei noftri gloriam figna fustollemus, et victoriae monumenta ponemus; five levatis in fignum laetitiae vexillis ac fignis carmina tibi canemus. Sed Alexandrinus et Syrus videntur legiffe נְגַדֵּל, ille enim vertit *μεγαλυνθησόμεθα magnificabimur*, ut Vulgatus reddit; Syrus vero: ܢܬܥܠܐ, *exaltabimur*. Ita fenfus erit: gloriabimur et exultabimus de Deo noftro. Eodem modo verba רָנַן et גָּדַל etiam conjunguntur Pf. XXXV, 27. Eandem tamen *gloriandi*, *exultandique* notionem etiam verbo דָּגַל tribui poffe, Muntinghe cenfet, quum primigenia illius poteftas (coll. Arab. دَجَلَ) in *fplendendo* fit pofita, eademque figura verbi הָלַל, هَلَّ, propria fignificatio, quae eft *fplendere*, ad *gloriandum* et exultandum transferatur.

7. Sequitur informatio eorum, quae pro gloria Dei dicturus fit populus parta victoria, et quale *ἐπινίκιον* tum canere velit, formulâ Epinicii compofitâ ante victoriam.

riam. Ita omnia erunt plana et confentanea, quae alioqui impeditiffima funt, et temporum mutationibus minime erit opus. Mimefi vero poeta inducit fingulos Ifraelitas, ut unumquemque pro fe gratulari, idque magno animi fervore, indicet, et fortaffe hic Verfus ab uno folo tantummodo cantorum recitabatur. עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ *Nunc cognovi, quod Iova fervat unctum fuum,* nunc animadvertere licet, Iovam adeffe Regi fuo, יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ, *exaudit eum de coelo fancto fuo,* abunde patefactum eft, precem regis noftri in monte Sion fufam, a Iova in facrario coelorum auditam, id eft, Deum ipfum illi opem tuliffe, בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ *potentia falutis dexterae fuae,* adeffe illi falvifica potentiae virtute fuae.

8. Verfu hoc et proximo gemina antithefi et hoftibus propria virtute confifis infultat, et Dei bonitatem fuos magnifice defendentis, praedicat: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים *Ifti,* hoftes noftri, *curribus, ifti equis* fcil. gloriati, confifi funt. יַזְכִּירוּ, proprie, *recordati funt,* faftuofe illos femper commemorarunt, quod fub finem commatis. *Currus* intelligendi funt *bellici,* e quibus milites pugnare folebant; five *currus falcati,* quorum axibus additae erant falces ferreae acutiffimae, quibus ipfis citato curfu in medium perrumpebant militum agmen, illudque confundebant. Legenda funt, quae de hisce curribus, in quibus praecipuum in proeliis robur apud veteres populos fitum erat, congeffit DILHERR in *Differtatt. Academicc.* Tom. I. p. 129. MENOCHIUS de *Republica Hebraeorum,* L. VI. C. XI. §. VIII. quem excerpfit IAC. LYDIUS in *Syntagmate Sacro de Re Militari,* Lib. III. C. X p. 129 — 137. qui tamen et ipfe quaedam addidit, atque IO. CHRIST. WICHMANNSHAUSEN in Differt. *de curribus bellicis Orientalium,* Viteberg. 1706. Currus vero illos eo magis metuebant Hebraei, quo minus ipfi illis utebantur. Vid. Iof. XVII, 16. XXXI, 1. Iud. I, 19. IV, 3. et locis compluribus aliis. Verba וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר plures fic vertunt: *fed nos*

nos Deo noſtro gloriamur. Nam Verbum זָכַר in *Hiphil* primo eſt *commemorari*, tum vero praeſertim *cum laude alicujus mentionem facere*, aliquem celebrare, ut innumeris Pſalmorum locis, veluti XLV, 18. LXXI, 16. LXXVII, 12. Verum quum videatur vates hoc Verſu canere voluiſſe, quibus rebus hoſtes, quibus et ipſe cum ſuis confiſi ſint, refert Iarchi נַזְכִּיר, id eſt, *memorari fecimus*, ad preces et incenſum, ut intelligas in hunc ſenſum: illi confidebant multitudine curruum et equitum, nos autem ſola Dei noſtri ſpe nixi ſumus, eoque in nomine ejus preces fudimus, et incenſum adolevimus, ut ab ipſo, quo noſtri ad ſalutem memor eſſet, impetraremus. Nam מִנְחָה, *ſacrificium farreum*, (vid. ſupra Vs. 4.), Levit. II, 2. XXIV, 7. אַזְכָּרָה *memoriale*, ſeu *commonefactorium* dicitur, quod nimirum offerentes per illud ſe Deo commendarent, et eum, quo ſui ad bonum recordaretur, orarent. Hanc igitur ſententiam ſi ſequamur, ita vertendum erit: *nos vero Deum noſtrum invocamus*. Futurum enim actum indicat continuum. Attamen quum ejusmodi invocatio cum laude fieri ſoleret, non abs re foret, נַזְכִּיר hic *celebrare* reddere. Ita Ioſaphatum antequam cum Ammonitis pugnam committeret, invocaſſe Deum ejusque potentiam praedicaſſe legimus 2 Paral. XX, 6. ſeqq.

9. הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ *Iſti incurvarunt ſe*, i. e. plane fracti et humiliati ſunt, quum antea erecto collo ſuperbe incederent, *et ceciderunt.* Nihil illis profecit tantus belli apparatus, nil curruum atque equorum multitudo; nam ipſi de curribus et equis dejecti terram ſuis corporibus tegunt; ipſi, qui in curribus et equis ſublimes feruntur, jacent proſtrati, וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד *nos vero*, qui Iovam propugnatorem habemus, *ſtamus et erectos nos ſuſtinemus*, erecti et firmi in acie conſiſtimus. Verum עוֹדֵד, *ſtetit*, in *Piel* bis occurrit, Pſ. CXLVI, 9. *Pupillum et viduam Iova* יְעוֹדֵד erigit, *ſed malos* יְעַוֵּת *curvat*, et Pſ. CXLVII, 6.

יְהוָֹה עֲנָוִים מְעוֹדֵד *ſtatuminat*, confirmat, *Iova pios*, מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ *impios vero humi deprimit.*

10. Maſorethae, qui voci הוֹשִׁיעָה accentum *Athnach* apponunt, ita jubent diſtinguere et vertere: *Iova, ſerva* (ſcil. *nos*), *Rex exaudiat nos cum eum invocaverimus.* Emphaſin eſſe volunt in voce הַמֶּלֶךְ *ille rex noſter*; ſignificare ſiquidem vatem, ſeu, quem ille loquentem introducat, regem non ſe, ſed Iovam, verum populi regem eſſe, et ipſius opus victoriam illam fuiſſe. Atque ita jam Syrus: ܡܪܝܐ ܢܦܪܩܢ ܘܡܠܟܢ ܢܥܢܝܢ *Dominus ſervabit nos, et rex noſter reſpondebit nobis.* Verum commodior haud dubie ſenſus naſcitur, ſi, Alexandrinum et Vulgatum ſequuti, poſt הַמֶּלֶךְ demum interpunctionem ponimus, atque ſic vertimus: *Iova ſerva regem!* Quis enim hujus carminis, quo votum pro ſalute regis continetur, aptior epilogus, et quae melior ἀνακεφαλαίωσις quam illa? Et quis non videt, fieri vim non modo argumento, ſed etiam dictionibus, ſi priori modo vertas? Vix enim reperias in ſacrorum Hebraeorum librorum volumine locum, quo Deus *rex* abſolute appelletur. Pro יַעֲנֵנוּ Alexandrinus poſuit *ἐπάκουσον ἡμῶν, exaudi nos*, ut Vulgatus reddit, vel quod legerit in Hebraeo וַעֲנֵנוּ, quod ipſum Hubigantius atque Koehlerus probant, vel quod emendare voluerit enallagen perſonae, quae hic forſan eſſet durior; ut ſaepe alias facit. Verum retenta hodierna legendi ratione absque enallages figura licet hunc Verſum ſic interpretari, ut in priore quidem hemiſtichio populus Iovam oret, velit praeſto adeſſe regi, in poſteriore vero idem populus, certa concepta fiducia, hoc dicat: profecto Iova noſtras audiet preces, quotiescunque eum appellabimus. Huic ſententiae ſuffragari videntur Verſ. 7. et 9.

CORRIGENDA.

Pag. 174. Lin. 8. pro نُعَصِّهِم lege نُعَصِّهِم

— 222. — 4. — ܦܫܚܐ — ܦܫܚܐ

— 338. — 7. — *Numquid omnes deflexit?* — *Omnis deflexit.*

— 339. — 11. — *innutiles* — *inutiles*

— 370. — 2. — الغنزع — الغنرع

— 387. — 6. ab imo — ܦܚܢܬܐ — ܦܚܢܬܐ.

LIPSIAE,

EX OFFICINA DÜRRIA.

3845